

Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(<http://www.thrinaina.com>)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

వల్లభాచార్య, ఇంద్రకంఠ

వైద్యచింతామణి

చెన్నపురి, 1925

Record no. 220

Vallabhācārya, Im̄drakaṅṭha

Vaidyacin̄tāmaṅi

Cennapuri, 1925

Record no. 220

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM

1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

వల్లభాచార్య, ఇంద్రకంఠ.

వైద్యచింతామణి / ఇంద్రకంఠ వల్లభాచార్య. 1. సంపుటము.- చెన్నపురి :
పిడుగు వెంకటకృష్ణారావు, 1925.

3. (1). 28. (1). 690 p. ;20 cm.

Record no. 220

Vallabhācārya, Iṃdrakaṇṭha.

Vaidyacinṭāmaṇi / Iṃdrakaṇṭha Vallabhācārya,. 1.
sampuṭamu.- Cennapuri : Piḍugu Veṅkaṭakṛṣṇarāvu, 1925.

3. (1). 28. (1). 690 p. ;20 cm.

Record no. 220

35 mm microfilm

Image placement: IAⒶIB IIB

Date filming began:

సారస్వతనికేతనము
వేటపాలెం

పుస్తకము పేరు వైద్యవిజ్ఞానములు

గ్రంథకర్త పురుగునేలకుమార్తెగారు

పుస్తకము సంఖ్య 1656 పర్ల సంఖ్య 615.534

14/18

1656

1656

1656

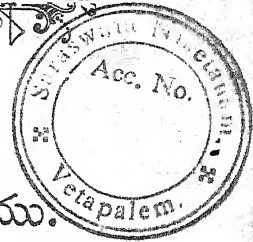
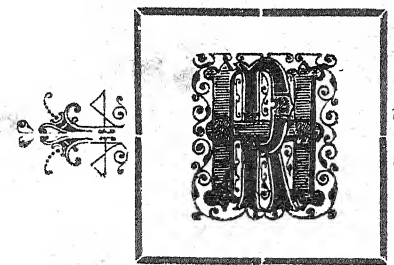
1656

శ్రీ రస్తు.

శ్రీమదాపస్తంబనూత్రకుల సుధార్థవ త్సూక్ష్మసూక్ష్మకర
శ్రీవత్సగోత్రతిలక ఇత్యాది విరుదాంకతులను
శ్రీమద్వారీరమణకటాక్ష వీక్షాసనూ సాదితా నవద్య
వైద్యవిద్యాపారంగతులనగు శ్రీమదింద్రకంఠ
వల్లభాచార్యులచే రచియింపఁబడిన

వైద్యచింతామణి

1656

మొదటి సంపుటము.

చెప్పఁజూరి :

పిఠుగు - వెంకటకృష్ణారావు పంతులవారి
హిందూరత్నాకర ముద్రాక్షరశాలయంతు
ముద్రింపించి ప్రచురింపఁబడియె.

All Rights Reserved. 1925. Price Rs. 8.

పీఠిక

శ్రీ మందిరారామణ శతానంద పురందరాది బృందారక

సంహా మకుటస్థగిత నూత్నరత్న ప్రభావుండ కింజల్క రంజితచరణాం
బుజ ద్వంద్వవిరాజితుండును ప్రసంచస్మష్టి సంహారి కారణ భూతుండును
సచ్చిదానంద స్వరూపుండును శ్రీ సర్వమంగళా కాస్తుండును నగు పరమే
శ్వరునిచే కల్పితంబగు నీ ప్రసంచంబునందు జనించెడి పుకషులకు ధర్మార్థ
కామమోక్షములనెఱు పురుషార్థ చతుష్టయం బావికారణంబు. అండు
శ్రుతి స్మృతి పురాణాగమోక్త నిత్యనైమిత్తికాది సకల ధర్మంబులు
పరమపురుషార్థ మోక్షమునకు సాక్షాత్తుగగాని పరంపరగగాని సాధనం
బులు అర్థకామంబులు ధర్మమూల సాధనంబులు. అట్టి పరమపురుషార్థ
మోక్షసిద్ధికి తత్వజ్ఞానము ముఖ్యకారణము. మరియు నిత్యానిత్య వస్తు
వివేకాదులు శమదమాది గుణంబులు బుద్ధి మనశ్శుద్ధి నిత్యనైమిత్తికాది
కర్మానుష్ఠానంబులు గురుదేవ భూదేవార్చనము దీర్ఘకాలజీవనము శరీరా
రోగ్యము మొదలగునవి పరంపరాసాధనంబులు గాన నీ భూమింజసిం
చెఱు శరీరధారులకు, శ్లో॥ ధర్మార్థ కామమోక్షాణాం శరీరం సాధనం
యతః॥ అను వాక్యానుసారముగ పురుషార్థ చతుష్టయము సాధించు
టకు శరీరమే ముఖ్యకారణంబు. అది రక్తమాంసమేదో మజ్జాస్థి చర్మ
సిరాది యుక్తంబై, శ్లో॥ పూర్వజన్మకృతంసాపంచాధిరూపేణబాధతే॥
అను వాక్యాను సరణి ఆపత్థ్యాది దోషవ్యాజంబులు పూర్వజన్మకృత
సాపవిశేషంబులు వీటివలన నానావిధంబులగు వ్యాధులుత్పన్నంబులగు.
తదోగంబులం బాపింకొని శరీరమును రక్షించుకొనుట ముఖ్యావశ్యకము
గాన శరీరారోగ్యము లేకున్న ధనకనక సౌందర్య విద్యాదియోగంబులు
నిర్లక్షకంబులు గాన పురుషార్థ చతుష్టయ సాధనానుష్ఠానమునకై శరీరా

రోగ్య దీర్ఘాయుష్యంబుల నార్జించుట నకల ధర్మంబులలో ప్రథమ ధర్మంబు. అట్టి శరీరారోగ్య దీర్ఘాయువులు పుద్ధివింగల నకల వైద్య శాస్త్రంబులకు నాద్యుపయోగముగా ధీంబులై యుండు శరీరేంద్రియ జీవులకు దీర్ఘకాల పరిస్థితి సంబంధము గలిగియుండుటయే దీర్ఘాయువనంబును. అట్టి సంబంధమును దెలుపునదియే ఆయుర్వేదము. దానిని జగత్సృష్టి పరిపాలనాది కర్తయగు హిరణ్యగర్భుండు లోక హితార్థమై నిర్మించి ఆయురారోగ్యముల దాని యధీనములుగజేసెనని అది సర్వలోకములయందు న్యాయించుటకై తొలుత హిరణ్యగర్భుండు స్వాయంభువు మనువు కుపదేశించె. పిదప నితనివలన అశ్వినీదేవత లెరింగిరి. వారివలన నింద్రుండు వడిసె. నతనివలన స్వర్ణనివాసులగు దేవతల జరాబాధ్య మృత్యువులను వారించుటకై ఆదిదేవుండగు శ్రీమద్ధన్వంతరి బడసె, నాయనవలనను శ్రుతాదులెరింగిరి, పిదప శ్రీమదింద్రకంఠసల్లభాచార్యుండు నా సుశ్రుతాదుల యనుగ్రహంబు వడసి, శ్లో॥ యతోమం దాగ్నియోహ్రీస్వా హీనసత్వాసరాఃకతా ॥ అను న్యాయమునకు నమంబుగ నీ మధ్యలోకమునందు సర్వరోగములచే వీడింపబడు ప్రజలంజూచి కరుణారస పూరితాంతరంగుండై ప్రజలనుగ్రహించు తమిమనంబునం బాడమి సర్వరోగ నిదానంబులును సర్వచికిత్సలుంగల, శ్లో॥ కృతేతు చరకః ప్రోక్త స్త్రీతాయాంతు రసార్ణవః । ద్వావరే సిద్ధవిద్యాభూఃకతా చిన్తామణిస్సస్మృతః ॥ అను ప్రమాణమునుబట్టి వైద్యచింతామణియను నీవైద్యశాస్త్రమును నిర్మించె. నది కాలవై పరీత్యముచే జీర్ణించి అచ్చుటచ్చట ఖండఖండములుగ, శ్లో॥ క్వచిచ్ఛాస్తేక్రియానా స్తిక్రిమసంఖ్యా నచక్వచిత్ । మాత్రాయుక్తిఃక్వచిన్నా స్తిసంప్రదాయోనచక్వచిత్ । క్వచి ద్దోగ నిదానాని పత్థ్యాపత్థ్యంచనక్వచిత్ । తేనసిద్ధిర్న తత్రాస్తిరసేవాధ రసాయనే ॥ అను న్యాయాను సారంబుగ కొన్ని స్థలంబుల క్రియలు లేక యును కొన్నిచోటుల సంప్రదాయము లేకయును కొంత ప్రదేశంబున

మాత్రాయుక్తి లేకయును క్వచిత్స్థలంబున నిదానంబులుండి చికిత్సలు లేకయును నొకచోట చికిత్సలుండి నిదానంబులు లేకయును మరొకన్ని స్థలముల పత్థ్యాపత్థ్యంబు లేకయుండు గాన రసమునందుగాని రసాయ నమునందుగాని సిద్ధిలేకయుండు. అట్టి వాటిని చక్కంజేయవలయునను తలంపున ననేక ప్రతుల సంగ్రహించి వానికి సాధనభూతంబులుగ శుశ్రు తము వీరధద్రీయము భేషజకల్పము బిందునాధీయము చరకసంహిత చికిత్సాసారసంగ్రహము నిఘంటురత్నాకరము బాహుటము మాధవ నిదానము మొదలగు నీ గ్రంథములంబైబొకొని పట్టాభిరామ పుర నివా సియు భారద్వాజన గోత్రోద్భవుండగు, కోట - వేంకటరామశాస్త్రులచే ఆయారోగ నిదానంబుల కుచితంబులగు చికిత్సాదు లచ్చటచ్చట క్రమ యుక్తిగ జేర్చించి కౌండిన్యన గోత్రోద్భవుండును శ్రీ యాజ్ఞవల్క్యను గ్రహ పాతుండును నగు తేట్, పిడుగు - సుబ్బరామయ్యగారిచే నవీన ముగ వ్రాయబడిన తెనుగు టీకాసహితముగ కర్మవిపాక జ్యోతిశ్శాస్త్రాభి ప్రాయ నిదానాది పంచోపాయ తద్వేద తత్సాధ్యసాధ్యత చికిత్సా దుల వెవ్వేరుగ విభజించి ప్రకరణ ప్రకరణములుగ నొనర్పజేసి ముద్రిం పించియుండు నీవైద్యచింతామణియను గ్రంథమును వైద్యోత్తములగు వారలు చక్కగ పరిశీలించు నెడ నెచ్చటనైన బొర బాటులుండిన తమించి తాళవత్తంబులయందుండు సంగతులగ్రహించి యెంత ప్రతిజ్ఞనువహించునో నింతగ్రంథం బేర్పరచు వారికెంత శ్రమయయ్యుండవలయునో యని మనంబునం దలపోసి నిందించక సంతంబులేని దయచే సంతతం బుం తే వాసునిగ నెన్నందగుదునని విన్నవించెద.

ఇట్లు,
పిడుగు - వేంకటకృష్ణారావు పుతులు.

సోల్ ప్రొప్రైటర్,
హిందూరత్నాకర ముద్రాక్షరశాల,
2/40, పెన్సిలవ్యానిపేధి, చెన్నపురి.

ప్రకటన.

శ్రీరస్తు.

అస్మత్కీయలారా! నే నీక్రింద బొందుపరచిన యంశంబులను సావధానం బుగ జదువంగోరెద.

ఇచ్చెన్నపురంబున మత్పితామహుండగు, పిడుగు - సుబ్బరామయ్యగారు "హిందూరత్నాకరం" బను మద్రాక్షరశాలను స్థాపించి పెక్కువైద్య యితర గ్రంథములను ముద్రింపించి సుమారు 20 సంవత్సరములవరకు తచ్చాలాకార్యంబులను నిరభ్యంతరముగానున్న జాగరూకతతోడనున్న జరిపించుతూవచ్చి కీర్తిశేషులైరి. పడింపడి సుబ్బరామయ్యగారికి పుత్రుండును మజ్జనకుండునైన పిడుగు - వెంకట్రావు పంతులుగారున్న నేనున్నకలసి సదరు మద్రాక్షరశాలాకార్యంబులను జరిపించుతూ వచ్చితిమి. అయితే యిప్పుడు మాతండ్రిగారు పుత్రుడనైన నన్ను విడనాడి మాకుగల పిత్రార్జితప్రసాదులను విభజించు కొనియె. ఈ విభజనలో సదరు మద్రాక్షరశాల నాయధీనంబయ్యె.

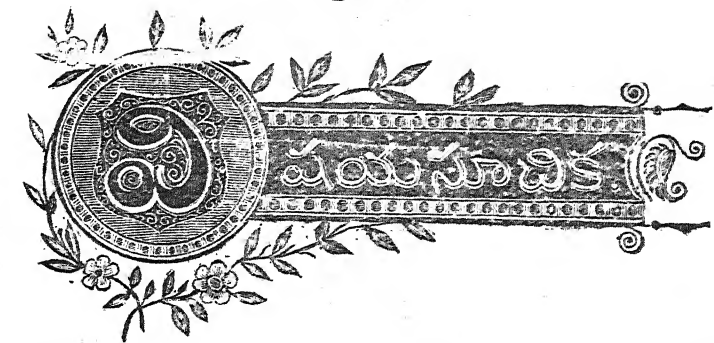
చదువరులారా! ఇక మీదట నేనే సదరు మద్రాక్షరశాలను జరిపించుదును. ఇదివరలో ఆచ్చుపడిన గ్రంథములుగాక యితరసంస్కృత ఆంధ్రగ్రంథములనుకూడా తాగుగా ముద్రింపించి మంచిబైండ్లుతోటి సులభమైన ధరలకే స్వల్పలాభముతోటి విక్రయించ నిశ్చయించి యున్నాడను. కనుక నాయందు కరుణనహించి వారివారికి వలయుగ్రంథములకును ఆచ్చువనులు మొదలైనవాట్లకును అర్జును పంపుదురని తమ ఘనతన మిగుల ప్రార్థించుచున్నాడను.

తమ విధేయుడు,

పిడుగు - వెంకటకృష్ణారావు పంతులు,

పోస్ట్ ప్రొవైటర్, హిందూరత్నాకర మద్రాక్షరశాల,

2/40, పెద్దనాయని వీధి, చెన్నపురి.

విషయము.	సంఖ్య.	విషయము.	సంఖ్య.
మంగళాచరణము	1	శీతజ్వలకర్మవిపాకము	8
అష్టసానపరీక్ష	2	శీతజ్వలకాంతి	9
వాతనాడీలక్షణము	3	ఆప్తవిభజ్యరమునకుకాంతి	10
పైత్యనాడీలక్షణము	3	జ్యోతిషశాస్త్రాభిప్రాయము	10
శ్లేష్మనాడీలక్షణము	3	నిదానపర్యాయశ్లేష్మములు	11
ద్వంద్వనాడీలక్షణము	3	పూర్వరూపము	11
వాతపిత్తనాడీలక్షణము	3	రోగగణానమునకు సంబంధపాయములు	11
వాతశ్లేష్మనాడీలక్షణము	3	రూపము	11
ఆజీర్ణాదిరోగములయందునాడీ		ఉపశయ ఆసుపశయ వీటిలక్షణము	11
లక్షణము			
సన్నిపాతనాడీలక్షణము	4	సంప్రాప్తి	12
సంశయనాడీలక్షణము	4	సంప్రాప్తిభేదము	13
స్వర్గలక్షణము	5	వికల్పము ప్రాధాన్యము వీటిభేదములు	13
రూపలక్షణము	5	రోగముయొక్క బలాబలవిచారము	13
శబ్దలక్షణము	5	నిదానపంచకోప సంహారము	13
నేత్రపరీక్షాలక్షణము	6	నిదానపరీభాష	14
పురీషలక్షణము	6	జ్వరసంప్రాప్తి	14
మాత్రపరీక్షాలక్షణము	6	జ్వరమునకుపూర్వరూపము	14
జిహ్వపరీక్షాలక్షణము	6	జ్వరవిభాగములు	14
		7 వాతజ్వరలక్షణము	14
		పిత్తజ్వరలక్షణము	16
		శ్లేష్మజ్వరలక్షణము	16
		8 వాతపిత్తజ్వరలక్షణము	17
		వాతశ్లేష్మజ్వరలక్షణము	17

జ్వరప్రకరణము.

సర్వజ్వరకర్మవిపాకము
సర్వజ్వరకాంతి

విషయము.	సంఖ్య.	విషయము.	సంఖ్య.
పిల్లకేష్టజ్వరలక్షణము	18	విషమదోషలక్షణము	27
శ్లేష్మవాతజ్వరలక్షణము	"	విషమశీతదోషలక్షణము	"
శ్లేష్మపిత్తజ్వరలక్షణము	"	రక్తజ్వరలక్షణము	28
అజీర్ణజ్వరలక్షణము	19	వీరజిహ్వకదోషలక్షణము	"
అభిమాతజ్వరలక్షణము	"	కృష్ణజిహ్వకదోషలక్షణము	"
భూతజ్వరలక్షణము	"	శ్లేతజిహ్వకదోషలక్షణము	"
ఆహికజ్వరలక్షణము	"	సప్తవిధదోషములకు కాలప్రమాణము	"
ఆహికజ్వరనామములు	20	జ్వరదినచర్య	29
సంతతజ్వరములు	"	గంజిపోయినవలసినకాలము	30
ధాతుగతజ్వరనామములు	21	లంఘనము చేయరానివారు	"
రసగతజ్వరలక్షణము	"	మహాజ్వరములు.	
రక్తగతజ్వరలక్షణము	"	వాతజ్వరలక్షణము	31
మాంసగతజ్వరలక్షణము	"	వైత్యజ్వరలక్షణము	"
మేదోగతజ్వరలక్షణము	22	శ్లేష్మజ్వరలక్షణము	32
మజ్జాగతజ్వరలక్షణము	"	వాతవైత్యజ్వరలక్షణము	"
అస్థిగతజ్వరలక్షణము	"	వాతశ్లేష్మజ్వరలక్షణము	33
శుక్లగతజ్వరలక్షణము	"	వైత్యశ్లేష్మజ్వరలక్షణము	"
విషమజ్వరలక్షణము	23	వాతవైత్యశ్లేష్మజ్వరలక్షణము	34
మూర్ఛాజ్వరలక్షణము	"	భూతావేగజ్వరలక్షణము	35
శీతజ్వరలక్షణము	"	ఆపచారజ్వరలక్షణము	"
దోషహేతుకజ్వరలక్షణము	24	దైవప్రకోపజ్వరలక్షణము	36
అంతదాహజ్వరలక్షణము	"	భీతిజ్వరలక్షణము	"
విషమశీతజ్వరలక్షణము	"	పిశాచజ్వరలక్షణము	37
ఆమజ్వరలక్షణము	"	గంధర్వజ్వరలక్షణము	38
ఆగంతుకాఘజ్వరనామములు	25	తాండ్రికజ్వరలక్షణము	39
దోషభజ్వరలక్షణము	"	మూర్ఛాజ్వరలక్షణము	"
విషజ్వరలక్షణము	"	ప్రలాపజ్వరలక్షణము	40
క్రోధజ్వరలక్షణము	"	శీతలజ్వరలక్షణము	41
కామజ్వరలక్షణము	"	స్వేదజ్వరలక్షణము	"
అభిచారజ్వరలక్షణము	26	క్రిమిజ్వరలక్షణము	42
జ్వరదోషోత్పత్తి	"	చారీద్రాజ్వరలక్షణము	43
జ్వరవిషజీవతములు	"	కామజ్వరలక్షణము	"
అపభ్యదోషసామాన్యలక్షణము	27	ప్రాతఃకాలజ్వరలక్షణము	44
స్త్రీసంగమదోషలక్షణము	"	మధ్యాహ్నజ్వరలక్షణము	"

విషయము.	సంఖ్య.	విషయము.	సంఖ్య.
సాయంకాలజ్వరలక్షణము	45	పంచాహికజ్వరలక్షణము	65
నిశాజ్వరలక్షణము	"	పక్షాన్తజ్వరలక్షణము	66
శోషజ్వరలక్షణము	46	మాసాన్తజ్వరలక్షణము	"
వ్రణజ్వరలక్షణము	"	సవణక్రమికజ్వరలక్షణము	67
ఆతపజ్వరలక్షణము	47	వాతజ్వరకషాయము	68
సర్వహీనజ్వరలక్షణము	48	వాతజ్వరమునకుగుహాచ్యాపికషాయము	"
నిరామజ్వరలక్షణము	"	వైత్యజ్వరకషాయము	70
ఆమజ్వరలక్షణము	49	శ్లేష్మజ్వరకషాయము	73
అగ్నిమాంద్యజ్వరలక్షణము	50	వాతవైత్యజ్వరకషాయము	74
వసువజ్వరలక్షణము	"	వాతశ్లేష్మజ్వరకషాయము	75
పిశాచజ్వరలక్షణము	51	పిల్లకేష్టజ్వరకషాయము	76
పిశాచజ్వరలక్షణము	"	ద్వంద్వజ్వరకషాయము	"
అనిద్రాలక్షణము	52	అజీర్ణజ్వరకషాయము	"
కానజ్వరలక్షణము	53	పీకాహికజ్వరకషాయము	77
రసగతజ్వరలక్షణము	"	ద్వ్యాహికజ్వరకషాయము	"
రక్తగతజ్వరలక్షణము	54	త్ర్యాహికజ్వరకషాయము	"
మాంసగతజ్వరలక్షణము	"	చాతుర్వికజ్వరకషాయము	"
మేదోగతజ్వరలక్షణము	55	పంచాహికజ్వరకషాయము	"
అస్థిగతజ్వరలక్షణము	"	సర్వాహికజ్వరకషాయము	78
మజ్జాగతజ్వరలక్షణము	56	సత్తాదిజ్వరకషాయము	"
శుక్లగతజ్వరలక్షణము	57	అన్తతజ్వరకషాయము	"
పిటకజ్వరలక్షణము	57	పురాణజ్వరకషాయము	"
స్ఫోటకజ్వరలక్షణము	58	రక్తగతజ్వరకషాయము	79
కంపజ్వరలక్షణము	"	విషమజ్వరకషాయము	"
శోఫజ్వరలక్షణము	59	శీతజ్వరకషాయము	80
అనాహజ్వరలక్షణము	60	దోషహేతుజ్వరకషాయము	"
త్రీకాలజ్వరలక్షణము	"	అంతదాహజ్వరకషాయము	81
సన్నిపాతజ్వరలక్షణము	61	విషమశీతజ్వరకషాయము	81
పురాణజ్వరలక్షణము	62	దోషజ్వరకషాయము	82
శుష్కజ్వరలక్షణము	"	అప్యమూలకషాయము	"
ఏకాహికజ్వరలక్షణము	63	అప్యదశమూలకషాయము	"
ద్వ్యాహికజ్వరలక్షణము	"	సంధ్యాజ్వరకషాయము	83
త్ర్యాహికజ్వరలక్షణము	64	రాత్రిజ్వరకషాయము	"
చాతుర్వికజ్వరలక్షణము	65	వాతపిత్తకఫజ్వరములకుపీరణ్యగర్భరక్షణ	"

విషయము.	సంఖ్య.	విషయము.	సంఖ్య.
వాతపిత్తకఫజ్వరములకు శల శ్లేష్మర రసము	84	అహికజ్వరములకు మహాజ్వరాంకుశ రసము	"
జ్వరములకు నాసింహాసము	85	అహిక అగ్నిగత జ్వరములకు నవనాధ రసము	97
జ్వరములకు గర్హవక్రజ్వరము	"	అప్తజ్వరములకు అమోఘాస్త్ర రసము	"
సర్వజ్వరములకు నారాయణాసము	"	అప్తజ్వరములకు చంద్రహాసరసము	98
సర్వజ్వరములకు వైశ్ణవీకరసము	86	దోషజ్వరములకు విషమృతరసము	"
సర్వజ్వరములకు లక్ష్మీనారాయణ రసము	"	సర్వజ్వరాంకుశము	99
సర్వజ్వరములకు భూతేశ్వరరసము	87	స్వజ్వరములకు భేదీజ్వరాంకుశము	"
సర్వజ్వరములకు త్రిపురాంతకరసము	"	నలజ్వరములకు జ్వరధూమకేతు రసము	100
సర్వజ్వరములకు కాలకంచర రసము	88	నలజ్వరేభూంకుశరసము	"
సర్వజ్వరములకు కాంభవీకరసము	"	వాతజ్వరమునకు పిప్పల్యాదిచూర్ణము	"
సర్వజ్వరములకు భద్రకాశీరసము	89	ద్రాక్షానీమాణాము	"
సర్వజ్వరములకు భువనేశ్వర రసము	"	కఫజ్వరచూర్ణము	101
సర్వజ్వరములకు ఉమానూహేశ్వర రసము	90	కఫజ్వరములకు పిప్పల్యాదిచూర్ణము	"
ఉగ్రజ్వరములకు పితామహారసము	"	కఫపిత్తజ్వరమునకు కటుకీచూర్ణము	"
సర్వజ్వరములకు భారతీకరసము	91	విషమజ్వరమునకు నింబాదిచూర్ణము	102
సర్వజ్వరములకు కళ్యాణాసము	"	నింబాదిచూర్ణము	"
విషమజ్వరములకు భాగీరథిరసము	"	భృంగరాజచూర్ణము	103
దోషజ్వరములకు రసేంద్రరసము	92	దిప్యాదిచూర్ణము	"
దోషజ్వరములకు విశ్వంభరరసము	"	శితజ్వరమునకు గోజిహ్వికాదిచూర్ణము	"
అర్ధనారీశ్వరరసము	93	జీరికాదిచూర్ణము	"
అజీర్ణజ్వరములకు హుతాశరసము	"	భూతేశ్వరచూర్ణము	104
శితజ్వరములకు రామబాణరసము	"	పథ్యాదిచూర్ణము	"
శితజ్వరములకు ఏకమూర్తిరసము	94	తాశీసాదిచూర్ణము	"
ద్విమూర్తిరసము	"	త్రిఫలాదిచూర్ణము	105
త్రిమూర్తిరసము	"	లవంగాదిచూర్ణము	"
శితజ్వరములకు చండభాసురరసము	95	కారుణజ్వరములకు ధాన్యాదిచూర్ణము	"
సూర్యసాకరరసము	"	గోగోచనాది చూర్ణము	106
శితగజాంకుశము	"	సర్వజ్వరములకు సితోపలాదిచూర్ణము	"
శితభింజనరసము	96	అప్తవిధజ్వరములకు భార్గ్యాదిచూర్ణము	"
అహిక అగ్నిగత శితజ్వరములకు పంచ మూర్తికారసము	96	పిత్తజ్వరమునకు శతశతాత్మపుత్రము	107
		విషమజ్వరములకు పంచతిక్తపుత్రము	"

విషయము.	సంఖ్య.	విషయము.	సంఖ్య.
వట్టలపుత్రము	107	సన్నిపాత ప్రకరణము.	
అమృతాద్యపుత్రము	108	అగ్నిత్వన్నిపాతనిదానము	119
శుంఠ్యాదిపుత్రము	"	వాతోల్బణసన్నిపాతనిదానము	120
అహికజ్వరములకు అమృతపట్టల పుత్రము	"	పిత్తోల్బణసన్నిపాతనిదానము	"
జీర్ణజ్వరమునకు వాసాదిపుత్రము	109	కఫోల్బణసన్నిపాతనిదానము	"
పిప్పల్యాదిపుత్రము	"	వాతశిత్తోల్బణసన్నిపాతనిదానము	"
భూతేశ్వరమునకు మధుకనస్యము	"	వాతశ్లేష్మోల్బణసన్నిపాతనిదానము	"
దోషజ్వరమునకునస్యము	110	పిష్టికఫోల్బణసన్నిపాతనిదానము	121
శితజ్వరనస్యము	"	హీనవాత మధ్యపిత్తశ్లేష్మాధిక సన్ని పాతనిదానము	"
అహికజ్వరనస్యము	"	హీనవాత మధ్యకఫశ్లేష్మాధిక సన్ని పాతనిదానము	"
చాతుర్ధికజ్వరములకు హింగూనస్యము	"	హీనపిత్త మధ్యకఫవాతాధిక సన్ని పాతనిదానము	"
జ్వరములకు నస్యము	111	హీనపిత్తమధ్యపిత్తవాతాధిక సన్ని పాతనిదానము	"
మూర్ఖజ్వరమునకు ఆద్రికాదినస్యము	"	హీనపిత్తమధ్యవాతశ్లేష్మాధిక సన్ని పాతనిదానము	"
జ్వరహరిధూపములు	"	హీనకఫ మధ్యవాతశ్లేష్మాధిక సన్ని పాతనిదానము	122
శీతజ్వరధూపము	"	హీనకఫ మధ్యపిత్తవాతాధిక సన్ని పాతనిదానము	"
దోషజ్వరధూపము	"	సన్నిపాతనామములు	"
జ్వరములకు అజాదిధూపము	112	సంధికసన్నిపాతలక్షణము	"
విషమజ్వరమునకువచాదిధూపము	"	అంతకసన్నిపాతలక్షణము	123
సర్వజ్వరములకు మనూరాఘాపము	"	రుగ్నానసన్నిపాతలక్షణము	"
గుగ్గులాదిధూపము	"	చిత్తవిభ్రమసన్నిపాతలక్షణము	124
చాతుర్ధికజ్వరమునకు ఉలూకపక్ష ధూపము	"	శీతాంగసన్నిపాతలక్షణము	"
విషమజ్వరములకు వైంధవాద్యంజనము	"	తాంద్రికసన్నిపాతలక్షణము	125
ద్యాపికజ్వరాంజనము	113	కంఠకుష్టసన్నిపాతలక్షణము	"
జ్వరానుపానములు	"	కణ్ఠకసన్నిపాతలక్షణము	126
జ్వరకృత్స్యములు	"	కణ్ఠకలక్షణము	"
మధ్యమజ్వరపథ్యములు	114	భుగ్గునేత్రసన్నిపాతలక్షణము	"
జ్వరపథ్యములు	"	రక్తోస్థిసన్నిపాతలక్షణము	127
జ్వరపథ్యములు	115	ప్రలాపసన్నిపాతలక్షణము	"
జ్వరపథ్యములు	"	జిహ్వకసన్నిపాతలక్షణము	128
అగంతుకజ్వరపథ్యములు	116		
విషమజ్వరపథ్యములు	117		
తరుణజ్వరములకు అపథ్యములు	"		
సర్వజ్వరములకు అపథ్యములు	118		

విషయము.	సంఖ్య.	విషయము.	సంఖ్య.
ఆభివ్యాసనన్ని పాతములు	128	త్రయోదశసన్నులకు త్రయోదశశ్చైరస	
సాధ్యసన్ని పాతములు	129	విశేషనామములు	139
అసాధ్యసన్ని పాతములు	„	సన్ని పాతములకు వీకవిక్రమరసము	140
సన్ని పాతవివస్రమాణము	„	సన్ని పాతములకు త్రివిక్రమరసము	„
ధాతుపాకలక్షణము	130	సన్ని పాతములకు జయవిక్రమరసము	„
మలపాకలక్షణము	„	సన్ని పాతములకు మహేంద్రరసము	141
సంధికసన్ని పాతక సాయము	„	సన్ని పాతములకు లోకేశ్వరరసము	„
అంతకసన్ని పాతక సాయము	131	సర్వసన్ని పాతములకు మహాశ్చైరసము	„
రుద్దాహసన్ని పాతక సాయము	„	సన్ని పాతములకు మృత్యుంజయరసము	142
చిత్తవిభ్రమసన్ని కిక సాయము	„	సన్నులకు ప్రళయనలరసము	„
శీతాంగసన్ని కిక సాయము	„	సన్నులకు పాశుపతాస్త్రరసము	143
తాండ్రికసన్ని కిక సాయము	132	త్రయోదశసన్నులకు రోగవిదారణరసము	„
కంతకుష్ఠసన్ని కిక సాయము	„	త్రయోదశసన్నులకు రాజరాజేశ్వర	
కణ్ణికసన్ని కిక సాయము	„	రసము	144
భుగ్న సేత్రసన్ని కిక సాయము	„	సన్నులకు కాలాగ్నిరుద్రరసము	„
రక్తోష్ణసన్ని కిక సాయము	133	సన్నులకు మృతసంజీవనరసము	145
ప్రలాపసన్ని కిక సాయము	„	సన్ని పాతములకు భస్వంతరిరసము	„
జిహ్వకసన్ని కిక సాయము	„	త్రయోదశసన్నులకు ఫణిభూషణరసము	„
ఆభివ్యాసనన్ని కిక సాయము	„	సన్ని పాతములకు సన్ని పాతదావానల	
త్రయోదశసన్నులకు సాయము	„	రసము	146
దశమూలక సాయము	134	సన్ని పాతములకు రోగభంజనరసము	„
సంధికసన్ని కిభూతశ్చైరవరసము	„	సన్ని పాతములకు దోషజ్వరములకు	
అంతకసన్ని కివిజయశ్చైరవరసము	„	కాలశ్చైరవరసము	147
పృష్ఠాహసన్ని కిసంగర్షణవరసము	135	సకలసన్ని పాతములకు ప్రాణాగ్ని	
చిత్తవిభ్రమసన్ని కిమదనశ్చైరవరసము	„	కుమారరసము	„
శీతాంగసన్ని కిఆనందశ్చైరవరసము	136	సర్వసన్ని పాతములకు సుడివ్యాగ్ని	
తాండ్రికసన్ని కి మనోశ్చైరవరసము	„	కుమారరసము	148
కంతకుష్ఠసన్ని కి స్వచ్ఛందశ్చైరవరసము	„	సర్వసన్ని పాతములకు ఉత్తమాగ్ని	
కణ్ణికసన్ని కి కల్యాణశ్చైరవరసము	137	కుమారరసము	„
భుగ్న సేత్రసన్ని కి విదారణశ్చైరవరసము	„	సన్ని పాతజ్వరదోషములకు విశ్వంభర	
రక్తోష్ణసన్ని కి సన్ని పాతశ్చైరవరసము	138	రసము	149
ప్రలాపసన్ని కి కారుణ్యశ్చైరవరసము	„	అసాధ్యసన్ని పాతములకు మహా	
జిహ్వకసన్ని కిసిద్ధశ్చైరవరసము	„	కాలాగ్నిరుద్రరసము	„
ఆభివ్యాసనన్ని కికరవాలశ్చైరవరసము	139	సన్ని పాతములకు యోగనాధరసము	150

విషయము.	సంఖ్య.	విషయము.	సంఖ్య.
సన్ని పాతములకు విషమనూచికా		కణామూలచిత్స్వ	138
రసము	150	సన్ని పాతములకు	159
సన్ని పాతములకు సన్ని పాతకులాంతక		క్షయవ్రకరణము.	
రసము	„		
సన్ని పాతములకు పంచవస్త్రీరసము	151	క్షయరోగకాగ్ని పాకము	160
త్రయోదశసన్ని పాతములకు పరకు	„	కడకిదానం బోధాయనః	„
రామకుతారము	„	క్షయరోగహరప్రతిహదానము	161
చిత్తవిభ్రమసన్ని కి కణాద్యంగనము	152	జ్యోతిశ్శాస్త్రాభిప్రాయము	„
తాండ్రికసన్ని కిరాస్తాద్యంజనము	„	క్షయరోగకాంతి	162
తురంగలాట్యాద్యంజనము	„	రాజయక్షుప్తనిదానము	„
ఆభివ్యాసనమునకు కిరీషవీజాద్యంజనము	„	ఆసులోమప్రతిహోమవిలోమక్షయ	
సన్ని పాతదోషములకుచరిద్ర్యాంజనం	153	సంప్రాప్తి	„
జ్యోతిమర్కయాంజనము	„	పూర్వరూపము	163
ప్రబోధాంజనము	„	వాతక్షయరోగనిదానము	„
బాలనూర్కొదయాంజనము	„	పిత్తక్షయరోగనిదానము	„
శ్చైరవాంజనము	154	శ్లేష్మిక్షయరోగనిదానము	164
విజ్ఞానాంజనము	„	వాతపిత్తక్షయరోగనిదానము	„
వీరభద్రాంజనము	„	వాతశ్లేష్మిక్షయరోగనిదానము	„
ప్రకాశాంజనము	„	పిత్తశ్లేష్మిక్షయరోగనిదానము	„
దివ్యాంజనము	155	సన్ని పాతక్షయరోగనిదానము	„
సన్ధికసన్ని కినిర్బండాగ్నిదిపాపము	„	రక్తక్షయరోగనిదానము	165
రుద్దాహసన్ని పాతమునకుఆగరుధూపము	„	త్రిరూపక్షయలక్షణము	„
సర్వసన్ని పాతములకు నాగార్జున	„	ఏకాదశరూపమద్రూపత్రిరూపక్షయ	
ధూపము	„	లక్షణము	„
సన్ని పాతములకు క్షేత్రపాలకధూపం	156	పునరసాధ్యలక్షణము	166
చిత్తవిభ్రమసన్ని కి కుంభోద్భవసస్యము	„	సాధ్యలక్షణము	„
తాండ్రికసన్ని కి కృష్ణాదినస్యము	„	పునరసాధ్యలక్షణము	„
కంతకుష్ఠసన్ని కి కృష్ణాదినస్యము	„	వ్యవాయాదిశోషలక్షణము	„
కణ్ణికసన్ని కి మరీచ్యాదినస్యము	157	వ్యవాయశోషలక్షణము	167
భుగ్న సేత్రసన్ని కి మరీచ్యాదినస్యము	„	శోకశోషలక్షణము	„
రక్తక్షిపిసన్ని కి మూర్ఖాదినస్యము	„	జరాశోషలక్షణము	„
భస్మేశ్వరసస్యము	„	అధ్వశోషలక్షణము	„
అర్చేశ్వరసస్యము	„	వ్యాయామశోషలక్షణము	168
సన్ని పాతములకు సువర్ణాదిలేపము	158	ప్రణశోషలక్షణము	„

సంఖ్య.	విషయము.	సంఖ్య.	
ఉత్తమతక్షయలక్షణము	188	త్రైలోక్యచింతామణిరసము	185
క్షయక్షయమునకు ఆసాక్ష్యలక్షణము	189	క్షయమృగాంకరసము	187
సాక్ష్యలక్షణము	"	సువర్ణభూపతిరసము	"
మహాక్షయలు	170	హేమభృగిరససిందూరము.	188
క్షయలోగళాంతిక్రమము	171	రాజమృగాంకరసము	189
జ్యేష్ఠేష్ఠేక్షయలోగణివరణము	173	పంచామృతరసము	"
క్షయలోగణుములు	174	వసంతకుసుమాకరం	190
వింశతిక్షయలు.		శంఖేశ్వరరసము	191
		హరదుద్రరసము	"
రక్తక్షయనిదానము	175	శంఖగర్భపోటలీరసము	192
రాజయక్షత్రినిదానము	"	హేమగర్భరసము	"
సన్తాపక్షయలక్షణము	176	నాగేశ్వరరసము	193
మూర్ఖక్షయనిదానము	"	కుముదేశ్వరరసము	"
శోషక్షయలక్షణము	"	స్వయమగ్నికుమారరసము	194
వసువక్షయనిదానము	177	నవరత్నరాజమృగాంకరసము	195
గ్రహణికులక్షయనిదానము	"	హేమగర్భపోటలీరసము	196
శోషక్షయనిదానము	178	సర్వక్షయలకుకాంతవల్లభరసము	197
కుమ్భక్షయనిదానము	"	లోకనాథరసము	198
ఆతిసారక్షయనిదానము	179	సర్వరోగములకుపూర్ణచంద్రోదయ	
మందాగ్నిక్షయనిదానము	"	రసము	201
పాండుక్షయనిదానము	180	పిప్పల్యాదిరసాయనము	202
అట్టిక్షయనిదానము-ఇదేశూలక్షయ	"	హస్తికణికారసాయనము	"
తిక్తక్షయనిదానము ఇదేశ్శక్షయము	181	ఆశ్వగంధరసాయనము	203
ఉద్గారక్షయనిదానము ఇదేశ్శాసక్షయ	"	క్షయలకుతాళకసిందూరము	204
దాహక్షయనిదానము ఇదేశ్శాసక్షయ	182	క్షయలకువరాళాదిలేప్యాము	205
తంద్రాక్షయనిదానము ఇదేమందాగ్ని	"	క్షయలకుక్షుద్రాహాలిశకీలేప్యాము	206
క్షయ	"	క్షయలకుబర్బూరాదిలేప్యాము	208
పీఠ్యాక్షయనిదానము	183	క్షయలకువాసాదిలేప్యాము	209
హరిద్రాక్షయనిదానము ఇదేహిక్యా	"	క్షయలకుకూమ్మారిడఘృతము	210
క్షయ	"	క్షయలకువాసాఘృతము	212
క్షయలోగములకు మహాకనకసుందర		ఆశ్వగంధాదిఘృతము	"
రసము	184	క్షయలకుఅద్ధిగిఘృతము	212
నీలకంఠరసము	185	పరాశరఘృతము	213
చింతామణిరసము	"	జలాద్యఘృతము	"

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
క్షయలకు పిప్పల్యాసవము	214	మృచ్ఛక్షణజనిత పాండురోగ	
ద్రాక్షాసవము	"	నిదానము	230
ఖర్జూరాసవము	215	పాండువులకు పునర్జీవాదికషాయము	232
క్షయలకు నూర్వ్యప్రభావఘృతములు	216	కఫవాండువుకుదిశ్శములాదికషాయము	"
లఘుశివఘృతములు	217	ఫలత్రికాది కషాయము	233
ద్రాక్షాదిచూర్ణము	218	వాసాది కషాయము	"
క్షయలకు ఏలాదిచూర్ణము	"	కేసరాది కషాయము	"
ఆశ్వగంధా చూర్ణము	"	పాండుముదేభ సింహసూతము	"
కర్పూరాదిచూర్ణము	219	త్రైలోక్య సుందరరసము	234
త్రికటూర్ణాదిచూర్ణము	220	త్రిమూర్తి సిద్ధరసము	"
రాస్నాదిచూర్ణము	"	వాతపాండువుకు రససిందూర	
మార్కవాదిచూర్ణము	"	భూషణము	235
జాతీఫలాదిచూర్ణము	221	త్రైలోక్య రసము	"
క్షయలకు ఆశ్వగంధబలాలాక్షాదితైలం	222	ఉదయభాస్కరరసము	236
లాక్షాదితైలము	"	కామేశ్వర రసము	237
తిలతైలము	223	పాండ్వరి రసము	"
చందనాది తైలము	"	పాండునూదన రసము	"
రసధాతువృద్ధి చికిత్స	224	వదగేశ్వర రసము	238
క్షయలకు వర్ణ్యములు	"	పాండునిగ్రహ రసము	"
క్షయలకు అవర్ణ్యములు	225	అనిల రసము	239
		లోహసుందర రసము	"
		మృత్పాండువుకు పంచకోలమందూరము	"
		మహామందూరము	240
		నారాయణ మందూరము	241
		మృదుమందూరము	242
		మందూర లవణము	"
		కిరాతాది మందూరము	243
		గోమూత్ర సిద్ధమందూరము	"
		హంస మందూరము	244
		సిద్ధ మందూరము	"
		మందూర ఎటుకములు	245
		దారాక్షాది వటుకములు	"
		పునర్జీవాది వటుకములు	246
		చందనాది వటుకములు	"

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
మండూర వజ్రములు	247	దాశ్వాదిచూర్ణము	264
పాండుకోగమునకు నవాయసాది		వీలాదిచూర్ణము	"
చూర్ణము	248	వారిద్రాచూర్ణము	265
నవాయస చూర్ణము	"	అయోరజాదిచూర్ణము	"
లోహచూర్ణము	249	కామిలకు పునర్జనాదిలేహ్యము	"
వీలాదిచూర్ణము	"	హలీమకమునకుఆమలక్యాదిలేహ్యము	266
పాండుపులకు త్రిఫలాదిలేహ్యము	250	హలీమకమునకుసీతాదిలేహ్యము	267
పాండుపులకు చించ్యాదిలేహ్యము	"	కుంభకామిలకుపంచాస్యరసము	"
లఘుచించ్యాది లేహము	251	మండూరము	"
పాండుపులకు పంచకోలఘ్నము	252	ఘృతములు	268
సమస్తపాండుపులకు వ్యోమదిఘ్నము	"	అమృతాదిఘ్నము	"
చంచనాది తైలము	253	శిలాజితియోగము	"
పునర్జనాది తైలము	"	కటుకయోగము	"
పాండుపులకు అమృతహారీకీ	254	నస్యాదియోగములు	"
సౌభాగ్యకుంఠి	255	హలీమకమునకుఅయోభస్మము	269
మహాసౌభాగ్యకుంఠి	256	గోధుగ్ధసానము	"
పాండుపులకులోహాసవము	257	కామిలాంజనము	"
కామిలా ప్రకరణము.		హారీతక్యాద్యంజనము	"
కామిలాగోగకర్మవిపాకము	259	నస్యములు	270
ప్రతిమాధానమునకుదేసత	"	జాలినీఫలాదినస్యము	"
కామిలానిదానము	260	షణ్ణీఫలాదినస్యము	"
కామిలాలక్షణము	"	పాండువుకామిల కుంభకామిల హలీ	
కుంభకామిలానిదానము	"	మకము వీటికిపథ్యములు	"
కామిలాసాధ్యలక్షణము	"	అపథ్యములు	271
హలీమక కామిలాలక్షణము	261	శోఫ ప్రకరణము.	
పానకీలక్షణము	"	శోఫనిదానసంప్రాప్తి	272
హలీమకపరిభాష	262	శోఫస్యపూర్వరూపము	"
కామిలాకషాయములు	"	శోఫకారణము	"
గుడూచీకల్పము	263	సామాన్యలక్షణము	273
గుడూచీస్యరసము	"	వాతజ్వోఫలక్షణము	"
ధాత్ర్యాదిచూర్ణము	264	పిత్తజ్వోఫలక్షణము	274
అయోనిజాదిచూర్ణము	"	కఫజ్వోఫలక్షణము	"
లోహాదిచూర్ణము	"	ద్వంద్వజసన్నిపాతజ్వోఫలక్షణము	"

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
అభిమాతజ్వోఫలక్షణము	274	జ్వరాతిసారలక్షణము	289
విషజ్వోఫలక్షణము	275	సన్నిపాతాతిసారలక్షణము	290
శోఫాత్పత్తిక్రమము	"	దోషాతిసారలక్షణము	"
శోఫసాధ్యాసాధ్యలక్షణము	276	శోకాతిసారలక్షణము	"
అసాధ్యలక్షణము	"	అమాతిసారలక్షణము	291
అప్రవిధజ్వోఫలు	"	అమచక్వాతిసారలక్షణము	"
కృత్రిమజ్వోఫనిదానము	"	అసాధ్యలక్షణము	"
పామాణమాతజ్వోఫలక్షణము	277	అస్పష్టమ	292
ప్రణజ్వోఫనిదానము	278	అతిసారోపద్ద్రవములు	"
జ్వరజ్వోఫలక్షణము	279	కక్రాతిసారనిదానము	"
కామిలాజ్వోఫనిదానము	"	ద్వంద్వాతిసారనిదానము	293
సర్వద్రవజ్వోఫనిదానము	280	వాతకఫాతిసారనిదానము	"
గంధకజ్వోఫనిదానము	281	భస్మాతిసారనిదానము	"
శోఫలకుకీర్తికాదికషాయము	"	ప్రవాహికాసంప్రాప్తి	294
శోఫాంతుశోరసము	282	ప్రవాహికాయాంనాతాదిభేదములు	"
శోఫముద్గరసము	"	ప్రవాహికలక్షణము	"
శోఫాతిరసము	283	అతిసారనిష్పత్తిలక్షణము	"
శోఫలకురసభూపతిరసము	"	అతిసారమునకుపటజాప్తకషాయము	295
శోఫలకునజ్రమండూరము	284	వాతాతిసారమునకుపూతికాదికషాయము	"
శోఫలకు తింత్రిణీమండూరము	"	పథ్యాదికషాయము	"
శోఫలకు పథ్యములు	285	సువర్ణలాదికషాయము	"
శోఫలయందపథ్యములు	"	పిత్తాతిసారమునకు కుంఠ్యాదికషాయము	296
అతిసార ప్రకరణము.		మధుయష్ణాదికషాయము	"
అతిసారకర్మవిపాకము	286	కల్పలాదికషాయము	"
దానమంత్రము	287	బిల్వాలదికషాయము	"
మూడవకర్మవిపాకము	"	శ్లేష్మాతిసారమునకు పథ్యాదికషాయము	"
అతిసారనిదానము	"	కృమికత్వాదికషాయము	297
అతిసారసంప్రాప్తి	288	గోకంటకాదికషాయము	"
అతిసారపూర్వరూపము	"	చవ్యాదికషాయము	"
వాతాతిసారలక్షణము	"	సమంగాదికషాయము	"
పిత్తాతిసారలక్షణము	289	మంచమాలాదికషాయము	"
కఫాతిసారలక్షణము	"	అమాద్యతిసారములకు చిత్రకాది	
		కషాయము	298
		శ్లేష్మాతిసారమునకు పూతికాదికషాయము	"

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
అంకోల కల్పము	298	జంబూది చూర్ణము	308
కౌతానీ కల్పము	"	కణాదిచూర్ణము	"
రక్తాతిసారమునకు తిలాదికల్పము	299	అమాతిసారమునకు వారీతక్యాది	"
అమాతిసారమునకు పాతాదికషాయము	"	చూర్ణము	"
కలింగాది కషాయము	"	శ్రింత్వాదిచూర్ణము	309
గుహాచ్ఛాది కషాయము	"	పక్వాతిసారమునకు లోధ్రాదిచూర్ణము	"
ఉశీరాది కషాయము	300	కుటజాదిచూర్ణము	"
పిత్తశ్లేష్మాతిసారమునకు ముస్తాది	"	రక్తాతిసారమునకు రసాంజనాది	"
కషాయము	"	చూర్ణము	"
శ్లేష్మపిత్తరక్తాతి సారమునకు సమం	"	జ్వరాతిసారమునకు వ్యోషాది	"
గాది కషాయము	"	చూర్ణము	310
వాతశ్లేష్మాతిసారమునకు చిత్త్రకాది	"	వాతపిత్తాతిసారమునకు కట్ఫలాది	"
కషాయము	"	చూర్ణము	"
మూర్ఛకషాయము	301	భస్మాతిసారమునకు శామ్బలీచూర్ణము	"
శోషాతిసారమునకు దేవదారు	"	ప్రవాహికకు లఘుగంగాధర	"
కషాయము	"	చూర్ణము	311
బాలబిల్వాది కల్పము	"	వృష్ణగంగాధర చూర్ణము	"
వాతాతిసారమునకు కారుణ్యసాగర	"	బృహద్దాడి మూర్ఛకచూర్ణము	"
రసము	"	సర్వాతిసారమునకు భల్లాతాది	"
లోకనాథర రసము	302	చూర్ణము	312
శువోరసము	"	లఘులాయచూర్ణము	"
పిత్తాతిసారమునకు లోకేశ్వరరసము	303	అతిసారమునకు కుంకుమవటికెలు	313
సన్నిపాతాతిసారమునకు తృప్తి	"	సూతాది వటుకములు	"
సాగరరసము	304	అభయాది వటుకములు	"
ఆనందశైరవ రసము	"	విశ్వాదివటుకములు	314
సన్నిపాతాతిసారమునకు సన్నిపాత	"	పక్వాతిసారమునకు దాడిమీవటుక	"
శైరవరసము	305	ములు	"
జ్వరాతిసారమునకు పంచామృత	"	జాతీఫలాది వటుకములు	"
పద్మజీరసము	"	మరీచాది గుటికెలు	315
త్రిదోషాతిసారమునకు ఆనందశైరవ	"	ముస్తాది మాత్రలు	"
రసము	306	గుటజలేహ్యము	"
అమాతిసారమునకు ఆనందరసము	"	అస్యచ్చ	316
కపిత్థాప్తక చూర్ణము	"	జ్వరాతిసారమునకు దాడిమాది లేహ్యము	"
బృహ్మవంగాదిచూర్ణము	307	నవనీతాది లేహ్యము	317

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
మనూరాద్య ఘృతము	317	సంగ్రహణీ కవాటరసము	329
వత్సకాద్య ఘృతము	"	గ్రహణీ కవాటరసము	330
త్రూప్యపణః ఘృతము	318	అస్యచ్చ	"
బిల్వతైలము	"	అస్యచ్చ	"
కుంతీపుటపాకము	319	పజకవాటరసము	331
దరదాదిపుటపాకము	"	గ్రహణీకామదవారణ సింహరసము	"
జాతీఫలాది పుటపాకము	"	గ్రహణీజకేరీ రసము	332
అతిసార పథ్యములు	320	అస్యచ్చ	"
అతిసారమునకు ఆపథ్యములు	"	సుష్కరసవర్జితీకసము	333
		ఆగ్నిమామరసము	334
		సూతరాజరసము	"
సంగ్రహణీ ప్రకరణము.			
సంగ్రహణీ కర్మచిపాకము	322	పూర్ణచంద్రసేంద్రరసము	335
కర్మచిపాకశాన్తి	"	చిత్రాంబరరసము	336
గుదకోగకర్మ విపాకము	"	అగ్నిమాతరాజరసము	"
సంగ్రహణీ నిదానము	323	కనకసుందరిరసము	337
గ్రహణీ స్థానము	"	క్షారతామ్రరసము	"
గ్రహణీసంప్రాప్తి మరియులక్షణము	"	సంగ్రహణులకు నాగరాదిచూర్ణము	338
గ్రహణీకి పూర్వరూపము	324	పిత్తసంగ్రహణీకి యువాన్యాదిచూర్ణం	"
వాతికగ్రహణీ కారణము	"	రసాంజనాదిచూర్ణము	"
వాతికగ్రహణీ లక్షణము	"	శ్లేష్మగ్రహణీకిసర్వాదిచూర్ణము	339
పిత్తసంగ్రహణీ నిదానము	325	రాస్నాదిచూర్ణము	"
కఫసంగ్రహణీ నిదానము	"	శ్లేష్మవాతగ్రహణీకిచోరాదిచూర్ణం	"
సన్నిపాతసంగ్రహణీ నిదానము	326	భూనింబాదిచూర్ణము	340
ఆసాధ్య లక్షణము	"	వ్యోషాదిచూర్ణము	"
ఘటియంత్ర గ్రహణీలక్షణము	"	తాళిసాదిచూర్ణము	"
వాతజ గ్రహణీకి శాలిపర్ణ్యాదికషాయము	327	లాహీచూర్ణము	341
పిత్తజ గ్రహణీకి తిక్తాదికషాయము	"	సన్నిపాతగ్రహణీకిముస్తాదిచూర్ణము	342
చాతుర్భుద్వాది కషాయము	"	లసంగాదిచూర్ణము	"
శుంథాద్వి. కషాయము	328	పాతాదిచూర్ణము	"
పువర్షవాది కషాయము	"	శుంఠీఘృతము	343
నాగరాది కషాయము	"	పంచమూలఘృతము	"
అతివిషాది కషాయము	"	పిత్తగ్రహణీకి చందనాదిఘృతము	"
దశమూలాది కషాయము	329	బిల్వాగ్నిఘృతము	344
శ్రీఫలాది కల్పము	"	చాంగేరిఘృతము	"

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
మరీచ్యాదికృతము	345	గుచ్ఛితవాత లక్షణము	359
శోంఠిస్తుతము	"	శోంఠాదిగతవాతలక్షణము	"
గ్రహణులకు తాళి నాదికటుకములు	346	జ్యంభ వాతలక్షణము	360
గ్రహణులకు వారి దాదికటుకములు	"	ప్రలాపకవాతము	"
గ్రహణులకు శంఖుకటుకములు	"	రసాహ్లానిదానము	"
గ్రహణులకు నూతాదిఘటికలు	347	త్వక్కుస్యతా వాతనిదానము	"
గ్రహణులకు చిక్రకాదిఘటికలు	"	త్వక్కువాతలక్షణము	"
గ్రహణులకు కాంకాయనఘటికలు	348	రక్తగతవాతలక్షణము	361
వారాకఘటిక	"	మాంసగతవాతలక్షణము	"
గ్రహణులకు మధునకృహారీలక్ష్మీ	349	మేదోగతవాతలక్షణము	"
మహాకల్యాణగుణము	350	ఆశ్శిగతవాతలక్షణము	"
దాక్షిణ్యము	351	మజ్జాగతవాతలక్షణము	"
సంగ్రహణీకృతములు	"	శుక్రగతవాతలక్షణము	362
ఆపకృతములు	352	స్నాయుగతవాతలక్షణము	"
వాత స్రవణము.		సంధిగతవాతనిదానము	"
వాతవ్యాధికృతవిపాకము	353	పిత్తకఫాశ్శితప్రాణపాయు నిదానము	"
వాతశోగకాంతి	"	పిత్తకఫాశ్శితజీవానవాయునిదానము	"
ధనుర్వాతకాంతి	"	పిత్తకఫాశ్శితసమానవాయునిదానము	363
కుక్షివాతకాంతి	"	పిత్తకఫాశ్శితఅపానవాయునిదానము	"
రక్తవాతకాంతి	355	పిత్తకఫాశ్శితవ్యానవాయునిదానము	"
వాతరక్తవాతపిత్తహారకాంతి	"	ఆక్షేపకవాయుసామాన్యలక్షణము	"
వాతపిత్తహారకాంతి	"	ఆక్షేపవాయుచారణేదము	364
వాతపిత్తహారకాంతి	356	అపతంత్రవాతలక్షణము	"
శోంఠిశ్శాస్త్రాంభిప్రాయముచే వాత	"	దండాపతాపకవాతలక్షణము	"
వ్యాధినిదానము	"	అపతానకలక్షణము	"
వాతవ్యాధినిదానము	"	అసాధ్యలక్షణము	365
వాతవ్యాధికి పూర్వరూపము	357	ధనుస్తవ్భవాతలక్షణము	"
వాతవ్యాధిస్తవ్భరూపము	"	కుబ్జ వాతలక్షణము	"
శోంఠిగతవాతలక్షణము	358	అంతరాయామనాత లక్షణము	366
శోంఠిలక్షణము	"	బాహ్యాయామనాతలక్షణము	"
అమాశయగతవాతలక్షణము	"	సక్షువధవాతలక్షణము	"
అమాశయలక్షణము	359	సర్వాంగశోగలక్షణము	367
పక్వాశయస్థివాతలక్షణము	"	ఆస్థివాతనిదానము	"
సర్వాంగవాతలక్షణము	"	వాతచిత్తవాయులక్షణము	368

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
పిత్తాశ్శిత - కఫాశ్శితాద్దితవాయు		పాదవాతలక్షణము	375
లక్షణము	368	మధువాత లక్షణము	"
ఆస్థితసాధ్యాసాధ్యములు	"	నసివాత లక్షణము	"
మానుగ్రహ నిదానము	"	క్షౌత్రవాత లక్షణము	376
మన్యాస్తంభవాయు లక్షణము	369	శ్శంఖులవాత లక్షణము	"
జహ్వస్తంభవాయునిదానము	"	విసోట్టవాత లక్షణము	"
శిరోగ్రహనాయు నిదానము	"	స్నాయువాత లక్షణము	"
గృధ్రసీ లక్షణము	370	గృధ్రవాత లక్షణము	377
వాతజగృధ్రసీ వాత లక్షణము	"	పాంశువాత లక్షణము	"
వాతశ్శేష్మజగృధ్రసీ వాత నిదానము	"	స్థలనవాత లక్షణము	"
విశ్వాచీవాత లక్షణము	"	శుక్లవాత లక్షణము	"
క్రోమృశీర్ష లక్షణము	"	నూతికావాత లక్షణము	378
ఖంజ కంఠ వీటిలక్షణము	371	త్వక్కువాత లక్షణము	"
కలాయఖంజలక్షణము	"	భోగవాత లక్షణము	"
వాతకంటకనిదానము	"	కిక్కినవాత లక్షణము	"
పాదదాహ లక్షణము	"	కటివాత లక్షణము	378
పాదహస్తలక్షణము	"	మలబద్ధవాత లక్షణము	"
బాహుశోష నిదానము	372	మాత్రబద్ధవాత లక్షణము	"
ఆపబాహుక లక్షణము	"	ఊరుస్తవ్భవాత లక్షణము	"
మాకమిమ్మిణగద్గదవీటి లక్షణములు	"	ఊరువాత లక్షణము	379
అధ్మానవాయు లక్షణము	"	తిమిరవాత లక్షణము	380
ప్రత్యాధ్మాన నిదానము	"	కంపవాత లక్షణము	"
వాతస్థిలా నిదానము	373	బాహుకంప వాతలక్షణము	"
ప్రత్యస్థిలా నిదానము	"	శీతవాత లక్షణము	"
ఖిలీవాత లక్షణము	"	నిరావాత లక్షణము	381
అశీలవాత నిదానము.		నయనవాత లక్షణము	"
ధూమవాత లక్షణము	373	నాసావాత లక్షణము	"
విధూమవాతలక్షణము	374	ముఖవాత లక్షణము	"
ఏకాంగవాత లక్షణము	"	ఊదరవాత లక్షణము	382
కఫవాత లక్షణము	"	కుక్షివాత లక్షణము	"
జిహ్వోంగవాతలక్షణము	"	అజీర్ణవాత లక్షణము	"
స్కంధవాత లక్షణము	375	అమ్లవాత లక్షణము	"
కంఠరవాత లక్షణము	"	అనులోమవాత లక్షణము	383
		నిలోమవాత లక్షణము	"

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
ధనుర్వాత లక్షణము	383	అణువాత లక్షణము	391
పక్షుభాతము లక్షణము	"	దధివాత లక్షణము	392
అర్ధాంగవాత లక్షణము	384	కష్టవాత లక్షణము	"
పాద్యవాత లక్షణము	"	బధిరవాత లక్షణము	"
ఆతపవాత లక్షణము	"	ఉన్మాదవాత లక్షణము	"
ఆగ్నివాత లక్షణము	"	ఉష్ణవాత లక్షణము	393
అధ్యవాత లక్షణము	385	అమవాత లక్షణము	"
శుష్కవాత లక్షణము	"	కోష్ఠగతవాత చికిత్స	"
సుప్తవాత లక్షణము	"	ఆమాశయగతవాత చికిత్స	394
సంధివాత లక్షణము	"	పక్వాశయవాత చికిత్స	"
పాద్యవాత లక్షణము	386	సర్వాంగవాత చికిత్స	"
శిశోవాత లక్షణము	"	గుదస్థితవాత చికిత్స	395
స్వోహినీ వాతలక్షణము	"	శోశిత్రాదిగతవాత చికిత్స	"
రక్తవాత లక్షణము	"	జ్వంభవాత చికిత్స	"
క్షీణవాత లక్షణము	387	ప్రలాపకవాత చికిత్స	"
ఖంకావాత లక్షణము	"	రసాజ్ఞాన చికిత్స	396
కళావాత లక్షణము	"	త్వక్సాన్యతచికిత్స	"
అపయవాంగవాత లక్షణము	"	సప్తనాతుగతవాయు చికిత్స	"
స్థానవాత లక్షణము	"	స్నాయుగత చికిత్స	397
గుల్మవాత లక్షణము	388	సంధిగతవాత చికిత్స	"
అంగుళీవాత లక్షణము	"	పిత్తకఫాత్రితప్రాణాదివాత చికిత్స	"
జానువాత లక్షణము	"	ఆక్షేపకవాయు చికిత్స	"
జంఘావాత లక్షణము	"	మహారాస్నాది కషాయము	398
అస్థివాత లక్షణము	389	మహాబిల్వాది కషాయము	399
కాశవాత లక్షణము	"	సర్వాంగవాతమునకుమాషాదికషాయము	"
శ్రమణవాత లక్షణము	"	కపిశ్యాన్యదికషాయము	400
కుంకువాత లక్షణము	"	గృహస్థీవాతమునకు రాస్నాదికషాయము	"
దండవాత లక్షణము	"	స్వచ్ఛందశ్లేష రసము	399
మందవాత లక్షణము	390	సమీపపన్నగ రసము	401
కోష్ఠవాత లక్షణము	"	వాత రాక్షస రసము	"
గుల్మవాత లక్షణము	"	వాతారిరసము	402
మజ్జావాత లక్షణము	391	సమీరగజకేసరి రసము	"
క్షుతీవాత లక్షణము	"	మృతసంజీవనీ రసము	403
వేపావాత లక్షణము	"		

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
వాతగజాంకుశ రసము	403	కలోమవాతమునకు వాతసంహోహన	
వ్యాధిగజకేసరి రసము	404	రసము	418
నూర్వ్యప్రభావ ఘోషిక	"	విలోమవాతమునకు సింహనాద	
అఘువాత చిద్భ్రంశమాత్ర రసము	406	రసము	419
పన్నీకుమార రసము	"	పక్షుభాతమునకు కాలకంఠ	"
వాతవిధ్యంస రసము	407	రసము	"
సమీరపన్నగ రసము	"	ఆతపవాతమునకు వాతశాస్త్రాలరసము	420
రసేంద్ర చిహ్నుణి	408	ఆగ్నివాతమునకు వీరభద్రరసము	"
కాలకంఠక రసము	"	సుప్తవాతమునకు కనకసుందర	"
త్రిగుణాఖ్య రసము	409	రసము	421
విభూమినాతమునకు వాతాది రసము	410	రక్తవాతమునకు రక్తవాతాంతక	"
ఏకాంగవాతమునకు స్పర్శారి రసము	"	రసము	"
కఫవారాది రసము	411	ఖంకావాతమునకు వాతశుభ్ర రసము	"
జీవోంగ వాతాంకుశ రసము	"	స్థానవాతమునకు వాతాస్త్రమూల	"
స్కంధవాతమునకు వాతముద్గరరసము	412	రసము	422
పాదవాతమునకు స్వచ్ఛందనాయక	"	గుల్మవాతమునకు ప్రాణాలిభ రసము	"
రసము	"	జంఘావాతమునకు అక్షిప్తిబిహన	"
వస్తీవాతమునకు స్వచ్ఛందశ్లేషరసము	"	రసము	423
శృంగిలవాతమునకు త్రిగుణాఖ్య	"	శ్రమణవాతమునకు విష్ణుపరాక్రమ	"
రసము	413	రసము	"
కుంకువాతమునకు ఫణిపతిరసము	"	దండవాతమునకు విజయశైరవ	"
నష్టేంద్రియమునకు వాతాంతక	"	రసము	424
రసము	414	మందవాతమునకు కాలకంఠక రసము	"
నూతికావాతమునకు బడబాసల	"	కోష్ఠవాతమునకు స్వచ్ఛందశ్లేష	"
రసము	415	రసము	425
నూతికావాతమునకు వాతవిధ్యంసి	"	గుల్మవాతమునకు త్రివిక్రమ రసము	"
రసము	"	దధివారాది రసము	"
కటివాతమునకు వాతకేసరి రసము	416	ఉష్ణవాతమునకు వాతారి రసము	426
ఉష్ణోస్తంభవాతమునకు వాతగజాంకుశ	"	శుంతిహర్షము	"
రసము	"	నారాచ చూర్ణము	427
కంపవాతమునకు విజయశైరవ రసము	417	హింగాది చూర్ణము	"
శీతవాతమునకు అగ్నికుమార రసము	"	రాస్నాది చూర్ణము	"
హాళివాతమునకు చతుర్ముఖ రసము	418	శిగ్రుమాలాది చూర్ణము	428
ఆశీతివాతమునకు కాలాగ్నిరసము	"	అజామోదాది చూర్ణము	"

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
భూమిది చూర్ణము	428	బాహుకంపవారమునకుమావలైలము	452
భూమివారమునకు త్రిఫలాదిచూర్ణము	,,	అమ్మదివారములకు వివతిండుక	,,
స్నాయువారమునకు భృంగరాజ	429	సర్వహీనవారమునకు వారకులాంతక	453
చూర్ణము	,,	లైలము	,,
భోగవారమునకు ఏరండమూలచూర్ణము	,,	కర్ణవారమునకు దిశమూలాది	,,
ఘటబద్ధవారమునకు వాకుచ్చాది	,,	సర్వవారములకు ఆర్కాది	,,
చూర్ణము	,,	ఏరండపుట పాకము	454
ఘటబద్ధవారమునకు విశంగాది చూర్ణము	,,	రసోప పాకము	455
వర్షాది గుగ్గులు	430	కుబేర పాకము	,,
శ్యాత్రింకక గుగ్గులు	431	లకువ పాకము	456
పడకీర గుగ్గులు	,,	స్కంధవారమునకు ఇంద్రవారుణి	457
శ్రమవారమునకు విశ్వాద్య గుగ్గులు	432	ఘటికలు	,,
అస్థిమజ్జాగతజ్వరమునకు కేతకాది	434	మధువారమునకు పిప్పిల్యాది ఘటికలు	,,
లైలము	,,	గృధ్రవారమునకు ద్రాక్షాది ఘటికలు	458
భాష్యాయువవారమునకు సర్జలైలము	,,	అధ్యవారమునకు ప్రభావతి పటుకము	,,
వక్షాఘాతమునకు గ్రంధికాది	,,	పంగువారమునకు ప్రభావతిపటుకము	459
లైలము	,,	స్నాయువారమునకుపంచాననకల్పం	460
వక్షాఘాతమునకు మాషాది	435	,,	,,
లైలము	,,	పక్షాద్ధివారములకుభృంగాదిసస్యము	,,
సర్జలైలము	,,	మూర్ఖావారమునకు మధుకాదినస్యం	,,
సమస్తవారములకు లఘువిషగర్భ	,,	అర్ధివారములకు కాశ్యూర్వాదిసస్యము	461
లైలము	436	మూర్ఖులకు కుంకుమాదినస్యము	,,
మహావిషగర్భ	437	సర్వవారములకు త్రికటుకాదినస్యము	,,
లైలము	,,	వారసాధ్యసాధ్యములు	462
ప్రసారినీ	438	వారకోగ చిక్చములు	,,
లైలము	,,	అచిక్చములు	464
కథావరీ	439	విత్త ప్రకరణము.	,,
లైలము	,,	రక్తపిత్త కర్మవిపాకము	466
మాష	440	రక్తపిత్తమునకు జ్యోతిశ్వాస్త్రాభి	,,
కథావరీవారాయణ	441	ప్రాయము	,,
లైలము	,,	రక్తపిత్త నిదానము	467
ప్రజ్ఞారినీ	442	రక్తపిత్తమునకు పూర్వరూపము	,,
లైలము	,,	రక్తపిత్తాసాధ్య లక్షణము	,,
విషగర్భ	443	,,	,,
లైలము	444	,,	,,
శ్యాఫీ	445	,,	,,
లైలము	,,	,,	,,
మృగబిలాది	446	,,	,,
లైలము	447	,,	,,
కథావరీ	448	,,	,,
లైలము	449	,,	,,
చంద్రాది	450	,,	,,
లైలము	451	,,	,,
రాస్నాఘాతిక	,,	,,	,,
లైలము	,,	,,	,,
బిల్వ	,,	,,	,,
లైలము	,,	,,	,,
గ్రీకస్తంభాదివారమునకు మాషాది	,,	,,	,,
లైలము	,,	,,	,,

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
వాతరక్తపిత్త నిదానము	468	కామదేవ ఘృతము	461
పైతికరక్తపిత్త నిదానము	,,	దూర్వా ఘృతము	462
కఫజరక్తపిత్త నిదానము	,,	దూర్వా లైలము	463
కఫవాయుసంబంధమువలన రక్తపిత్త	,,	వృషాది స్వరసము	,,
ప్రవర్తన	,,	వాసాది స్వరసము	,,
వ్యంధ్యజనన్ని పాత రక్తపిత్త నిదానము	,,	మధ్యాది పేయము	464
ఆసాధ్యరక్తపిత్త లక్షణము	469	శతాపర్యాది పేయము	,,
రక్తపిత్తోపద్రవ లక్షణము	,,	హారితక్యాది నస్యము	,,
ఆసాధ్య లక్షణము	470	దాడిమిపుష్పాది నస్యము	,,
రక్తపిత్తాచారములు	,,	అర్చికాది నస్యము	465
రక్తపిత్త కషాయములు.	,,	రక్తపిత్తహర వసువములు	,,
రక్తపిత్తమునకు త్రిఫలాదికషాయము	471	ఆరగ్యసాది శేచనము	,,
స్త్రీవేరాది కషాయము	,,	రక్తపిత్తమునకు చిక్చములు	467
ఇక్ష్వాది కషాయము	,,	అచిక్చములు	,,
చందనాది కషాయము	472	చతుర్వింశతివైత్య నిదానము	,,
ఉశీరాది కషాయము	,,	ఆవర్ణవైత్య లక్షణము	468
అమృతాది కషాయము	,,	వివర్ణవైత్య లక్షణము	,,
ముద్గాది కషాయము	473	నూర్వాచ ర్షవైత్య లక్షణము	,,
యష్టాది కషాయము	,,	కామిలావైత్య లక్షణము	,,
అటరూషాది కషాయము	,,	అమృవైత్య లక్షణము	469
వాసాది కషాయము	,,	రక్తవైత్య లక్షణము	470
రక్తపిత్తకాగ రసము	474	స్వేదవైత్య లక్షణము	,,
సుధానిధి రసము	,,	ఉష్ణాదవైత్య లక్షణము	,,
రక్తపిత్తమునకు ఖర్జూరాది రసాయనం	,,	పుండరీకవైత్య లక్షణము	,,
రక్తపిత్తమునకు ఉశీరాది చూర్ణము	475	భుజంగవైత్య లక్షణము	,,
మృద్వికాది చూర్ణము	,,	కరసాదవైత్య లక్షణము	491
చందనాది చూర్ణము	476	శితవైత్య లక్షణము	,,
పత్రకాది చూర్ణము	,,	మూర్ఖావైత్య లక్షణము	,,
కర్పూరాది చూర్ణము	477	మధురవైత్య లక్షణము	,,
కూష్మాండాది లేహ్యము	478	కుసుమవైత్య లక్షణము	,,
ఖండకూష్మాండ్ లేహ్యము	479	క్రోధవైత్య లక్షణము	492
వాసాఖండాది లేహ్యము	,,	భ్రంశవైత్య లక్షణము	,,
ఖండికావ లేహ్యము	480	శిశువైత్య లక్షణము	,,
,,	,,	క్షుధావైత్య లక్షణము	,,
,,	,,	కృష్ణావైత్య లక్షణము	,,

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
దుర్భాషాపైత్య లక్షణము	493	భృంగములక తైలము	508
చంద్రపైత్య లక్షణము	,,	మహాచిందాది లేవ్యము	509
దుర్బంధపైత్య లక్షణము	,,	మహాబిల్వాది లేవ్యము	511
మదనపైత్య లక్షణము	,,	శతావరీ రిచాయనము	513
చతుర్వింశతిపిత్తములకు ఏలాదిచూడం	,,	పైత్యరోగములయందు పథ్యములు	514
భ్రంశపిత్తమునకు భృంగరాజు	,,	పైత్యరోగములయందు దపథ్యములు	515
చూగము	494	అరుచి ప్రకరణము.	
ఆపర్ణపైత్యమునకు పైత్యాంతకరణము	,,	ఆరుచిరోగ కర్మవిపాకము	516
విపర్ణపైత్యమునకు బడబాగ్ని రసము	495	జ్యోతిశ్శాస్త్రాభిప్రాయము	,,
నూర్వాషపైత్యమునకు మృగజంబు	,,	ఆరోచక నిదానము	517
కామిలాపైత్యమునకు కవర్ణకరణము	496	ఆరోచక కారణము	,,
ఆమ్లపైత్యమునకు సుధానిధిరసము	,,	పిత్తజ్వల ఆరోచక నిదానము	,,
ఆమ్లపిత్తమునకు సంజీవరసము	497	కఫజ్వల ఆరోచక నిదానము	518
ఆమ్లపిత్తమునకు పిత్తభంజనరసము	,,	తాలినాది చూగము	,,
లీలావిలాస రసము	498	ఖండప చూగము	519
స్వేదపైత్యమునకు ఆమ్లతేజ్జ్వరరసము	499	యనానిఖాండప చూగము	,,
ఉన్నాదపైత్యమునకు చండభైరవరసము	,,	అమలకాది చూగము	520
పుండరికపైత్యమునకు విశ్వమూర్తిరసము	500	కర్పూరాది చూగము	,,
సర్వపైత్యములకు పాణిబద్ధరసము	,,	చవ్వాది చూగము	,,
శీతపైత్యమునకు పూర్ణాభ్రకరణము	,,	దాడిమి చూగము	521
మూర్ఖపైత్యమునకు పైత్యాంకుశ	,,	పిప్పల్యాది చూగము	,,
రసము	501	శుంఠ్యాది చూగము	,,
మధురపైత్యమునకు పైత్యగజాంతుశ	,,	ఖిండాంబిక యోగము	522
రసము	,,	ఆర్షికమాతులంగాప లేవ్యము	,,
కుసుమపైత్యములకు గజశేనరీ రసము	502	శృంగబేరాది లేవ్యము	523
క్రోధపైత్యమునకు వారాచరసము	,,	కారవ్యాధిఘటిక	,,
శిరఃపైత్యమునకు పైత్యకాలాంతకరణము	,,	రాజికాది శిఖిరిణి	,,
క్షుధాపైత్యమునకు పిత్తభంజన రసము	,,	తామ్ర శిఖిరిణి	524
తృష్ణాపైత్యమునకు పైత్యహింపక రసము	,,	ఆమ్లత ప్రభావపటుకములు	,,
చంద్రపైత్యమునకు పిత్తవిధ్వంస రసము	,,	అనణ్డాంబిక యోగము	,,
మదనపైత్యమునకు రామబాణరసము	504	జీరికాది ఘృతము	525
సర్వపైత్యములకు మహాకుమారీ తైలము	,,	ఆరుచికి పథ్యములు	,,
మహాశతావరీ తైలము	505	ఆరుచి కపథ్యములు	526
అమలక తైలము	507		
శేతకీ తైలము	,,		

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
భర్మి ప్రకరణము.		లాజాది కల్పము	528
భర్మిరోగ కర్మవిపాకము	527	కృష్ణాది కల్పము	,,
జ్యోతిశ్శాస్త్రాభిప్రాయము	,,	కాంబిపాష్టి కల్పము	527
భర్మినిదానము సంప్రాప్తి వీటి	,,	భర్మలయందు దనుపానము	,,
లక్షణము	528	పిత్తభర్మలకు వ్రుచారములు	,,
పూర్వరూపము	,,	వాతభర్మలకు వ్రుచారములు	,,
వాతభర్మి లక్షణము	529	పమనామృత యోగము	538
పిత్తభర్మి లక్షణము	,,	భర్మిరోగములకు పథ్యములు	,,
కఫభర్మి లక్షణము	,,	భర్మిరోగములకు ఆపథ్యములు	539
సన్నిపాతాభర్మి లక్షణము	,,	కాస ప్రకరణము.	
అసాధ్యభర్మి లక్షణము	530	కాసరోగ కర్మవిపాకము	540
అగంతుకభర్మి లక్షణము	,,	రెండవ ప్రకారము	,,
భర్మ్యవద్రవములు	531	మూడవ ప్రకారము	,,
పిత్తభర్మికి పర్పటాది కషాయము	,,	జ్యోతిశ్శాస్త్రాభిప్రాయము	541
గుడూచ్ఛ్యాది కషాయము	,,	కారణము సంప్రాప్తిని రుక్తి	,,
బిల్వాది కషాయము	,,	సంఖ్య రూపము సంప్రాప్తి	,,
మృద్ధకషాయము	,,	పూర్వ రూపము	,,
ఆమ్లాస్థి కషాయము	532	వాతజకాస నిదానము	542
జంబూపల్లవాది కషాయము	,,	పిత్తజకాస నిదానము	,,
లాజాది యూషము	,,	కఫజకాస నిదానము	,,
విడంగాది చూగము	,,	క్షుతకాస నిదానము	,,
ఏలాది చూగము	533	క్షుతకాస లక్షణము	543
వారీతకీ చూగము	,,	క్షుయకాస నిదానము	,,
జాతీపత్ర చూగము	,,	క్షుయకాస లక్షణము	,,
పారదాది చూగము	,,	సాధ్యసాధ్య విచారము	544
మాక్షికాళ కృద్దవలేవ్యము	534	సన్నిపాత లక్షణము	,,
కోలాద్యవ లేవ్యము	,,	వింశతిశ్చేష్ట రోగములు	,,
మయూరపక్షు భస్మావలేవ్యము	,,	పూర్వకాస లక్షణము	545
తథిభ్రంసాది లేవ్యము	,,	క్షుయకాస లక్షణము	,,
బిల్వాది లేవ్యము	,,	రక్తకాస లక్షణము	,,
పద్మకాది ఘృతము	535	చిప్పికాకాస లక్షణము	546
పటోలాద్య ఘృతము	,,	వాతకాస లక్షణము	,,
పంపభర్మలకు పూర్ణచంద్రోపయ	,,	పిత్తకాస లక్షణము	,,
సేందూము	,,	క్షుతకాస లక్షణము	,,

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
శుక్తికాకాస లక్షణము	547	తామ్రపర్వటీ రసము	557
అమకాస లక్షణము	,,	హేమగర్భపోటలీ రసము 2 వ	,,
పాండుకాస లక్షణము	,,	ప్రకారము	558
కృష్ణకాస లక్షణము	,,	కాసశోఠ రసము	,,
శ్లేష్మకాస లక్షణము	548	నీలకంఠ రసము	559
దిధికాస లక్షణము	,,	లోకనాథపోటలీ రసము	,,
శ్లేష్మజిహ్వకాస లక్షణము	,,	అమృతాష్టవ రసము	560
కంతజిహ్వకాస లక్షణము	,,	అగ్ని రసము	,,
ఉదజిహ్వకాస లక్షణము	549	రిసయో గాగ్నికుమార రసము	,,
జిహ్వకాస లక్షణము	,,	స్వయమగ్ని రసము	561
ఉష్ణి కాస లక్షణము	,,	సర్వాంగసుందర రసము	562
శ్లేష్మభృంగకాస లక్షణము	,,	విజయ భైరవ రసము	,,
కుష్ఠకాస లక్షణము	550	త్రినేత్రక రసము	563
వాతకాసలకు దశమాల కషాయము	,,	ఆష్టకాసమునకు చంద్రామృత రసము	,,
పంచమాల కషాయము	,,	పాండుకాసకు కాససంహార భైరవరసం	564
పీత్రకాసలకు సింహాస్వాది కషాయము	,,	శ్లేష్మజిహ్వకాసమునకు శిలాతాళరసం	,,
బలాది కషాయము	,,	చిత్రకాది లేహ్యము	,,
వత్స్యాది కషాయము	551	క్షుద్రావ లేహ్యము	565
సత్వాదికషాయము మతాంతరము	,,	మహాక్షుద్రాది లేహ్యము	566
కంటకార్యాది కషాయము	,,	లఘుక్షుద్రాది లేహ్యము	,,
పేష్టల్యాది కషాయము	,,	క్షతకాసలకు ఇత్యుది లేహ్యము	567
భార్జ్యాది కషాయము	552	వాసాకూష్మాండ లేహ్యము	,,
కులితాది కషాయము	,,	పిష్టల్యాది లేహ్యము	,,
పుష్కరాది కషాయము	,,	కంటకార్యాది లేహ్యము	568
గుణపంచమాలీ కషాయము	,,	అగస్యహారీతక్యాది లేహ్యము	,,
వాసాది కషాయము	,,	అగ్నేకాది లేహ్యము	569
కాసలకు రుద్రపర్వటీ రసము	553	వ్యాఘ్నిహారీతక్యాది లేహ్యము	570
భూతాంకుళ రసము	,,	కాసఖండనావ లేహ్యము	,,
పిత్రకాస రసము	554	ఖండామలక లేహ్యము	571
తాళేశ్వర రసము	,,	కాసలకు శుంఠ్యాది చూర్ణము	,,
మూర్ఖ రసము	555	భద్రముస్తాది చూర్ణము	572
కాసవిధూవన రసము	,,	కటుత్రయాది చూర్ణము	,,
హేమగర్భపోటలీ రసము	,,	భార్జ్యాది చూర్ణము	,,
పర్వటీ రసము	556	లవంగాది చూర్ణము	,,
		పిష్టల్యాది చూర్ణము	573

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
కర్పూరాది చూర్ణము	573	సంప్రాప్తి	588
త్రికటుకాది చూర్ణము	,,	మహాశ్వాస లక్షణము	,,
జ్యక్షారాది చూర్ణము	,,	ఉష్ణిశ్వాస నిదానము	584
ఘనాది ఘుటికలు	574	ఉష్ణిశ్వాసా సాధ్య లక్షణము	,,
హారీతక్యాది ఘుటికలు	,,	చిన్న శ్వాస నిదానము	,,
త్రిజాతాది ఘుటికలు	,,	తమకశ్వాస లక్షణము	585
మరీచ్యాది ఘుటికలు	575	ప్రతమక నిదానము	586
లవంగాది ఘుటికలు	,,	క్షుద్ర శ్వాస నిదానము	,,
ధనంజయ ఘుటికలు	,,	అసాధ్య లక్షణము	587
ఖదిరాది ఘుటికలు	,,	దశమాలాది కషాయము	,,
వ్యోషాది ఘుటికలు	576	శుంఠ్యాది కషాయము	,,
పిష్టల్యాది ఘుటికలు	,,	ద్రాక్షాది కషాయము	,,
కఫాగ్ని వటుకములు	577	కుళితాతి కషాయము	588
దగ్గులకు దశమాలాది ఘృతము	,,	దేవదార్యాది కషాయము	,,
వ్యోషాది ఘృతము	,,	సింహాస్వాది కషాయము	,,
పిష్టల్యాది ఘృతము	,,	వాసాది కషాయము	,,
నిర్దుండి ఘృతము	578	మరీచ్యాది కషాయము	,,
వ్యాఘ్రాది ఘృతము	,,	నూర్వాస్త్ర రసము	589
గుడ్డాచ్యాది ఘృతము	,,	అమృతాష్టవ రసము	,,
త్రూప్యణాది ఘృతము	,,	శ్వాసహేమాద్రి రసము	,,
కంటకారీ ఘృతము	579	ఉదయభాస్కర రసము	590
కాసధూమములు	,,	శ్వాసకాలేశ్వర రసము	,,
ఆర్కమాలాది ధూమము	580	శ్వాసకుతార రసము	591
మవళీలాది ధూమము	,,	ఆస్యచ్చ	,,
జాతీపత్రాది ధూమము	,,	శ్వాసకుతార లేహ్యము	,,
హరిద్రా ధూమము	581	పంచపత్రసార లేహ్యము	592
కాసలకు పద్యములు	,,	కళింగాది లేహ్యము	,,
కాసలకు అపధ్యములు	,,	లఘువ్యాఘ్రాది లేహ్యము	593
		క్షుద్రాది లేహ్యము	,,
		కంటకార్యాది లేహ్యము	594
		వాసావ లేహ్యము	,,
		ద్రాక్షాది లేహ్యము	585
		హరిద్రాద్యవ లేహ్యము	,,
		భార్జ్యాది లేహ్యము	,,

శ్వాస ప్రకరణము.

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
గుడాద్యం లేవ్యాము	595	కులిత్యాది కసాయము	605
శిలాద్యం లేవ్యాము	596	అభయోది కల్పము	"
విభీతక లేవ్యాము	"	పంద్రసూర కసాయము	"
శృంగార్యది చూర్ణము	"	దశమూలీ కసాయము	"
కుంఠార్యది చూర్ణము	"	కులిత్యాది కసాయము	"
మర్కటీ చూర్ణము	597	ధాత్ర్యది కసాయము	606
శత్రూది చూర్ణము	"	దశమూలీ కసాయము	"
భార్యోది చూర్ణము	"	శంఖిమాళ రసము	"
విడంగాది చూర్ణము	"	మేఘఉంబ రసము	"
దాడిమాది చూర్ణము	598	హరిద్రాది లేవ్యాము	607
కూషాండశిఫా చూర్ణము	"	శిఖి లేవ్యాము	"
పారదాది గుటికలు	"	పిప్పల్యాది లేవ్యాము	"
అపంగాది గుటికలు	"	కోనమజ్జాది లేవ్యాము	"
ఆస్యచ్చ	"	యష్ట్యాది చూర్ణము	608
త్రికటుసటుకములు	599	విశ్వా చూర్ణము	"
ఫలత్రయగుటికలు	"	కృష్ణాచూర్ణము	"
తాళిన ఫ్యుతము	"	శృంగార్యది చూర్ణము	"
పంచసార ఫ్యుతము	"	భౌర్జ్యాది చూర్ణము	"
భార్జి గుడర సాయనము	600	దశమూలాది యవాగు	609
శ్వాసకు పథ్యములు	601	పాటలీ యోగము	"
అపథ్యములు	"	ఛాగగుగ్గ యోగము	"
హిక్కారోగ ప్రకరణము.		రక్తకంఠన యోగము	610
హిక్కారోగకర్మ విపాకము	602	మధుక నస్యము	"
హిక్కా నిదానము	"	మాక్షికా నస్యము	"
సంప్రాప్తి	"	మాషాది ధూమము	"
హిక్కా భేదములు	603	హింగార్యది ధూమము	611
పూర్వ రూపము	"	హేమ మాత్రలు	"
ఆన్నజహిక్కా నిదానము	"	పిప్పల్యాది లోహము	"
యహుళాహిక్కా నిదానము	"	హిక్కలయందు పథ్యములు	"
క్షుద్రజహిక్కా నిదానము	"	అపథ్యములు	612
గంభీరహిక్కా నిదానము	604	స్వరభేద ప్రకరణము.	
మహాహిక్కా నిదానము	"	వాతికస్వరభేద నిదానము	613
అసాధ్యహిక్కా నిదానము	"	వైతికస్వరభేద నిదానము	"

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
కఫజస్వరభేద నిదానము	614	వాతమేహకర్మ విపాకము	622
సన్నిపాతస్వరభేద నిదానము	"	మధుమేహకర్మ విపాకము	623
క్షయకృతస్వరభేదము మేదజస్వరభేద నిదానము	"	ప్రమేహ నిదానము	"
అసాధ్య లక్షణము	"	కఫాదిమేహ సంప్రాప్తి	624
యష్టిమధుక కసాయము	615	పూర్వరూపము	"
కటుకాది కసాయము	"	వింశతిమేహములయొక్క భేదములు	625
బదిరీ కల్పము	"	కఫదనితదశ మేహములవివరము.	
మరీచఫ్యుత పానము	"	ఉదకమేహ లక్షణము	625
పయక పానము	616	ఇత్యుమేహ లక్షణము	"
పిప్పలీ యోగము	"	సాంద్రమేహ లక్షణము	"
కాకజంఘూది ధార్యము	"	సురామేహ లక్షణము	"
ఖదిర ధార్యము	"	సికతామేహ లక్షణము	626
శతాపరి చూర్ణము	"	శుక్లమేహ లక్షణము	"
ఆఘవేతన చూర్ణము	617	శీతమేహ లక్షణము	"
అజామోదాది చూర్ణము	"	పిష్టిమేహ లక్షణము	"
ఫలత్రిక చూర్ణము	"	శనైశ్చేత్స లక్షణము	"
శ్రౌశ్చాత్ర్యది చూర్ణము	"	తాలామేహ లక్షణము	"
ఏచాది చూర్ణము	618	పిత్తజస్య వక్షోహములు.	
నిదిగికాపి లేవ్యాము	"	క్షారమేహ లక్షణము	627
జాతీఫలాది లేవ్యాము	"	హరిద్రమేహ లక్షణము	"
జాతీదళాది లేవ్యాము	619	రక్తమేహ లక్షణము	"
గుహాచ్యాది లేవ్యాము	"	మంజిష్ఠామేహాష్ఠిలక్షణము	"
కాసమగ్గ ఫ్యుతము	"	నీలమేహ కాలమేహ లక్షణములు	"
వ్యాఘ్రీ ఫ్యుతము	"	వాతజనితమేహ చతుష్టయము	"
కుంఠి ఫ్యుతము	"	మజ్జామేహ లక్షణము	"
గోరక్ష పటుకములు	620	పసామేహ లక్షణము	628
గండూపము	"	హస్తిమేహ లక్షణము	"
స్వరభేదమునకు పథ్యములు	"	మధుమేహ లక్షణము	"
అపథ్యములు	621	శ్లేష్మమేహోప ద్రవములు	"
ప్రమేహ ప్రకరణము.		వైత్యజమేహోప ద్రవములు	"
ప్రమేహకర్మ విపాకము	622	వాతజమేహోప ద్రవములు	"
కూలమేహకర్మ విపాకము	"	అసాధ్యమేహ లక్షణము	629

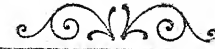
పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
స్త్రీలకు ప్రమేహోత్పత్తికలగక యుండుటకు కారణము	629	మేహోరి రసము	639
అసాధ్య లక్షణము	,,	లఘుచంద్రోదము రసము	,,
మధుమేహోత్పత్తి కారణము	,,	వంగేశ్వర రసము	,,
రెండవ ప్రకారము	630	మేహసంబంధకేసరి రసము	640
బహుమూత్ర లక్షణము	,,	పంచలోహ రసాయనము	641
జహుమూత్ర మేహ నిదానము	,,	మహావంగేశ్వర రసము	,,
పిటికా భేదములు	,,	పసంతకునుమాకర రసము	642
సిటికా లక్షణము	631	జలజామ్బుత రసము	643
అసాధ్యపిటికా లక్షణము	,,	మేహంతక రసము	,,
పిటికోప ద్రవములు	632	మేహమ్బుగాంక రసము	644
మగ్గుస్థాన వివరము	,,	మేహజతేసర రసము	,,
మేహోగమునందు మూత్ర పరీక్ష	,,	నారికేళ రసాయనము	645
మూత్ర పరీక్ష	,,	తైలూషాది రసాయనము	,,
కఫజన్య మేహములకులో ధాదిక సాయము	633	మధుస్సుహీ రసాయనము	647
కఫజితదశ మేహములకుక సాయములు	,,	మహాపరంగాది ర సాయనము	,,
పిత్తజమేహసామాన్య క సాయము	634	మేహమునకుశి గ్రువువు రసాయనము	649
పిత్తజ ప్రమేహములకువిశేష క సాయము	,,	మేహములకుచణక యోగము	650
కఫవాతజమేహమునకు క సాయము	635	అంకోల్యాది యోగము	,,
పిత్తవాతజమేహమునకు క సాయము	,,	గంధక యోగము	,,
త్రిఫలది క సాయములు	,,	శిలాజతు యోగము	,,
పలాశపుష్ప క సాయము	636	స్వల్లమాక్షికభస్మ యోగము	,,
విడింగాది క సాయము	,,	త్రిఫలాది యోగము	651
కపిత్థినీర్యాస క సాయము	,,	చంద్ర కలాపటుకములు	,,
ఏలాది మార్గము	,,	బహుమూత్రమునకు జాత్యాతి వటుకములు	,,
కర్కట్యాది మార్గము	,,	గుడ్డులు	652
త్రిఫలాది మార్గము	637	గోక్షురాది గుడ్డులు	,,
శలపోటక మార్గము	,,	చందనాది తైలము	,,
శిలాజతు మార్గము	,,	ఆశ్వగంధాది పాకము	653
బహుమూత్రములకుతాలేశ్వరరసము	,,	కాల్య పాకము	654
సర్వమేహములకు వంగేశ్వర రసము	638	ద్రాక్ష పాకము	655
ప్రమేహబద్ధ రసము	,,	మేహోగమునకు చభ్యములు	,,
వారిశంకర రసము	,,	మేహోగమునకు అపభ్యములు	656
మేఘనాద రసము	639		

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
మూత్రకృచ్ఛ ప్రకరణము.		నారికేళ ఘృతము	667
మూత్రకృచ్ఛకర్మ విపాకము	657	శతాపర్వాది ఘృతము	,,
జ్యోతిశ్శాస్త్రాభి ప్రాయము	,,	త్రికంటకాభ్య గుడ్డులు	668
మూత్రకృచ్ఛ నిదానము	,,	దాడిమాదిరస పాకము	,,
సంప్రాప్తి	658	యవతార పానము	,,
వాతజమూత్రకృచ్ఛ లక్షణము	,,	మూత్రకృచ్ఛమునకు చభ్యములు	669
పిత్తజమూత్రకృచ్ఛ లక్షణము	,,	అపభ్యములు	670
కఫజమూత్రకృచ్ఛ లక్షణము	,,	మూత్రాఘాత ప్రకరణము.	
సన్నిపాతజమూత్రకృచ్ఛ లక్షణము	,,	మూత్రాఘాత నిదానము	671
శల్బజమూత్రకృచ్ఛ లక్షణము	659	వాతకుండలికా లక్షణము	,,
వాతకుండలిమూత్రకృచ్ఛ లక్షణము	,,	అష్టిలా లక్షణము	,,
పురీషమూత్రకృచ్ఛ లక్షణము	,,	వాతవస్తిక లక్షణము	672
వాతమూత్రకృచ్ఛ ప్రచారములు	660	మూత్రాతీత లక్షణము	,,
క సాయము	,,	మూత్రజతర లక్షణము	,,
కుశికాశాది క సాయము	,,	మూత్రోత్సంగ లక్షణము	,,
త్రికంటకాది క సాయము	,,	మూత్రక్షయ లక్షణము	673
శతాపరి క సాయము	,,	మూత్రగంధి లక్షణము	,,
పాషణభేది క సాయము	661	మూత్రకుక్ర లక్షణము	,,
గోక్షురాది క సాయము	,,	ఉష్ణవాత లక్షణము	,,
వారీతక్యాది క సాయము	,,	మూత్ర సాద లక్షణము	674
యవాది క సాయము	,,	విడ్విఘాత లక్షణము	,,
ఏలాది మార్గము	662	అసాధ్య లక్షణము	,,
వాతమూత్రకృచ్ఛమునకు ఏలాది మార్గము	,,	వస్తికుండలికా లక్షణము	675
పస్యానుయావృక మార్గము	,,	సాధ్య సాధ్య విచారములు	,,
త్రిఫలాది మార్గం	663	త్రిఫలాది క సాయము	676
పురీషమూత్రకృచ్ఛమునకు ఖర్జూరాది మార్గము	,,	గోధావస్యాది క సాయము	,,
చంద్రకళా రసము	,,	దశమూలాది క సాయము	,,
కృచ్ఛకాంత రసము	664	గోక్షురాది క సాయము	,,
లఘులోకేశ్వర రసము	665	పరుణాది క సాయము	,,
వైక్రాంతగ్భ రసము	,,	కర్కటీబీబాది మార్గము	677
బృహద్గోక్షురాది లేవ్యాము	,,	స్వగుప్తాది మార్గము	,,
		ఉశీరాది మార్గము	,,
		గోక్షురాది వటుకములు	678

పుట.	సంఖ్య.	పుట.	సంఖ్య.
ఉష్ణవాతమునకుయవాది యోగము	678	శర్కరాశ్మరీ నిదానము	684
క్షౌద్రాద్య ఘృతము	„	శర్కరాశ్మరీ అసాధ్యలక్షణము	„
చిక్రికాద్య ఘృతము	679	వరుణమూల కషాయము	685
మూత్రాఘాతమునకు షుభ్యములు	680	పితౄశ్మరికిపాషాణభేది కషాయము	„
ఆపఘ్నములు	„	కఫాశ్మరికిశిశు కషాయము	„
అశ్మరీ ప్రకరణము.		శర్కరాశ్మరికివరుణాది కషాయము	„
ఆశ్మరీరోగ కన్ఠవిపాకము	681	ఏలాది కషాయము	„
జ్యోతిక్వాస్తాశ్శిప్రాముము	„	కుంఠ్యాది కషాయము	686
ఆశ్మరీ నిదానము	„	పాషాణభేది కషాయము	„
సంప్రాప్తి	„	కులిశ్ఠ కషాయము	„
ఆశ్మరీపూర్వరూపము	682	మంజిషాది మూర్ఛము	687
సామాన్య లక్షణము	„	త్రికంటకాది మూర్ఛము	„
వాతాశ్మరీ లక్షణము	„	వరుణాది ఘృతము	„
పితౄశ్మరీ లక్షణము	683	పాషాణభేది రసము	688
కఫాశ్మరీ లక్షణము	„	శర్కరాశ్మరికిత్రివిక్రమ రసము	„
బాలాశ్మరీ నిదానము	„	పాషాణవజ్రక రసము	689
కుక్రాశ్మరీ నిదానము	„	షుభ్యములు	„
కుక్రాశ్మరీ లక్షణము	684	ఆపఘ్నములు	690

మొదటిసంపుటముయొక్క విషయసూచిక

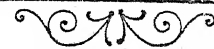
సమాప్తము.

శ్రీ రస్తు.

వైద్యచింతామణి

రెండు సంపుటములుగలది.

శ్రీరస్తు.

వైద్యబింతామణి

ఆంధ్రతాత్పర్యము.

మంగళాచరణము.

శ్లో॥ శ్రీనాథంపార్వతీనాథం వాణీనాథంసరస్వతీమ్ |
దుర్గావటుక హేరంబాణానతతంచనమామ్యహమ్ ||

శ్లో॥ శ్రీవత్సగోత్రతిలకఃజగదై వ్యద్యపితామహః |
అమరేశ్వరభట్టస్యప్రియసూనుర్దణోన్నతః ||
తాదృశావల్లభేంద్రేణక్రియతేహితకారకః |
వైద్యచింతామణిర్నామభైషజ్యగ్రంథఉత్తమః ||
నిదానంద్రవ్యశుద్ధిశ్చరసయోగకషాయకాః |
నస్యంచాంజనకంచై నధూపోలేహ్యంచచూర్ణకమ్ |
ఘృతంతైలంచవటికాః స్తోబాలచికిత్సితమ్ |
గండ్ఠోషధంవిరేకశ్చపమసంచరసాయనమ్ ||
అనుపానవిభాగశ్చసభ్యాపభ్యంచలేపనం |
ఇత్యాదికంక్రమాదత్రస్పష్టంలోకహితాయచ |
వక్ష్యతేవైద్యశాస్త్రీయమేతత్సర్వంచవిస్తరమ్ ||

అష్టస్థాన పరీక్ష.

శ్లో॥ ఆజాసమస్తరోగేషుహ్యష్టస్థానంపరీక్షయేత్ |
నాడింస్పర్శంచరూపంచశబ్దంనేత్రేపురీషకమ్ |
మూత్రంవర్ణంచజీహ్వంచహేతాన్పశ్యేద్భిషగ్వరః ||

తా॥ నాడి స్పర్శ (దేహమునుతాకిమాచట) రూపము శబ్దము నేత్రములు త్రము పురీషము నాలుక సమస్తరోగనిదానభూతములైన ఈ 8 స్థానములను వైద్యుడు ముందుగాపరీక్షింపవలయు.

శ్లో॥ అంగుష్ఠమూలమూత్రిత్యహంగులిత్రయమాత్రకా |
యవబీజప్రమాణేననాడిసర్వాంగసంగతిః ||

తా॥ నాడి బొటనవ్రేలిమొదలును ఆశ్రయించి మూడువ్రేళ్లవరకు యవ ప్రమాణముగలిగి శరీరమంతయు వ్యాపించియుండు.

శ్లో॥ కరమూలేపాద మూలేనాడివహతిస్పృశ్యతామ్ |
సారీణాంవామభాగేచపుంసాందక్షేతుశోధయేత్ ||

తా॥ మణికట్టుయందును చీలమండెయందును నాడికదలుచుండు గానస్త్రీలకు ఎడమచక్రము పురుషులకు కుడిచక్రము నాడిని పరీక్షింపవలయు.

శ్లో॥ వాతపిత్తద్వయస్యాగ్రేమధ్యేకఫగతిస్తథా |
యథానాడితథాశ్చర్యావిజ్ఞేయావైద్యవారగైః ||

తా॥ వాతపిత్తనాడులు మొదటివ్రేలికిందను శ్లేష్మనాడి నడిమివ్రేలికిందను నడుచు. ఇటులనుండక నతిక్రమించినడిచిన ఆశ్చర్యనాడియని వైద్యులువచించెదరు. వాతనాడి లక్షణము.

శ్లో॥ వాతనాడివక్రగతిర్చేకలావుకసర్పవత్ |
బాలస్యడోలాభావేనజలూకాయాగతిర్భవేత్ ||

తా॥ వాతనాడి వక్రముగను కప్పవలెను లావుకపిట్టవలెను పామువలెను ఊగుచుండెడి పిల్లకాయలతోట్టవలెను జలగవలెను నడుచును.

పైత్యనాడి లక్షణము.

శ్లో॥ చపలాపిత్తనాడిచగచ్ఛేన్నాయూరబర్హవత్ |
మరాళస్యేవగచ్ఛంతీతథాకాపోంతీగతిః ||

తా॥ పైత్యనాడి చంచలముగను నెమలిపింభమువలెను హంసవలెను పావుర పిట్టవలెనునడుచును.

శ్లేష్మనాడి లక్షణము.

శ్లో॥ కఫస్థిరగతిఃప్రోక్తాకుక్కుటస్యగతిర్యథా |
పారావతస్యచటకానాడిటిట్టిభగామినీ ||

తా॥ శ్లేష్మనాడి స్థిరముగను కోడివలెను పావురపిట్టవలెను ఊరపిచ్చికవలెను ఒకీముకిపిట్టవలెను నడుచును.

ద్వంద్వనాడి లక్షణము.

శ్లో॥ ముహూర్విషధరస్యేవముహూర్మాయూరబహావత్ |
శ్లేష్మపిత్తగతింప్రాహూర్విజ్ఞేయంచభిషగ్వరైః ||

తా॥ శ్లేష్మపిత్తనాడి ముందుగ పామువలెను పిమ్మట నెమలివలెను నడుచును. వాతపిత్తనాడి లక్షణము.

శ్లో॥ ముహూర్లావకవద్గచ్ఛేన్నుహూర్మాయూరబహావత్ |
వాతపిత్తగతింప్రాహూర్విజ్ఞేయంచభిషగ్వరైః ||

తా॥ వాతపిత్తనాడి మందముగను లావుకపిట్టవలెను పిదప నెమలివలెను నడుచును.

వాతశ్లేష్మనాడి లక్షణము.

శ్లో॥ ముహూఃకుక్కుటగంత్రీచ ముహూర్నాడిజలూకవత్ |
వాతశ్లేష్మగతిజ్ఞేయావైద్యవిద్యావిశారదైః ||

తా॥ నాడిముందుగ కోడివలెను పిదప జలగవలెను నడిచిన వాతశ్లేష్మనాడి యని తెలిసికొనవలయు.

అజ్ఞాదిగోగములయందు నాడిలక్షణము.

శ్లో॥ అజ్ఞాదేగజగానాడిజ్ఞాచస్వపకాకవత్ ।
సుప్తకాశోయథాగచ్ఛేత్తీవ్రంస్త్రీసంగమేగతిః ।
హంసవద్భ్రమతేనాడివిజ్ఞేయామలబంధకే ॥

తా॥ అజ్ఞాదునందు నాడిమదించిన ఏనుగవలెను అగ్నిదీపనమునందు నిదుర బోవు కాకివలెను నడుచును. స్త్రీసంగమనాడి నిదురబోవు కాకివలెనడిచి పిమ్మట తీవ్రముగనడుచును. మలబద్ధమునందు నాడిహంసవలె నడుచును.

సన్నిపాతనాడి లక్షణము.

శ్లో॥ కాష్టభారస్యమధ్యేతుచంచూగమనవద్భవేత్ ।
కుటిలంశిథిలంమందంసూక్ష్మంచచవలంతథా ।
సన్నిపాతోద్భవానాడివిజానీయాద్భిషగ్వరః ॥

తా॥ సన్నిపాతనాడి కష్టైలమోపునడుమ చుండుపాక్రికినట్లును వంకరగను శిథిలముగను మెల్లగను నూత్నముగను చంచలముగను నడుచును.

సంశయనాడి లక్షణము.

శ్లో॥ భుక్తశ్చన్నానమధ్యశ్చనిద్రితశ్చోషవాసకః ।
వ్యాయామక్లాంతదేహీచభూతావేశశ్చరోదనమ్ ।
సుందరీణాంచసంయోగోమద్యపానంమతిభ్రమః ।
గాంధారీభక్షకశ్చైచ్చవపనాభ్యాససాధకః ।
కుక్కుటశ్చశిమండూకసర్పనూంసాదిభక్షకః ।
అపస్మారక్లాంతిదేహీనాడిసమంజ్ఞబుద్ధ్యతే ।
నాడిగతిమవిజ్ఞాయచికిత్సాయఃకరోతిచేత్ ।
సరోగినరకంయూతివిజానీయాద్భిషగ్వరః ॥

తా॥ భోజనముజేసినవానికిని స్నానముచేసినవానికిని నిదురబోయి లేచినవానికిని ఉపవాసముజేసినవానికిని త్రోవనడిచి అలసినవానికిని బడలినవానికిని భూతముపట్టిన వానికిని యెద్దినవానికిని స్త్రీసంభోగముచేసినవానికిని మద్యపానముచేసినవానికిని

జెట్టిపట్టినవానికిని బంగితాగినవానికిని యోగాభ్యాసముచేయువానికిని కోడి కుండలు కప్ప పాము వీటిహంసమును భక్షించినవానికిని ఆపస్మారరోగముచే బడలినవానికిని నాడి సహజముగ నడవదు గనుక తెలియబడదు. కావున వైద్యుడు నాడిగతిని తెలిసికొనక చికిత్సనుచేసిన గోగికి జన్మాంతరమునందు పాపశేషముచే సంభవించిన యీరోగమునకు కారణభూతమైన నరకమును ఆచైద్యుడుజెందు.

స్వర్ణ లక్షణము.

శ్లో॥ అథస్వర్ణమిమంవక్ష్యే కించిదుష్టంప్రభంజనే ।
అత్యుష్ణంపిత్తరోగేతుహ్యథవాచాపిశీతలమ్ ।
కించీచ్ఛితంశ్లేష్మరోగేద్వంద్వజేచపుథకప్రథక్ ॥

తా॥ వాతరోగికి శరీరము కొంచము ఉష్ణముగనుండు. వైత్యురోగికి మిక్కిలి ఉష్ణముగాగాని మిక్కిలి చల్లగాగాని వుండును. శ్లేష్మరోగికి కొంచము చల్లగా నుండును. ద్వంద్వరోగికి అనేకరీతులుగనుండు.

రూప లక్షణము.

శ్లో॥ తతస్సర్పరూపంపశ్యేదై వ్యశ్యామాభంచప్రభంజనే
హరిద్రారక్తవణాంవాగాత్రంపై త్యేవినిదిశేత్ ।
పాండురస్యచవణాస్యస్వరూపంకఠరోగతః ।
మిశ్రితంద్వంద్వరోగేతువివణాంసాన్నిపాతకే ॥

తా॥ వాతరోగమునందు శరీరము నల్లగానుండును. వైత్యురోగమునందు శరీరము పచ్చగాగాని యెఱ్ఱగాగాని వుండును. శ్లేష్మరోగమునందు శరీరము తెల్లగా నుండును. ద్వంద్వరోగమునందు శరీరము మిశ్రవర్ణమైవుండును. సన్నిపాతమునందు శరీరమువివర్ణముగనుండును.

శబ్ద లక్షణము.

శ్లో॥ తతశ్శబ్దంగుణంవక్ష్యే సమశబ్దస్సమీరణే ।
హాషీచోల్బణవాక్తైత్యేష్లేష్మరోగేచహీనతః ।
ద్వంద్వజేమిత్రోజ్ఞేయఃభిషక్చాస్త్రీవిశారదైః ।

తా|| వాతరోగుని వ్రాతము నెల్లగాని కొంచము వుబ్బుగాని నీరుకారుచు గానివుండును. వైత్యుని కి కన్నులు పచ్చగాని యెఱ్ఱగాని వుండును. క్షేమ్రు రోగి కి కన్నులు పుసికట్టిగాని తెల్లగాని వుండును. సన్నిపాతరోగి కి కన్నులు పచ్చగాని యెఱ్ఱగాని వుండును. కామిలారోగి కి కన్నులు పచ్చగానుండును.

నేత్రపరీక్షా లక్షణము.

శ్లో|| తతోనేత్రపరీక్షాచవక్ష్యతేశాస్త్రనిశ్చితా |
కించిచ్ఛాశ్శ్యామవణాంతోయంసప్రతిమారుతే |
వీతంబోహితవణాంచలోచనంపిత్తరోగతః |
మలపూణాంకవచిన్నేత్రంపాండురంక్షేష్మకేపరమ్ |
హరిద్రారక్తభేనేత్రేహ్యథవాసాన్నిపాతికే |
అథవావీతవణ్ణేచకామిలాయాంవిశేషతః ||

తా|| వాతరోగి కి కన్నులు నల్లగాని కొంచము వుబ్బుగాని నీరుకారుచు గానివుండును. వైత్యుని కి కన్నులు పచ్చగాని యెఱ్ఱగాని వుండును. క్షేమ్రు రోగి కి కన్నులు పుసికట్టిగాని తెల్లగాని వుండును. సన్నిపాతరోగి కి కన్నులు పచ్చగాని యెఱ్ఱగాని వుండును. కామిలారోగి కి కన్నులు పచ్చగానుండును.

పురీష లక్షణము.

శ్లో|| పురీషలక్షణంవక్ష్యేపవమానేచబద్ధవిత్ |
అథవాశ్యామలావిటాస్వత్ప్రేహారిద్రరక్తకమ్ |
రక్తవణాంకవచిన్నేక్రమలంస్వేదకఫోద్భవమ్ |
ఆమంవాక్షేష్మతేవేత్రంమిశ్రితంద్వంద్వజేభవేత్ ||

తా|| వాతరోగి కి మలము బద్ధించిగాని నల్లగాని వుండును. వైత్యుని కి మలము పచ్చగాని యెఱ్ఱగాని వుండును. క్షేమ్రు రోగి కి మలము తెల్లగాని లేక బంకగాని నురుగుకట్టిగాని యుండును. ద్వంద్వరోగి కి మలము మిశ్రవణము కలిగి యుండును.

మూత్రపరీక్షా లక్షణము.

శ్లో|| తతోమూత్రపరీక్షాచవక్ష్యతేశాస్త్రనిశ్చితా |
వాయశాచపాండురంమూత్రంరక్తవణాంచపైత్తికే |

అథవావీతవణాంచకామిలాయాంత్రైవచ |

శ్వేతవణాంకఫేచైవద్వంద్వజేమిశ్రితంభవేత్ ||

తా|| వాతరోగికి మూత్రము తెల్లగానుండును. వైత్యుని కి మూత్రము యెఱ్ఱగా నుండును, కామిలారోగి కి పచ్చగానుండును. క్షేమ్రు రోగి కి తెల్లగాని నురుగుకట్టి గాని వుండును. ద్వంద్వరోగి కి మిశ్రవణము క్తముగానుండును.

జిహ్వపరీక్షా లక్షణము.

శ్లో|| జిహ్వపరీక్షాస్ఫోటఖురాస్పృష్టంమారుతలక్షణమ్ |
శ్వావాశోణాభవేత్ప్రేక్షేత్వేతజిహ్వక్రవాకఫే |
సకంటకాచశుష్కాచసన్నిపాతస్వలక్షణమ్ |
మిశ్రవణాభవేజ్జిహ్వద్వంద్వజేపరికీర్తితా |
ఏతంపరీక్ష్యవైద్యస్తుపశ్యత్కుర్యాచ్చికిత్సకమ్ ||

తా|| నాలుకపగిలి ముల్లుబారి పచ్చగానుండిన వాతరోగమనియు ద్రవము కలిగి నల్లగాని ఎఱ్ఱగానివుండిన వైత్యుని గమనియు ద్రవముకలిగి తుల్లగావుండిన క్షేమ్రు రోగమనియు ముల్లుబారి ద్రవములేక నల్లగావుండిన సన్నిపాతమనియు మిశ్ర వణమైయుండిన ద్వంద్వరోగమనియును తెలిసికొనవలయు. వైద్యులగువారు యీ 8 స్థానములను చక్కగాపరీక్షించి చికిత్స చేయవలయును.

గద్య|| ఇతి శ్రీమదాపస్తంబనూత్రమల సుధాన్తవ పూర్ణసుధాకర శ్రీవత్స యోగోత్తమిక సకలవిద్యాప్రవీణ శ్రీమదమరేశ్వర భట్టారకప్రియతమాజ ఘోషజ్య విద్యాపారీణ సకలపాండిత్యప్రవీణ శ్రీమదింద్ర కంఠవల్లభాచార్యవరచిత వైద్యచింతామణో
అష్టస్థానపరీక్షానామ
చథమోవిలాసః.

శ్రీ రస్తు.

వైద్య చింతామణి.

ఆంధ్ర తాత్పర్యము.

జ్వర ప్రకరణము.

శ్లో॥ ప్రమణ్యజగదుత్పత్తిస్థితిసంహారకారణమ్ ।
 స్వగాఢపవనగయో గ్యారంతై ర్లోక్యశరణంశివం ।
 ఆదౌజ్వరప్రకరణంవక్ష్యే తేనచికిత్సకమ్ ।

భిషజాంసుఖిబోధాయయాయుశ్చేదానుసారతః ॥

సర్వజ్వర కర్మవిచాకము.

శ్లో॥ దేవస్వహారణాశ్చై చ్చనజాయ తేవివిధోజ్వరః ।
 జ్వరోమహాజ్వరశ్చై చ్చనకౌద్రోవైష్ణవవచచ ॥

తా॥ దేవద్రవ్యములు హరించుటవలన సామాన్యజ్వరము మహాజ్వరము రు
 జ్వరము వైష్ణవజ్వరము ఇటుల 4 విధములుగ జనింపు.

సర్వజ్వర శాంతి.

శ్లో॥ జ్వరేరుద్రజపంకుర్యాన్మహారుద్రంమహాజ్వరే ।
 మహారుద్రంబషేద్రోదేవైష్ణవేతద్వయంబవేత్ ॥

తా॥ సామాన్యజ్వరమునందు రుద్రజపముజేయవలయు. మహాజ్వరమునం
 మహారుద్రజపముజేయవలయు. రాద్రజ్వరమునందు మహారుద్రమునే జేయవలయు
 వైష్ణవజ్వరమునందు 2 మహారుద్రములం జేయవలయు.

శీతజ్వర కర్మవిచాకము.

శ్లో॥ యేపునఃక్రూరకర్మాణఃపాపాఃపిశునచేతనః ।
 తేభవేయస్పదాశీతజ్వరవస్తనదేనసా ॥

తా॥ క్రూరకర్మచేయువారలు పాపముచేయువారలు కొండెముచెప్పేడివారలు
 నదా శీతజ్వరపీడితులగుదురని యెరుంగవలయు.

శీతజ్వర శాంతి.

శ్లో॥ శాంతయేయతసంఖ్యాకంప్రకుర్యాత్ప్రయతోజపం
 జాతవేదసమంత్రేణబ్రాహ్మణానోజయేత్తతః ।
 సురామాంసోపహారై ర్భృత్సర్వైశ్చకస్యతే ।
 సహస్రకలశన్నాసంశతభోజనమేవచ ।
 శీతజ్వరేపునఃకుర్యాదభిషేకంపారేర్బుధః ॥

తా॥ శీతజ్వరపీడితుడు జాతవేదసమంత్రమును పదివేలుజపించి పిదప
 బ్రాహ్మణభోజనముజేయించి మద్యము మాంసము పీతచే బలినొసంగి పిదప ఈశ్వరునికి
 సహస్రఘటాభిషేకమునుజేసి శతబ్రాహ్మణభోజనమును విష్ణువుకు ఆభిషేకమునుజేసిన
 జ్వరము నివర్తింతు.

శ్లో॥ సమాస్రికలశన్నాసంశత్రేణేశస్యకారయేత్ ।
 బ్రాహ్మణానోజయేచ్చక్రౌచ్యవేదైశ్చజాతవేదసం

తా॥ దుద్రముచే ఈశ్వరునికి సహస్రఘటాభిషేకముజేయించి శక్త్యనుసార
 ముగ బ్రాహ్మణులకన్నమిడి జాతవేదసమంత్రమునుజపించిన శీతజ్వరము నివర్తింతు.

అష్టవిధజ్వరమునకు శాంతి.

శ్లో॥ నేదానాంశ్రవణంహితస్యచరణంవిప్రస్యసంతర్పణం ।
 కృష్ణస్యస్మరణంశుభస్యకరణంద్రవ్యస్యవిశ్రావణం ।
 అశ్వత్థభ్రమణంసురత్పథణందీనస్యసంరక్షణం ।
 హన్యాదప్టవిధంజ్వరంకుముదీనీనాథోయథోగ్రంతమః ॥

తా॥ వేదశ్రవణము హితచరణము బ్రాహ్మణసంతర్పణము కృష్ణస్మరణము
 శుభాచరణము ద్రవ్యదానము అశ్వత్థప్రదక్షిణము యోగ్యములగు రత్నములను ధరించ
 డము దీనరక్షణము యీక్రియలంజేసిన అష్టవిధజ్వరములు నివర్తింతు.

శ్లో॥ సమాస్రినేత్రస్యసమాస్రబాహోస్సహస్రవక్త్రస్యసమాస్రమూర్ధ్నిః ॥
 సమాస్రపాదస్యసమాస్రనామ్నః సహస్రనామ్నాంపతనంజ్వరఘ్నం ॥

తా॥ సమాస్రనేత్రములు సమాస్రబాహువులు సమాస్రముఖములు సమాస్రశిశ్నములు
 సమాస్రపాదములు సమాస్రనామముగల చిరాట్పురుషుడగు క్రిష్ణస్థునూతిక యొక్క
 నామసమాస్రపతనముజేసిన జ్వరము నివర్తింతు.

శ్లో॥ గణేశ్వరోవాగరుడేశ్వరోవాగారిశ్వరోవాదివనేశ్వరోవా ।

మహేశ్వరీవాకులదైవతంవాతత్పూజనంతజ్జ్వరిణాంప్రశస్తం ॥

తా॥ గణపతినిగాని విష్ణుమూర్తినిగాని ఈశ్వరునిగాని సూర్యునిగాని పార్వతి దేవినిగాని కులదైవముగాని జ్వరితుఁ పూజించుట ప్రశస్తంబులని యెరుంగవలయు.

జ్యోతిశ్శాస్త్రాభిప్రాయము.

శ్లో॥ సీచస్థితస్యభానోదశాయామక్షీనాశోజ్వరశ్చిరోరోగః ।

బంధనమహ్నాగ్రపీడాకృష్ణస్యచదర్శనంచిహ్నం ।

క్షీణేందుదశాయామప్యేవం ॥

తా॥ సీచక్షేత్రమందుండు సూర్యునిదశామధ్యమందు అక్షీనాశము జ్వరము శిరోరోగము బంధనము ఉగ్రపీడ కృష్ణపు ఇవిగలుగునని యెరుంగవలయు. క్షీణ చంద్రదశయందును నిటులగలుగునని తెలిసికొనవలయు.

శ్లో॥ సుహృద్బంధునమామోగోభూనిమిత్తంకలిచ్ఛవేత్ ।

దేహపీడాజ్వరోవ్యాధిశ్శిఖిమధ్యగతేబుధే ।

శనేరంతగతేప్యేవంజ్యోతిశ్శాస్త్రవినిశ్చయః ।

అదైవకృతినిరాకృతయేజపహ్నామాదిక్రంకుర్యాత్ ॥

తా॥ శేతుదశామధ్యమనందు బుధాంతగ్రహలో స్నేహితులు బంధువులు వీక్ష తోటి సమాగమము భూనిమిత్తకలహము దేహపీడ జ్వరము ఇవిగలుగు. మరియు శనిదశామధ్యమన సగా ఇటులనేగలుగునని యెరుంగవలయు. దానిని నివారించుటకై జపహోమాదులం జేయవలయు.

నిదాన పర్యాయ శబ్దములు.

శ్లో॥ నిమిత్తహేత్వాయతినప్రత్యయోత్థానకారణైః ।

నిదానమాహుఃపర్యాయైః ॥

తా॥ నిమిత్తము హేతువు ఆయతనము ప్రత్యయము ఉత్థానము కారణము నిదానము ఇవి నిదానపర్యాయశబ్దములని యెరుంగవలయు.

పూర్వరూపము.

శ్లో॥ ప్రాగ్రూపయేనలక్ష్యతే ॥

ఉత్పిత్సురామయోదోషవిశేషేణాసద్ధిస్థితః ।

లింగమవ్యక్తమల్పత్వాద్వ్యాధీనాంతవ్యధాయథమ్ ॥

తా॥ ఏలక్షణముచేవ్యాధి తెలియబడుచున్నదో అది పూర్వరూపమనబడు. మరియుపది సామాన్యమనియును విశేషమనియును రెండువిధములుగనుండు. అందు వాతాది ప్రకోపఃహితముగనుండుపది సామాన్యప్రాగ్రూపమనియు అల్పమగుటవలన స్పష్టముగ తెలియబడికయుండు రూపము విశేషప్రాగ్రూపమనియును యథాయోగ్య ముగ తెలిసికొనవలయు.

రోగగ్జ్ఞానమునకు సంబోధాయములు.

శ్లో॥ నిదానంపూర్వరూపాణిరూపాణ్యుపశయస్తథా ।

సంప్రాప్తిశ్చేతివిజ్ఞానంగోగాణాంపంచభాస్మృతం ।

తా॥ రోగములను దెలిసికొనుటకు వుపాయములు నిదానమని పూర్వరూప మని రూపమని ఘనశయమని సంప్రాప్తియని ఇటుల 5 విధంబులుగనుండు. అందునిదానమనగా అదికారణము. అది సమీపకారణమని దూరకారణమని 2 విధ ములుగనుండు. అందు వాతాదికుపితదోషములు సమీపకారణమనియు కఫాదిక ములనుపుట్టించే వసంతాదియుతువులు దూరకారణమనియు అచింత ఆలస్యము మొద లగునవి పూర్వరూపమనియు శరీరసంతాపము మొదలగునవి రూపమనియు రోగము తెలియుటకు ఔషధప్రయోగము ఉపశయమనియు రోగము స్పష్టముగ తెలియుటకు సంప్రాప్తియనియును దెలిసికొనవలయు.

రూపము.

శ్లో॥ తదేవన్యక్తాన్యాయాశంకయాపమిత్యభిధీయతే ।

సంస్థానంవ్యంజనంలింగంలక్షణంచిహ్నమాకృతిః ॥

తా॥ పూర్వరూపమే స్పష్టమైనను రూపమనబడు. వాతూపము సంస్థాన మనియు వ్యంజనమనియు లింగమనియు లక్షణమనియు చిహ్నమనియు ఆకృతియని యు ఇటుల పర్యాయశబ్దములని యెరుంగవలయు.

ఉపశయ అనుషశయ వీటిలక్షణము

శ్లో॥ హేతువ్యాధివిపర్యస్తవిపర్యస్తార్థకారణం ।

ఔషధాన్నవిహారాణాముపయోగంసుఖానహం ।

విద్యాదుపశయంప్యాధేస్సహిసాత్మ్యమితిస్మృతః ।

విపరీతోనుపశయోవ్యాధ్యసాత్మ్యమితిస్మృతః ॥

తా॥ హేతువిపరీతము వ్యాధివిపరీతము హేతువ్యాధివిపరీతము హేతువిపరీత స్తార్థకారి వ్యాధివిపర్యస్తార్థకారి హేతువ్యాధివిపర్యస్తార్థకారులకు ఔషధము

అన్నము విహారము వీటియొక్క హితకారక ప్రయోగమును వుపశయమని యెరుంగవలయు. ఇదియ వ్యాధి సాత్మ్యకమనంబడు. వీటికి విపరీతములగు ఔషధము అన్నము విహారము మొదలగు వాటియొక్క సేవయే అనుపశయమనంబడును. ఇదియ వ్యాధికి అసాత్మ్యమనంబడు. అందు (హేతువిపరీతమనగా) రోగోత్పత్తికారణమునకు విరుద్ధ ఔషధాన్న విహారములు శీతజ్వరమునకు శొంఠ్యాది ఔషధములు వాయువునలన జనించినరోగమునకు మాంసరసము ఉత్తమభోజనము. దివానిద్రవలన గలిగిన పడిశమునకు రాత్రియందు జాగరణవిహారము మొదలగునవియని తెలియవలయు. (వ్యాధివిపరీతమనగా) శేవరోగమునకు విరుద్ధములగు ఔషధాన్న విహారములు అతిసారస్తంభనకు అగతు శొంఠి అభిని మొదలగునవి. విషమునకు దిరిశనపుపట్టు కుష్టువుకు చండ్ర మొదలగునవి మేహమునకు పసపు గురుసేవ మంత్రజపము దేవతోపాసన మొదలగునవియని తెలియవలయు. (హేతువ్యాధివిపరీతమనగా) నిదానము వ్యాధి వీటికి విపరీతములగు ఔషధాన్న విహారములు వాయువునలన జనించిన పావుకు దశమూలాదివాతనాశక ఔషధము శోధనాశక ఔషధము వాతకఫగ్రహణికి మజ్జిగ ఔషధము సంగ్రహణీనాశకముగు ఔషధము శీతజ్వరమునకు గంజిమొదలగు అన్నము జ్వరహర ఔషధము. దివానిద్రవలన జనించిన తంద్రకు రూక్షపదార్థములు రాత్రి జాగరణ మొదలగు విహారములని తెలియవలయు. (హేతువిపర్యస్తాధికారియనగా) కారణమునలన జనించిన వ్యాధికి కారణనదృశగుణమునుజేయు ఔషధాన్న విహారములు పిత్తప్రధానప్రణాళికు పిత్తకారక ఔషధాదులు పక్వప్రణావాపులకు విదాహకరమగు అన్నము వాతోన్మాదమునకు భీతినిపుట్టించుట మొదలగునవియని తెలియవలయు. (వ్యాధివిపర్యస్తాధికారియనగా) వ్యాధ్యతిశయమును గలుగజేయు అవుషధాన్న విహారములు వాంతులకు వాంతికరమగు అన్నము ఫలము మొదలగు అవుషధము అతిసారమునకు రేచనకారకమగు అవుషధము పాలు మొదలగు అన్నము మరియు వాంతులగుచుండిన మరల బలాత్కరముగ వాంతిచేయించుట ఇవి మొదలగునవియని తెలియవలయు. (హేతువ్యాధివిపర్యస్తాధికారియనగా) హేతువ్యాధి వీటికి అనుగుణముగు కార్యమునుజేయు అవుషధాన్న విహారములు అగ్నివలన కాలిన దానికి అగరులేపనము విషముపై విషనాశకవిషము మొదలగు అవుషధములు మద్యము యొక్క యున్మాదమునకు మద్యసానము మాంధ్యమునుజేయు అన్నము ఆమమువలన గలిగిన మాధనాతమునకు నీటియందు యిదులూడుటయని తెలిసికొనవలయు.

సంప్రాప్తి.

శ్లో|| యథాదుష్టేనదోషేణయథాచానువిసర్పతా |
నివృత్తిరామయస్యాసౌసంప్రాప్తిర్జాతిరాగతిః ||

తా|| వాతాదిదోషములకుపితములై తమతమ నాడీమాగ్నములవలన శరీరము నందు వ్యాపించుటచే రోగముపుట్టుచున్నదో దానిని సంప్రాప్తియనియెడరు. దానినే సంప్రాప్తియని అగతియని వచించెదరు.

సంప్రాప్తిభేదము.

శ్లో|| సంఖ్యావికల్పప్రాధాన్యబలకాలవిశేషతః |
సాభిద్యతేయథాత్త్రేనసత్కన్యతేష్టాజ్వరాభితి ||

తా|| సంఖ్య వికల్పము ప్రాధాన్యము బలము కాలము ఇట్టిభేదములచే సంప్రాప్తి 5 విధములుగనుండును. అందు సంఖ్యయనగా జ్వరములు 8 యనుట.

వికల్పము ప్రాధాన్యము వీటి భేదములు.

శ్లో|| దోషాణాంసమవేతానాంవికల్పాంశాశకల్పనా |
స్వాతంత్ర్యసారతంత్రాభ్యాంవ్యాధోప్రాధాన్యమాదిశేత్ ||

తా|| ఏవ్యాధికి హతపిత్తకఫములో ఏకదానికిగాని లేక రెంటికిగాని ప్రాధాన్యముగలిగి ఏకటికి గౌణముగనుండినను లేక 2 గౌణములుగనుండి 1 ప్రధానముగనుండినను అది వికల్పమనబడు. 1 దానికి ప్రాధాన్యముగలిగి యితరములకు ప్రధాన్యము లేకయుండునో అది ప్రాధాన్యమనంబడు.

రోగముయొక్క బలాబల విచారము.

శ్లో|| హేత్వాదికారాన్నివయవైర్భలాబలవిశేషణం |
నక్తందినర్దుభుక్తాంశైర్వాస్యధికాలోయథామలం ||

తా|| నిదానాదికములు సంపూర్ణాప యనములచే వ్యాప్తములగుచుండగా అవ్యాధి బలముగలదియని తెలియవలయు. మరియు న్యూనాపయములవలన వ్యాప్తమైయుండగా దుర్బలమని తెలియవలయు. మరియు రాత్రి పగలు ఋతువు వీటి యందును భోజనసమయమందును కఫ పిత్త వాత ప్రారంభమందును మధ్యమందును అంత్యమందును వ్యాధి సంప్రాప్తించిన అట్టినమయమే కాలమనంబడు.

నిదానపంచకోప సంహారము.

శ్లో|| ఇతిప్రోక్తోనిదానార్థస్సవ్యాసేనోపదిశ్యతే |
సర్వేషామేవరోగాణానిదానంకుపితామలాః ||

తా|| ఈరీతిగ నిదానాదులకు లక్షణములు సాంగముగ జెప్పబడియె. వాత పిత్తకఫములు ప్రకోపించుటయే సమస్తరోగములకు నిదానమని యెరుంగందగు.

నిదాన పరిభాష.

శ్లో॥ తద్యథాజ్వరసంతాపాద్రక్తపిత్తముదీర్యతే ।
 రక్తపిత్తాజ్వరస్తాభ్యాంశ్వాసశ్చాప్యవజాయతే ।
 స్త్రీహాభిన్మధ్యాజతరంజతరాచోఽఘవచ ।
 అర్శోభ్యోజాతరందుఃఖంగుల్మశ్చాప్యవజాయతే ।
 దివాస్వాపాదిదోషైశ్చప్రతిశ్శాయశ్చజాయతే ।
 ప్రతిశ్శాయాదథోకాసఃకాసాత్సంజాయతేక్షయః ।
 క్షయరోగస్య హేతుత్వేశోషశ్చాప్యవజాయతే ॥

తా॥ జ్వరసంతాపమువలన రక్తపిత్తము రక్తపిత్తమువలన జ్వరము యీరెంటి వలన వుబ్బసము స్త్రీహాభిన్మధ్యనిలన జతరరోగము వుదరమువలన వాపు మూలవ్యాధి వలన వుదరరోగము గుల్మరోగము ఇవి జనించు. పగటియందు నిద్రించుట మొదలగు వాటివలన పడిశము పడిశమువలన దగ్గు దగ్గువలన ధాతుక్షయము ఇవి జనించు. ఆధాతు క్షయ క్షయరోగమునకు సమస్తరోగములకును కారణమగుచున్నవి.

జ్వరసంప్రాప్తి.

శ్లో॥ మిథ్యాహారవిహారాభ్యాందోషాహ్యమాశయాశ్రయాః ।
 బహిర్నిరస్యకోష్ఠాగ్నింజ్వరదాన్మూరసానుగాః ॥

తా॥ చేకకాలప్రకృతులకు విరుద్ధములయిన ఆహారవిహారమువలన వాతపిత్త శ్లేష్మములు జాతరాగ్నికి మాంద్యమునుగలుగజేసి రసధాతువును అనుసరించి జ్వరమును జనింపజేయు.

జ్వరమునకు పూర్వరూపము.

శ్లో॥ శ్రమోరతిర్వివణాత్వంవై రస్యంనయనస్లవః ।
 ఇచ్ఛాద్వేషోముహుశ్చాప్సిశీతవాతాఃపాదిషు ।
 జృంభాంగమద్దాగుగుతారోమహ్నోరుచిస్తమః ।
 అప్రహర్షశ్చశీతంచభవంతుత్పత్స్యతిజ్వరే ॥

తా॥ శ్రమ చేయుండును యిష్టములేకయుండుట వైవర్ణ్యము విరసత్వము కన్నులనీరుకారుట చలిగాలి యెండ పీటియందు మాటిమాటికి యిష్టలేకయుండుట ఆవలీంతలు వొడలువిరుముట శరీరము బరువుగనుండుట గగుర్పాటు ఆరుచి యెమియు లోచకయుండుట సంతోషములేకయుండుట జలుబు ఇవియన్నియు జ్వరమునకు పూర్వరూపములని యెఱుంగవలయు.

శ్లో॥ తతోరోగపరివ్యాప్తీప్రతాపేమృత్యునన్నిభః ।
 జ్వరోదక్షాధ్వరధ్వంసీరుద్రోర్ధ్వనయనోద్భవః ॥

తా॥ వక్షునియజ్జమును సంహరించి కోవపూర్ణుండగు శివుని నుడుటికన్నున బుట్టినదియు రోగములనన్నిటిని వ్యాపించు స్వభావముగలదియు ప్రతాపములో మృత్యునమానముగు జ్వరముగలుగు.

జ్వర విభాగములు.

శ్లో॥ జ్వరస్సప్తవిధఃప్రోక్తోవాతఃపిత్తఃకఫస్తథా ।
 భూతోజ్ఞోభిఘాతశ్చస్వంద్వజఃపరికీర్తితః ॥

తా॥ జ్వరము వాత పిత్త కఫ భూత ఆజీణ్ ఆభిఘాత ద్వంద్వజములన 7 విధములుగనుండు.

వాతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ కృష్ణవర్ణంముఖంతృష్ణాహ్యాంగవై కల్మషకండుతా ।
 తిమిరోష్ణప్రలపనమలబంధవిదాహకమ్ ।
 శైత్యంసపులకంగాత్రంలక్షణంవాతకజ్వరే ॥

తా॥ ముఖమునల్లబారుట పెదవులెండుట శరీరమునొచ్చుట దురద తిమిరు గలుగుట శరీరము చెచ్చగుండుట తరుచుమాటలాడుట మలబద్ధకము దాహము జలుబు గగుర్పాటు ఇట్టిలక్షణములు గలిగియుండిన వాతజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

శ్లో॥ సర్వాంగేవివిధవ్యధాశ్రుతిహారస్సంగోమలానాంక్లమః ।
 శ్యావత్సజ్జుఖవక్త్రినేత్రమలతాత్పష్టారుచిజ్వ్రంభణమ్ ।
 సంఘోవిశ్లధతాముఖేవిరసతాతోదఃకపాలేభృశం ।
 స్వేదస్నాన్వపవిపాకహానిరినిశంవాతజ్వరేలక్షణమ్ ॥

తా॥ సర్వావయవములయందు నానావిధమగువేదన చెవుడు శరీరము జిగటగు నుండుట మలబద్ధము చర్మము గోళ్ళు ముఖము కన్నులు మలము ఇవి నల్లగుండుట పెదవులెండుట ఆరుచి ఆవలించుట శరీరసంధులు వదలిసలులనుండుట ముఖము విరసముగుండుట కపాలమునందునొప్పి మిక్కిలిచమట చక్కగ నిద్రబట్టకపోవుట ఇట్టిలక్షణములుగలది వాతజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

పితృజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ అతినిద్రాతిసారశ్చరక్తమూత్రపురీషతా ।
ప్రలాపస్తిక్తవక్త్రత్వంఛర్దిహింకాన్యశోషణమ్ ।
దాహామూర్ఛాచసంతాపోలక్షణంపైత్తికజ్వరే ॥

తా॥ అతినిద్రగలుగుట అతిసారము మూత్రము పురీషము యివి యెట్లుగ నుండుట కల్లలాడుట నోరుచేదుగ నుండుట దాహము మూర్ఛ నోరుయెండుట వాంతి ఎక్కిళ్లు తాపము యిట్టిలక్షణములుగలది పైత్యజ్వరమని తెలిసికొనవలయు.

శ్లో॥ పితృత్తద్వమనంతృమాభ్రమమదానాసాస్యపాకోరతిః ।
శీతేచ్ఛాకటుకాస్యతాప్రలపనంమూర్ఛామలస్రంసనమ్ ।
స్వేదశ్శ్వాసనదాహతాపయుగపద్వాస్త్విస్తనోఃపీతతా ।
మూత్రాదాబహురక్తరూపజనసంపితృజ్వరేజాయతే ॥

తా॥ పసరు పమనమవుట దప్పి భ్రమ మదము ముక్కులు నోరు యివి పుండుగ నుండుట ఆరతి శీతపదార్థములయందు వాంఛ నోరుచేదుగ నుండుట కలవ రించుట మూర్ఛ భేదులు చమట శ్వాస దాహము తాపము యివియన్నియు ఏకకాల వుండు జనిండుట శరీరముపచ్చగ నుండుట మలమూత్రములు యెట్లుగ నుండుట యిట్టి లక్షణములుగలది పితృజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

శ్లేష్మజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ ఆస్యంశ్వేతంపక్షురుజాకాసశ్శ్వాసశ్చజాయతే
అరుచిర్జ్వంభణంహింకాదాహావికలకంఠతా ।
ఊర్ధ్వశ్వాసశ్చకంఠాశ్చలక్షణంశ్లేష్మజ్వరే ॥

తా॥ ముఖము తెల్లబారుట రొమ్మనొచ్చుట దగ్గు శ్వాస ఆరుచి పోడలు విరుచుట ఎక్కిళ్లు దాహము కుతికెనొచ్చుట ఎగవూపిరివిడుచుట దురదగలుగుట ఇట్టిలక్షణములచే శ్లేష్మజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

శ్లో॥ హృల్లాసారుచిహీనసామధురతావక్త్రేప్రలాపోవమి ।
హృస్యోత్తోరోధజడత్వశీతపిటకాగ్నాత్రేషువేగాల్పతా ।
స్తంభశ్వాసగురుస్త్యతిప్రసరణంహృల్లేపతంద్రాలసాః ।
సాలమణిచవిధఃత్వోగాదిషుభృశంశ్లేష్మజ్వరేలక్షణమ్ ॥

తా॥ శరీరము నిగనిగలాడుట ఆరుచి పీనస నోరుతియ్యగ నుండుట వదరుట వాంతి శరీరనాడులయందు రక్తము అడ్డపడుట జడత్వము శీతలము కురుపులు మూత్రము అల్పముగవెడలుట శరీరము స్తబ్ధించుట శ్వాస శరీరము బరువుగ నుండుట అతిసారము హృదయమునందు జిగటగ నుండుట తంద్రీ అలసట త్వగాదులయందు వంచ విధములగు పాండువులు. ఇట్టిలక్షణములుగలది శ్లేష్మజ్వరమని తెలిసికొనవలయు.

వాతపితృజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ అంగవైకల్యకృష్ణాంస్యంప్రలాపోహ్యతినిద్రతా ।
స్వేదఃపురీషబండశ్శవాతపితృజ్వరాకృతిః ॥

తా॥ శరీరము వికారముగ నుండుట ముఖము నల్లబారియుండుట కల్లలాడుట నిద్ర అధికముగ గలుగుట చమట మలబద్ధము ఇట్టిలక్షణములచే వాతపితృజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

శ్లో॥ శిరోర్దిమూర్ఛానమిదాహమోహాకంఠాస్యశోషారతిపర్వభేదాః ।
ఉన్నిద్రతాత్పద్భ్రమనోమపాస్థిఙ్గంభ్రాతివాక్త్వంచలూత్స
పితృత్ ॥

తా॥ తలనొప్పి మూర్ఛ వమనము దాహము మోహము కంఠము ముఖము ఇవి యెండుట ఆరతి సందులయందునొచ్చుట నిద్ర లేకపోవుట దప్పి భ్రమ గగుర్పాటు బడలు విరుచుట పిచ్చినుటలాడుట ఇట్టి లక్షణములచే వాతపితృజ్వరమని తెలిసికొనవలయు.

వాతశ్లేష్మజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ అంగవ్యధాశ్వాసకాసంశ్వేతాస్యంకంఠరావ్యధా ।
రోమహవణమాంసలస్యంవాతశ్లేష్మజ్వరాకృతిః ॥

తా॥ శరీరము నొచ్చుట ఉబ్బసము దగ్గు ముఖము తెల్లగ నుండుట కుతికె నొచ్చుట గగుర్పాటు పాలుమాలిక ఇవి గలిగిన వాతశ్లేష్మజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

శ్లో॥ స్నిగ్ధంక్షౌరముఖంశిరోవ్యధయతేసర్వాంగపీడాభవే ।
స్త్రేతేవారియుతేకరోతివమనంశ్లేష్మాచరోమాంచకః ।
దీఘాంనిశ్యసితిస్తథాత్తిదహనంచాసుప్తిదోషాకురో ।
మూత్రంచాపినుఫేనిలంనిగదితంశ్లేష్మజ్వరేవాతికే ॥

తా॥ శరీరము బంకగనుండుట నోరు వుప్పగనుండుట శిరోవేదన సర్వాపయన ములయందు వేదన కన్నుల నీరుకారుట పసునము కఫము శరీరమునందు రోమాంఘము దీర్ఘముగనిట్టూర్చువిడచుట అతితాపము నిద్ర లేకయుండుట మూత్రము సురుగు గట్టుట ఇట్టి లక్షణములచే వాత్సేషమృజ్వరమని యెరుంగవలయు.

పిత్తశ్లేషమృజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ స్వేదఃప్రలాపోఽనిద్రాచరోమహర్షణకాసకమ్ ।

వక్షోవ్యధాచనంతాపఃపిత్తశ్లేషమృజ్వరాకృతిః ॥

తా॥ చవుట కల్లలాడుట నిద్ర గగుర్పాటు కాస రొమ్ము నొచ్చుట శరీర తాపము యివికలిగియుండిన పిత్తశ్లేషమృజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

శ్లో॥ నేత్రైఃపశ్యతినీలపీతతిమిరంరోన్మాంతఘోర్ధర్షణం ।

కంపోరోచకవిస్మయకానచరతిర్వక్త్రేకటుక్షారతా ।

పాదోదాహాయుతోతథాగళగహశ్చోన్నిద్రవాస్తీసదా ।

మూత్రంకుంకుమపాండురంభిషగినంపిత్తేకఘాఘ్నేజ్వరే ॥

తా॥ నేత్రములకు నలుపు చనపు చీకటి ఇటుల గనపడుట రోమాంచము శరీరము వణుకు ఆరుచి ఆశ్చర్యపడుట దేనియందిచ్చు లేకపోవుట నోరుచేడుగను ఉప్పు గనునుండుట పాదములయందునుంట కఫము కంతమునందు నిండియుండుట నిద్ర లేక యుండుట వాంతి సదామూత్రము కుంకుమవలె యెఱుగను తెలుపుగను స్రవించుట యిట్టిలక్షణములుగలిగిన పిత్తశ్లేషమృజ్వరమని యెఱుంగందగు.

శ్లేషమృవాతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ వాతహాస్యారుచిపర్వశిరోరుక్మీనసశ్వసనకాసవిబంధాః ।

శీతజాడ్యమిరభ్రామతంద్రాశ్లేషమృవాతజనితజ్వరలింగమ్ ॥

తా॥ వాతము నవుప్పు ఆరుచి శరీరసంఘలు శిరస్సు వీడ్చియందు వేదన పీనస ఉబ్బసము ధగ్గు మలబంధము శీతలము జడత్వము తిమిరు భ్రమి తంద్ర యిట్టి లక్షణములుగలిగిన శ్లేషమృవాతజ్వరమని తెలిసికొనవలయు.

శ్లేషమృపిత్తజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ శీతంస్తంభస్వేదదాహోద్యవస్థాత్పిత్తాకాసశ్లేషమృపిత్తప్రవృద్ధిః ।

మోహస్తంద్రాలిప్తతిక్తాప్యతాచజ్జేయంరూపంశ్లేషమృపిత్తజ్వరస్య ॥

తా॥ శీతము జడముగనుండుట చవుట శరీరతాపము మొదలగునవి దప్పి శ్లేషమృము పిత్తము ఇవివృద్ధిపొందుట మోహము తంద్ర నోరుబంకగనుండి చేడుగు నుండుట యిట్టిలక్షణములచే శ్లేషమృపిత్తజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

అజీర్ణజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరశ్చగుంభనంహిక్మామందాగ్నిర్జ్వానుసవ్యథా ।

అప్లుస్వభావగంధశ్చహ్యాజీర్ణజ్వరలక్షణమ్ ॥

తా॥ జ్వరము జగ్గుత్తిక ఎక్కిళ్ళు అగ్నిమాంద్యము మోకాళ్ళునొచ్చుట స్వభావముగగాని పుల్లగగాని తేపులు వచ్చుట యిట్టి లక్షణములచే అజీర్ణజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

అభిఘాతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ దూరన్యాయామతశ్చైచ్ఛవజాయతేజ్వరఉత్పటః ।

దాహస్సర్వాంగవైకల్యంస్వేదస్సంతాపవిభ్రామమ్ ।

శీతలంభోజనేవాంఛాహ్యాభిఘాతజ్వరాకృతిః ॥

తా॥ దూరమునడచి అలసినను వనిచేసి అలసినను అభిఘాత జ్వరము పుట్టును. దానిలక్షణంబులెవ్వియనిన దప్పి శరీరము నొచ్చుట చెమట విదాహము కల్లలాడుట శరీరము చల్లగనుండుట భోజనమునందిచ్చ ఇవియని యెఱుంగవలయు.

భూతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ అపస్మారోవిరూపాక్షోజ్వరఉగ్రఃప్రలాపనమ్ ।

అతీవభోజనేవాంఛారోమహర్షశ్చగాయనమ్ ।

హాస్యంచనర్తనంతంద్రాస్యాద్భూతజ్వరలక్షణమ్ ॥

తా॥ వెఱ్ఱిపుట్టిన వానివలెనుండుట వికృతమగు చూపులు చూచుట ఉగ్రమైన జ్వరముగలుగుట కల్లలాడుట మిక్కిలి భోజనముమీద యిచ్చుగలుగుట శరీరము గగుర్చొడుచుట పాడుట నవుట్టి అడుట తంద్ర యిట్టిలక్షణములు గలిగియుండి భూత జ్వరమని యెఱుంగవలయు.

ఆహికజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ అతఃపరంప్రవత్యోమిహోహికజ్వరలక్షణమ్ ।

శీతంసపులకంకాసదాహాసంతాపద్యగృహః ।

శిరోరుగంగజైకల్గంకుక్షీపార్శ్వంసశూలకమ్ ।

అపభ్యవాంఛాతంద్రాచపాదహృన్ముఖశోభకః ।
 గాత్రంసాంశురవణాంచపీతవణ్ణేచలోచనే ।
 నఖసత్కృచనీరక్తంహ్యతిసారశృఙ్గాడ్యకమ్ ।
 కరపాదవిదాహాశ్చహ్యహికజ్వరలక్షణమ్ ॥

తా॥ కీతలము గగుర్పాటు దగ్గు దాహము తాపము కన్నులు తల శరీరము కడుపు పక్కలు వీటియందునొప్పి అపభ్యవదాఢకములయందాశ అలస్యము కాళ్ళు కడుపు ముఖము వీటియందు వాపు దేహము తెల్లబారియుండుట కన్నులు పచ్చగ పండుట గోళ్ళు కనురెప్పలు ఇవిరక్త హీనములగుట అతిసారము జడత్వము అరికాళ్ళు అరిచేతులు ఇవి మండుట ఇట్టిలక్షణములుగలిగిన అహికజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

అహిక జ్వరనామములు.

శ్లో॥ వికాహికంద్వ్యాహికంచత్రాహికంచచతుర్థకమ్ ।
 పంచాహికంచాఢకపక్షంపాక్షికంమాసికంతథా ।
 నాతంసి త్తంశ్చైవకంచవిజ్ఞేయంచభిషగ్వైతైః ॥

తా॥ వాతపిత్తశ్లేష్మజ్వరములే కాలభేదముచేత ఏకాహికము ద్వ్యాహికము త్రాహికము చాతుర్థికము పంచాహికము అష్టసత్కము పాక్షికము మాసికములని చెప్పబడుచున్నవి.

సంతత జ్వరములు.

శ్లో॥ యస్సంతతమహ్వారాత్రంసంతతేనతుసంతతః ।
 అహ్వారాత్రంతుయోద్విస్సావృత్తభవేత్సంతజ్వరః ।
 ఏకస్మిన్సరస్వదాయాతోదినమన్యేద్యుకస్మృతః ।
 దినమేకమతిక్రమ్యసమాయాతస్మృతీయకః ।
 దినద్వయంవిముచ్యాథదినమధ్యేచతుర్థకః ।
 ముక్త్యైకాహంథాతుగతాస్సంతతాదిజ్వరాస్మృతాః ॥

తా॥ ఏజ్వరము అహారాత్రములు ఆఃభిన్నముగనుండునో అది సంతతజ్వర మనియు అహారాత్రములలో రెండుమాడ్లవచ్చునది సంతతజ్వరమనియు ప్రతి దినము నందు రాత్రిగాని పగలుగాని నియతముగవచ్చునది అన్యేద్యుకమనియును ఏక దిన మును అతిక్రమించి వచ్చునది త్రాహికమనియును మద్యకాలమున రెండుదినములు విడిచి వచ్చునది చాతుర్థికమనియును ఏకదినమును పుసేషించినజ్వరము ధాతుగత మనియు యిటుల సంతతాదిజ్వరలక్షణంబులం చెరిసికొనవలయు.

ధాతుగతజ్వర నామములు.

శ్లో॥ రసాస్పృశ్మాంసగాత్రైచవమేదోమజ్జాస్థిశుక్లగాః ।
 ధాతుస్థానప్రథానైస్తుదోషైస్సప్తవిధాఃస్పృశక్ ।
 త్రిభిస్త్రిభిస్తుదివసైథాతుంసంక్రమతేజ్వరః ॥

తా॥ రసగతము రక్తగతము మాంసగతము మేదోగతము మజ్జాగతము అస్థి గతము శుక్లగతము యీ 7 ధాతుస్థానములయందు దోషప్రత్యోపముచే జ్వరము సప్త విధంబు అగుచునుండు. ఈజ్వరము 3 దినములతిక్రమించిన క్రమముగ మఱి యొక ధాతుగతంబగునని యెఱుంగవలయు.

రసగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ ముఖస్యనిరసత్వంచస్వేదసంరోమహర్షణమ్ ।
 రసస్థానగతస్వైత్యైత్ ప్రోక్షంలింగంజ్వరస్యథు ॥

తా॥ ముఖమునకు విరసత్వములుగుట చమట గగుర్పొడుచుట యిట్టిలక్షణ ములుగలిది రసగతజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

రక్తగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ తీవ్రజ్వరోతిదాహాశ్చిస్వేదాలస్యమతిభ్రమాః ।
 అంగనైకల్యమూర్ఛాచవ్వరేరక్తగతేస్మృతాః ॥

తా॥ అతితీవ్రజ్వరము అతిదాహము చమట అలసట మతిభ్రమ శరీరమునొప్పి మూర్ఛ యిట్టిలక్షణములుగలిది రక్తగతజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

మాంసగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ దీపనంగాత్రపారుష్యమాధ్మానంశూలముల్బణమ్
 జ్వరేమాంసగతేచైవభవంతివివిశ్చయః ॥

తా॥ కడుపులో మంట శరీరము బిటసుగునుండుట కఱుపువుబ్బుట విశేషశూల యిట్టిలక్షణములుగలిది మాంసగతజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

శ్లో॥ అతితీవ్రజ్వరశ్శాన్తిసస్వేదస్తప్తప్తాంగకన్యథా ।
 తద్రావిదాహాఃపులకఃమూర్ఛామాంసగతజ్వరే ॥

తా॥ అతితీవ్రజ్వరము దగ్గు చమట దప్పి శరీరమునొప్పి తంద్ర తాపము గగు ర్పాటు మూర్ఛ యిట్టిలక్షణములచే మాంసగతజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

మేదోగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ భృశంస్వేదస్తృషామూర్ఛాప్రలాపశ్చదిశరేవచ ।
దార్లంధ్యాఠోచకాగ్లానిర్మేదస్థేచాసహిష్ణుతా ॥

తా॥ మిక్కిలిచమట దప్పి మూర్ఛ పడుట వాంతి దేహదాగఁధ్యము అరుచి గ్లాని వేదనను సహించకపోవుట యిట్టిలక్షణములుగలది మేదోగత జ్వరమని తెలియవలయు.

మజ్జాగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ హిక్కాశ్వాసోభ్రమఃకాసాగత్రాణామపిషీడనమ్ ।
జ్వరేమజ్జాగతేన్మాణాంప్రాణానామవరోధనం ॥

తా॥ ఎక్కిళ్ళు శ్వాస భ్రమ దగ్ధ ఆవయవములు నొచ్చుట ప్రాణవాయువు నిరోధించుట యిట్టిలక్షణములుగలది మజ్జాగతజ్వరమని తెలిసికొనవలయు.

అస్థిగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ అంతర్దాహూబహిశ్శీతంసతతంకుంటిలజ్వరః ।
క్షీణపాండురదేహశ్చజ్వరేచాస్థిగతేభవేత్ ॥

తా॥ శరీరములోపలతాపము శరీరమువెలుపల శీతలము నదా కుటిలజ్వరము శరీరము చిక్కి తెల్లబారియుండుట యివిగలది అస్థిగతజ్వరమని యెఱుంగవలయు. ।

శ్లో॥ శిరస్నాయస్థిసంధీనాంరుజాధ్మాసిగ్ధతేజ్వరే ॥

తా॥ శిరస్సు నరములు యెముకలు సంధులు వీటియందువేదన కడుపుబ్బుట యిట్టిలక్షణములుగలది అస్థిగతజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

శుక్లగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ బహునిద్రాప్రలాపశ్చసంజ్ఞానాశశ్చజాయతే ।

శుక్లప్రాప్తేవ్వరేసోయమసాధ్యఃపటికీఠితః ।

ఏతానివిపరీతానిలక్షణానిచయన్యవై ।

సంల్యుప్తాఃస్థాధ్యస్యాన్యద్విజ్ఞేయశ్చభిషగ్వైరైః ॥

తా॥ విశేషనిద్ర వడరుట సంజ్ఞితకపోవుట యిట్టిలక్షణములు గలిగియుండిన శుక్లగతజ్వరమనియు అసాధ్యమనియును ఈలక్షణములు స్వల్పముగనుండిన కష్టసాధ్యమనియును తెలిసికొనవలయు.

విషమజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ క్షణేశీతంక్షణేవోష్ణంక్షణేశిజ్వరఉత్కటః ।

కస్యచిన్నిద్రాదివాస్వాప్నోద్విత్తియోహ్యహిఃకస్యచిత్ ।

జ్వరశ్చాతుర్థికోవాపివిషమజ్వరలక్షణమ్ ॥

తా॥ ఒకక్షణమునందు శీతము మరియొకక్షణమునందు ఉష్ణము పిదప విశేష జ్వరము ఒకానొకసమయమునందు నిద్ర పగలునిద్ర జ్వరము 2 దినములకు వొక వర్షాయముగాని మరియొకసమయములో 4 దినములకుగాని వచ్చుట యిట్టిలక్షణములుగలది విషమజ్వరమని తెలిసికొనవలయు.

మూర్ఛాజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరాణాందారుణానాంచభీషోమూర్ఛాజ్వరోభవేత్ ।

ప్రవతణతేయదాశీతంతదాతంద్రాజ్వరోగతః ।

యదాజ్వరవిముక్తశ్చతదాముక్తోవిమూర్ఛనాత్ ।

దోషజ్వరసమవిద్యాతజ్వరంమృత్యురూపకమ్ ।

జ్వరేష్వాసాద్యకాలాంతేజాయతేత్రశరీరిణామ్ ॥

తా॥ మూర్ఛాజ్వరము భయంకరమగు జ్వరములలో మహాభయంకరమైనది గాన ఎప్పుడు శీతలము గలుగునో అప్పుడు తంద్రకలుగును. అప్పుడు జ్వరము విడుచును. ఎప్పుడు జ్వరము విడుచునో అప్పుడేమూర్ఛ సగానివర్తింనుగాన నీజ్వరము దోషజ్వర సమమనియు జ్వరములలోపల మృత్యురూపమనియును ప్రాణాంతకాలము నందు జనించుననియును తెలిసికొనవలయు.

శీతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ శీతంకంపోభ్రమోల్లాసఃరోమహావణిజ్వంభణమ్ ।

శిరఃకట్యూరుపాశ్చేచపిండికోద్దేష్టనంక్లమః ।

నేత్రత్వజ్జుఖహారిద్రంత్యష్ణాతిక్తాస్యతాతథా ।

శుష్కకాసోపసన్నశ్చలింగంశీతజ్వరస్యతు ॥

తా॥ శీతము పలుకు మిగులభ్రమ గగుర్పాటు అవలించుట శిరస్సు నడుములు తొడలు పక్కలు యివి నలియగొట్టినటుల నుండుట పొర్లాడుట శ్రమ కన్నులు శరీరముగోర్పు యివి పచ్చగఱుండుట దప్పి నోరు చేదుగనుండుట పొడిదగు గలుగుట యిట్టిలక్షణములుగలది శీతజ్వరమని వచించెద.

దోష హేతుకజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ శరీరంశీతలంయస్యదాహతాపాకరంయది ।
స్వరస్తుదుర్బలఃపిత్తప్రకోపోజాయతేజ్వరే ।
జ్ఞానాజ్ఞానక్రియాబన్ధనోషహేతుకఉచ్యతే ॥

తా॥ శరీరము శీతలముగనుండుట దాహము తాపము హీనస్వరము పిత్తప్రకోపము యిట్టిలక్షణములుగల జ్వరము జ్ఞానాజ్ఞానక్రియారూపదోష బన్ధనమని యెఱుంగవలయు.

అంతర్దాహజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ అంతదాహాధికంత్పస్థాప్రలాపశ్శ్చవినోభ్రమః ।
సంద్యస్థిశూలమన్నేదోదోషోవర్చోవిహీనతా ।
అంతర్దాహాన్యలింగానిజ్వరస్వేతానిలక్షయేత్ ॥

తా॥ అంతర్దాహము అధికముకలుగుట దప్పి పదరుట శ్వాస భ్రమ అస్థి సంధులయందు శూల చమట లేకయుండుట కాంతి హీనముగనుండుట ఇట్టిలక్షణములచే అంతర్దాహజ్వరమని యెఱుంగవలయు.

విషమ శీతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ ఆచామధ్యేతథాచాస్తేమధ్యేస్తేవాప్రకుప్యతే ।
శీతజ్వరోభ్రమోమూర్ఛాదాహాకంపస్తమోగుణః ।
దీఘసాధ్యేతివిజ్ఞేయాజాతికైర్విషమశీతలౌ ॥

తా॥ శీతము జ్వరము భ్రమ మూర్ఛా దాహము వణుకు అజ్ఞానము ఇట్టిలక్షణములుగలిగి ఆదియందుగాని మధ్యమందుగాని లేక అంతమందుగాని మధ్యాంతమునందుగాని ప్రకోపించిన విషమశీతజ్వరమనబడు. ఇది దీర్ఘకాలసాధ్యమని యెఱుంగవలయు.

ఆమజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ లాలాప్రసేరోహ్మిల్లాసస్తమ్భస్తవ్విగ్గురుర్వరోచకమ్ ।
తంద్రాలస్యవికారాశ్చవైరస్యంగురుగాత్రతా ।
ఝఝఝచబహుమూత్రంచస్తభతాబలవాన్నరః ।
ఆమజ్వరన్యలింగానినగన్యాత్తత్రభేషజమ్ ॥

తా॥ దొంగకారుట శరీరము నిగనిగలాడుట స్తంభించియుండుట చర్మము లావుగనుండుట అరుచి అలసట పాలుమాలిక వికారము విరసత్వము శరీరము బరువుగనుండుట తుమ్ములు బహుమూత్రము జడత్వము ఆతిబలము యిట్టిలక్షణములుగలిగి ఆమజ్వరమని యెఱుంగవలయు. (ఇట్టిజ్వరమునకు ఔషధమివ్వంజనదు.)

ఆగంతుకామజ్వర నామములు.

శ్లో॥ గ్రహనేశోషధవిషక్రోధభిశోకకామజః ।
అభిచారోద్భవశ్చైవహ్యాయురూపోజ్వరస్సృతిః ॥

తా॥ ఆగంతుకజ్వరము గ్రహనేశజము అనుషధజము విషజము క్రోధజము భయజము శోకజము కామజమని యిటుల 8 విధంబులుగనుండు.

ఔషధజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ ఔషధిగంధజీమూర్ఛాశిరోదుగ్ధమధుఃక్షయః ॥
తా॥ మూర్ఛ శిరోవ్యథ వాంతి తుమ్ములు ఇవిగలజ్వరము వీషధులయొక్క వాసవలన గలిగినదిని యెఱుంగవలయు.

విషజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ శ్వావాన్యతావిషకృతేదాహాశీసారవిచ ।
భక్తారుచిఃపిపాసాచతోదశ్చసహమూర్ఛయా ॥

తా॥ ముఖము నల్లగనుండుట దాహము ఆతిసారము అన్నమునందు యిట్టము లేకయుండుట దప్పి మూర్ఛతోటి నొప్పిగలుగుట యిట్టిలక్షణములుగలిగి విషజ్వరమని తెలియవలయు.

క్రోధజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ భయాత్ప్రీలాపశ్శ్చికాచ్ఛభవేతోపాచ్ఛవేషధుః ॥
తా॥ భయజ్వరము శోకజ్వరము వీటివలన వదురుట (క్రోధజ్వరమువలన) కంపము కలిగియుండు.

కామజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ కామజేచిత్తవిభ్రంశస్తంద్రాలస్యమభోజనమ్ ।
హృదయేవేదనాచాన్యంగాత్రించపరిశుష్యతి ॥

తా॥ కామజ్వరమునందు చిత్తభ్రాంశము తండ్ర ఆలస్యము భోజనమునందిచ్చు లేకయుండుట వృద్ధమునందు వేదవగలుగుట శరీరము శుష్కించుట ఇట్టిలక్షణములుగలిగియుండు.

అభిచారజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ తంత్రాభిచారకైర్మంత్రై ర్జ్ఞాయతేయస్యవై జ్వరః ।

మోహనామూర్ఛాచత్వస్థాస్యాత్ సోఘటకంబాయతేతథా ॥

తా॥ మోహము మూర్ఛ దప్పి బొబ్బలు ఇట్టిలక్షణములుగల అభిచారజ్వరము తంత్రములు అభిచారమంత్రములుగలవలె వీటిచేబనించునని తెలిసికొనవలయు.

జ్వరదోషోత్పత్తి.

శ్లో॥ అథసప్తవిధాధోమావక్ష్యంతే శాస్త్రానిశ్చిత్తమ్ ।

తరుణజ్వరమధ్యేతుమ్యాపథ్యజనితాస్తథా ॥

తా॥ తరుణజ్వరమునందు అపథ్యములుచేసిన సప్తవిధదోషములు పుట్టను. అవి యెవ్వియునన.

శ్లో॥ మధ్యాహ్నతిక్తకటుక కమాయస్వాదుభోజనాత్ ।

జలపానోశ్చై త్యేనవనితాసంగమాగ్రహాత్ ।

వ్యాయామచింతాశోకాచ్చమహాదోషనముద్భవః ॥

తా॥ తరుణజ్వరములో మధ్యము పులుసు కారము చేతు తీపు వగుట వీటిని నేవించినను ఉదక పానము శైత్యోపచారము స్త్రీసంగము కోపము దూరము వదులుట కోకోము చింత వీటివలనను మహాదోషములు పుట్టును.

జ్వర వివర్జితములు.

శ్లో॥ కుసుమంచందనంచంద్రంతాంబూలంర క్షమంశుకం ।

అజ్యంగుడంచతిలజంసురభిద్రవ్యభోజనం ।

తూలకయ్యానవ్యవస్త్రాంవాయుభూయిష్టమందిరమ్ ।

నారీస్పృశ్యావలోకంచజ్వరితఃపరివజణయేత్ ॥

తా॥ పుష్పములు శ్రీగంధము చంద్రునవలోకించుట విడియము ఎక్కినివస్త్రము నెయ్యి తెల్లము నూనె పరిమళద్రవ్యభోజనము దూదివరుపు నారకవస్త్రము గారి వచ్చేయిష్ట స్త్రీలనుస్పృశించుట చూచుట వీటిని జ్వరితుడు వదిలించవలయు.

అపథ్యదోష సామాన్య లక్షణము.

శ్లో॥ తంద్రామూర్ఛాభ్రామోదాహఃప్రలాపోహృదివేదనా ।

అపథ్యదోషవిజ్ఞేయావై ద్యవిద్యావిశారదైః ॥

తా॥ అపథ్యములవలన తంద్ర మూర్ఛ భ్రామ భ్రమ కల్లలాడుట రొమ్ముకొచ్చుట ఇట్టిదోషములు జనించు.

స్త్రీసంగమదోష లక్షణము.

శ్లో॥ తరుణజ్వరమధ్యేచయువతీసంగమోయది ।

జాయతేదారుణోదోషోహ్యంగవై కల్యకంపనమ్ ।

వక్షోంశ కేచసంతాపఃప్రలాపోదాహవిభ్రమం ।

పాదపాణితలైశ్చైత్యందోషః స్త్రీసంగజస్మృతః ॥

తా॥ జ్వరప్రకోపకాలమునందు స్త్రీసంగమమువలన శరీరముకొచ్చుట వణుకు రొమ్ములోనుండు కల్లలాడుట తాపము భ్రమించుట కాళ్లుచేతులు చల్లవైయుండుట ఇట్టిదారుణముగు దోషములు జనించునని యెఱుంగవలయు.

విషమదోష లక్షణము.

శ్లో॥ దాహనాజ్వరశ్చసంతాపఃనాడిమతిలవేగినీ ।

అంతిదాహనామదోమాూర్ఛాలింగంవిషమదోషకే ॥

తా॥ దాహము జ్వరము తాపముగలుగుట నాడి కుటిలమై వేగముగవడుచుట కడుపులోనుండుట మదము వర్షాగలుగుట యిట్టిలక్షణములుగలిగి విషమదోషమని యెఱుంగవలయు.

విషమశీతదోష లక్షణము.

శ్లో॥ దినేద్విత్రిచతుర్వారంముహూశ్శీతంముహూర్తవ్రః ।

దాహనోమోహాశ్శిరోగుర్మజిహ్వోకణినకంఠకా ।

దోషంవిషమశీతంచజానీయై ర్వద్యపారగాః ॥

తా॥ క్రుతిదినము యిరువారు యమ్మారు నలువారు చరిజ్వరమువచ్చి నిడుచుట దప్పి చిత్తభ్రామ తలనొప్పి నాలికెయందు కఠినముగు మూర్ఛలగలిగియుండుట ఇట్టిలక్షణములుగలిగి విషమశీతదోషమని యెఱుంగవలయు.

రక్తజిహ్వకదోష లక్షణము.

శ్లో॥ జీహ్వోనరక్తవణాఃసకంటకాద్రవసంయుతా |

జ్వరస్తప్తస్థావిదాహశ్చరక్తజిహ్వకలక్షణమ్ ||

తా॥ నాలికయొట్టినైయుండుట ముల్లుబారియుండుట తడియుండుట జ్వరము చచ్చుట దప్పి శరీంతాపము ఇవిగలిగిన రక్తజిహ్వకదోషమని తెలిసికొనవలయు.

పీతజిహ్వకదోష లక్షణము.

శ్లో॥ జిహ్వోపీతాస్ఫోటశుష్కకంటకాజ్వరీవిభ్రమా |

మదోమూర్ఛాగుంభనంచపీతజిహ్వకలక్షణమ్ ||

తా॥ నాలిక పచ్చనైయుండుట పగిలి తడిలేక ముల్లుబారియుండుట జ్వరము చచ్చుట భ్రమ మూర్ఛ డగ్గుత్తిక ఇవిగలిగిన పీతజిహ్వకదోషమని తెలిసికొనవలయు.

కృష్ణజిహ్వక దోషలక్షణము.

శ్లో॥ కృష్ణజిహ్వోచకఠినాకంఠకాతాపవిభ్రమా |

శ్వాసఃకంఠూఃమదస్తప్తస్థాస్యాద్దోషఃకృష్ణజిహ్వకః ||

తా॥ నాలిక నల్లనైయుండుట పిడకవలెనుండుట ముల్లుబారియుండుట తాపము భ్రమమాటలాడుట ఉబ్బనము నవ చచ్చుట దప్పి ఇవిగలిగిన కృష్ణజిహ్వక దోషమని తెలిసికొనవలయు.

శ్వేతజిహ్వక దోషలక్షణము.

శ్లో॥ జిహ్వోశ్వేతాస్ఫోటగళాఞాంగనై కల్యకంపనమ్ |

భ్రామస్తేవోతిసారశ్చపాల్మ్యధారశ్చిత్తవిభ్రమః |

క్షణక్షణేతిమూర్ఛాచశ్వేతజిహ్వకలక్షణమ్ ||

తా॥ నాలిక తెల్లగానుండుట గొంతుపగిలియుండుట శరీరమునొచ్చుట వణుకుట భ్రమ చచ్చుట అతిసారము వోకిరింత చిత్తభ్రమ చలుమారు మూర్ఛ ఇవిగలిగిన శ్వేతజిహ్వకదోషమని యెఱుంగవలయు.

నస్తవిధదోషములకు కాలప్రమాణము.

శ్లో॥ ఏతేషాంస్తద్దోషాణాంప్రమాణంచార్థమాసకః |

అథవాస్తద్దినసంవిజ్ఞేయంశాస్త్రీసారగైః ||

తా॥ ఇందులోచెప్పబడిన 7 విధదోషములకు కాలప్రమాణము 15 దినములు లేక 7 దినములని తెలిసికొనవలయు.

జ్వర దినచర్య.

శ్లో॥ అథజ్వరదినేచర్యావక్ష్యతేశాస్త్రీసమ్మతమ్ | జ్వరస్యాదిదినే కుర్యాల్లంఘనంచతతఃపరమ్ | ద్వితీయేహనివోత్తిష్టకకుర్యా దైవదంతధావనమ్ | జిహ్వోనిర్లేఖనంకృత్వాతూళయేదుష్ణవారిణా | మూర్ఛిస్త్రీస్త్రీంతోబభావశయనంవామభాగతః | పూర్వనల్లంఘనంకుర్యాత్ప్రతీయదివసేతతః | చతుర్భాగావశేషంతుహ్యుష్ణతోయంక్వచిత్పిబేత్ | త్రోయదోషనాశార్థమద్యాత్కృతకబీజకమ్ | చతుర్థేదివసేప్రాప్తేపూర్వనల్లంఘనంచరేత్ | పంచమేహనిసంప్రాప్తేయవాగూప్రాశనంతతః | షష్ఠేహనితథాకుర్యాత్ప్రాతర్వ్రేవైవమేహని | గండూషంపూర్వవత్క్రూత్యాహార్యషధంసపిబేత్తతః | యవాగూంపూర్వనత్ప్రశ్యపశ్యాషధంసపిబేత్ | అథవానవమేదద్యాజ్వరముక్తోభవేత్తతః | పథ్యంలఘుతరంచేయంవిరేకస్తవనంతరమ్ ||

తా॥ జ్వరమువచ్చినదినమునందు లంఘనము చేయవలయు. రెండవదినము వుదయమునలేచి దంతధావనము చేసికొని నాలికగీచుకొని ఉష్ణోదకముతో పుక్కిలించి ముఖముకడుగుకొనవలయు. పిదప తలకుబట్టకట్టుకొని యెడమచెయ్యి కిందుగా పెట్టుకొని పరుండి ఆదినమంతయు లంఘనము చేయవలయును. 3 వ దినము చాతుర్భాగావశేషముగా నీళ్ళుకాచి తాగవలయు. ఆనీళ్ళలోనిదోషము హరింనుటకై 1 చిల్లగింజను గంధముతీసి దానిని లోపలికి తీసికొనవలయు. 4 వ దినమునందు పూర్వము వలెనే లంఘనము చేయవలయు. 5 వ దినమునందు గంజితాగవలయు. 6 వ దినమునందును ఆలాగే చాయవలయు. 7 వ దినమునందు గండూషమునుచేసి ఔషధము పుచ్చుకొని యవాగూతాగవలయు. ఇటుల 8 దినము లాచరించవలయు. లేక ఔషధముమాత్రము 9 వ దినముగాని పుచ్చుకొనిన జ్వరమువిడుచును. లఘుతరమైన పథ్యమిడవలయు. ఆవెనుక విరేచనమునకు పుచ్చుకొనవలయు.

శ్లో॥ ఆతఃపరంప్రవక్ష్యామిజ్వరవారప్రమాణకమ్ | నస్తంరాత్రంవతికేచషడ్రాత్రంపైత్తికేజ్వరే |

నవరాత్రుల ఘోష వజ్రంజ్వలజేదశరాత్రకమ్ |
 జ్వరహానోభవేద్యత్రహ్యతఙ్గావంజ్వరంహారేత్ ||

తా|| వాతజ్వరమునకు 7 దినములు వైద్యజ్వరమునకు 6 దినములు శ్లేష్మజ్వరమునకు 9 దినములు ద్వంద్వజ్వరమునకు 10 దినములు ఈ ప్రమాణముచొప్పున జ్వరమపకృమైదిదుమును. ఈకాలమును అతిక్రమించి జ్వరము విడువకుండిన పురాణజ్వరచికిత్సచేయవలయు.

గంజి పోయవలసిన కాలము.

శ్లో|| వాతికేచాపరాహ్నేస్యాత్పూర్వాన్నాశ్చాఫ్నైత్తికే |
 శ్లేష్మకేచాభమధ్యాహ్నాన్నాయవాగూకాలభ్యతే ||

తా|| వాతజ్వరముగలవానికి ఆపరాహ్నముందును వైద్యజ్వరముగలవానికి పూర్వాన్నామందును శ్లేష్మజ్వరముగలవానికి మధ్యాహ్నముందును గంజిపోయవలయు.

శ్లో|| లంఘనంత్రివిధంప్రోక్తంవాతపితృకఫేతథా |
 లంఘనంచోపవాసస్సౌఖ్యంఘనంభోజనంలఘు |
 లంఘనంచోష్ణపానీయంలంఘనంపరమశాషధమ్ ||

తా|| లంఘనము కి విధములు. వాతజ్వరముగలవానికి ఉపవాసమే లంఘనము పితృజ్వరముగలవానికి లఘుభోజనమే లంఘనము శ్లేష్మజ్వరముగలవానికి ఉష్ణోదకపానమే లంఘనమని యెఱుంగవలయు.

లంఘనము చేయరానివారు.

శ్లో|| అతిసారేత గర్భిణ్యావృద్ధానాంచశిశోస్తథా |
 క్షీణవీర్యాధ్వగశ్శ్రాంతానానేత్రరోగేచయక్షుణ్ణి |
 గ్రహణీరోగిణాంచైవలంఘనంపరీవర్జయేత్ ||

తా|| అతిసారవ్యాధులుగలవారు గర్భిణీస్త్రీలు వృద్ధులు శిశువులు దూరము నడచి అలసినవారు కుష్ఠించినవారు నేత్రరోగముగలవారు క్షయరోగులు గ్రహణీరోగముగలవారు వీరలు లంఘనమును వర్జించవలయు.

— మహా జ్వర ములు. —

వాతజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| రోమహస్తశ్చనర్వాంగేలలాటేభ్యువినేత్రయోః | కపాలేకృగ్ణయోశ్శూలంజడత్వంవేదనానదా | మందాగ్నిర్మలబద్ధంచశీతం శీతలతారుచిః | నన్దాపఃకరపాదేచవాతజ్వరసముద్భవే | ప్రజాపీడనపాపాచ్చనిత్యంద్వాదశశరాత్రకమ్ | తరుణంపంచరాత్రంచ గతిమాప్నోతిదియ్యతామ్ | వీరవిక్రమనామాయంరసోవాత గజాంతుశః | మాగధేమాక్షీకయుతేవాతజ్వరనివారణః ||

తా|| సర్వాంగమునందు గగుర్పాటు చుఖము కనుబొమలు కన్నులు కపాలము చెవులు పిట్టయందు శూల జడత్వము సదావేదన అగ్నిమాంద్యము మలబద్ధము చలి జలుబు అరుచి చేతులు కాళ్లు పిట్టయందు సంతాపము ఇట్టిలక్షణములుగల వాతజ్వరము ప్రజాపీడనపాపమువలన సంభవించునని యెఱుంగవలయు. అది నిత్యముగ 12 దినములుండు. అందు 5 రాత్రములు ప్రకోపముగనుండుగాన 5 రాత్రములుగడచినపిదప పిప్పలిచూణాము లేన ఈ అనుపానమునందు వీరవిక్రమ రసముగాని వాతగజాంతుశముగాని నేవించజేసిన వాతజ్వరము నివర్తించు.

వైద్యజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| జ్వరోదారుణదాహాశ్శప్రలాపోబహువేదనా | శిరోక్షివేదనా కంఠోహ్యనిద్రాసత్పిహీనతా | ఉద్ధారోప మనంహికాశిరోభ్రమణసారకమ్ | దశరాత్రంతుమర్త్యావైవీడయేచ్చ నిరంతరమ్ | ప్రజాపీడ నపాపాచ్చ వైద్యజ్వరసముద్భవః | వరాళేశీరకేతప్తేసిందూరం వీరవిక్రమమ్ | సేవయేత్పంచ రాత్రంతుబుద్ధిమాంశ్చభివగ్వరః ||

తా|| జ్వరము విశేషదాహము వదరుట బహువేదన శిరస్సు నేత్రములు పిట్టియందు నొప్పి వణుకు నిద్రలేకయుండుట బలహీనము వోకరింప మమము ఎక్కిళ్ళు తలవణుకు మత్తత ఇట్టిలక్షణములుగల వైద్యజ్వరము ప్రజాపీడనపాపమువలన సంభవించునని యెఱుంగవలయు. ఇది 10 దినములు నిరంతరము బాధించుగాన లవంగములు జీలకఱ్ఱ పిటినివెచ్చజేసి చూణించి యీ అనుపానముందు సిందూరము వీరవిక్రమరసము 5 దినములుసేవించిన నీవైద్యజ్వరము నివర్తించు.

శ్లేష్మజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరశ్శీతంశిరోభారఃకానశ్వాసకఘాస్తథా | సర్వసంధిఘోలం
చశీతలంమూర్ఛివేదనా | జడత్వంసర్వగాత్రాణాముద్ధారోప
మనంసదా | ఆనాహనుప్తిహానిశ్చమందాగ్నిర్మలబద్ధకం | ప్రజా
త్తోభమహాపాపశ్లేష్మజ్వర సముద్భవః | వీడయేద్వాదశ
దినంతరుణస్పృహత్రకమ్ | మాగధంమరిచంవిశ్వంవరాళం
చూణితంమధువీరవిక్రమసిందూర రసంవాతగజాంకుశమ్ |
సేవేతబుద్ధిమాన్మర్త్యశ్లేష్మజ్వరనివృత్తయేమ్ ||

తా॥ జ్వరము చలి శిరోభారము దగ్ధ ఉబ్బనము కఘము సర్వసంధులయందు
శూల జలుబు తలనొప్పి సర్వావయవములు జడముగనుండుట వోకరింత వమనము నిద్ర
లేకయుండుట కడుపు ఉబ్బరము అగ్ని మాంద్యము మలబద్ధము ఇట్టిలక్షణములుగల
శ్లేష్మజ్వరము ప్రజాత్తోభ మహాపాపమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు.
ఈజ్వరము 12 దినములు భాధించు. అందు 7 రాత్రులు ప్రకోపముగనుండు. పిదప
పిప్పిల్లి మిరియాలు కొంతి లవంగమువీటిని చూణించి తేనెచెర్చి యీఅనుపానము
నందు వీర విక్రమ రసము గాని లేక సిందూరము గాని వాత గజాంకుశముగాని సేవిం
చిన యీజ్వరము మానును.

వాతపైత్యజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ సర్వాంగేవేదనాకంపశ్శిరశ్శూలంచదారుణమ్ | ఉద్ధారోపమ
సంశీతంప్రలాపోబహుభాషణమ్ | స్వేదోదాహస్తవనిద్రాచ
ఘోషోవదనకంటకాఃశోషోమూర్ఛాశ్రమశ్చైచువ మందాగ్ని
ర్మలబద్ధకమ్ | స్రావశ్చనేత్రతోయస్యజానుజంఘాతివేదనా |
ప్రజాత్తోభమహాపాపాద్వాతపైత్యజ్వరోద్భవః | వీడయేద్దో
డశదినంతరుణంచదినాష్టకమ్ | గంధికం దేవకుసుమంమాగధం
మూక్షికంతథా | మహాలంకేశ్వరోసిత్యంజోగీనామమహారసః |
త్రిదినంచతురోవారాణావాతపైత్యజ్వరంహారేత్ ||

తా॥ సర్వావయవమునందు నొప్పి వణుకు దారుణముగు తలపోటు ఓకరింత
వాంతి చలి కలవరించుట మిక్కిలి మాటలాడుట చమట దాహము నిద్రలేకయుండుట
నాలుక నోరు ముల్లుబారియుండుట శోష మూర్ఛ శ్రమ అగ్నిమాంద్యము మలబద్ధము

కన్నులనీరుకారుట మోకాళ్ళు పిక్కలు ఇకనొచ్చుట ఇట్టిలక్షణములుగల వాత
పైత్యజ్వరము ప్రజాత్తోభ మహాపాపమువలన సంభవించునని యెరుంగ వలయు.
ఇది 16 దినములు భాధించు నందు 8 దినములు ప్రకోపముగనుండు. మోడి పిప్పి
మూలము లవంగములు పిప్పిళ్ళు వీటిని చూణించి తేనెచెర్చి యీ అనుపానమునందు
మహాలంకేశ్వరము గాని జోగీరసముగాని 3 దినములు 4 కేసి ఆవతులు సేవించిన
యీ వాతపైత్యజ్వరము నివర్తించు.

వాతశ్లేష్మజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ సర్వాంగంశిథిలకంపశ్శిరోక్షుస్త్వత్కటశూలకమ్ | మందాగ్నిర్మ
లశోషశ్చశ్వాసశ్లేష్మజ్వరస్తథా | వదనంమధురంస్వేద
ఆనాహనుప్తిశూన్యతా | లలాశుభ్రువినేత్రేచకపాలేశ్శర్ణయో
రుజా | ప్రలాపోబహుభాషిత్వంప్రజాత్తోభసముద్భవమ్ |
వాతశ్లేష్మజ్వరం ప్రాహుస్తరుణంత్రిదినంభవేత్ | వ్యోషం
పరాళమూర్ఛంచమూక్షికంవీరవిక్రమః | మహాజోగీరసశ్చైచ
వాతశ్లేష్మజ్వరంహారేత్ ||

తా॥ సర్వావయవములు శిథిలముగనుండుట వణుకు శిరస్సు కన్నులు వీటి
యందు విశేషశూల అగ్నిమాంద్యము మలము శుష్కించుట శ్వాస శ్లేష్మము జ్వరము
నోరు తియ్యగనుండుట చమట కడుపుబ్బరము నిద్రలేకయుండుట లలాటము కనుబొ
మ్ములు కన్నులు కపాలము చెవులు వీటియందుపోట్లు కలవరింట్ల విశేషమాటలాడుట
ఇట్టిలక్షణములుగల వాతశ్లేష్మజ్వరము ప్రజాత్తోభ మహాపాపము వలన జనించునని
యెరుంగవలయు. ఇది 3 దినములు ప్రకోపముగ నుండు. కొంతి పిప్పి మిరియాలు
లవంగములు వీటిని చూర్ణించి తేనె చెర్చి యీఅనుపానము నందు వీర విక్రమరసము
లేక మహాజోగీరసము వీటిలో జేసిన సేవించిన నీవాతశ్లేష్మజ్వరము నివర్తించును.

పైత్యశ్లేష్మజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరోదారుణఉద్ధారోవమనంశోషమూర్ఛితమ్ | దాహఃకంట
కజివ్యాత్వమనిద్రాశ్వాసకానకాః | కఘోద్ధృతి స్థూర్ణాధూపం
శిరస్తాదస్తథాక్షీచ | తోయంప్రవతిశీతంచశీతలంస్వేదఉత్క
టః | ప్రజాత్తోభమహాపాపాత్ పైత్యశ్లేష్మజ్వరోద్భవః | త్రి
రాత్రంసరుణంచైవత్రికాలంవ్యోషజీరకం | వరాళంమూక్షిక

యుతంరసోవాతగజాంకుశః | సుదర్శనరసశైచనైవైత్వశ్లేషశ్చై
జ్వరంహలేత్ ||

తా|| భయంకరముగు జ్వరము ఓకిరింత వాంతి శోష మూర్ఛ దాహము నాలుక ముల్లుబారియుండుట నిద్రలేకయుండుట ఉబ్బసము దగ్గు మిక్కిలికఘము కడుపుబ్బరము శిరోవేదన కన్నులనిరుకారుట శీతము జలము మిక్కిలి చమట ఇట్టిలక్షణములు గల వైత్య శ్లేష్మజ్వరము ప్రజాక్షోభ మహాపాపమువలన జనించునని దెలిసికొనవలయు ఇది ౩ దినములు ప్రకోపముగనుండు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు జీలకర్ర లంగములు వీటిని చూచిఁచి తేనెచేర్చి యీ అనుపానమునందు వాతగజాంకుశము సుదర్శన రసము వీటిలో దేనినైన నిచ్చిన వైత్య శ్లేష్మజ్వరము హరించు.

వాతవైత్య శ్లేష్మజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| సర్వాంగంశిథిలంకంపశ్చిరోరుగ్ద్వేదనాక్షీణి | హిథ్యాహిక్మా
శిరఃకంపంత్రాశోషఃప్రలావకః | హీనస్వరశ్చాత్తిసారఉద్దా
రోవమనంసదా | శ్వాసోమూర్ఛా కపాలేచ కణ్ఠేనాదశ్రమ
స్పదా | కరపాదద్వయేనిత్యంస్వేదఃకంఠేపిపానుతా | జిహ్వ
కంటకశోషంచపూర్వజన్మ కృతాత్తథా | ప్రజాక్షోభమహః
పాపాద్వాతవైత్యకఘాస్తథా | జ్వరముత్పాద్యనిత్యంచపీడయ
న్తిభృంశంసరమ్ | తరుణంతుద్విరాత్రంస్వాత్రికాలందియతే
యదివరుణావల్కలంవ్యోపంవరాశంమాక్షీకంసదా | సుద
ర్శనరసోనిత్యంజోగీరసమన్వితః | వాతపిత్తకఘాన్తిహ్య
యురారోగ్యవర్ధనః ||

తా|| సర్వాంగశైథిల్యము కంపము తలనొప్పి కన్నులనొప్పి హిథ్యా ఎక్కిళ్ళు తలనణుకు తండ్ర శోష పదురుట హీనస్వరము అతిసారము ఓకిరింత వాంతి శ్వాస మూర్ఛ కపాలము చెవులు పీటియందు నాదము శ్రమ కరములు పాదములు కంఠము వీటియందు స్వరదా చమట దప్పి నాలుక ముల్లుబారియుండుట ఇట్టి లక్షణములుగల వాతవైత్య కఘజ్వరము పూర్వజన్మకృత ప్రజాక్షోభ మహాపాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఇది 2 దినములు ప్రకోపముగ నుండుగాన పిదప పులిమిడి పట్టు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు లవంగములు వీటిని చూచిఁచి తేనెచేర్చి యీ అనుపానము నందు సుదర్శనరసము జోగీరసహితముగనిచ్చిన వాత పిత్తకఘజ్వరము నివర్తయగు.

భూతావేశజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| ప్రలాపోదారుణస్తాపోజ్వరశ్శీతంశిరోవ్యధా | రక్తాక్షివదనంహి
క్మావదనేద్రవహీనతా | శ్వాసశ్లేష్మాసత్వహానిర్విధ్యావైవశ్రే
మోమహాః | వేదనాజానుజంఘేచస్వేదస్సర్వాంగశీతలమ్ |
హీనస్వరశ్చాత్తిసారఃపూర్వజన్మకృతాత్తథా | ప్రజాక్షోభ
మహాపాపాద్భూతావేశజ్వరోద్భవః | తరుణంసరవైవస్వా
ద్దివ్వికాలంవ్యోపజీరకం | వరాశంమాగధంచాత్రసేవయేద్ధూర్జ
టీరసమ్ | జోగీరసమాయుక్తంభూతావేశజ్వరావహమ్ ||

తా|| కలవరించుట దారుణముగుతాపము జ్వరము శీతము తలనొప్పి కన్నులు చుఖము యెర్రగ నుండుట ఎక్కిళ్ళు నోట తడి లేకయుండుట శ్వాస కఘము బలహీనము హిద్దు విశేషశ్రమ మోకాళ్ళు పిక్కలు వీటియందు వేదన చమట సర్వాంగశీతలము స్వరహీనము అతిసారము ఇట్టిలక్షణములుగల భూతావేశజ్వరము పూర్వజన్మ మందుచేయబడు ప్రజాక్షోభ మహాపాపమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. ఇది యెల్లప్పుడు ప్రకోపముగనుండుగాన శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు జీలకర్ర లవంగములు పిప్పళ్ళు వీటినిచూచిఁచి ఈ అనుపానమునందు ధూర్జటీరసము జోగీరసము వీటిని ప్రాతస్నా యంకాలములయందు సేవించిన నివర్తయను.

అపచారజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| హిక్మాజ్వరోదారుణశ్చహ్యుద్దారోపమనంతథా | హిథ్యా
శ్వాసఃకఘశ్శూలంజడత్వంసత్వహీనతా | ప్రలాపోభుక్తివాం
ఛాచజిహ్వకంటకనిర్ద్రిహౌ | శిరోభారశ్శిరఃకంపస్సుప్తిహానిః
పిపానుతా | రక్తాక్షితోయంప్రతిపూర్వజన్మకృతాత్తథా |
ప్రజావీడనపాపాచ్ఛ్వాపచారజ్వరోద్భవః | తరుణందివ్దినం
నిత్యంజ్వరాదాదియ్యతేరసః | శారీరబాదివ్యస్పృచ్ఛంచమాగ
ధంమాక్షీకానిచ | గంధర్వరసనామాచజోగీరసమహ్యాయః |
అపచారజ్వరంహంతిహ్యయురారోగ్యవర్ధనః ||

తా|| దారుణముగుజ్వరము ఎక్కిళ్ళు ఓకిరింతలు నమనము హిద్దు శ్వాస కఘము శూల జడత్వము బలహీనత కలవరింత భోజనవాంఛ నాలుకముల్లుబారిద్రవములేక యుండుట శిరోభారము తలనణుకు నిద్రహీనత దప్పి కన్నులు యెఱ్ఱగనుండి నీడు

కారుట ఇట్టిలక్షణములుగల అపచారజ్వరము పూర్వకృత ప్రజాపీడన మహాపాపము వలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. ఈజ్వరము రెండుదినములు ప్రకోపముగ నుండు. జ్వరాది యందే సుగంధిపాలవలపు లవంగములు పిప్పళ్ళు వీటిని చూచిఁకొంచి తేనె వైచి యీ అనుపానముతో గంధర్వరసము జోగీరసము యీ రెంటిని చేర్చి యిచ్చిన అపచార జ్వరము నివర్తించి ఆయురారోగ్యవృద్ధియు సుగులుగు.

దైవప్రోపజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరశ్చీతంశిరోభారస్పేష్పదస్సర్వాంగశీతలమ్ | హిఘ్నాహిఘ్నాఘ్నా శిరఃకంపోజడత్వంశూలముత్కటమ్ | మూర్ఛాశోషశ్చ్రమి వైచిత్ర్యతంద్రాశ్వాసఃకఫస్తథా | హీనస్వరస్సుప్తినాశోమందా గ్నిర్మలబద్ధకమ్ | ఉద్ధారోవ మనరక్తనేత్రాద్వైచిత్ర్యోయని స్మృతిః | పూర్వపాపవశాచైవ జాయతే దారుణజ్వరః | దైవప్రోపనామాఖ్యస్తరుణంతుత్వజస్వరః | ద్వికాలంజీరకంవ్యోషం వరాళంమాక్షికంతథా | వైష్ణవీరసవిఖ్యాతోజోగీనామమహారసః | దైవప్రోపనామాఖ్యంజ్వరంహరతిదారుణమ్ ||

తా॥ జ్వరము శీతలము శిరోభారము చమట సర్వాంగశీతలము హిఘ్న ఎక్కిళ్ళు తలవణుకు జడత్వము మిక్కిలి శూల మూర్ఛ శోష శ్రమ తంద్ర శ్వాస కఫము హీన స్వరము నిద్రలేకపోవుట అగ్నిచూంద్ర్యము మలబద్ధము వోకిరింతలు వమనము కన్నులు యెఱ్ఱగనుండి నీరుకారుట యిట్టిలక్షణములు గలిగిన దైవ ప్రకోప మనెడు దారుణ జ్వరము పూర్వ పాపవశము వలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఈజ్వరమనకు తరుణముగ నుండు కాలమును వదలి పిదప జీలకఱ్ఱ శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు లవంగములు వీటిని చూచిఁకొంచి తేనె చేర్చి యీ అనుపానముతో వైష్ణవీరసము జోగీరసము వీటిని రెండు కాలములయందు నేవించిన దైవ ప్రకోపజ్వరము మానును.

భీతిజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ దారుణోజ్వరఉత్పన్నః ప్రలాపోబహుభాషితా | తంద్రాస్వేదో మహాంస్తాపారక్తాక్షస్సత్వహీనతా | శిరోక్షి వేదనాకంపఃదు ర్భాషాభుక్తివాంఛితమ్ | సుప్తిహానిశ్చిరోభ్రంశశ్చాస్వినక్షేష్మా సుశూలకమ్ | సర్వాంగంశిథిలంశీతంఘోమజృంభణశీతలమ్ | అనలోహృదిమధ్యేతుపిటకంసంతమూలయోః | ప్రజాపీడన

పాపాచ్చ భీతిజ్వరసముద్భవః | తరుణాత్రిదినంచాదౌప్రయుం జ్యాద్రసమాషధమ్ | గ్రంధికందీప్యకంపుష్పముమాహేశ్వరో రసః | జోగీరససమాయుక్తః మాక్షికంమాగధంవిషా | భీతిజ్వరం చాశుహంతిజేవేద్వర్ష శతంసరః ||

తా॥ దారుణముగుజ్వరము కలవరించుట విశేషముగ సంభాషించుట తంద్ర చమట మిక్కిలి తాపము కన్నులయందు యెరుపు బలహీనత శిరస్సు కన్నులు వీటి యందు నొప్పి వణుకు దుర్భాషలాడుట భోజనవాంఛ నిద్రలేక పోవుట తలవ్రేల వేయుట శ్వాస కఫము శూల సర్వాంగ శిథిలత్వము జలుబు గగుర్పాటు శీతలముహృద దయమధ్యమునందు మంట దంతములసంఘలయందు కురుపులు యిట్టిలక్షణములుగల భీతి జ్వరము మహాపాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఇది మొదట 3 దినములు ప్రకోపముగ నుండు గాన ఆదియందే మోడి వోమము అతివస లవంగములు పిప్పలి వీటిని చూచిఁకొంచి తేనెచేర్చి యీ అనుపానముతోటి ఉమామహేశ్వరరసము జోగీ రసము చేర్చి యిచ్చిన భీతిజ్వరము నశించు.

పిశాచజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ రక్తాక్షీదంతవదనందుర్భాషాబహుభాషణమ్ | దాహమోహా పిపాసార్తిహుత్కారతరుణజ్వరమ్ || సర్వాంగేముర్ధ్నికం పశ్చభుక్తావిచ్ఛాహ్వాహర్షిశం | రోదనంవమనంహిఘ్నాకాన శ్వాసస్వశీతలమ్ | నాడ్యాస్సూక్ష్మగతిర్యేగః హాస్యంగీతమన ల్పతః | ప్రజాపీడనపాపేపిశాచజ్వరసంభవః | వరుణాన్లక్ష్మ లంఘాన్యంమాగధంమాక్షికంతథా | భూపతీరసేందూరంజో గీరససమావృతమ్ | త్రికాలందాపదోత్తస్యపిశాచజ్వరనాశన మ్ | జ్వరాదాతరుణంత్వక్తావ్విబుద్ధిమాంశ్చభిషగ్వరః | అరణ్య తులసీవత్రంసర్పకంచుకవేళకమ్ | భూతాంకుశంనిశారాజిఃలశు సంరామకంతథా | కౌశికంనింబపత్రంచజటిలాశ్యంగీదారుణమ్ లనణంగార్థభీష్మకాకమార్జారరోమకమ్ | త్రికాలంధూపయేన్నిత్యంనేత్రయోర్గరుడాంజనమ్ | నిక్షి వేద్భహువారంచపైశాచజ్వరనాశనమ్ | ఆరోగ్యమాయుర్వృద్ధిశ్చస్యాభిషేకః స్తతః పరమ్ ||

తా|| కన్నులు దంతములు ముఖము ఇవి యెర్రగనుండుట దుర్బావలాడుట విశేషముగ సంభాషించుట దాహము మోహము దప్పి హూత్కారము ప్రతాపముగు జ్వరము సర్వావయవముల యందును శిరస్సునుండును వణకు యెల్లప్పుడు భోజన వాంఛ నోదనము వాంతి హిక్మా కాస శ్వాస శీతలము నాడీ గమనము వొకప్పుడు నూత్నముగను మరియొకప్పుడు వేగముగనుండుట హాస్యము విశేషగానము ఇట్టిలక్షణములుగలపిశాచజ్వరము ప్రజాత్తోభ మహాపాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఇట్టి పిశాచజ్వరమునకు వులిమిడిపట్ట ధనియాలు పిప్పలి వీటినిచూణికాంచి తేనెచేర్చి యీ అనుపానమునందు భూపతిరసము సిందూరము జోగీరసము వీటిని 3 కాలముల ములయందును జ్వరపాక కాలముల నెరింగి ఇవ్వవలయు. మరియు అడవితులసి పాము కూసము సంభారము భూతాంకుశము పసపు ఆవాలు తెల్ల పాయలు యింగున గుగ్గిలము వేపఆకు నల్లనన దుప్పి కొమ్మ వృద్ధదారు ఉప్పు గాడిదెలదై కాకి పిల్లి వీటిరోమ ములు ఇవియన్నియు చేర్చి 3 కాలములయందు భూపమిడి నేత్రములకు గరుడాంజ నము చేసిన పిశాచజ్వరము నివర్తించు. పిదప స్నానము చేయించవలయు.

గంధర్వజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| సర్వాంగశుష్కం నిస్సత్వం జ్వరశూలంచ శీతలమ్ | వీతవర్ణోనే త్రతోయం హాస్యంగీతం శిరోవ్యథా | జడత్వం సర్వి సంధీనాంతం ద్రాలస్యమతిభ్రమాః | క్రోధశ్చాత్వంతమందాగ్ని శ్శ్వాసశ్లేష్మ వృష్ణముద్భవః | మూర్ఛామహాశ్రమశ్శోషస్సప్తేషు క్లస్య నిస్సృతిః | హిఘ్నాహిక్మా మూత్రసారః ప్రజాపీడన పాపజః | గంధర్వజ్వర ఉత్పన్న స్తరుణంచ పరిత్యజేత్ | ద్వికాలం శారీర బాన్ధ్యం వరాళంగ్రధికం విషా | భూపతిరససిందూరం జోగీరస సమాయుతమ్ | గాంధర్వంతు జ్వరం హన్యాజ్జీవేద్దర్షితం సరః ||

తా|| సర్వావయవములు శుష్కించుట బలహీనతజ్వరము శూల శీతలము శరీరము వీతవణముగ నుండుట కన్నుల నీరుకారుట హాస్య గానము తలనొప్పి సర్వ సంధుల యందు జడత్వము తండ్ర ఆలస్యము చిత్తభ్రమ క్రోధము అత్యంత అగ్నిమాంద్యము శ్వాస శ్లేష్మము మూర్ఛ మిగుల శ్రమ శోష స్వప్నమందు యింద్రియ స్థలనముగుట హిఘ్న ఎక్కిశ్య మూత్రసారము ఇట్టిలక్షణములుగల గంధర్వజ్వరము ప్రజాపీడన పాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. యీ జ్వరమునకు ప్రకోపముగ నుండుకాల మునువదలి పిదప గూడపాలవేళ్ళ వలుపు ధనియాలు లవంగములు మోడి వస యీ అనుపానములతోటి భూపతిరససిందూరము జోగీరసము వీటిని నేవించిన గంధర్వ జ్వరము నివర్తించుటయే గాక రోగి నూరుసంవత్సరములు జీవించు.

తాంద్రికజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| దారుణజ్వరశీతంచమందాగ్ని ర్మలబద్ధకమ్ | హీనస్వరశూల తండ్రే ప్రలాపస్యోహితా | నేవోలలాటేకం లేచదేహభార శ్శిరోవ్యథా శ్శ్వాసశ్లేష్మాముఖం దీనంజహ్వవదన కంటకమ్ | హృత్తాపోబలహీనత్వం హిఘ్నాహిక్మాక్షణేక్షణే | తేజోహని ర్వికారశ్చనాడీసూక్ష్మాచవేగగా | ప్రజాపీడన పాపాచ్యతాం ద్రికజ్వర సంభవః | పురుషంపీడయేన్ని త్యమస్తాదశదినానిచ | త్యక్తావ్తుతరుణాని త్వంత్రికాలం వ్యోవజీరకమ్ | వరుణావల్కలంచై వరసోవాతగజాంకుశః | సుదర్శనంభూపతిశ్చ తాంద్రికం తుజ్వరంహరేత్ ||

తా|| దారుణముగు జ్వరము చలి అగ్నిమాంద్యము మలబద్ధము సర్వహీనత శూల తండ్ర కలవరింత బుద్ధిమాంద్యము ముఖము కంఠము వీటియందుచమట దేహముబరువుగ నుండుట తలపోటు శ్వాస కఫము ముఖదైన్యము నాలుక నోరు వీటియందు ముల్లుబా రియుండుట హృదయతాపము హిఘ్న పలుమారు ఎక్కిశ్య తేజోహీనత వికారము వొకనమయము నాడి నూత్నముగ మరియొకనమయము వేగముగ నడుచుట ఇట్టి లక్షణములుగల తాంద్రికజ్వరము ప్రజాపీడన మహాపాతకమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. నీజ్వరము 18 దినములు బాధించు. అందు ప్రకోపముగ నుండు దిన ములు వదలి పిదప శోఠి పిప్పలి మిరియాలు జీలకర్ర వులిమిడిపట్ట వీటి అనుపానము నందు వాతగజాంకుశము సుదర్శన రసము భూపతిరసము వీటిని పాత్ర స్నాయముల యందు నేవించిన తాంద్రికజ్వరము మానును.

మూర్ఛాజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| జ్వరోత్పత్తిస్తథా మూర్ఛాసత్ప్రహానిశ్శిరోభ్రమః | హీనస్వ ర్శ్చాతిసారః ప్రలాపోబహుభాషణమ్ || ముఖేచశోషస్సర్వాం గేశూలం మూత్రస్యనిస్సృతిః | జహ్వవదనతిక్తత్వం శ్వాసో త్వత్తిశ్చ శీతలమ్ || నేత్రం ప్రవతితోయంచకర పాదంచ శీతలమ్ | రక్తాక్షిరక్తమూత్రత్వం పూర్వపాపనముద్భవః || త్యక్తావ్తు తరుణాని త్వంత్రికాలం ధాన్యగ్రంధికమ్ || వరాళం మూక్షిక యుతంభూపతిర్విక్రమః | జోగీరసః ప్రయోక్తవోమూర్ఛా జ్వరహరః పరః ||

తా॥ జ్వరము మూర్ఛ బలహీనత తఃతిరుగుట హీనస్వరము ఆతిసారము వదురుట బహుభాషణము నోరుయెండుట సర్వావయవములయందు కూల మూత్రప్రావము నాలుక నోరు ఇవి చేదుగనుండుట శ్వాస చలి కన్నుల నీరుకారుట కరపాద శీతలము కన్నులు యెర్రగనుండుట మూత్రము యెర్రగనుండుట ఇట్టిలక్షణములు గల మూర్ఛా జ్వరము పూర్వజన్మకృత పాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఈజ్వరమునకు ప్రకోపకాలమునవదలి పిదపధనియాలు పిప్పలిమూలము లవంగములు వీటిని చూర్ణించి తేనెచేర్చి యీ అనుపానమునందు భూపతిరసము పీఠవిక్రమరసము జోగీరసము వీటిని త్రికాలములయందు నేవింపజేసిన మూర్ఛాజ్వరము మానును.

ప్రలాపజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరాదౌభ్రమమర్భాషేనర్వాంగంపాండురంతథా | సఖేరక్త విహీనత్వంశీతలం కనభీనమమ్ || నాడ్యాసూక్ష్మ గతిర్వేగః హృత్తాపఃకంఠశోషణం | కంటకఃపీతవర్ణ శ్చనిస్సత్వంస్వరహీనతా॥ అనిద్రాశ్రమదోషోచస్వేగఃకంఠలలాటకే || లాలోత్పత్తి శ్చవదనేపూర్వపాపవశాత్తథా | ప్రలాపజ్వరఉత్పన్నఃవీడయే దతిదుఃఖకృత్ | తరుణంతుజ్వరం త్యక్త్వాత్రికాలంచ చతుర్ద్దినం॥ మాగధంగ్రంధికంపహ్నిర్వరుణావల్కలానిచ | వరాళం మాక్షికయుతంరసోవతగజాంకుశః | జోగీరస సమాయుక్తః ప్రలాపజ్వరనాశకః॥

తా॥ జ్వరారంభమునందు భ్రమ దుర్భాష సర్వావయవమును తెల్లగనుండుట గోళ్ళయందురక్తము లేకయుండుట ఆరటిచెట్టువలె దేహము శీతలముగనుండుట నాడికి నోకబ్బడు సూక్ష్మముగను మరియొక లక్షణమునందు వేగముగను గమనముగలుగుట హృదయతాపము గొంతుయెండుట దేహము ముల్లుబారియుండుట చచ్చగనుండుట బలహీనముగనుండుట హీనస్వరము నిద్రలేకపోవుట శ్రమ దోషముకలుగుట కంఠము ముఖము వీటియందుచనుట నోటియందుచొంగ యిట్టిలక్షణములుగల ప్రలాపజ్వరము పూర్వకృత పాపజన్మమని యెరుంగవలయు. నాజ్వరమునకు ప్రకోపముగనుండు కాలమునవదలి పిదప పిప్పలి మోడి చిత్రమూలము పులిమిడిపట్ట లవంగములు వీటిని చూర్ణముచేసి తేనెచేర్చి యీ అనుపానమునందు వాతగజాంకుశము జోగీరసము వీటిని నాలుగుదినములు త్రికాలములయందు నేవింపజేసిన ప్రలాపజ్వరము మానును.

శీతలజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ అంతర్జ్వరోమహాతాపస్సర్వాంగశీతలంతథా | స్వేదోద్భవశ్చ నిస్సత్వంవాన్నిక్తిక్యాచదారుణా॥ శోషోమూర్ఛాభ్రమశ్చైవ వకాసశ్వాసఃకఫోద్భవః | శిరోభ్రమణహృచ్చూలం నాడి హ్యంతర్భవేత్సదా | రక్తాక్షికంటకాజిహ్వోరక్తవర్ణ స్సుశోషణం॥ తంద్రానిద్రావిహీనత్వంపూర్వపాపవశాత్తథా | శీతల జ్వరఉత్పన్నఃప్రజా వీడనపాచజః | త్రివారంవా చతుర్వారం వరాళంగ్రంధికంధనీ॥ మాగధంమాక్షికయుతంరసోవతగజాంకుశః॥ జోగీరససమాయుక్తశ్శీతలజ్వరనాశకః॥

తా॥ అంతర్జ్వరము మిగులతాపము సర్వాంగ శీతలము చెనుట నిస్సత్వం వాంతి దారుణముగు ఎక్కిళ్ళు శోష మూర్ఛ భ్రమ కాస శ్వాస కఫము తలదిరుగుట హృదయకూల నాడికి అంతస్థితి గలుగుట కన్నులు యెర్రగనుండుట నాలుక ముల్లుబారి రక్తవణాముగనుండి ద్రవము లేకయుండుట తంద్ర నిద్రలేకపోవుట ఇట్టిలక్షణములు గల శీతజ్వరము ప్రజావీడన పాపమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. లవంగములు మోడి ధనియాలు పిప్పళ్ళు వీటిని చూర్ణముచేసి తేనె చేర్చి ఈఅనుపానమునందు వాతగజాంకుశము జోగీరసము వీటిని 3 దినములుగాని లేక 4 దినములుగాని నేవించిన శీతజ్వరము మానును.

స్వేదజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరస్వేదోమహాశీతలంబహుభాషణమ్ | దుర్భాషా హ్యంత్రాచసీనస్వరశిరోభ్రమమ్ | శ్వాసోమూర్ఛాశ్రమశ్చైవజిహ్వోకంటకితామృదుః | వై రూప్యంవేదనాశుష్కం నాడిసూక్ష్మాతివేగతః | హిఢ్మాహిక్కాతఫోద్ధారశ్శోషఃకర్ణ కపాలకే | ఆనసుకరపాదంచపీతవర్ణ శిరోవ్యధా | పూర్వ పాపాత్ప్రజాక్షోభా త్స్వేదజ్వరసముద్భవః | త్రిదినంవాధచ త్వారిపంచషడ్వదినానిచ | వ్యోషంగ్రంధికధాన్యంచవరాళ ముఖశారిబా | వరుణావల్కలంచూర్ణంమాక్షికంచార్ద్రక ద్రవః | సువణాభూపతిశ్చైవరసోవతగజాంకుశః | వీరవిక్ర మునామాచస్వేదజ్వరనివారకః॥

తా|| జ్వరము చెమట మిగులవలి జలుబు బహుభావణము దుర్భాష ఆలస్యము హీనస్వరము తలదిరుగుట శ్వాస మూర్ఛ క్రమ నాలుకముల్లుబారి మృదువుగనుండుట వికారరూపములుగలుగుట వేదన శుష్కించుట నాడికి సూక్ష్మగతి లేక వేగగతి గలిగియుండుట హిద్మ ఎక్కిళ్ళు వోకిరింత చెవులు కపాలము వీటియందుశోష ముఖము చేతులు పాదములు వీటియందు పీతవణణము తలనొప్పి ఇట్టిలక్షణములుగల స్వేదజ్వరము పూర్వకృత ప్రజాక్షోభపాపమువలన సంభవించు. శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు పిప్పలిమూలము ధనియాలు లవంగములు గూడపాలవేళ్ళవొలుపు వులిమిడిపట్టు వీటిని చూణాణముచేసి తేనె అల్లపురసముతో చేర్చి యియనుపానమునందు సువణణ భూపతి వాతగజాంతుకము వీరవిక్రమరసము వీటిని 3 లేక 4 లేక 5 అధవా 8 దినములు నేవించిన నీస్వేదజ్వరము నివర్తించు.

క్రిమిజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| జ్వరశ్చేదారణశర్మలమున్నతోదరగౌరవమ్| ఉద్ధారశ్చైతథా శ్వాసస్వేదస్వర్వాంగశీతలమ్| హిథ్యాహిక్కాశిరోభ్రంశో మూర్ఛాశోషశ్రమోమహాక| నిస్సత్వోపమననిత్యంవతతి క్రిమివింతితిః| త్రింశంచై చ్చవశతంచాపిహ్యన్వాహశ్చాగ్నిమాం ద్యకం| అనిద్రాశోకసంతాపాఃప్రజాపీడానముద్భవః| తరుణంతు విస్వజ్ఞాజౌద్వికాలందినపంచకమ్ | ఝరసీకదళీసారంక్రిమి ఘ్నంవోషరాన్నకమ్ | గండిరంశారిబాక్షాద్రంతాళకేశ్వర నామకమ్ | సూతసిందూరసంమిశ్రంసేవయేద్బుద్ధినూన్నరః| క్రిమిజ్వరహారంచై వజీవేద్వషణశతంనరః ||

తా|| దారుణమగు జ్వరము శూల కడుపుపెరుగుట గౌరవము ఓకరింత శ్వాస చమట సర్వాంగశీతము హిద్మ ఎక్కిళ్ళు తలదిరుగుట మూర్ఛ శోష మిగులక్రమ బలహీనత వమనము నిత్యము క్రిములు 20, 30, 100, ఈరితిగవడుట అగ్నిమాంద్యము కడుపుబుట్ట నిద్రలేకబోవుట శోకము సంతాపము ఇట్టిలక్షణములుగల క్రిమిజ్వరము ప్రజాక్షోభపాపమువలన జనించునని యెరుంగందగు. మొదట తరుణజ్వరమునువదలి వాయువిశంగములు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు సన్నరాన్నము వీటిని చూణాణముచేసి చేతరాసి అరటిగడ్డ సన్నజెముడు గూడపాల యీరసమునపై చూణాణముచేర్చి తేనె వైచి ఈఅనుపానమునందు తాళకేశ్వరసము సూతసిందూరసము వీటిని 5 దినములు త్రికాలములయందు నేవించిన క్రిమిజ్వరము మానును.

హరిద్రాజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| జ్వరశ్చేతంబడత్వంచసర్వాంగంపీతవర్ణకమ్ | రక్తహీనం నఖం నేత్రంశూలంసంధిషుశోభకః | హిథ్యాహిక్కాతథోద్ధారఃకర పాదంచశీతలమ్| శిరోవాతశ్శిరోభ్రంశోజహ్వవదనతిక్తతా | పిపాసాకంఠశోషశ్చహృత్తాపశ్చాగ్నిమాంద్యకం | మలబద్ధం మలంహీనమదుచిల్లేష స్రవస్యవః | నిఘ్నూతిరవ్వదనేఫేనప్రత త్తంబహుభాషణమ్ | ప్రజాపీడనపాపేనహరిద్రాజ్వరసంభవః| తరుణశ్శూన్యతాంయాయాత్ చత్వాంచదినానివై | వరాళం శారిబాధాన్యంమాక్షికంధూర్జటీరసః| జోగీరసోవైష్ణవీచసుద ర్శనరసోమతః| హరిద్రాజ్వరనాశాయనాత్రకార్యావిచారణా||

తా|| జ్వరము చలి జడత్వము సర్వావయవములు షష్ట్యగుండుట గోళ్ళు నేత్రములు ఇవిరక్తహీనముగనుండుట శూల సర్వసంధులయందు వాపు హిద్మ ఎక్కిళ్ళు ఓకరింత కరములయందును పాదములయందును శీతలము శిరోవాతము శిరోభ్రంశము నాలుక నోరు ఇవిచేడుగనుండుట దప్పి గొంతుయెండుట వృదయ తాపము అగ్ని మాంద్యము మలబద్ధము మలశోషణము అరుచి కఘము వుమియుట నోటియందు నురుగు ట్టుట తాపము మిగుల సంభాషించుట యిట్టిలక్షణములుగల హరిద్రాజ్వరము ప్రజా పీడన పాపము వలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. ఈజ్వరమునకు ప్రశోపకాలము 10 దే లవంగములు గూడపాల ధనియాలు వీటిని చూణాణముచేసి తేనెచేర్చి యీఅను పానమునందు ధూజాటీరసము జోగీరసము వైష్ణవీరసము శుదర్శనరసము వీటిని దినములునేవించిన హరిద్రాజ్వరము నివర్తించు.

కామజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| జ్వరోగంభీరసంతాపఃకంఠేలింగేభ్రువోర్ద్వయే | నాభిమూలే హృద్గఢానేస్తనమూలేలలాటకే | విదాహారతిచింతాచనాడి వేగోబలాధికః| పిపాసాచశిరోభ్రంశస్తస్త్వన్నకాంక్షోముహూ ర్ముహూః| మానసీరతికాంక్షోచమందహాసోహ్యనిద్రతా| ప్రజా పీడనపాపేనకామజ్వరసముద్భవః | ద్వికాలంచందనంలేప్యం మహారాజామృగాంగకం | చింతామణిరసంఖాత్వాద్రాక్షో

ఖజాఁరసేవనాత్ | తరుణంశూన్యతాంయూయాత్ కామజ్వర
సమాప్తయః||

తా|| జ్వరము మిక్కిలినంతాపము కంతము లింగము కనుబొమలు నాభిమూ
లము హృదయము స్తనమూలము లలాటమువీటియందు గంభీరతాపము విదాహము రతి
యందుచింత నాడి వేగముగనుండుట బలముగలిగియుండుట దప్పి తలతిరుగుట అన్నము
నందు పలుమారుయిచ్చ మనస్సుయందు మైథునేచ్చ మందహాసము నిద్రలేకయుండుట
ఇట్టిలక్షణములుగల కామజ్వరము ప్రజాపీడనపాపమువలన జనించునని యెరుంగ
వలయు. నీజ్వరము మంచిగంధము లేపనముచేసి మహారాజన్యగాంకరసము చింతా
మణిరసము యీ 2 డును సేవింపజేసిన పిదప ద్రాక్ష ఖజాఁరము వీటిని సేవింప
జేసిన ప్రకోపముగనుండుకాలమునందే నివర్తయగు.

ప్రాతఃకాలజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| అర్కోదయస్యకాలేచజ్వరోదాహశ్శిరోవ్యథా | శైథిల్యం
సర్వగాత్రాణాముద్గారశ్చాగ్నిమాంద్యకం | జిహ్వోవదనతిక్త
త్వంప్రలాపోబహుభాషణం | కరపాదతలంశీతం పూర్వపాప
వశోత్తథా|ప్రాతఃకాలజ్వరోత్పత్తిస్తరుణంవిస్మజేన్నరః|ద్వికా
లంవరుణా మూలంవరాళం మాక్షికైర్మృతం | జోగీరసశ్చ
సిందూరంప్రాతఃకాలజ్వరంహరేత్ ||

తా|| సూర్యోదయకాలమునందు జ్వరము దాహము తలనొప్పి సర్వావయవముల
యందు శైథిల్యము ఓకరింత అగ్నిమాంద్యము నాలుక నోరు ఇది చేదుగనుండుట
కలవరించుట వదరుట కరపాదశీతలము ఇట్టిలక్షణములుగల ప్రాతఃకాలజ్వరము పూర్వ
కృతపాపమువలన జనించునని తెలిసికొనవలయు. యీజ్వరమునకు ప్రకోపకాలమును
వదలి వులిమిడివేరు లవంగములు పిటినిమాణాముచేసి తేనెచేర్చి యీయనుపానము
నందు జోగీరసము సిందూరము వీటిని రెండుకాలముల సేవించిన నివర్తయగు.

మధ్యాహ్నజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| దాహోమోహో జ్వరశ్శూలం కంఠేనిర్ద్ర) వతాతథా|
స్వేదఃకంఠేలలాటేచ రక్తపూయాతిసారకం | శోషోహిక్కా
శ్రమశ్చైచ్ఛనకంఠూతిర్బహుభాషణం | బహుమూత్రంబలం
హీనంహిక్మాహిక్మాశిరోవ్యథా| కఘఃకంఠేమహాశీతంప్రజా
పీడనపాపజః | ఉపమానోఘరిత్యాజ్యస్తరుణశూన్యతామియా

త | ద్వికాలంసూతసింధూరంజోగీరసమన్వితం | మాగధం
శర్కరాయుక్తంమధ్యాహ్నజ్వరనాశకం||

తా|| దాహము మోహము జ్వరము శూల కంఠమునందు ద్రవములేకపోవుట
కంతము ముఖము వీటియందుచవుట పలుమారు నెత్తురుబంకవడుట శుష్కత్వము శ్రమ
దురద బహుభాషణము అతిమూత్రము బలహీనత హిక్మా ఎక్కిళ్ళు తలనొప్పి కంఠ
మునందు కఘము నిండియుండుట మిగుల చలి ఇట్టిలక్షణములుగల మధ్యాహ్నజ్వరము
ప్రజాపీడనపాపముచే జనించునని యెరుంగవలయు. పిప్పలి చూణామునందు సూత
సిందూరము జోగీరసము శర్కర చేర్చి సేవించిన యీజ్వరము ప్రకోపకాలము నందే
నివర్తయము. యీజ్వరమునకు లంఘనము చేయజనదు.

సాయంకాలజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| సాయంకాలేమహాశీతంజ్వరోదాహఃప్రలాపః |
ఆనాహోమాలశోషశ్చహిక్మాహిక్మాశిరోవ్యథా |
జిహ్వోవదనతిక్తత్వముద్గారోవమనంతథా |
ప్రజాపీడనపాపేససాయంకాలజ్వరోద్భవః ||

తా|| సాయంకాలమునందు మిగుల శీతలము జ్వరము దాహము కలవరింత
కడువుబ్బరము మలశోపము ఎక్కిళ్ళు హిక్మా తలనొప్పి నాలుక ముఖము ఇవి చేదు
వోకిరింత వమనము ఇట్టిలక్షణములుగల సాయంకాలజ్వరము ప్రజాపీడన మహాపాపము
వలన జనించునని యెరుంగవలయు. యీజ్వరమునకు సగా మధ్యాహ్నజ్వరమునకు జెప్పి
యుండు చికిత్సనే జేయవలయు.

నిశాజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| నిశాయాందారుణశ్శీతజ్వరశ్శీతంపిపాసుతా| తంద్రాప్రలాపోని
స్సత్వంశోషఃకణాకపాలకే| సుప్తిహానిర్విదాహశ్చకరపాదంచ
శీతలం|అతిసారోమూత్రసారఃపూర్వజన్మకృతాత్తథా | నిశా
జ్వరఃప్రజాక్షోభాత్యక్వాత్తు తరుణంనరః | ద్వికాలంవరుణా
మూలంవరాళంమాక్షికంతథా| శీతభూపతిసిందూరంజోగీరస
సమాయుతం|నిశాజ్వరంహరేచ్ఛ్చిన్సం|నాత్రాకార్యవిచారణా||

తా|| రాత్రియందు దారుణమగు శీతజ్వరము జలుబు దప్పి తంద్ర కలవరింత
బలహీనత కణాములు కపాలము వీటియందు శోష నిద్రలేకయుండుట విదాహము

కరపాదశీతలము ఆతి సారము మూత్ర సావము యిట్టిలక్షణములుగల నిశాజ్వరము ప్రజా త్కోభముహాపాతకమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. నీజ్వరముయొక్క ప్రకోప కాలమునువదలి వులిమిడిపట్టు లవంగములు వీటినిచూడెఱఁచి యీమాణమున తేనె శీతభూపతసిందూరము జోగీరసముచేర్చి ప్రాత స్నానముకాలముల యందు యిచ్చిన నీజ్వరము మానును.

శోషజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ శోషస్తాపమూర్ఛాశ్చైస్రలాపోబహువేదనా | నేత్రంప్రవతి తోయంచవైరూప్యంచాంగశీతలం|ఆనాహశూలంశుష్కాంగంమూత్రవేగోముహుర్మూలంః | రోమహర్షణ మందాగ్ని శ్వాసనిష్ఠీవనంసదా || వక్త్రేశోషశ్చజిహ్వాయాంకంటకంరక్త జిహ్వతా||ప్రజాపీడనపాపాచ్యశోషజ్వరసముద్భవః||త్యక్త్వాతు తరుణందేయో ద్వీకాలందేవపుష్పికా | ధాన్యకంమాక్షిక యుతంవైష్ణవీరసఉత్తమః | జోగీరసనమా యుక్తశ్శోషజ్వర నివారణః ||

తా॥ శోష సంతాపము మూర్ఛ కలవరించుట మిగులవేదన కన్నులనీరుకారుట వైరూప్యము శరీరమునందు శీతలము కడుపుబ్బరము శూల శరీరము శుష్కించుట మూత్రము ఆతివేగముగ పలుమారు ప్రవించుట గగుర్పొడుచుట అగ్నిమాండ్యము శ్వాస వుమ్మివేయుట నోరుయెండుట నాలుకముల్లుబారి యెర్రగనుండుట యిట్టిలక్షణములు గలశోషజ్వరము ప్రజాపీడనపాపమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. ఈజ్వరము నకు ప్రకోపముగనుండుకాలమునువదలి లవంగములు ధనియాలు వీటిని చూడఱముచేసి తేనెచేర్చి యీఅనుపానమునందు వైష్ణవీరసము జోగీరసముయిచ్చిన నివఱిఱంచు.

వ్రణజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ వ్రణశూలంచైతే ధిల్యంజ్వరశ్శీతంశిరోవ్యధా| శ్వాసస్లేష్మా బలంహీనంనిద్రాలస్యమతిభ్రమాః|నిస్సత్వంచై వశుష్కాంగ మరుచి స్తిక్తజిహ్వతా|కపాలేకర్ణయోశ్శోషఃనేత్రేశూలంచకం పనం|కరపాదతలంశీతంపూర్వజన్మకృతేనచ|వ్రణాపీడనపాపేన వ్రణజ్వరసముద్భవః | తరుణంశూన్యతాంయూతి ద్వీకాలం ధూర్జటీరసం | వోష్విషంవరాళచూర్ణంచ లక్ష్మీనారాయణం

రజః|వ్రణాస్తకరసంనిత్యంవీరవిక్రమనామకం | సేవయేద్బుద్ధి మాన్మర్త్యోవ్రణజ్వరనివృత్తయే ||

తా॥ వ్రణము శూల శిథిలత్వము చలిజ్వరము శిరోభారము శ్వాస కఫము బలహీనత నిద్ర అలస్యము చిత్తభ్రంశము నిస్సత్తువ శరీరశుష్కత్వము అరుచి నాలుక చేదు కపాలము కణములు వీటియందు శోష సేత్రములయందుశూల వణకు కరపాద శీతలము ఇట్టిలక్షణములుగల వ్రణజ్వరము పూర్వజన్మకృత ప్రజాపీడనపాపముచే సంభవించునని యెరుంగవలయు. నీజ్వరము శోఠి పిప్పలి మిరియాలు లవంగములు వీటినిచూడెఱఁచి ఈ అనుపానమునందు ధూర్జటీరసము లక్ష్మీనారాయణమా ప్రణాంతకరసము వీరవిక్రమరసము వీటిని 2 కాలములయందు సేవించిన ప్రకోప కాలమునందే నివఱిఱంచు.

ఆతపజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ ఆతపేచండనూర్యస్యచరతస్తుద్వియామకే | జ్వరోదారుణసం తాపఃప్రలాపోబహువేదనా | పిటకందంతమూలేచదాహ్నా మోహశ్శిరోవ్యధా | ముఖంకుంకుమసంకాశంజిహ్వవదనమ ద్రవం|అతిసారశ్శిరోభ్రంశస్తంద్రానిద్రాసదాభవేత్ | నేత్రం ప్రవతితోయంచభ్రమశ్చైచ్ఛుక్షణేక్షణే|వేదనాహృదిమధ్యేచ కంపశ్చహృదిపాదయోః | వ్రణాత్కోభముహాపాపాదాతపజ్వర సమ్భవః|ఉపవాసంపరిత్యజ్యహ్యజ్యేనాభ్యజ్యమానవః|బదరి పత్రిసంయుక్తేహల్యష్ణశోయేఘటాష్టకే|న్నాయాచ్చవరుణా మూలంవరాళంధూర్జటీరసం | జోగీరసంతాయుక్తంసేవయే త్రాలయుగృతః| రాజాన్నంగవ్యతక్రంచభుంజాదై వ్బుద్ధిమా న్నరః|ఆతపజ్వరనాశస్యాజ్జీవేద్వీర్షశతంనరః ||

తా॥ చండనూర్యనిసంబంధముగు రెండవయామపు యెండయందు సంచరించు మనుజునికి దారుణముగుజ్వరము మిగులసంతాపము కలవరిత విశేషవేదన దంతమాల ములయందు కురుపులు దాహము మోహము తలనొప్పి ముఖము కుంకుమవలె యెఱ్ఱిగ నుండుట నాలుక నోరు వీటియందు ద్రవములేకయుండుట అతిసారము తలవ్రేల బడుట తంద్ర ఎల్లపాడునిద్రవచ్చుట కన్నులనీరుకారుట ప్రతిక్షణమునందు భ్రమ కలుగుట హృదయము నడుము వీటియందునొప్పి హృదయము పాదములు వీటియందు వణకు ఇట్టిలక్షణములుగల ఆతపజ్వరము ప్రజాత్కోభపాపముచే సంభవించునని

యెరుంగవలయు. నేతితో అభ్యంగనముచేసి రేగిఆకులువేసి కాచబడిన 8 కడవల ఉష్ణోదకముచే స్నానముచేసి వులిమిడివేరు లవంగములు వీటిని చూడొంచి ఆచూ ణాముతోటి చక్కెరచేర్చి యీఅనుపానమునందు ధూజణటీరసము లేకజోగీరసము వీటిని 2 కాలములయందు నేవించిన రాజాన్నము ఆవుముజ్జిగ వీటిని భుజించిన ఆతప జ్వరము నవతింతు. నీజ్వరమునకు సుపవాసము చేయంజనదు.

సర్వహీనజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ మహాహీనస్వరోమండజ్వరోమోహాఃప్రలాపవాక్ | నాడ్యా న్సూక్ష్మగతిశ్చేగస్వేద స్సర్వాంగశీతలం | సర్వాంగకంఠ శూలంచబాహుపాదజడత్వకం | జిహ్వవదనశుష్కత్వంహి కాకూపూత్కారపవచ | సఫేసంవదనంతి క్తంకృష్ణవర్ణంసంకంటు కంతంద్రాచాజ్ఞానముత్పన్నంసర్వాంగంశిధిలంతథా | పూర్వ పాపవశాచై ప్రస్వరహీనజ్వరోద్భవః | తరుణంచై కరాత్రంచ వరుణావల్కలానిచ | వ్యోషంవరాళచూర్ణంచమిశ్రితంమాక్షీ కేనచ | మహారాజమృగాంకశ్చచింతామణిరసస్తథా | జోగీరస సమాయుక్తస్వరహీనజ్వరాపహాః ||

తా॥ మిక్కిలి హీనస్వరము మందజ్వరము మోహము ప్రలాపము నాడికి నూక్ష్మగతి వేగగతిగలుగుట చముట సర్వాంగశీతలము సర్వాంగకంఠము శూల బాహువులు పాదములు ఇవి జడముగనుండుట నాలుక నోరు యెరుండుట ఎక్కిళ్ళు బుసగులుగుట నోటియందు నురుగు చేదు నలుపు ముల్లు ఇవిగలిగియుండుట తంద్ర అజ్ఞానముజెందియుండుట సర్వాంగశిధిలత్వము ఇట్టిలక్షణములుగల స్వరహీనజ్వరము పూర్వపాపవశమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. వులిమిడిపట్ట శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు లవంగములు వీటినిచూడొంచి తేనెచేర్చి యీఅనుపానమునందు మహారాజమృగాంకరసము చింతామణిరసము జోగీరసము చేర్చియిచ్చిన స్వరహీనజ్వరము మానును. యీజ్వరము వొకదినము ప్రకోపముగనుండు.

నిరామజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ వాతశ్లేష్మసమాశ్రిత్యసూక్ష్మజ్వరసముద్భవః | నిస్సత్వంకాంతి హీనత్వంశిరోభారశ్చశుష్కతా | స్వేదఃకంఠేలలాటచరక్తా త్కృద్రవజిహ్వతా | అభ్యంగేభుక్తిసంయోగేన్నానేనుస్తాతద్దై వచ | చందనాలేపనేపుష్పధారణేగమనేతథా | సామాణపాద

ఘాతేచనంయోగేచతథాపునః | భుక్తాంతేనుప్తికాలేచస్నాన కాలేతద్దైవచ || ఉద్భవాన్మరణప్రాహుఃనిరామజ్వరసమ్భవః | పూర్వజన్మకృతాత్పాపాత్ ప్రజాక్షోభాన్నసంశయః || దివ్య కాలంసేవయేన్నిత్యంధూజణటిం వైష్ణవీరసం | జోగీరసంవాసే వేతనిరామజ్వరనాశకం ||

తా॥ అభ్యంగనము భోజనము సంయోగము స్నానము నిద్రచందన లేపము పుష్పధారుణము గమనము పాదములు పాషాణముతాకిపడుట యిట్టికాలములయందు వాతశ్లేష్మములను ఆశ్రయించి నూక్ష్మమగు జ్వరము పుట్టును. నిస్సత్తువ కాంతిహీనత తలనొప్పి శరీరము శుష్కించుటకంతము ముఖము వీటియందు చముట కన్నులు యెర్రగ నుండుట నాలుకతడిలేకయుండుట ఇట్టిలక్షణములుగల నిరామజ్వరము సంయోగ కాలము భోజనాంతము నిద్రబోవుకాలము స్నానకాలము యీ కాలముల యందు ప్రకోపించినయెడల మరణముకలుగునని యెరుంగవలయు. ఇది పూర్వజన్మకృత ప్రజాక్షోభపాపమువలన సంభవించు. ధూజణటీరసము వైష్ణవీరసము జోగీరసము వీటిలో దేనినైన 2 కాలములయందు నేవించజేసిన నిరామజ్వరము మానును.

ఆమజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ ఆమంపతతినిస్సత్వంజ్వరశ్శీతంశిరోవ్యథా | కుక్షీశూలంచకం పశ్చదాహాశ్రమశిరోభ్రామాః | కరపాదతలంశీతముద్ధారోవ మసంతథా | రక్తాక్షిజిహ్వవదనంకానశ్వాసకంఠస్తథా | సుస్తి హానిశ్చాక్షితోయస్సాస్మాన్సాస్మాన్సూలముత్కటమ్ | పూర్వ జన్మకృతాత్పాపాదామజ్వరసముద్భవః | జాతీఫలంజాతిప్రతం నిర్యాసోవృద్ధదారుకమ్ | శారిబావ్యోవదీవ్యంచమోచకం చాహిఫేనకమ్ | వరాళమేతత్కల్కంచమిశ్రితంమాక్షీ కేనచ | సిందూరంమాలిసీసూతంగ్రహణీవప్రకవాటకమ్ | సేవయేద్దు ధ్నిమాంశ్చైవహ్యమజ్వరనివారకమ్ ||

తా॥ ఆముచుడుట నిస్సత్తువ జ్వరము చలి శిరోవ్యధ కడుపునొప్పి వణుకు దాహము శ్రమ తలతిరుగుట కరపాదశీతలము వోకరింతలు వాంతి కన్నులు ముఖము నాలుక ఇవి యెఱ్ఱగనుండుట కాన శ్వాస కఫము నిద్రలేకపోవుట కన్నులనీరుకారుట కన్నులయందు మిక్కిలిపోటు ఇట్టిలక్షణములుగల ఆమజ్వరము పూర్వపాపవశమువలన సంభవించు. జాజికాయజాపత్రి బూరగుబంక నివబొద్ది గూడపాలవలుపు శొంఠి పిప్పలి

మిరియాలు ఓమము మనగచెక్క అహి ఘోనకం లవంగములు వీటినిన్నిటినికల్కము చేసి యీ అనుపానమునందు సిందూరము మాలిసీరసము గ్రహణీ వ్రజకవాటమువీటిని నేవింప పజీసిన నివర్తియగు.

అగ్నిమాంద్యజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ అగ్నిమాంద్యంబలహీననిస్సత్త్వం కాన్తిహీనతా । మందాగ్నిర్మలబద్ధంచజ్వరోదాహశ్శిరోవ్యథా । కాసశ్శ్వాసశ్చశుష్కాంకమన్నద్వేషోహ్యారోచకమ్ । ఉద్ధారోవమనంహిధృజిహ్వవదనతిక్తతా । నిర్వీర్యంముఖశోషశ్చపాణిపాదంశూలకమ్ । పూర్వజన్మకృతాత్పాదగ్నిమాంద్యజ్వరోద్భవః । చతుర్దిశంద్వికాలంచవోషచూర్ణంతథార్ద్రైకమ్ । భూపతీరససిందూరంరసంవారగజాంకుశమ్ । నేవయేర్బుద్ధిమాంశైచ్చవహ్యగ్నిమాంద్యజ్వరాపహమ్ ॥

తా॥ అగ్నిమాంద్యము బలహీనత నిస్సత్త్వం కాన్తిహీనత మందాగ్ని మలబద్ధకము జ్వరము దాహము తలనొప్పి కాస శ్వాస శరీరము కుష్మింతుట అన్న ద్వేషము అరుచి వోకిరింత వాంతి హిద్యా నాలుక నోరు ఇవి చేదుగుటనుండుట నిర్వీర్యత ముఖము యెండుట పాదములు హస్తములు వీటియందుపోట్లు ఇట్టిలక్షణములుగలఅగ్నిమాంద్యజ్వరము పూర్వజన్మకృత మాహాపాపముచే జనించునని యెరుంగవలయు. నీజ్వరమునకు శోఠి పిప్పలి మిరియాలు వీటినిచూణించి అల్లపురసముచేర్చి యీయనుపానమునందు భూపతీరసము వారగజాంకుశము వీటిని 4 దినములు రెండుకాలములయందు నేవించిన నివర్తియగు.

వమనజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ వమనంజ్వరసంతాపఅస్థుతిక్తంపతేత్తథా । అనవలోహృదిసంతాపస్సేదఃకంఠలలాటకే । శ్రమోభ్రమోతిసారశ్చదాహానిస్సత్త్వతాతథా । కరపాదద్వయంశీతంసర్వాంగంశిథిలంతథా । వైవర్ణ్యంసప్తధాతుత్వంపూర్వజన్మకృతారత్తథా । ప్రజావీడనసాపాచ్ఛవమనజ్వరసంభ్రమః ॥ ద్వికాలంచతురోమాసావరాశంధాన్యమాక్షికం । పంచామృతంపర్పటంచ మహాలంకేశ్వరంరసమ్ । నేవయేర్బుద్ధిమాంశైచ్చవమనజ్వరనాశకమ్ ॥

తా॥ వమనము తాపజ్వరము పుల్లగను చేదుగను పసురువెట్లుట దారుణము హృదయమందుమంట కంఠము ముఖము వీటియందు చమట శ్రమ భ్రమ అతిసారము దప్పి నిస్సత్త్వ కరపాదకీలము సర్వాంగశైథిల్యము వైవర్ణ్యము థాతుక్షయము ఇట్టిలక్షణములుగల వమనజ్వరము పూర్వకృత ప్రజాతోభమహాపాపమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. లవంగములు భనియాలు వీటినిచూణాము చేసి యీమాణామునందు తేనెచేర్చి పంచామృతరసము పర్పటిరసము మాహాలంకేశ్వరరసము వీటిని 4 మాసములు 2 కాలములందు నేవించిన వమనజ్వరము నివర్తియంచు.

హిథ్యాజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ హిథ్యాబృంభణశీతంచహ్యనాహశ్శ్వాగ్నిమాంద్యకమ్ । స్వేదశ్శీతలసర్వాంగంవమనంతిక్తమాప్లుకమ్ । కపాలేశ్శనాసేచశోషశూలంచకంపనమ్ । విదాహస్సుప్తిశూన్యనత్వంపిటకందంతబంధకమ్ । స్వరస్సల్పశ్శిరోభ్రంశఃకఘఃకంశేశ్రమస్తథా । పూర్వసాపానుసారేణహిథ్యాజ్వరసముద్భవః । కాలద్వయేదుర్గ్రహస్యబీజచూర్ణంనిశామిశి । పిపీలికామాక్షికంచత్పిచిచూణాంతథైవచ । వైష్ణవీరసంయుక్తంజోగీరసమన్విత్సాహిథ్యాజ్వరంహరేత్త్రివంజీనేద్వీషకాశతంసరః ॥

తా॥ హిథ్యా ఆవలింతలు శీతము అనాహము అగ్నిమాంద్యము చమట సర్వావయములు చల్లగనుండుట చేదుగను పుల్లగను వమనముగుట కపాలము చెవులు ముక్కు వీటియందు వేడిమి పోట్లుఇవిగలుగుట వణుకు దాహము నిద్రలేకయుండుట కురుపులుగలుగుట సంజ్ఞకు జిగటగలుగుట హీనస్వరము తల వ్రేలనేయుట కంఠమునందు కఘము శ్రమ ఇట్టిలక్షణములుగల హిథ్యాజ్వరము పూర్వసాపానుసారముగ సంభవించునని యెరుంగవలయు. దుగ్రహహాబీజ చూణాము మానిపసపు ఓమము సన్న ఏలుకల చూణాము వీటినిన్నిటిని చేర్చి పుట్టతేనెనువైచి ఈఅనుపానమునందు వైష్ణవీరసము జోగీరసము వీటిని 2 కాలములయందు నేవించిన హిథ్యాజ్వరము మానును. మఱియు 100 సంవత్సరములు జీవించు.

హిక్మాజ్వరలక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరోమారుతశీతంచహిక్మాశీతలమేవచ । స్వేదోమందాగ్నిరానాహస్తృష్టాకంటకజిహ్వతా । నిస్సత్త్వతావమిశ్వాసః ప్రలాపశ్చాతిసారకః । నుప్తహానిశ్శిరోభ్రాహోహృత్తావస్సంధి

శూలకమ్ | ప్రజాపీడనపాపాచ్చహిక్మాజ్వరసముద్భవః | జ్వరాదాతరణంనై వద్మికాలంవ్యోషధాన్యకమ్ | గ్రంథికంశీఖరీ బీజచూణాంకారానచూణాకమ్ | సిందూరంనైష్ణవీనూతం జోగీరసనమాహ్వాయాః | హిక్మాజ్వరంహారే త్తీవ్రంజీవేద్వర్ణ శతంసరః ||

తా|| జ్వరము వాతముచలి ఎక్కిళ్ళుకీతము చమట అగ్నిమాంద్యము కడుపు బిల్లిరము దప్పి నాలుకముల్లుబారియుండుట నిస్సత్తువ వమనము శ్వాస వదరుట అతి సారము నిద్రలేకయుండుట తలనొప్పి హృదయతాపము సంభలయందు శూల ఇట్టి లక్షణములుగల హిక్మాజ్వరము ప్రజాపీడన మాహాపాపమువలన జనించునని యెరుంగ వలయు. జ్వరారంభమునందె శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు ధనియాలుం పిప్పలిమూలము శిఖరీబీజచూణాము పత్తిగింజలచూణాము యీ అనుపానమునందు. సింధూరము నైష్ణవీగనము జోగీరసము వీటిలో దేనినైన 2 కాలములయందు నేవించిన హిక్మాజ్వరము నివర్తించి 100 సంవత్సరములు జీవించు.

అనిద్రాజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| అనిద్రాజ్వరసంతాపదాహమోహశ్రమభ్రమాః | జిహ్వోవద నశోషశ్చశ్వాసశ్శీతలసమ్భవః | ప్రలాపోబహుపిత్తంచజాసు జంఘాతివేదనా | హీనస్వరస్పదాకాసామూర్చాశోషశిరోభ్రమాః | పూర్వపాపానుసారాచ్చహ్యనిద్రాజ్వరసంభవః | ద్వి కాలంగ్రంథికంఠాన్యంషరాశ్వోషశారీబా | సుదగ్ధసంఘా జఘాతీచస్వణాభూపతిరేవచ | అనిద్రాజ్వరనాశాయహ్యయు ర్వృద్ధికరస్పదా||

తా|| నిద్రలేకపోవుట జ్వరము సంతాపము దాహము మోహము శ్రమ భ్రమ ఇవిగలుగుట నాలుక నోరు ఇవియెండుట శీతలమువలన శ్వాసగలుగుట కలవరించుట మిగులపిత్తముగనుండుట మోకాళ్ళు పిక్కలు వీటియందు వేదన హీనస్వరము యెల్ల వృడుదగ్గ మూర్ఛ శరీరము శుష్కించుట తలతిరుగుట ఇట్టిలక్షణములుగల అనిద్రాజ్వరము పూర్వపాపవశమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. మోడి ధనియాలు లవంగములు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు గూడసాలవేళ్ళ వలుపు వీటిచూణాము నందు సుదగ్ధనరసము భూచఘాతీరసము సువణాభూపతిరసము వీటిని 2 కాలములయందు నేవించిన అనిద్రాజ్వరము మానును.

కాసజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| జ్వరోదాహఃపిపాసాచష్టివనేర క్తఫేనకమ్ | అతిర క్తమతిశ్యేతం మూర్చాశ్వాసశ్రమభ్రమాః | ఉద్ధారోవమనంతం ద్రాశిరోభ్ర మణకంపనం | నిస్సత్వంస్వరహానిశ్చనాదఃకణాకపాలకే | కుక్షి శూలంచాతిసారోహిక్మాహిక్మాహ్యనిద్రతా | ప్రజాపీడనపా పాచ్చకాసజ్వరసముద్భవః | ద్వికాలంతరుణంచైవవరాశంశారి బామిశీ | వరుణావల్కలందద్యాదుమామా హేశ్వరంరసమ్ | జోగీరసంఘాపతించకాసజ్వరనివృత్తయే ||

తా|| జ్వరము దాహము దప్పి నెత్తురుతో మిలితమగునురుగుగాని లేక కేపిల రక్తముగాని మిక్కిలి తెల్లగాగాని వుమియుట మూర్చా శ్వాస శ్రమ ఓకరింత వాంతి తంద్ర తలదిరుగుట వణుకు నిస్సత్తువ హీనస్వరము చెవులు కఫాలము వీటియందు నాదము కడుపునొప్పి అతిసారము హిక్మా ఎక్కిళ్ళు నిద్రలేకపోవుట యిట్టిలక్షణ ములుగల కాసజ్వరము ప్రజాపీడనపాపమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. ఈజ్వరము ప్రకోపముగనుండుటలేదుగాన లవంగములు సుగంధపాలవలుపు ఓమము వులిమిడిపట్ట యీచూణామునందు ఉమామహేశ్వరరసము జోగీరసము భూపతి రసము వీటిని 2 కాలములయందు నేవించిన కాసజ్వరము మానును.

రసగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| జరాదౌజ్వరఉత్పన్నః | ఆదాథాతుగతస్తథా | జ్వరోఽనిద్రావిదా హశ్చదాహోజిహ్వోసకంటకా | భమశ్శ్రీమశ్శిరోభారశ్చాస్వ సఃశ్లేష్మాతధైవచ | శీతలంస్వేదకంఠశ్చనూడ్యావేగగతిస్తథా | హీనస్వరస్సత్వహానిఃజిహానిర్ద్రివకంటకా | పూర్వజన్మకృతా త్పాపాజ్వరోరసగతస్తథా | ద్వికాలంవ్యోషచూర్ణంచమాక్షి కంగ్రంథికంవిపాఉమామాహేశ్వరంచైవస్వర్ణ భూపతిమేవచ | జోగీరసంచసేవేతజ్వరంరసగతంహారేత్ ||

తా|| బాహ్యజ్వరాదియందే రసధాతువుయందు జ్వరముపుట్టినపిదప బాహ్య జ్వరమువచ్చుట నిద్రలేకపోవుట నాలుకముల్లుబారియుండుట మిక్కిలిదప్పి తాపము భ్రమ శ్రమ తలనొప్పి శ్వాస శ్లేష్మము జలుబు కంఠమునందుచమట నాడీ ప్రచారము వేగముగనుండుట హీనస్వరము బలహీనత నాలుకముల్లుబారి ద్రవములేక యుండుట ఇట్టిలక్షణములుగల రసగతజ్వరము పూర్వజన్మకృత పాపముచే జనించునని యెరుంగ

వలయు. శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు పిప్పలిములము వస వీటిని చూడించి తేనె చేర్చి యీ అనుపానమునందు ఉమామహేశ్వర. రసము సువణభూపతి రసము జోగీరసము వీటిని 2 తులములు నేవించిన రసగతజ్వరము నివతిండు

ర క్తగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరేర క్తగతేచైవస్వేదశ్శీతశిరోవ్యథా | దాహాలామోహశ్చి ర్భ్రోణోశ్చోహ్యతీసారస్సుశీతలం | నిస్సత్వంశుష్కత్వాంగానాం తోయంప్రవతిసేతతః | హృత్తాపశ్శిథిలంచాంగంకరపాదవిదా హకః | ఆమంర క్తస్రవేచైవతంద్రాలస్యంశిరోవ్యథా | ప్రజా శ్చోభమహాపాపాత్ జ్వరోర క్తగతోభవేత్ | వరాళంశారిబా వ్యోమంవిషాధాన్యంసుదర్శనం | మాక్షికంధూర్జటీశ్చైవ గంధర్వరసవచః | జోగీరససమాఖ్యశ్చజ్వరంర క్తగతంహారేత్ ||

తా॥ జ్వరము రక్తగతమైయుండిన చమట శీతము తలనొప్పి దాహము మోహము తలతిరుగుట ఆతిసారము మిక్కిలిజలుబు నిస్సత్తువ ఆవయవములు శుష్కించుట కన్నులనీరుకారుట హృదయతాపము శరీరశైథిల్యము కరములు పాదములు మండుట నెత్తురుబంకపడుట తంద్ర ఆలసట తలనొప్పి ఇట్టిలక్షణములుగల రక్తగత జ్వరము ప్రజాశ్చోభపాపమవలన జనించునని యెరుంగవలయు. అవంగములు సుగంధ పాలవలపు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వస ధనియాలు ఈచూడామనందు తేనెచేర్చి సుదర్శనరసము ధూర్జకటిరసము గంధర్వరసము జోగీరసము వీటిని నేవించిన రక్తగత జ్వరము మానును.

మాంసగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరాదారసఉత్పన్నస్సప్తరాత్రవ్యతిక్రమే | తతశ్చర క్తమాశ్రి త్యసవింశతిదినాత్పరమ్ | జ్వరోమాంసగతస్స్యాచ్చసాధమా సావధిస్సదాః | శీతముత్పాదయేచ్ఛోహోజ్వరోదాహోబలంహారేత్ | శుష్కాంగంస్వరహానిశ్చహల్యద్ధారోవమనంసదా | హిథ్యాహిక్మాతథాధ్మానంజహ్వోవదనతిక్తతా | పూర్వజన్మ కృతాత్పాజ్జ్వరోమాంసగత స్తథాద్వికాలంమాంసమేకంచ లక్ష్మీనారాయణంరజః | పంచామృతరసంనిత్యంసిందూరంసే వయేత్సదా ||

తా॥ బాహ్యజ్వరాదియందు రసమునందుపుట్టిన జ్వరము 7 రాత్రుల ఆతిక్రమించిన రక్తగతముగు. ఆరక్తగతముగుజ్వరము 20 దినములతిక్రమించిన మాంసగతముగు. అది 1 1/2 మాసపర్యంతము శోష శీతము జ్వరము దాహము బలహీనత శరీర కృశత్వము హీనస్వరము ఓకరింత వసునము హిథ్యా ఎక్కిలు కడుపుపుబ్బుట నాలుక నోరు ఇవి చేదుగనుండుట ఇట్టిలక్షణములుగలదిగనుండు. నీజ్వరము పూర్వపాప వశమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. లక్ష్మీనారాయణ చూడామణి పంచామృతరసము సింధూరము వీటిని 1 మాసము 2 కాలములయందు నేవించజేసిన నివతిండు.

మేదోగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ మాంసద్వయగతశ్చైవజ్వరోమేదోగతోభవేత్ | శీతంమారుతముద్రిక్తంశిరశ్శూలంచదారుణమ్ | శిరోభ్రమణకంపంచ పిపాసాజీణాహిధృకమ్ | అన్నద్వేషశ్శుష్కతాచపూర్వపాప వశాత్తథాద్వికాలంచతురోమాసాణ్జగంధరసాయనమ్ | పంచామృతంచమండూరంపర్పటీనామకోరసం | క్రవ్యాదినా మకరసఃమేదోగతజ్వరాపహః ||

తా॥ జ్వరము 2 మాసములుండిన మేదోగతముగును. అందు శీతము దారుణముగు తలపోటు తలతిరుగుట వణుకు దప్పి అజీణము హిద్దు అన్నద్వేషము మిక్కిలిశుష్కించుట ఇట్టిలక్షణములుగల మేదోగతజ్వరము పూర్వపాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. గజగంధరసాయనము పంచామృతరసము మండూరము పర్పటీరసము క్రవ్యాది రసము వీటిని 4 మాసములు 2 కాలములయందు నేవించిన మేదోగత జ్వరము మానును.

అస్థిగతజ్వర లక్షణముః

శ్లో॥ పంచమాసాత్పరంచైవజ్వరోహస్థిగతోభవేత్ | శుష్కాంగంబలహీనత్వంపాంశువణాశ్చశోభకః | తేజోహానిశ్చనిస్సత్వం శిరోభ్రమణశూలకం | పీతవణాంనేత్రయుగ్మంకరపాదతలం నఖం | రక్తహీనంచాక్షిణీచహ్యనాహశ్చాస్థిమాండ్యకం | అన్నద్వేషస్తవ్విజీణాత్వమరోచకవిరోచనే | ఉద్ధారోవమనం శ్వాసఃశ్లేష్మాద్దారుణవచః | పూర్వజన్మకృతాత్పాజ్జ్వరో హ్యస్థిగతోభవేత్ | ద్వికాలంచతురోమాసాణ్లక్ష్మీనారాయణంరజః | మాక్షికేమిశ్రితనిత్యంమండూరరసఉత్తమః |

మండూరంధూర్జటీశైచ్రవహ్యమామాహేశ్వరోరసః । రసః

క్రవ్యాదినామాచజ్వరంచాస్థిగతంహరేత్ ॥

తా॥ మేదోగతజ్వరము 5 మాసములుండిన అస్థిగతముగు. పిదప శరీరము శుష్కించుట బలహీనత శరీరము తెల్లబారుట వాపు నిస్సత్తువ తేజోహీనత తలదిగుట తలనొప్పి కన్నులు పచ్చగునుండుట మాస్తములు పాదములు నఖములు సేత్రములు ఇవి రక్తహీనములుగనుండుట కడుపుబ్బుట అగ్నిమాంద్యము అన్నద్యేషము అజీర్ణము అరుచి భేదులు ఓకరింత వమనము శ్వాస విశేషముగ కఫముగలుగుట ఇట్టిలక్షణములు గల అస్థిగతజ్వరము పూర్వజన్మకృతపాపమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. నీజ్వరము లక్ష్మీనారాయణమూర్త్యానున తేనెచేర్చి మండూరరసము మండూరము ధూర్జటీరసము ఉమామహేశ్వరరసము క్రవ్యాదిరసమువీటిలో దేనినైన 4 మాసములు రెండుకాలములయందు నేవించిన ఈజ్వరము నివర్తయగు.

మజ్జాగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ వత్సరద్విత్రయాంతేచజ్వరో మజ్జాగతోభవేత్ । సర్వాంగ శుష్కంనిస్సత్వంజానుజంఘాతివేదనా । శిరోక్షివేదనాకంపః తంద్రావై రూప్యమేవచ । ఉద్ధారోవమనంతి క్తంగ్రహణీహ్యతి సారకః । హీనస్వప్నశ్శోషమూర్ఛేహ్యనాహశ్చాగ్నిమాం ద్యకం । అన్నద్యేష స్వజీర్ణత్వంహిక్కాహిధ్మామతిభ్రామః । ప్రజాపీడనపాపాశ్చజ్వరోమజ్జాగతోభవేత్ । ద్వికాలంపంచ మాసాంతందుర్భవరసాయనం । రససిందూరకంచైవపంచా మృతరస్తథా । క్రవ్యాదిరసనామాచజ్వరం మజ్జాగతంహ రేత్ । లేపఃకాశికతైలస్యచాయురారోగ్యవగ్ధనః ॥

తా॥ ఆ అస్థిగతజ్వరము 2 సంవత్సరములుండిన మజ్జాగతముగు. పిదప సర్వాం గముల శుష్కించుట నిస్సత్తువ మోకాళ్ళు సిక్కలు వీటియందు విశేషనొప్పి శిరస్సు కన్నులు వీటియందు వేదన వణుకు తంద్ర విరూపము ఓకరింత చేదుగ వసరు వమన మగుట గ్రహణి అతిసారము హీనస్వరము శోష మూర్ఛ కడుపుబ్బుట అగ్నిమాం ద్యము అన్నద్యేషము అజీర్ణము ఎక్కిళ్ళు హిధ్మా బుధిభ్రామము ఇట్టిలక్షణములు గల మజ్జాగతజ్వరము పూర్వజన్మకృత ప్రజాపీడనపాపమువలన జనించునని తెలిసికొన వలయు. సుదర్భన రసాయనము రససిందూరము పంచామృతరసము క్రవ్యాదిరసము వీటిని 5 నెలలు 2 కాలములయందు నేవించిన మజ్జాగతజ్వరము మానును. మఱియు కాశుకతైలము లేపనముజేసిన ఆయుస్సు ఆరోగ్యము వీటిని గలుంగజేయు.

శుక్లగతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ వత్సరత్రిత్రయాంతేతుజ్వరశుక్లగతోభవేత్ । జ్వరస్తుదారుణ శుష్కంహీనస్వరశిరోభ్రామకా । పాంశువృష్ణశ్వసర్వాంగేశోభ శూలాతిసారకం । కంపశ్వాసోమహాశోభోహ్యన్న ద్యేషస్త రోచకం । మందాగ్నిర్వమనంసేదశ్శీతలంకరపాదకమ్ । పూర్వ పాపానుసారోయంజ్వరశుక్లగతస్తథా । ద్వికాలం చతురో మాసామాణానంవాత్సైవచ । లక్ష్మీనారాయణంచూర్ణం మాక్షి కేమేభయేత్సదా । మండూరంపర్పటీంచైవపంచామృత రసంతథా । నేవేతబుద్ధిమాన్నిత్యంజ్వరంశుక్లగతంహరేత్ ॥

తా॥ మజ్జాగతజ్వరము 3 సంవత్సరములుండిన శుక్లగతముగు. దారుణముగు జ్వరము శరీరము శుష్కించుట హీనస్వరము తలదిగుట సర్వావయవములు తెల్లగుం డుట వాపు శూల అతిసారము వణుకు శ్వాస మిగులశోభ అన్నద్యేషము అరుచి అగ్నిమాంద్యము వాంతి చముట కరపాదశీతము ఇట్టిలక్షణములుగల శుక్లగతజ్వరము పూర్వపాపమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. లక్ష్మీనారాయణమూర్త్యానున తేనెచేర్చి అందుమండూరము పర్పటీరసము పంచామృతరసము వీనిని 4 నెలలు లేక 6 నెలలుగాని 2 కాలములయందు నేవించిన శుక్లగతజ్వరము నివర్తించు.

పిటకజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరోదారుణసంతాపోదాహమోహశ్శిరోభ్రామకా । శ్వేతసర్ష పశుల్యంచసర్వాంగేశిపిటకోద్భవః । జిహ్వోవదనశుష్కత్వంకం టకంనుప్తినూన్యతా । ప్రలాపోబహుభాషిత్యంనేత్రయోర్దేద నోద్భవః । పూర్తూరఃఫేనముద్ధృత్య స్వరహీనత్వశీతలే । సర్వాంగకంపంచైవజానుజంఘాతివేదనా । ఉద్ధారోవమనం హిక్కా ప్రజాత్తోభనముద్భవః । త్యక్తావృతురుణంమర్త్యో లంఘనంవర్జయేద్భుధః । ద్వికాలంచతురోవారాణ ద్రాక్షౌ ఖజూరధాన్యకం । వ్యోషంవరాశంకల్కంచధూర్జటీరసమిశ్రి తమ్ । జోగీరసవిమిశ్రంచపిటకజ్వరనాశకమ్ ॥

తా॥ జ్వరము దారుణముగు పాపము దాహము మోహము శిరోభ్రామము సర్వావయవములయందు తెల్లఅవాలతోసమముగు కురుపులులేచుట నాలుక నోరు ఇవి

యెండి ముఖ్యబాధియుండుట నిద్రలేకయుండుట కలవరించుట విశేషముగ మాటలాగుట కర్మములుగాను వేదన సుఖగుతోగూడికొనిన పూర్ణారము హీనస్వరము శీతలము సర్వావధిలములు నలుకుట మోకాళ్ళు పిక్కలు వీటియందు మిక్కిలివేదనగలుగుట ఓకరింప వాతి ఎక్కిళ్ళు ఇట్టిలక్షణములుగల పిటకజ్వరము ప్రజాపీడనపాపము వలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. ఈజ్వరమునందు లంఘనముజేయక ప్రకోపకాలమునవదలి ద్రాక్షఖర్జూరము ధనియాలు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు లవంగములు వీటింకల్కముచేసి యీకల్కమునందు ధూర్జటీరసము జోగీరసము వీటిని 4 దినములు 2 కాలములయందు నేవించజేసిన పిటకజ్వరము మానును.

స్ఫోటకజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ దారుణంజ్వరశోషంచప్రలాపోబహువేదనా | ముద్గబీజసమాశ్లేచనస్ఫోటకాదాహాడత్కటః | తథైవహృదిసంతాపస్తంద్రాశోషః ప్రలాపకః | నిస్సత్వంబలసీనత్వంశ్వాసశ్లేచనవేదనః | కుక్షీశూలంచాతిసారసూక్ష్మనాడివిర్ణతా | హాస్యంగీతం సుప్తినాసీరక్తాక్షీప్రావయేజలమ్ | పూర్వపాపవశాచైచనస్ఫోటకజ్వరసంభవః | దినమేకంచతుర్వారంవరాళంధాన్యజీరకం | ద్రాక్షకల్కంచోష్ణతోయం స్ఫోటకజ్వరనాశకం | తరుణం త్రిదినంచైవవశాద్దారోగ్యసంభవః ||

తా॥ దారుణముగు జ్వరతాపము వదరుట మిగులవేదన పెసలతో సమానముగు కురుపులు మిసలబాహువు వ్యాధయభుండుముట కలవరించుట ప్రలాపము శోష ఆలస్యము నిస్సత్వంబలసీనత వేదనతోగూడిన శ్వాస కుక్షీశూల అతిసారము నాడి నూత్ముచుగనండుట వివక్షణము హాస్యము గాసము నిద్రలేకయుండుట కన్నులు ఎఱ్ఱగ నాడి ఓకరింపట ఇట్టిలక్షణములుగల స్ఫోటకజ్వరము పూర్వపాపవశమువలన సుత్పన్నముగు. లవంగములు ధనియాలు జీలకర్ర ద్రాక్ష వీటికల్కము ఉష్ణోదకము వీటిని నొకదినమునకు 4 సర్వాయములు నేవించిన స్ఫోటకజ్వరము మానును. ఇది 3 దినములు ప్రకోపముగనుండు పిదప ఆరోగ్యముగు.

కంపజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరోభీషణకంపశ్చసర్వాంగంవ్యాతిశీతలమ్ | తథాహిధ్వాశిరోభారస్సల్పస్సేవదనముద్భవః | నాడ్యాసూక్ష్మగతిర్వేగోనేత్రంప్రవతిజీవనమ్ | దాహామోహాశ్శిరోభ్రంశశ్శ్వాస

శ్లేచనవేదనః | నిస్సత్వంకర్ణయోష్ఠోషోజిహ్వోవదనకంటకః | అనిద్రాచాతిసారశ్చహృద్ధ్యారోషమనాన్లుతా | జడత్వంసర్వసంధీనాం నిష్ఠూతిఃపిష్టవద్భయేత్ | ప్రజాక్షోభమహాపాపాత్కంపజ్వరసముద్భవః | త్రిదినంతరుణంచైవద్వికాలంచరసౌషధం | వరాళంధాన్యకంపహ్నిర్వరుణావల్కలఠమిశీ | నుదర్శనరసంచైవహృద్ధ్యమామాహేశ్వరోరసః | మహాజోగీరసశ్చైవకంపజ్వరనివారకః ||

తా॥ జ్వరము భయంకరముగువణుకు సర్వాంగములయందలి శీతలము హిష్కృతల నొప్పి స్వల్పముగ చనుటగలుగుట నాడి వొకప్పుడు నూత్ముగతి మరియొకప్పుడు వేగగతిగలుగుట కన్నుల నీరుకారుట దాహము మోహము తలదిరుగుట శ్వాస వేదన నిస్సత్తువ చెవులయందు ధన్యగలుగుట నాలుక నోరు వీటియందు కురుపులు లేచుట నిద్రలేకయుండుట అతిసారము ఓకరింపట సర్వసంఘలయందు జడత్వము కిండితోసనుముగవుమియుట ఇట్టిలక్షణములుగల కంపజ్వరము ప్రజాక్షోభ మహాపాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఇది 3 దినములు ప్రకోపముగనుండు. పిదప లవంగములు ధనియాలు చిత్రమూలము పులివిడిపట్ట ఓమము వీటియొక్క ఆనుసానమునందు నుదర్శనరసము ఉమామహేశ్వరరసము మహాజోగీరసము వీటిని 2 కాలములయందు నేవించిన కంపజ్వరము మానును.

శోభజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరశ్చదారుణశ్శీతంశోభస్సర్వాంగసంధిమ్ | మూర్ఛిచ్చిచాత్యంతశూలంచశోషఃకర్ణేకపాలకే | నిస్సత్వంవమసంహీఢ్యా రోమజ్వంభణశోభకం | ప్రజాపీడనపాపాశ్చ శోభజ్వరసముద్భవః | తరుణంపంచరాత్రంచత్రికాలంగ్రంధికంవచా | వ్యోమంచవహ్నిర్మిసీరాస్నాగంధర్వరసముత్తమం | మహాజోగీరసంచైవరసంచాతగజాంకుశం | నేవయేద్బుద్ధిమాన్మర్త్యశోభజ్వరనిబర్హణమ్ ||

తా॥ దారుణజ్వరము శీతము సర్వాంగసంఘలయందు వాపు తలపోటు చెవులు కపాలము వీటియందు శోష నిస్సత్తువ వమనము నిద్ర గగుర్పాటు శోభ ఇట్టిలక్షణములుగల శోభజ్వరము ప్రజాపీడనపాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఈజ్వరము 5 రాత్రులు ప్రకోపముగనుండు. పిదప పిప్పలిమూలము వన శొంఠి పిప్పలి

యెండి యుల్లవారిముండుట నిద్రలేకయుండుట కలవరించుట విశేషముగ మాటలాగుట కష్టమునామ వేదన మగునలోగూడికొనిన పూర్ణాకరము హీనస్వరము శీతలము వర్షావృణములు చలువట మోకాళ్ళు పిక్కలు వీటియందు మిక్కిలివేదనగలుగుట వీకరింప వాటి ఎక్కిళ్ళు ఇట్టిలక్షణములుగల పిటకజ్వరము ప్రజాపీడనపాపమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. ఈజ్వరమునందు లంఘనముజేయక ప్రకోపకాలమునకదలి ద్రాక్షఖర్జూరము ధనియాలు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు లవంగములు వీటినికల్కముచేసి యీకల్కమునందు ధూర్జటీరసము జోగీరసము వీటిని 4 దినములు 3 కాలములయందు సేవించజేసిన పిటకజ్వరము మానును.

సోఫ్టకజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ దారుణంజ్వరశోషంచప్రలాపోబహువేదనా | ముద్గబీజసమాశ్చైచ్ఛవసోఫ్టకాదాహఉత్కటః | తథైవహృదినస్తాపస్తంద్రాశోషః ప్రలాపకః | నిస్సత్వంబలహీనత్వంశ్వాసశ్చైచ్ఛవసవేదనః | కుక్షీశూలంచాతిసారసూక్ష్మనాడివివర్ణతా | హాస్యంగీతం సుప్తిహానీరక్తాక్షీప్రావయేజలమ్ | పూర్వపాపవశాచైచ్ఛవసోఫ్టకజ్వరసంభవః | దినమేకంచతుర్వారంవరాళంధాన్యజీరకం | బ్రూహ్మకల్కంచోష్ణతోయం సోఫ్టకజ్వరనాశకం | తరుణం త్రిదినంచైవవశ్చాదారోగ్యసంభవః ||

తా॥ దారుణముగు జ్వరతాపము వదరుట మిగులవేదన వెసలతో సమానముగు కురుపులు మిగులదాహము వృద్ధయవుండుమంట కలవరించుట ప్రలాపము శోష ఆలస్యము నిస్సత్వం బలహీనత వేదనతోగూడిన శ్వాస కుక్షీశూల అతిసారము నాడి నూత్నముగనగుట వివర్ణము హాస్యము గానము నిద్రలేకయుండుట కన్నులు ఎఱ్ఱగ డిండుకాదులు ఇట్టిలక్షణములుగల సోఫ్టకజ్వరము పూర్వపాపవశమువలన నుత్పన్నముగు. లవంగములు ధనియాలు జీలకర ద్రాక్ష వీటికల్కము ఉష్ణోదకము వీటిని నొకదినమునకు 4 పర్యాయములు సేవించిన సోఫ్టకజ్వరము మానును. ఇది 3 దినములు ప్రకోపముగనుండు పిదప ఆరోగ్యముగు.

కంపజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరోభీషణకంపశ్చసర్వాంగంవ్యాతిశీతలమ్ | తథాహిధ్వాశిరోభారస్వల్పస్నేహదనముద్భవః | నాడ్యాసూక్ష్మగతిర్వేగోనేత్రంప్రవతిజీవనమ్ | దాహామోహాశ్శిరోభ్రంశశ్శ్వాస

వైచ్ఛవసవేదనః | నిస్సత్వంకర్ణయోష్ఠోషోజిహ్వోవదనకంటకః | అనిద్రాచాతిసారశ్చపల్యద్ధారోవమనాప్లుతా | జడత్వంసర్వసంధీనాం నిష్ఠూతిఃపిష్టవద్భయేత్ | ప్రజాక్షోభమహాపాపాత్కంపజ్వరసముద్భవః | త్రిదినంతరుణంచైవద్వికాలంచరసౌషధం | వరాళంధాన్యకంపహ్నిర్వరుణావల్కలఠమిశి | నుదర్శనరసంచైవవల్యమామాహేశ్వరోరసః | మహాజోగీరసశ్చైచ్ఛవకంపజ్వరనివారకః ||

తా॥ జ్వరము భయంకరముగువణుకు సర్వాంగములయందలి శీతలము హిఘ్నతల నొప్పి స్వల్పముగ చుటుగలుగుట నాడి వొకప్పుడు నూత్నగతి మరియొకప్పుడు వేగగతిగలుగుట కన్నుల నీరుకారుట దాహము మోహము తలదిరుగుట శ్వాస వేదన నిస్సత్వం చెవులయందు ధ్వనిగలుగుట నాలుక నోరు వీటియందు కురుపులు లేచుట నిద్రలేకయుండుట అతిసారము ఓకరింతులు సర్వసంఘలయందు జడత్వము ఓడిపోవనుముగవుమియుట ఇట్టిలక్షణములుగల కంపజ్వరము ప్రజాక్షోధ మహాపాపవలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఇది 3 దినములు ప్రకోపముగనుండు. పిదప లవంగములు ధనియాలు చిత్రమాలము వులిమిడివట్లు ఓమము వీటియొక్క అనుపానమునందు నుదర్శనసము ఉమామహేశ్వరరసము మహాజోగీరసము వీటిని 2 కాలములయందు సేవించిన కంపజ్వరము మానును.

శోభజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరశ్చదారుణశ్శీతంశోభస్సర్వాంగసంధిషు | మూర్ఛిచ్చాత్యంతశూలంచశోషఃకణ్ఠేకపాలకే | నిస్సత్వంవమసంహిఘ్నారోమజ్వంభణశోభకం | ప్రజాపీడనపాపాశ్చ శోభజ్వరసముద్భవః | తరుణంపంచరాత్రంచత్రికాలంగ్రంధికంవచా | వ్యోషంవహ్నిర్మిసీరాన్నాగంధర్వరసముత్తమం | మహాజోగీరసంచైవ రసంవారగజాంకుశం | సేవయేద్బుద్ధిమాన్మర్త్యశోభజ్వర నిబర్హణమ్ ||

తా॥ దారుణజ్వరము శీతము సర్వాంగసంఘలయందు వాపు తలపోటు చెవులు కపాలము వీటియందు శోష నిస్సత్వం వమసము నిద్ర గగుర్పాటు శోభ ఇట్టిలక్షణములుగల శోభజ్వరము ప్రజాపీడనపాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఈజ్వరము 5 రాత్రులు ప్రకోపముగనుండు. పిదప పిప్పలిమాలము వన శొంఠి పిప్పలి

మిరియాలు చిత్రమాలము ఓమము సన్నరాన్న వీటిని చూడముచేసి యాయనుపానమునందు గంధర్వరసము మహాశోగీరసము వాతగజాంకుశము వీటిని 3 కాలముల యందు నేవించిన నివర్తింతు.

ఆనాహజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ ఆనాహజ్వరముల బద్ధంచమందాగ్ని ర్మలశూలకమ్ | జ్వరశ్శీతం శిరోభారకపాలేఘోషవుత్కటః | చాపల్యచంచలానాడిహ్య తిసూక్ష్మాచవేగతః | పిపాసాకంఠశోషశ్చబలహాస్యతిభారకమ్ | పాంచువర్ణశ్చర్క్తాక్షీసర్వదారోమజ్యంభణం | మూత్రంము హుర్ముహుర్యేగోత్పూర్వపాపాచ్ఛనంభవః | లంఘనంపంచ రాత్రంచతలఃకుర్యాచ్చికిత్సితమ్ | త్రికాలంసేవయేత్ స్తన్యే మాక్షీ కేవోషగంధికమ్ | సుదర్శనరసంవై శ్వానరంచరసభూ పతిః | ఉమామాహేశ్వరంచై వ్యగర్జ్జటీరసమేవచ | ఆనాహజ్వర నాశస్యాజ్జీవేద్వషశతంసరః ||

తా॥ కడుపుబ్బట మలబద్ధము అగ్నిమాంద్యము మలశూల జ్వరము శీతము తలనొప్పి కపాలమును విశేషధ్వని చాపల్యము నాడి మిక్కిలి చంచలముగను అతినూ త్కముగను అతివేగముగను నడుచుట దప్పి కంఠము యెండుట బలహీనత శరీరము అతిబరువుగనుండుట శరీరము తెల్లగనుండుట కన్నులు యెర్రగనుండుట ఎల్లప్పుడు గగుర్పొడుచుట మాత్రము మాటిమాటికి సతివేగముగ వెడలుట ఇట్టిలక్షణములుగల ఆనాహజ్వరము ప్రజాపీడనమహాపాపమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. నీజ్వ రమునకు 5 దినములంభునముజేయవలయు. పిదప శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వీటిని చూడముచేసి అందు తేనెగాని చనుబాలుగానిచేర్చి యాయనుపానమునందు సుదర్శ నరసము వైశ్వానరరసము భూపతిరసము ఉమామాహేశ్వరరసము ధూర్జ్జటీరసము వీటిని 3 కాలములయందు నేవించిన ఆనాహజ్వరము మానును. ఆరోగి 100 సంవత్స రములు జీవించు.

త్రికాలజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ ప్రాతఃకాలేచమధ్యాహ్నోపాయాహ్నేశీతలజ్వరః | ప్రలాపో దంతవికటంహాస్యంగీతవిరూపతా | ముఖంకుంకుమసంకాశం నిస్సత్వంస్వరహీనతా | తంద్రానిద్రాతథాదాహజాజిహ్వ

వదనకంటకం | మూర్ఛాచాతిశ్రమశ్చై చ్చనశోషశ్శ్వాసోద్ధృతి స్తథా | హిక్మాకఃకఠ్ఠములంగ్రహణీహ్యతిసారకః | ప్రజా పీడనపాపాశ్చత్రికాలజ్వరసంభవః | తరుణంచతురోవారాక్ త్రికాలందేయమాషధం | వరాశంవరుణోవృద్ధదారువృషసుజీ కరమ్ | ప్రాతీఫలంజాతిపత్రంత్రిఫలామోచమోదకమ్ | కల్మం విబేద్విశేషేణధూర్జ్జటీంపర్వటీరసం | ఉమామాహేశ్వరంసూ తంత్రికాలజ్వరనాశకమ్ ||

తా॥ ప్రాతఃకాలము మధ్యాహ్నము సాయంకాలము వీట్లయందు చలిజ్వరము కలవరించుట పండ్లుకొరుకుట హాస్యము గానము వైరూప్యము ముఖము కుంకుమవలె నెఱ్ఱగనుండుట నిస్సత్వ హీనస్వరము తంద్ర నిద్రలేకపోవుట దాహము నాలుక శోరు ఇవి ముల్లుబారియుండుట మూర్ఛ శోష అతిశ్రమ శ్వాస ఎక్కిళ్ళు కఠము కణా మూలము గ్రహణి ఆతిసారము ఇట్టిలక్షణములుగల త్రికాలజ్వరము ప్రజాపీడనపాప మువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఇది 4 దినములు ప్రకోపముగనుండు. లనం గములు ఉలిమిడిపట్ట వృద్ధదారు వృషభకము జీలకర్ర జాతీఫలము జాపత్రి కరకతాడి యుసిరికలు లంవగపట్ట మునగపట్ట వీటిని కల్మముచేసి యాయనుపానమునందు ధూర్జ్జటీరసము పర్వటీరసము ఉమామాహేశ్వరరసము వీటిని 3 కాలములయందు 4 దినములు ప్రకోపకాలమునందే నేవించిన నివర్తియగు.

సన్నిపాతజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరోభీషణదాహశ్చానూడిసూక్ష్మగతిస్తథా | స్వేదశ్శీతంచ సర్వాంగంపిపాసాకంఠకంటకమ్ | హీనస్వరోబుద్ధిహానిర్హాస్యం దుర్భాషణంతథా | స్వల్పశ్రుతిఃకర్ణపాదః స్తృణ్ణాఘోషఃకపా లకే | నిస్సత్వమంగజడతాసర్వసంధిషుమారతః | రక్తాక్షీకంట కాజిహ్వమూర్ఛాశ్చోషశ్రమస్తథా | పూర్వపాపానుసారాశ్చ సన్నిపాతజ్వరోద్భవః | శిరోభ్రమణశూలంచప్రలాపశ్వాస కాసకాతరుణంచై కరాత్రంచచతుర్వాంరందినేదినే | అర్ధ్ర క ద్రవసంయుక్త ఉమామాహేశ్వరోరసః | ధూర్జ్జటీరససంయుక్తో సోపాతగజాంకుశః | గంధర్వరసయుక్తశ్చసన్నిపాతజ్వరాపహః ||

తా॥ జ్వరము భయంకరమగుదాహము నాడికి నూత్నగమనము చవుట సర్వాంగ శీతము దప్పి కంఠమునందు ముల్లుబారియుండుట హీనస్వరము బుద్ధిశూన్యత హాస్యము దుర్భావ లాడుట చెవులు మందముగవినుట చెవులయందు ధ్వనిగలుగుట తంద్ర కపాలమునందు నాదముగలుగుట నిస్సత్తువ సర్వావయవములు జడముగనుండుట సర్వసంఘలయందు వాతము కన్నులుయొట్టుగనుండుట నాలుక ముల్లుబారియుండుట మూర్ఛ శోష శ్రమ తలదిరుగుట కూలవదరుట వ్రుబ్బునము దగ్ధ ఇట్టిలక్షణములుగల సన్నిపాతజ్వరము పూర్వపాపవశమువలన సంభవించునని యెరుంగవలయు. ఈజ్వరము 1 దినము ప్రకోపముగనుండు. పిదప అల్లపురసమునందు ఉమామసౌశ్వర రసము ధూర్జటీరసము వాతగజాంతుకము గంధర్వరసము వీటిని దినము 1 కి 4 వర్తులు నేవించిన సన్నిపాతజ్వరము మానును.

పురాణజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరశుష్కంసత్వహానిఃకానశ్శ్వా వసఃకభోద్భవఃశిరోభ్రమణ శూలంచమందాగ్నిర్మలశోషణం । అన్న ద్వేషోహ్యాజీర్ణ త్వ మరుచీర్వీర్యనాశనం । శోభస్సుర్వాంగభారశ్చకై ధిల్యంకఫ ష్ణారుతంపూర్వపాపానుసారేణపురాణజ్వరసంభవః । వరా శాదిమహాచూర్ణంపంచామృతనుపర్వటీమండూరంరససిందూ రంపురాణజ్వరనాశకమ్ ॥

తా॥ జ్వరము చిక్కిపోవుట బలహీనము కాన శ్వాస కష్టము తలదిరుగుట శూల అగ్నిమాంద్యము మలము శోషించుట అన్న ద్వేషము ఆజీర్ణము ఆరుచి వీర్య నాశనము సర్వాంగములయందు శోష శరీరము బరువుగనుండుట సర్వాంగకైధిల్యము కఫము వాతము ఇట్టిలక్షణములుగల పురాణజ్వరము పూర్వపాపవశముచే సంభవించు నని యెరుంగవలయు. మహాలపంగాదిచూర్ణమునందు పంచామృతరసము పర్వటీ రసము మండూరము రససిందూరము వీటినిజేర్చి నేవించిన పురాణజ్వరము మానును.

శుష్కజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ భీమజ్వరోమహాతాపశ్శిరోక్షి వేదనాభ్రమః । శుష్కాంగంశీత లంసేవీదఃప్రలాపోదస్తఖాటకమ్ । జడత్వంసర్వగాత్రాణామా నాహశ్చాగ్నిమాంద్యకమ్ । ఫులకశ్చర్మధాతోశ్చప్రవేపస్సు ప్రశూన్యతాతంద్రాదిగుణసంప్రప్తిర్దుర్భాషాక్రోధసంభవః । పూర్వపాపానుసారేణశుష్కజ్వరసముద్భవః । తరుణంశూన్య

తాయూయాత్ ధూర్జటీరసమిశ్రితమ్ । పంచామృతంపర్వ టీంచహ్యాశ్శ్వగంధాదిచూర్ణకమ్ । మాక్షికై ర్మిశ్రితంనిత్యంసేవ యేద్భుద్ధిమాన్సురః । శుష్కజ్వరహారంచై వజీవేద్వర్ష శతంసరః ॥

తా॥ భయంకరమగుజ్వరము మిగులతాపము శిరస్సు కన్నులు వీటియందు వేదన భ్రమ శరీరము శుష్కించుట శీతలము చెనుట వదరుట పండ్లుకొరుకుట సర్వా వయవములయందు జడత్వము కడుపుబ్బుట అగ్నిమాంద్యము గగుర్పొడుచుట శరీరము నందు చర్మమంటుకొనుట నిద్రలేకపోవుట తంద్ర మొదలగు గుణములుగలుగుట దుర్భా షలాడుట శ్రోధము ఇట్టిలక్షణములుగల శుష్కజ్వరము పూర్వపాపమువలన సంభ వించునని తెలిసికొనవలయు. ఆశ్వగంధాదిచూర్ణమునందు ధూర్జటీరసము పంచా మృతరసము పర్వటీరసము వీటిని తేనెతోగలిపి పుచ్చుకొనిన శుష్కజ్వరము ప్రకోప కాలమునందే నివర్తించుటయేగాక రోగి 100 సంవత్సరములు జీవించు.

ఏకాహికజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరోతిదారుణశ్చై వ దాహోమోహశ్శిరోవ్యధా । ప్రలా పోబహుదుర్భాషాహ్యుద్ధారోవమనంసదా ॥ హిధ్మాశ్శ్వాస శిరోభ్రమింశస్సత్వహానిఃపిపాసుతా । ఏక రాత్ర మతక్రమ్యాజ్వర శ్శీతోమహాద్భుతః । పూర్వజన్మకృతాత్పాపదేకాహికజ్వరో ద్భవః । ఉపనాసద్వయంకార్యమాపధంహ్యుపచారతః ॥ వరాశ్రీగ్రంధికంపత్రంజోగీరససుభూపతీ ॥ వైష్ణవీరసనామాచ హ్యేకాహజ్వరనాశకః ॥

తా॥ దారుణమగుజ్వరము దాహముమోహము తలనొప్పి వదరుట విశేషదు ర్భాషలాడుట ఓకరిం త మనము హిధ్మ శ్వాస తలదిరుగుట బలహీనత దప్పి 1 రాత్రి అతిక్రమించిన అద్భుతమగుజ్వరము యిట్టిలక్షణములుగల ఏకాహికజ్వరము పూర్వ పాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఈజ్వరమునకు 2 దినములు ఉపచారపూ ర్వకముగ లంఘనముచేయించి పిదప ఔషధములనివ్వవలయు. లవంగములు మోడి లవంగపుత్రి యీతనుపాపమునందు జోగీరసము భూపతిరసము వైష్ణవీరసము వీటిని నేవించజేసిన ఏకాహికజ్వరము మానును.

ద్వాప్రహికజ్వర లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరోకావ్రోమహాశీత మతిక్రమ్యద్విరాత్రకం । దాహోమో హాశ్శిరోభారఃపిపాసాస్వేదఉత్కటః । ఉద్ధారోవమనంహిధ్మా

హ్యక్షో శ్చభ్రమవేదనమ్ | సన్తాపఃకరపాదేచనుష్టిహానిర్బల
 క్షయః | నిష్ఠ్యాతిః ఫేనయుక్తాచకరపాదంచశీతలమ్ | పూర్వ
 పాపానుసారాచ్చ ద్వ్యాహికజ్వరసంభవః | తరుణంశూన్య
 తాయాయాత్ భూపతిరసఉత్తమః | జోగీరసపాత్రకంచద్వ్యా
 హికంతుజ్వరంహారేత్ ||

తా || 2 రాత్రులను అతిక్రమించి రాత్రమగుజ్వరమువచ్చుట మిగుల శీతము
 దాహము మోహము తలబరువు దప్పి మిగులచుట ఓకరింత వాంతి హిడ్మ కన్నులు
 తిరుగుట నొప్పియు కరములు పాదములు వీటియందు సంతాపము నిద్రలేక యుండుట
 బలహీనత నరుగుతోటివుమియుట కరపాదశీతము ఇట్టిలక్షణములుగల ద్వ్యాహిక
 జ్వరము పూర్వపాపవశమువలన జనించునని తెలిసికొనవలయు. భూపతిరసము జోగీ
 రసము వీటిని అనుపానముతో ప్రకోపకాలమునందే నేవించిన ఈ జ్వరము
 నివర్తించు

త్ర్యాహికజ్వర లక్షణము.

శ్లో || డ్యగోఘోరోమహాశీతమతిక్రమ్యత్రిరాత్రకమ్ | రోదనంకంపి
 తంచాంగందాపెనామోహశ్చమస్తథా | నిస్సత్వశుష్క
 తాంగానాం నేత్రతో యంప్రవస్సదా | అరుచిశ్చాగ్నిమా
 ద్వ్యంచజడత్వంసర్వసంధిషు | అజీర్ణారుచివిప్లంభ మన్న ద్వేష
 సథేవచ | శ్వాసఃకఫోమమాశోషః పూర్వపాపానుసారతః |
 త్రాహికజ్వరఉత్పన్నఃవీడయేన్ని త్యదుఃఖతమ్ | ద్విజద్రవ్యాప
 హరణా చ్చిరకాలంచవీడయేత్ || తరుణంచై కరాత్రంచశీత
 భూపతిమిశ్రితం | గంధర్వరసవిఖ్యాతంమహాజోగీరసంతథా |
 మాక్షీ కేసేవయేన్ని త్యంత్రిరాత్రజ్వరనాశకమ్ ||

తా || 3 రాత్రులుగడచినపిదప భయంకరమగు గొప్ప శీతజ్వరము రోదనము
 శరీరమునకు వణుకు దాహము మోహము శ్రమ నిస్సత్తువ అవమవములు కుష్ఠించుట
 కన్నులయందెల్లప్పుడు నీరుకారుట అరుచి అగ్నిమాంద్యము సర్వసంధులయందు జడ
 త్వము అజీర్ణము ఇష్టములేకయుండుట విప్లంభము అన్న ద్వేషము శ్వాస కఫము
 మిక్కిలి కుష్ఠించుట ఇట్టిలక్షణములుగల నీ త్ర్యాహికజ్వరము బ్రాహ్మణాద్రవ్యాప
 హారూపమగు పూర్వపాపవశముచే జనించునని తెలియవలయు. జ్వరారంభము

నందోకదినము ప్రకోపించుటయే గాక బహుకాలము నిత్యముపీడించు. శీతభూపతిరసము
 గంధర్వరసము మహాజోగీరసము తేనెతోజేర్చి నేవించిన త్ర్యాహికజ్వరము నశించు.

చాతుర్ధికజ్వర లక్షణము.

శ్లో || దివసాంశ్చతురోరాత్రీరతిక్రమ్యజ్వరోద్భవః | వైధిల్యందారు
 ణంశీతందాపెనామూర్ఛాతిశోషణమ్ | శుష్కాంగంమూ
 ర్ధ్నిశూలంచహ్యద్ధారోహిద్ధిక్వాద్రవమ్ | శీతలంకరపాదంచ
 హగ్నిమాంద్యమరోచకమ్ | అన్న ద్వేషోహ్యజీర్ణ త్వంశ్వాస
 శ్లేష్మశ్మోశిరోభ్రమః | పూర్వపాపానుసారాచ్చచాతుర్ధికజ్వర
 సంమ్భవః | ద్వికాలంమాక్షీకంచై వవరాశంశర్కరాయుతం |
 జోగీరసోవైష్ణవీచరసభూపతినామకః | చాతుర్ధికజ్వరంహన్తి
 నాత్రకార్యావిచారణా ||

తా || 4 ఆహారోరాత్రములతిక్రమించి జ్వరమువచ్చుట అంగవైధిల్యము మిగుల
 చలి దాహము మూర్ఛ మిక్కిలి యింద్రియశోష శరీరము శుష్కించుట కపాలము
 పోటు ఓకరింత హిడ్మ నాలుక ద్రవములేకయుండుట కరపాదశీతలము అగ్నిమాం
 ద్యము ఆరోచకము అన్న ద్వేషము అజీర్ణము శ్వాస శ్లేష్మము తలదిరుగుట ఇట్టిలక్ష
 ణములుగల చాతుర్ధికజ్వరము పూర్వపాపవశమువలన జనించునని యెరుంగవలయు.
 లవంగములు చూణామునందు శర్కరకలిపి తేనెచేర్చి యాయునుపానమునందు జోగీ
 రసము వైష్ణవీరసము రసభూపతి వీటిని నేవించజేసిన చాతుర్ధికజ్వరము మానును.
 సందేహమువలదు.

పంచాహికజ్వర లక్షణము.

శ్లో || జ్వరాదౌదారుణంశీతంవిహాయదినపంచకమ్ | దాహోమూ
 ర్ఛాశ్రమశ్చై చ్చవశ్వాసశ్లేష్మోహ్యనిద్రతా | శుష్కాంగం
 సత్వహీనత్వం శీతలంకంపమారుతః | శిరోక్షివేదనాత్యంత
 మస్తద్దాహశ్చిరోభ్రమః || ఆధ్మానంచాగ్నిమాంద్యంచహ్యన్న
 ద్వేషోహ్యజీర్ణకమ్ | శోభశూలాతిసారంచ పూర్వపాపాను
 సారతఃపంచాహికజ్వరోత్పత్తి ర్మానంమాస ద్వయంసదా |
 లక్ష్మీనారాయణంలేహ్యంపంచామృతరసస్తథా || పర్పటిరస

నామాచరసోభూపతిరేవచ | మహాజోగీరసశ్చై చ్చవపంచాహిక
జ్వరంహరేత్ ||

తా|| 5 రాత్రులు గడచినపిదప మిగుల చలితోగూడ జ్వరము దాహము మూర్ఛ
శ్రమ శ్వాస కఫము నిద్రలేకపోవుట శరీరము కుష్కించుట బలహీనత శీతలము కంఠ
వాతము శిరస్సు నేత్రములు వీటియందునొప్పి అంతర్దాహము తలదియెగుట కడుపుబ్బల
అగ్నిమాంద్యము అన్న ద్వేషము అజీర్ణము శోభ శూల అతిసారము ఇట్టిలక్షణములు
గల పంచాహికజ్వరము పూర్వపాపవశమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. లక్ష్మీ
నారాయణలేహ్యము పంచామృతరసము పర్వటీరసము భూకతీరసము జోగీరసము
1 మాసము లేక 2 మాసములుగాని సేవించిన పంచాహికజ్వరము మానును.

పక్షాంతజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| పక్షాంతేచజ్వరశ్శీతం దాహోమోహాశ్శిరోవ్యధా | మందా
గ్నిర్మలబద్ధంచవ్యాజీర్ణారుచికామిలాః || పాండుశోభశ్శు
ష్కాంగంనిస్సత్వంకాంతిహీనతా | సర్వాంగంవీతవర్ణంచసభే
నేత్రేచపీతిమా || ప్రజావీడనపాపాచ్చ పక్షాంతకజ్వరోద్భవః |
ద్వికాలంచతురోమాసాక సుదర్శనరసాయనమ్ || పర్వటీరసా
ర్షటిశ్చై చ్చవజోగీరససమాహ్వాయః | మాక్షి కేవలసంయుక్తః
పక్షాంతకజ్వరంహరేత్ ||

తా|| 15 దినములుగడచినపిదప జ్వరము శీతము దాహము మోహము తలనొప్పి
అగ్నిమాంద్యము మలబద్ధము అజీర్ణము అరుచి కామిల పాండువు వాపు శరీరము
కుష్కించుట నిస్సత్తువ కాంతిహీనత సర్వావయవములయందు పసిమి గోళ్ళు కన్నులు
యివి వచ్చుగనుడుట యిట్టిలక్షణములుగల పక్షాంతకజ్వరము ప్రజావీడనపాపమువలన
సంభవించునని యెరుంగవలయు. సుదర్శనరసాయనము పర్వటీరసము భూకతీరసము
జోగీరసము వీటిని తేనెతోటి 4 మాసములు 2 కాలములయందు సేవించిన పక్షాంతిక
జ్వరము మానును.

మాసాంతజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| మాసాంతేచజ్వరశ్శీతం దాహసంతాపమూర్ఛనాః | శిరోధార
శ్శిరోభ్రంశశ్శ్వాసశ్శ్లేష్మస్మాబలాత్ప్రతా | అజీర్ణారుచివిష్టంభా
అన్న ద్వేషశ్శిరోభ్రమః | అష్టికణ్ఠేచశూలంచ పీనసోనేత్రవా

హికా | పూర్వపాపానుసారాచ్చమాసాంతకజ్వరోద్భవః |
ద్వికాలంచతురోమాసాక కాకజంఘరసాయనమ్ | ధూర్జటీ
రసనామాచపంచామృతరసాయనమ్ | మహాజోగీరసశ్చై చ్చవ
మాసాంతకజ్వరంహరేత్ ||

తా|| మాసము గడచినపిదప జ్వరము చలి దాహము సంతాపము మూర్ఛ తల
నొప్పి తలవ్రేలబడుట శ్వాస కఫము బలహీనత అజీర్ణము అరుచి మలబద్ధము అన్న
ద్వేషము తలదియెగుట కన్నులు చెవులు వీటియందు శూల పీనస నేత్రములు నీరుకారి
పుశికట్టుట ఇట్టిలక్షణములుగల మాసాంతజ్వరము పూర్వపాపవశమువలన జనించునని
యెరుంగవలయు. కాకజంఘర సాయనము ధూర్జటీరసము పంచామృతర సాయనము
జోగీరసము వీటిని 4 మాసములు అనుపాసనహితముగ 2 కాలములయందు సేవించిన
మాసాంతకజ్వరము మానును.

వర్షాంతికజ్వర లక్షణము.

శ్లో|| వర్షాంతేచభవేచ్ఛీతం జ్వరోదాహాశ్శిరోవ్యధా | కర్ణేకపాలే
నాసాయాం భృశంసాగరఘోషకః | శుష్కాంగంసత్వహీన
త్వంసంధిశూలాతిశోభకమ్ | అగ్నిమాన్యమజీర్ణత్వమన్న ద్వే
షోహ్యరోచకమ్ | నేత్రంప్రవతితోయంచసప్తధాతుసుశోష
ణంహిధ్మాశోషశ్రమశ్చై చ్చవజిహ్వోవదనతిక్తతా | ప్రజావీడన
పాపాచ్చసంవత్సరజ్వరోద్భవః | ద్వికాలంపంచమాసాంశ్చ
సుదర్శనరసాయనం | ఉమామాహేశ్వరంసూతంపంచామృత
సుపర్వటి | మహారాజమృగాంకంచ జోగీరససమాయుతం |
నేవయద్బుద్ధిమాంశ్చై చ్చవవర్షాంతికజ్వరంహరేత్ ||

తా|| సంవత్సరముగడచినపిదప చలిజ్వరము దాహము తలనొప్పి చెవులు కపా
లము ముక్కు వీటియందు సాగరపు ధ్వనివంటి ధ్వనిగలుగుట శరీరముకుష్కించుట
నిస్సత్తువ కీళ్ళయందు శూల వాపు ఇవిగలుగుట అగ్నిమాంద్యము అజీర్ణము అన్న
ద్వేషము అరుచి కన్నులయందు నీరుకారుట సప్తధాతువులు శోషించుట హిఘ్న శోష
శరీరము కుష్కించుట శ్రమ నోరు నాలుక ఇవిచేదుగనుడుట ఇట్టిలక్షణములుగల
సంవత్సరజ్వరము ప్రజావీడనపాపమువలన జనించునని తెలిసికొనవలయు. సుదర్శన
రసాయనము ఉమామహేశ్వరరసము పంచామృతరసము పర్వటీరసము మహారాజ

మృగాంకము జోగీరసము వీటిని 5 మాసములు 2 కాలములయందు ఆనుపానయుక్తముగ నేవింపజేసిన వర్షాంతకజ్వరము మానును.

శ్లో॥ యదిదంవైద్య శాస్త్రోక్తంజ్ఞాత్వాతుప్రథమంభీషక్ ।
తతోరోగనిదానంచకుర్యాత్సమ్యక్ప్రీతిస్సితమ్ ॥

తా॥ ఈవైద్యశాస్త్రసిద్ధాంతమును రోగనిదానమునుయొరిగి వైద్యులైనవారు చికిత్సజేయవలయు.

—= వాత జ్వర క మాయము. =—

శ్లో॥ అతఃపరంప్రవక్ష్యామికమాయంభీషజోత్తమాః ।
శ్రీఖండమమృతాముస్తానాగరంచదురాలభా ।
క్వాథోవాతజ్వరంహన్తిరామేషువివరావణం ॥

తా॥ మంచిగంధము తిప్పతీగ తుంగముస్తలు శొంఠి తెగడ దూలగొండివేళ్ల వీటిని సమభాగములుగవైచి కషాయముకాచియిచ్చిన వాతజ్వరముమానును.

శ్లో॥ ఊరుబూకఃస్థిరాశోంఠితక్రోలీహంసపాదికా ।
క్వాథోవాతజ్వరంహన్తిరామేషువివరావణం ।

తా॥ అమదపువేళ్లు కోలపొన్నవేళ్లు శొంఠి తక్రోలవేళ్లు హంసపాదివేళ్లు వీటిని సమాంశములుగవైచి కషాయముపెట్టి అష్టభాగావశేషముగ దించి ఇచ్చిన వాతజ్వరము నివర్తింతు.

వాతజ్వరమునకు గుఱూచ్చాది కషాయము.

శ్లో॥ గుఱూచీపిప్పలీమూలసాగరైఃపాచితంస్మృతం ।
దద్యాద్వాతజ్వరేపూర్ణలింగేస్తచవాసరాత్ ॥

తా॥ తిప్పతీగ మోడి శొంఠి వీటినికషాయముపెట్టి వాతజ్వరముప్రకోపముగ నున్నపుడు 7 దినసంబులుయిచ్చిన వాతజ్వరము నివారింతు.

శ్లో॥ గుఱూచీశారబాద్రాక్షాశతపుష్పావునర్నవా ।
సగుఱోయఃకషాయశ్చవాతజ్వరనివారణః ॥

తా॥ తిప్పతీగ గుఱపాలవలుపు ద్రాక్ష సదాప తెల్లగలిజేరు వీటిని కషాయము పెట్టి ఆకషాయమునందు బెల్లముచేర్చియిచ్చిన వాతజ్వరము మానును.

శ్లో॥ ద్రాక్షాగుఱూచికాశ్మర్యస్త్రాయమాణాసశారిబా ।
నిష్కాష్విధశ్చాపిచవ్యస్యవాతజ్వరంహరఃపరం ॥

తా॥ ద్రాక్ష తిప్పతీగ గుఱుమ్మడి కలుగ్రానుగ గుఱపాలవలుపు చవ్యము వీటిని కషాయముపెట్టియిచ్చిన వాతజ్వరము మానును.

శ్లో॥ అమృతానాగరంచైవధాన్యకంబిల్వముాలకం ।
ఏతేహంగుడసంయుక్తఃక్వాథోవాతజ్వరంహరేత్ ॥

తా॥ తిప్పతీగ శొంఠి ధనియాలు మాకేడువేళ్లు వీటిని కషాయముపెట్టి ఈకషాయమునందు బెల్లముచేర్చి పుచ్చుకొనిన వాతజ్వరము మానును.

శ్లో॥ విప్పలీశారిబాద్రాక్షాశతపుష్పానురేణుకైః ।
కృతఃకషాయస్సగుడశ్శీఘ్రంవాతజ్వరాపహః ॥

తా॥ విప్పలి సుగంధపాలవలుపు ద్రాక్ష సదాప రేణుకలు వీటినికషాయము కాచి ఆకషాయమును గుడసహితముగ పుచ్చుకొనిన వాతజ్వరము మానును.

శ్లో॥ శాలిపర్ణి బలాద్రాక్షాగుఱూచీశారిబాతథా ।
ఆసాంక్వాథంపిబేషోష్ణంతీవ్రవాతజ్వరచ్ఛిదం ॥

తా॥ అడవిగంజాయిఆకు చిట్టాముట్టి ద్రాక్ష తిప్పతీగ సుగంధపాలవలుపు వీటిని కషాయముపెట్టి పుచ్చుకొనిన తీవ్రమగు వాతజ్వరమునశించు.

శ్లో॥ కాశ్మరీశారిబాద్రాక్షాత్రాయమాణామృతాభవః ।
కషాయస్సగుడఃపీతోవాతజ్వరవినాశనః ॥

తా॥ నేలగుమ్మడుగడ్డ సుగంధపాలవలుపు ద్రాక్ష కలుగ్రానుగ తిప్పతీగ వీటిని కషాయముపెట్టి అందుబెల్లమువైచియిచ్చిన వాతజ్వరములు తొలగెను.

శ్లో॥ ధాతకీబదరీక్షుద్రాబలాశుంఠిహారీతకీ ।
గజేంద్రసింహవచ్ఛీఘ్రంక్వాథోవాతజ్వరంహరేత్ ॥

తా॥ ఆరెవేళ్లు వాసుడువేళ్లు ముత్తవపులగవేళ్లు శొంఠి కరక్కాయవలుపు వీటిని సమభాగములుగ కషాయముపెట్టి యిచ్చిన వాతజ్వరము మానును.

శ్లో॥ జయంతీత్రిఫలాకన్యావిష్ణుక్రాంతాచనాగరం ।
వాతజ్వరంనిహంత్ర్యేవక్వాథపిప్పలిమిశ్రితః ॥

తా॥ తక్కులివేళ్ళు త్రిఫలములు దుష్టువువేళ్ళు విష్ణుక్రాంత శొంఠి వీటిని సమ భాగములుగ కషాయము పెట్టి ఆందు పిప్పలి చూణము చేర్చి యిచ్చిన వాతజ్వరములు నశించు.

శ్లో॥ వటప్రకోహః కేశాంబుమహానీలీజయానిశా ।
శుంఠీబిభీతకఫలంక్వాఢోవాతజ్వరాపహః ॥

తా॥ మఱ్ఱిపూడలు కురువేరు నీలివేరు తక్కులివేరు పసపు శొంఠి తాడికాయలు వీటిని సమముగవైచి కషాయము పెట్టి పుచ్చుకొనిన వాతజ్వరములు నశించు.

శ్లో॥ రాస్నారగ్వధదేవదారుమధుకంద్రాక్షౌకణారేణుకాః ।
త్రాయంతీకలశీపుచర్ణవచచామాంసీతాహాస్వినాః ।
కాశ్మర్యామయశారిబామధురసాధాన్యాకవట్యాలకైః ।
శొంఠీచక్ష్వధితంసితామధుయుతంవాతజ్వరఘ్నంపయః ॥

తా॥ దుంపరాన్న రేలచెక్క దేవదారు అతిమధురము ద్రాక్ష పిప్పలి రేణు కలు కాలుగ్రచ్చ సుగంధపాల తెల్లగలివేరు పస జటామాంసీ సదాప తుంగముస్తలు నేల గుమ్మడు కొప్ప గూడపాల ఇప్పబంక ధనియాలు మఱ్ఱిపూడలు నీలివేళ్ళు శొంఠి వీటిని కషాయము పెట్టి ఆందు తేనె చక్కెరచేర్చి పుచ్చుకొనిన వాతజ్వరము మానును.

వైద్య జ్వర కషాయము.

శ్లో॥ ఆరణ్యముద్దజలదకేశాహాస్వమృతనాగరం ।
ద్విబలాజీరకంక్వాఢంపిబేత్తైత్త్యజ్వరాపహం ॥

తా॥ అడవి పెసర తుంగము స్త్రోలు కురువేరు తిప్పతీగ శొంఠి పిన్నముత్తప పులగ పెద్దముత్తపపులగ జీలకఱ్ఱ వీటిని సమాంశములుగవైచి కషాయము గాచి ఇచ్చిన వైత్యజ్వరము నశించు.

శ్లో॥ పర్పటోవాసక స్తిక్తఃకై రాతోధస్వయాసకః ।
ప్రియంగుశ్చక్రతఃక్వాఢపమాంశర్కరయాయుతః ।
పిపాసాదాహాపితాన్రయుతంపిత్తజ్వరంజయేత్ ॥

తా॥ పర్పటకము అడ్డసరము కటుకరోహిణి సీనునేలవేము దురదగొండివేరు ప్రేంకణపువేరు వీటినికషాయము పెట్టి ఆందు శర్కర వైచిపుచ్చుకొనిన దప్పి తాపము పిత్తరక్తము వీటితోయు క్షమగు పిత్తజ్వరము నివారించు.

శ్లో॥ ఏకేపర్పటకంశ్రేష్ఠంసపటోలంచచందనం ।
పిత్తజ్వరహరంశ్రేష్ఠంనింబసోదీచ్యనాగరమ్ ॥

తా॥ పర్పటకముమాత్రమైనను లేకచేచుపొట్ల చందనముచేర్చిగాని లేకవేప యీసలు కురువేరు శొంఠి వీటినిన్నియుచేర్చిగాని కషాయము పెట్టి పుచ్చుకొనిన పిత్త జ్వరము హరించునని మతభేదములుగ వచించెదరు.

శ్లో॥ సపర్పటామృతాధాత్రీక్వాఢఃపిత్తజ్వరంహరేత్ ।
శర్కరామధుసంయుక్తఃపితృశ్శీఘ్నంసంసంశయః ॥

తా॥ పర్పటకము తిప్పతీగ పుసిరికెపలుపు వీటిని కషాయముగాచి ఆందు శర్కర తేనెచేర్చి పుచ్చుకొనిన పిత్తజ్వరము మానును.

శ్లో॥ ఖజూరశ్చందనద్రాక్షౌమలకామృతసంయుతః ।
తృష్ణాదాహజ్వరంఘాంతిపితృజ్వరంపంచకం ॥

తా॥ ఖజూరము చందనము ద్రాక్ష ఉసిరికెపలుపు తిప్పతీగ వీటిని కషాయముగాచి పుచ్చుకొనిన దప్పి దాహము వీటితో యుక్తమగు పిత్తజ్వరము మానును.

శ్లో॥ గుడూచీకాండమాహృత్యనిష్కాప్తకంకారయేద్భిషక్ ।
యస్తీమధుసితాయుక్తంపిత్తజ్వరనివారణం ॥

తా॥ తిప్పతీగ కషాయముగాచి ఆందుయష్టిమధుకచూణము చక్కెర వీటిని చేర్చి పుచ్చుకొనిన పిత్తజ్వరము మానును.

శ్లో॥ గుడూచ్యుశీరకంముస్తాకువృచందననాగరం ।
క్వాఢఃపిత్తజ్వరంహంతిగరుత్మానివపన్నగాన్ ॥

తా॥ తిప్పతీగ వట్టివేరు తుంగముస్తలు చంగల్లకొప్పము చందనము శొంఠి వీటిని సమాంశములుగకషాయము పెట్టి పుచ్చుకొనిన పిత్తజ్వరము మానును

శ్లో॥ కాకజంఘాచాతిబలాహ్యశీరాంబుదనాగరం ।
ధాత్రీకుస్తుంబరుక్వాఢఃపైత్త్యజ్వరనివారికః ॥

తా॥ వెలుమసంఘి గొబ్బి పెద్దముత్తపపులగ వట్టివేరు తుంగముస్తలు శొంఠి ఉసిరికెపలుపు శొతి మెల్ల వీటిని కషాయము పెట్టి యిచ్చిన వైత్యజ్వరము మానును.

శ్లో॥ శతాహాస్వధాన్యకంయష్టిరాస్నాముస్తాచకారవీ ।
విలేయంనాగరంకేశ్యంక్వాఢఃపైత్త్యజ్వరాపహః ॥

తా॥ పిల్లపీచరవేరు ధనియాలు యష్టిమధుకము దుంపరాన్న తుంగముస్తలు సాదవతిత్తులు కూతురుబుడమ శొంఠి కురివేరు వీటిని సమాంశములుగ కషాయముకాచి యిచ్చిన వైత్యజ్వరము మానును.

శ్లో॥ ఐలేయవమనముద్గాశ్చహ్యమృతానలదంజలమ్ | బలానాగరయస్త్వీచక్వాథఃపైత్యజ్వరంహరేత్ ||

తా॥ కూతురుబుడమ కారుపెసలు తిప్పతీగ జటామాంసి తుంగముస్తలు ముత్తవపులగము శొంఠి యష్టిమధుకము వీటిని సమాంశములుగ కషాయముకాచి యిచ్చిన వైత్యజ్వరము మానును.

శ్లో॥ దురాలభాపర్పటకప్రియంగుభూనింబవాసాకటురోహిణీనామ్ | క్వాథంపిబేచ్ఛర్కరయావగాఢంశృష్టాస్రపైత్యజ్వరదాహాయుక్తః

తా॥ దూలగొండి పర్పటకము ప్రేంఖణము నేలవేము అడ్డసరము కటుక గోహిణి వీటిని సమాంశములుగ వైచి కషాయముపెట్టి శర్కరవైచి యిచ్చిన వైత్య జ్వరము నివర్తించు.

శ్లో॥ అంబుదచందనవారిగుమాచీశౌరిబనాగరకుష్ఠకునింబైః | పక్వమిదంబినిహన్తిచపైత్యస్థానగతజ్వరమాశుచనత్యం ||

తా॥ తుంగముస్తలు చందనము కురువేరు తిప్పతీగ సుగంధపాల శొంఠి కోష్ఠ నేలవేము వీటిని సమాంశములుగ వైచికషాయముపెట్టియిచ్చిన వైత్యజ్వరము నివర్తించును.

శ్లో॥ చందనశారిబోశీరమిక్షుఖండంశతావరీ | ముద్గాహ్యేలాజితంపేయంపైత్యజ్వరవినాశనమ్ ||

తా॥ చందనము సుగంధపాల వట్టివేరు చెరుకు పిల్లిగడ్డలు పచ్చపెసలు ఏల కులు వీటిని సమాంశములుగవైచి కషాయము పెట్టియిచ్చిన వైత్యజ్వరము నివర్తించును.

శ్లో॥ ద్రాక్షాపర్పటరాజవృక్షకటుకాముస్తాభయానాంజలమ్ | మూర్ఖాశోషనిదాఘత్పత్ప్రలపనభ్రాంత్యాఘృషిత్తజ్వరే |

దుస్పర్శప్రమదాకిరాతకటుకాసంహాస్యరేణూద్భవః | క్వాథశ్శర్కరయాన్వితోహరతిత్పద్దాహాస్రపిత్తజ్వరమ్ ||

తా॥ ద్రాక్ష పర్పటకాఘా రేలచెక్క కటుకరోహిణి తుంగముస్తలు కరక పింఠలు వీటిని సమభాగములుగవైచి కషాయముపెట్టియిచ్చిన మూర్ఖ శోష శరీర

సంతాపము దప్పి వదరుట మనశ్శాంచల్యము ఇట్టిగుణములుగల పిత్తజ్వరము మానును. మతియు దురదగొండి ఆతివస సీమనేలవేము కటుకరోహిణి అడ్డసరము పర్పటకము వీటిని సమభాగములుగవైచి కషాయముపెట్టి అందు శర్కరకలిపి పుచ్చుకొనిన రక్త పిత్త జ్వరము సగా మానును.

శ్లేష శ్రజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ వాసావచావజ్రవల్లివ్యాప్సీనాగరరోహిణీ | విప్పలీమధుసంయుక్తఃక్వాథశ్లేష శ్రజ్వరపహః ||

తా॥ అడ్డసరపుయానెలు వస నల్లెరు వాకుడువేరు శొంఠి కటుకరోహిణివీటిని కషాయముపెట్టి పిప్పలియాణమువైచి తేనెచేర్చి పుచ్చుకొనిన కఫజ్వరము మానును.

శ్లో॥ త్సుద్రారూషణరాన్నాభిఃపంచకోలైశ్శృతంజలం | మధున్నాపాయయేచ్ఛులశ్లేష శ్రజ్వరవినాశనం ||

తా॥ వాకుడువేరు అడ్డసరపుయానెలు వన్నరాన్న పంచకోలములు వీటిని షాయముపెట్టి తేనెచేర్చి యిచ్చిన శూలయుక్తమగు శ్లేషజ్వరము నివర్తించు.

శ్లో॥ నిదిగ్ధికానాగరకామృతానాంక్వాథంపిబేన్మృశితపిప్పలీకం | జీర్ణజ్వరారోచకకాసశూలశ్వాసాగ్నిమాంద్యేషుచపీనసేషు ||

తా॥ వాకుడువేళ్లు శొంఠి తిప్పతీగ వీటిని కషాయముపెట్టి పిప్పలియాణము వేర్చి పుచ్చుకొనిన జీర్ణజ్వరము అరుచి కాస శూల శ్వాస అగ్నిమాంద్యము పీనస వీటిని హరించు.

శ్లో॥ కుష్ఠమింద్రయవామూర్వాపటోలంవాసిసాధితం | పిబేన్మౌరిచసంయుక్తంపతూర్థంశ్లేష శ్రకజ్వరే ||

తా॥ కోష్ఠ కొడిశపాల చాగ చేదుపొట్ల వీటిని కషాయముకాచి మిరియాలు యాణముచేర్చి పుచ్చుకొనిన శ్లేషజ్వరము హరించు.

శ్లో॥ ధాత్రామృతారగ్వధ నింబవటోలమూర్వాతిక్తా భయాత్సు | ద్రరజనీద్వయమాటరూషః | క్వాథంకణామధుయుతం సగా |

శర్కరాఘ్యంశ్లేష శ్రజ్వరంశ్వసనకాసయుతంనిహంతి ||

తా॥ ఊసిరికవలుపు తిప్పతీగ రేలచెక్క వేపయానెలు చేదుపొట్ల చాగ కటుకరోహిణి కరక్కాయ వాకుడువేళ్లు మానిపసపు మంచిపసపు అడ్డసరము వీటి కషాయమునందు పిప్పలియాణము తేనెచేర్చి పుచ్చుకొనిన కాస శ్వాస యుక్తమగు శ్లేషజ్వరము హరించు.

శ్లో॥ నిద్దికాభృంగరాజఃకుండలీకట్టలంవచా ।

నాగరందివ్యకంక్వాథ్లేష మ్మజ్వరనివారకం ॥

తా॥ వాకుడు గుంటగలగర తెల్లపుప్పి పెద్దగుమ్మడు వన శొంఠి ఓమము వీటిని సమాశములుగ కషాయముకాచియిచ్చిన శ్లేష్మజ్వరములు మానును.

శ్లో॥ భూనింబనింబపిప్పల్యస్సటీశుంఠీశతావరీ ।

గుడూచీబృహతీచేతిక్వాథోహన్యాత్కృతఫజ్వరం ॥

తా॥ సీమసేలవేము వేపబెరడు పిప్పళ్ళు కచ్చూరములు శొంఠి చల్లపిల్లిగడ్డ తిప్పతీగ చిన్నములక వీటినికషాయముపెట్టిపుచ్చుకొనిన శ్లేష్మజ్వరము నివర్తించు.

శ్లో॥ బీజపూరశివాపథ్యానాగరగ్రంథికై శ్శతం ।

సత్కారంచపిబేచ్ఛేష్మజ్వరేద్వాదశవాసరే ॥

తా॥ మాదీఫలపువేరు కరకపిండలు శొంఠి మోడి వీటిని కషాయముపెట్టి అందు యవఘోగమువైచి జ్వరముజనించిన ద్వాదశదినములకుపైన యిచ్చిన జ్వరము నివర్తించు.

శ్లో॥ పటోలత్రిఫలాతిక్తాసతీవాసామృతాభవః ।

క్వాథోమధుయుతఃపీఠోహన్యాత్కృతఫజ్వరం ॥

తా॥ చేదుపొట్ల కరకతాండ్రయుసిరికలు కటుకరోహిణి కచ్చూరములు అడ్డ పరము తిప్పతీగ వీటిని కషాయముకాచి అందు తేనెవైచి పుచ్చుకొనిన శ్లేష్మజ్వరము నివర్తించు.

శ్లో॥ కంటకారీబాణపుంఖివాసార్ఘుంటీచనాగరం ।

క్వాథః శ్లేష మ్మజ్వరంహ నిపిప్పలీచూణామిశ్రితః ॥

తా॥ వాకుడువేళ్ళు వెంపలివేళ్ళు అడ్డపరపుయూసెలు ములుగోరింటవేరు శొంఠి వీటిని సమాశములుగ కషాయముకాచి యీకషాయమునందు పిప్పలిచూణాము చేర్చియిచ్చిన శ్లేష్మజ్వరము మానును.

వాతపైత్యజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ త్రిఫలాశాల్మలీరాన్నారాజవృక్షాటయావకైః ।

శ్రితముంబుసారేచ్ఛీఘ్రిం వాతపిత్తోద్భవంజ్వరం

తా॥ కరక తాడి వుసిరికలు బూరగబంక సన్న రాష్టము రేలగిజరు అడ్డపరము వీటినికషాయము బెట్టియిచ్చిన వాతపిత్తజ్వరము శీఘ్రిముగ నివర్తించును.

శ్లో॥ విశ్వామృతాబ్దభూనింబపంచమూలసమన్వితః ।

శ్శతఃకషాయోహంత్యాశువాతపిత్తోద్భవంజ్వరమ్ ॥

తా॥ అతివన కరకపిండలు తిప్పతీగ తుంగముపైలు సేలవేము వీటిని సమాశములుగ కషాయము బెట్టి పుచ్చుకొనిన వాతపిత్తజ్వరము హరించు.

శ్లో॥ పర్వటాబ్దామృతావిశ్వాకై రాత్రైస్సాధితంజలమ్ ।

పంచభద్రమిదంజ్ఞేయంవాతపిత్తజ్వరాపహమ్ ॥

తా॥ పర్వటకము తుంగముపైలు తిప్పతీగ అతివన సేలవేము వీటిని కషాయము బెట్టియిచ్చిన వాతపిత్తజ్వరము నివర్తించును. ఇదియ పంచభద్ర కషాయముని బరంగు.

వాతశ్లేష మ్మజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ ఆరగ్వధకణామూలముస్తాతిక్తాభయాకృతః ।

క్వాథశ్శమయతిక్షిప్రంజ్వరంవాతకఫోద్భవం ।

ఆమశూలప్రశమనోభేదిదీపనపాచకః ॥

తా॥ రేలగిజరు మోడి తుంగముపైలు కటుకరోహిణి కరకపిండలు వీటిని కషాయము బెట్టియిచ్చిన వాతశ్లేష్మజ్వరము నివర్తించుటయేగాక ఆమశూలను నివర్తించుటకేని భేది దీపనము జీణాము వీటినిసగా గలుగంజేయు.

శ్లో॥ శాలిపణీకృష్ణి పణీకృష్ణి బృహతీద్వయగోక్షురైః ।

బిల్వ్యాగ్నిమంథశోనాకకాశ్మరీపాటలాయుతైః ।

దశమూలమితిఖ్యాతంకృష్ణితంజ్వలంపిబేత్ ।

పిప్పలీచూర్ణసంయుక్తంవాతశ్లేష మ్మజ్వరాపహమ్ ॥

తా॥ ముయ్యాకుపొన్న వేళ్ళు కోలపొన్న వేళ్ళు చిన్నములక వేళ్ళు పెద్దములక వేళ్ళు పల్లెరువేళ్ళు మారేడువేళ్ళు తక్కలివేళ్ళు దుందిలపువేళ్ళు సేలగుమ్మడివేళ్ళు కలిగొట్టువేళ్ళు యీదశమూలములను సమాశములుగజేర్చి కషాయము బెట్టి అందు పిప్పలిచూర్ణముకలిపి పుచ్చుకొనిన వాతశ్లేష్మజ్వరము నివర్తించు.

పితృశ్లేష్మజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ ఉశీరంధాన్యకంధాత్రికాకజంఘాదురాలభా ।
త్రిఫలానాగరంక్వాథఃపితృశ్లేష్మజ్వరరాపహః ॥

తా॥ పట్టివేళ్ళు ధనియాలు ఉసిరికవొలువు నేలవెలగ దూలగొండి కరక తాడి
వుసిరికలు శొంఠి వీటినికషాయముపెట్టియిచ్చిన పితృశ్లేష్మజ్వరము నివర్తించు.

శ్లో॥ లోహితచందనపద్మకధాన్యచ్చిన్నురుహాపిచుమందకషాయః ।
పితృకఫజ్వరదాహపీపాసావాంతివినాశహలుతాశకరస్యాత్ ॥

తా॥ రక్తచందనము తామరకాడలు ధనియాలు తిప్పతీగ వేచయూనెలు వీటిని
కషాయముపెట్టిపుచ్చుకొనిన పితృశ్లేష్మజ్వరము తాపము దప్పి వాంతి వీటిని పోగొ
ట్టుటయే గాక దీపనమునుసగాగులుగంజేయు.

శ్లో॥ పటోలంచందనంమూర్వాతిక్తాపాథామృతాగణః ।
పితృశ్లేష్మజ్వరచ్చర్దిదాహకంఠూవిహపహః ॥

తా॥ చేదుపొట్ల రక్తచందనము చాగ కటుకరోహిణి అగళుశొంఠి తిప్పతీగ
వీటిని కషాయముపెట్టి పుచ్చుకొనిన పితృశ్లేష్మజ్వరము వమనము తాపము దురద
వివము వీటిని నివర్తించజేయు.

ద్వంద్వజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ గుళూచీనాగరంముస్తాభూనింబఃకాకజంఘికా ।
బలాస్థిరాభయూక్వాథోద్వంద్వజ్వరహరోభవేత్ ॥

తా॥ తిప్పతీగ శొంఠి కుంగముస్తలు నేలవేము వెలనుసంఘి పెద్దముత్తవపుల
గము శోలపాన్న కరక్కాయ తాటికాయ వీటిని కషాయముపెట్టి యిచ్చిన ద్వంద్వ
జ్వరము మానును.

అజీర్ణజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ త్రిఫలాచత్రికటుకంగంధికందివ్యకంవచా ।
చిత్రకంఠుండలీక్వాథోజీర్ణజ్వరవినాశకః ॥

తా॥ కరక తాడి వుసిరికలు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు మోడి ఓమము వన
చిత్రమూలము తెల్లఉప్పి వీటిని సమభాగములుగ కషాయముపెట్టి పుచ్చుకొనిన అజీర్ణ
జ్వరము మానును.

ఏకాహికజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ మహాబలాచభూనింబస్త్రిఫలాశారిబావరా ।
క్వాథోనాగరసంయుక్తవక్వాహికజ్వరంహరేత్ ॥

తా॥ పెద్దముత్తవపులము నేలవేము కరక తాడివుసిరికలు గూడపాలవేరు మను
బాలవేరు శొంఠి వీటిని సమాంశములుగ కషాయముపెట్టి పుచ్చుకొనిన ఏకాహిక
జ్వరము తొలగు.

ద్వాహికజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ పటోలోజలజంశుంఠీవిశాలామ్మృతపర్వటం ।
క్వాథఃపిప్పలినంయుక్తహరేత్త్రిప్రంద్వీయాహికం ॥

తా॥ చేదుపొట్ల కుంగముస్తలు శొంఠి పాపర తిప్పతీగ పర్పాటకము వీటిని
సమాంశములుగవైచి కషాయముపెట్టి పిప్పలిమాణామువైచి పుచ్చుకొనిన ద్వాహిక
జ్వరము మానును.

త్రాహికజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ అరణ్యతులసీద్రాక్షాశుంఠీభార్జివిశాలికా ।
సహదేవీబలాక్వాథోహరేచ్ఛ్చిఘ్రింత్రియాహికం ॥

తా॥ అడవితులసి ద్రాక్ష శొంఠి గంటుభారంగి పాపరవేరు సహదేవి ముత్తవ
పులగము వీటిని సమాంశములుగవైచి కషాయముపెట్టి పుచ్చుకొనిన త్రాహిక
జ్వరము శీఘ్రముగ మానును.

చాతుర్ధికజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ పటోలశ్చవికాశుంఠీపద్మకీతులసీబలా ।
విష్ణుక్రాంతావరాక్వాథోహరేచ్ఛాతుర్ధికంజ్వరం ॥

తా॥ చేదుపొట్ల చవ్యము శొంఠి వెలనుసంఘి కులసి పెద్దముత్తవపులము విష్ణు
క్రాంత మనుబాల వీటినిసమాంశములుగ కషాయముపెట్టి పుచ్చుకొనిన చాతుర్ధిక
జ్వరము మానును.

పంచాహికజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ త్రిబలాపద్మకీశుంఠీవారాహీశారిబామృతా ।
కటుంభరాహరిద్రాచక్వాథఃపంచాహికంహరేత్ ॥

తా॥ పెద్దముత్తవపులగము చిన్నముత్తవపులగము నాగముత్తవపులగము వెలమ వంధి శొంఠి నేలతాడిగడ్డలు గూడపాల తిప్పతీగ కటుకరోహిణి మానిపసపు వీటిని సమాంశములుగ కషాయము బెట్టియిచ్చిన పంచాహికజ్వరము మానును.

సర్వాహికజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ బల్యత్రయంకాకజంఘాభూనింబోనింబచిత్రకం
వారాహీనాగరంక్వాథస్సర్వాహికవినాశకః ॥

తా॥ 3 ముత్తవపులగములు వెలమసంధి నేలవేము వేపయానెలు చిత్రమాలము నేలతాడిగడ్డలు శొంఠి వీటినిసమభాగములుగవైచి కషాయము బెట్టిపుచ్చుకొనిన సర్వాహికజ్వరములు నశించు.

సస్తతాదిజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ పటోలేంద్రయవందారుత్రిఫలాముస్తగోస్తని ।
మధుకామృతవాసానాంక్వాథంక్షౌద్రయుతంపిబేత్ ।
సస్తతేసతతేచైవద్వితియకత్పతీయకే ।
ఐకాహికేవావిషమేదాహపూర్వేనవజ్వరే ॥

తా॥ చేదుపొట్ల కొడిశపట్ట దేవదారు త్రిఫలములు తుంగగడ్డలు ద్రాక్ష ఆతి మధురము తిప్పతీగ ఆడ్డసరము వీటిని కషాయము బెట్టి తేనెచేర్చియిచ్చిన సస్తత జ్వరము సతతజ్వరము ద్వ్యాహికజ్వరము త్రాహికజ్వరము ఐకాహికజ్వరము విషమ జ్వరము దాహజ్వరము ఇవియన్నియు నశించు.

అస్తర్గతజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ పటోలంరోహిణీముస్తాకాకజంఘామహాషధమ్ ।
విశాలాపర్పటఃక్వాథోజ్వరమస్తర్గతంహరేత్ ॥

తా॥ చేదుపొట్ల కటుకరోహిణి తుంగముస్తలు వెలమసంధి శొంఠి పాపరవేళ్లు పర్పటకము వీటిని కషాయము బెట్టియిచ్చిన అస్తర్గతజ్వరము మానును.

పురాణజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ ద్రాక్షామృతాకాకజంఘాసహదేవీబలకణా ।
క్వాథోనాగరసంయుక్తఃపురాణజ్వరనాశకః ॥

తా॥ ద్రాక్ష తిప్పతీగ వెలమసంధి సహదేవి పెద్దముత్తవపులగ పిప్పలి వీటిని కషాయముకాచి పుచ్చుకొనిన పురాణజ్వరము నివరించు.

శ్లో॥ కాకజంఘాడలావ్యాఘ్నేహ్యూరణ్యతులసీవచా ।
శుంఠీనిశాద్వయంక్వాథఃపురాణజ్వరనాశకః ॥

తా॥ వెలమసంధి చిట్టాముట్టి వాకుడుసమూలము కుక్కగర్గర వస శొంఠి మానిపసపు మంచినపు వీటిని సమాంశములుగక్షేర్చి కషాయముకాచి యిచ్చిన పురాణజ్వరము మానును.

రక్తగతజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ వక్ష్మపత్రంచభూపీలుర్వాజగంధాచచిత్రకమ్ ।
బలాశుంఠీవచాక్వాథఃపూర్వేరక్తగతజ్వరమ్ ॥

తా॥ తామరఆకు నేలగొలిమిడి పెన్నేరుగడ్డ చిత్రమాలము పెద్దముత్తవపులగ శొంఠి వస వీటినిసమభాగములుగ కషాయముకాచి పుచ్చుకొనిన రక్తగతజ్వరము మానును.

విషమజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ ముస్తాక్షుద్రామృతాశుంఠీధాత్రీక్వాథస్సమూక్షికః ।
పిప్పలీమార్గ సంయుక్తోవిషమజ్వరనాశకః ॥

తా॥ తుంగముస్తలు చిన్నములకవేరు తిప్పతీగ శొంఠి పుళిరికవొలుపు వీటిని కషాయముకాచి పిప్పలిమార్గాముచేర్చియిచ్చిన విషమజ్వరము నివరించు.

శ్లో॥ చిత్రకంలశునంపాఠాపటోలంపించుమందకః ।
చవికానాగరంక్వాథోవిషమజ్వరనాశకః ॥

తా॥ చిత్రమాలము వెల్లంబి విషబొద్ది చేదుపొట్ల వేపయానెలు పర్పటకము చవ్యము శొంఠి వీటినిసమాంశములుగ కషాయముకాచి పుచ్చుకొనిన విషమజ్వరము మానును.

శ్లో॥ అర్కచిత్రకవాసాశ్చనిర్గుండిబృహతీదురా ।
చవ్యంచనాగరక్వాథోవిషమజ్వరనాశకః ॥

తా॥ జిల్లేడువేళ్ళు చిత్రమాలము ఆడ్డసరపుయానెలు వావిలివేళ్ళు ములికవేళ్ళు దూలగొండివేళ్ళు చవ్యము శొంఠి వీటిని సమాంశములుగ కషాయము బెట్టి పుచ్చుకొనిన విషమజ్వరము మానును.

శ్లో॥ భూనింబశ్చందనంశొంఠీయస్త్రీమధుకమేవచ ।
కషాయంపిబత్తిశ్చైవవిషమజ్వరనాశకమ్ ॥

తా॥ నేలవేము మంచిగంధము శొంఠి యష్టిమధుకము వీటినిసమముగవైచి కషాయముకాచి పుచ్చుకొనిన విషమజ్వరము నివర్తించు.

శీతజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ అశ్వత్థత్వజ్నాగరంచవచానింబశలాకయా ।
కాకజంఘాబలాక్వాథశ్శీతజ్వరనివారకః ॥

తా॥ రావిచెక్క శొంఠి వన వేపయానెలు వెలమసంధి పెద్దముత్తవపులగ వీటిని సమాంశములుగ కషాయముబెట్టియిచ్చిన శీతజ్వరము నివారించు.

శ్లో॥ విష్ణుకాంత్రాసహదేవీశుంఠీఘానింబశారీబా ।
మధుపిప్పలిసంయుక్తఃక్వాథశ్శీతజ్వరాపహః॥

తా॥ విష్ణుక్రాంత సహదేవి శొంఠినేలవేము గూడపాలవలుపు వీటినికషాయము బెట్టి తన పిప్పలిమాణముచేర్చి పుచ్చుకొనిన శీతజ్వరము మానును.

శ్లో॥ బదరీత్రిబలాశుంఠీశారీబాముస్తవర్పటం ।
కాకజంఘాసహదేవిక్వాథశ్శీతజ్వరంహరేత్ ॥

తా॥ రేగాకు పెద్దముత్తవపులగ చిన్నముత్తవపులగ నాగముత్తవపులగ శొంఠి గూడపాలవలుపు తుంగముస్తలు పర్పటకము వెలమసంధి సహదేవి వీటిని సమాంశములుగ కషాయముబెట్టియిచ్చిన శీతజ్వరము నివర్తించు.

శ్లో॥ అరణ్యతులసీశుంఠీవిష్ణుక్రాంత్రాచపద్మకీ ।
బలాక్వాథఃకణాయుక్తయుక్తశ్శీతజ్వరనివారకః ॥

తా॥ అడవితులసి శొంఠి విష్ణుక్రాంత్ర తామరతూండ్లు పెద్దముత్తవపులగ వీటిని సమముగజేర్చి కషాయముకాచి పిప్పలిమాణముచేర్చి యిచ్చిన శీతజ్వరము మానును.

దోషహేతుజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ సరుణావహ్ని శాండిల్యంకుండలీసింధువారకః ।
ద్విస్థిరానాగరయుతఃక్వాథోదోషజ్వరాపహః ॥

తా॥ ఉలిమిడివేరు చిత్రమాలము మారేడువేళ్ళు తెల్లయుప్పివేళ్లు వావిలాకు కోలపాన్న నేలపాన్న శొంఠివీటినిసమముగ కషాయముబెట్టియిచ్చిన దోషహేతు జ్వరము నివర్తించు.

అంతర్దాహజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ మధుకంజీరకంకేశ్యముశీరంకోష్ఠధాన్యకం ।
శతాహ్వనాగరంక్వాథోహ్యస్తదాహహనివారకః ॥

తా॥ యష్టిమధుకము జీలకఱ్ఱ కురువేరు వట్టివేరు చంగల్వకోష్ఠ ధనియాలు సదాప శొంఠి వీటిని సమముగ కషాయముబెట్టియిచ్చిన అంతర్దాహజ్వరమునివర్తయగు.

శ్లో॥ పాటలీకుసుమంయష్టిఃపద్మకోశీరచందనం ।
ధాత్రీకువ్యయుతఃక్వాథోహ్యంతర్దాహనివారకః ॥

తా॥ కలిగొట్టుపువ్వు యష్టిమధుకము తామరకాడలు వట్టివేరు చందనము ఉసిరకెపప్పు చంగల్వకోష్ఠ వీటినిసమముగ కషాయముబెట్టి పుచ్చుకొనిన అంతర్దాహ జ్వరము మానును.

శ్లో॥ చూతాశ్వత్థవటస్లక్షుజంబూత్వక్లవాదికమ్ ।
మధుజీరయుతఃక్వాథోహ్యంతదాహహనివారకః ॥

తా॥ మామిడి రావి ముట్టి జువ్వి నేరేడు వీటిచెక్క చిగుళ్ళు మొదలగునవి యష్టిమధుకము జీలకఱ్ఱ వీటినిసమముగ కషాయముబెట్టి పుచ్చుకొనిన అంతర్దాహ జ్వరము నివర్తించు.

విషమశీతజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ చిత్రకంద్యిబలాపాతాళశ్వరీనాగరంవరా ।
తులసీపద్మకీక్వాథోహరేద్విషమశీతలమ్ ॥

తా॥ చిత్రమాలము పెద్దముత్తవపులగ చిన్నముత్తవపులగ విషబొద్ది ఈశ్వరి తీగ శొంఠి మనుబాలవేరు తులసివేరు వెలమసంధి వీటిని సమముగ కషాయముబెట్టి పుచ్చుకొనిన విషమశీతజ్వరము నివర్తించు.

శ్లో॥ సువహానీలినిర్గుండ్రీత్రిబలాద్విస్థిరావచా ।
నాగరంపద్మకీక్వాథోహరేద్విషమశీతలమ్ ॥

తా॥ దుంపరాన్న నీలవేరు వావిలియాకు మూడు ముత్తవపులములు కోల పాన్న నేలపాన్న వన శొంఠి వెలమసంధి వీటినిసమముగములుగజేర్చి కషాయముబెట్టి పుచ్చుకొనిన విషమశీతజ్వరము నివర్తించు.

దోషజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ మాగధీగ్రంథికంచవ్యంచిత్రకంనాగరంసమమ్
పంచకోలమయంక్వాథస్సర్వదోషనివారకః ॥

తా॥ పిప్పళ్లు మోడి చవ్యము మిర్యాలతీగ చిత్రమాలము శొంఠివీటినిసమాంశ
ములుగ కషాయముపెట్టి పుచ్చుకొనిన దోషజ్వరము మానును. ఇదియపంచకోల
కషాయ మనంబడును.

అష్టమూల కషాయము.

శ్లో॥ త్రిబలాద్విస్థిరాబిలోబృహతీద్వయనాగరం |
అష్టమూలకషాయేణసర్వదోషనివారణం ॥

తా॥ 3 ముత్తపపులగములు కోలపొన్న సేలపొన్న బిల్వము పెద్దవాకుడువేరు
ములకవేరు శొంఠివీటిని సమాముగకషాయముకాచి పుచ్చుకొనిన దోషజ్వరము మానును.
ఇదియ అష్టమూలకషాయమనంబడు.

అష్టాదశమూల కషాయము.

శ్లో॥ బృహతీద్వయతక్కూరీబలాపాటలబిల్వకౌ |
శ్రీపణీకడుండుకశ్చైవద్విస్థిరాచిత్రకంవరా |
అర్కోద్గంధుండికాసిగ్వర్వరుణాకుండలీద్వయం |
మూలాష్టాదశకోయంస్యాత్క్వాథోదోషవినాశనః ॥

తా॥ చిన్నములక పెద్దములక తక్కూరి ముత్తపపులగ కలిగొట్టు మారేడు పెద్ద
గుమ్మడి దుండిలము కోలపొన్న సేలపొన్న చిత్రమాలము మనుజూల జల్లేడు వావిలి
మునగ ఉలిమిడి నల్లయుప్పి తెల్లయుప్పి యీ 18 మూలికలను సమముగ జేర్చి కషా
యముపెట్టి పుచ్చుకొనిన దోషజ్వరము మానును.

శ్లో॥ భూనింబఃపర్పటశ్చవ్యంప్రియంగుశ్చిత్రకంజయా |
దురాలభాశృంగిబేరంక్వాథోదోషజ్వరాపహః ॥

తా॥ సేలవేము పర్పటకము చవ్యము ప్రేంఖణపుపువ్వు చిత్రమాలము కరక
పిండలు తక్కూరివేరు అల్లము శొంఠి వీటిని సమముగవైచి కషాయముపెట్టి పుచ్చు
కొనిన దోషజ్వరము నివారించు.

శ్లో॥ పటోలఃకుండలీవ్యాఘ్రీశ్రీపణీకాహంసపాదికా |
రవిమూలంవరాశుంఠిక్వాథోదోషజ్వరాపహః ॥

తా॥ చేదుపొట్ల తెల్లయుప్పి వాకుడు గుమ్మడు గ్రీవ్యసుందరీ జల్లేడువేరు మను
జూల శొంఠి వీటినిసమముగ కషాయముపెట్టియిచ్చిన దోషజ్వరములు నివారించు.

శ్లో॥ ముస్తాపర్పటవరండఃప్రియంగుస్తంధులీవచా |
చిత్రకంనాగరంక్వాథస్సర్వజ్వరనివారకః ॥

తా॥ తుంగముస్తలు పర్పటకము ఆకుదపువేరు ప్రేంఖణపుపువ్వు చిట్టివేరు
వస చిత్రమాలము శొంఠి వీటినిసమభాగములుగ కషాయముపెట్టి యిచ్చిన సర్వజ్వర
ములు నివారించు.

శ్లో॥ రాజవృక్షఫలంశుంఠికాసమర్దకవాసకం |
పటోలోధాన్యకంముస్తాక్వాథస్సర్వజ్వరాపహః ॥

తా॥ రేలపండు అగుళుశొంఠి కసివిండవేరు అడ్డసరపుయినెలు చేదుపొట్ల ధని
యాలు తుంగముస్తలు వీటిని సమభాగములుగ కషాయముపెట్టి యిచ్చిన సర్వజ్వర
ములు నివారించు.

శ్లో॥ భూనింబశ్చిత్రకంచవ్యంశరపుంఖిగుడూచికా |
విష్ణుకాంత్రాశృంగిబేరంక్వాథస్సర్వజ్వరాపహః ॥

తా॥ సేలవేము చిత్రమాలము చవ్యము ములువెంపలి తిప్పతీగ విష్ణుక్రాంతము
శొంఠి వీటిని సమముగవైచి కషాయముపెట్టి పుచ్చుకొనిన సర్వజ్వరములు నివారించు.

సంధ్యాజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ భూనింబఃకణచక్రాంగీమూర్వాధాత్రీపటోలకః |
విశాలానాగరంక్వాథస్సంధ్యాజ్వరనివారకః ॥

తా॥ సేలవేము పిప్పళ్లు కటుకరోహిణి చాగవేరు పుసిరికపప్పు చేదుపొట్ల
పాపరవేరు శొంఠి వీటిని సమాంశములుగ కషాయముకాచి పుచ్చుకొనిన సంధ్యా
జ్వరము మానును.

రాత్రిజ్వర కషాయము.

శ్లో॥ విష్ణుక్రాంత్రావరాశుంఠికాకజంఘాబలాత్రయం |
రోహిణీసంయుతఃక్వాథోరాత్రిజ్వరవినాశకః ॥

తా॥ క్షయక్రాంతము మనుబాలవేరు శొంఠి వెలమనంధి పెద్దముత్తవపులగ చిన్నముత్తవపులగ నాగముత్తవపులగ కటుకరోహిణి వీటినిసమాంశములుగ కషాయముకాచి పుచ్చుకొనిన రాత్రిజ్వరము నివర్తించు.

శ్లో॥ విశాలాశ్చారిబాశుంఠీనహదేవీవరాబలా ।

మరిచైస్సంయుతఃకాస్వాధోహరేచ్ఛీఘ్రినిశాజ్వరమ్ ॥

తా॥ పాపరవేరు గూడపాలవేరు శొంఠి సహదేవివేరు మనుబాలవేరు పెద్దముత్తవపులగ ము మిరియాలు వీటినిసమముగ కషాయముకాచి పుచ్చుకొనిన రాత్రిజ్వరము నివర్తించు.

— వాతపిత్తకఫజ్వరములకు హిరణ్యగర్భరసము. —

శ్లో॥ సువర్ణంరజితంతామ్రంప్రవాళంపారదంసమం । గంధకంచమనో గుప్తాతాళకంకటురోహిణీ । ఏతానిసమభాగానిహ్యజ్జాదుగ్ధేన మర్దయేత్ । దినేగజపుటేచాచ్యంమూషాస్తేప్రక్షిపేద్భిషక్ । సాంగశీతలముద్భృత్య మర్దితంమృదుచూర్ణితమ్ । అనుపాన విశేషేణ దేయంవల్లగ్వయంహితం । వాతపిత్తకఫద్వండ్వి త్రిదోషోత్థంజ్వరంహారేత్ । హిరణ్యగర్భణామాయం రస శ్రేష్ఠఃప్రకీర్తితః ॥

తా॥ సువర్ణభస్మము వెండిభస్మము తామరభస్మము పగడభస్మము శుద్ధిచేసిన రసము గంధకము మణిశిల తాళకము కటుకరోహిణి వీటిని సమాంశములుగ ఖల్వము నందునిచి మేకపాలతోమడించి మూసయందునిచి చీలమన్నయిచ్చి 1 దినము గజ పుటమిడి సాంగశీతలమునదీసి మరల మృదువుగ చూణముచేసి 2 వల్లములయొత్తు అనుపానయుక్తముగ నేవించిన వాతపిత్తకఫజ్వరములు త్రిదోషజ్వరములు వీటిని నివర్తించజేయు.

వాతపిత్తకఫజ్వరములకు శరభేశ్వర రసము.

శ్లో॥ సంశుద్ధపారదం గంధంవత్సనాభంచహింశుశమ్ । టంకణంచ సమంమర్ద్యం చిత్రమూలకషాయకే । సంశోష్యవాలుకాయంత్రేద్వియామంవజ్రమూషకే । సముద్భృత్యవిచూర్ణ్యాభ దేయఃత్రికటుక్ద్రవైః । వాతపైత్యకఫైశ్చోగ్రంజ్వరంహారతి తక్షణాత్ । సన్నిపాతేనిహన్త్యాశురసోయంశరభేశ్వరః ॥

తా॥ రసము గంధకము నాభి ఇంగుళికము వెలిగారము వీటినిసమభాగములుగ ఖల్వమునందునిచి చిత్రమూలకషాయముచే మడించి వజ్రమూషయందునిచి వాలుకాయంత్రమునందు 2 యామములువండి సాంగశీతలమునదీసి మరలచూణించి గురిగింజ ప్రమాణము శొంఠి పిప్పలి మిరియాలుకలమునందు నేవించిన వాతపిత్తకఫజ్వరములు మూసుటయేగాక సన్నిపాతములసగా మూసును.

జ్వరములకు నారసింహ రసము.

శ్లో॥ అమృతంపారదంగంధంనేపాళంచసమాంశకం । అర్కమూలకషాయేణమర్దయేత్ప్రహారత్రయం । డోలాయస్తేయామమాత్రంపాచితంచసముద్ధరేత్ । గుంజామాత్రంజ్వరంహన్తినారసింహరసోత్తమః ॥

తా॥ శుద్ధిచేసిన పాదరసము నాభి గంధకము నేపాళము వీటిని సమాంశములుగ చేర్చి ఖల్వమునందునిచి జిల్లేడువేళ్ళకషాయముచే 3 రూమములు మడించి డోలాయంత్రమున 1 రూమమువండి సాంగశీతలమునదిచి మరల మడించి గుంజామాత్రము అనుపానయుక్తముగనిచ్చిన జ్వరము నివర్తించు.

జ్వరములకు గరుడధ్వజ రసము.

శ్లో॥ విషసూతాభ్రాగంధంచవోష్యంహింశుశస్తైంధవం । లవంగంపిప్పలీమూలంతుల్యంతుల్యంవిమర్దయేత్ । దినంహంసపద్మిద్రావేకుక్కుటేపుటాచితం । చూణీకృతంతతోదేయంఅనుపానవిశేషతః । మాషమాత్రంజ్వరంహన్తినారసోయంగరుడధ్వజః ॥

తా॥ శుద్ధిచేసిననాభి శుద్ధిచేసినరసము శుద్ధిచేసినఅభ్రాకము శుద్ధిచేసినగంధకము శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు ఇంగుళికము సైంధవలవణము లవంగములు పిప్పలిమూలము వీటిని సమముగ ఖల్వమునందునిచి హంసపాదియాకురసముచే 1 దినము మడించి కుక్కుటపుటమునవండి సాంగశీతలమునదీసి మరలచూణించి మాషప్రమాణము అనుపానయుక్తముగనిచ్చిన జ్వరమునివర్తించు.

సర్వజ్వరములకు నారాయణ రసము.

శ్లో॥ గంధకంత్రికటుంచాభ్రాంగోహిణీతాళకంసమం । పంచకోల కషాయేణమర్దితందివసద్వయమ్ । మూషాయాంభూధరే

పాచ్యంసాంగశీతలముద్ధరేత్ | జమ్బుకాండజపి త్రైశ్చభావితం
 దివనద్వయమ్ | నాగవల్లీరనేదేయంసర్వజ్వరహారంపరం | దోష
 జ్వరంసన్నిపాతం హస్తాన్తిన్యంసంశయః | నారాయణరసో
 నామహ్నిరాకధితఃపురా ||

తా|| కుద్ధిచేసినగంధకము శొంఠిపిప్పలి మిరియాలు కుద్ధిచేసినఅధ్రకము కటుక
 రోహిణి తాళకము వీటిని సమాంశములుగ ఖల్వమునందునచి పంచకోలకషాయమున 2
 దినములు మడించి పజ్రమాషయందునిచి చీలమన్నుయిచ్చి భూపుటమిడి సాంగశీత
 లమునదీసి మరల సక్క మిను వీటిపిత్తములచే 2 దినములుభాషనచేసి గుంజామాత్రము
 తమలపాకురసముతో నిచ్చిన సకలజ్వరములు దోషజ్వరములు సన్నిపాతములు వీటి
 నన్నియు నివర్తింతు.

సర్వజ్వరములకు వైష్ణవీరసము.

శ్లో|| హింగుళంపత్సనాభంచవక్రాంగీత్రికటుకంతథా | చిత్రమూల
 కషాయోణ సమభాగంవిమర్దయేత్ | డోలాయంత్రేయామ
 మాత్రంపచేన్నిత్వాతథాపిబేత్ | ఆర్ద్ర కస్యానుపానేనమాష
 మాత్రంజ్వరాపహం | ద్వంద్వజ్వరంసన్నిపాతంపురాణవిషమ
 జ్వరంనాశయత్సఖిలంఘోరంనామాయంవైష్ణవీరసః ||

తా|| కుద్ధిచేసిన యింగిలీకము కుద్ధిచేసిననాభి కటుకరోహిణి శొంఠి పిప్పలి
 మిరియాలు వీటిని సమభాగములుగ ఖల్వమునందునిచి చిత్రమూలకషాయముచే నోక
 యామము మడించి మరల నాకషాయమునందే డోలాయంత్రమున నోకయామము
 వండి సాంగశీతలమునదీసి మాషమాత్రము అల్లపురసముతో సేవించిన ద్వంద్వజ్వరములు
 సన్నిపాతములు పురాణజ్వరములు విషమజ్వరములు వీటినిన్నియు నివర్తింతు.

సర్వజ్వరములకు లక్ష్మీనారాయణ రసము.

శ్లో|| శ్రీఖండంశిఖతుర్ధంచటంకణంతారకంసమం |
 పునర్ణవामూలరసేమర్దితంప్రహారత్రయమ్ |
 పాచయేద్యామమాత్రంచడోలాయస్తేత్రిణబుద్ధిమాన్ |
 గుంజాద్వయంపిబేచ్ఛానుపానేనసర్వజ్వరాపహం |
 దోషజ్వరంహరేత్ప్రవంలక్ష్మీనారాయణోరసః ||

తా|| గంధకము మయిలుతుత్తము వెలిగారము తాళకము వీటిని సమభాగము
 లుగచేర్చి ఖల్వమునందునిచి తెల్లగలిజేరు వేళ్ళరసముచే 3 యామములు మడించి
 యీ రసమునందే డోలాయంత్రమున 1 యామమువండి సాంగశీతలమునదీసి 2 గురి
 గింజలయొత్తు అనుపానయొక్కముగ సేవించిన సర్వజ్వరములు దోషజ్వరములు ఇవి
 నివర్తింతు.

సర్వజ్వరములకు భూతేశ్వర రసము.

శ్లో|| శుద్ధనూతంవిషం గంధంనేపాశందరసంసమం | మన్దస్యంపహ్ని
 కషాయోణాడోలాయస్తేత్రిదినంపచేత్ | నమన్ద్యత్వాధమత్స్య
 స్యపిత్తేయామంవిమర్దయేత్ | స్నుహీక్షీరేవిమర్ద్యాధద్వియా
 మంఖల్వమధ్యకేమాషైకమార్ద్ర కేదేయంజ్వరంహస్తాన్తిన్యం
 శయః | అర్కమూలకషాయోణసన్నిపాతంనిహన్తిచ | దధ్య
 న్నందాపయేత్పథ్యంత్వపిత్తక్రంపిబేదను | భూతేశ్వరరసోనా
 మభూతేశ్వరవినిర్మితః ||

తా|| కుద్ధిచేసినరసము కుద్ధిచేసిననాభి గంధకము నేపాశము యింగిలీకము
 వీటిని సమాంశములుగగుర్చి ఖల్వమునందునిచి చిత్రమూలకషాయముచే మడించి
 ఆకషాయమునందే డోలాయంత్రమునవండి సాంగశీతలమునదీసి పిదప చేపచేయచే
 1 యామము మడించి మరల బొంతజెముడుపాలచే 2 యామములు మడించి మాష
 మాత్రము అల్లపురసముతో సేవించిన సర్వజ్వరములు జిల్లేడువేళ్ళకషాయముతో సేవించిన
 సన్నిపాతములు మానును. పథ్యము పెరుగన్నమిడి రాహునకు మజ్జిగనియ్య
 వలయు. ఈరసము సాంబమాతికచే జెప్పబడిన భూతేశ్వరరసమనబడు.

సర్వజ్వరములకు త్రిపురాంతక రసము.

శ్లో|| రసగంధాభి కంతుల్యందినమేకంవిమర్దయేత్ | భృంగరాజ
 రసేఖలేనజ్రమూషాస్తరేక్షిపేత్ | కుక్కుటస్యపుటేపాచ్యం
 సాంగశీతలముద్ధరేత్ || మత్స్యాజకోలజైఃపిత్తైస్త్రియామం
 మర్దయేత్పునః | ఆర్ద్ర కస్యానుపానేనగుంజామాత్రంపిబేత్తథా |
 వాతికంపైత్తికంచైవల్లేష్యకృకాహికజ్వరమ్ | త్రిదోష
 ద్వంద్వజంహస్తాన్తిన్యంపానవిశేషతః | తక్రభక్తంభవేత్పథ్యం
 త్పాతేశరకరాజలమ్ | శంభుదాకధితఃపూర్వంరసోయం
 త్రిపురాంతకః ||

తా॥ రసము గంధకము అభ్యక్తము యీ 3 సమముగజేర్చి ఖల్వమునందు గుంటగలగ రాకురసముచే 1 దినము మర్చించి గుళికెలుజేసి ఆరనిచ్చి వజ్రమూషయందు నిచి కుక్కుటపుటమిడి సాంగశీతలమునదీసి చేప మేక ఆడవిచంది వీటిపిత్తములచే 3 యామములుమర్చించి గుంజామాత్రము అల్లపురసముతోనిచ్చిన వాతజ్వరము పిత్తజ్వరము కఫజ్వరము ఇదిమానుటయే గాక త్రిదోషజ్వరము ద్వంద్వజ్వరము ఇవియన్నియు అనుపానభేదముచేసేవించిన నివారిండు. మరియు మజ్జిగన్నము పథ్యమిడి దాహము నకు శర్కరొడకమునివ్యవలయు.

సర్వజ్వరములకు కాలకంధర రసము.

శ్లో॥ విషంమనశ్శిలాసూతంగంధకంటంకణంకణాః ధూర్తబీజంసమం ఖల్వేదినేహంసపదీరసే । మర్చితంఖజ్జలీంకృత్యాశరావేణపుటే సచేత్ । ఆరణ్యకోత్పలశత్రై స్సాంగశీతలముద్ధరేత్ । స్నుహీ క్షీరేణమర్ద్యా కమత్సృప్తిత్రేనభావయేత్ । గుంజామాత్రం ప్రదాతవ్యంసర్వజ్వరహరంపరం । అనుపానవిశేషేణదేయం దోషజ్వరంహరేత్ । పథ్యందేయంసుశాల్యన్నంముద్గసూపే నసంయుతం । దాహశీతజలందేయమిక్షుఖండానిభక్షయేత్ । హరిణాకథితఃపూర్వంరసోయంకాలకంధరః ॥

తా॥ నాభి మణిశిల రసము గంధకము వెలిగారము పిప్పళ్లు వుమ్మెత్తవిత్తులు వీటిని సమభాగములుగచేర్చి ఖల్వమునందునిచి హంసపాదియాకురసముచే మడించి ఖజ్జలిచేసి చూడుతుంటుందిచి పైనచూకుడునుంచి చీలమన్నుయిచ్చి 100 ఆడవిపిడకలచే పుటమిడి సాంగశీతలమునదీసి బొంతజెముడుపాలతో 1 యామముమదకణజేసి పిడప చేపచేపచే భావనజేసి గుంజామాత్రము అనుపానభేదముచేనిచ్చిన సర్వజ్వరములు దోషజ్వరములు శమించు. ఇంచుకుపథ్యము; పెసరపన్ను శాల్యన్నము దాహమునకు శీతోడకము చెరుకుతుంటలు వీటిని నివ్యవలయు.

సర్వజ్వరములకు శాంభవీ రసము.

శ్లో॥ శుద్ధపారదగంధాద్వాటంకణంనాగరాభయంఏకండదన్తిబీజాని శౌరీపాషాణకంసమం । మర్ద్యంజంబీరసీరేణఖల్వమధ్యేదిన త్రయంశరావేదినమేకంచపుటేకుక్కుటకేపచేత్ । సాంగశీతల ముద్ధృత్యమర్ద్యమేరండత్రై లకే । దశాంశంమరిచందత్వామరి

చార్ధంవిషంక్షీపేత్ । గుంజామాత్రంప్రదాతవ్యంసర్వజ్వర హరంపరం । దిధ్యన్నందాపయేత్పథ్యంత్పమాత్రేనారీకేళజం । పార్వతీనిర్మితఃపూర్వంనామ్నాయంశాంభవీరసః ॥

తా॥ శుద్ధజేసినపాదరసము గంధకము వెలిగారము శొంఠి కరక్కాయలు అను దపువిత్తులు సేపాశములు గౌరీపాషాణము వీటిని సమాంశములుగ ఖల్వమునందుచేర్చి నిమ్మచండ్రరసముచే 3 దినములుమడించి చూకుశ్చయందునిచి చీలమన్నుయిచ్చి వొక దినము కుక్కుటపుటమిడి సాంగశీతలమునదీసి అనుదముచేమదకణజేసి అపుషధము నకు పదియవపాలు మిరియాలు మిరియాలలోపగము నాభిచేర్చి మరలమడించి గుంజామాత్రము అనుపానసహితముగనిచ్చిన సర్వజ్వరములు నివర్తించు. పెరుగన్నము పథ్యమిడి దాహమునకు నారీకేళోడకము నివ్యవలయు. నీరసము పార్వతీజేపిచే నిర్మింపబడిన శాంభవీరసమనబడు.

సర్వజ్వరములకు భద్రకాలీ రసము.

శ్లో॥ శుద్ధసూతంవిషంచాభ్రాంత్రికటుంగంధటంకణమ్ ధూర్తభీజం సైంధవంచతుల్యంతుల్యంవిచూర్ణయేత్ । వజ్రమూషాగతం పాచ్యంవాలుకాయంత్రనంజ్జకే । ద్వియామాస్తేసముద్ధృత్య మత్సృప్తిత్రేనభావితం । మాషమాత్రంచానుపానేభక్షయేద్దోషనాశకం । సర్వజ్వరహరశ్రేష్ఠఃభద్రకాలీరసోత్తమః ॥

తా॥ రసము నాభి అభ్రకము శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు గంధకము వెలిగా రము నల్లపుమ్మెత్త విత్తులు సైంధవలవణము వీటినిసమముగజేర్చి చూడించుచి వజ్రమూష యందునిచి వాలుకాయంత్రమున 2 ర్ఘాములుపండి సాంగశీతలమునదీసి చేపపిత్త మునభావముజేసి మాషమాత్రము అనుపానవిశేషముగనిచ్చిన దోషజ్వరములు సర్వజ్వర ములు మానును.

సర్వజ్వరములకు భువనేశ్వర రసము.

శ్లో॥ గౌరీపాషాణమభ్రాంచవిషంమణిశిలారసం । దన్తిబీజసమం ఖల్వేమర్దయేద్దినసత్రయం । కారవేల్లపత్రరసేపుటేకుక్కుట కేపచేత్ । ఉద్ధృత్యచూర్ణయేత్ప్రేద్వియామంచభిషగ్వరః । గుంజామాత్రార్ధైకద్రావేఅథవాకటుకద్రనే । పితేస్సర్వజ్వరం హస్తీరసోయంభువనేశ్వరః ॥

తా॥ గోపాషణము అభ్యక్తిము వసనాభి మణిశిల రసము సేవాశములు వీటినినముగ ఖల్వమునందునిచి కాక రాకుపసరుచే 3 దినములు ఖజ్జలిగామదికొంచి కుక్కుటపుటమిడి సాంగశీతలమునదీసి పిదప ఖల్వమునందువైచి 2 యామములు మదికొంచి గుంజామాత్రము అల్లపురసమునందుగాని లేక శొంఠి పిప్పలి మిరియాల కషాయమునందుగాని యిచ్చిన సర్వజ్వరములు మానును.

సర్వజ్వరములకు ఉమామాహేశ్వర రసము.

శ్లో॥ సంశుద్ధపారదంచాభ్రాసమంఖలేవీమర్దయేత్ | కాకజంఘా కషాయేణాదినమేకంతుఖజ్జలింఙ్డోలాయస్త్రీయామయుగ్మం పాచ్యంత్రీవ్రాగ్నినాతతః | శిఖకుక్కుటపిత్తాభ్యాంమర్దయేద్యా మయుగ్మకం | ఆద్రకస్యద్రసేదేయంమాషమాత్రంజ్వరా పహంత్రక్రభక్తంభవేత్సంస్థ్యంవృంతాకఫలసంయుతం | ఉమా మాహేశ్వరోనామరసోయంశ్రేష్ఠపుచ్యతే ||

తా॥ కుడ్డిచేసినపాదరసము అభ్యక్తిము యీ 2 నమముగ ఖల్వమునందునిచి 1 దినము వెలుపుసంధికషాయముచే మదికొంచి ఙ్డోలాయంత్రమున 2 యామములు తీవ్రాగ్నినివండి సాంగశీతలమునదీసి నెములి కోడి వీటి పిత్తములచే 2 యామములు భావనజేసి మాషమాత్రము అల్లపురసమునందుచ్చిన సర్వజ్వరములు మానును. ఇందుకుపథ్యము వంకాయ మజ్జిగసహితము అన్నంబిడవలయు.

ఉగ్రజ్వరమునకు పితామహ రసము.

శ్లో॥ పారదంవత్సనాభంచ హింగుళంకటురోహిణీ | లోహతామ్ర మయోభస్మతాశకంచసమంసమం | అర్కమూలకషాయేణ మర్దితంవటకీకృతం | కుప్పికాయాంవినిషీష్య విలింపేద్వస్త్రీ మృత్తికాం | త్రియామంవాలుకాయంత్రేపచేన్మృద్వస్నినా భిషక్ | గుంజామాత్రంప్రదాతవ్యమత్యుగ్రంనాశయేజ్జ్వరం | పితామహరసోనామసర్వదోషనికృంతనః ||

తా॥ రసము నాభి ఇంగుళికము కటుకరోహిణి లోహభస్మము తామ్రభస్మము వుక్కుభస్మము తాశకము వీటినినమాంశములుగ ఖల్వమునందునిచి జిల్లేడువేళ్ళకషాయ మున మెత్తగనూరి గుళికెలుచేసి గాజుకుప్పెయిందునిచి చీలమున్నయిచ్చి వాలూకాయంత్రమున మృద్వస్నిచే 3 యామములువండి సాంగశీతలమునదీసి గుంజామాత్రము నుపానవిశేషముగనిచ్చిన సర్వజ్వరములు నివతికొను.

సర్వజ్వరములకు భారతీ రసము.

శ్లో॥ వచాపారదగంధాభ్రావత్సనాభంసమంసమం | ముండీద్రవేదినంమర్ద్యంమూషాయాంభూదరేపుటే | పాచ్యంచటకపిత్తేనభావితందివనద్వయం | అనుపానవిశేషేణదేయంగుంజాప్రమాణకమ్ | సర్వజ్వరాన్నిహంత్ర్యేవానామ్నాయంభారతీరసః ||

తా॥ వస రసము గంధకము అభ్యక్తిము నాభి వీటిని సమాంశములుగగూర్చి బోడతరపుఅకురసమున యొకదినము మదికొంచి వజ్రమాషయందునిచి భూపుటంబిడి పూరపిచ్చుకచేధున 2 దినములుభావనజేసి గుంజాప్రమాణము అనుపానయంత్రముగ నేవించిన సర్వజ్వరములు నివతికొను.

సర్వజ్వరములకు కల్యాణ రసము.

శ్లో॥ తాశకంగంధకంతుల్యంశంఖక్షౌరంసమంసమం | మర్ద్యంజంబీరసీరేణఙ్డోలాయస్త్రీదినంపచేత్ | తన్నిత్వాచూర్ణితంకృత్వాదేయంవల్లద్వయంహితం | అనుపానవిశేషేణసర్వజ్వరహరంపరం | కల్యాణరసనామాయంబ్రహ్మణానిర్మితఃపురా ||

తా॥ తాశకము గంధకము శంఖసున్నము వీటిని సమాంశములుగచేర్చి నిమ్మ బండ్లరసమునమర్దించి ఙ్డోలాయంత్రమున 1 దినమువండి సాంగశీతలమునదీసి చూర్ణము చేసి 2 గురిగింజలంత అనుపానవిశేషమునయిచ్చిన సర్వజ్వరములు నివతికొను.

విషమజ్వరములకు భార్గవీ రసము.

శ్లో॥ రసగంధకసేవాశంసమంఖలేవీమర్దయేత్ | అశ్వత్థపల్మలద్రావేఙ్డోలాయంత్రేణపాచయేత్ | యామమాత్రంతతోసీత్వాగుంజామాత్రంప్రమాణకం | సితాకణాయుతంఖాదేద్విషమజ్వరనాశకమ్ | సర్వజ్వరంక్షణార్థన్నినామ్నాయంభాగవీరసః ||

తా॥ రసము గంధకము సేవాశములు వీటిని సమాంశములుగ ఖల్వమునందునిచి రావిచెక్కకషాయముచేమర్దించి ఆకషాయమునంజే ఙ్డోలాయంత్రమున 1 యామము

వండి సాంగశీతలమునదీసి గుంజామాత్రము శర్కర పిప్పలిచూణాము యీయను పానమునందు నేవించిన వివచనజ్వరములు సర్వజ్వరములు క్షణమాత్రములో నివర్తించు.

దోషజ్వరములకు రసేంద్ర రసము.

శ్లో॥ శుద్ధసూతంసమంచాభ్రామ్మతతామ్రంవిషంసమం | గంధకం చసమంపిష్టాప్యార్యమూలకమాయకే | మూషాస్తేవాలుకాయస్తేద్రిదినైకంమందవహ్నినా | పాచ్యంచూణీకృతంసూక్ష్మంమాషంపై వానుపాసతః | ఖాదేద్దోషజ్వరంహస్తినన్ని పాతనికృత్సనః | రసేంద్రరసనామాయంశంభునాపరికీర్తితః ||

తా॥ రసము అభ్రాకము తామ్రభస్మము నాభి గంధకము వీటినిశుద్ధిచేసి సమాంశములుగ చేర్చి జల్లేడువేళ్ళకషాయముచే మడిపించి మూషయందునిచి వాలుకాయంత్రమున 1 దినము మందాగ్నిచేసండి సాంగశీతలమునదీసి మెత్తగచూణీకంఠిచూషమాత్రము అనుపాసయంక్తముగ నేవించిన దోషజ్వరములు సన్ని సాతజ్వరములు మానును. ఈరసము (ఈశ్వరునిచే నిర్మింపబడిన రసేంద్రరసమనిబరంగు.)

దోషజ్వరములకు విశ్వంభర రసము.

శ్లో॥ శుద్ధసూతంసమంచాభ్రామ్ హింగుళంవిషతాళకం | తుల్యం తుల్యంఖల్వప్యధ్యక్షీ పేన్మర్ద్యం దినద్వయం | హంసపాదీకషాయేణకుక్కుటిపుటపాచితం | చూణీకృత్యతతోదేయంపునః కుక్కుటసంజ్ఞకం | కూర్మవారాహాతిమిజైఃపిష్టైర్భావ్యం దినత్రయం | మాషమాత్రప్రయోగేణహ్యనుపాసవిశేషతః | దోషంచసన్ని పాతంచమ్యాత్యుగ్రంనాశయేజ్జ్వరం | ఇచ్ఛాపత్యంతతో భుక్త్యావృత్తిక్షుఖండానిభక్షయేత్ | నారీకేలోదకం దాహే పిబేచ్ఛర్కరవారిచ | విష్ణునాకథితః పూర్వంవిశ్వంభరరసోత్తమః ||

తా॥ శుద్ధిచేసినరసము అభ్రాకము ఇంగిలీకము నాభి తాళకము వీటినిసమాంశములుగచేర్చి ఖల్వమునందునిచి హంసపాదిఅకుకషాయమున 2 దినములు మడిపించి 1 కుక్కుటపుటంబిడి సాంగశీతలమునదీసి నూరి మరలకుక్కుటపుటంబిడి సాంగశీతలమునదీసి తాబేలు పది మినము వీటిచేదన 3 దినములుభావనచేసి మాషమాత్రము అనుపాసవిశేషముగ నిచ్చిన దోషజ్వరములు సన్ని పాతములు తీవ్రజ్వరములు నివ

ర్తించు. ఇచ్ఛాపత్యంబిడి చెరుకుఖండములు దాహమునకు నారీకేలోదకము శర్కరలోదకము వీటినినివ్వవలయు. ఇదియ (క్రివిష్ణుమూర్తిచే వచింపబడిన విశ్వంభరరసమని తెలియవలయు.)

అధానారీశ్వర రసము.

శ్లో॥ శుద్ధసూతంవిషంవంగసింగుళంచసమాంశకం | శ్వేతదూర్వారసేఖల్వేమర్దయేద్ధుటికాత్రయం | శ్వేతదూర్వారసేప్రస్థేడోలాయంత్రేదినంపచేత్ | డోలాయంత్రరసే శేషేహ్యాషధం మర్దయేత్పునః | కర్ణరంధ్రప్రయోగేణపార్శ్వజ్వరవినాశం | అర్ధనారీశ్వరోనామశంభునాపరికీర్తితః ||

తా॥ శుద్ధిచేసినరసము నాభి వంగభస్మము ఇంగిలీకము వీటిని సమాంశములుగ ఖల్వమునందునైచి తెల్లగరికెరసముచే 3 ఘడియలు మడిపించి ఆరణమునందే డోలాయంత్రమున 1 దినమువండి డోలాయంత్రమున మిగిలినరసముచే మరల ఔషధమును మడిపించి చెవులయందునైచిన పార్శ్వజ్వరము విడుచును.

అజీర్ణ జ్వరములకు హుతాశన రసము.

శ్లో॥ కుష్ంఘంఘంధంవిషంవ్యోషంత్రిఫలాపారదంసమం | భృంగాంబునామర్దయేత్సముద్గమానవటీకృతా | అజీర్ణశ్వాసకాసఘ్నాదీపనీరుచివర్ధినీ | హుతాశనరసోనామజ్వరాణాంచవినాశకః ||

తా॥ చంగల్వకోష్ఠ గంధకము నాభి శొంఠి పిప్పళ్ళు మిరియాలు కరకతాడి పుళిరికెలు రసము వీటినిన్నియు సమములుగ గుంటగలరాకుగనముచే మడిపించి పెసరగింజప్రమాణము మాత్రలుచేసి నేవించిన అజీర్ణజ్వరము శ్వాస కాస వీటిని కమింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీపనము దుచి వీటినిసగా గలుగజేయు.

శీతజ్వరములకు రామబాణ రసము.

శ్లో॥ పారదంచపలంతుత్థంరసంచసమభాగకం | ఉన్నతదశసారేణమర్దయేత్ప్రహరద్వయం | ముద్గమాత్రంతువటుకంగోక్షీ రేణపిబేత్త్రిహం | రామబాణరసోనామాశీతజ్వరనివారణః ||

తా॥ రసము తుష్ణము ఇంగిలీకము వీటిని పలమువంతున సమభాగములుగ ఖల్వమునచేర్చి ఉమ్మెత్త ఆకురసముచే 2 యామములు మదిఁచి పెసరగింజలుచేసి ఆవుపాలతో 3 దినములుపుచ్చుకొనిన శీతజ్వరము నివర్తింఁచు.

శీతజ్వరములకు ఏకమూర్తి రసము.

శ్లో॥ శుద్ధంమూషకపాషాణంమాక్షీకాస్తేవిపాచితం ।
యామమాత్రంసముద్ధృత్యసూక్ష్మామార్గానికారయేత్ ।
సితాయాంచణమాత్రంచదేయంవాన్తిర్భవేద్ధృవం ।
ఏకమూర్తిరసోన్నామ్నాశీతజ్వరనివారకః ॥

తా॥ శుద్ధిచేసినవుల్లిపాషాణమును తేనెయందు 1 యామమువండి సాంగశీతలమునదీసి నూత్నముగ చూణించి శనగలంతమాత్రముచేసి పంచదారతో నేవించిన వాంతియగు. పిదప శీతజ్వరము నివర్తింఁచు.

ద్విమూర్తి రసము.

శ్లో॥ నేపాళంమూషపాషాణంమాక్షీకాస్తేవిపాచితం ।
చూర్ణంగుంజాద్వయంశీతజ్వరవినాశకః ।
మూర్తిద్వయరసోనామవిష్ణునాపరికీర్తితః ॥

తా॥ నేపాళములు ఉల్లిపాషాణము వీటినిసమాంశములుగజేర్చి తేనెయందుడింపి మరలచూణించి 2 గురిగింజలంత ఆవుపాలతోనేవించినను లేక వెల్లుల్లి లేక త్రికటుకపాయము వీటితోనైననేవించినను శీతజ్వరము మానును.

త్రిమూర్తి రసము.

శ్లో॥ ద్వితుత్థంమూషపాషాణంమాక్షీకాస్తేవిపాచయేత్ । కారవేల్లి
పత్రరసేతుల్యంతుల్యంవిమర్దయేత్ । డోలాయస్త్రీవిపాచ్యా
ధయామాస్తేపసముద్ధరేత్ । తతోదుత్తూరజైర్మర్ద్యంగుంజా
మాత్రంప్రదాపయేత్ । గవ్యక్షీరానుపాసేనశీతజ్వరనివారణః ।
శంభునాకఞ్చిఃపూర్వంనామ్నాత్త్రైమూర్తికోరసః ॥

తా॥ మైలుతుష్ణము పాలతుష్ణము ఉల్లిపాషాణము వీటినిసమభాగములుగ తేనెయందువైచి 1 యామమువండి మరల కాకరాకురసముచేమదిఁచి డోలాయంత్రమున 1 యామమువండి సాంగశీతలమునదీసి మరల ఉమ్మెత్త ఆకురసమున మదిఁచి గురిగింజప్రమాణము ఆవుపాలతో నిచ్చిన శీతజ్వరము నివర్తింఁచు.

శీతజ్వరములకు చండభాను రసము.

శ్లో॥ ఏకభాగంక్షీరతుత్థంద్విభాగంశుద్ధతాళకం ।
చతుర్భాగంశిలాక్షారంకుమారీద్రవమర్దితం ।
వజ్రమూషాగతంపాచ్యమేకకుక్కుటకేపుటే ।
గుంజాద్వయంప్రదాతవ్యంజీరకస్యానువాసతః ।
చండభానురసోనామశీతజ్వరనివారణః ॥

తా॥ పాలతుష్ణము 1 భాగము శుద్ధిచేసినతాళకము 2 భాగములు శిలాక్షారము 4 భాగములు వీటినిఖల్వమునందునిచి కలుబందరసముచే మదిఁచి వజ్రమూషయందునిచి 1 కుక్కుటపుటమిడి సాంగశీతలమునదీసి 2 గురిగింజలంత జీలకఱ్ఱయను పానమునందుకలిపి నేవించిన శీతజ్వరమునివారింఁచు. పథ్యము పెసరగంజి యివ్వవలయు.

సూర్యపావక రసము.

శ్లో॥ త్రిపాషాణంద్వితుత్థంచనేపాళంతాళకంసమం ।
మద్యంధుత్తూరకద్రావైఃకుక్కుటిపుటపాచితం ।
సాంగశీతలముద్ధృత్యకోలపితేనభావయేత్ ।
గుంజామాత్రంప్రదాతవ్యంశీతజ్వరనివారకం ।
సూర్యపావకనామాయవిశ్వాశ్వరేణప్రకల్పితః ॥

తా॥ ఉల్లిపాషాణము గౌరిపాషాణము దొడ్డిపాషాణము మైలుతుష్ణము పాలతుష్ణము నేపాళములు తాళకము వీటినిసమభాగములుగ ఖల్వమునందునిచి ఉమ్మెత్త ఆకురసముచేమదిఁచి కుక్కుటపుటమిడి సాంగశీతలమునదీసి మరల అడవిపందిపిత్తముచే భావనజేసి గుంజామాత్రము అనుపానయుక్తముగనేవించిన శీతజ్వరము మానును.

శీత గజాంకుశము.

శ్లో॥ ఏకభాగంశుద్ధరసంద్విభాగంవత్సనాభకం ।
శిఖితుత్థంత్రిభాగంచచతుర్భాగాచకర్పరీ ।
ఉన్మత్తజడనైర్మర్ద్యంఢోలాయస్త్రీపాచయేత్ ।
తన్నీత్వాచూణితంకృత్వాగుంజామాత్రంప్రదాపయేత్ ।
శీతజ్వరనిహంత్యాశురసశీతగజాంకుశః ॥

తా॥ శుద్ధిచేసినపాదరసము 1 భాగము శుద్ధిచేసిననాభి 2 భాగములు శుద్ధిచేసిన మైతుష్ణము 3 భాగములు పాలతుష్ణము 4 భాగములు వీటినిఖిల్యమునందునిచి పుష్కైత్ర ఆకురసమునమడించి డోలాయంత్రమునందు వండి సాంగశీతలమునదిచి మరల చూడెంచి గుంజామాత్రము అనుపానసహితముగ నేవించిన శీతజ్వరము నివతింను.

శీతభంజన రసము.

శ్లో॥ ద్వితుష్ణంమరిచంనూతంఉల్లిపాషాణనాగరం |
కారవల్లీరసేమద్యంకుక్కుటీపుటపాచితం |
మత్స్యపిత్తేతతోభావ్యంగుంజామాత్రంప్రయత్నతః |
శర్కరస్యానుపానేనదేయంశీతజ్వరహరేత్ |
హరిఃప్రకటితఃపూర్వంనామాయంశీతభంజనః॥

తా॥ మయిలతుష్ణము పాలతుష్ణము మిరియాలు రసము ఉల్లిపాషాణము శొంఠి వీటినిసమాంశములుగ ఖిల్యమున కాకరాకుపసరుచేమడించి కుక్కుటపుటమిడి సాంగశీతలమునదిసి మరల చేపచేదుచేభావనజేసి గుంజామాత్రము శర్కరానుపానము నందునేవించిన శీతజ్వరమువారింను.

అహిక అస్థిగత శీతజ్వరములకు పంచమూర్తి రసము.

శ్లో॥ నేపాశంమూషపాషాణద్వితుష్ణంతాశకంసమం | గృహకన్యారసేమర్ద్యం ద్వియామంచప్రయత్నతః | డోలాయంత్రేపచే ద్యామంతన్నీత్వామత్స్యపిత్తకే | భావితంక్షణమాత్రంచదే యందుగ్ధానుపానతః | ఆహికాస్థిగతంశీతం హన్తిసత్యంసం శయః | పంచమూర్తిరసోనామప్రాణీనాంహితకారకః ॥

తా॥ నేపాశంములు ఉల్లిపాషాణము మయిలతుష్ణము పాలతుష్ణము తాళకము వీటినిసమాంశములుగజేర్చి ఖిల్యమునందునిచి కలుబందరసముచే 2 యామములు మడించి డోలాయంత్రమున 1 జామునండి సాంగశీతలమునదిసి చేపచేదుచే భావన జేసి శనగంజలంత ఆవుపాలతోనిచ్చిన ఆహికజ్వరములు అస్థిగతజ్వరములు శీతజ్వర ములు ఇవినివతింను.

అహికజ్వరములకు మహాజ్వరాంకుశ రసము.

శ్లో॥ శుద్ధసూతంవిషంగంధంధూర్బీజంత్రిభిస్సమం | చతుర్వృత్తి ద్విగుణంవోషంమూణం దేయంద్విగుంజకం | జమ్బీరకస్య

ద్రావేణహ్యర్ద్ర)కస్యరసైర్యుతం | మహాజ్వరాంకుశోనామ జ్వరాణాంనాశకంపరం | ఏకాహికంద్వాప్యహికంచత్ర్యాహికంచతుర్ధకం | విషమంచ త్రిదోషాస్థింహన్తిసద్యోనసం శయః॥ మహాజ్వరాంకుశోనామవిష్ణునాకధితఃపురా॥

తా॥ పాదరసము 1 భాగము విషము 1 భాగము గంధకము వొక భాగము ఉమ్మై త్రివిత్తులు 3 భాగములు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు 12 భాగములు వీటినిన్నియు శుద్ధిచేసి ఖిల్యమునందునిచి నిమ్మపండ్లరసము అల్లపురసము వీటిచే మడించి 2 గురిగం జలంత నేవించిన ఏకాహికము ద్వాప్యహికము త్ర్యాహికము చాతుర్ధకము విషము త్రిదోషమువలనబుట్టినజ్వరము ఇవియన్నియు నివతింను.

అహికాస్థిగతజ్వరములకు నవనాధరసము.

శ్లో॥ విషంవిషంద్వితుష్ణంచరసందోష్ణిశిలావచా | తాళకంగంధకంతుల్యంమర్దితంలశునద్రవే | డోలాయంత్రేదినంపాచ్యంభావ్యంజ మ్నూకపిత్తకే | గుంజామాత్రంప్రదాతవ్య మజాక్షీరామపా నతః | ఆహికాస్థిగతందోషంశీతజూతింహరేత్పరమ్ | క్షీరాన్నంశర్కరాయుక్తంభోజయేద్ధృతసంయుతం | దాహేశీత జలంపీత్యానారీకేభోదకంతువా | ప్రాణీనాంహితకారోగుం నవనాధరసోత్తమః ॥

తా॥ నాభి ఉల్లిపాషాణము మయూరతుష్ణము పాలతుష్ణము శుద్ధరసము దోష్ణి పాషాణము వస తాళకము గంధకము వీటినిసమాంశములుగ వెల్లుల్లిరసముచే మడించి డోలాయంత్రమున 1 దినమువండి సాంగశీతలమునదిసి నక్కుపీత్తముచే భావనజేసి గుంజామాత్రము మేకపాలతోనేవించిన అహిక అస్థిగత దోష శీతజ్వరములు మానును. శర్కర క్షీరఘృతయుక్తమగు అన్నముభుజించి దాహమునకు శీతోదకము శారీకేభోద కముపుచ్చుకొనవలయు.

అప్టజ్వరములకు అమోఘాస్త రసము.

శ్లో॥ విషతాళఫలంచైవగోరీపాషాణకస్సమః | నాభిసూతంత్రయోభాగానిర్గుండీతులసీద్రవైః | తిలప్రమాణవటుకాంఛాయాశుష్కాంచకారయేః | త్రయోదశసన్నిపాతాజ్జ్వరానష్టానివారయేత్ |

విషమంశీతదోషంచక్షణమాత్రేణనాశయేత్ |

అనుపానవిశేషేణహ్యమోఘాస్త్రంచనామతః||

తా|| విషతాశకము 1 భాగము గారీపాషాణము 1 భాగము నాభి 3 భాగములు రసము 3 భాగములు వీటినిఖల్వమునందువైచి వావిలి తులసి వీనియాకులరసముచే ముడిఁచి తిలవ్రమాణము పటుకములుజేసి నీడనుయెండించి అనుపానయక్తముగ నిచ్చిన శ్రయోదశపన్నులు అష్టవిధజ్వరములు విషమశీతదోషములు యివియన్నియు నివర్తింఁచు.

అష్టజ్వరములకు చంద్రహాస రసము.

శ్లో|| ద్విభాగంపారదందద్యాత్పద్భాగంశుద్ధగంధకం | దరదంతుద్విభాగంచచతుర్భాగంతుటంకణం | అమృతంతుద్విభాగంచ శిలాయాశ్చద్విభాగకం | సురాకారంచతుర్భాగంవ్యోషం ఘోడశకంతథా | లవంగై లాద్వయంత్రీణి జాతీఫలద్విభాగకం వస్త్రీబీజంసమంచైవజమ్బూరరసమర్దితం | భృంగ రాజేనిర్ధంపీనాగపల్కాద్ద్వివేణచ | త్రిఫలస్యరసేనైవమర్ద్యంఘటిచతుష్టయంప్రత్యేకంమార్దవంకృత్వాహ్యనుపానవిశేషతః | జ్వరమప్యవిధంహస్తినన్నిపాతాంస్త్రయోదశ ||

తా|| శుద్ధిజేసినపాదరసము 2 భాగములు శుద్ధిజేసిన అమృత సారగంధకము 6 భాగములు ఇంగుళికము 2 భాగములు వెలిగారము 4 భాగములు నాభి 2 భాగములు మణిశిల 2 భాగములు పొట్టుపప్పు 4 భాగములు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు 16 భాగములు లవంగాలు 2 భాగములు ఏలకులు 3 భాగములు జాజికాయ 2 భాగములు నేపాళపువ్వులు 2 భాగములు వీటినిన్నియు శుద్ధిజేసి ఖల్వమునందునిచి నిమ్మపండ్ల రసము గుంటగలగరాకు వావిలాకు తమలపాకులు అల్లము కరకతాడి యుసిరికలు వీటి రసములచే ప్రత్యేకప్రత్యేకము 4 ఘడియలుముడిఁచి మాషమాత్రము పటుకములు జేసి నీడనునెండించి అనుపానవిశేషసహితముగనిచ్చిన అష్టవిధజ్వరములు శ్రయోదశపన్ను పాతములు ఇవి మానును.

దోషజ్వరములకు విషామృత రసము.

శ్లో|| నిర్విషంసూతగంధంచప్రత్యేకంచపలంపలం |

దస్త్రీబీజానిద్విపలందిష్టపలంతాళకంతథా |

నారికేళాంబునాఖత్వేమర్దయేత్ప్రదినంభిషక్ |

గుంజామాత్రంప్రదాతవ్యందోషజ్వరవినాశనం |

నేత్రాంజనేఘోషయోగంవిషామృతమిదంస్మృతం ||

తా|| నిర్విషము రసము గంధగము ఇవి ప్రత్యేకము 1 పలము నేపాళములు 2 పలములు తాళకము 2 పలములు వీటినిన్నియు ఖల్వమునందునిచి సెంకాయనీళ్ళచే 3 దినములుముడిఁచి గుంజామాత్రము అనుపానయక్తముగ పుచ్చుకొనిన దోషజ్వరములు నివర్తింఁచుటయేగాక నేత్రములయందు అంజనమునకుసగా యుపయోగించునని తెలియపలయు.

సద్యజ్వరాంకుశము.

శ్లో|| రసంచనాగవంగంచసమాంశంమేళయేత్తథా |

అమృతంచాపిసదృశంమర్దయేదుష్టవారిణా |

కటుత్రయేణదాతవ్యఃగుంజామాత్రంభిషగ్న్వరైః |

సద్యజ్వరాంకుశోనామసర్వజ్వరవినాశకః ||

తా|| రసము నాగభస్మము వంగభస్మము నాభి వీటినిసమముగజేర్చి ఖల్వము నందునిచి వేడినీళ్ళచేముడిఁచి కటుత్రయానుపానముచే గుంజామాత్రము నేవించిన సర్వజ్వరములు నశించు.

సర్వజ్వరములకు భేదీజ్వరాంకుశము.

శ్లో|| పారదంహింగుశంనాభంప్రత్యేకంనిష్కంసమ్మితం |

ద్వినిష్కంగంధకంచైవటంకణంచద్వినిష్కం |

మరిచంపంచనిష్కంస్యాత్షణ్ణిష్కంపంచస్త్రీబీజకమ్ |

సింహీఫలరసైర్మర్ద్యంద్వియామంశ్లక్ష్యతాంసయేత్ |

మాషమాత్రాంవటీంకృత్వాఛాయాశుష్కాంచకారయేత్ |

ఆద్ద్రైకద్రవయుక్తాంవాజ్వరేజ్జేప్రయోజయేత్ |

సర్వజ్వరహారశ్చైవనామ్నాభేదీజ్వరాంకుశః ||

తా|| పాదరసము ఇంగుళికము నాభి ఇవిప్రత్యేకము * 1 నిష్కముగంధకము నిష్కములు వెలిగారము 2 నిష్కములు మిరియాలు 5 నిష్కములు నేపాళములు నిష్కములు వీటినిఖల్వమునందునిచి ములకపండ్లరసముచే 2 యామములు మెత్తగ

* నిష్కమునగా 1 వరాయెత్తు

మదిఁచి మాపమాత్రము వటికలుజేసి నీడనుయెండించి అల్లపురసము చేనిచ్చిన అజీణా జ్వరము సర్వజ్వరములు మానును.

సవజ్వరములకు జ్వరధూమకేతు రసము.

శ్లో॥ అద్యాత్సమంసూతసముద్రఘేనం హింగూలగంధంపరిమర్ద్య యామం । నవజ్వరేవల్లయుగం త్రిఘనసమాద్ధాంభనాయం జ్వరధూమకేతుః ॥

తా॥ పాదరసము గంధకము ఇంగిలీకము సమద్రఘేనము వీటినిన్నియు సమ భాగములుగ ఖల్వమునందునిచి అల్లపురసముచే నొకయామముమర్దించి 2 వల్లముల ప్రమాణము అల్లపురసమునందు 3 దినములు నేవించిన సవజ్వరములు మానును.

సవజ్వరేభాంకుశ రసము.

శ్లో॥ సగంధటంకంరసమూషణంచవిమర్దితంభానయమీనపిత్తైః । దినత్రయంవల్లయుగంప్రదద్యాద్వృంతాకతక్రోడనపత్త్యమత్ర । నవజ్వరేభాంకుశనామధేయఃక్షణేనఘరోద్ధమమాతనోతి ॥

తా॥ గంధకము చెలిగారము రసము మిరియాలు వీటినిసమముగ చేపచేడుచే భావనజేసి 3 దినములు 2 వల్లములప్రమాణము అవువధమునిచ్చిన జ్వరమును నశింపం జేసి చమటసుగలుగజేయు. పత్త్యము వంకాయ మజ్జిగతో యుక్తముగు అన్న మిడవలయు.

వాతజ్వరమునకు పిప్పల్యాది చూర్ణము.

శ్లో॥ తుల్యంశంమర్దయేత్థల్వేపిప్పలీహింగుశంవిషం । ద్విగుంజంమధునాదేయంవాతజ్వరవినాశనమ్ ॥

తా॥ పిప్పలి ఇంగిలీకము నాభి వీటినిసమాంశములుగ ఖల్వమునమదిఁచి 2 గురిగింజలంత తేనెతోనిచ్చిన వాతజ్వరము నివర్తించు.

ద్రాక్షుది చూర్ణము.

శ్లో॥ ద్రాక్షుదురాలభాపత్థ్యాచిక్కణంసమభాగతః । ఏతాగుడాన్వితానూనంనాశయంత్యనిలజ్వరమ్ ॥

తా॥ ద్రాక్ష దూలగొండి కరకపిందెలు ఘోకలు వీటినిసమభాగములుగ చూణాముజేసి బెల్లముజేర్చి పుచ్చుకొనిన వాతజ్వరము నివర్తించు.

కఫజ్వర చూర్ణము.

శ్లో॥ కలింగరోహిణీనిశాకటుత్రికేంభ కేసరమ్ । విచూర్ణితంకఫజ్వరేనిహన్తికోష్ణవారిణా ॥

తా॥ కొడిశపాల కటుకరోహిణి మానివసపు చిత్రమూలము త్రికటుకములు నాగ కేసరములు వీటినిసమముగ చూణాముజేసి కొంచుచ్చముగనుండు ఉదకముతో నేవించిన కఫజ్వరము మానును.

శ్లో॥ లిహణజ్వరా ర్తస్త్రిఫలాంపిప్పలీంచసమాక్షికామ్ । కాసేశ్వినేచమధునాసర్పిషాచసుఖభవేత్ ॥

తా॥ కరక తాండ్ర ఉసిరికలు పిప్పళ్ళు వీటినిసమముగ చూణాముజేసి తేనెతోనేవించిన కఫజ్వరము మానుటయేగాక తేనె నెయ్యి వీటితోనేవించిన కాస శ్వాస ఇవి నివర్తించు.

కఫజ్వరములకు పిప్పల్యాది చూర్ణము.

శ్లో॥ పిప్పలీంత్రిఫలాంచాపిసమభాగాంజ్వరీలిహణ । మధునాసర్పిషావాపికాసీశ్వాసీసుఖభవేత్ ॥

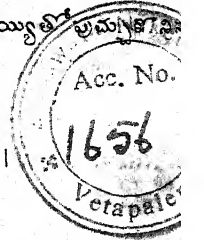
తా॥ పిప్పళ్ళు కరక తాండ్ర ఉసిరికలు వీటినిసమముగ చూణాముజేసి ఆచూణామున తేనెకలిపి పుచ్చుకొనిన కఫజ్వరముమానుటయేగాక నెయ్యితో క్రమముగ కాస శ్వాస ఇవి మానును.

శ్లో॥ కట్ఫలంపౌష్కరంశృంగీయవాసీకారవీతథా । కటుత్రయంచసర్వాణిసమభాగానిచూర్ణయేత్ । ఆర్ద్రకస్వరసైర్లిహ్యోన్మధునావాకఫజ్వరీ । కాసేశ్వినారుచిఘ్రిణ్ణేష్మానిలనివృత్తయే ॥

తా॥ పెద్దకారపండ్లు కోష్ఠ కర్కటకశృంగి ఓమము అజామోదము కొంతి పిప్పలి మిరియాలు వీటినిసమభాగములుగ చూర్ణముజేసి అల్లపురసము లేక తేనె వీటితోనేవించిన కఫజ్వరము కాస శ్వాస అరుచి వాంతి శ్లేష్మవాతము వీటిని నివర్తించుపంజేయు.

కఫపిత్తజ్వరమునకు కటుకీచూర్ణము.

శ్లో॥ సశర్కరామక్షమాత్రాంకటుకీంచోష్ణవారిణా । వీత్వాజ్వరంజయేజ్జన్మపిత్తశ్లేష్మనముద్భవం ॥

తా॥ అక్షమాత్రము కటుకరోహిణిమాణమున శర్కరజేర్చి యుష్ణోదకము తోనేవించిన కఫపిత్తజ్వరముగుజ్వరము నివర్తించు.

విషజ్వరమునకు నింబాది చూర్ణము.

శ్లో॥ భూనింబపథ్యాఘనకంటకారీత్రాయ నికానాగరయాసతి క్షః |
వాట్యాలకచూర్ణకణాపటోలక్షుద్రాజలగ్రంధికపర్పటాశ్చ |
ఏషాంతతష్టోడిశకాంగచూర్ణంజ్వరారో సమస్తాన్విషమా
న్నిహన్తి ||

తా॥ నేలవేము కరకపిండలు ముండ్లకాయ వాకుడు కలుగ్రాసుగ శొంఠి దూల గొండి కటుకరోహిణి చిట్టాముదపువేరు కచ్చూరములు పిప్పళ్ళు చేదుపొట్ల ములక వేళ్ళు కురువేరు పిప్పలిమూలము పర్పాటకము వీటినిసమభాగములగ చూర్ణముజేసి పుచ్చుకొనిన సమస్తవిషమజ్వరములు నివర్తించు.

శ్లో॥ వీఞోమరీచచూర్ణేనతులసీపత్రజోరసః |

ద్రోణపుష్పభనోవాపినిహన్తివిషమజ్వరారో ||

తా॥ తులసిఅకురసమునందు మిరియాలచూర్ణముజేర్చిగాని లేక తుమ్మిపూల రసమునందు మిరియాలచూర్ణముజేర్చిగాని నేవించిన విషమజ్వరములు మానును.

శ్లో॥ జీరకంగుడసంయుక్తంవిషమజ్వరనాశనం |

అగ్నిమాండ్యంజయేచ్ఛీతంవాతరోగహరంపరం ||

తా॥ జీలకణ్ణు బెల్లముతోజేర్చి నేవించిన విషమజ్వరము అగ్నిమాండ్యము వాత రోగము శీతము ఇవి నశించు.

నింబాది చూర్ణము.

శ్లో॥ నిమ్బుచ్చదోదశపలం త్రూవణంచపలత్రయం | త్రిఫలంత్రి
ఫలాచైవత్రిఫలంలవణత్రయం | ద్వైతూరౌద్విపలంచైవయ
వాసీపలపంచకమ్ | సర్వమేకీకృతంచూర్ణంప్రత్యూవంభక్షయే
న్నరః | ఏకాహికంద్వాహికంచత్రాత్రిదివసజ్వరం | చాతుర్ధికం
మహాఘోరంశమయేత్సంతతజ్వరం ||

తా॥ వేపపట్టె 10 పలములు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు 3 పలములు కరక తాడి యుసిరికలు 3 పలములు 3 లవణములు 3 పలములు; ద్వైతూరములు 2 పలములు ఓషధులు 5 పలములు వీటినిన్నియుజేర్చి చూర్ణముజేసి ప్రాతఃకాలమునందు భక్షించు.

చిన ఏకాహికజ్వరము ద్వైతూహికజ్వరము త్రైతూహికజ్వరము చాతుర్ధికజ్వరము సంతతజ్వరము ఇవియన్నియు నశించు.

భృంగరాజ చూర్ణము.

శ్లో॥ సమూలభృంగరాజంచఛాయాశుష్కంవిచూర్ణయేత్ |
తత్సనుంత్రిఫలాచూర్ణంసర్వతుల్యై తాభవేత్ |
ఏకీకృత్యపలై కై కంభక్షయేచ్ఛానుపానతః |
అగ్నిమాండ్యంచవిడ్భంధంపాంశుతాంహారతేభవం ||

తా॥ గుంటగలగరను సమూలముగ నీడనుయెండించి చూర్ణముజేసి ఆచూర్ణము నకుసమముగ కరక తాడి ఉసిరికలచూర్ణముజేర్చి యీచూర్ణమునకు సమముశర్కర జేర్చికలిసి అనుపానయుక్తముగ 1 పలముభక్షించిన అగ్నిమాండ్యము మలబద్ధము పొందువు ఇవిమానును.

దీప్యాది చూర్ణము.

శ్లో॥ దీప్యాజయూరామతవహ్నివిశ్వేతూరద్వయంజీరికయుగ్మకృష్ణా |
ఫలత్రయంసంచలపై ంధనంచకృతంహిచూర్ణంవిషమజ్వరఘ్నం ||

తా॥ ఓషధులు కరక్కాయలు ఇంగువ చిత్రమూలము శొంఠి యవతూరము పజ్జ తూరము నల్లజీలకణ్ణు మంచీజీలకణ్ణు పిప్పలి కరక తాడి వుసిరికలు పాదిరిలవణము సైంధవలవణము వీటినిన్నియు చూర్ణముజేసి నేవించిన విషమజ్వరము నివర్తించు.

శీతజ్వరమునకు గోజిహ్వికాది చూర్ణము.

శ్లో॥ గోజిహ్వోచజయూమూలంపిష్టాత్పాండలవారిణా |

వీతంశీతజ్వరంహన్తిపాతాద్భిర్భరిచానిచ ||

తా॥ గోడవేరు కరకవేరు బియ్యముకడిగినసీళ్ళతోనూరి నేవించినను లేక అగళుశొంఠికషాయమున మిరియాలచూర్ణముజేర్చి నేవించినను శీతజ్వరము నివర్తించు.

జీరకాది చూర్ణము.

శ్లో॥ జీరకంలశునంవ్యోషంపాతాంపిష్టోష్ణవారిణా |

శీతజ్వరస్యాగమనేపిబేర్షుడయుతేనచ ||

తా॥ జీలకణ్ణు వెల్లుల్లి శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు అగళుశొంఠి వీటినిన్నియు ఉష్ణోదకముచేనూరి జ్వరాదియందే గుడయుక్తముగ పుచ్చుకొనిన శీతజ్వరము నివర్తించు.

భూతభైరవ చూర్ణము.

శ్లో॥ తాళకంశుక్తికాచూర్ణంతుల్యంత్రోభయోరపి సవమాంశం
తుతుశంస్యాన్మృదయేశ్కన్యకాద్రవైః । తత్తునంశుష్కము
పలైర్వనైస్త్వపుశుపచేత్ । శీతంతత్ప్యేషయేచూర్ణం గుంజా
మాత్రంసితాయుతం । ప్రభాతేభక్షయేత్తేన యాతిశీతజ్వరః
క్షయం వా నిర్భవతిస్యాపికస్యాపినభవత్ప్యపి । ఏకేనదివసేనైవ
శీతజ్వరహరంపరిమ్ । మధ్యాహ్నాసమయేపథ్యంభక్తంశిఖరి
ణీశిథా ॥

తా॥ తాళకము మత్స్యపుచిప్పచూర్ణము ఈ రెంటినిసమముగజేర్చి వీటికి
9 దోభాగము మయిలతుప్పము వీటిని క్షయమునందునిచి కలబందర సాన మర్దించి యెం
డించి మూషయందునిచి యేరుపిడికలచే గజపుటమిడి సాంగశీతలమునదీసి చూర్ణముజేసి
గుంజామాత్రము శర్కరజేర్చి ప్రాతఃకాలమున సేవించిన శీతజ్వరమునశించు. మఱియు
దీనినిపువ్వుకొనిన వాంతిహను. ఒకానొకనికి కాకపోవును. ఒకదిసమునకు శీతజ్వరము
నివారించు. మధ్యాహ్నమున అన్నముబెట్టి ఉదకదోషము నివర్తించుటకై చిల్లగింజ
పొడి నిష్కవలయు.

వత్సాది చూర్ణము.

శ్లో॥ వత్సాశక్రశతాచూర్ణంకర్షమాత్రంగుడేనచ ।
భక్షీతంనాశయత్యాశుశీతకంవిషమజ్వరం ॥

తా॥ కరక్కాయలు కొడిశపాల వీటినిసమముగచూర్ణముచేసి కర్షమాత్రము
గుడసహితముగసేవించిన విషమశీతజ్వరము నివర్తించు.

తాళిసాది చూర్ణము.

శ్లో॥ తాళీసంమరిచంశుంశీ పిప్పలీవంశోచనమ్ । ఏకద్విత్రిచతుః
పంచక్షరైర్భాగాన్ప్రకల్పయేత్ । ఏలాత్వచోస్తుక్షాక్షాం
ప్రత్యేకంభారమాపహేత్ । ద్వాత్రింశత్కషణతులితాప్రదే
యాశర్కరాబుదైః । తాళీసాద్యమిదంచూర్ణంరోచనంపాచ
సంస్మృతమ్ । కాసశ్వాసజ్వరహరం ఛర్మవ్యతీసారనాశనమ్ ।
శోఫాధ్మానహరంప్లిహగ్రహణీపాండురోగజిత్ । పుక్త్యావశ
ర్కరాచూర్ణంక్షీచేత్సాగుటికామతా ॥

తా॥ తాళిసపత్రి 1 భాగము మరియాలు 2 భాగములు శొంఠి 3 భాగములు
పిప్పలి 4 భాగములు తపక్షిరి 5 భాగములు ఏలకలు $\frac{1}{2}$ భాగము లవంగపట్ట 3 భాగము
ఇలులజేర్చి చూర్ణముజేసి 32 భాగములు శర్కరచేర్చి సేవించిన రుచి అగ్నిదీప్తి
వీటినిగలుగంజేయుటయే గాక కాస శ్వాస జ్వరము వాంతి అతిసారము శోఫ కడు
పుబ్బుట ప్లిహ గ్రహణి పాండురోగము వీటినిసశింపజేయు.

త్రిఫలాది చూర్ణము.

శ్లో॥ కాసశ్వాసజ్వరహారాపిప్పలీత్రిఫలాయుతా ।
చూర్ణితామధునాలీఢాభేదినీచాగ్నిబోధినీ ॥

తా॥ పిప్పళ్ళు త్రిఫలములు వీటినిసమముగచూర్ణముజేసి తేనెలోసేవించిన
భేది అగ్నిదీప్తి వీటినిగలుగంజేయుటయే గాక కాస శ్వాస జ్వరమువీటినిసశింపంజేయు.
లవంగాది చూర్ణము.

శ్లో॥ లవంగజాతీఫలపిప్పలీనాంభాగంప్రతల్యక్షునమానమేమాం ।
పలద్యయంనై మరిచస్యదేయంపలానిచ త్వారిమహశాషధస్య ।
సితాసమంచూర్ణమిదంప్రకృత్యారోగాంశ్చ చాశుప్రబలాన్ని
హన్తి । కాసజ్వరారోచకమేహగుల్మశ్వాసాగ్ని మాంద్యగ్ర
హణీప్రదోషం ॥

తా॥ లవంగములు జాతీఫలము పిప్పలి వీటినిసమాంశములుగ ప్రత్యేకము కర్ష
మెత్తు చూర్ణించి మిరియాలచూర్ణము 2 పలములు శొంఠిచూర్ణము 4 పలములు
యీచూర్ణమునకు సహముగ శర్కరజేర్చి సేవించిన ప్రబలమగురోగములు కాస జ్వరము
అరుచి మేహములు గుల్మములు శ్వాస అగ్నిమాంద్యము గ్రహణిదోషము వీటిని
నివర్తించు.

దారుణజ్వరములకు ధాన్యాదిచూర్ణము.

శ్లో॥ ధాన్యంలవంగంత్రితయంచశుం శీ కోష్ఠాంబుషీతంతరుణజ్వరా
పహమ్ । తేభ్యశ్శతంవారితథాగ్నిమాంద్యంశ్వాసాద్యజీర్ణం
విషమంచవతమ్ ॥

తా॥ ధనియాలు లవంగములు శొంఠి వీటినిసమభాగములుగచూర్ణించి ఆ
చూర్ణమును కొంచముష్ణముగనుండు వుదకముచే సేవించిన తరుణజ్వరము నివర్తించు.
లేక వీటినికషాయముకాచి పుచ్చుకొనిన అగ్నిమాంద్యము శ్వాస అజీర్ణము విషమ
వాతము ఇవి నశించు.

గోరోచనాది చూర్ణము.

శ్లో॥ గోరోచనంచమరిచంరాన్నాకుష్ఠంచపిప్పలీ ।
ఉష్ణోదకేనపీతంచనర్వజ్వరవినాశనమ్ ॥

తా॥ గోరోచనము మిరియాలు సన్నరాన్న శోష్ణము పిప్పలి వీడినినమముగ చూడికొంచి ఉష్ణోదకముతోటి నేవించిన నర్వజ్వరములు మానును.

నర్వజ్వరములకు సితోపలాది చూర్ణము.

శ్లో॥ సితోపలాషోడశస్యాదష్టాస్యాద్యంశరోచనా । పిప్పలీస్యాచ్చ
తుఃకర్షాహ్యేలాస్యాచ్చద్వికర్షికా । ఏకకర్షస్తవ్విచఃకార్యం
చూర్ణాయేత్సర్వమేకతః । సితోపలాదికంచూర్ణాంమధు
నర్విర్యుతలిహేత్ । కానశ్వాసక్షయహారంహస్తపాదాంగదా
హజితే । మందాగ్నింసుప్తజిహ్వత్వంపార్శ్వశరాలమరోచకం ।
జ్వరమూర్ధ్వగతంరక్తంపిత్తమాశువ్యపోహతి ॥

తా॥ శర్కర 18 కర్షములు వెదరుప్ప 8 కర్షములు పిప్పళ్ళు 4 కర్షములు ఏలకలు 2 కర్షములు లవంగపట్టు 1 కర్షము వీడినిన్నియుజేర్చి చూర్ణించి తేనె నెయ్యి వీటితోనేవించిన కాన శ్వాస క్షయ హస్తములు పాదములు శరీరము ఇవిమండుట అగ్నిమాంద్యము సుప్తజిహ్వత్వము పార్శ్వశూల అరుచి జ్వరము ఊర్ధ్వగతరక్తవికారము పిత్తము వీటినికీఘ్రిముగ నశింపజేయు.

అష్టవిధజ్వరములకు భాజ్జ్యాది చూర్ణము.

శ్లో॥ భాజ్జీకర్కటశృంగీచచవ్యంతాళీసప్తకం । మరిచంమాగధీ
మూలంప్రత్యేకంద్విపలంభవేత్ । షట్పలంశృంగబేరంచద్వి
పలంభిప్పలీద్వియమ్ । చాతుర్జాతముశీరంచపలమేకంపృథక్పృ
థక్ । చాతుర్జాతసమాశుభ్రాశర్కరాసమయోజితా । జ్వర
మృష్టవిధంహన్తికాసంశ్వాసంచదారుణమ్ । శోఫశూలోదరా
ధ్మానదోషత్రయహారంపరం ॥

తా॥ భారంగి కర్కటకశృంగి చవ్యము తాళిసప్తమిరియాలు మోడి వీటి నన్నియు క్రత్యేకముగ రెండేసిపలములుజేర్చి శొంఠి 8 పలములు మంచిపిప్పళ్ళు గిజపిప్పళ్ళు 2 పలములు చాతుర్జాతములు వట్టివేళ్లు వీటినిప్రత్యేకముగ నొక్కొక్క పలము చూర్ణించి చాతుర్జాతమునకు సమముగచక్కర చేర్చి నేవించిన అష్టవిధ

జ్వరములు కాన శ్వాస వాపు శూల ఉదరము ఆఘ్నానము దోషత్రయములు ఇవి యన్నియునశించు.

పిత్తజ్వరమునకు శతధౌత ఘృతము.

శ్లో॥ శతధౌతఘృతస్యలేపతోదవధుర్నాశముపై తితక్షణాత్
అథవాపిచుమందపత్రజస్వరసప్రోత్థితఘనలేపతః ॥

తా॥ 100 మార్లు కడగబడిన ఘృతమును లేపనముజేసిన పిత్తజ్వరము మానును. లేక వేపాకురసమునుచిలికి ఆరసమునందుపుట్టిన మరుగును లేపనముజేసినను పిత్తజ్వర మంటలు మానును.

విషమజ్వరములకు పంచతిక్త ఘృతము.

శ్లో॥ వృషనింబామృతావ్యాఘ్రీపటోలానాంశ్రితేనచ ।
కల్కేనపక్వంసర్పిస్తునిహన్యాద్విషమజ్వరాత్ ।
పాండుంకుష్ఠంవిసర్పించక్రిమీసర్పాంసినాశయేత్ ॥

తా॥ అడ్డసరము వేప తిప్పతిగ వాకుడు చేదుపొట్ల వీటియొక్క కల్కమున నెయ్యిజేర్చి కాచి లేపనముజేసిన విషమజ్వరములు పాండువు కుష్టువు విసర్పిక్రిములు అగ్ని వీటిని నశింపజేయు.

షట్పల ఘృతము.

శ్లో॥ శుంఠికణాచిత్రకంచచవ్యంగ్రాధికమేవచ । కుర్యాత్పంచపలా
న్భాగానేకైకస్యచకుట్టితాత్ । జలద్రోణేవిపక్తవ్యం యావ
త్పాదావశేషితం । యేతైస్తుపలికైఃకల్కైఃసైంధవేనసమ
న్విత్తైః । షట్పలంనామవిఖ్యాతంవిషమజ్వరనాశనం । కాన
శ్వాసాతిదౌర్బల్యప్రతిశ్వాసిత్వమేవచ । స్త్రీహూర్ధ్వవాత
శ్వయధుసాంఘరోగాంశ్చనాశయేత్ ॥

తా॥ శొంఠి పిప్పలి చిత్రమాలము చవ్యము మోడి వీటినిన్నియు ప్రత్యేకము 10 పలములుచేర్చి నలియగొట్టి ద్రోణప్రమాణజలమునందువైచి నాలవభాగము మిగు లునటులకాచి సైంధవలవణముజేర్చి కాచిన షట్పలఘృతమునంబడు. దీనిలేపనముచే విషమజ్వరములు కాన శ్వాస మిక్కిలిదౌర్బల్యము పీనస ప్లిషు ఊర్ధ్వవాతము పాండు రోగము ఇవియన్నియు నివర్తించు.

అమృతాద్య ఘృతము.

శ్లో॥ అమృతాత్రిఫలాపటోలయాసైస్సంపక్వంవిధివత్ప్రతేవివక్వమ్ |
విషమజ్వరనాశనంప్రధానంక్షయగుల్మారుచికామలాపహారి ||

తా॥ తిప్పతీగ కరక తాడి ఉసిరికలు చేదుపొట్ల దూలగొండి వీనికషాయము నందు నెయ్యిజేర్చి కాచిన అమృతాద్యఘృతమనంబడు. దీనినినేవించిన విషమజ్వరము క్షయ గుల్మము అరుచి కామిల వీటినిసశింపజేయు.

శుంఠ్యాది ఘృతము.

శ్లో॥ శుంఠికణాగ్రంధికచవ్యవహ్ని యోరఃపృథక్త్యేకపలప్రమాణాః |
ప్రస్థంఘృతంనాగరవారిమస్తూప్రస్థద్వయంతద్విపచేత్కషాయే |
సంసిద్ధమాజ్యంవిషమజ్వరేషుజీణజ్వరేషువర్షాభవేపిశస్తం ||

తా॥ శొంఠి పిప్పళ్ళు మోడి చవ్యము చిత్రమాలము యనఁకారము వీటినిప్రత్యేకముగ నొక్కొక్కపలముజేర్చి కషాయముపెట్టి 1 ప్రస్థము నెయ్యి 1 ప్రస్థము అల్లపురము పెరుగుమీదితేట 1 ప్రస్థమువైచి ఘృతపక్వముగకాచి నేవించిన విషమజ్వరములు జీర్ణజ్వరములు సంవత్సరజ్వరము ఇవియన్నియు నశించు.

ఆహికజ్వరములకు అమృతపట్టల ఘృతము.

శ్లో॥ నాగరంచవిశాక్షారఃపిప్పలీమూలచిత్రకం | కృష్ణాచసలికా
స్వాగౌఘృతప్రస్థేవిపాచయేత్ | శృంగబేరరసఃప్రస్థంతృణ
పచ | ఏకాహికంద్వ్యాహికంచ త్ర్యాహికంచచతుర్థకం |
ఏతాస్సర్వాస్త్వైరాస్తన్తిస్థూలంచకురుతేభృశమ్ | దుర్నా
మశ్వాసకాసఘ్నంబలవణాగ్నివర్ధనమ్ ||

తా॥ శొంఠి చవ్యము యనఁకారము పిప్పలిమూలము చిత్రమాలము పిప్పళ్ళు వీటినిన్నియు ప్రత్యేక మొక్కొక్కపలముజేర్చి కల్కముజేసి అందునెయ్యి ప్రస్థము అల్లపురముప్రస్థము తేనెప్రస్థముజేర్చి కాచిన అది అమృతపట్టలఘృత మనంబడు. నది పుచ్చుకొనిన ఏకాహికము ద్వ్యాహికము త్ర్యాహికము చాతుర్థికము మొదలగుజ్వరములు దుర్నామ శ్వాస దగ్ధ వీటినిసశింపజేయుటయేగాక శరీరపుష్టి బలము కాంతి అగ్నిదీప్తి వీటిని గలుగఁజేయు.

జీణజ్వరములకు వాసాది ఘృతము.

శ్లో॥ వాసాంగుదూచీంత్రిఫలాంత్రాయమాణాందురాలభాం |
పక్వాతేనకషాయేణవయసోద్విగుణేఽప |
పిప్పలీముస్తమృద్వీకాచందనోత్పలనాగరైః |
కల్కీకృతైశ్చవిపచేద్ధృతంజీణజ్వరారాపహమ్ ||

తా॥ అడ్డవరము తిప్పతీగ కరక తాడి ఉసిరికలు కలుగ్రానుగ దూలగొండి వీటినిసమాంశములుగ కషాయముపెట్టి ఆకషాయమునకు రెండింతలు పాలుచేర్చి పిప్పలి తుంగముస్తలు ద్రాక్ష రక్తచందనము తామరకాడలు శొంఠి వీటినికల్కముచేసి ఆకషాయమునందుజేర్చి కాచిన వాసాదిఘృతమనంబడు. దీనినినేవించిన జీర్ణజ్వరములు నివర్తించు.

పిప్పల్యాది ఘృతము.

శ్లో॥ పిప్పల్యశ్చందనంముస్తముశీరంకటురోహిణీ | కళింగకాత్వామ
లకీశారిబాతివిశాషాస్థిరా | ద్రాక్షామలకబీజానిత్రాయమాణా
నిద్దికాసిద్ధమేతద్ధృతంనద్యోజీణజ్వరమపోహతి | క్షయం
కాసంశీరశ్శూలంపార్శ్వశూలమరోచకం | అంగాభితాపమ
గ్నించవిషమంసన్నియచ్ఛతి | పిప్పల్యాదిత్విదంకాపి తంవై
క్షీరేణపచ్యతే ||

తా॥ పిప్పళ్ళు రక్తచందనము తుంగముస్తలు కురువేరు కటుకరోహిణి కొడిక పాల ఉసిరికవొలుపు సుగంధపాల ఆతివస కోలపాన్న ద్రాక్ష ఉసిరికవిత్తులు కలు గ్రానుగ వాకుడు వీటినిసమాంశములుగవైచి కల్కముచేసి అందుపాలుచేర్చి కాచిన నది పిప్పల్యాదిఘృతమనంబడు. దీనినిపుచ్చుకొనిన జీర్ణజ్వరము పద్మస్కాలమునందే నివర్తయగుటయేగాక క్షయ దగ్ధ తలపోటు పార్శ్వశూల అరుచి దేహమందలిమంట విషమాగ్ని వీటినిసశింపజేయు.

భూతజ్వరములకు మధూకనస్యము.

శ్లో॥ మధూకసారంమరిచంసైంధవంపిప్పలీవచా |
సంజ్ఞాప్రబోధనంసస్యందేయంభూతజ్వరేనదా ||

తా॥ ఇప్పబంక మిరియాలు సైంధవలవణము పిప్పళ్ళు వస వీటినిసమముగజేర్చి చూర్ణించి నస్యముచేసిన సంజ్ఞముగలుగజేసి భూతజ్వరమును నివర్తించజేయు.

శ్లో॥ కుర్యాద్భూతజ్వరేనస్యంవోషాప్యతులసీదృష్టః॥

తా॥ శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వీటినిచూర్ణముజేసి 8 తులసీదళములతోచేర్చి నస్యముచేసిన భూతజ్వరము మానును.

దోషజ్వరమునకు నస్యము.

శ్లో॥ ఏరండశ్చైలబీజానిమరిచంయోజయేద్భిషక్ ।

నస్యందోషజ్వరంహన్తిమరిచంమాక్షీకేనవా ॥

తా॥ ఆషుదము ఆముదపువిత్తులు మిరియాలు వీనినిగూర్చి నస్యముజేసినను లేక తేనె మిరియాలపొడి వీటినిజేర్చి నస్యముజేసినను దోషజ్వరములు నివర్తించు.

శ్లో॥ అగస్త్యపత్రస్వరస్నేసైంధవంత్ర్యాషణంయుతం ।

నస్యందోషజ్వరంహన్తికన్యాక్షీరేకణాయుతం ॥

తా॥ సైంధవలవణము శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వీటిని చూర్ణముజేసి అగిశాకురసముచేగాని చనుబాలనుగాని నస్యముజేసిన దోషజ్వరములుమానును.

శీతజ్వర నస్యము.

శ్లో॥ గిరికణాశ్చాశ్చమూలంచమఠిచంలశునాయుతం ।

నస్యంశీతజ్వరంహన్తివకద్విత్రిచతుర్థకం ॥

తా॥ కొండగోగువేరుచెక్క మిరియాలు వెల్లుల్లి వీటినిజేర్చినూరి నస్యముజేసిన ఆహికజ్వరములుమానును.

ఆహికజ్వర నస్యము.

శ్లో॥ అజామోదాసైంధవంచమఠిచంలశునంసమం ।

అర్కపత్రరసేనస్యంఆహికజ్వరనాశకమ్ ॥

తా॥ జిజ్జేడాకురసములో ఓమము సైంధవలవణము మిరియాలు వెల్లుల్లినూరి కలిపి నస్యముచేసిన ఆహికజ్వరములు మానును.

చాతుర్ధికజ్వరములకు హింగూనస్యము.

శ్లో॥ చాతుర్ధికశోగచ్చత్తిరామతస్యఘృతేనజ్జ్వరేనయుతస్యనస్యాత్ ।

లీలావతీనాంసవయావనానాంముఖావలోకాదివసాధుభావః ॥

తా॥ పాతనెయ్యితోటి ఇంగువచాది కలిపి నస్యముచేసిన విలాసముగలిగిన యావనముగల స్త్రీముఖదగ్గునమువలన సాధుభావమెటులనశించునో అటులనే చాతుర్ధికజ్వరమునగా నశించు.

శ్లో॥ అఖండితశరత్కాలకళానిధినమాననే ।

చాతుర్ధికహారంసస్యంమునిద్రుమదళాంబునా ॥

తా॥ సంపూర్ణముగు శరత్కాలచంద్రునితోసమముగు ముఖముగల ప్రియం రాలా! ఆవిశాకురసమును నస్యముజేసిన చాతుర్ధికజ్వరము మానును.

జీర్ణజ్వరములకు నస్యము.

శ్లో॥ శిరోగౌరవశూలఘ్నుమింద్రియప్రతిబోధసమ్ ।

జీర్ణజ్వరేరుచికరందద్యాచ్ఛీర్షవిరేచనమ్ ।

మధునావాఢతైలేనజ్వరఘ్నిసప్రయోజయేత్ ॥

తా॥ జీర్ణజ్వరమునందు తేనెచేగాని లేక తైలముచేగాని నస్యముజేసిన తలబరువు శూల ఇంద్రియములకు జాగ్రత ఇవిగలుగునని యెరుంగవలయు.

మూర్ఛాజ్వరమునకు ఆర్ద్రాకాది నస్యము.

శ్లో॥ ఆర్ద్రాకస్యరస్నైర్నచ్యంమూర్ఛాయామాచరేన్నరః ॥

తా॥ మూర్ఛాజ్వరమునందు ఆల్లపురసమును నస్యముజేసిన నది నివర్తించు.

— జ్వర హ ర ధ్నా ప ము లు. —

శ్లో॥ ఆరణ్యతులసీబిల్వంకాకజంఘామశోనిశా ।

ఖరవిస్తాకాకపక్షిఃఘాపోయంజ్వరనాశకః ॥

తా॥ అడవితులసి మారేడుబంక వెరిఅత్తి దర్భ పసపు గాడిదెల్ది కాకి యీకెలు వీటినిజేర్చి దూపముచేసిన జ్వరము మానును.

శీతజ్వర ధూపము.

శ్లో॥ లశునత్వక్వాజమోదంశుష్కగౌళికరామతం ।

ఆరణ్యతులసీయక్తధూపశ్శీతజ్వరంహరేత్ ॥

తా॥ ఉల్లిపొట్టు ఓమము ఎండినబల్లి ఇంగువ కుక్కగర్గర (అడవివొలసి) వీటి నన్నియుజేర్చి పొగవేసిన శీతజ్వరము నివర్తింతు.

దోషజ్వర ధూపము.

శ్లో॥ మహిసాక్షీసమకాపశ్చక్ష్మాజీరకబంధకీ ।

అర్కపుష్పంకుశోహింగుసాజమోదంహారీతకీ ।

ఏరండశ్చైలనంయుక్తంధూపోయంతోషనాశకః ॥

తా॥ మహిసాక్షి తెల్లవాలు పిప్పళ్ళు జీలకర్ర వెలమసంధి జిల్లేముపువ్వు దర్భ దక్షయింగువ ఓమము కరక్కాయ వీటిసన్నియుచూణికాంచి ఆమదముతోజేర్చి పొగవేసిన దోషములుమానును.

జ్వరములకు అజాదిధూపము.

శ్లో॥ అజాయాశ్చర్మరోమాణివచాకుమ్మంపలంకమా ।
నింబసత్రాణిమధుచధూపనంజ్వరనాశనమ్ ॥

తా॥ మేకచర్మమునందలి రోమములు వస కోస్తు పల్లెరు వేపాకు తేనె వీటి నన్నియు చేర్చి ధూపమిడిన జ్వరములు నివరించు.

విషమజ్వరమునకు వచాదిధూపము.

శ్లో॥ వచాహారీతకీసర్పిధూపస్సాస్త్రిద్వివమజ్వరే ॥

తా॥ వస కరక్కాయ వీటినిచూణికాముజేసి నెయ్యిచేర్చి ధూపమిడిన విషమ జ్వరము మానును.

సర్వజ్వరములకు మసూరా ధూపము.

శ్లో॥ మసూరాతుషకై ధూపస్సర్వజ్వరగాపహః ॥

తా॥ చిరకనగపొట్టు ధూపమిడిన సర్వజ్వరములు నివరించు.
గుగ్గులాది ధూపము.

శ్లో॥ పురధ్వామనచాసర్జనింబౌర్కాగరుదారుభిః ।
సర్వజ్వరహరోధూపః శ్రేష్ఠోయమపరాజితః ॥

తా॥ గుగ్గిలము కామంచిగడ్డి వస సర్జరసము వేపాకు జిల్లేడాకు రక్తచందనము దేవదారు వీటిసన్నియు చూళ్ళము చేసి ధూపమిడిన సర్వజ్వరములు హరించు.

చాతుర్ధికజ్వరమునకు ఉలూకపక్షు ధూపము.

శ్లో॥ కృష్ణాంబరేదృఢంబద్ధోగుగ్గులూలూకపక్షుకః ।
ధూపశ్చాతుర్ధికంహన్యాత్తమస్సూర్యిణ్వోదితః ॥

తా॥ నల్లగుడ్డయందు గుగ్గిలము గుడ్లగుబకెక్కలుకట్టి ధూపమిడిన చాతుర్ధిక జ్వరము నివరించు.

విషమజ్వరములకు సైంధవాద్యంజనము.

శ్లో॥ సైంధవంపిప్పల్లీచై నతండులాస్సమనశ్శిలాః ।
నేత్రాంజనంతై లపిష్టంశస్య తేవిషమజ్వరే ॥

తా॥ సైంధవవణము పిప్పళ్ళు తండులములు మణిశిల వీటినితైలముచేనూరి నేత్రములకు ఆంజనంబిడిన విషమజ్వరములు మానును.

దావ్యహిక జ్వరాంజనము.

శ్లో॥ ఊర్ణనాభిస్థజాలేనవ ర్తింకృత్యావయత్నతః ।
జ్వాలయై త్రిలతై లేనకజ్జలంగ్రాహయేచ్ఛనైః ।
అంజయేన్నేత్రయగళందావ్యహికంతుజ్వరంజయేత్ ॥

తా॥ సాలెపురుగు అల్లినజాలమును తెచ్చి వత్తిజేసి నూనెచేవెలిగించి కాటుక బట్టి ఆకాటుకను కన్నులకంజనంబిడిన దావ్యహికజ్వరము నివరించు.

→ జ్వరానుపానములు. ←

శ్లో॥ జీరకంచత్రికటుకంనిర్గుండీవహ్నిభృంగరాత్ ।
వాళాగుడూచీశిగృత్విక్నాగవల్లీదళానిచ ।
శర్కరాతులసీచాధలవంగలశునంఘనా ।
ఇమానిచానుపానానిజ్వరాణాంభిషగుత్తమాః ॥

తా॥ జీలకర్ర శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వావిలి చిత్రమాలము గుంటిగలగర అడ్డసరము తిప్పతీగ మునగచక్క తమలపాకురసము చక్కెర తులసి అవంగములు చెల్లుల్లి తుంగముస్తలు యివి జ్వరానుపానములని తెలియవలయు.

జ్వర కృత్యములు.

శ్లో॥ వమనంలంఘనంకాలేయవాగూస్సేవదనానిచ । కటుస్తిక్తోరన
శ్చేతిపాతనంతరుణజ్వరే॥సన్నిపాతేత్విదంసర్వంకుర్యాద్దామేక
ఫాపహమ్॥అవలేహాంజనంసస్యంగండాషశ్చరస్కరియాః ।
పాదయోర్మస్తయోర్మూలేకంతకూపేచగండయోః । న్వేదే
భృష్టుకుభుత్థానాంచూర్ణఘ్నణమేవచ ॥

తా॥ తరుణజ్వరమునందు వమనము లంఘనము ప్రాతఃకాలమున యవాగు ప్రాశనము చమటతీయుట కారము చేసు యీరసములనిచ్చుట వీటినింజేయవలయు. సన్నిపాతజ్వరమునందు యీ పైజెప్పబడిన యుపచారములన్నియుంజేయవలయు. ఆమజ్వరమునందు కఫనాశకక్రియలు ఆపలేహము అంజనము నస్యము గండాషము చమటరాబట్టుట కమాయము వీటినింజేయవలయు. మరియు ఆరిచేతులు అరికాళ్ళు

కుతికపల్లము దవడలు వీటియందు చముటగలిగినయడల ఉలవలువేయించి చూడగాను చేసి ఆచముటగల ప్రదేశముల రాచవలయు.

మధ్యమజ్వర. పథ్యములు.

శ్లో॥ పురాతనాఃషష్టికశాలయశ్చ వార్తాకసాభాంజనకారవేల్లం । వేత్రాగ్రమాషాఢఫలంతధైవ కరోటికంమూలకపోతికాంచ ॥ ముద్గై ర్మసూరై శ్చణకైః కుశుత్కై ర్మకుష్ఠకై రావివిహిత శ్చయూషః । పాఠామృతావాస్తుకతండులీయజీవన్తిశాకానిచ కాకమాచీ ॥ ద్రాక్షాకపిత్థానిచదాడిమానివై కంకతాన్యేవప చేలీమాని । అఘూనిసాత్మ్యానిచభేషజానిపథ్యానిమధ్యజ్వరిణామమూని ॥

తా॥ 60 దినములుపంటగల పాతబియ్యపుఅన్నము వంకాయలు మునగకాయలు కాకరకాయలు వెదురుమొలకలు మినపకాయలు కందికాయలు దోసకాయలు కపోతకముల్లంగి వీటికూరలు పెసలు చిరుశనగలు శనగలు ఉలవలు ఆడవిపెసలు వీటియూషము అగళుకోంఠి తిప్పతీగె వకోతపుకూర చిట్టికూర పాలకూర కాచి యాయాకు కూరలు ద్రాక్ష వెలగ దాడిమ పక్వములుగల నీఫలములులఘువు హితముగనుండు ఔషధములు వీటినిన్నిటిని మధ్యజ్వరితునికివ్వందగు.

జ్వర పథ్యములు.

శ్లో॥ తండులీయకవాస్తూకబాలమూలకపర్వటాణ్ । పటోలంతిక్త శాకంచగుక్షూచీపల్లవాన్యపి । కాలశాకంనింబపుష్పంమారి వందార్వీకాడశం । జీవస్తీచాపిచాంగేరీసునివణ్ణకమావికైః । పత్రశాకక్రియాణాంతు జ్వరితానాంప్రదాపయేత్ । ముద్గా న్మసూరాన్సృణాకాన్కుశుత్థాంశ్చమకుష్ఠకాణ్ । యూషార్థం యూషసాత్మ్యానాంజ్వరితానాంప్రదాపయేత్ । లావాన్కపింజలానేణాన్పృషతాన్యరభాన్చశ్చశాణ్ । కాలపుచ్చాన్చాకురం గాశ్చతధైవమృగమాత్రకాణ్ । మాంసార్థంమాంససాత్మ్యానాంజ్వరితానాంప్రదాపయేత్ । సారసక్రాంచశిఖిన్స్తథా త్తిరికుక్కుటాః । జ్వరితానాంసశస్యస్తేఞ్చితికేచిద్వ్యవస్థితాః ।

వృస్తాకంపీలుకరోటపటోలకకటిల్లకమ్ | ఫలశాకకృతేదేయం సర్వంనిస్తేహమేవచ | వత్సరోషితధాన్యస్యతండుబాద్యంజ్వరే హితం | రోటికార్థంప్రదాతవ్యంద్వివఘోషితమల్పశః | గోఘా మాదియథాసాత్మ్యమన్యదన్యల్పమర్పయేత్ ॥

తా॥ చిట్టికూర వకోతపుకూర లేతముల్లంగి పర్వటకము పొట్లకాయ తిక్త శాకము తిప్పతీగె అకుకూరలు కాలశాకము వేపపూలు కొయ్యకూర దార్వికాదశము పాలకూర చుక్కకూర చెంచలికూర మేకపాలతోచేరినవదార్థములు వీటినిఅకుకూరల యందిప్తముగల జ్వరితులకివ్వందగు. మతీయు పెసలు చిరుశనగలు ఉలవలు ఆడవి పెసలు వీటిచేతేయబడు యూషములు యూషమందిప్తముగల జ్వరితులకివ్వందగు. లావుకపక్షి కపింజలపక్షి జింక దుప్పి శరభము కుండేలు కాలపుచ్చము లేడి ఈలాటి మృగమాంసములు మాంసమందిప్తముగల జ్వరితులకివ్వందగు. మతీయు సారసపక్షి క్రాంచపక్షి నెమలి తిత్తురపక్షి కోడి ఇట్టిపక్షులమాంసమును జ్వరితునికివ్వందగు మతీయు వంకాయ దోసకాయ పొట్లకాయ కాకరకాయ బీరకాయ ఇట్టికూరలయూ దిప్తముగలవారికి చమురులేకనే యివ్వందగు. సంవత్సరపుపాతబియ్యము అన్నయ నివ్వవలయు. రొట్టెయిచ్చునెడల 2 సంవత్సరముల పాతబియ్యపుపిండిచే జేయబడి దానిని నోసంగవలయు. గోఘమపిండి జ్వరితునికివ్వమండినయడల కొంచముగనివ వలయు.

జీణజ్వర పథ్యములు.

శ్లో॥ విరేచనంఛర్దనమంజనంచ నన్యంచఘామోప్యసువాసనంచ । సంశోధనంసంశయనంవ్యవాయో భ్యంగోవగామాశ్చి శిరోవ చారః । ఏణఃకులింగోహరిణోమయూరోలావశ్శశస్తిత్తిరికుక్కు టాచ । క్రాంచఃకురంగఃపుష్పతశ్చకోరఃకపింజలోవార్జికకాల పుచ్చా । గవామజాయాశ్చపయో ఘృతంచహారీతకీపర్వత నిర్ఘ్నిరాంభః । యేరండత్రైలంసితచందనంచద్రవ్యాణిసర్వాణి పురేరితాని । జ్యోత్స్నాప్రియాలింగనమప్యథస్యాద్వ్యర్థఃపురాణజ్వరిణాంసుఖాయ ॥

తా॥ విరేచనము వమనము అంజనము నన్యము ఘాసము అనువాసబస్తి చముట పచ్చనటులజేయుట శమనము ప్రీసంభోగము అభ్యంగనము నీశ్యలోనిలిచి స్నానము జేయుట వైతోగ్యసచారము జింక క్రాంచపక్షి లేడి నెమలి లావుకపక్షి కుండేలు

తిత్తిరపక్షి వాడక కాలపుచ్చుము కోడి యిమెదలగువాటి మాంసము ఆవుపాలు లేక మేకపాలు నెయ్యి కకక్కాయ ఊటనీరు ఆసుదము శ్రీగంధము ఈ ప్రైజెప్పబడిన సర్వద్రవ్యములు వెన్నెల ప్రీతిలింగవము ఇవియన్నియు జీణజ్వరితునికి సుఖకరమగు పథ్యములని యెరుంగవలయు.

ఆగంతుక జ్వరపథ్యములు .

శ్లో॥ ఆగంతుజ్వరేనై వనరఃకుర్వీతలంఘనం | అభిఘాతసముత్థానే పానాభ్యంగేచనర్షిషః | రక్తావసేకైర్మదై శ్చశ్చతథామాంస రసోద్దనైః | క్షుతజ్వేవ్రణజేవాపిక్షుతవ్రణచికిత్సితం | ఇత్యాగంతు జ్వరేపూర్వంభిషగ్భిఃపత్థ్యమీరితం | క్రోధజేపిత్తజిత్కార్యా క్రియానదా వ్యక్యమేవచ | ఔషధీగంధజేకుర్యా కర్మపిత్త ప్రసాదనమ్ | అభిచారాభిశాపోఞ్ఞో జప హోమాదిభేషజం | ఉత్పాతగ్రహషీఠో దానంస్వస్థ్యయనాదయః | క్రోధో త్థితేపిత్తహరంకామజేక్రోధమేవచ | కామశోకభయోద్భూతే సర్వావతహరీక్రియా | ఆశ్వాసనంచేష్టలాభోహుషణదాయా నియానిచ | హర్షణచసమాయా న్నికామశోకభయజ్వరాః | విశేషతఃపునశ్చుత్రకామక్రోధసముత్థితే | భయశోకసము ద్భూతేకామక్రోధకరాషధం | భూతాభీషంగజేభూతబాధా వేశనతాడనం | అధ్యశ్రాంతేమచాభ్యంగందివానిద్రాంచకార యేత్ | మనఃక్షోభేసముత్పన్నే మనసస్సాంత్యనానిచ | ఇత్యా గంతుజ్వరేపూర్వైర్విభిషగ్భిఃపథ్యమిష్యతే |

తా॥ ఆగంతుకజ్వరమునందు లంఘనముగూడదు. అభిఘాత జ్వరమునందు నెయ్యితాగుట అభ్యంగనము రక్తమోక్షము మద్యపానము మాంసయుక్తమగు భోజనము ఇట్టిపథ్యములుజేయండగు. మఱియు క్షుతజ్వరము వ్రణజ్వరము వీటియందు క్షుతవ్రణములకు జేయండగు చికిత్స నేజేయవలయు. ఇవి ఆ గంతుకజ్వరపథ్యములు. మఱియు క్రోధజ్వరమునందు పిత్తశమనక్రియనుంజేసి మంచుమాటలంజెప్పవలయు. ఔషధిజ్వరము గంధజ్వరము వీటియందు పిత్తశామకక్రియలను జేయవలయు. మఱియు అభిచారము అభిశాపము వీటివలనబుట్టిన జ్వరములయందు జపము హోమము మొదలగు క్రియలంజేయవలయు. ఉత్పాతము గ్రహషీడ వీటివలనగలిగిన జ్వరమునందు బాసపువ్యాహవచనము మొదలగుక్రియల జేయవలయు. మఱియు క్రోధజ్వరమునందు

పిత్తహరచికిత్స నే జేయవలయు. కామజ్వరమునందు క్రోధమును గలుగంజేయవలయు. కామము శోకము భయము వీటివలనగలిగిన జ్వరమునందు వాతనాశక సర్వక్రియల జేయవలయు. మఱియు ఉపరిడించుట ఇష్టలాభము హర్షదాయకపదార్థములు వీటిని జేయవలయు. మఱియు కామము క్రోధము వీట్లచేగలిగిన జ్వరమునందు క్రమముగ క్రోధము కామము వీటినిగలుగజేయవలయు. భూతాభీషంగ జ్వరమునందు వాని దేహమునందు ఆవేశము తాడనము మొదలగుక్రియలజేయవలయు. మార్గాయాసము వలనగలిగిన జ్వరమునందు ఆభ్యంగనము దివానిద్ర వీటినిజేయవలయు. మనశ్శింతచే కలిగిన జ్వరమునందు మనస్సును శాంతిపరచునట్టి చికిత్సజేయవలయు. ఈరీతిగ ఆగంతుక జ్వరపథ్యములని యెరుంగవలయు.

విషమజ్వర పథ్యములు.

శ్లో॥ విషమేప్రతికుర్వీతభిషగ్వమనరేచనైః | విష్ణోర్నామసహస్రస్య పతనంశ్రవణంశ్రుతేః | దేవానానానబ్రాహ్మణానాంచగురూణా మపిపూజనమ్ | బ్రహ్మచర్యంతపోహోమఃప్రదాననియ మోజపః | సాధూనాందర్శనంనిత్యం రత్నైషధవిధారణమ్ | మజ్జళాచరణంచై వవర్ణస్సర్వజ్వరౌపహః ||

తా॥ విషమజ్వరముగలవాడు వసునము వివేచనము విష్ణుసహస్రనామపఠనము వేదశ్రవణము దేవబ్రాహ్మణగురుపూజనము తపో హోమ దాననియమ జపసత్పురుషుల దర్శనము రత్నములు ఔషధము వీటినిధరించుట మంగళాచరణము ఇట్టిక్రియలం జేయవలయు.

తరుణజ్వరములకు అపథ్యములు.

శ్లో॥ స్నానంవిరేకంసురతంకషాయంవ్యాయామమభ్యంజనమహ్ని ద్రాం | దుగ్ధంఘృతంనై దళమామిషంచతక్రంసురాంస్వాదు గురుద్రవంచ | అన్నంప్రవాతంభ్రమణంచక్రోధుత్పజేత్ప్రి యత్నాత్తరుణజ్వరార్తః ||

తా॥ స్నానము విరేచనము మైఘనము కషాయము నంచరించుట అభ్యంగ నము పగటియందు నిద్ర పాలు నెయ్యి పప్పు మాంసము మజ్జిగ మద్యము తియ్యని పదార్థములు దవపదార్థములు అన్నము విశేషగాలి తిరుగుట క్రోధము ఇవియన్నియు తరుణజ్వరముగలవాడు విడనవలయు.

సర్వజ్వరములకు అపథ్యములు.

శ్లో॥ వమివేగందస్తకాష్టమసాత్మ్యమపిభోజనమ్ | విరుద్ధాన్యన్నపా
నానిదివాహీనిగురూనిచ | దుష్టాంభుత్వారమన్లూనిపత్రశాకం
విరూఢకం | లలదంబుచతాంబూలంకలింగంలకుచంఘలమ్ |
తోడిమత్స్యంచపిణ్యాకంనవాన్నంపిప్లవైకృతం | అభివ్యంధీ
తిచైతానిజ్వరితఃపరివర్జయేత్ | వ్యాయామంచవ్యవాయంచ
స్నానంచాక్రమణానిచ | జ్వరమక్తోనసేవేత యావన్నోబల
వాన్సవేత్ ||

తా॥ వమనముజేయుట కాష్టముతో దంతకుద్ధిచేయుట విరుద్ధమగుచదార్థము
భక్షించుట మిగులదాహమును గలుగజేయు గురుపదార్థములు దుష్టోదకము త్షారములు
పులుసు ఆకుకూరలు మొలకలు పాచినీళ్ళు తాంబూలము కరిబూజుఫలము పనస చలిది
మత్స్యములు గానుగపిండి కొత్తధాన్యము పిండివంటలు పుష్టికరమగు పదార్థములు
వీటినన్నియు జ్వరితుడు విడువవలయు. మఱియు శ్రమకరమగు పనిజేయుట
స్త్రీసంగమము స్నానము క్రీడలు మొదలగునవి జ్వరముత్పడుగనుండిన శక్తిగలుగునంత
వరకు జేయంజనదు.

గద్య॥ ఇతి శ్రీమదాపస్తంబనూత్రకుల సుధాగ్ధవ పూర్ణసుధాకర శ్రీవత్స
గోత్రతిలక సకలవిద్యాప్రవీణ శ్రీమదమరేశ్వర భట్టారకప్రియతనూజ
శైవజ్య విద్యాపారీణ సకలపాండిత్యప్రవీణ శ్రీమదింద్ర
కంఠపల్లభాచార్యవिरచిత వైద్యచింతామణౌ
జ్వర ప్రకరణమ్
ద్వితీయోవిలాసః.

శ్రీ రస్తు.

వైద్య చింతామణి.

ఆంధ్ర తాత్పర్యము.

—ॐ—

—సన్నిపాత ప్రకరణము.—

శ్లో॥ అతఃపరంప్రవక్ష్యామిసన్నిపాతజ్వరక్రమం |
కంఠేలలాటేహృదయేస్తేదస్తంద్రామతిభ్రమః |
అంగవ్యధాశ్శిరోరుక్పదాహస్పర్వాంగనేత్రయోః |
నేత్రశోణితపీతేచమూర్చాభ్రాంతిఃప్రలూపకః |
హృచ్చూలంగుంభనంహితాకాశశ్వాసశ్చహర్షణమ్ |
సన్నిపాతజ్వరేఘోరేవై ద్యోజానాతినిశ్చయం ||

తా॥ కంఠము లలాటము హృదయము వీటియందు చమటగలిగియుండుట
అలస్యము చిత్తభ్రమ శరీరమునందునొప్పి తలనొప్పి శరీరము కన్నులు వీటియందు
మండుట కన్నులుయొర్రగగాని పచ్చగగానియుండుట మూర్ఛ భ్రాంతికలుగుట
కలవరించుట హృదయకూల దగ్ధత్తికపడుట ఎక్కిళ్ళు దగ్ధ ఉబ్బనము నవ్వు యిట్టి
లక్షణములుగలిగియుండిన సన్నిపాతజ్వరమని తెలియవలయు.

అన్యత్సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ ఏకోల్బణాస్త్రయస్తేన్యర్ద్వ్యల్బణాశ్చతథేతిమత్ |
ఉల్బణశ్చభవేదేకోవిజ్ఞేయస్సతుసప్తమః |
ప్రవృద్ధమధ్యహీనాశ్చవాతపిత్తకఫైశ్చషట్ |
సన్నిపాతజ్వరస్సైవంన్యర్ద్వ్యేషాస్త్రయోదశః ||

తా॥ సన్నిపాతమునందు ఏకోల్బణముగనుండునవి 3. 2. దోషములు ప్రకో
పముగనుండునవి 3. వాతపిత్తకఫములు 3 ను ప్రకోపములుగనుండునది 1. వాతపిత్త
కఫములకు హీన మధ్య ఆధికములను గలుగజేయునవి 6 ఇటుల 13 విధంబులుగలదిగ
నుండు. అవియొద్వియనిన వాతోల్బణము పిత్తోల్బణము కఫోల్బణము వాతపిత్తోల్బణము
వాతశ్లేష్మోల్బణము పిత్తకఫోల్బణము హీనవాతమధ్యపిత్తశ్లేష్మోల్బణము హీనవాతమధ్య

కళావర్తధకము హీనపితృమధ్య కళవతాధికము హీనపితృమధ్యవత క్లేష్మాధికము హీనకళమధ్యవతపితృధికము హీనకళమధ్యపితృవతాధికము వతపితృకళాధికము (అనగా ప్రసిద్ధిని పాతములు) ఇటుల నన్ని పాతజ్వరము 13 భేదములుగలదిగనుండు.

వాతోల్బణ సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ సంధ్యస్థిశిరసశూలంవ్రలాహోగౌరవంభ్రమః ।

వాతోల్బణేన్యాద్యవ్యనుగేత్పష్టాకంఠాస్యశుష్కతా॥

తా॥ అస్థినంధులయందును శిరస్సుయందును పోటు కలవరించుట శరీరము బరువుగనుండుట భ్రమ దప్పి కంఠము నోరు ఇవియెండుట ఇట్టిలక్షణములుగలిగి కళము పితృము హీనములుగనుండునది వాతోల్బణసన్నిపాతమని వచించెదరే

పిత్రోల్బణ సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ రక్తవిఘ్నాత్రతాదాహాస్సేవదస్తృష్టలసంక్షయః ।

మూర్ఛాచేతిత్రిదోషేన్యాల్లింగంపిత్రేగరియసి ॥

తా॥ పితృధికసన్నిపాతమునందు మలము మాత్రము యెఱ్ఱగనుండుట దాహము మూర్ఛ దప్పి బలక్షయము మూర్ఛ ఇట్టిలక్షణములుగలిగియుండు.

కఫోల్బణ సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ ఆలస్యారుచిహ్మల్లాసదాహావమ్యరతిభ్రమైః ।

కఫోల్బణంసన్నిపాతంతంద్రాకాసేనచాదికేతే ॥

తా॥ కఫోల్బణసన్నిపాతమునందు ఆలస్యము అరుచి హ్మల్లాసము దాహము వమనము దేనియందిప్తము లేకయుండుట భ్రమ తంద్ర దగ్గ ఇట్టిలక్షణములు గలిగి యుండునని తెలియవలయు.

వాతపిత్రోల్బణ సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ భ్రమఃపిహాసాదాహాశ్చగౌరవంశిరసోతిరుక్ ।

వాతపిత్రోల్బణేవిద్యాల్లింగంమందకళజ్వరే ॥

తా॥ వాతపిత్రోల్బణసన్నిపాతమందు భ్రమ దప్పి శరీరతాపము శరీరముగురువుగనుండుట విశేషతలనొప్పి ఇట్టిలక్షణములుగలిగియుండునని యెరుంగవలయు.

వాతక్లేష్మోల్బణ సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ వైత్ర్యంకాహారుచిన్ద్రాపిహాసాదాహారుక్ తథా ।

వాతక్లేష్మోల్బణేన్యాదాలింగంపిత్రావరేదిదుః ॥

తా॥ వాతక్లేష్మోల్బణ ఆల్బుపితృసన్నిపాతమునందు వైత్ర్యము దగ్గ చిత్తర తంద్ర దప్పి దేహతాపము శరీరమునొప్పి ఇట్టిలక్షణములుగలిగియుండు.

పితృకఫోల్బణ సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ ధర్మిత్యైత్సంముహుద్ధాహస్తృష్టామోహోస్థివేదనా ।

మందేవాతేన్యనస్యంతిలింగంపితృకఫోల్బణే ॥

తా॥ పితృకఫాధిక మందవాత సన్నిపాతమునందువాంతి వైత్ర్యము మాటిమాటికి తాపము దప్పి మోహము యెముకలయందు నొప్పి ఇట్టిలక్షణములు గలిగియుండు.

హీనవాత మధ్యపితృక్లేష్మాధిక సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ ప్రతిశ్యాచ్చర్ధిరాలస్యంతంద్రారుచ్యగ్నిమార్దవం ।

హీనవాతేమధ్యపిత్రేచిహ్నంక్లేష్మాధికేమతం ॥

తా॥ హీనవాత మధ్యపితృక్లేష్మాధిక సన్నిపాతమునందు పడికము వాంతి ఆలస్యము తంద్ర అరుచి అగ్నిమాంద్యము ఇట్టిలక్షణములు గలిగియుండు.

హీనవాత మధ్యకఫ పిత్రాధిక సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ హరిద్రనేత్రమూత్రత్వక్ దాహాస్తృష్టాభ్రమోరుచిః ।

హీనవాతేమధ్యకఫేలింగంపిత్రాధికేమతమ్ ॥

తా॥ హీనవాత మధ్యకఫ పిత్రాధిక సన్నిపాతమునందు కన్నులు మాత్రము చగ్మము ఇవివచ్చగనుండుట తాపము దప్పి భ్రమ అరుచి ఇట్టిలక్షణములు గలిగి యుండునని తెలియవలయు.

హీనపితృ మధ్యకఫ వాతాధిక సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ శిరోరుగ్వేపధుశ్వాసప్రలాపఛర్ద్యరోచకాః ।

హీనపిత్రేమధ్యకఫేలింగంవాతాధికేమతమ్ ॥

తా॥ హీనపితృ మధ్యకఫ వాతాధిక సన్నిపాతమునందు తలనొప్పి వకాకు శ్వాస కలవరించుట వాంతి అరుచి ఇట్టిలక్షణములు గలిగియుండు.

హీనపితృ మధ్యవాత క్లేష్మాధిక సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ అతిగౌరవతంద్రేచప్రలాపోస్థిశిరోతిరుక్ ।

హీనపిత్రేమధ్యవాతేలింగంక్లేష్మాధికేమతమ్ ॥

తా॥ హీనపితృ మధ్యవాత క్లేష్మాధిక సన్నిపాతమునందు శరీరము మిక్కిలి బరువు తంద్ర కలవరించుట యెముకలు శిరస్సు పీటియందు మిక్కిలి నొప్పి ఇట్టిలక్షణములు గలిగియుండునని యెరుంగవలయు.

హీనకఫ మధ్యవాత పిత్తాధిక సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ పర్వభేదోన్నిచార్పల్యంత్యస్థాదాహూరుచిర్బ్రమః ।
కఫేహీనేమధ్యవాతేలింగంపిత్తాధికేవిధుః ॥

తా॥ కఫహీన మధ్యవాత పిత్తాధికసన్నిపాతమునందు గణుపులయందునొప్పి అగ్నిమాంద్యము దప్పి తాపము ఆరుచి శ్రమ ఇట్టిలక్షణములు గలిగియుండునని తెలియవలయు.

హీనకఫ మధ్యపిత్త వాతాధిక సన్నిపాత నిదానము.

శ్లో॥ కాసశ్వాసప్రతిశ్వాసముఖశోషోతిపార్శ్వరక్ ।
కఫేహీనేమధ్యపిత్తేలింగంవాతాధికేస్మృతమ్ ॥

తా॥ హీనకఫ మధ్యపిత్త వాతాధికసన్నిపాతమునందు దగ్ధ ఉబ్బసము పడి కము నోరుయొండుట పార్శ్వశూల ఇట్టిలక్షణములుగలిగియుండునని యెరుంగవలయు.

— సన్నిపాతనామములు. —

శ్లో॥ వస్థికశ్చాంతకలై చవహృద్దాహశ్చిత్తవిభ్రమః ।

శీతాజ్జస్తాంద్రికలై చవకంఠకుబ్జశ్చణికః ।
భుగ్ననేత్రశ్చరక్తోష్ఠఃప్రలాపోజ్యోకస్తథా ॥
అభిన్యాసఇతిప్రోక్తస్సన్నిపాతాస్త్రోయోదశ ।
వట్సాధ్యాస్సప్తచాసాధ్యావిజ్ఞేయవై ద్యపారగైః ॥

తా॥ సంధికము అంతకము హృద్దాహము చిత్తవిభ్రమము కీతాంగము తాంద్రికము కంఠకుబ్జము కణికము భుగ్ననేత్రము రక్తోష్ఠము ప్రలాపము జ్యోకము అభిన్యాసము లన సన్నిపాతములు 13; వీటియందు సాధ్యములు 6; అసాధ్యములు 7; అనియెరుంగవలయు.

సంధిక సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో॥ స్వరూపంపూర్వవచ్చూలంశోభోవాతంచవేదనా ।

కఫస్తంద్రాతితావశ్చస్థికేసన్నిపాతకే ॥

తా॥ శరీరము పూర్వమువలెనుండుట శూల శరీరమువాదుట వాతము వేదన దగ్ధ తండ్ర అతితాపము ఇట్టిలక్షణములు గలిగియుండిన సంధికసన్నిపాతమని యెరుంగవలయు.

శ్లో॥ పూర్వరూపకృతశూలసంభవంశోభోవాతబహువేదనాన్వితం ।
స్వేష్మతాపబలహానిజాగరంసన్నిపాతమితిసంధికంవిదుః ॥

తా॥ జ్వరమునకు పూర్వమే కడుపునొప్పి వాపు ఒడలునొప్పి మిగులవేదన కలుగుట దగ్ధ తాపము బలహీనత నిద్రలేకపోవుట ఇట్టిలక్షణములు గలిగియుండిన సంధికసన్నిపాతమని యెరుంగవలయు.

అంతక సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో॥ సదాహమోహస్తావశ్చశరీరఃకంపఃప్రలాపనమ్ ।

వాన్తిహికాక్కాజ్వరలై చవహృత్తకేసన్నిపాతకే ॥

తా॥ దాహము మోహము తాపము తలవణుకు కలవరించిట వాంతి ఎక్కిళ్ళు జ్వరము ఇట్టిలక్షణములుగలది అంతకసన్నిపాతమని యెరుంగవలయు.

శ్లో॥ దాహాంకరోతిపరితాపనమాతనోతి మోహాందదాతి

శరీరఃప్రకంపం హిక్కాంకరోతికసనంచసమాహూతిజానీ
హితంవిబుధవజ్జితమంతకాఖ్యమ్ ॥

తా॥ దాహము సంతాపము మోహము తలవణుకు ఎక్కిళ్ళు దగ్ధ ఇట్టిలక్షణములుగలది అంతకసన్నిపాతమని తెలియవలయు.

రుగ్దాహ సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో॥ ప్రలాపతాపమోహాశ్చకంఠేవై వేదనాభ్రమః ।

విదాహశోత్పత్యమాకాసోజాడ్యంకంపఃప్రలాపనమ్ ॥

స్వేదోలలాటకంఠేచతుగ్దాహేసన్నిపాతకే ॥

తా॥ తలుచుమాటలాడుట తాపము మోహము కంఠమునందునొప్పి భ్రమ విదాహము పెదవులెండుట దగ్ధ జడత్వము వణుకు కలవరించుట కంఠము లలాటము వీటియందు చమటగలిగియుండుట ఇట్టిలక్షణములుగలిగినది రుగ్దాహసన్నిపాతమని తెలియవలయు.

శ్లో॥ ప్రలాపపరితాపనప్రబలమోహమాంద్యశ్రమాః । పరిభ్రమ

ణవేదనావ్యధితకంఠమన్యాహనుః । నిరంతరత్పమాకరః శ్వస
సకాసహికాక్కులస్సకష్టతరసాధనోభవతిహన్తిరుగ్దాహకః ॥

తా|| వదురుట సంతాపము ప్రబలముమోహము మాండ్యము శ్రమ పొద్దాడుట శరీరమునందునొప్పి కఠము వెడతలవరము దుండల విటియందునొప్పి నిరంతరము దప్పి క్షాస దగ్ధ ఎక్కిళ్ళు ఇట్టిలక్షణములుగల రుద్దాహసన్నిపాతము కష్టసాధ్యము లేక ఆసాధ్యమని యెరుంగవలయు.

చిత్తవిభ్రమ సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో|| సర్వావయవవై కల్యంవాతపిత్తప్రకోపనమ్ |
భ్రమమోహభృకుటిగీతన్యత్యప్రలాపనమ్ |
మహాఘోరస్సన్నిపాతోజ్ఞాతవ్యశ్చిత్తవిభ్రమః||

తా|| సర్వావయవములయందు నైకల్యము వాతపిత్తములు ప్రకోపించుట భ్రమియుట మోహము కనుబొములుమడివడుట పాడుట ఆడుట కలవరించుట ఇట్టి లక్షణములుగలది చిత్తవిభ్రమసన్నిపాతమని యెరుంగవలయు.

శ్లో|| యదికథమపిపుంసాంజాయ తేదేహాపీడా భ్రమమద పరితాపా
మోహవైకల్యభావః | వికలనయసహాసోన్యత్తగీత ప్రలాపా
హ్యాభిదధతినసాధ్యం కేపిచిత్తభ్రమాఖ్యమ్ ||

తా|| శరీరమునొప్పి భ్రమ మదము సంతాపము మోహము శరీరము కన్నులు పిటియందు వికారము నవ్వుట ఆడుట పాడుట కలవరించుట ఇట్టిలక్షణములుగలది చిత్తవిభ్రమసన్నిపాతమని యెరుంగవలయు. ఇది ఆసాధ్యము.

శితాంగ సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో|| సర్వాంగంచంద్రవచ్చితంకాసశ్వాసప్రకోపనమ్ |
హిక్మాసర్వాంగశైధిల్యంవాన్తిస్తాపమూర్ఛనం |
అతిసారోగాత్రకంపశ్శీతాంగేసన్నిపాతకే ||

తా|| శరీరము మక్కిలి చంద్రునివలె చల్లగనుండుట దగ్ధ ఉబ్బసము ఎక్కిళ్ళు మిక్కుటముగనుండుట సర్వాంగములయందు పలుత్యము లేకయుండుట వాంతి తాపము మూర్ఛ విరేచనము శరీరమువణుకుట ఇట్టిలక్షణములుగలది శితాంగసన్నిపాత మని యెరుంగవలయు.

శ్లో|| హిమసదృశశరీరోవేపధుశ్శ్వాసహిక్మాశిధిలితనకలాంగః ||
న్ననాదోగ్రతాపః | క్లమధుపపధుకాసశ్చర్మతీసార యుక్త
స్త్యవ్రితమరణహేతుశ్శీతగాత్రకషభావాత్ | ఔషధంనాస్తి
అసాధ్యః ||

తా|| శరీరము మిక్కిలిమంచువలె చల్లగనుండుట వణుకు ఉబ్బసము ఎక్కిళ్ళు సర్వావయవములు వదలిసటులుండుట క్షీణనాదముగలుగుట గొప్పతాపముగలుగుట బడలికగలిగియుండుట సంతాపము దగ్ధ వాంతి భేది ఇట్టిలక్షణములుగలిగిన శితాంగ సన్నియని యెరుంగవలయు. ఇది ఆసాధ్యముగాన ఔషధము లేదు.

తాండ్రిక సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో|| బద్ధప్రలాప స్తంద్రాచజిహ్వోశ్వావాసకంటకా |
కఠినానిర్ద్రివాశుష్కాస్తాపశ్వాంతిసారకః |
శ్వాసఃకంఠూవిరూపాక్షస్తోయంప్రవతిలోచనం |
జ్వరస్త్యత్కృత్కటశైవ్నతాండ్రికేసన్నిపాతకే ||

తా|| నిలిచినలిచి తరుచుగమాటలాడుట ఆలస్యము శాలకవల్లనైముల్లుబారి కఠినమై ద్రవములేక యెండియుండుట మిక్కిలితాపము విరేచనము ఉబ్బసము దుగద కన్నులు పెద్దచేసి చూచుట కన్నులనీరుకారుట తీవ్రమగుజ్వరము ఇట్టిలక్షణములుగలది తాండ్రికసన్నిపాతమని యెరుంగవలయు.

శ్లో|| ప్రభూతాతంద్రార్తిజ్వర కఫపిపాసాకులత రోభవేత్స్వామూ
జిహ్వోస్పృధులకఠినాకంటకవృతా | అతీసారశ్వాసఃక్లమధుపరి
తాపశ్శ్వాతిరుజాభృశంకంఠేజాడ్యంశయనమనిశంతండ్రికగదే||

తా|| మిగుల ఆలస్యము బాధ జ్వరము కఫము దప్పి నాలుక వల్లనై మిగుల కఠినమై ముల్లు బారియుండుట ఆతిసారము ఉబ్బసము బడలిక పరితాపము వెపు పోటు కంఠమునందు జడత్యము ఇట్టిలక్షణములుగలది తాండ్రిక సన్నిపాతమని యెరుంగవలయు.

కంఠకుబ్జ సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో|| అతిదాహశ్శిరఃకంపఃకంధరస్యాపికుబ్జతా |
విలాపస్తాపసంమూర్ఛాచాంగశైధిల్యకంపనం |
ఛర్దిహిక్మాగుంభనంచహ్యుత్తమాంగవ్యధాతథా |
సవవంసన్నిపాతో యంజ్ఞాతివ్యఃకంఠకుబ్జకః ||

తా|| మిగులదాహము తలవినరుట మెడకుడియబడుట తరుచుమాటలాడుట తాపము మూర్ఛ అవయవములు వదలిసటులుండుట వణుకుట వాంతి ఎక్కిళ్ళు దగ్ధత్తిక తలనొప్పి ఇట్టిలక్షణములుగలది కంఠకుబ్జసన్నిపాతమని యెరుంగవలయు.

శ్లో॥ శిరోతికంతగ్రహదాహమోహకంపజ్వరారక్తసమీకణార్ధిః |
 మానుగ్రహస్తాపవిలాపమూర్ఛాస్యాస్త్రింతకుబ్జఃఖలుకప్త
 సాధ్యః ||

తా॥ నడినెత్తి కంతము ఇది నొచ్చుట దాహము మోహము వణుకు జ్వరము
 రక్తవాతసంబంధమగు బాధ చంపలు బిగబట్టుట సంతాపము కలవరించుట మూర్ఛ
 ఇట్టి లక్షణములు గలది కంతకుబ్జస్థాని పాతమని యెరుంగవలయు.

కర్ణిక సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో॥ ప్రలాపజిహ్వస్ఫుటనహిక్కాకాసాంగకంపనం |
 కర్ణాస్తశోభాతాపశ్చకర్ణి కేసన్నిపాతకే ||

తా॥ తరుచుమాటలాడుట నాలుకకపగులుట ఎక్కిళ్ళు దగ్గు వణుకు చెవికొనల
 వాపు తాపము ఇట్టి లక్షణములు గలది కర్ణికకస్థాని పాతమని తెలిసికొనవలయు.

కణిక లక్షణము.

శ్లో॥ సన్నిపాతజ్వరస్యాస్తేకణకములేనుదారుణః | శోభస్సంజాయతే
 తేనకశ్చిదేవప్రముచ్యతే || జ్వరస్యపూర్వంజ్వరమధ్యతోవా
 జ్వరాంతతోవాశ్రుతిమూలశోభః | క్రమాదసాధ్యఃఖలుకప్త
 సాధ్యస్సుఖేన సాధ్యోమునిభిఃప్రదిప్తః ||

తా॥ వన్నిపాతజ్వరాంతమునందు కర్ణములమున భయంకరముగ వాపుకలు
 గును, దానిచే నొకానొకడుజీవిండు. మఱియు జ్వరాదియందైన ఆ సాధ్యమనియు
 జ్వరమధ్యమందైన కప్త సాధ్యమనియు జ్వరాంతమనందైన సుఖసాధ్యమనియును
 తెలిసికొనవలయు.

భుగ్గునేత్ర సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో॥ భుగ్గుంవిలోచనద్వంద్వంతోయస్రావశ్చస్తతమ్ |
 నిదీక్షణేనరహితంప్రలాపభ్రమకంపనమ్ |
 జ్ఞాతవ్యస్సన్నిపాతోయంభుగ్గునేత్రాఖ్యఉద్ధతః ||

తా॥ కన్నులు క్రేలాడినటులనుండుట నీరుకారుట చూపులేకయుండుట
 తరుచుమాటలాడుట భ్రమస్ఫుట వణుకు ఇట్టి లక్షణములు గలిగిన భుగ్గునేత్రస్థాని పాత
 మని తెలియవలయు.

శ్లో॥ జ్వరబలాపచయస్మృతీశూన్యతాశ్వసనభుగ్గువిలోచనమో
 హితః | ప్రలపనభ్రమకంపనశోభవాత్వజతిజీవితమాశు
 సభుగ్గుద్వక్ ||

తా॥ జ్వరము బలక్షయము స్మృతినాశము శ్వాసన వక్రదృష్టి మూర్ఛ వదరుట
 భ్రమ కంపము వాపు ఇట్టి లక్షణములు గలది భుగ్గునేత్రస్థాని యెరుంగవలయు.
 ఇది మృత్యువును గలుగజేయు.

రక్తోష్ఠ సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో॥ జిహ్వోధరద్వయస్ఫోటోరక్తస్రావశ్చవేగతః |
 కాశశ్శిరోభ్రమఃకంపోజిహ్వోశ్వామాసకంటకా |
 రక్తోష్ఠసన్నిపాతోయంవిజ్ఞేయశ్చసుభీషణః ||

తా॥ నాలిక పెదవులు పగిలి నెత్తురుకారుచుండుట దగ్గుతలదిరుగుట వణుకు
 నాలిక నల్లనై ముల్లుబారియుండుట ఇట్టి లక్షణములు గలది రక్తోష్ఠస్థాని పాతమని
 యెరుంగవలయు.

శ్లో॥ రక్తస్థీవీజ్వరవమిత్యమామోహశూలాతిసారా హిక్కాధ్మాన
 భ్రమణదవధు శ్వాసనసంజ్ఞాప్రణాశాః | శ్వామారక్తాధికతర
 రసనామండలోద్ధానరూపారక్తస్థీవీనిగదిత ఇహప్రాణహంతా
 ప్రసిద్ధః ||

తా॥ రక్తమువుమియుట జ్వరము వాంతి దప్పి మోహము కూల అతిసారము
 ఎక్కిళ్ళు కడుపుబ్బుట పొద్దుట తాపము ఉబ్బనము ప్రజ్ఞలేకయుండుట నాలిక
 నల్లగను ఎఱ్ఱగనుండుట నాలికయందు మండలములు గలుగుట ఇట్టి లక్షణములు గలది
 రక్తస్థీవి సన్నిపాతమని యెరుంగవలయు.

ప్రలాప సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో॥ కఫఃప్రలాపస్సన్తాపోవాతశ్లేష్మప్రకోపనమ్ |
 హిక్కాతాపజ్వరశ్చైవప్రలాపేసన్నిపాతకే ||

తా॥ కఫము తరుచుమాటలాడుట అతి తాపము వాతశ్లేష్మప్రకోపము ఎక్కిళ్లు
 తాపజ్వరము ఇట్టి లక్షణములు గలది ప్రలాపస్థాని పాతమని తెలియవలయు.

శ్లో॥ కంపప్రలాపపరితాపనశీషణపీడాప్రాధప్రభావపవమానవరోన్య
 చింతా | ప్రజ్ఞాప్రణాశవికలప్రచురప్రనాదఃక్షీప్రంపయాతిపిత్త
 వాలపదంప్రలాపీ ||

తా॥ కంపము వడరుట సంతాపము తలకొప్పి వాతము ప్రకోపముగనుండుట అన్యచింత యేమిలోచకయుండుట చిత్తకైకల్యము తరచుగ మాటలాడుట ఇట్టిలక్షణములుగలది ప్రలాపసన్నియని యెరుంగవలయు.

జిహ్వక సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో॥ నిశ్వాసవేగసంతాపాఃకాసఃకఠినజహ్వతా ।
కంటకాశ్వామవణాఃచమూకత్వంబాధిరోజడః ।
జిహ్వకస్సన్నిపాతోయమసాధ్యఇతినిర్దిశేత్ ॥

తా॥ నిట్టూర్పు వేగముగనుండుట తాపము దగ్ధ నాలుకకఠినమై ముల్లుబారి నల్లనై యుండుట మాటలాడుగుట చెమడు జడత్వము ఇవిగలిగిన జిహ్వకసన్నిపాతమని యెరుంగవలయు. ఇది అసాధ్యము.

శ్లో॥ శ్వసనకాసపరితాపవిహ్వలఃకఠనకంటకవృతాచజిహ్వీకా ।
బధిరమూకబలహానిలక్షణోభవతికష్టతరసాధ్యజిహ్వకః ॥

తా॥ నిట్టూర్పు దగ్ధ సంతాపము వివళముగనుండుట నాలుకకఠినముగనుండి ముల్లుబారియుండుట చెవుడు మాటలేకయుండుట బలతయము ఇట్టిలక్షణములుగలది జిహ్వకసన్నియని తెలియవలయు.

అభిన్యాస సన్నిపాత లక్షణము.

శ్లో॥ దోషత్రయంజ్వరశ్వాసస్సిగ్ధాస్యమతినిద్రతా ।
అంగనైకల్యతాపంచబలహానిస్తృపామదః ।
అత్యుత్కటస్సన్నిపాతోహ్యభిన్యాసస్సుదారుణః ॥

తా॥ వాతపిత్తశ్లేష్మమునేకమైయుండుట జ్వరము శ్వాస ముఖము నునుపుగ నుండుట అతినిద్రకలుగుట బడవికలముగనుండుట తాపము బలహీనత దప్పి చముట ఇవిగలిగియుండిన అసాధ్యముగు అభిన్యాససన్నియని తెలియవలయు.

శ్లో॥ దోషత్రయస్సిగ్ధముఖత్వన్నిద్రానైకల్యనిశ్చేష్టనకష్టవాచః ।
బలప్రణాశస్వసనాదినిగ్రహోభిన్యాసఙ్గోననుమృత్యుకల్పః ॥

తా॥ వాతపిత్తశ్లేష్మము నేకమైయుండుట ముఖము స్సిగ్ధముగనుండుట నిద్ర లేకయుండుట నిశ్చేష్టతయగనుండుట కష్టముగ సంభాషించుట బలహాని శ్వాసాది బంధము ఇట్టిలక్షణములుగలది అభిన్యాససన్నిపాతమని తెలియవలయు.

సాధ్య సన్నిపాతములు.

శ్లో॥ సన్నికస్తాండ్రికశ్చైచ్చప్రలాపశ్చిత్తవిభ్రమః ।
జిహ్వకఃకణికశ్చైచ్చపట్సాధ్యాఃపరికీర్తితాః ॥

తా॥ సన్నికసన్ని తాండ్రికసన్ని ప్రలాపసన్ని చిత్తవిభ్రముసన్ని జిహ్వకసన్ని కణికసన్ని పాతము లన యీ రి మ సాధ్యములని వచించెదరు.

అసాధ్య సన్నిపాతములు.

శ్లో॥ రుద్ధాహస్యాంతకోభుగ్ననేత్రస్సన్యత్కంఠకూజనః ।
రక్తోష్ణశ్శీతగాత్రశ్చహ్యభిన్యాసోతిదారుణః ।
సన్నిపాతాస్సప్తచైతేహ్యసాధ్యాఃపరికీర్తితాః ॥

తా॥ రుద్ధాహసన్నిపాతము అన్తకసన్నిపాతము భుగ్ననేత్రసన్నిపాతము కంఠకుజ్జసన్నిపాతము రక్తోష్ణసన్నిపాతము శీతగాత్రసన్నిపాతము అభిన్యాససన్నిపాతము యీ 7 సన్నిపాతములు అసాధ్యముని వచించెదరు.

సన్నిపాత దివస ప్రమాణము.

శ్లో॥ సన్నికేనప్తదివసాహ్యంతకేవాసరాదశ । రుద్ధాహేవింశతిశ్చైచ్చ
వవిభ్రమేహ్యేకవింశతిః । ఏకఃపక్షశ్శీతగాత్రేతాండ్రికేషంచ
వింశతిః । అథవావాసరాస్సప్తకంఠకుజ్జేత్రయోదశ । మాసత్ర
యంకణికేచభుగ్ననేత్రేదినాష్టకమ్ । దశవారాశ్చరక్తోష్ణే
చతుర్దశప్రలాపకే । జిహ్వకేషోడశేదిన మభిన్యాసేర్థమాకః
ఏతేమాంసన్నిపాతానాంప్రమాణంపరికీర్తితమ్ ॥

తా॥ సన్నికమునకు 7 దినములు అన్తకసన్నికి 10 దినములు రుద్ధాహసన్నికి 20 దినములు చిత్తవిభ్రముసన్నికి 21దినములు శీతగాత్రసన్నికి 15 దినములు తాండ్రిక సన్నికి 25 దినములు లేదా 7 దినములు కంఠకుజ్జసన్నికి 13 దినములు కణికసన్నికి 30 దినములు భుగ్ననేత్రకి 8 దినములు రక్తోష్ణసన్నికి 10 దినములు ప్రలాపసన్నికి 14 దినములు జిహ్వకసన్నికి 16 దినములు అభిన్యాససన్నికి 15 దినములు ఇటుల సన్నిపాతదివసప్రమాణములం చెబిసికొనవలయు.

శ్లో॥ సన్యస్త్రిపంచసప్తాహాద్దశాహాద్వాదశాదపి ।
ఏకవింశద్దినైశ్శుద్ధిసన్నిపాతీనుజీనతి ॥

తా॥ తత్కాలము 3, 5, 7, 10, 12, 21, యీ దినములతిక్రమించిన సన్నిపాతము సాధ్యమని యెరుంగవలయు.

శ్లో॥ సప్తమీద్వీగుణాయావన్నవమేకాదశీతథా ।
ఏమాత్రిదోషమర్యాదామోక్షాయచవధాయచ ।
పితృకఫానిలవృద్ధ్యాదశదివసద్వాగశాహసప్తాహాత్ ।
మాన్త్రివిముంచతిపురుషం త్రిదోషజోధాతుమలపాకాత్ ॥

తా॥ సన్నిపాతమునందు 7, 14, 9, 18, 11, 22, యీ సంఖ్యలుగల దినములు చంపుటకుగాని విడిచిపెట్టుటకుగాని ప్రమాణదినములనియెరుంగవలయు. మతీయు సన్నిపాతజ్వరమునందు వాతము ప్రకోపించియుండి అందు ధాతుపాకము గలిగియుండిన 10 దినసంబులనియు పిత్తిప్రకోపమునందు ధాతుపాకముగలిగియుండిన 12 దినసంబులనియు కఫప్రకోపమునందు ధాతుపాకముగలిగియుండిన 7 దినసంబులనియు క్రమముగ మరణప్రమాణదినసంబులని నెరుంగవలయు. ఇటులనే వాత పిత్త కఫప్రకోపములయందు మలపాకముగలిగి వైసంఖ్యగలదినసంబులతిక్రమించిన జీవించునని యెరుంగవలయు.

ధాతుపాక లక్షణము.

శ్లో॥ నిద్రానాశోహృద్విస్తమోబ్ధివృద్ధిభోగౌరవాఽరుచీ ।
అరతిర్బలహానిశ్చధాతునాంపాకలక్షణమ్ ॥

తా॥ నిదురలేకయుండుట రొమ్మడుచుకొనుట మలమూత్రనిరోధనము శరీరము జడముగనుండుట అరుచి దేనియందిష్టములేకయుండుట బలహీనత ఇట్టిలక్షణములుగలది ధాతుపాకమని యెరుంగవలయు.

మలపాక లక్షణము.

శ్లో॥ దోషప్రకృతినైకృత్యంబఘ్నతాజ్వరదేహయోః ।
ఇంద్రియాణాంచనైమల్యందోషాణాంపాకలక్షణమ్ ॥

తా॥ పూర్వదోషమునకు వికృతముగనుండుట అనగా అనుకూలముగవచ్చుట జ్వరము దేహము ఇవి లఘువుగనుండుట ఇంద్రియముల ప్రపన్నములుగనుండుట యిట్టిలక్షణములుగలది దోషపాకమని యెరుంగవలయు.

సంధిక సన్నిపాత కషాయము.

శ్లో॥ మహాబలాంకోలమూలంగ్రంధికంచన్యచిత్రకమ్ ।
సునహాకట్ఫలంక్షాన్ధిస్సంధికేసన్నిపాతకే ॥

తా॥ పెద్దముత్తవపులగ ఊడుగవేరు పిప్పలిమూలము చవ్యము చిత్రమూలము సన్నరాన్న పెద్దగుమ్మడు వీటినిసమభాగములుగనైచి కషాయము పెట్టియిచ్చిన సంధికసన్ని మానును.

అంతక సన్నిపాత కషాయము.

శ్లో॥ సహ్నిశ్వచంష్ట్రానిర్దుండీపటోలఃకోలగ్రంధికం ।
త్రికటుస్స్వసఃకావ్విధశ్చాంతకేసన్నిపాతకే ॥

తా॥ చిత్రమూలము పల్లెరు వావిలి చేదుపొట్ల చవ్యము పిప్పలిమూలము త్రికటుకములు ఆవాల వీటిని సమాంశములుగ కషాయముకాచి యిచ్చిన అంతకసన్ని మానును.

రుద్దాహ సన్నిపాత కషాయము.

శ్లో॥ కటుచృక్షఃకుండలీద్వాపరుణావహ్నిపర్వటీ ।
సర్పాక్షీనాగరంక్వాఢోరుద్దాహేసన్నిపాతకే ॥

తా॥ వరగోరు తెల్లపుప్పి నల్లపుప్పి ఉలమిడి చిత్రమూలము పర్పాటకము కంపుపుప్పి శొంఠి వీటినిసమముగనైచి కషాయముకాచియిచ్చిన రుద్దాహసన్నిపాతము మానును.

చిత్తవిభ్రామ సన్నికి కషాయము.

శ్లో॥ నిగుంఢీబృహతీబీజంమరిచంబలశునంకణా ।
భృంగనాగరసంయుక్తఃకావ్విధఃచిత్తభ్రామిమాపహః ॥

తా॥ వావిలి ములకపండుబిత్తులు మిరియాలు ఉల్లిపాయలు తిప్పళ్ళు గుంట గలగర శొంఠి వీటినిసమభాగములుగ కషాయముకాచి యొసంగిన చిత్తవిభ్రామసన్ని మానును.

శీతాంగ సన్నికి కషాయము.

శ్లో॥ పంచకోలత్రికటుకంకటువృక్షఃకుమారికా ।
పటోలఃపర్వటక్వాఢశ్శీతాంగేసన్నిపాతకే ॥

తా॥ పంచకోలములు త్రికటుకములు వరగోగు కలబంద చేదుపొట్ల పర్పాటకము వీటిని సమాంశములుగ కషాయము పెట్టియిచ్చిన శీతాంగసన్ని మానును.

తాండ్రక సన్నిక కషాయము.

శ్లో॥ కటువృక్షఃపంచకోలంతి క్షణాకోశ్యగుగ్గులూ ।

గృహభూమేనసంయు క్తఃకావ్విధస్తాండ్రకనాశకః ॥

తా॥ వరగోగు పంచకోలములు ఉలిమిడివేళ్లు పెన్నెరుగడ్డ గుగ్గిలము కడువం వీటినిసమభాగములుగ కషాయముకాచి కరభూపమువైచి యిచ్చినతాండ్రకసన్ని మానును.

శ్లో॥ పాటలీచిత్రవరుణసింధువారదురాలభాః ।

పటోలానాగరంకావ్విధస్తాండ్రికేసన్ని పాతకే ॥

తా॥ కలిగొట్టు చిత్రమూలము ఉలిమిడి వావిలి దూలగొండి చేదుపొట్ల శొంఠి వీటినిసమభాగములుగ కషాయముపెట్టియిచ్చిన తాండ్రకసన్నిమానును.

కంతకుబ్బ సన్నిక కషాయము.

శ్లో॥ బిల్వకాశ్మర్యతర్కారీపటోలకోలపర్పటం ।

వ్యాఘ్రీచనాగరంచై నకావ్విధఃకంతకుబ్బజిత్ ॥

తా॥ మారేడువేళ్లు పెద్దగుమ్మడు తక్కలి చేదుపొట్ల చవ్యము పర్పటకము వాకుడు శొంఠి వీటినిసమముగకషాయముపెట్టి యిచ్చిన కంతకుబ్బసన్ని మానును.

కణిక సన్నిక కషాయము.

శ్లో॥ త్రిబలాత్రికుటువ్యాఘ్రీచిత్రకంగ్రధికంవరా ।

రవిమూలంచతత్కావ్విధఃకణికేసన్ని పాతకే ॥

తా॥ ముత్తవపులగత్రయము త్రికటుకములు వాకుడు చిత్రమూలము పిప్పలి మూలము మనుబాల జిల్లేడువేరు వీటినిసన్నియు సముముగవైచి కషాయముపెట్టియిచ్చిన కణికసన్ని మానును.

భుగ్గునేత్ర సన్నిక కషాయము.

శ్లో॥ స్వాదుకంటకనిర్గుండిగ్రంధికంఘనపర్పటం ।

శుంఠీరవిశ్చతత్కావ్విధోభుగ్గునేత్రంహరేద్ధ్రీవమ్ ।

తా॥ పల్లేరు వావిలి పిప్పలిమూలము తుంగముస్తలు పర్పటకము శొంఠి జిల్లేడువేరు వీటినిసముముగవైచి కషాయముపెట్టియిచ్చిన భుగ్గునేత్రసన్ని మానును.

రక్షోష్ణ సన్నిక కషాయము.

శ్లో॥ ఘలత్రయంపర్పటకఃపటోలోపహ్ని పాటలీ ।

శుంఠ్యర్కమూలకంకావ్విధోరక్షోష్ణసన్ని పాతకే ॥

తా॥ త్రిఫలములు పర్పటకము చేదుపొట్ల చిత్రమూలము కలిగొట్టు శొంఠి జిల్లేడు వీటినిసముముగ కషాయముపెట్టియిచ్చిన రక్షోష్ణసన్ని పాతము మానును.

ప్రలాప సన్నిక కషాయము.

శ్లో॥ అంశోలంచిత్రకందార్దీపటోలోనాగరామృతం ।

గ్రంధికంపరుణఃకావ్విధఃప్రలాపేసన్ని పాతకే ॥

తా॥ ఊడుగవేళ్ళు చిత్రమూలము మానిపసపు చేదుపొట్ల శొంఠి తిప్పతీగ పిప్పలిమూలము ఉలిమిడివేరు వీటినిసముముగ కషాయముపెట్టియిచ్చిన ప్రలాపసన్ని మానును.

జిహ్వక సన్నిక కషాయము.

శ్లో॥ కుండలీకటువృక్షశ్చపంచకోలంబలాత్రయం ।

కావ్విధోయంపిప్పలీయు క్తఃజిహ్వకేసన్ని పాతకే ॥

తా॥ తెల్లయుప్పి వరగోగువేరుచక్క పిప్పళ్ళు పిప్పలిమూలము చవ్యము చిత్ర మూలము శొంఠి పెద్దముత్తవపులగ చిన్నముత్తవపులగ నాగముత్తవపులగ వీటినిసమ భాగములుగజేర్చి కషాయముపెట్టి ఆకషాయమునందు పిప్పలిచూణాముకలిపి నేవించిన జిహ్వకసన్ని పాతము నివర్తించు.

అభిన్యాస సన్నిక కషాయము.

శ్లో॥ ద్వికుండలీద్విబృహతీత్రిబలాత్రిఫలావచా ।

పంచకోలంచతత్కావ్విధస్తస్త్విభిన్యాసంహరేద్ధ్రీవం ॥

తా॥ తెల్లయుప్పి నల్లయుప్పి వాకుడు ములక పెద్దముత్తవపులగ చిన్నముత్తవ పులగ నాగముత్తవపులగ కరక్కాయ తాడికాయ ఉసిరికవలుపు వస పిప్పళ్ళు పిప్పలి మూలము చవ్యము చిత్రమూలము శొంఠి వీటినిసముముగవైచి కషాయముపెట్టి యిచ్చిన అభిన్యాససన్ని పాతము నివర్తించు.

త్రయోదశ సన్నులకు కషాయము.

శ్లో॥ కణాబయస్తీభూనింబావచాదీప్యకనాగరం ।

పటోలంపర్పటఃకావ్విధస్తస్త్వేమాంసన్ని పాతజిత్ ॥

తా॥ పిన్నప్పు తక్కులివేళ్ళు నేలవేసు పస ఓరుము శొంఠి చేదుపొట్ల పర్వాటకము పీఠినపహుభాగములుగైచి కషాయము పెట్టెయిచ్చిన 18 సన్నిపాతములు మానున.

దశమూల కషాయము.

శ్లో॥ బలాజయూద్విబృహతీశ్రీవణ్ణేచిల్వపాటలీ ।
డుండుకాద్విస్థిరాశుంఠీకాద్భోయందశమూలకః ।
దశమూలకషాయేణసర్వభాసన్ని పాతజితే ॥

తా॥ ముత్తపల్లకవేళ్ళు తక్కులివేళ్ళు వాకుడువేళ్ళు ములకవేళ్ళు పెద్ద గుమ్మడువేళ్ళు మాకేడువేళ్ళు కలిగొట్టువేళ్ళు దుందిలపువేళ్ళు కోలపొన్నవేళ్ళు నేల పొన్న శొంఠి పీఠినపహుభాగములుగ కషాయము పెట్టి నేవించిన సర్వసన్నిపాతములు మానున.

సంధికసన్నికి భూతభైరవ రసము.

శ్లో॥ పారదంగంధకంతామ్రంమర్ద్యంనహ్నికషాయకే । నజ్రమూ
పాంతరేపాచ్యంనాలుకాయంత్రకేదినం । మాజాణరజంబు
కైపిత్తైర్భావితంప్రహారద్వయమ్ । గుంజామాత్రంచానుపాసే
దేయంశీతోదకేనచ | సన్నికంతక్షణంహ నిదధ్యన్నంపథ్యమా
చరేత్ | నారీకేళోదకందా హేరిసోయంభూతభైరవః ॥

తా॥ రసము గంధకము తామ్రభస్మము పీఠినపహుభాగములుగ చిత్రమూలకషాయముచేమదికంచి వజ్రమావయందునిచి వాలుకాయంత్రమున 1 దినముపండి పిల్లినక్క పీఠిపిత్తములచే 2 యాముములుమదికంచి గుంజామాత్రము అనుపాన విశేషమున శీతోదకముచేనేవించిన సంధికసన్ని మానున. దీనికి పథ్యము పెరుగన్నము భుజించి దాహమునకు నారీకేళోదకమును బుచ్చుకొనవలయు.

అంతసన్నికి విజయభైరవ రసము.

శ్లో॥ హరవీర్యంనత్సనాభంవంగంనామ్యతాభ్రీకమ్ । మర్దయే
ద్దినమేకంచకటుత్రితయజేరసే । ద్వీయామంనాలుకాయంత్రే
పాచితంనజ్రమూషయా । సాంగశీతలముద్ధృత్యశునిపిత్తేనభా
వయేత్ । చణమాత్రంపిబేచ్ఛానునారీకేళోదకేనచ । తక్షణే
సవిశ్యేత్సూక్ష్మాతకస్సన్ని సాతకః | ఇచ్ఛానత్థ్యంప్రదాతవ్యం
రసోవిజయభైరవః ॥

తా॥ శుద్ధిచేసినరసము శుద్ధిచేసిననాభి వంగభస్మము నాగభస్మము అభ్రీక
భస్మము పీఠినన్నియు సమాంశములుగ ఖల్వమునందునిచి త్రికటుకరసముచే నొక
దినముమదికంచి వజ్రమావయందునిచి వాలుకాయంత్రమున 2 యాముములు పండి
సాంగశీతలముపండిసి ఆడకుక్క పిత్తమునభావనజేసి శనగగింజంజంబ్రమాణము నారీకేళో
దకముతోబుచ్చుకొనిన అంతకసన్ని తక్షణమునందే మానును. ఇందుకుయిచ్ఛానత్థ్యం
బిడవలయు.

హృద్దాహసన్నికి సంగరభైరవ రసము.

శ్లో॥ మృతతామ్రంమృతంతీక్ష్ణంత్రిక్షారంపారదంసమం । పంచుకోల
కషాయేణదినమేకంతుమర్దయేత్ । డోలాయంత్రేషుచేద్ద్యా
మంభావ్యంకుక్కుటపిత్తకే । ద్వీయామమాత్రందాతవ్యంమధు
నాకణసంయుతమ్ | హృద్దాహంహ నిశీఘ్రిణారసస్సంగరభైరవః ॥

తా॥ తామ్రభస్మము లోహభస్మము సద్యక్షారము యవక్షారము సజ్జక్షారము
రసము పీఠినన్నియు శుద్ధిచేసి సమాంశములుగ పంచుకోలకషాయముచే 1 దినము
మదికానముచేసి ఈకషాయమునందే డోలాయంత్రమున 1 యాముముపండి కోడి
పిత్తమునభావనచేసి 2 మాషములయెత్తు పిప్పలిచూణాము తేనె ఈయనుపానములతో
నేవించిన హృద్దాహసన్ని మానును.

చిత్తవిభ్రీమ సన్నికి మదనభైరవ రసము.

శ్లో॥ రసంమణిశీలాగంధంనైంధవంమృతతామ్రకం । బృహతీఫలజ
ద్రావేమదికాతంగుళికాకృతమ్ । మూషాయాంభూపుటేయా
మంవాలుకాయస్త్రీకేవచేత్ । సాంగశీతలముద్ధృత్యగవ్యపి
త్తేనభావయేత్ | చణమాత్రంప్రదాతవ్యంనారీకేళతేనచ | అథ
నాత్రికటుద్రావేనాశయేచ్చిత్తవిభ్రీమం । దధ్యన్నందాపయే
త్పథ్యంరసోమదనభైరవః ॥

తా॥ శుద్ధిచేసినరసము మణిశీల గంధకము నైంధవలవణము తామ్రభస్మము
పీఠినపహుభాగములుగ ఖల్వమునందునిచి ములకపండ్లరసమున మదికాంచి గుళికచేసి
జ్రమావయందునిచి వాలుకాయంత్రమున 1 యాముము భూపుటమిడి సాంగశీతల
ముపండిసి గోవుపిత్తమునభావనజేసి శనగగింజంజంబ్రమాణము నారీకేళోదకము లేక
త్రికటుకషాయము పీఠియందునేవించిన చిత్తభ్రీమసన్ని మానును. ఇందుకుపథ్యము
పెరుగన్నమివ్వవలయు.

శీతాంగసన్నికి ఆనందభైరవ రసము.

శ్లో॥ టంకణంహింగుళంగంధంహరివీర్యంచతాళకం | తీక్ష్ణంవంగం
తామ్రనాగంమదికాతంత్రిఫలాద్రవైః | పర్పటస్యకషాయేణ
ఙోలాయంతేదినంపచేత్ | ఫణిపిత్రేణసంభావ్యంగుంజామా
త్రంప్రదాపయేత్ | తక్షణంనాశయేచ్చపశీతాంగంసన్నిపా
తకంతక్రభక్తంభవేత్పక్ష్యంరసోహ్యనందభైరవః ||

తా॥ శుద్ధిచేసినవెలిగారము ఇంగలీకము గంధకము రసము తాళకము లోహ
భస్మము వంగభస్మము తామ్రభస్మము సీసభస్మము వీటినిసమభాగములుగ ఖల్వమునం
దునిచి త్రిఫలకషాయమున మదికాంచి వర్పాటకకషాయమునందు ఙోలాయంత్రమున
1 దినమువండి కృష్ణస్వముయొక్క పిత్తమున భావనజేసి గుంజామాత్రము అనుపాన
విశేషముగనిచ్చి తక్షణమునందే శీతాంగసన్ని మానును. ఇందుకు పథ్యము మజ్జి
గన్నంబిడవలయు.

తాండ్రికసన్నికి మనోభైరవ రసము.

శ్లో॥ త్రిక్షారంపంచలవణంమృతతామ్రంరసంసమం | అర్కమూల
కషాయేణదివానిత్రీణిమర్దయేత్ | సంశోధ్యవాలుకాయంత్రే
దినైకంవజ్రమూషయా | శాంగశీతలముద్ధృత్యఖిరపిత్తేనభా
వయేత్ | దాతవ్యంమాషమాత్రంచమధుకస్యానుపానతః |
తక్షణేనవిసశ్యేత్తుతాండ్రికసన్నిపాతకః | మనోభైరవనామా
యంరసస్సర్వత్రపూజ్యతే ||

తా॥ సద్యక్షారము యవక్షారము సజ్జకారము పంచలవణములు తామ్రభస్మము
రసము వీటిని సమాశములుగ గ్రహించి ఖల్వమునందునిచి జిల్లేడులేళ్ళకషాయమున
3 దినములుమదికాంచి వజ్రమూషయందునిచి వాలుకాయంత్రమున 1 దినమువండి
సాంగశీతలమునదించి గాడిదపిత్తముచే భావనజేసి మాషమాత్రము తేనెతోనేవించిన
తాండ్రికసన్ని మానును.

కంతకుబ్బసన్నికి స్వచ్ఛందైరవ రసము.

శ్లో॥ రసంగంధంటంకణంచవిషవంగంమృతంసమం | త్రిఫలాయాః
కషాయేణమదికాతందివసత్రయం | ఙోలాయంత్రేయామమా
త్రంపాచితంమందవహ్నినా | కోలపిత్తేనసంభావ్యం గుంజా
మాత్రంప్రదాపయేత్ | ఆర్ద్రాకస్యానుపానేన హన్యాత్కం

తకుబ్బకందధ్యన్నందాపయేత్పక్ష్యంత్వస్థాయాంశీతలంబలం |
రాజోపచారాన్కుర్వీతరసఃస్వచ్ఛందభైరవః ||

తా॥ రసము గంధకము వెలిగారము నాభి వంగభస్మము వీటిని సమాశములుగ
త్రిఫలకషాయముచే 3 దినములుమదికాంచి యీకషాయమునందే ఙోలాయంత్రమున
1 యామము మందాన్నిచేవండి సాంగశీతలమునదించి వందపిత్తమున భావనజేసి
గుంజామాత్రము అల్పపురసముతోనిచ్చిన కంతకుబ్బసన్ని మానును. ఇందుకు పథ్యము
పెరుగన్నమిడి శీతోదకము దాహమునకిచ్చి రాజోపచారములం జేయవలయు.

కణికాకసన్నికి కళ్యాణ భైరవ రసము.

శ్లో॥ రసంవిషంవిషంగంధంనాగంవంగంకణానమం | దినైకంచిత్ర
కద్రావైర్మదికాతంగుళికాకృతం | ప్రమూషాగతంపాచ్యం
వాలుకాయంత్రేకేదినం | సాంగశీతలముద్ధృత్యమస్వపిత్తేన
భావితం | చణమాత్రంప్రదాతవ్యంకణికాకంనాన్వితపిణాత్ |
క్షీరాన్నంశర్కరాయుక్తంపథ్యం ద్యాత్ప్రియత్నైతః | భక్ష
యేదిక్షుఖండానిరసఃకళ్యాణభైరవః ||

తా॥ రసము నాభి పామణిషము గంధకము సీసభస్మము వంగభస్మము
పిప్పళ్ళు వీటినిసమాశములుగ 1 దినము చిత్రమూలకషాయముచేసుకొంచి గుళికా
చేసి వజ్రమూషయందునిచి వాలుకాయంత్రమున 1 దినమువండి సాంగశీతలమునదిసి
మత్స్యపిత్తముచే భావనజేసి శనగగింజప్రమాణము అనుపానయుక్తముగ నేవించిన
కణికాకసన్ని మానును. ఇందుకు పథ్యము పాలన్నము శర్కరయుక్తముగ భుజించి
పిదప చెరుకుబిళ్ళలను భక్షించవలయు.

భుగ్గునేత్రసన్నికి విదారణభైరవ తసము.

శ్లో॥ హరవీర్యంతామ్రవంగమర్కక్షీరేణమదికాతం ఙోలాయంత్రే
పచేద్యామమేణపిత్తేనభావితం | గుంజామాత్రంప్రదాతవ్యం
త్రికటుక్యనుపానతః | తక్షణేనవిసశ్యేత్తు భుగ్గునేత్రంసుదా
రుణం | రసోవిదారణఃఖ్యాతోభైరవఃప్రాణరక్షకః ||

తా॥ రసము తామ్రభస్మము వంగభస్మము వీటినిసమభాగములుగ జిల్లేడు
పాలచే మదికాంచి ఙోలాయంత్రమున యీపాలచే 1 యామమువండి పిదప జింక
పిత్తమునభావనజేసి త్రికటు అనుపానముతో గుంజామాత్రమునేవించిన భుగ్గునేత్ర
సన్ని మానును.

రక్షోష్ఠనన్నికి సన్నిపాత బైరవ రసము.

శ్లో॥ శుద్ధసూతంవిషంచాభ్రాంగంధకంనాగటంకణం । వటక్షీరేదినే
మద్ద్గోలాయత్రేదనంపచేత్ । మత్స్యమాహిషమా
యూరసిత్తైశ్చవ్యందికత్రయమ్ । దేయంద్విమాషమాత్రంచ
కణక్యాధాయపాసతః । తక్షణేనవిహన్యాదైవ్రక్షోష్ఠంవ్యాతి
భీషణంప్రసిద్ధసన్నిపాతాఖ్యైరవోరసవుత్తమః ॥

తా॥ రసము నాభి అభ్రాకభస్మము గంధకము సీసభస్మము వెలిగారము వీటిని
పమాంశములుగ మట్టిపాలలో 1 దినముమదికంచి డోలాయుక్తమున 1 దినమువండి
మీను ఎనుబోతు నెమలి వీటిపిత్తముచే 2 దినములుభావనజేసి 2 మాషముల ప్రమా
ణము పిచ్చవీక హయముతో నేవించిన రక్షోష్ఠనన్నిలక్షణము మానును.

ప్రలాపనన్నికి కారుణ్యబైరవ రసము.

శ్లో॥ పారదాభ్రాంసమంఖలేవ్యభ్రాంగనీరేణమద్దితం । వాలుకాయస్త్రా
కేపావ్యంమూషాంతేయామనూక్రాకం । సాంగశీతలముద్ధ్ర
త్సవారాహాశిఖిపిత్తకే । భావింమాషమాత్రంచదాతవ్యంచ
ప్రలాపజితే । తక్రభక్తంభవేష్ఠ్యం నారికేళజలంపితే ।
సర్వోగాన్వినశ్యన్తిరసఃకారుణ్యబైరవః ॥

తా॥ శుద్ధిచేసినరసము అభ్రాకభస్మము వీటిని సముముగ గుంటగలగరాకు
రసముననుడించి వ్రజమాషయందునిచి వాలుకాయుక్తమున 1 యామమువండి
సాంగశీతలమునదీసి అడవివంది నెమలి వీటిచేయభావనచేసి అనుపానయుక్తముగ
మాషప్రమాణమునేవించిన ప్రలాపనన్ని సర్వోగములుసగా మానును. యిందుకు
వ్యయ మజ్జిగన్నముభుజించి నారికేళోదకము పానముచేయవలయు.

జిహ్వకనన్నికి సిద్ధబైరవ రసము.

శ్లో॥ పారదంతాళకంతుల్కంకుమారీరసమదికతం । డోలాయుక్తేప
చేద్ద్యామ మ్స్యపిత్తేసభావయేత్ ॥ చణకద్యయమాత్రంచ
దేయంమధుకణాయుతం । జిహ్వకానన్నిపాతఘోషరసోయం
సిద్ధబైరవః ॥

తా॥ రసము తాళకము వీటినిసమాంశములుగజేర్చి కలుబందరసముచేమదికంచి
ఈరసమునందే డోలాయుక్తమున 1 యామమువండి చేపపిత్తముచే భావనజేసి

2 శవగగింజలంత పిప్పలిమాణాము తేనె ఈయనుపానముతో నేవంచిన జిహ్వకనన్ని
మానును.

అభిన్యాసనన్నికి కరవాలబైరవ రసము.

శ్లో॥ హరవీర్యంరామశంచ త్రిక్షారంకటుకత్రయం । గంధకంపంచ
లవణంపంచాగ్నిత్రీఫలావిషం ॥ ఏతానిసమభాగాని హ్యర్క
మూలకషాయకే । మదికతంద్విదించాధవాలుకాయం త్రకేప
చేత్ ॥ ద్వియామాంతేసముద్ధ్రత్యశునిపిత్తేన భావయేత్ । గుం
బాద్వయంప్రదాతవ్యంనారికేళానుపాసతః ॥ అభిన్యాసంహారే
చ్ఛీఘ్రంకధ్యన్నంపత్త్యమాచరేత్ । ప్రసిద్ధకరవాలాఖ్యై
రవోరసఉత్తమః ॥

తా॥ రసము ఇంగువ సద్యక్షారము యవక్షారము సజ్జకారము త్రికటుకములు
గంధకము పంచలవణములు చిత్రమూలపువేళ్ళు వరిగోగు జ్వేడువేళ్ళు సాగడుంప
పుల్లగుమ్మడి కరక్కాయవొలుపు ఉసిరికవొలుపు తాడికాయవొలుపు నాభి వీటి
నన్నియు సమభాగములుగజేర్చి జ్వేడువేళ్ళకషాయముచే 2 దినములుమదికంచి
మాషయందునిచి వాలుకాయుక్తమున 2 ఝూములువండి సాంగశీతలమునదీసి అడ
కుక్కపిత్తముచే భావనజేసి 2 గురిగింజంత నారికేళోదకముతోనిచ్చిన అభిన్యాసనన్ని
మానును. ఇందుకువధ్యము పెరుగన్నవిడవలయు.

త్రయోదశసన్నులకు త్రయోదశ బైరవ విశేషనామములు.

శ్లో॥ భూతోవిజయసంజ్ఞశ్చసంగరోమదనస్తతః ।
ఆనందమనస్వచ్ఛందాఃకళ్యాణశ్చవిదారణః ।
సన్నిపాతోధకారుణ్యంసిద్ధాఖ్యఃకరవాలకః ।
బైరవాఖ్యావిహనీయూత్ప్రియోదశరసాభిషక్ ॥

తా॥ భూతక్షారము విజయక్షారము సంగరక్షారము మదనక్షారము ఆనంద
క్షారము మనోభైరవము సంచ్యుదిక్షారము కళ్యాణక్షారము విదారణక్షారము సన్ని
పాతక్షారము కారుణ్యక్షారము సిద్ధాఖ్యము కరవాలక్షారము ఈ 13 సన్నుత్రయోదశ
సన్నిపాతములకు క్రమముగ త్రయోదశ అప్రపంచములని యెరుగవలయు.

సన్నిపాతములకు వీరివిక్రమ రసము.

శ్లో॥ పారశంకణంకణంగంధంవిషశింకుకబీజకం ।
 సైంధవగ్రంధకంహింగుఃమభాగంబిచూణాణయేత్ ।
 డోలాయంత్రేపచేద్యామంకోలపిత్రేనమదయేత్ ।
 గుంజామాత్రంప్రదాతవ్యంసర్వాకౌనైసన్నిపాతకాత్ ।
 నిహంతితక్షణాత్ స్పృశ్యంతిసోయంవీరవిక్రమః॥

తా॥ రసము వెలిగారము గంధకము ముళిణిపిత్తులు వైంధవలవణము పిప్పలి మూలము పేర్చి యింగువ కీటినిసమాంశములుగ చూణముగావించి డోలాయం త్రమున 1 యామమువండి పిదప పండిపిత్తులుచేభావనచేసి గుంజామాత్రమునుపాన యుక్తముగనిచ్చిన సకల సన్నిపాతములను తక్షణమునందే నశింపజేయు.

సన్నిపాతములకు త్రివిక్రమ రసము.

శ్లో॥ శుద్ధసూతంవిషంతాశంభృంగసీరేణమద్దితం ।
 ప్రవారద్వియనూత్రంచవాలుకాయంత్రకేపచేత్ ।
 వజ్రమూషేణతీనాగ్నోతంసీత్యాల్పఘృణాణాకం ।
 వల్లన్వయప్రమాణేనదేయంనిగుణ్ణికాద్రవే ।
 త్రివిక్రమరసోనామసన్నిపాతకులాంతకః ॥

తా॥ రసము నాభి తాళకము వీటిని సమాంశములుగచేర్చి 2 ఝూములు గుంట గలగరాకురసమును ముడికొంచి వజ్రమూష నుండునిచి వాలుకాయంత్రమున 2 యామ మువండి సాంగశీతలమునదీసి చూణముగావించి 3 గురిగింజలంత వాణిలకురస ముతో నేపించిన సన్నిపాతములు మానును.

సన్నిపాతములకు జయవిక్రమ రసము.

శ్లో॥ విషంమణిశ్శిలాతాశంగంధకంటంకణంసమం ।
 సర్వజమ్బూరనీరేణదినానిత్రీణమద్ధయేత్ ।
 డోలాయంత్రేపచేద్యామంతంసీత్యాచూణాణయేత్తతః ।
 మత్స్యపిత్రేనసంభావ్యందేయంగుంజాప్రమాణాః ।
 సన్నిపాతాన్నిహంత్యాశురసోయంజయవిక్రమః ॥

తా॥ నాభి ముళిణిల తాళకము గంధకము వెలిగారము వీటినిసమాంశములుగ గ్రహించి నిమ్మపండ్లంసముచే 3 దినములుముడికొంచి యీరసమునందే డోలాయంత్ర

మున 1 యామమువండి సాంగశీతలమున గ్రహించిన పిదప మత్స్యపిత్తుముచే 1 దినము భావనజేసి గురిగింజప్రమాణము అనుపానవిశేషముతోనిచ్చిన సన్నిపాతములు మానును.

సన్నిపాతములకు మహేంద్ర రసము.

శ్లో॥ సంశుద్ధంగరళంసూతంతాళకంచమణిశిలా । దొడ్డిపాషాణకం
 తుల్యంసర్వంఖల్వేతుమద్దయేత్ । దుత్తూరపత్రజరసేదివైకం
 మందివహ్నినా । డోలాయంత్రేవిపాచ్యాధశ్శక్త్యచూణాంతు
 కారయేత్ । గుంజామాత్రంప్రదాతవ్య మనుపానవిశేషతః ।
 సన్నిపాతాన్నిహంత్యాశుమహేంద్రస్సరసోత్తమః ॥

తా॥ శుద్ధిచేసిననాభి శుద్ధిచేసినరసము తాళకము మణిశిలా దొడ్డిపాషాణము వీటినిసమభాగములుగ ఖల్వమునందునిచి ఉమ్మెత్తాకురసమును ముడికొంచి తోరసము నందే డోలాయంత్రమున 1 దినము మందాగ్నిచేపండి సాంగశీతలమునదీసి మెత్తగ చూర్ణించి గుంజామాత్రము అనుపానవిశేషముగనిచ్చిన సన్నిపాతములు నశింపు.

సన్నిపాతములకు లోకేశ్వర రసము.

శ్లో॥ తాళకందరదంసూతంవత్సనాభంసమంసమం ।సర్వంభూనిమ్బ
 నీరేణమదయేద్దోళకీకృతం ।వజ్రమూషాంతరేక్షిప్తావ్లేవ్యా
 వస్త్రానుమృత్తికా । వాలుకాయంత్రకేపాచ్యం దియామం
 మందివహ్నినా । సాంగశీతలముద్ధృత్యఛాగపిత్రేనభావయేత్ ।
 గుంజామాత్రంప్రదాతవ్యం సన్నిపాతాన్నిహంతిచ । లోకేశ
 శ్వరసోనామ్నాశమ్మునాపరికీర్తితః ॥

తా॥ తాళకము ఇంగిలీకము రసము నాభి వీటినిసమాంశములుగ నేలవేము రసమునమద్దించి ముద్దచేసి వజ్రమూషయంధునిచి చీలమన్నుయిచ్చి వాలుకాయంత్ర మున 2 యామములు మందాగ్నిచేపండి సాంగశీతలమునదీసి మేకచేదుచే భావనచేసి గుంజామాత్రము అనుపానయుక్తముగనిచ్చిన సన్నిపాతములు మానును.

సర్వసన్నిపాతములకు మహాబైరవ రసము.

శ్లో॥ మృతసూతంమృతంతామ్రంమృతలోహంమృతాభ్రకం ।మృ
 తకాంతంసమంఖల్వే మద్ద్యంహంసపదీరసే । విశోష్యవాలు
 కాయంత్రకాచకువ్యంతరేదినే । తతోపిచూర్ణయేత్తేషోల

పితృసమర్థయేత్ | గుంజామాత్రంపదాతవ్యంసర్వధాసన్నిపాత
జితోమహాబైరవనామాయంరసోబైరవనిస్థితః ||

తా|| రసభస్మము తామ్రభస్మము లోహభస్మము ఆభ్రోకభస్మము కాంత
భస్మము వీటినిసమాంశములుగ ఖల్వమునందునిచి హంసపాదియాకూసముచే మదింఠించి
గాజుకుప్పెయందునిచి చీలమున్నుయిచ్చి వాలుకాయంత్రమున 1 దినమువండి సాంగ
శీతలమునదీసి పందిపిత్తమునభావనచేసి గుంజామాత్రము అనుపానయుక్తముగ నేవించిన
సర్వసన్నిపాతములు నశించు.

సన్నిపాతములకు మృత్యుంజయ రసము.

శ్లో|| మృతతామ్రాభ్రోకంతాశంహావీర్యలచగంధకం | సముద్రఫే
నంచసమంఖల్వమిధ్యేవినిషీపేత్ || లాంగలీద్రావికైర్మగ్యకం
క్వత్వాగజపుటేపచేత్ | సాంగశీతలముద్ధృత్యశిఖిచాగాహి
మస్మిన్జైః || పితైర్భావ్యంచతుర్యాయందేయంవల్లస్వయం
హితం | అనుపానవిశేషేణ సర్వధాసన్నిపాతనుత్ | రోగ
మృత్యుభయంహన్తిమృత్యుంజయరసోత్తమః ||

తా|| ఆభ్రోకభస్మము తామ్రభస్మము తాళకము రసము గంధకము సముద్ర
ఫేసము వీటినిసమాంశములుగ ఖల్వమునందునిచి నీటిపిప్పిలిరసమున మదింఠించి మూష
యందునిచి 1 గజపుటంబిడి సాంగశీతలమునదీసి నెమలి మేక తాచుపాము చేత వీటి
చేదులచే 4 ర్షూములు మదింఠించి 2 వల్లములు ప్రమాణము అనుపానయుక్తముగ నేవించి
చిన 13 సన్నిపాతములు మానును.

సన్నులకు ప్రళయానల రసము.

శ్లో|| పారదంవత్సనాభంచహింగుళంటంకణసమం | త్రిక్షౌరంపంచ
లవణందివ్యకంకృష్ణజీరకం | మృతిత్తిక్షంమృతంతామ్రంసర్వం
ఖల్వేవిమదయేత్ || కటువ్రాయకపాద్యేణ వాలుకాయంత్ర
కేపచేత్ | షడ్భావ్యాం తేనముద్ధృత్యఫణిపితైసభావయేత్ |
గుంజామాత్రంప్రదాతవ్యం సర్వేపాంసన్నిపాతనుత్ | అను
పానవిశేషేణరసోయంప్రళయానలః ||

తా|| రసము నాభియింగిలీకము వెలిగాగము సద్యక్షారము యవక్షారము సజ్జ
కారము పంచలవణములు ఔషుము నల్లజీలకఱ్ఱ ఉక్కుభస్మము తామ్రభస్మము వీటిని

సమాంశములుగ చేర్చి త్రికటుకపాద్యమునమదింఠించి మూషయందునిచి వాలుకాయం
త్రమునందు 8 ర్షూములువండి సాంగశీతలమునదీసి తాచుపాముచేదుచే భావనచేసి
గుంజామాత్రము అనుపానవిశేషయుక్తముగనిచ్చిన 13 సన్నులు మానును.

సన్నులకు పాశుపతాస్త్ర రసము.

శ్లో|| ద్విపాపాణందివ్యతుభంచనేపాశంతాళకంవిషం | సర్వతుల్యంశు
ద్ధసూతంఅర్కక్షీరేణమదయేత్ || డోలాయత్రేపచేద్యా
మంసముద్ధృత్యవిచూడాణయేత్ | భావితంఫణిపితైసగుంజా
మాత్రంభిషగ్వరః | లశునస్యచత్రైతేన బ్రహ్మద్వాశేవిలేప
యేత్ | తక్షణేనిహన్త్యాశుసన్నిపాతాంస్త్రయోదశ | రసః
పాశుపతాస్త్రాయంశజ్జరేణప్రకల్పితః ||

తా|| ఉల్లిపాపాణము గౌరీపాపాణము మైలతుభము పాలతుభము సేపాశములు
తాళకము నాభియిచి సమాంశములు. వీటికన్నిటికి సమాంశము శుద్ధిచేసినరసము
వీటినిన్నిటిని సేకముగ జ్జేడుపాలచేమనింఠించి డోలాయంత్రమున 1 యామమువండి
సాంగశీతలమునగ్రహించి మార్చించి పాముచేదుచే భావనచేసి గుంజామాత్రము
వెల్లిగిగనముచే బ్రహ్మరంధ్రమునందు కత్తిచేచ్చి లేపనముచేసిన త్రయోదశసన్నులు
తక్షణమునందే మానును.

త్రయోదశ సన్నులకు రోగవిదారణ రసము.

శ్లో|| హరివీర్యంవత్సనాభంటంకణంమాక్షీకంకణా | తాళకంగంధ
కంచాభ్రో త్రిపాపాణంచసైంధవం | స్వంభృంగస్యనీరేణ
మర్దయేత్ప్రహరత్రయం | గుంజామాత్రంప్రదాతవ్యంసర్వే
పాంసన్నిపాతనుత్ | దధ్యన్నందాపయేష్టశ్యం తృష్ణార్థం
శీతలంబలంధవస్త్రకప్రకథితోరసోరోగవిదారణః ||

తా|| రసము నాభి వెలిగాగము హేమమాక్షీకము పిప్పళ్ళు తాళకము గంధ
కము ఆభ్రోకము ఉల్లిపాపాణము గౌరీపాపాణము దొడ్డిపాపాణము సైంధవలవణము
వీటిని సమాంశములుగ చేర్చి గుంటగలగ రాకురసమున 8 ర్షూములుమదింఠించి గుంజా
మాత్రము అనుపానవిశేషయుక్తముగనిచ్చిన త్రయోదశసన్నులు మానును. ఇందుకు
పథ్యము పెరుగన్నమిడి దాహమునకు శీతోదకము నివ్యహాయము.

త్రయోదశ సన్నులకు రాజరాజేశ్వర రసము.

శ్లో॥ హరవీర్యంశుద్ధగంధం తాళకంమాక్షికంసమంత్రిక్షారందీప్య
కంహింగుమద్దితందినసద్వయం | చిత్రమూలకమా యేణవాలు
కాయంత్రకేపచేత్ | ద్వియామాస్తేసముద్ధృత్యమత్సృప్తితేన
భావయేత్ | గుంజామాత్రంప్రదాతవ్యంసర్వేషాంసన్నిపాత
నుత్ | అనుపానవిశేషేణరాజరాజేశ్వరోరసః ||

తా॥ రసము గంధకము తాళకము హేమమాక్షికము త్రిక్షారములు ఓమము
ఇంకన వీటిని సమభాగములుగచేర్చి చిత్రమూలకసాయమున 2 దినములు మర్దించి
అకసాయమునందే వాలుకాయంత్రమున 2 యామములువండి పిదప చేపచేదుచే
భావనజేసి గుంజామాత్రము అనుపానవిశేషసహితముగ నేవించిన త్రయోదశసన్నులు
మానును.

సన్నులకు కాలాగ్ని రుద్ర రసము.

శ్లో॥ త్రిక్షారంపంచలవణంశుద్ధసూతంసమంవిషం | వర్షంత్రీఫలసా
రేణదినానిత్రీణిమర్దయేత్ | పాచితంవాలుకాయంత్రేడినైకం
నజ్రమూషయా|సాంగశీతలముద్ధృత్యపంచపిత్తేనభావయేత్ |
ఘణిపిత్తేధవాభావ్యం గుంజామాత్రంప్రదాపయేత్ | సన్ని
పాతాన్వారేష్టోరాక దధ్యన్నంపథ్యమాచరేత్ | నారికేళో
దకందాహేత్విక్షుఖండానిభక్షయేత్ | కాలాగ్ని రుద్రనామా
యమీశ్వరేణాప్రకల్పితః ||

తా॥ త్రిక్షారములు పంచలవణములు శుద్ధజేసినరసము నాభి వీటినిసమముగ
త్రీఫలకసాయములచే మూడుదినములు మర్దించి మూషయందునిచి వాలుకాయం
త్రమున 1 దినము వండి సాంగశీతలమున దించి పిదప చేప యెనుము నెనులి మేక
బంది వీటి పిత్తములచేనైననా లేక పాముపిత్తముచేనైనను భావనజేసి గురిగింజప్రమా
ణము అనుపానయక్తముగ నిచ్చిన సన్నిపాతములు మానును. ఇంకను పథ్యము పెరు
గన్నమితి బాహుమువకు టెంకాయనీడును యివ్వవలయు. పిదప చెరుకుబిళ్ళలనుసగా
యివ్వవలయు.

సన్నులకు మృతసంజీవినీ రసము.

శ్లో॥ శుద్ధసూతంవిషంగంధంహింగులంకటురోహిణీ |
భృంగరాజస్యనీరేణమర్దయేద్దివసత్రయం |
మాషమాత్రాంవటింకుర్యాదార్ద్రైకస్యానుపానతః |
దేయాహ్యమృతసంజీవినీయంసన్నిపాతజిత్ ||

తా॥ రసము నాభి గంధకము ఇంగిలీకము కటుకరోహిణి వీటినిసమభాగము
లుగజేర్చి గుంటగలగరాకురసముచే 3 దినములుమర్దించి మాషప్రమాణము వటుక
ములుచేసి 1 వటుకము అల్లపురసముతోనిచ్చిన సన్నులు మానును.

సన్నిపాతములకు ధన్వస్తరి రసము.

శ్లో॥ శుద్ధసూతంవిషంచాభ్రంస్వర్ణలోహంచమాక్తికం | త్రిక్షారం
మాక్షికంవంగంహింగుశంఖంధికంసమం | చిత్రమూలకమా
యేణహంసపాదీరసేనచ | అర్కమూలకమాయేణభృంగరా
జరసేనచ|పంచకోలకమాయేణ చైభిగ్బర్ద్యందివత్రయం| కాచ
కుస్యాంనివేశ్యా భనాలుకాయంక్రేపచేత్ | త్రియామాస్తే
సముద్ధృత్యపంచపిత్తేనభావయేత్ | మాషమాత్రమిదంఘాదే
దనుపానవిశేషతః | సన్నిపాతాన్నిహంత్యాశుధన్వస్తరిరసో
త్తమః||

తా॥ రసము నాభి అభ్రకము సువణభస్మము లోహభస్మము మత్స్యముల
భస్మము త్రిక్షారములు హేమమాక్షికము వంగభస్మము ఇంగిలీకము పిప్పలిమూలము
వీటినిసమభాగములుగజేర్చి చిత్రమూలకసాయము హంసపాదిలకురసము జిల్లేడువేశ్య
కసాయము గుంటగలగరాకురసము పంచకోలకసాయము వీటిచే 3 దినములుమర్దించి
గాజుపాత్రయందునిచి వాణకాయంత్రమునందు 3 యామములువండి సాంగశీతలమున
దీసి చేప ఎనుబోతు నెనులి మేక అడవిపంది వీటిపిత్తములచేభావనచేసి మినుపగింజ
ప్రమాణము అనుపానయక్తముగ నేవిన సన్నిపాతములు మానును.

త్రయోదశ సన్నులకు ఘణిభూషణ రసము.

శ్లో॥ తాళకందరదంవంగంమృతనాగంమృతాభ్రైకం|సర్వైస్సమం
శుద్ధసూతంమద్ధృత్యంనిర్గుండిజేసే | పాచితంవాలుకాయంత్రేద్వి
యామంమద్ధవహ్నినా|సాంగశీతలముద్ధృత్యమత్సృప్తిమాహి

షకచ్చవైః । వారాహశిఖజైఃపితైర్భ్యావితంచపృథక్పృథక్ ।
 అనుపానవిశేషేణ తేయంవల్లద్యయంహితం । సన్నిపాతా
 న్నిహస్త్యాశు త్విచ్ఛాపత్యంసమాచరేత్ । శంభునాకధితః
 పూర్వోరసోయంఫణిభూషణః॥

తా॥ తాళకము ఇంగళికము వంగభస్మము సీసభస్మము అభ్రకభస్మము వీటికి
 సము శుద్ధిజేసినరసము వీటినన్నియుజేర్చి వావిలాకురసముచేసుకొని మూషయం
 దునిచి వాలుకాయంత్రమున మందాగ్నిచే 2 యాములువండి సాంగశీతలమునదీసి
 పీడవ చేప ఎనుబోతు తాజేలు అడవిపంది నెనులి వీటిపిత్తములచే వెళ్వేరుగ భావన
 జేసి 2 పల్లములప్రమాణము ఆనుపానవిశేషముగనిచ్చిన 18 సన్నిపాతములు మానును.
 ఇందుకిచ్చాపథ్యంబిడవలయు.

సన్నిపాతములకు సన్నిపాత దావానల రసము.

శ్లో॥ తాళకంనాగవంగేద్వే హరవీర్యంచటంకణం । త్రిక్షారంపంచ
 లవణంగరళంపార్వతీశిలా । ఏతానిసమభాగానినిమ్బునీరేణమ
 ర్దయేత్ । పాచితంవాలుకాయంత్రే దినైకంతీవ్రవహ్నినా ।
 సాంగశీతలముద్ధృత్యశిఖిచాగాహిపిత్తకైః ॥ భావితంమాష
 మాత్రంచదాతవ్యందోషనాశనం । సన్నిపాతాన్నిహస్త్యాశు
 దధ్యన్నంపథ్యమాచరేత్ । దావానలరసఃఖ్యాతోవీతిహోత్ర
 ప్రకల్పితః॥

తా॥ తాళకము సీసభస్మము వంగభస్మము రసము వెలిగారము త్రిక్షారములు
 పంచలవణములు గోరీపాషాణము నాభి వీటినిసమాంశములుగ వేపాకురసమునమర్చించి
 మూషయందునిచి వాలుకాయంత్రమునందు గాఢాగ్నిచే 1 దినమువండి సాంగశీతల
 మునదీసి నెనులి పాము మేకవీటిపిత్తములచేమర్చించి మాషమాత్రమునుపానయుక్తముగ
 సేవించిన సన్నిపాతములు దోషములుఇవిమానును. పథ్యము పెరుగన్నము ఇవ్వవలయు.

సన్నిపాతములకు రోగభంజన రసము.

శ్లో॥ మృతసూతంమృతాభ్రంపంచమృతతామ్రంవిషంసమమ్ ।
 జమ్బూరఫలజద్రావైర్మూడితంప్రహారత్రయం ।
 డోలాయంత్రేదినేపాచ్యంశిఖిపిత్తేనభావయేత్ ।
 గుంజామాత్రంప్రదాతవ్యంసర్వేషాంసన్నిపాతముత్ ।
 సర్వరోగాన్నినశ్యంతిరసోయంరోగభంజనః॥

తా॥ రసభస్మము అభ్రకభస్మము తామ్రభస్మము నాభి వీటిని సమాంశము
 లుగజేర్చి నిమ్మపండ్లరసముచే 3 యాములువండికొని డోలాయంత్రమున 1 దినము
 వండి సాంగశీతలమునదించి నెనులిచేదుచే భావనజేసి గుంజామాత్రము ఆనుపానసహిత
 మగనిచ్చిన సన్నిపాతములుమానుటయేగాక సర్వరోగములుసగా నివరికొను.

సన్నిపాతములకు దోషజ్వరములకు కాలజైరవ రసము.

శ్లో॥ తాళకంగంధకంతామ్రం హరవీర్యంచటంకణం । త్రిక్షారం
 సైంధవంబోళంమరీచంచసమంసమం । సర్వంఖల్వేదినంమర్ద్యం
 డోలాయంత్రేదినంపచేత్ । మత్స్యనారామామహిషకమతా
 నాంచపిత్తకైః । దినంసుభావితంచాథ మాషమాత్రంప్రయోజ
 యేత్ । అర్చకీస్యానుపాసేన సన్నిపాతవినాశకం । దోష
 జ్వరంనిహస్త్యాశు హ్యనుపానవిశేషతః । దధ్యన్నందాపయే
 త్పథ్యంతక్రభక్తమథాపివా । నారికేళోదకందాహేపిబేచ్చ
 ర్కరవారిణా । భక్షయేదిక్షుఖణ్డాని హ్యుపచారైః । ప్రకల్ప
 యేత్ । సర్వరోగాన్నివినశ్యంతిరసోయంకాలజైరవః ॥

తా॥ తాళకము గంధకము తామ్రభస్మము రసము వెలిగారము త్రిక్షారములు
 సైంధవలవణము బోళము మిరియాలు వీటినిసమాంశములుగ 1 దినమువండికొని డోలా
 యంత్రమున 1 దినమువండి సాంగశీతలమునదించి పంది ఎనుబోతు. తాజేలు వీటి
 పిత్తములచే 1 దినము భావనజేసి మాషమాత్రము అల్లపురసముతో సేవించిన సన్నిపా
 తములు మానుటయేగాక ఆనుపానవిశేషముగనిచ్చిన దోషజ్వరములు సర్వరోగములు
 సగా మానును. ఇందుకుపథ్యము పెరుగన్నము లేక మజ్జిగన్నముయిచ్చి దాహము
 నకు లెంకాయనీరు పానకము చెరుకుతుంటలు వీటినినివ్వవలయు.

సకలసన్నిపాతములకు ప్రాణాగ్నికుమార రసము.

శ్లో॥ రసంవిషంచాభ్రం గంధం ముడితంపార్పకేరసే । మూషా
 యాంతునివేశ్యాథభూధరేపాచితంతథా । సాంగశీతలముద్ధృత్య
 ఖల్వమధ్యేవినిక్షిపేత్ । మత్స్యజిఖిజైఃపితైర్భ్యావితంచ
 పృథక్పృథక్ । గుంజామాత్రంప్రదాతవ్యంసర్వేషాంసన్నిపాత
 యేత్ । విఖ్యాతఇతిప్రాణాగ్నికుమారోయంమహారసః ॥

తా॥ శుద్ధిజేసినరసము నాభి అభ్రకభస్మము గంధకము వీటినిసమాంశములుగ
 జేర్చి ఖల్వమునందునిచి సర్పాటకకషాయముచేసారి ప్రమాషయందునిచి భూపుట

మిడి సాంగ శీతలమునదిసి మరల ఖల్వమునందునిచి చేప మేక నెమలి వీటిపి త్తములచే
చెవ్వేరుగభావనజేసి గురిగింజు ప్రమాణము అనుపానయు క్తముగనిచ్చిన సర్వ సన్ని పాత
ములు మానును.

సర్వసన్ని పాతములకు సుదివ్యాగ్ని కుమార రసము.

శ్లో॥ హారవీర్యంవిషతుల్యం మర్ద్యంవహ్నికషాయకే ।
మూషాయాంభూధరేపాచ్యం వాబుకాయంత్రకేదినే ।
సాంగశీతలముద్భృత్య కటుతై లేనభావయేత్ ।
పాదాంశమమృతంక్షిప్తా వ్యమదికాతంనీలికాండ్రవైః ।
గుంజాద్వయంప్రదాతవ్యంసర్వేషాంసన్ని పాతజిత్ ।
సుదివ్యాగ్ని కుమారోయంప్రాణినాంప్రాణదాయకః ॥

తా॥ శుద్ధిచేసినరసము నాభి వీటినిసమముగ ఖల్వమునందునిచి చిత్రమూలక సా
యమువైచి మదికాంచి వజ్రమూషయందునిచి వాబుకాయంత్రమున 1 దినము భూపుట
మిడి సాంగ శీతలమునదిసి మరదినమునందు త్రికటులైలంబుచే మదికాంచి అందు 4 గో
భాగముశుద్ధిజేసిన నాభివైచి నీలికాంతంసముచే మదికాంచి 2 గురిగింజలంత అనుపాన
యు క్తముగనిచ్చిన సర్వసన్ని పాతములు మానును.

సర్వసన్ని పాతములకు ఉత్తమాగ్ని కుమార రసము.

శ్లో॥ రసంమృతాభ్రకంకాస్తంతీక్షణంతామ్రామృతంసమం । మర్ద్యం
హంసపద్మిద్రావే కాచకుప్యస్తరేక్షిపేత్ । వస్త్రీమృతాన్నిం
విలేప్యాథ వాబుకాయంత్రకేపచేత్ । షడ్యామాస్తేసముద్భృ
త్యసర్వేషాంసన్ని పాతజిత్ । ఇచ్ఛాపథ్యంప్రదాతవ్యమితుఖం
డానిభక్షయేత్ । నారికేళోదకందాహేపిబేచ్ఛర్కరవారిచ ।
ఉత్తమాగ్ని కుమారోయమశ్వీభ్యాంచప్రకల్పితః ॥

తా॥ శుద్ధిచేసినరసము అభ్రకభస్మము కాంతభస్మము లోహభస్మము తామ్ర
భస్మము నాభి వీటినిసమాంశములగజేర్చి హంసపాదిఅకురసముచే మదికాంచి గాజు
కుప్పెయందునిచి చీలుమున్నుచ్చి వాబుకాయంత్రమున 8 యామములువండి సాంగ
శీతలమునదిసి నూక్మముగ చూణకముజేసి మినుపగింజప్రమాణము అనుపానయు క్త
ముగనిచ్చిన సర్వసన్ని పాతములు మానును. ఇచ్ఛాపథ్యంబిడి చెరుకుబిళ్ళలను భక్షిం
చుటకునిచ్చి దాహమునకు తెంకాయనిళ్ళు పానకమునుసగా నివ్వవలయు.

సన్ని పాతజ్వరదోషములకు విశ్వం భర రసము.

శ్లో॥ శుద్ధసూతంసమంచాభ్రం హింగుళంవిషతాళకం । తల్యంతు
ల్యంఖల్వమధ్వే క్షి పేర్మద్యకాందినత్రయం । హంసపాదికషా
యేణకుక్కుటీపుటపాచితం । చూణీకృతంతతో దేయంపుః
కుక్కుటసంజ్ఞకే । కూర్మవారాహతిమిజైః పితైర్పాన్యందిన
త్రయం । మాషమాత్రంప్రదాతవ్యమనుపానవిశేషతః । దోషా
త్థంసన్ని పాతోత్థమత్సుగ్రంనాశయే జ్వరం । ఇచ్ఛాపథ్యం
తో భుక్త్వా చేతుఖండానిభక్షయేత్ । నారికేళోదకందాహే
పిబేచ్ఛర్కరవారిచ । విష్ణునాకఃపూర్వం విశ్వంభరరసో
త్తమః ॥

తా॥ శుద్ధిచేసినరసము అభ్రకభస్మము ఇంగిలీకము నాభి తాళకము వీటిని
సమముగచేర్చి ఖల్వమునందునిచి హంసపాదిఅకురసముతో 3 దినములు మదకానచేసి
కుక్కుటపుటమిడి సాంగశీతలమునదిసి చూణికాంచి మరలకుక్కుటపుటంబిడి తాబేలు
వంది మీను వీటిపి త్తములచే వేర్వేరుగా 3 దినములుమదికాంచి మాషమాత్రము అను
పానవిశేషముచేసిచ్చిన దోషజ్వరములు సన్ని పాతములు తీవ్రజ్వరములు ఇవి మానును.
యిందుకిచ్ఛాపథ్యంబిడి చెరుకుబిళ్ళలనివ్వవలయు. దాహమునకు నారికేళోదకము
గుడోదకమును నివ్వవలయు.

అసాధ్యసన్ని పాతములకు మహాకాలాగ్ని రుద్ర రసము.

శ్లో॥ హింగుళంతాళకంసూతం శిలాటంకణగంధకం । సమాంశంచ
సమంనాభంసర్వేభ్యస్త్రీగుణంవిషం । జమ్బీరవారిణాపేష్యం
మర్ద్యంయామచతుష్టయం । సప్రమాణవటికాఃఛాయాశు
ష్కాదిసత్రయం । అనుపానవిశేషేణసన్ని పాతాన్ని హన్తిచ ।
ఇతుఖండంజలస్నానందధ్యన్నంపథ్యమాచరేత్ । నారికేళో
దకంపేయంద్రాక్షోఖజూరదాడిమం । కుంకుమాగరుకర్పూర
చందనేనలిపనం । రోగిణాంహితసంయు క్తముపచారంభిష
గ్వరః । మహాకాలాగ్ని రుద్రోయంమహాదేవేనభాషితః ॥

తా॥ ఇంగిలీకము తాళకము రసము మణిశిల వెలిగారము గంధకము వీటిని
సమాంశములుగచేర్చి యిన్నిటికిసమము నాభి వీటికన్నిటికి 3 యింతలు గోరళము వీటి

సన్నిటిని ఖల్వమునందువైచి నిమ్మపండ్లరసముచే 4 యామములు ముడిఱించి ఆవాలంత మాత్రలచేసి నీడనుండు 3 దినములుయొందించి అనుపానయుక్తముగనిచ్చిన ఆసాధ్యములగు 18 సన్నిపాతములు నివరింతు. దీనికి బద్ధ్యము పెరుగన్నమిడి నారితే శోధకము దాహమునకీస్పించి చెరుకుఖండములు ద్రాక్ష ఖర్జూరము దాడిను ఫలములు వీటినినొసంగి కుంకుమ ఆగరు కర్పూరము చందనము వీటినిలేవనముచేసి గోగికెటుల హితమో ఆటుల వుపచారముల చేయవలయు. ఇదియు మహాదేవునిచే వచింపబడిన కాలాగ్నిరుద్రరసమనంబడు.

సన్నిపాతములకు యోగనాథ రసము.

శ్లో॥ పారదంగంధకంతుత్థింశీలానాభంచమాక్షికమ్ |
గరళంహింగుశంచాభ్రోంతీక్ష్యంతామ్రంశమాంశకమ్ |
సకరంజననిగుండీమార్కవద్రవమదిఱతమ్ |
ఘటికాంమాషమాత్రాంచఛాయాశుష్కాంచకారయ్యేత్ |
యోగనాథరసోనామహ్యనుపానవిశేషతః |
సన్నిపాతాన్నిహంత్యాశుసర్వదోషనివారణః ||

తా॥ రసము గంధకము పాలతుత్తము మణిశీల నాభి హేమమాక్షికము సర్ప విషము యింగిలకము అభ్రోకము లోహభస్మము తామ్రభస్మము వీటినిసమాంశములుగ ఖల్వమునందునిచి కానుగ వాచిలి గుంటగలగ వీటిరసముచే 3 దినములు ముడిఱించి మినపగింజలంత పటుకములుచేసి నీడనుయొందించి అనుపానయుక్తముగ నేవించిన సన్నిపాతములు మానును.

సన్నిపాతములకు విషమసూచికా రసము.

శ్లో॥ సూతంసర్పవిషంనాభందుత్తూరరసమదిఱతం |
సూచికాగ్రేణదాతవ్యంసన్నిపాతకులాంతకమ్ ||
తా॥ రసము సర్పవిషము నాభి వీటినిసమముగ ఖల్వమునందునిచి ఉమ్మెత్తైకు రసముచేమదిఱించి సూచికొనచే వచ్చుసంతనేవించిన సన్నిపాతములు మానును.

సన్నిపాతములకు సన్నిపాత కులాంతక రసము.

శ్లో॥ రసగంధవిషంతుల్యంలేద్భాగంచకట్టుశ్రయమ్ |
ద్విభాగంశంఖభస్మస్వాజ్జమ్బీరరసమదిఱతమ్ |
మాషప్రమాణవటికాచ్చాయాశుష్కాశ్చకారయ్యేత్ |

తీవ్రానుపానసంయుక్తస్సన్నిపాతకులాంతకః |

రోహిణాంచప్రయోక్తవ్యస్తక్రభుక్తస్యభోజనమ్ ||

తా॥ రసము గంధకము నాభి త్రికటుకములు ఇవిసమభాగము శంఖభస్మము 2 భాగములు వీటినిసన్నిటిని ఖల్వమునందువైచి నిమ్మపండ్లరసముచే ముడిఱించి మినప గింజలంత ప్రమాణముమాత్రలజేసి నీడనుయొందించి తీవ్రానుపానయుక్తముగనిచ్చిన 18 సన్నులు మానును.

సన్నిపాతములకు పంచవక్త్ర రసము.

శ్లో॥ శుద్ధసూతంవిషంగంధంమరీచంటంకణంకణా |
దుత్తూరపత్రజరసేదినమేకంతుమదఱయేత్ |
పంచవక్త్రరసంచైవద్విగుంజంసన్నిపాతకే |
అర్కమూలకషాయేణసవ్యోషమనుపానయేత్ ||

తా॥ రసము నాభి గంధకము మిరియాలు వెలిగారము పిప్పళ్ళు వీటినిసమాంశములుగజేర్చి ఉమ్మెత్తైఅకురసముచే 1 దినము ముడిఱించి గుంజాప్రమాణములు జేసి యొందించి జల్లేడువేళ్ళకషాయములో శొంఠి పిప్పలి మిరియాలమాణమువైచి 2 గురిగింజలంతమాత్రలయిచ్చిన సన్నిపాతములు మానును.

త్రయోదశ సన్నిపాతములకు పరశురామ కుతారము.

శ్లో॥ నాగగంధరసంచైవనాగతుల్యంతుంటంకణం |
త్రిభాగంవత్సనాభంచకర్పరీతుద్విభాగతః |
వేదకంచిత్రకంచైవజమ్బీరరసమదిఱతం |
గుంజామాత్రాతువటికాహ్యనుపానేనసేనయేత్ |
సన్నిపాతకులంహన్తిపరశురామకుతారకః ||

తా॥ నాగభస్మము 1 భాగము గంధకము 1 భాగము రసము 1 భాగము వెలిగారము 1 భాగము నాభి 3 భాగములు పాలతుత్తము 2 భాగములు చిత్రమూలము 4 భాగములు వీటినిసన్నిటిని ఖల్వమునందునిచి నిమ్మపండ్లరసముచే ముడిఱించి గురిగింజప్రమాణము మాత్రలుచేసి అనుపానయుక్తముగనిచ్చిన త్రయోదశ సన్నిపాతములు మానును.

చిత్తవిభ్రమనన్నికి కణాద్యంజనము.

శ్లో॥ కణోషణోగ్రాలవణోత్తమానికరంబబీజక్షణదామలాని ।
 పథ్యాక్షసిద్ధార్థకహింగుశుంఠీయుతానిబస్తాంబువిమిశ్రితాని ।
 పిష్ట్యాగుటీయంనయనేవిధేయాప్రచేతనేతిప్రథితాన్విత్థా ।
 చిత్తభ్రమనాపస్మృతిభూతదోష శీరోక్షిరోగమ భ్రమనాశ
 హేతుః॥

తా॥ పిప్పళ్ళుమిరియాలు వన సైంధవలవణము కానుగవిత్తులు పసపు ఉసిరిక
 వలుపు కరక్కాయ తాండ్రకాయ ఆవాలు శోఠి యింగువ వీటినిచూడణముజేసి
 గొఱిమాత్రమునమదిఁచి గుటికలుజేసి చాది నేత్రములకు అంజనమువేసిన వైత
 న్యముగలిగి చిత్తభ్రమ అపస్మారము భూతబాధ శిరోరోగము నేత్రరోగము భ్రమ
 వీటిని నశింపజేయు.

తాండ్రకనన్నికి రాస్తాద్యంజనము.

శ్లో॥ రాస్తామనశ్శిలాతైలమంజనంచైవతంద్రికే॥

తా॥ సన్నరాస్త మణిశిల వీటితైలమును నేత్రములయందిడిన తాండ్రకనన్ని
 మానును.

తురంగ, లాలాద్యంజనము.

శ్లో॥ తురంగలాలవణోత్తమేందుమనశ్శిలామాగధికామధూని ।

నియోజితాస్యక్షిణినిశ్చితంద్రాక్ తంద్రాంసనిద్రాంవినివారయన్తి॥

తా॥ గుఱుపునొంగ సైంధవలవణము కస్తూరి మణిశిల పిప్పళ్ళు వీటిని నమ
 ముగ తేనెతోమదిఁచి కన్నులకు అంజనమువేసిన నిద్రతోగూడియుండు తాండ్రక
 నన్ని మానును.

అభిన్యాసమునకు శిరీషబీజాద్యంజనము.

శ్లో॥ శిరీషబీజంమరిచంబస్తమూత్రేణతత్సమం ।

అంజనంతేదభిన్యాసేనంజ్ఞాబోధనమిష్యతే ॥

తా॥ దిరిశనపువీత్తులు మిరియాలు వీటినినమముగ గొఱిమచిత్తముచేస్తూరి
 అంజనంబడిన అభిన్యాసనన్ని మానును.

నన్ని పాతదోషములకు హరిద్రాంజనము.

శ్లో॥ హరిద్రాహింగుత్రికటుబృహతీఫలజద్రనే ।
 మర్దితంయూమమాతంచభావితంమూషపిత్తకే ।
 అంజనంసర్వదోషఘ్నంహరిద్రాఖ్యంమహాంజనమ్ ॥

తా॥ పచ్చిపసపు శొఠి పిప్పలి మిరియాలు ఇంగువ వీటినినమాంశములుగ
 ములకపండ్లరసముచే 1 యామముమదిఁచి ఎలికచేమచేభావనజేసి మాత్రలుచేసి ఆపు
 పంచితమునగాని చనుబాలనుగాని నిమ్మపండ్లరసమునగాని చాది కన్నులయందు
 అంజనంబడిన సర్వదోషములు నివరింతు.

జ్యోతిర్మయాంజనము.

శ్లో॥ శంఖంతార్క్ష్యంవచాహింగుసైంధవంమరిచంకణా ।
 జంబీరఫలజద్రావేదినైకంమర్దయేత్తతః ।
 గృధ్రీమూషకమాజాఞ్జరపిత్తైర్భావ్యంపుషకృష్ణకే ।
 జ్యోతిర్మయాంజనమిదంసన్నిపాతహారంపరమ్ ॥

తా॥ శంఖములు తార్క్ష్యంజనము వన ఇంగువ సైంధవలవణము మిరియాలు
 పిప్పళ్ళు వీటినినమాంశములుగ నిమ్మపండ్లరసముచే 1 దినముమదిఁచి మరల గడ్డ
 యెలుక పిల్ల వీటిపిత్తములచే చేరువేరుగ భావనజేసి మాత్రలుజేసి యెండించి నేతితో
 గాని నిమ్మపండ్లరసముతోగాని ఆరగదీసి కన్నులయందునిచిన 13 నన్నిపాతములు
 మానును.

ప్రబోధాంజనము.

శ్లో॥ శీషబీజంత్రికటుకంసైంధవంగవ్యమూత్రకే ।
 ప్రబోధాంజనమిత్యాహుస్సర్వేషాంసన్నిపాతజితే ॥

తా॥ దిరిశనపువీత్తులు త్రికటుకములు సైంధవలవణము వీటినిగోమూత్రమున
 మదిఁచి మాత్రలుజేసి నీడనుయెండించి గోమూత్రమునగాని నిమ్మపండ్లరసమునగాని
 చాదికన్నులయందువైచిన సకలసన్నిపాతములు మానును.

బాలసూర్యోదయాంజనము.

శ్లో॥ సైంధవంనిమ్మమాత్రంచనిమ్మంవకుళీబీజకం ।
 నిమ్మమాత్రంతుమరిచంగవ్యమూత్రేణమదిఁతం ।
 బాలసూర్యోదయఖ్యాతమంజనంసన్నిపాతనుత్తే ॥

తా॥ సైంధవలవణము పొగడవిత్తులు మిరియాలు వీటినిసమాంశములుగ గోమూత్రము చేమదికాంచి కణికలుజేసి గోమూత్రమునచాది కన్నులయందు అంజనంబిడిన సకలసన్నిపాతములు మానును.

భైరవాంజనము.

శ్లో॥ రామత సైంధవంకృష్ణాగవ్యాజ్యేనసునంయుతం | అంజనంసన్నిపాతఘ్నంనామ్నేదంభైరవాంజనం ||

తా॥ ఇంగువ సైంధవలవణము పిప్పళ్ళు వీటినిసమాంశములుగ ఆవునేతితో మదికాంచి కన్నులయందిడిన సన్నిపాతములు మానును.

విజ్ఞానాంజనము.

శ్లో॥ ఏరండబీజంనాదేయంమరిచంగవ్యమూత్రకే | అంజనంసన్నిపాతఘ్నంవిజ్ఞానాఖ్యంప్రకాశితమ్ ||

తా॥ ఆముదపువ్వులు సైంధవలవణము మిరియాలు వీటినిసమాంశములుగ గోమూత్రముచేనూరి మాత్రలుజేసి యెండించి నిమ్మపండ్లపులుసుచేచాది కన్నులయందు సన్నిపాతములు మానును.

వీరభద్రాంజనము.

శ్లో॥ ఏరండబీజంహింగుద్యేనమేజంబీరనీరకే | వీరభద్రాంజనమిదంసర్వేషాంసన్నిపాతజితమ్ ||

తా॥ ఆముదపువ్వు ఇంగువ వీటినిసమాంశములుగ నిమ్మపండ్లరసమున మదికాంచి అంజనమువేసిన సన్నిపాతములు మానును.

ప్రకాశాంజనము.

శ్లో॥ హింగుసౌవర్చలవణంకృష్ణాజంబీరజద్రవే | అంజనంసన్నిపాతఘ్నంప్రకాశాఖ్యంమహాంజనమ్ ||

తా॥ ఇంగువ సౌవర్చలవణము పిప్పళ్ళు వీటినిసమాంశములుగ నిమ్మపండ్లపులుసుచేనూరి మాత్రలుజేసి యెండించి నిమ్మపండ్లరసమునచాది అంజనంబిడిన సన్నిపాతము నివతికాంచు.

దివ్యాంజనము.

శ్లో॥ హారితకీవిభీతక్యాబీజంసైంధవరామకమ్ | గవ్యమూత్రేణాత్రికటుపేషితంగుళికృతమ్ | దివ్యాంజనమిదంప్రోక్తంసన్నిపాతహారంవిదుః ||

తా॥ కరక్కాయవోలుపు తాడికాయలోనిపప్పు సైంధవలవణము ఇంగువ త్రికటుకములు వీటినిసమాంశములుగ గోమూత్రమునమదికాంచి మాత్రలుజేసి చను బాలు లేక నూనె నిమ్మపండ్లపులుసు వీటిచేఅరగదీసి కన్నులవైచిన సన్నిపాతములు మానును.

సన్నికసన్నికి నిర్గుండ్యాది ధూపము.

శ్లో॥ నిర్గుండీపురసహితస్సిద్ధార్థకనింబవత్రసంయుక్తః | సర్జరసేనసమేతోధూపస్సంధికగ్రహంహారతి ||

తా॥ వావిలి గుగ్గిలము ఆపాలు వేపాకు వీటిని సజకారసముతోజేర్చి ధూపమిడిన సన్నికసన్ని మానును.

రుద్దాహాసన్నిపాతమునకు అగరు ధూపము.

శ్లో॥ అగరుఘనసారసల్లకకరరుహానతనీరచందనైర్వృక్తః | సర్జరసేనసమేతోధూపోరుద్దాహాకంఠాన్తి ||

తా॥ కృష్ణాగరు కర్పూరము అందుగబంక గోళ్ళు గ్రంధితగరము కురువేరు చందనము వీటినిసజకారసముతోజేర్చి ధూపమిడిన రుద్దాహాసన్ని మానును.

సర్వసన్నిపాతములకు నాగార్జున ధూపము.

శ్లో॥ సర్పకూర్పాసశాండిల్యకుశాలశునదీవ్యకమ్ | మయూరపక్షుంతులసీఖరవిష్టాచగుగ్గులు | ధూపోయంసన్నిపాతఘ్నోనామ్నానాగార్జునోదితః ||

తా॥ పాముకూసము మారేడుపత్రి దగ్గు ఉల్లిపొట్టు ఓముము సెమలియీకల ఆడవితులసి గాడిదెములు గుగ్గిలము వీటినిన్నిటిని సమాంశములుగజేర్చి ధూపమిడిన సర్వసన్నిపాతములు మానును.

సన్నిపాతములకు జ్యేష్ఠపాలక ధూపము.

శ్లో॥ సారంగవిష్ణాలశునంకోలవిష్ణాజమోదకం |
లాక్షాగుగ్గులునాదేయంశిఖపక్షుబద్ధుకీ |
ఫణికూర్పాసనరటవృశ్చికాభృంగపక్షుకః |
ధూపోయంసన్నిపాతఘ్నః జ్యేష్ఠపాలప్రకల్పితః ||

తా॥ జంక పెంటికలు వుల్లిపొట్టు అడవిపంది పెంటికలు గుఱ్ఱపుటమము లక్క
గుగ్గిలము సైంధవలవణము నెబులియాకలు వెలుసునంధి పాముకూసము యెండిసపూసర
వెల్లి తేలుకొండి తుమ్మెదరెక్కలు వీటినిచూర్చించి ధూపమిడిన 13 సన్నులు
నివర్తించు.

— చిత్రవిభ్రమసన్నికి కుంభోద్భవ నస్యము. —

శ్లో॥ కుంభోద్భవతరోరంభోగుడవిశ్వాకణాన్వితమ్ |
నిహితంనిశినానంస్యాచ్చిత్తభ్రమవినాశనమ్ ||

తా॥ అగళిఅకురసమునందు బెల్లము శొంఠి పిప్పళ్ళు వీటినిచూరించితేర్చి
నస్యముజేసిన చిత్రవిభ్రమసన్ని మానును.

తాండ్రికసన్నికి కృష్ణాది నస్యము.

శ్లో॥ కృష్ణామనశ్శిలాతాలమంజనమేవతాండ్రికేత్విష్టమ్ |

అమ్మతాపటోలయాషోవోషయతస్తండ్రికంజయతి ||

తా॥ పిప్పళ్ళు మణిశిల తాళకము వీటినినూరి అంజనముచేసినను లేక తిప్ప
తీగ చేదుపొట్ల వీటియూపమునందు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలచూర్ణమునుజేర్చి
నస్యముజేసినను తాండ్రికసన్ని మానును.

కంఠకుబ్జసన్నికి కృష్ణాది నస్యము.

శ్లో॥ అపవయతికంఠకుబ్జంకృష్ణాపామార్గయుజ్నస్యం |

అథహస్తినిలసహితంత్రికటుకటుతుంబిసినస్యమ్ ||

తా॥ పిప్పళ్ళు ఉత్తరణియాకురసమునజేర్చి నస్యముజేసినను లేక త్రికటు
కములు చేదుసార వీటినినూరి యావుడకమును నస్యముజేసినను కంఠకుబ్జసన్ని పాతము
నశించు.

కణికసన్నికి మరీచ్యాది నస్యము.

శ్లో॥ అశిశిరజలపరిన్ముదితంమరిచకణాలవణంరజ స్వరితమ్ |
నస్యవిధానేవితంకిలకణికాక్షైశశంకదితమ్ ||

తా॥ మిరియాలు పిప్పళ్ళు సైంధవలవణము వీటిచూర్ణమును నేటినిశ్చితో
నూరి నస్యముజేసిన కణికసన్నిపాతము మానును.

భుగ్గునేత్రసన్నికి మరిచాదినస్యము.

శ్లో॥ మరిచతురగగంధామాగధిసింధుజాతం లశునమధుకసారైరు
గ్రగంధార్ద్రకాభ్యాం | ఛగలకజలపిష్టం సంయుతంశాస్త్ర
విద్భిఃసవదిభవతినస్యంభుగ్గునేత్రప్రమాధి ||

తా॥ మిరియాలు పెన్నేరుగడ్డ పిప్పళ్ళు సైంధవలవణము వెల్లల్లి ఇప్పబంక
మునగవేరు అల్లము వీటిని నేకముగజేర్చి మేకపంచితమునమడించి నస్యముజేసిన
భుగ్గునేత్రసన్ని మానును.

రక్తక్షీవిసన్నికి దూర్వాదినస్యము.

శ్లో॥ దేయందూర్వారసైర్నస్యంరసైదాడిమపుష్పజైః |
అథవాత్రిఫలాదూర్వాజలంరక్తహరంపరమ్ ||

తా॥ గరికెరసమునుగాని లేక దాడిమపుష్పరసమునుగాని లేక దూర్వారస
మునందు త్రిఫలములచూర్ణమునుజేర్చిగాని నస్యముజేసిన రక్తక్షీవి సన్నిపాతము
నివర్తించు.

భస్మేశ్వర నస్యము.

శ్లో॥ ఏకభాగంవత్సనాభంత్రిభాగంమరిచాన్వితమ్ |
భస్మషోడశభాగంచకాననోత్పలసంభవం |
నూక్షుచూర్ణంకృతంసర్వంనస్యంవై సర్వరోగజితమ్ |
అయంభస్మేశ్వరోనామశంభునాపరికీర్తితః ||

తా॥ నాభి 1 భాగము మిరియాలు 3 భాగములు ఏరుపిడకలదిభూతి
16 భాగములు వీటినిసన్నిటినిచూర్ణించి నస్యముజేసిన సన్నిపాతములు నివర్తించు.

అర్కేశ్వర నస్యము.

శ్లో॥ పలమాత్రంశుద్ధభస్మకాననోత్పలస్పృహమ్ |
అర్కక్షీరేణసమ్మర్ద్యపాదాంశంమరిచంక్షీపేత్ |

సూక్ష్మమాణాంకృతంనర్వంసస్య స్యాత్సన్నిపాతజితే ।
అయమర్కేశ్వరోనామసన్నిపాతకులాంతకః ॥

తా॥ ఏరుపిడకలవిభూతి 1 భాగము జిల్లేడుపాలచేమడికొంచి యిందుకు
4 భాగములు మరియాలచూణాముజేర్చి కజ్జలిగానూరి నస్యముజేసిన సన్నిపాత
ములు నివర్తింతు.

శ్లో॥ ఈశ్వరీమూలచూణాంచతద్వీజంతత్సమస్మృతమ్ ।
తద్ధర్మమరిచంయుక్తంనస్యంస్యాత్సన్నిపాతనుతే ॥

తా॥ ఈశ్వరివేరు ఈశ్వరివిత్తులు వీటినిసమాంశములుగజేర్చి చూణింకొంచి
దీనిలోనగము మరియాలచూణాముజేర్చి నస్యముజేసిన సన్నిపాతములు నివర్తింతు.

సన్నిపాతములకు సువర్ణాదిలేవము.

శ్లో॥ సువర్ణముక్తారజతప్రనాశంకస్తూరికాకుంకుమరోచనంచ ।
వరాటరుద్రాక్షమధుకాకబిల్వంకుష్ఠంచఖజూకారపునర్నవాచ ।
ద్రాక్షాకణానాగరపుత్రజవీసారంగశృంగంకతకస్యబీజం ।
ఏరండమూలంశరశిషకంచమయూరికాశ్వేతపునర్నవాచ ।
స్తన్యేనవిష్టావకురుసన్నిపాతేలేవస్సదానర్వగదాన్నిహంతి ॥

తా॥ సువర్ణము మత్త్యములు వెండి పగడములు కస్తూరి కుంకుమపువ్వు
గోరోచనము గవ్వలు తుద్రాక్ష యప్తిమధుకము బిల్వఫలము చంగల్యకోష్ఠ కర్జూరము
గలిజేరు ద్రాక్ష పిప్పళ్ళు శొంఠి పుత్రజీవి లేడికొమ్మ నెమలిపింఛము చిల్లిగింజలు
అయదపువేరు తెల్లగడ్డి తెల్లగలిజేరు వీటినిన్నిటిని చనుబాలచేనూరి లేవనముజేసిన
సన్నిపాతములు సకలరోగములు ఇవి నివర్తింతు.

కణముల చికిత్స.

శ్లో॥ కులిత్థఃకట్ఫలశుంఠీకారవీతైస్సమాంశకైః ।
సుఖోష్ణైర్జేవనంకార్యంకర్ణమూలేముహుర్ముహుః ॥

తా॥ ఉలవలు కాయఫలము శొంఠి ఓమము వీటినిసమభాగములుగ ఉష్ణోదక
ముతోనూరి కణములమునందు లేవనముజేసిన నివర్తింతు.

శ్లో॥ శిగురాణికయోఃపిష్టంకణామూలేప్రలేపయేత్ ।
కణములభవశ్శోషస్తేనలేవనశామ్యతి ॥

తా॥ మునగవేరుయొక్కపట్టి ఆనాలు వీటినినూరి లేవనముజేసిన కణా
మూలమునందు జనించిన వాపు నివర్తింతు.

నిన్నిపాతానుపానములు.

శ్లో॥ కటుత్రయంసై గధవంచనిర్గుండీశిగురూలకమ్ ।
వరుణార్కయవక్షారంవహ్నిస్తుకటువృక్షకః ।
ఆర్ద్రకంపిప్పలీమూలంకషాయావివిధాలపి ।
ఏతైవైసన్నిపాతానామనుపానాఃప్రకీర్తితాః ॥

తా॥ శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు సైంధవలవణము వావిలి మునగవేరు ఉలిమిడి
వేరు జిల్లేడువేరు యవక్షారము వరగోగు చిత్రమూలము ఆల్లము పిప్పలిమూలము పంచ
కోలములు దశమూలములు అష్టాదశమూలములు ఇవి మొదలగు వాటికషాయములు ఇవి
యన్నియు సన్నిపాతానుపానములని యెరుంగవలయు.

గద్య॥ ఇతి శ్రీమదాచస్తంబనూత్రకుల సుధాగ్ధవ వూర్ణ సుధాకర శ్రీవత్స
గోత్రతిలక సకలవిద్యాప్రవీణ శ్రీమదమరేశ్వర భట్టారకప్రియతనూజ
భైషజ్య విద్యాపారీణ సకలపాండిత్యప్రవీణ శ్రీమదింద్ర
కంఠవల్లభాచార్యవరచిత వైద్యచింతామణో
సన్నిపాత ప్రకరణన్నామ
త్వితీయోవిలాసః.

శ్రీ రస్తు.

వైద్య చింతామణి.

ఆంధ్ర తాత్పర్యము.

క్షయ ప్రకరణము.

శ్లో॥ శ్రీసర్వముగళాకాంతాంతంసచ్చిత్స్వరూపిణమ్ ।
ధ్యాత్వావైశ్వామియక్షాణంసనిదానచికిత్సకమ్ ॥

శ్లో॥ క్షయరోగేజ్వరోరాజా తస్యపత్నీతుకామిలా । చమూపతిః
వారిషరోగఃరక్తపిత్తస్తుపుత్రకః । సౌఖ్యంశోభాతిసారావయం
త్రిణాశ్వాసకాసకా । గూఢచారావతిపితైవాజినావాస్తికా
రుచీ । గ్రహణ్యర్కగుల్మశూలాగాయకాతుర్యవాద్యకా ।
శిరోముణిశ్శిరోరోగఃపీనసశ్చాతపత్రకం । భక్తద్వేషోభద్రపీఠం
భద్రదస్త్రీచసాహసః । స్వరక్షయంసుతాంబూలంసత్పహానిశ్చ
చందనంబలక్షయంభుజబలంనిఘ్నాత్పిమ్మవాలుకః । అనేక
రోగానుగతోబహురోగపురోగః ॥ ఏతేసపరివారేణరోగ
రాజోవిరాజతేఅసాధ్యాయంహారోగోసహస్రదివసాపధి॥

క్షయరోగ కర్మవిపాకము.

శ్లో॥ బ్రహ్మహాక్షయరోగీస్యాత్క్షయీస్యాత్క్షేత్రమారణే ॥
తా॥ బ్రహ్మత్వ చేసినవానికి బ్రాహ్మణక్షేత్రమును అపహరించినవానికి హత్య
చేసినవానికి క్షయరోగము జనించు.

కదళీదాసం భోధాయనః.

శ్లో॥ కారయేత్కదళీందివ్యాంపతై స్సర్వత్రసంయుతామ్ । ఫల
పూగేసనంయుక్తాంసువర్ణస్యవలేనతు । యథావిభవతఃకుర్యా
ద్వస్తేన్దిశావేద్యనూత్రకైః । బ్రాహ్మణాన్భజయేచ్ఛాపి

భక్ష్యైర్నానావిధైశ్చభైః । హిమం చకారయేత్త్రపూర్వ
వద్భాహ్మణేనచ । తస్మైతాంకదళీందద్యాత్పస్త్రాలంకార
పూర్వకామ్ । పూజితాయదరిద్రాయప్రతస్థాయాత్మవేదినే ।
ధమఃజ్ఞాయాతిదాన్తాయమంత్రేణానేనతాంక్షయీమ్ । హిరణ్య
గభఃపురుషపరాత్పరజగన్మయ । రంభాదానేనదేవేశక్షయం
క్షపయమేప్రభో । పుణ్యాహవాచసంకార్యంబ్రాహ్మణై ర్వేద
పారగైః శిష్యైరిష్టైర్బంధుభిశ్చసహభోజనమాచరేత్ ॥

తా॥ క్షయరోగముగల మనుజుడు ద్రవ్యానుసారముగ పలఫరిమితముగు
నువణముచే పత్రములు ఫలములతో గూడియుండు । అరటిచెట్టును చేయించి దానిపై
నస్త్రీమును నూత్రమునుగట్టి పూజించి నానావిధముగు భక్ష్యభోజ్యాదులచే బ్రాహ్మణ
భోజనముజేయించి పిదప పూజితుడును దరిద్రుడును నియమముగలవాడును ధర్మజ్ఞ
ుడును శాంతుడునునగు బ్రాహ్మణునిచే హామముజేయించి పిదప నాబ్రాహ్మణునికి
వస్త్రాలంకారపూర్వకముగ పూజించి హిరణ్యగర్భ పురుష ఇత్యాది మంత్రముచే
కదళీదాసంబోసంగి పుణ్యాహవాచసమునుంజేసి పిదప శిష్టులగు బ్రాహ్మణులు ఇష్టులు
బంధువులతోడంభుజించిన క్షయరోగము నివర్తించు.

క్షయరోగహర ప్రతిమాదాసము.

శ్లో॥ ధర్మశాస్త్రాణ్యవిజ్ఞాయ ప్రాయశ్చిత్తందదాతియః । రాజయ
క్షాభవేత్తస్య రోగపీడాతిదారుణా । పూర్వోక్తేనవిధానేన
ప్రదద్యాత్ప్రతిరూపకం । రాజయక్షాకృతనుశంఖోపాసిత
తర్జనిః । దధత్తి నేత్రోదంష్ట్రాభ్యాం దష్టోష్టోహతుముద్యతః ॥

తా॥ ఏమనుజుడు ధర్మశాస్త్రములను దేయక ప్రాయశ్చిత్తములను విధించునో
అట్టిమనుజునికి క్షయరోగముజనించి దారుణముగభాదించు గాన శరచాపాధ్యాయధ
ములుగలిగి తజఃనితో బెదరించునదిగను శి నేత్రములుగలదిగను కోరలచే అధరోష్ఠ
మునుకోరుకుచు చంచనుద్యుక్తముగనుండునదిగ ప్రతిమనుజేయించి యీప్రతిమను
ధర్మశాస్త్రోక్తప్రకారముగ దానముజేసిన క్షయరోగము నివర్తించు.

జ్యోతిశ్శాస్త్రాభినాయము.

శ్లో॥ కుష్మకంఠూవికారాశ్చక్షయరోగోభగందరః ।
గజాదివాహనభయంభవేద్యజనగేబుధే ॥

తా|| జన్మకాలమునందు సూర్యక్షేత్రమున బుధుడుండినను లేక నూర్యునితో కూడియుండినను కుష్ఠ కండు క్షయ భగందరము గణాదివాహనములవలన భయము ఇవిజనించునని యెరుంగవలయు.

శ్లో|| చంద్రక్షేత్రేయదాచాంద్రివిద్యతేయస్యజన్మని |
సజాతఃక్షయరోగీస్సాన్యత్కుష్ఠాదీనిచపాండుతా||

తా|| జన్మకాలమునందు చంద్రక్షేత్రమున బుధుడుండగ జన్మించినవాడు క్షయ కుష్ఠపు పాండువు ఇవిగలవాడగు.

క్షయరోగ శాంతి.

శ్లో|| బ్రహ్మచర్యేణదానేనతపసాదేవతార్చనైః |
సత్యేనాచారయోగేనరవిమండలసేవయాః |
వైద్యవిప్రార్చనేనాపిరోగరాజోనివర్తతే ||

తా|| బ్రహ్మచర్యము దానము తపస్సు దేవతాపూజ సత్యము ఆచారయోగము సూర్యనమస్కారములు ఔషధపూజ బ్రాహ్మణపూజ ఇట్టిక్రియలుజేసిన క్షయ రోగము నివర్తించు.

జయక్షునిదానము.

శ్లో|| వేగరోధాత్ప్రయాచైచనసాహసాద్విషమాశనాత్ |
త్రిదోషోజాయతేయక్షుగదోషేతుచతుష్టయాత్ ||

తా|| వాతాదికములు మలమాత్రములు వీటివేగమును నిరోధించుట రసాది ధాతుక్షయము సాహసము విషమాశనము ఈ 4 కారణములచే త్రిదోషాత్మకమగు క్షయవ్యాధి జనించు.

అనులోమ ప్రతిలోమ విలోమ క్షయసంప్రాప్తి.

శ్లో|| కఫప్రధానైర్ద్రిషైస్తురుద్ధేషురసవర్తము | అతివ్యవాయిసో
వాపిక్షీణేరేతస్యనింతరాః | క్షీయంతేదాతపస్సర్వేతతస్సువ్య
తిమానవః | రాజ్ఞశ్చంద్రమసోయస్మాగభూద్దోషఃకిలామయః |
తస్మాత్తంరాజయక్షేత్రికేచీదాహుర్మనీషిణాః ||

తా|| కఫప్రధాన వాతాదిదోషములచే రసజాహినీమాద్యములు నిరోధింపబడి యుండగా సర్వరసములు ఆయాస్థలములయందే శోషించుటవలన క్రమముగ రసము రక్తము మాంసము ఇత్యాది సప్తధాతువులు క్షీణించు. ఇది అనులోమక్షయయని యెరుంగవలయు. మరియు అతివైధునముచే వీర్యము క్షీణించి వాయువుకుపితై

మజ్జాదిధాతువులు క్షీణించుచుండు. దానివలన మనుజుడు శుష్కించు. ఈరోగము రాజాయగు చంద్రునియొక్క దోషమువలనకలిగినది గాన రాజయక్షుయనబడు.

పూర్వరూపము.

శ్లో|| శ్వాసాంగసాదకఫసంప్రవతాలుశోషవమ్యగ్ని సాదమదపీనస
కాసనిద్రాః | శోషోభవివ్యతిభవ నిసచాపిజన్తుశ్శుక్లేక్షుణోభ
వతిమాంసపరోరిరంసుః | స్వప్నేషుకాకశుకశల్లగీసీలకంఠగృ
ధ్రాస్తథైవకపయఃకృకలాసకాశ్చ | తంవాహాయ నిసనదీర్వి
బలాశ్చసశ్యేచ్ఛుష్కస్తరూస్వవనధూమకవాదితాంశ్చ||

తా|| శ్వాస శరీరముకృశించుట కఫస్రావము తాలుశోష వాంతి అగ్నిమాం ద్యము మదము పడికము దగ్గు నిద్ర ఇవి క్షయరోగమునకు పూర్వరూపములనియు మరియు కన్నులు తెల్లగనుండుట మాంసభక్షణయందిచ్చగలుగుట స్త్రీసంభోగమునం దిచ్చ స్వప్నమునందు కాకులు చిలుకలు ముండ్లపంది నెమలి గడ్డ కోతులు తొండ వీటిపైగూర్చుండినటులనుండుట మరియు నదులు శుష్కించి ఉదకరహితముగను ఆరణ్యమందు శుష్కవృక్షములు వాయువు ధూమము దావాగ్ని వీటిచే పీడింపబడి నటులను భోజనకాలమునందు అన్నమున వెంట్రుకలు తృణముబడియుండునటుల కనుబడినను రాజయక్షుకు పూర్వరూపములని యెరుంగవలయు.

వాతక్షయరోగ నిదానము.

శ్లో|| సంకోచస్కుంధపార్శ్వనాంస్వరభేదోజ్వరోభ్రమః |
వాతయక్షుణివిజ్ఞేయంలక్షణంచాత్తిశైత్యతా ||

తా|| భుజశిరస్సులు ప్రక్కలు యివి చిక్కియుండుట స్వరభేదము జ్వరము భ్రమ దేహము మిక్కిలి శీతలముగనుండుట ఇట్టిలక్షణములుగలది వాతక్షయమని యెరుంగవలయు.

పిత్తక్షయరోగ నిదానము.

శ్లో|| జ్వరదాహాతిసారంచరక్తవాంతిర్భ్రమోమహాకా |
వీర్యస్తంభోరతిక్షీణోలక్షణంపిత్తజక్షయే ||

తా|| జ్వరము అతితాపము అతిసారము రక్తవాంతి మిక్కిలిభ్రమ ఇంద్రి యము స్తంభించుట రతిక్షీణము ఇట్టిలక్షణములుగలది పిత్తక్షయమని యెరుంగ వలయు.

శ్లేష్మక్షయరోగ నిదానము.

శ్లో॥ గురుత్వంశిరసశ్చ దిఃకాసకంఠశ్చచారుచిః ।
ఊర్ధ్వశ్వాసశ్చవిజ్ఞేయంలక్షణంకః ఫయక్షుణః ॥

తా॥ తలబరువు గానుండుట వాంతి కంఠమునకు కఫమడ్డనడుట అరుచి ఊర్ధ్వ శ్వాస ఇట్టిలక్షణములుగలది శ్లేష్మక్షయమని యెరుంగవలయు.

వాతపిత్తక్షయరోగ నిదానము.

శ్లో॥ సర్వభేదోఽప్సరోదాహశ్శూలంఛర్దిర్త్వరోచకః ।
వాతపిత్తక్షయేజ్ఞేయం రాజరోగేమహాబలే ॥

తా॥ సర్వభేదము జ్వరము దాహము శూల వాంతి ఆరోచకము ఇట్టిలక్షణములుగలది వాతపిత్తక్షయమని యెరుంగవలయు.

వాతశ్లేష్మక్షయరోగ నిదానము.

శ్లో॥ సర్వభేదఃకఃఘఃకంఠేశూలంకాసోపమిస్తథా ।
వాతశ్లేష్మోద్భవేలింగంజ్ఞాతవ్యంచచికిత్సకైః ॥

తా॥ సర్వభేదము కంఠమునందు కఫముకట్టుట కడుపునొప్పి దగ్గు వాంతి ఇట్టిలక్షణములుగలది వాతశ్లేష్మక్షయమని యెరుంగవలయు.

పిత్తశ్లేష్మక్షయరోగ నిదానము.

శ్లో॥ తలస్యంబహునిద్రాచన్వల్పదాహోభ్రమోఽప్సరః ।
వాంతిశ్చోణితపూయస్యపిత్తశ్లేష్మోద్భవేక్షయే ॥

తా॥ దేహము మాంద్యముగనుండుట మిగులనిద్రగలుగుట కొంచము తాపము గలుగుట భ్రమ జ్వరము నెత్తురు చీము ఇవి వాంతియగుట ఇట్టిలక్షణములుగలది పిత్తశ్లేష్మక్షయమని యెరుంగవలయు.

సన్నిపాతక్షయరోగ నిదానము.

శ్లో॥ వాతపిత్తకస్తైశ్చైవత్రిభిస్సాన్యల్లక్షణైర్మృతః ।
సన్నిపాతక్షయోజ్ఞేయఃకప్తసాధ్యఃకస్మృతః ॥

తా॥ వాతపిత్తకఫములు కలిసియుండిన సన్నిపాతక్షయమనియు వది కప్తసాధ్యమనియును యెరుంగవలయు.

రక్షక్షయరోగ నిదానము.

శ్లో॥ స్వరభేదోనిలామ్బూలంసంకోచచ్ఛాంగసార్వయోః ।
జ్వరోదాహశ్చాత్తిసారోరక్షవాంతిరస్యక్షయే ॥

తా॥ వాతమువలన కడుపుయందు శూల స్వరభేదము శరీరము పక్కలు ఇవి చిక్కియుండుట జ్వరము దాహము అతిసారము రక్షమునుగ్రక్కుట ఇట్టిలక్షణములు గలది రక్షక్షయమని యెరుంగవలయు.

త్రిరూపక్షయ లక్షణము.

శ్లో॥ అంసపార్శ్వావితాపశ్చిసంతాపఃకరపాదయోః ।
జ్వరస్సర్వాంగశ్చైవలక్షణంరాజయక్షుణః ॥

తా॥ భుజశిరస్సులు పార్శ్వములు వీటియందు తాపము చేతులు కాళ్ళు వీటియందు మంట సర్వాంగజ్వరము ఇట్టిలక్షణములుగలది త్రిరూపక్షయమని యెరుంగవలయు.

ఏకాదశరూప వద్రూప త్రిరూపక్షయ లక్షణము.

శ్లో॥ సర్వభేదోనిలామ్బూలంసంకోచశ్చాన్సపార్శ్వయోః । జ్వరో
దాహాతిసారశ్చ పిత్రాద్రక్షస్యచాగమః । శిరసఃపరిపూర్ణ
త్వమభుక్తశ్చందవచ । కాసఃకంఠస్యచధ్వంసోవిజ్ఞేయఃకఃఘః
పతః । ఏకాదశభిరేతైర్వాషడ్భిశ్చాపిసమన్వితం । కాసాతీసా
రపార్శ్వాన్సర్వరభేదారుచిజ్వరైః । త్రిభిర్వాషీతంలింగైర్జ్వర
కాసాస్మగమయైః । జహ్యోచ్ఛార్దితంజన్తు మిచ్ఛత్సువి
పులంయశః ॥

తా॥ త్రిదోషత్వన్నక్షయరోగము ఏకాదశరూపములు గలదిగ గాని వద్రూపములుగలదిగ గాని త్రిరూపములుగలదిగ గాని ఇటుల కి విధములుగలదిగనుండు. అందు వాతప్రకోపమువలన స్వరభేదము శూల భుజములు ప్రక్కలు ఇవి చిక్కియుండుట పిత్తప్రకోపమువలన జ్వరము దాహము అతిసారము నోటివలన రక్షముచుడుట కఫ ప్రకోపమువలన శిరోభాంసు అన్నజ్వేషము దగ్గు మెడనిలువకయుండుట ఇటుల ఇవియన్నియుంజేరిన ఏకాదశరూప క్షయ యనంబరగు. వాతప్రకోపమువలన ప్రక్కలయందు నొప్పి స్వరభేదము పిత్తప్రకోపమువలన అతిసారము జ్వరము కఫ ప్రకోపమువలన దగ్గు అరుచి ఇటుల ఇవియన్నియుంజేరిన వద్రూపక్షయమనంబరగు.

పితృప్రకోపమువలన జ్వరము కఫప్రకోపమువలన దగ్గు వాతప్రకోపమువలన రక్త వికారము ఈగుణములచే త్రిరూపక్షయయనంబరగు. ఇటుల ఏకాదశిరూప వద్రూప త్రిరూప క్షయభేదాభేదములం దెరిసికొనవలయును.

పునరసాధ్య లక్షణము.

శ్లో॥ సరై వ్రైర్ధై స్త్రిభిర్రాప్తిలింగై మాంసబలక్షయే ।

యుక్తోవర్జ్యశ్చిక్తిస్త్వస్తుసర్వరూపస్తతోన్యథా ।

మహాశనేక్షీయమాణమతిసారనిషీడితం ।

శూనముష్కోదరంచై వయక్షీణంపరివర్జయేత్ ॥

తా॥ బలమాంసములు క్షీణించియుండగా ఏకాదశ లక్షణములచేగాని పశ్య క్షణములచేగాని త్రిలక్షణములచేగాని గూడుకొనినవానికి చికిత్సజేయండగదు. ఇట్టి లక్షణములులేకయుండిన చికిత్సజేయండగు. మరియు మిక్కిలి భుజించినను క్షయించువాడు అతిసారనిషీడితుడు కడుపు వ్యవణములు వీటియందు వాపుగల క్షయరోగిని విడువండగు.

సాధ్య లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరానుబంధరహితంబలవంతంక్రియాపహం ।

ఉపక్రమేదాత్మవంతందీప్తాన్ని మకృశంసరం ॥

తా॥ జ్వరములేనివాడు బలముక్షీణించినవాడును చికిత్సను నోర్చువాడును ప్రజ్ఞగలవాడును అగ్నిదీప్తిగలవాడును మిగులకృశించనివాడును ఇట్టిలక్షణములుగల క్షయరోగికి చికిత్సజేయండగు.

పునరసాధ్య లక్షణము.

శ్లో॥ శుక్లాక్షమన్న ద్వేష్టారమూర్ధన్వ్యాసనిషీడితమ్ ।

కృచ్ఛేణబహుమేహంతంయక్షౌహా న్నీహమానవమ్ ॥

తా॥ కన్నులు తెల్లగుండుట అన్న ద్వేషము ఉధ్యక్త్యాసచే బాధపడుట అతికష్టముగ మాత్రమునువిడుచుట ఇట్టిలక్షణములుగల నరుని క్షయ చంపునని తెలియవలయు.

వ్యవాయాదిశోష లక్షణములు.

శ్లో॥ వ్యవాయశోకవార్ధక్యవ్యాయామాధ్యప్రశోషిణాః ।

వ్రణోరఃక్షతసంజ్ఞా చశోషిణోలక్షణై శ్శృణు ॥

తా॥ వ్యవాయశోష శోకశోష. వాధక్యశోష. వ్యాయామశోష అధ్యశోష ప్రణశోష ఉరఃక్షతశోష ఇటుల యీ 7 లక్షణములం దెలియండే సెద.

వ్యవాయశోష లక్షణము.

శ్లో॥ వ్యవాయశోషీశుక్రస్యక్షయలింగైరుపద్రుతః ।

సాంఘదోహాలాయథాపూర్వంక్షీయంతేచాన్యథాతపః ॥

తా॥ అతిమైధునముచే క్షీణమైన పురుషునియొక్క శిశ్నము వ్యవణములు వీటియందు వేదనగలిగి మైధునవిషయమందుశక్తిలేకయు అల్పశుక్రము రక్తస్రావము ధాతుక్షయచిన్నములు మరియు శరీరము తెల్లగుండుట శుక్రము మొదలు రసపర్యంతము ధాతువులు క్షీణించుట ఇట్టిలక్షణములుగలది వ్యవాయక్షయమని దెలియవలయు.

శోకశోష లక్షణము.

శ్లో॥ ప్రధ్యానశీలస్సస్తాంగశోకశోష్యపితౌదృశాః ।

వినాశుక్రక్షయకృతైర్వికారై రుపలక్షితః ॥

తా॥ యెల్లప్పుడుచింత కాళ్ళు చేతులు వదలినటుల బలహీనము శుక్రక్షయ వ్యతిరిక్తక్షయలక్షణములు ఇవిగలిగియుండిన శోకక్షయయని యెరుంగవలయు.

జరాశోష లక్షణము.

శ్లో॥ జరాశోషీకృశోమందవీర్యబుద్ధిబలేంద్రియః ।

కంపనోరుచిమాస్పిన్న కాంస్యవాత్రహతస్వరః ।

స్తీవతిశ్లేష్మ శ్మణాహీనోగారవారుచిషీడతః ।

సంప్రస్రుతాన్యనానాక్షుష్కరూక్షమలచ్ఛవిః ॥

తా॥ కృశించుట వీర్యము బుద్ధి బలము ఇంద్రియములు ఇవిమందములుగు నుండుట వణుకు అరుచి పగిలినకంచుపాత్రధ్వనివంటి స్వరముగులుగుట కఫహీనముగ పుమియుట జడత్యము అన్న ద్వేషము ముఖము ముక్కులు నేత్రములు వీటివలన నీరు ప్రవించుట గట్టిగు రూక్షమగును మలమువెడలుట శరీరము కాంతిలేకయుండుట ఇట్టిలక్షణములుగలది జరాక్షయయని దెలియవలయు.

అధ్యశోష లక్షణము.

శ్లో॥ అధ్యప్రశోషీప్రస్తాంగస్సంభృష్టవరుషచ్ఛవిః ।

ప్రసుప్తగాత్రావయవశ్శుష్కశ్లోమగళాననః ॥

తా॥ ఆవయవములు వదలినటులుండుట శరీరము జేపుడుగింజలవలె గరగర లాడుట ఆవయవ పటుత్వము లేకయుండుట (శ్లో॥) పిపాసాస్థానము గొంతు నోరు ఇవియెండుట ఇట్టిలక్షణములుగలది అభ్యక్షయయని యెరుంగవలయు.

వ్యాయామ శోషలక్షణము.

శ్లో॥ వ్యాయామశోషీ భూయిష్మ సేభి రేవనమన్వితః ।
లింగై రురఃక్షతసమైస్సంయు క్తశ్చక్షతంవిసా ॥

తా॥ వ్యాయామశోషయందు సస్తాంగతాద్యభ్యశోషలక్షణములు అధికముగ లిగియుండు. మరియు క్షతరహితముగ ఉరక్షతశోషలక్షణములున్న గలిగియుండు.

వ్రణశోష లక్షణము.

శ్లో॥ రక్తక్షయా ద్వేదనాభి స్తథా వాహారయ స్త్రిణాత్ ।
వ్రణశిశ్చభవేచ్ఛోషస్సచాసాధ్యతమోమతః ॥

తా॥ వ్రణముగలమనుజునికి రక్తక్షయము వేదన ఆహారహీనత వీటిచే క్షయ జనించెనేని శోగిజీవించడు.

ఉరక్షతక్షయ లక్షణము.

శ్లో॥ ధనురాయమ్యత్యో త్యర్థంభారముద్వహతో గురుం । యుధ్య మానస్య బలిభిఃపతతో విషమోచ్ఛతః । వృషంహయంవాధా పంతందమ్యంచాస్యనిగ్నవ్లాతః । శిలాకాష్టాశ్శనిర్ఘాతాన్ని పతో నిఘ్నతఃపరా ॥ అధీయానస్య వాత్సువైచ దూరా ద్వావజ్రతో భ్రాశం । మహానదీంచతరతో హయైర్వాసహధా వతః । సహసోత్పతతో దూరం తూర్ణంవావిప్రవృత్యతః । తథావ్యైఃకర్మభిఃకూరై ర్భృశమభ్యాహతస్యచవీక్ష్య తేవ క్షుసివ్యాధిర్బలవాస్సముదీర్యతే । స్త్రీషుచాతిప్రస క్తస్యరూ క్షౌల్పప్రమితాశినః । ఉరోవిరుజ్య తేత్యర్థంభిద్య తేఘవిదహ్యతే । ప్రవీడ్య తేతథాసార్వే వశుప్యత్యంగంప్రవేపతే । క్రమాద్వీర్యం బలంవఘ్నోరుచిరగ్ని శ్చసీయతే । జ్వరోవ్యధామనోదై న్యం విడ్వేదాగ్నివధాదపి । దుష్టశ్వాపస్సుదుగ్ఘంధిః పీతోవిగ్ర ధితో బహు । కానమానస్యచాభీష్టం కఠస్రావఃప్రవర్తతే । పక్షుతీక్షీయ తేత్యర్థంతథాశ్శుకౌచసఃక్షయాత్ ॥

తా॥ చిరకాలము అంబులువేయువానికిని మిగులభారమును మోయువానికిని బలకాలితోపోట్లాడువానికిని మిట్టపల్లములయందు పడినవానికిని ఉన్నత స్త్రమనుంచి దుమికనవానికిని పరుగిడుచుండెడి గుఱ్ఱములు మొదలగువాటిని నిగ్రహించువానికిని పెద్దరాయి పెద్దకఱ్ఱ వొడిశలరాయి వీటినివిశిరివేయువానికిని పరులను కొట్టెడివానికిని గట్టిగ అధ్యయనము జేయువానికిని మిగులదూరము పరుగులిడువానికిని నదులయందు యీడువానికిని యెగిరి దూరముగ దుముకువానికిని అతివేగముగ సృత్యముచేయువాని కిని ఇతర సాహసకృత్యములు చేయువానికిని మిగుల స్త్రీసంభోగముచేయువానికిని మిగులరూక్షముగను అల్పముగను ఆహారముచేయువానికిని రొమ్ముయందు ఉరక్షత యనుక్షయ జనించు. అందురొమ్ముపగిలినటులనుండుట పొడిచినటులనుండుట మంట గలుగుట పీడగలుగుట పక్కలు చిక్కియుండుట శరీరము వణుకు క్రమముగ వీర్యము బలము కాంతి రుచి అగ్నిదీప్తి ఇవిక్షీణించుట జ్వరము నొప్పి మనోధైర్యము భేదులు అగ్నినాశము దగ్ధనపుడు దుష్టముగను నల్లగను దుగ్ఘంధముగను పచ్చగను ఘట్టిగను కఠముపడుట ఇట్టిలక్షణములుగలతోగి నాశమునుజెందు.

క్షతక్షయమునకు అసాధ్యలక్షణము.

శ్లో॥ ఉరోరుక్యోణితఛర్మిః కాసోవై శేషికఃక్షతే ।
క్షయేసర క్తమూత్రత్వంపార్శ్వ వృష్టృషకటీగ్రహః ॥

తా॥ రొమ్ముయందుపీడ రక్తవాంతి మిగులదగ్ధ తక్తక్షయ మూత్రము రక్త వణముగనుండుట పక్కలు వీపు కటిప్రదేశము ఇది ఈడ్చిపట్టినటులనుండుట ఇట్టిలక్షణములుగలది క్షతక్షయయని యెరుంగవలయు. ఇది యసాధ్యము.

సాధ్యలక్షణము.

శ్లో॥ అల్పలింగస్యదీప్తాగ్నే సాస్సోభలవతో సవః ।
పరిసంవత్సరోయాప్యస్సర్వలింగంవిపర్ణయేత్
పరందిససహస్రంతుయదిజీవతిమానవః ।
సుభిషగ్నిరుపక్రాంత స్తరుణశ్శోషపీడితః ॥

తా॥ స్వల్పలక్షణములుగలవానికి అగ్నిదీప్తిగలవానికి బలవంతునికి క్షతక్షయ నూతనముగ జనించిన సాధ్యము. సంవత్సరముగడిచిన కష్టసాధ్యము. వైషెప్పిన లక్షణములు సంపూర్ణముగనుండిన అసాధ్యము. ఇట్టిరోగి వెయ్యిదినములుజీవించిన పిదప వైద్యుడు చికిత్సజేయందగు.

— మ హా క్ష య లు. —

శ్లో॥ పార్వత్యువాచ ॥ గంగాధరమహాదేవ మృగాంకధరశంకర ।
 మమేశలోకరక్షీణ్యాఆదిమధ్యాంతకారణవింశతిక్షయభేదాం
 శ్చపుంసాంస్త్రీణాంమహామ్బుతాః । బ్రూహ్యద్యలోకరక్షా
 ధంమహాపాతకసంభవాః । శ్రుత్వాతుపార్వతీవాక్యమాదరం
 శంకరోబ్రవీత్ ॥ ఈశ్వరిః ॥ ఇమంప్రశ్నంమహాదేవీసర్వభూత
 హితావహం । భుక్తిముక్తికరంప్రాపాల రాయురారోగ్యవ
 ధనం । జన్మాంతరేషుమరైశ్చపుంభిస్త్రీభిర్దురాత్మభిః । మద
 యావనకామాంధ రాగద్వేషాసువర్తిభిః । రాజకాంతారాజ
 పుత్రీగుర్వాచార్యసుతాస్తథా । తత్పత్నీతుస్వపత్నీనా పితృ
 వ్యవత్నీపుత్రికాః । మాతులీనాపిచైతాసాంవధతోవంచనా
 త్తథా । నిశాయాంసుప్తికాలేచమాగ్నేవావనపర్వతే । సంచా
 రేపీడనాన్మూఢైర్నిద్రయంపాపమాగ్జితమ్ । స్త్రీహత్యాపాప
 కరణాత్తతఃకాలాంతరేగతే । కాలవాశవశంగత్వా స్థూలదే
 వాంపరిత్యజేత్ । యాతనాదేహాధారీచమత్కుణంకూపమా
 విశేత్ । వింశతియోజనంనిమ్నంవిస్తృతంచత్తథైవతు । తస్య
 ధ్యంమత్కుణైస్సాంద్రంమహాఘోరతరంభవేత్ । దుద్దగ్ధంస
 ర్వభూతానాంనరైస్త్రీఘాతిభిర్యతమ్ । అయంకూపప్రవేశ
 శ్చస్తంభయేచ్ఛదురాత్మనః । రుదితంచాప్యహూరాత్రం
 పితృమానాతథైవచశేతసంపత్సరేపూర్ణేపునర్జన్మచమూతలే ।
 నానాయోనిముఖోత్పన్నంక్షయచిత్కాలాంతరేగతే । క్షయో
 దారుణరూపశ్చహ్యుత్పన్నఃపీడయేన్నరమ్ । ఆదౌజ్వరఃపాం
 దుశోఢంకామిలాగ్రహణీభ్రమః । ఉద్ధారోవమనశ్శూలమ
 గ్నిమాండ్యమరోచకం । శీతలంస్వేదమూర్ఛాచజానుజంఘా
 తివేదనాహీనస్వరశ్మిరోభారఃకాసశ్శ్వాసఃకఫస్తథా । పాదే
 బాహ్యుశ్చస్తాపస్తవ్ంతదాకహాశ్చశోషణం । అజీణారు
 చివిష్టంభంహిధ్మాహికాపిపానుతా । ఏతేగుణాఃక్షయోరోగే
 లక్షణానివిదుర్భుధాః॥

తా॥ ఓంగగాధర ఓమహాదేవ చంద్రశేఖర ఓశంకర ఆదిమధ్యాంతరహిత
 స్త్రీలకు పురుషులకు సంభవించు మహాఘోరములగు వింశతిక్షయభేదములను లోక
 మును రక్షించుటకు యిచ్చయిరించునాకు చెప్పవలయుననియడిగిన పార్వతీవాక్యమును
 విని ఈశ్వరుడు వచించుచున్నాడు. ఓపాగ్యతీ నీవుచేయుప్రశ్న సర్వభూతహితకర
 మయినదియు భుక్తిముక్తికరమయినదియు అయియు ఆరోగ్యము వీటినివృద్ధిచేయునది
 యనియును జెప్పుచున్నారగాన జన్మాంతరములయందు మత్కుణాలగుపుసులు స్త్రీలు
 దుర్మాగులై మదము యావనము కామాంధరాగద్వేషములయందు పతికంచినవారలై
 రాజభార్య రాజపుత్రి గురుపుత్రి ఆచార్యపుత్రి గురుభార్య ఆచార్యులభార్య స్వభార్య
 పినతండ్రిభార్య పినతండ్రిమాతురు మేనమామభార్య పిల్లను రాత్రియందుగాని నిద్ర
 బోవుకాలమందుగాని మాగకమందుగాని వనమందుగాని పర్వతమందుగాని సంచరించు
 కాలమున వధచేసిగాని వంచనముజేసిగాని పీడించినందువలన పాపము సంపాదించ
 బడినది. ఆస్త్రీహత్యాపాపపాపమువలన కొంతకాలముగడచిన పిదప కాలపాశవశ
 మునుపొంది స్థూలదేహమునువదలి యాతనాదేహమును ధరించి యిరువైయోజనముల
 లోతును అంతయవెడల్పుగలిగి దానిమధ్యమునందు మత్కుణములచేసిండియుండి మహా
 భయంకరమైనదియు సర్వభూతములకు చాచుటకళకళమైనదియు స్త్రీహత్యచేయు
 నారిచే కూడియుండునదియునగు మత్కుణకూపమునుప్రవేశించి ఆకూపప్రవేశము
 వెలపలరానీయక స్తంభించుటచే అహారాత్రములు పితృమాణముచే నూరుసంవత్సర
 ములు పూణకమగునంతవరకు రోదనముజేయుచుండి మరలభూతమున నానాయోనుల
 జన్మించినవరని కొంతకాలము గడచినపిదప దారుణముగు క్షయరోగముజనించి పీడించు
 గాన నీరోగమందు ఆదియందు జ్వరము పొందువు నాపు కామిల గ్రహణి భ్రమ
 వోకరింత వమనము శూల అగ్నిమాండ్యము అరుచి జలుబు చమట మూర్ఛ మోకాళ్ళు
 పిక్కలు వీటియందు విశేషవొప్పి స్వరహీనము తలబరువు దగ్ధ ఉబ్బనము కఫము
 పాదములు బాహుపులు వీటియందు సంతాపము అత్యంతదాహము శోష అజీణము
 అరుచి మలబద్ధము హిగ్మత ఎక్కిళ్ళు దప్పి ఇవి క్షయరోగ లక్షణంబులు యెరుంగ
 వలయు.

క్షయరోగశాంతి క్రమము.

శ్లో॥ ఏతేవిషంతిరూపాశ్చహ్యక్రమ్యచసదాసరం । స్త్రీహత్యాపా
 పసంభూతాఃక్షయాస్సంపీడయంతిచ । తత్త్వావశమనార్యాయ
 విధేయంవిష్ణుపూజనం । తులనీబిల్వస్త్రైశ్చక్రమలైఃకరవీర
 కైః । అష్టాక్షరీమహామంత్రంనిర్మలఃప్రజపేత్పుమాన్ । దశ

లక్షంతతఃకుర్యాదభిషేచనకంఠము! తామ్రుంశతపలంలింగం
 పంచనూత్రవిధానతః | పంచామృతేనస్తుపనం రుద్రాధ్యా
 యుచ్చుకారయేత్ | పంచద్విజై ర్మహాప్రాజ్ఞైర్గ్రంథత్రయవిశా
 రదైః | మమపంచాక్షరీమంత్రంజపేత్ప్రణవపూర్వకం | కలశే
 పంచలక్షంచహ్య భిషేకంచకారయేత్ | ఆలింగ్యఖట్యచా
 యూంచదానంకుర్యాద్విచక్షణః | శ్రోత్రియాయదరిద్రాయ
 హ్యుపదానానిపంచనై | పారదంతిలతై లంస్యా దాజ్యంకా
 ర్పాసమాహిషి | ఆయుర్వేదవిధానేనయుక్తదక్షిణయాసహ |
 దానకర్మసమాప్తాతు పూర్వపాపాద్విముచ్యతే | సరకోత్తా
 రణన్యూణాం న్యికాలంచాప్తమాసకం | మహారాజమృగాం
 కోయంచితామణిరసస్తథా | చంద్రోదయశ్చవిఖ్యాతఃసుద
 ర్భనరసస్తథా | ధూజకటీరసవిఖ్యాతఃవసంతకుసుమాకరః |
 విజయీశుంఠికాఖ్యాతామర్దనంలేపనంసదా | కౌశికాదిమహా
 తైలై ర్వింశతిక్షయనాశకాః ||

తా|| ఈ 20 విధములగు స్త్రీహత్యాపాపమువలన జనించిన క్షయలు పురు
 షుని ఆక్రమించి బాధించుచుండుగాన తత్పాపశమనార్థమై తులసీబిల్వశత్రములు
 కమలములు కరవీరములు వీటిచే విష్ణుపూజంజేసి అష్టాక్షరీమహామంత్రమును పఠి
 తుద్దుడై పదిలక్షలుజపించి పిదప నాకు ఆభిషేకముచేయు విధిమెటులనిన 100 పల
 ములరాగితో పంచనూత్రవిధానముగ లింగమునుజేయించి పంచామృతములచేతను
 రుద్రాధ్యాయములచేతను ఆభిషేకమునుజేయించి విశేషజ్ఞానులును గ్రంథత్రయశారదు
 లగు 5 గురు బ్రాహ్మణులచే కలశమునందు పంచాక్షరీమంత్రమును ప్రణవహితముగ
 జపింపంజేసి ఆకలశోదకముచే క్షయరోగికభిషేకముజేయించి శ్రోత్రియుడును దరి
 ద్రుడునుగ బ్రాహ్మణుని ఆలింగనజేసి మంచపునీడను శతపలపఠిమితముగు లింగమును
 దానముజేయవలయు. పిదప రసము నూనె నెయ్యి పత్తి యెనుము యిటుల యీ 5
 ఉపదానముల ఆయుర్వేదమునందు జెప్పబడియుండు దక్షిణతోటి దానంబిడవలయు.
 ఇటులంజేసిన పూర్వపాపమువలన విడువబడి సరకనివృత్తుడగు, పిదప మహారాజ
 మృగాంకము చింతామణి చంద్రోదయము సుదర్భనరసము ధూజకటీరసము వసంత
 కుసుమాకరము విజయశోంఠి వీటిని 8 మాసములు 2 కాలములయందు నేవించి కౌశి
 కాది తైలమును మదకానచేసిన వింశతిక్షయలు నివర్తికంఠము.

జన్మభేదేన క్షయరోగ వివరణము.

శ్లో|| ప్రథమఃపంచవర్షేచద్విత్తీయస్సప్తవత్సరే | తృతీయశ్చష్టమేబ్దే
 తుచతుర్ధశశవత్సరే | పంచమోద్వాదశేషపేషష్టశ్చాపి
 త్రయోదశే | సప్తమక్షయసమ్ప్రాప్తిర్వత్సరేచతుర్దశే | అష్ట
 మష్టోడశేషపేషనవమోదశసప్తశే | దశమక్షయసమ్ప్రాప్తి
 ర్వత్సరేష్టాదశేతథా | ఏకాదశఃక్షయశ్చాపి తథావింశేచవ
 త్సరే | ద్వాదశఃపంచవింశేచ త్రయోదశశఉదీరితః | త్రింశేష
 యసింసప్రాప్తే మహాదుఃఖకరస్సదా | చతుర్దశక్షయప్రాప్తిః
 పంచత్రింశేచవత్సరే | క్షయఃపంచదశశ్చాపి సప్తత్రింశేష
 చవత్సరే | షోడశక్షయసంప్రాప్తిర్వత్సత్రింశేచవత్సరే | క్షయ
 స్సప్తదశశ్చైచ్చచత్వారింశేచవత్సరే | అష్టాదశఃక్షయశ్చైచ్చ
 వత్రిచత్వారింశేచవత్సరే | పంచచత్వారింశేచ క్షయస్తేవ్యో
 నవింశతిః | అష్టచత్వారింశేచవింశక్షయసముద్భవః | ఈదృ
 గ్విధోమహాదేవి ప్రతిజన్మచపీడయేత్ | జన్మనిప్రథమేదేవి
 రక్తక్షయఉదాహృతః | ద్వితీయేరాజయమ్నోచ సంతాపస్తు
 తృతీయకేచతుర్థేజన్మనిప్రాప్తేమూర్ఖాక్షయఉదాహృతః |
 పంచమేశోషసంజ్ఞశ్చ షష్ఠేచవమనక్షయః | సప్తమేగ్రహాణీ
 శూలమప్టమేశోఫనామకః | నవమేశుష్కనామాచ దశమే
 చాలిసారకః | రుద్రజన్మనిమందాగ్నిః ద్వాదశేషచవివర్ణకః |
 త్రయోదశేజన్మనిచహ్యాజ్ఞేక్షయసంభవః | చతుర్దశేతిక్త
 నామాహ్యుద్ధాగోదశపంచకే | షోడశేజన్మనిప్రాప్తేదాహక్ష
 యసముద్భవః | భవేనప్తదశేచైవతంద్రాక్షయఉదాహృతః |
 జన్మన్యష్టాదశేచైవహిధ్యాక్షయసముద్భవః | జన్మన్యోకోన
 వింశేచ దారుణక్షయసంభవః | వింశేజన్మనిసంప్రాప్తేహరి
 ద్రాక్షయసమ్భవః | స్త్రీహత్యాపాపసంభూతో వివిధంగుణ
 మూళితః ||

తా|| మనుజులచేచేయబడిన స్త్రీహత్యపాపమువలన ప్రథమజన్మమందు 5 సం
 వత్సరముల యీడున రక్తక్షయజనించువనియు 2 వ జన్మమందు 7 సంవత్సరముల

యాడున రాజయక్ష జనించుననియు 3 వ జన్మమందు యెనిమిది సంవత్సరముల ప్రాయమున సంతాపక్షయకలుగుననియు 4 వ జన్మమందు 10 సంవత్సరములయాడున మూర్ఖాయ ఉత్పన్నుంబగుననియు 5 వ జన్మమందు 12 సంవత్సరముల యాడున శోషక్షయ జనించుననియు 6 వ జన్మమందు 13 సంవత్సరములకు నమనక్షయ బుట్టువనియు 7 వ జన్మమందు 14 సంవత్సరములకు గ్రహణీశూలక్షయ పుట్టుననియు 8 వ జన్మమందు 16 సంవత్సరములకు శోషక్షయజనించుననియు 9 వ జన్మమందు 17 యేడు యేడులకు కుష్మక్షయబుట్టుననియు 10 వ జన్మమందు 18 సంవత్సరంబులకు ఆతిసారక్షయ జనించుననియు 11 వ జన్మమందు 20 సంవత్సరములకు మందాగ్నిక్షయకలుగుననియు 12 వ జన్మమందు 25 యేండ్లకు వివణక్షయ జనించుననియు 13 వ జన్మమందు 30 సంవత్సరములకు అజీణక్షయబుట్టుననియు 14 వ జన్మమందు 35 సంవత్సరములకు తిక్తక్షయజనించుననియు 15 వ జన్మమందు 37 సంవత్సరములకు ఉద్ధారక్షయజనియు 16 వ జన్మమందు 38 వ యేడున దాహక్షయ ఉత్పన్నంబగుననియు 17 వ జన్మమందు 40 యబ్దంబులకు తంద్రాక్షయబుట్టుననియు 18 వ జన్మమందు 43 సంవత్సరంబులకు హిక్మాక్షయబుట్టుననియు 19 వ జన్మమందు 45 సంవత్సరములకు దారుణక్షయజనించుననియు 20 యొ జన్మమందు 48 సంవత్సరంబులకు హరిద్రాక్షయజనించుననియును ఇటువ స్త్రీహత్యపాపముచే వింశతిక్షయలు జనించునని యెరుంగవలయు.

క్షయరోగ గుణములు.

శ్లో॥ జ్వరశీతంశిరోభ్రంశోగ్రహణీశూలముల్కటమ్ | వేదనాకంఠ శోషచ్ఛుష్కాంగంస్వరహీనతా|అసలోహృదిస్తాపఉన్మా దోవమనంసదా | కాసశ్వాసఃకఫోద్రేకఆధ్వాసంచాగ్నిమా స్త్యకం|అజీర్ణాదుచివిష్టంభమన్న ద్వేషశ్శిరోభ్రంశః| నిస్సత్వం శుష్కతాంగానాంహిక్మాహిధ్వాహ్యనిద్రతా| ఏతేగుణాశ్చ విజ్ఞేయాఃక్షయరోగేషుసూరిభిః॥

తా॥ జ్వరము శీతము తలవదలిసటులనుండుట గ్రహణీ శూలనొప్పి కంఠము యెండుట శోష శరీరము శుష్కించుట హీనస్వరము హృదయమందుమంట సస్తాపము ఉన్మాదము వాంతి దగ్ధఉబ్బసము విశేషకఫము కడుపుబ్బుట అగ్నిమాంద్యము అజీణము అరుచి విప్లంభము అన్నద్వేషము తలదిరుగుట నిస్సత్తువ ఆపయవములు కుష్కించుట ఎక్కిళ్ళు హిధ్మ నిద్రలేకయుండుట ఇట్టిలక్షణములుగలిగిన క్షయ రోగమని యెరుంగవలయు.

వింశతిక్షయలు.

రక్తక్షయ నిదానము.

శ్లో॥ దినాష్టకందశదినంపక్షంమాసంచతద్వయమ్ | సాణ్ణాసంవృత్తి తేశోషేనాసికావదనాత్తథా | ఆససాల్ కర్ణరంధ్రాచ్ఛురక్తం పతతివై భృశం | న్వేదస్సర్వాంగస్తాపోజ్వరోమూర్ఖాతిశో షకః|నిస్సత్వంకాన్తిహీనత్వంస్వరస్వల్పస్త్వోచకః | శీతలం చాపిమందాగ్నిరన్న ద్వేషోహ్యారోచకః | అజీర్ణోమలబంధశ్చ శ్వాసఃకాసఃకఫస్తథా | రక్తక్షయఇతిఖ్యాతఃపంచమాసంచ వీడయేత్ ॥

తా॥ 8 దినములుగాని 10 దినములుగాని 1 పక్షముగాని మాసముగాని 2 మాసములుగాని 6 మాసములుగాని క్షయ ఆశ్రయించియుండిన ముక్కునోరు అసవము కణాకంఠమును విడిచిపర రక్తముప్రవించుట చుట సర్వాంగసంతాపము జ్వరము మూర్ఖా అత్యంతశోష నిస్సత్తువ కాన్తిహీనత అల్పస్వరము అరుచి జలుబు అగ్ని మాంద్యము అన్నద్వేషము అరోచకము అజీణము మాలబంధము శ్వాస దగ్ధ కఫము ఇట్టిలక్షణములుగల రక్తక్షయగలిగి 5 మాసములు బాధించుచుండు.

రాజయక్షు నిదానము.

శ్లో॥ జ్వరోదారుణదాహశ్చహ్యనలోహృదిమండలం | పిపాసాకంఠ శోషశ్చగ్రహణీహ్యాతిసారకః|శుష్కాంగంస్వరహీనత్వంశ్వాస కాసకఫాస్తథా | నిస్సత్వంకాన్తిహీనత్వంమూర్ఖాశోషోదినే దినే|వేదనాశానుజంఘేచమహాదుఃఖకరస్సదా|హిధ్మాహిక్మా చమన్దాగ్ని స్త్రీహత్యాజన్యపాపతః| రాజయక్షుణముత్పన్న ష్మాణ్ణానాత్తునజీవతి ॥

తా॥ జ్వరము దారుణముగుతాపము హృదయమధ్యమందుమంట మండలములు దప్పి కంఠముయెండుట గ్రహణీ అతిసారము శరీరముకుష్కించుట హీనస్వరము శ్వాస దగ్ధ కఫము నిస్సత్తువ కాన్తిహీనత మూర్ఖ శోష మోకాళ్ళు పిక్కలు వీడి యందు విశేషవేదన హిధ్మ ఎక్కిళ్ళు అగ్నిమాంద్యము ఇట్టిలక్షణములుగల రాజ యక్షు స్త్రీవధ పాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. అది జనించినపిదప 6 మాసంబులు జీవించుననియును యెరుంగవలయు.

సంతాపక్షయ లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరోమూర్ఛాచనన్తాపః పిపాసాకంఠశోషకః | గ్రహణీశూ
లశోషంచశుష్కాగంస్వరహీనతా | ఉద్ధారోవమనంశూలం
కానశ్వాసకఘాస్తథా | అసలశ్చాపిహృన్మద్యేశిరోభ్రమణకం
పనంపూర్వపాపవశాచై వనసంతాపక్షయసమ్భవః | వీడయే
న్నపమానంచజీవత్యపినజీవతి ||

తా॥ జ్వరము మూర్ఛ సంతాపము దప్పి కంఠముయెండుట గ్రహణీ శూ
లశోష శరీరముచిక్కుట హీనస్వరము వోకరింఠ పమనము కాన శ్వాస కఘము హృదయ
మధ్యమందుమంట తలదిరుగుట వణుకు ఇట్టిలక్షణములుగల సంతాపక్షయ పూర్వ
పాపవశమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఇది 9 మాసములుండు. ఆపల జీవించు
లేక జీవించడనియును తెలియవలయు.

మూర్ఛాక్షయ నిదానము.

శ్లో॥ జ్వరోదారుణమూర్ఛాచదాహస్సంతాపశోషకాః|ఉద్ధారోవ
మనంతి క్షంశుష్కతాచశిరోభ్రమః|కానశ్వాసకఘోహికా
హిధ్మారోచకశూలకం | ఆధ్మాసంచాగ్నిమాన్ద్యంచహ్యన్న
ద్వేషస్తవజ్జీణకమ్ | పూర్వపాపానుసారేణ మూర్ఛాక్షయ
సముద్భవః|వీడయేన్నప్తమాసాస్తంజీవత్యపినజీవతి ||

తా॥ జ్వరము దారుణమగుమూర్ఛ దాహము సంతాపము శోష వోకరింఠలు
పసరుకమ్ముట తలదిరుగుట శరీరముశుష్కించుట దగ్ధ ఉబ్బసము కఘము ఎక్కిళ్ళు
హిధ్మ ఆరుచి శూల కడుపుబ్బుట అగ్నిమాంద్యము అన్నద్యేషము అజీణము ఇట్టి
లక్షణములుగల మూర్ఛాక్షయ పూర్వపాపాను సారముగ జనించు. అది 7 మాసముల
వరకు భాధించు. ఆపల జీవించు లేక జీవించకసుయుండు.

శోషక్షయ లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరశోషఃపిపాసాచహ్యన్నద్వేషస్తవ్రోచకః | ఉద్ధారోశూ
లసంతాపౌమందాగ్నిర్మలబంధకమ్|| నిస్సత్వంశుష్కతాంగా
నాంజానుజంఘాతివేదనా | శిరోక్షివేదనాకంపాతంద్రాలస్యం
శిరోభ్రమః || కానశ్వాసకఘోద్రేకఃపూర్వపాపానుసారతః|
శోషక్షయస్సముత్పన్నహ్యప్తమాసాన్నజీవతి ||

తా॥ జ్వరము శోష దప్పి అన్నద్యేషము ఆరోచకము వోకరింఠలు శూ
లసంతాపము అగ్నిమాన్ద్యము మలబద్ధకము నిస్సత్తువ అవయవములు శుష్కించుట
మోకాళ్ళు పిక్కలు వీటియందు విశేషనోప్పి శిరస్సు కన్నులు వీటియందునోప్పి
వణుకు నిద్రలేకయుండుట ఆలస్యము తలదిరుగుట దగ్ధ ఉబ్బసము కఘోద్రేకము ఇట్టి
లక్షణములు గలిగియుండు శోషక్షయ పూర్వకృతపాపముచే జనించునని యెరుంగ
వలయు. యిది 8 మాసములకు పిదప జీవించనీయదని యెరుంగవలయు.

వమనక్షయ నిదానము.

శ్లో॥ జ్వరోదారుణఉత్పన్నఉద్ధారోవమనంసదా | శుష్కాగంఠ
హణీశూలకానశ్వాసకఘాస్తథా | అన్నద్వేషోహ్యజీణాత్వం
పిపాసాకంఠశోషణమ్ | వైరూప్యంచాంగవైకల్యంశిరోక్షివే
దనాసదా || పూర్వపాపానుసారాచ్చ వమనక్షయసమ్భవః |
వీడయేన్నిత్యదుఃఖంచవత్సరాస్తేనజీవతి||

తా॥ దారుణముగుజ్వరము ఓకరింఠలు వమనము శరీరముశుష్కించుట గ్రహణీ
శూల దగ్ధ శ్వాస కఘము అన్నద్యేషము అజీణము దప్పి కంఠముయెండుట వైరూ
ప్యము అవయవములు వికలముగనుండుట శిరస్సు కన్నులు వీటియందునదానోప్పి
యిట్టిలక్షణములుగల వమనక్షయ పూర్వపాపవశముచే జనించునని యెరుంగవలయు.
అది సంవత్సరము బాధించు. ఆపల మరణమును గలుగజేయు.

గ్రహణీశూలక్షయ నిదానము.

శ్లో॥ జ్వరస్సర్వాంగశోషశ్చగ్రహణీశూలమేవచ | ఉద్ధారశ్చాగ్ని
మాంద్యంచహ్యన్నద్వేషస్తవ్రోచకః| అజీణాంశ్వాసకాసౌ
చకఘోహికాశిరోవ్యధా| పిపాసాకంఠశోషశ్చజానుజంఘాతి
వేదనా | హీనస్వరోమదోమూర్ఛాపూర్వపాపానుసారతః |
గ్రహణీక్షయఉత్పన్నః | వీడయేన్నిత్యదుఃఖకృత్ | వత్సరద్వి
తయంనిత్యంజీవత్యపినజీవతి ||

తా॥ జ్వరము సర్వావయవములుశుష్కించుట గ్రహణీశూల ఓకరింఠ అగ్ని
మాంద్యము అన్నద్యేషము ఆరోచకము అజీణము శ్వాస కాన కఘము ఎక్కిళ్ళు
తలనోప్పి దప్పి కంఠశోష మోకాళ్ళు పిక్కలు వీటియందు విశేషవేదన హీనస్వరము

మదము మూర్ఖ యిట్టిలక్షణములుగల గ్రహణికులక్షయ పూర్వపాపమువలన జనించు వని యెరుంగవలయు. అది 2 సంవత్సరములు బాధించి పిదప మరణమును గలుగఁ జేయు.

శోఫక్షయ నిదానము.

శ్లో॥ జ్వరిశ్శోఫఃపిపాసాచహ్వధ్మానంచాగ్నిమాంద్యకం | అజీర్ణారు చివిష్టుంభం కాసశ్వాసకఫాస్తథా | నిస్సత్వంకాన్తిహీనత్వం జానుజంఘాతివేదనా | శిరసోభ్రమణంహిక్మావ్యుద్ధారోవ మనంతథా | శుష్కాంగంభ్రమపిత్తంచపూర్వజన్మకృతాత్త థా | స్త్రీహత్యాజన్యపాపాచ్ఛోభక్షయసముద్భవః | వీడ యేత్తంచవషాణిమఛాదేవినిరంతరం ||

తా॥ జ్వరము వాపు దప్పి కడుపుబ్బట అగ్నిమాంద్యము అజీర్ణము అరుచి మలబద్ధము దగ్గు ఉబ్బసము కఫము నిస్సత్తువ కాంతిహీనత మోకాళ్ళు పిక్కలు ఏటియందు అతివేదన తలదిరుగుట ఎక్కిళ్ళు ఓకరిత వమనము శరీరముయొండుట భ్రమ విత్తము యిట్టిలక్షణములుగల శోఫక్షయ పూర్వకృత స్త్రీవధపాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. యిది 5 సంవత్సరములు బాధించుననియును యెరుంగ వలయు.

శుష్కక్షయ నిదానము.

శ్లో॥ జ్వరస్సర్వాంగశోషశ్చనిస్సత్వంకాన్తిహీనతా | పిపాసాకంఠశోషశ్చకాసశ్వాసఃకఫోద్భవః | ఆధ్మానంచాగ్నిమాంద్యంచహ్యన్న ద్వేష స్తవ్రోచకః | అజీర్ణాన్స్వరహీనత్వంపూర్వపాపానుసారతః | శుష్కక్షయస్సప్తవషాంపీడయేచ్ఛనిరంతరః ||

తా॥ జ్వరము సర్వాయవములు శుష్కించుట నిస్సత్తువ కాంతిహీనత దప్పి కంతముయొండుట దగ్గు ఉబ్బసము కఫము కడుపుబ్బట అగ్నిమాంద్యము అన్న ద్వేషము ఆరోచకము అజీర్ణము స్వరహీనత యిట్టిలక్షణములుగల శుష్కక్షయ పూర్వపాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. యిది 7 సంవత్సరములు బాధించు.

అతిసారక్షయ నిదానము.

శ్లో॥ జ్వరోదాహశ్చాతిసారశ్శూలంసంతాపజీర్ణుటః | ఉద్ధారశ్శీతలంహిఢ్మాహిక్మారోచకమాంద్యకం | నిస్సత్వంకాన్తిహీనత్వంశుష్కాంగంసర్వహీనతా | కాసశ్వాసఃకఫస్సేవదఃపూర్వపాపానుసారతః | అతిసారక్షయోత్పత్తిఃవీడయేద్వత్సరద్వయం ||

తా॥ జ్వరము దాహము అతిసారము కూల విశేషసంతాపము ఓకరింత జలుబు హిఢ్మ ఎక్కిళ్ళు ఆరోచకము మాంద్యము నిస్సత్తువ కాంతిహీనత శరీరము శుష్కించుట హీనస్వరము దగ్గు ఉబ్బసము కఫము చముట యిట్టిలక్షణములుగల అతి సారక్షయ పూర్వకృతపాపమువలన జనించుననియు యిది 2 సంవత్సరములు బాధించు ననియును యెరుంగవలయు.

మందాగ్నిక్షయ నిదానము.

శ్లో॥ జ్వరశ్శీతంశిరోభారోమందాగ్నిర్మలబద్ధకం | ఉద్ధారోవమనం వైవ శుష్కాంగంసత్వహీనతా | కాసశ్వాసకఫాధ్మవ్యా న్న ద్వేష స్తవ్రోచకః | కుక్షీశూలంవిదాహశ్చ పిపాసాకంఠ శోషకః | అనిద్రాశుష్కజిహ్వచతిక్తవక్త్రముజీర్ణకం | పూర్వపాపానుసారోయంమందాగ్నిక్షయసమ్భవః | వీడయే చ్చాబ్దశశకం ప్రాణనంబహుదుఃఖకృత్ | క్రవ్యాదిద్రావకం సేవ్యంఅష్టామాసాణానదాసరః | లక్ష్మీనారాయణంలేవ్యార సంవాతగజాంకుశమ్ | సువణభూపతించైవసేవయేద్భుద్ధి మాన్నరః | లేషఃకాశికత్తైలస్యమందాగ్నిక్షయనాశకృత్ ||

తా॥ జ్వరము శీతలము తలబయపు అగ్నిమాంద్యము మలబద్ధము ఓకరింత వను నము శరీరముశుష్కించుట సత్వహీనత కాస శ్వాస కఫము హిఢ్మ అన్న ద్వేషము ఆరోచకము కడుపుకూల విదాహము దప్పి కంతముయొండుట నిద్రలేకయుండుట నాలుకయొండుట నోరుచేదు అజీర్ణము యిట్టిలక్షణములుగల మందాగ్నిక్షయ పూర్వ కృతపాపముచే జనించు. యిది 10 సంవత్సరములు బాధించు. క్రవ్యాదిద్రావకము లక్ష్మీనారాయణలేవ్యము వాతగజాంకుశము సువణభూపతి ఏటిని 8 మాసము సేవించి కాశికత్తైలమును లేపనముజేసిన మందాగ్నిక్షయనివరించు.

వాండుక్షయ నిదానము.

శ్లో॥ జ్వరస్పర్వాంగశోషశ్చ వాండువణశ్చసర్వతః । ఉద్ధారోప
 మనంహిధ్మాహ్యధ్మానంచాగ్నిమాంద్యకం । అన్నద్వేషస్తవ్వి
 జీణాశ్వమరుచిశ్శూలముత్కటమ్ । పిపాసాకంఠశోషశ్చవైవ
 ర్ణ్యంధాతుశోషణం । హీనస్వరోధాతుశూలంగ్రహణీహ్యతి
 సారకః । స్త్రీహత్యాపాపవశతః సాండుక్షయంసముద్భవః ।
 ననాబ్దంపీడయేద్దేవిసాండుక్షయఇతీరితః ॥

తా॥ జ్వరము సర్వావయవములు శుష్కించుట శరీరము తెల్లగనండుట ఓకిరిం
 వమనము హిఘ్న కడుపుబ్బట అగ్నిమాంద్యము అన్నద్వేషము అజీణము అరుచి
 విశేషముల దప్పి కంఠముయెండుట వైవణ్యము ధాతువుశుష్కించుట హీనస్వరము
 ధాతుశూల గ్రహణీ అతిసారము యిట్టిలక్షణములుగల వాండుక్షయ స్త్రీవధపాతకము
 వలన జనించునని యెరుంగవలయు యిది 9 సంవత్సరములు బాధించు.

అజీణక్షయ నిదానము యిదే శూలక్షయ.

శ్లో॥ జ్వరశ్శూలంచాతిసారస్తథామూర్ఛాశిరోవ్యధా । ఉద్ధారోప
 మనంహిధ్మా కాసశ్శ్వాసకఫాస్తథా । అన్నద్వేషస్తవ్విజీణా
 త్వంనిస్సత్వంకాంతిహీనతా । ప్రతాపబహుపిత్తంచపిష్కాం
 గంస్వరహీనతా । హిధ్మాహిక్కాశిరోధారఃపూర్వపాపాను
 సారకః । శూలక్షయస్సముత్పన్నోవత్సరావట్టపీడయేత్ ।
 స్త్రీహత్యాపాపసంభూతాఃదారుణావింశతిక్షయాః । తేషాం
 మధ్యేవిశేషేణమహాదుఃఖకరాస్సదా । పైత్యదోషంసమా
 శ్రిత్యక్షయాస్సప్తభవన్తిహి । పూజాభిషేకఘోషామాంశ్చ
 దానకట్టతక్తైవచ । స్త్రీహత్యాపాపనాశాయహ్యచరేద్బుద్ధి
 మాన్నరః । ద్వికాలందశమాసాంతంలక్ష్మీనారాయణంరసం ।
 చంద్రోదయంధూజఙ్ఠించవైష్ణవీనామకంఠసం । మహారాజ
 మృగాంకంచ క్రవ్యాదిరసముత్తమం । ఉమామాహేశ్వరం
 నిత్యంసేవయేద్బుద్ధిమాన్నరః । శూలక్షయంహరేచ్ఛ్రీమృ
 జీవేద్వర్షశతన్నరః ॥

తా॥ జ్వరము శూల అతిసారము మూర్ఛ తలనొప్పి వోకిరింఠ వమనము
 ఎక్కిళ్ళు శ్వాస కాస కఫము అన్నద్వేషము అజీణము నిస్సత్వం కాంతిహీనత
 ప్రతాపపిత్తము శరీరముశుష్కించుట హీనస్వరము హిధ్మా ఎక్కిళ్ళు తలబరువు యిట్టి
 లక్షణములుగల అజీణక్షయ పూర్వకృతపాపమువలన జనించుననియు అది 6 సం
 త్సరములు పీడించుననియును యెరుంగవలయు. వింశతిక్షయలు స్త్రీవధపాపమువలన
 జనించు. అందుపిత్తమును ఆశ్రయించి గలిగెడు క్షయలు 7 విధంబులు గాన యీ
 స్త్రీవధపాపమువారిండుటకు ఈశ్వరపూజ ఆభిషేకము హోమము దానము వీడిని
 జేసి లక్ష్మీనారాయణరసము చంద్రోదయము ధూజఙ్ఠీరసము వైష్ణవీరసము మహారాజ
 మృగాంకము క్రవ్యాదిరసము ఉమామాహేశ్వరరసము వీటిని 10 మాసములు 2 కాల
 ములయందు నేవించిన శూలక్షయ నివర్తించి 100 సంవత్సరములు జీవించు.

తిక్తక్షయ నిదానము ఇదే కఫక్షయ.

శ్లో॥ జ్వర స్తిక్తకఫోనిత్యందారుణస్సుప్తశూన్యతా । శుష్కాంగం
 సత్వహీనత్వంకాసశ్శ్వాసశ్శిరోవ్యధా ॥ అన్నద్వేషస్తజీణా
 త్వమరుచిర్వమనంసదా । హిక్మాహిధ్మాతథోద్ధారఃపూర్వ
 పాపవశాత్తథా । కఫక్షయస్సముత్పన్నఃపీడయేద్దూరశాబ్దకం ॥

తా॥ జ్వరము చేదుగనండుట కఫము దారుణము నిద్రలేకయుండుట శరీరము
 శుష్కించుట బలములేకయుండుట దగ్ధ ఉబ్బనము తలనొప్పి అన్నద్వేషము అజీ
 ణము అరుచి వమనము ఎక్కిళ్ళు హిఘ్న వోకిరింఠ యిట్టిలక్షణములుగల తిక్తక్షయ
 పూర్వపాపవశముచేజనించి 12 సంవత్సరములు పీడించునని యెరుంగవలయు.

ఉద్ధారక్షయ నిదానము ఇదే కాసక్షయ.

శ్లో॥ జ్వరస్పర్వాంగశుష్కత్వంకాసోనిస్సత్వమేవచ । మృత్తాపశ్చా
 పిశూలంచరుధిరంకఠసంతథా । పతేచ్ఛశీలంచాంగంస్వేదశ్శీ
 తంశిరోవ్యధా । ఉద్ధారోపమనంహిధ్మాహ్యన్నద్వేషస్తవ్విరో
 చకం ॥ పూర్వపాపానుసారాచ్చకాసక్షయంసముద్భవః । పీడ
 యేద్వత్సరానష్టే స్త్రీహత్యాజన్యదోషకః ॥

తా॥ జ్వరము సర్వావయవములు శుష్కించుట దగ్ధ నిస్సత్వం హృదయతాపము
 శూల కఠినముగ రక్తముచుడుట జలుబు శరీరముచల్లగనండుట చమట శీతలము తల
 నొప్పి వోకిరింఠ వమనము హిఘ్న అన్నద్వేషము అరుచి యిట్టి లక్షణములుగల కాస

క్షయ పూర్వజన్మకృత స్త్రీపథపాపమువలన జనించి 8 సంవత్సరములు పీడించునని యెరుంగవలయు.

దాహక్షయ నిదానము ఇదే శ్వాసక్షయ.

శ్లో॥ జ్వరశ్శీతశిరోభారశ్శ్వాసశ్శుష్కాంగమారుతం అనిద్రాదా హసంతాపమత్యన్తంసత్వహీనతా॥ ఉద్ధారోపమనం నిత్యమా ధ్మానంచాగ్నిమాండ్యకం అన్న ద్వేషస్తవ్విజీర్ణత్వమదుచిశ్శూ లముత్కటం॥ గ్రహణీహ్యాతిసారశ్చాప్యనహోహృదిమండలం॥ శ్వాసోద్ధృతిస్తథాతంద్రాహ్యత్యంతంశిరసోన్యథా॥ స్త్రీహ త్యాపాపవశతఃశ్వాసక్షయసముద్భవః॥ పీడయేద్దృశ్నరాసప్తా మహాపాతకసమ్భవః॥

తా॥ జ్వరము శీతలము తలబరువు శ్వాస శరీరము శుష్కించుట వాయువు నిద్రలేకయుండుట దాహము సంతాపము విశేషనిస్సత్తువ ఓకిరింప వమనము కడుపు వుబ్బుట అగ్నిమాండ్యము అన్న ద్వేషము అజీర్ణము అరుచి విశేషశూల గ్రహణి అతి సారము శ్శూదయమధ్యమందుచుంట్ట పాడలుగలుగుట శ్వాస తంద్ర మిక్కిలి తల నొప్పి ఇట్టిలక్షణములుగల శ్వాసక్షయ స్త్రీపథపాపమువలన జనించి 8 సంవత్సరములు బాధించునని యెరుంగవలయు.

తంద్రాక్షయ నిదానము ఇదే మందాగ్నిక్షయ.

శ్లో॥ జ్వరశ్శీతంశిరోభారోమందాగ్నిర్మలబద్ధకం॥ ఉద్ధారోపమనం నిత్యం శుష్కాంగంసత్వహీనతా॥ కాసశ్శ్వాసకఫాహిధ్మా హ్యన్న ద్వేషస్తవ్విజీర్ణకం॥ కుక్షీశూలంచాతిదాహఃపిపాసా కంఠశోషణం అనిద్రాశుష్కజిహ్వోచ్ఛవదనేతిక్తతారుచిః॥ పూ ర్వపాపానుసారాచ్ఛమందాగ్నిక్షయసమ్భవః॥ పీడయేద్దృశవ పాణిమహాదుఃఖకరస్సదా॥ క్రవ్యాదిద్రావకంసేవ్యంమూసా నష్టానదానరః॥ లక్ష్మీనారాయణంలేహ్యంరసంవాతగజాంకు శం॥ సువణభూపతించై వసేపయేద్బుద్ధిమాన్సురః॥ లేపఃకా శికత్తైలస్యమందాగ్నిక్షయనాశకః॥

తా॥ జ్వరము శీతలము తలబరువు అగ్నిమాండ్యము మలబద్ధము ఓకిరింప వమ నము శరీరము శుష్కించుట చిలహీనత దగ్ధ ఉబ్బనము కఫము హిద్మ అన్న ద్వేషము

అజీర్ణము కడుపుశూల విశేషదాహము దప్పి కంఠముయెండుట నిద్రలేకయుండుట వాలుకయెండుట నోరుచేదు అరుచి ఇట్టిలక్షణములుగల మందాగ్నిక్షయ పూర్వపాప వశమువలన జనించి 10 సంవత్సరములు బాధించునని యెరుంగవలయు. క్రవ్యాది ద్రావకము లక్ష్మీనారాయణలేహ్యము వాతగజాంకుశరసము సువణభూపతిరసము వీటిని 8 మాసములు సేవించి కాశికత్తైలము లేపనముజేసిన మందాగ్నిక్షయ నివర్తకం.

హిధ్మాక్షయ నిదానము.

శ్లో॥ శుష్కజ్వరస్తథాశీతంశుష్కాంగందాహఉత్కటః॥ హిక్మా శ్వాసఃకఫశూలంమందాగ్నిర్మలశోషణం॥ ఉద్ధారోపమనం స్వేదఃకాసశ్చైవబలక్షయః॥ అజీర్ణారుచివిష్టంభోనిద్రాల స్యంమతిభ్రమః॥ నిస్సత్వంకాంతిహీనత్వంపూర్వపాపానుసార తః॥ హిధ్మాక్షయస్సముత్పన్నఃపీడయేద్దృశవత్సరా॥

తా॥ శుష్కజ్వరము శీతము శరీరము శుష్కించుట విశేషదాహము ఎక్కిళ్ళు శ్వాస కఫము శూల మందాగ్ని మలముశుష్కించుట ఓకిరింప వమనము చుట్ట కాస మిక్కిలి బలక్షయము అజీర్ణము అరుచి మలబద్ధము నిద్రలేకయుండుట బుద్ధిభ్రమ నిస్సత్తువ కాంతిహీనత ఇట్టిలక్షణములుగల హిధ్మాక్షయ పూర్వపాపవశమువలన జనించి 10 సంవత్సరములు బాధించునని యెరుంగవలయు.

హరిద్రాక్షయ నిదానము ఇదే హిక్మాక్షయ.

శ్లో॥ జ్వరశ్శీతంవిదాహశ్చపిపాసాకంఠశోషణం॥ హిక్కోద్ధృతిశ్చని స్సత్వముద్ధారశ్చాగ్నిమాండ్యకం॥ అన్న ద్వేషస్తవ్విజీర్ణత్వం కాసశ్శ్వాసఃకఫోనిలః॥ హృతాపశ్శూలముత్కటప్టంపాండు శ్శోషోహా లీమకం॥ సర్వాంగంపీతవణాంచ శోషోమూర్ఖా దినేదినే॥ స్త్రీహత్యాపాపవశతఃహిక్మాక్షయసముద్భవః॥ మాసానష్టామహాపాపాజ్జీవితంనాస్త్యతఃపరం॥

తా॥ జ్వరము శీతము విదాహము దప్పి కంఠముయెండుట ఎక్కిళ్ళు నిస్సత్తువ ఓకిరింప అగ్నిమాండ్యము అన్న ద్వేషము అజీర్ణము దగ్ధ శ్వాస కఫము వాయువు శ్శూదయతాపము విశేషశూల పాండువు వాపు హాలీమకముకామిల సర్వావయవ ములు కచ్చగనుండుట శోష మూర్ఖ ఇట్టిలక్షణములుగల హరిద్రాక్షయ పూర్వకృత స్త్రీపథపాపమువలన జనించిన 8 మాసములు జీవించు. పిదప మృత్యువును బెందునని యెరుగుకొనవలయు.

క్షయరోగములకు మహాకనక సుందర రసము.

శ్లో॥ రసగంధకనాశ్చరసకోమాక్షికాభ్రాకే । కాంతవిద్రుమము
 క్తానాంవంకభస్మంచతాళకం॥ భస్మకృత్వాప్రయత్నే చప్రత్యే
 కంకషాసంమితం । సర్వతుల్యంశుద్ధహేమభస్మకృత్వాప్రయో
 జయేత్ ॥ మదయేత్రిదినంసర్వంహంసపాదీరసై ర్భిషక్ । తతో
 వై గోళకాన్మృత్వాకాచకుప్యాంవినిషీ పేత్ ॥ రుద్వాతత్కా
 చకుప్యాంచనప్రస్తేణవేష్టితం । తతోవై సికతాయంత్రేత్రి
 దినంవోక్తవన్మినా ॥ పశ్చాన్నంసాన్వంగశీతంచమర్ద్యంపూర్వో
 దితేరసేవినిషీవ్యకరండేధనంపూజ్యరసరాజకం ॥ మహాకనక
 సిందూరో రాజయక్షుహారఃపరః । పాండురోగంశ్వాసకాస
 కామిలాగ్రహణీగదా ॥ కృమిశోఫోదరావర్తగుల్మమేహగు
 దాంకురా ॥ మందాగ్నిచ్ఛద్దిమరుచి మామశూలహలీ
 మకా ॥ జ్వరాద్వందాద్వికాస్సర్వాస్సన్నిపాతాన్తస్మి
 యోదశ ॥ పయిత్తరోగమపస్మారంవాతరోగాన్వినిషీపేత్ ॥
 రక్తపిత్తప్రమేహంశ్చస్త్రీణాంరక్తస్పృతితథా । విశతిశ్లేష్మ
 రోగాంశ్చమూత్రరోగనిహంత్యసా ॥ హేమవణాశ్చబల్య
 శ్చఆయుశ్శుక్రవివధానః । మహాకనకసిందూరః కన్యఫేసవిని
 ర్భిషః ॥

తా॥ రసభస్మము గంధకము నాగభస్మము ఇంగులీకము మాక్షికభస్మము
 అభ్రకభస్మము కాంతభస్మము పగడభస్మము ముత్యములభస్మము వంగభస్మము తాళక
 భస్మము వీటినిన్నియు ప్రత్యేకము కషామాత్రముజేర్చి వీటికన్నిటికి సమముగ సుక
 ణాభస్మముజేర్చి ఖల్యమునందునిచి హంసపాదిఆకురసమున 3 దినములు మర్దించి
 పిదప ఘటికలుచేసి గాజుకుప్పెయందునిచి నాకుప్పెకు 7 పారలు వస్త్రమునుజుట్టి
 ప్రత్యేకముగ చీలమన్నుయిచ్చి పిదప వాలుకాయంత్రమున 3 దినములు సమాగ్నిచే
 వండి సాంగశీతలమునదీని మరల హంసపాదిరసముచే మర్దించి సరాటమునందునిచి
 పూజించి పిదపసేవించిన క్షయ పాండురోగము శ్వాస కాస కామిల గ్రహణీ కృమి
 రోగము వాపు ఉదరరోగము ఉదావతకము గుల్మము మేహము మూలవ్యాధి అగ్ని
 మాంద్యము వాంతి ఆరుచి ఆమశూల హలీమకము సర్వజ్వరములు ద్వంద్వజ్వరములు
 త్రయోదశసన్నులు వైత్యరోగములు అపస్మారము వాతరోగము రక్తపిత్తము

ప్రమేహములు స్త్రీలయొక్క ప్రదరరోగములు విశతి శ్లేష్మరోగములు మూత్ర
 రోగము వీటినిన్నిటిని పోగొట్టుటయేగాక శరీరమునకు స్వణాచ్ఛాయ బలము
 ఆయువు వీర్యము వీటిని సగాగలుగజేయు. ఇది కన్యకపమహానుచి నిమింప
 బడిన మహాకనక సుందరరసమని బరంగు.

నీలకంఠ రసము.

శ్లో॥ విషంక్షుద్రాపయ్యశీరంచహరిద్రాగోపయోమధు ।
 కుటబజస్యత్ప్రచాచూణాంసమాంశంమాషమాత్రకం ॥
 రాజయక్షుహారంఖాదేద్రసోయంనీలకంఠకః ॥

తా॥ నాభి వాకుడు కురుజేరు చనపు కొడిశపట్ట వీటినిచూణించి ఆవుపాల
 తోగాని లేక తేనెతోగాని మాషమెత్తుసేవించిన క్షయలు మానను.

చింతామణి రసము.

శ్లో॥ రసేంద్రవైక్రాంతకాప్యతామ్రీసలోహ ముక్తాఫలగంధహే
 మ్నాం తృర్భావితలంచార్ద్రకమార్కవన్మిర్చైరజాగోపయ
 సాత్పైవ ॥ అర్కంక్షయంకాసమరోచకంచజీణాజ్వరంపాం
 డుమపిప్రమేహా ॥ గుంజాప్రమాణంమధుమాగధిభ్యాంలీఢం
 నిహన్యా ద్విషమంచవారతం । చింతామణిరితిఖ్యాతః పార్వ
 త్యానిర్మితస్వయం ॥

తా॥ రసము వైక్రాంతము రజితము తామ్రము లోహము ముత్యములు గంధ
 కము బంగారము వీటిభస్మములను సమభాగములుగచేర్చి అల్లపురసము గుంటగలగరాకు
 రసము చిత్రమూలరసము వీటిచే ప్రత్యేకము మూడుమూడుమార్లు భావనజేసి పిదప
 మేకపాలు ఆవుపాలు వీటిచేప్రత్యేకముగ మూడు మూడు మార్లు భావనజేసి గుంజా
 ప్రమాణము తేనె పిచ్చలిచూణాము వీటి అనుపానమునసేవించిన అర్కక్షయ కాస
 ఆరుచి జీణాజ్వరము పాండువు ప్రమేహము విషమవారతము వీటినిసశింపజేయు.
 ఇది పార్వతీదేవిచే నిర్మింపబడిన చింతామణిరసమని యెరుంగవలయు.

త్రైలోక్యచింతామణి రసము.

శ్లో॥ సూతాభ్రీస్వణాతారారుణాభిదురశిలాతాప్యగంధప్రవాళా ।
 యోముక్తాశంఖతాళంవరమిదమనల క్వాథతస్సప్తభావ్యరీ ॥
 నిర్ధండ్లీసూరణాంభాపవిరవివయసాత్రివృథగ్భావృత్వాఽ చా
 పూర్వైత్యైర్వరాటానధమిహిరపయప్తంకణాలిప్తవక్త్రా ॥

కృత్యాభాంజేచరుధ్యాగజపుట జతరేయు క్షితస్తత్తుపక్తోవ్వి ।
 శ్మస్తైత్యతస్మదకయిత్యాతజఖలతులితంసూతభస్మప్రదద్యా
 త్ ॥ నైక్రాంతంసూతతుర్యాంశ కమభమిలితంసప్తశ్శిగ్రు
 మూలం । త్వగ్భాణస్తేనతుల్యం విషమనలవరంటంకణంచో
 షణంచ ॥ పథ్యాజాతీఫలంచామరకుసుమకణానాగరంవత్సనా
 భం ॥ తుర్యాంశంమేళయిత్యాప్యధగధదివసంమర్దయేల్లుంగ
 తోయైః ॥ ఏషతైత్రిలాక్యచింతామణిరఖలగదభావంతవిధ్వంస
 హంశ । స్తత్తద్రోగానుపానైరుషపికబలితస్సాభవల్లప్రమా
 ణః ॥ వాతవ్యాధ్యామనాతజ్వరజరకృమిశాస్వసశూలాస్రవా
 తాస్సక్ష్మీత్రక్షణ్యాకానక్షయఃకఫజగదోరక్షతాజీణమేహే ।
 కృష్ణాతిసారపాంశుగ్రహణీషు తమకేషువ్రణార్యఃప్రకృష్టేశాం
 జేఖంబాద్యవాతేశుత్రిభాగజదేసర్వశైవప్రశస్తః ॥

౩ ॥ రసము అభిక్రమము స్వణణము రజితము మాణిక్యము వజ్రము మణిశిల
 సువణణమాణిక్యము గంధకము పగడము లోహము మత్స్యములు శంఖములు తాళకము
 పిండిశస్త్రము సాచలసము గంధకము దీనికజ్జలీలను సమభాగములుగ గ్రహించి ఖల్వము
 నందునిచి చిత్రమాలపుకషాయముచే యెడుమూలభావనజేసి పిదప వావిలి కంద
 నల్లేరు పీటిరసము జముడుపాలు పీటిచేప్రత్యేకముగ మూడుమూడుమాన్లు భావనచేసి
 పైజ్వగవ్యలయందునిండించి వాటినిగవ్యలచేమూళి జిల్లేడుపాలతో వెలిగారమునునూరి
 చీలచేసి భాండమునందునిచి మూకుడుమూళి చీలమన్నయిచ్చి గజపుటమిడి సాంగ
 శీతలమునదీసి మరలమూణించి చూణామునకు సమభాగముగ రసభస్మము రసభస్మము
 వకు నాలవపాలు వైక్రాంతభస్మము రసభస్మమునకు యేడవపాలు మునగవేరుపట్ట
 చూర్ణము దాల్చిన్ని చూర్ణము అయిదవభాగము రక్తబోశము చిత్రమూలము పేల్చిన
 వెలిగారము మిరియాలు ప్రత్యేకముగ బిదపభాగము కరక బాతీఫలము లవంగములు
 పిప్పళ్ళు శోఠి నాభి ఇవియన్నియు ప్రత్యేకముగ నాలవభాగము పీటినన్నిటినిచేర్చి
 1 దినము మాదీఫలరసముచేమడించి ప్రాతఃకాలమున ఆర్ధవల్లప్రమాణము ఆయారోగ
 మునకు తగుపాటి అనుపానముతోనేవించిన వాతవ్యాధి ఆమనాతము జ్వరము ఉదర
 రోగము క్రిములు శ్వాస శూల రక్తవాతము రక్తపిత్తము క్షీణ కాన క్షయ కఫరోగము
 ఉరక్షతక్షయ అజీణము మేహము కుష్ఠపు అతిసారము పాండువు గ్రహణి తఱుక
 శ్వాస ప్రణామ ఆర్యస్సు పండువాతము అధ్యవాతము కణారోగము యోనిరోగము
 పీటినన్నిటిని నివర్తించునజేయు. (ఇతి త్రిలాక్యచింతామణి యనంబరగు.)

క్షయమృగాంక రసము.

శ్లో॥ రభస్మత్రిభాగంస్యాత్ భాగైకం హేమభస్మకం । మృతతా
 మ్రుస్యభాగై కంశిలాగంధకతాళకం । ప్రత్యేకంచద్విభాగంస్యా
 దేకీకృత్యవిచూర్ణయేత్ । వరాశుపూరయేత్తేనహ్యజాక్షీరేణ
 టంకణం । పిస్తావ్తేనముఖంరుధ్యామృద్భాండేతానిరోధయే
 త్ । శుద్ధేగజపుటేపాచ్యంచూణాదోత్సాంగశీతలం । రసోరా
 జమృగాంకోయంచతుర్గుంజఃక్షయూపహః । దశపిప్పలికాఃషా
 ద్రేమడిచైకోనవింశతిః । సఘృతేదాపయేత్పథ్యంరాజయోగ్యం
 ప్రశాంతయే ॥

తా॥ రసభస్మము 3 భాగములు సువణణభస్మము 1 భాగము తామ్రభస్మము
 1భాగము మణిశిల 2 భాగములు గంధకము 2 భాగములు తాళకభస్మము 2 భాగ
 ములు ఇవియన్నియుచేర్చి చూణించి గవ్యలయందునిచి వెలిగారమును మేకపాలతో
 నూరి చీలజేసి నాగవ్యలను భాండమునందునిచి మూకుడుమూళి చీలమన్నయిచ్చి
 యేరుడుపిడకలచే గజపుటంబిడి సాంగశీతలమునదీసి నాగవ్యలయందుండు జౌషధ
 మును మరలమూణించి కరాటమునందునిచి 4 గుంజములయొత్తు జౌషధమును
 పది పిప్పళ్ళు పందొమ్మిది మిరియాలు పీటినచూణించి తేనెచేర్చి యీఅనుపాన
 మునగాని లేక ఆవునెయ్యిచేర్చిగాని పుచ్చుకొనిన క్షయరోగము నివర్తించు.
 దీనికి రాజయోగ్యముగ పథమివ్వందగు.

సువర్ణభూపతి రసము.

శ్లో॥ శుద్ధంసూతంసమంగంధంమృతశుల్భంతయోస్సమం । అభ్రో
 హకయోర్భస్మకాంతభస్మసువణాజం । రాజతంశచవిషంసమ్య
 క్పృథకూస్సతీసమంభవేత్ । హంసపాదీరసైర్మర్ద్యం దినమేకం
 నటీకృతం । కాచకుప్యాంవినిక్షిప్యమృదాసంలేఫయేస్సహిః ।
 శుష్కాంతాంవాలుకాయంత్రేశనైర్మృద్వగ్నినాచచేత్ । చ
 తుర్గుంజమితం దేయంపిప్పలార్ద్ర గ్రహణేతుంక్షయంత్రిదోషజం
 హస్తినన్నిపాతాన్ప్రయోదశ । ఆమనాతంధనుర్వాతంశ్యం
 ఖలంవాతమేవచ । ఆధ్యవాతంపంకువాతంకఫవాతాగ్నిమాం
 ద్యకంకటివాతంసర్వశూలంనాశయేన్నాత్రసంశయః । గుల్మ

శూలముదావతఁగ్రహణీమతిమస్తరాం | ప్రమేహముదరం
 సర్వామశ్మరీంమూత్రవిడ్లహం | భగందరంసర్వకృష్ణంవిద్రధిం
 మహాతీంతథా | శ్వాసంకాసమజీణఁంచజ్వరమష్టవిధంతథా |
 కామిలాంపాండురోగంచశిరోరోగంచనాశయేత్ | అనుపాన
 విశేషేణసర్వరోగాన్వినాశయేత్ | యథాసూర్యోనయేన
 శ్యేత్రమస్వర్గగతంతథా | సర్వరోగవినాశాయసర్వేషాంస్వ
 ణఃభూపతిః ||

తా|| రసము 1 భాగము గంధకము 1 భాగము తామ్రభస్మము 2 భాగములు
 ఆభ్రకభస్మము 1 భాగము లోహభస్మము 1 భాగము కాంతభస్మము 1 భాగము
 సువణభస్మము 1 భాగము రజతభస్మము 1 భాగము వత్సనాభి 1 భాగము వీటి
 నన్నిటిని నేకముగజేర్చి ఖల్వమునందునిచి హంసపాదిరసముచే 1 దినము మడిఁచి
 మాత్రలుజేసి కాచకుపైయందునిచి నస్త్రమునుజుట్టి చీలమన్నుయిచ్చి యెండించి
 వాలుకాయంత్రమున మందాగ్నిచే మెల్లగపక్వముచేసి సాంగశీతలమునదీసి 4 గుంజ
 ములయెత్తునంతన అల్లపురసమునందు సిప్పలిచూణఁమువైచి యీ అనుపానమునందు
 నేవించిన త్రిదోషక్షయ త్రయోదశసన్నులు ఆమవాతము ధనుర్వాతము శృంఖల
 వాతము ఆఢ్యవాతము పంగువాతము కఫవాతము అగ్నిమాంద్యము కటివాతము సర్వ
 శూలలు గుల్మశూల ఉదావతఁము అతిదుస్తరమగు గ్రహణులు ప్రమేహము ఉదరము
 సర్వాశ్మరి మూత్రకృభిము మలబద్ధకము భగందరము సర్వకృష్ణపులు విద్రధి శ్వాస
 కాస అజీణఁము అప్తవిధజ్వరములు కామిల పాండురోగములు శిరోరోగము ఇవి
 యన్నియు నశించు. మరియు అనుపానభేదయుక్తముగ నేవించిన సూర్యోదయ
 కాలమున సర్వగతమగు తమస్సునశించుభంగి నమస్త్రకోగములు నశించు. ఇదియ
 స్వణఃభూపతి రసమనంబడు.

హేమాభ్రకరస సింధూరము.

శ్లో|| అభ్రకరససిందూరంమిశ్రితం హేమభస్మనా |
 సమభాగంప్రకుర్వీతరసేనార్ద్రకయోజితం |
 క్షయంచక్షయపాండుంచక్షయకాసంచకుంభకం |
 జయేన్మండలపర్యంతంపూర్వకర్మవిపాకవిత్ ||

తా|| ఆభ్రకభస్మము రససిందూరము సువణభస్మము వీటినిసమముగచేర్చి
 గుంజముయెత్తు అల్లపురసముతో 1 మండలమునేవించిన పూర్వకర్మవిపాకమువలన
 జనించిన క్షయ క్షయపాండు క్షయకాస కుంభకామిల ఇదియన్నియు నశించు.

రాజమృగాంక రసము.

శ్లో|| రసేనతుల్యంకనకంపయోస్తుసామ్యేనయుంజాన్మవమాక్తికాని
 రసప్రమాణోబలిరగ్ని భాగఃక్షూరశ్చసర్వంతుషవారిణాతు | న
 మ్మర్ద్దవస్తే త్రువిధాయగోలందినంపచేత్తంలవణేనపూణేఁ |
 భాండేమృగాంకోయనుతి ప్రగల్భఃక్షయ్యాగ్నిమాంద్యగ్రహణీ
 గదేషు | సాజ్యోవణాభిర్మధువిప్పలీభిర్వల్లోస్యదేయోనతతోధి
 కస్తు | పథ్యంహితంశీతలమేవ యోజ్యంత్యాజ్యంసదాపి త్త
 కరంవిదాహి ||

తా|| రసము 1 భాగము సువణభస్మము 1 భాగము ముత్యములభస్మము 2
 భాగములు గంధకము 1 భాగము వెలిగారము 3 భాగములు వీటినిన్నిటినిచేర్చి
 తాండ్రకాయకషాయమున మడిఁచి ఘటికజేసి వస్త్రముతోజుట్టి లవణముచే
 పూరింపబడిన భాండమధ్యమునందునిచి పంచజేసిన రాజమృగాంకరసమనంబడు
 దానిని వల్లప్రమాణము మిరియాలు సిప్పళ్ళు వీటినిచూణఁచి తేనె నెయ్యి యీ
 అనుపానముననేవించిన క్షయ అగ్నిమాంద్యము గ్రహణి వీటిని నశింపజేయు.
 శీతలమగు పదార్థములను పథ్యంబివ్వవలయు. పిత్తము విదాహము వీటినిగలుగం
 జేయు గాన పదార్థములను నివ్వంజనదు.

పంచామృత రసము.

శ్లో|| భస్మసూతాభ్రలోహానాంశిలాజతువిషంసమం |
 గుడూచీత్రిఫలాక్వాధసంస్కృతంగుగ్గులంతథా |
 మృతనేపాళతామ్రంవాసూతతుల్యంనియోజయేత్ |
 ఏకీకృత్యద్విగుంజంతుభక్షయేద్రాజయక్షమన్తే ||
 పంచామృతరసోనామహ్యనుపాసంమృగాంకవత్ ||

తా|| రసభస్మము ఆభ్రకభస్మము లోహభస్మము శిలాజతుభస్మము నాభి
 గుగ్గిలభస్మము కుఠ్థిచేసిన నేపాళము తామ్రభస్మము వీటినిన్నిటిని సమభాగములుగజేర్చి
 తిప్పతీగ త్రిఫలములు వీటికషాయమున మడిఁచి కరాటమునందుంచుకొని 2
 గుంజములప్రమాణము రాజమృగాంకమునకుజెప్పిన అనుపానయుక్తముగ నేవించిన
 రాజయక్షురోగము నివరించు. ఇదియ పంచామృతరసమనంబడు.

వసంతకుసుమాకరం.

శ్లో॥ ప్రనాశరసమాక్తికాభృకమిదం చతుర్భాగభాక్ష్వభక్ష్వభ
 గభస్మృతేరజితహేమనీన్వ్యంశకే॥ ఆయోభుజగరంగకంత్రీ
 లవకాంవిమద్వ్యాఖలం శుభేనానివిభావయేద్భిషగియంధియా
 సప్తశః॥ ద్రవైర్వృషనికేతుజైఃకమలమాలతీపుష్పజైరసైః
 కనలికందజైర్మలయచందనాదుద్భవైః॥ వసంతకుసుమాకరో
 రసపత్తిర్ద్విసప్తోశితస్సమస్తగదహృద్భవేత్కిలనిజానుపానైర
 యంక్షీవేచ్ఛనమహువణైఃక్షయగదేషునర్వేష్యపిప్రమేహారు
 జరాత్రిభిస్సమధుశర్కరాభిస్సహాసితామలయజద్రవైర్మహతి
 రక్తపితృభవాసితామధుసమన్వితైర్వృషభవల్లవానాండ్రవైః॥
 త్రిజాలగరుచందనైరపిచతుష్టిపుష్టిప్రదోమనోభవకరఃపరోవ
 మిషుశంఖపుష్పీరసైః॥ అభీరురసశర్కరామధుభిరస్తుపిత్రామ
 యేవదేషుచయథోచితంననుగదేషునంసేవయేత్॥

తా॥ ప్రవాళభస్మము 4 భాగములు రసభస్మము 4 భాగములు మాక్తికభస్మము
 4 అభృకభస్మము 4 రాప్యభస్మము 2 సువణభస్మము 3 లోహభస్మము 3 నాగ
 భస్మము 3 వంగభస్మము 3 వీటినిన్నియు నేకముగ ఖల్వమునందునిచి అడ్డచరము మాని
 పనపు కారుకు తామరపూలు జాజిపూలు ఆరటిగడ్డ కృష్ణాగరు చందనము వీటిరసములచేత
 గాని లేక కషాయములచేతగాని త్రత్యేకముగ వొక్కొక్కదానిచే 7 భావనలుచేసి
 కరాటమునందునిచి 2 వల్లములప్రమాణము అనుపానిశేషములచే నేవించిన
 సమస్తరోగములునశించు. మరియు మిరియాలమాణము తేనె వీటితో నేవించిన
 సమస్తక్షయలు మానిపసపుమాణము తేనె శర్కర వీటితో నేవించిన మేహరోగము
 ప్రమేహములు గంధపుచక్కకషాయము శర్కర వీటితో నేవించిన రక్తపిత్తిము
 శర్కర తేనె అడ్డసరపాకు రసమునగాని లేక తమాలపత్రం దాల్చిన్ని ఏలకలు
 ఆగరు చందనము వీటిచూణమునగాని నేవించిన తుష్టి పుష్టి కామోద్దిభము వీటిని
 గలుగంజేయు. మరియు శంఖపుష్పరసముతో నేవించిన వాంతులు పిల్లపీచరసమున
 శర్కర తేనె చేర్చి నేవించిన అస్తుపిత్తము నివర్తించుటయే గాక అనుపానిశేషముచే
 నేవించిన సర్వరోగములు నివర్తించు ఇదియ వసంతకుసుమాకరమునంబడు.

శంఖేశ్వర రసము.

శ్లో॥ శంఖస్యవలయంనిష్కంచతుర్నిష్కంనరాటికా ।
 కషాద్ధంసీలతుంథంన్యాత్సర్వతుల్యంతుగంధకం ॥
 గంధతుల్యంమృతంనాగంనాగతుల్యంమృతంరసం ।
 టంకణంఠనతుల్యంశంమద్ద్యంపాచ్యంమృకాంకవత్ ॥
 గాజరోగహరస్సోయంనామ్నాంశంఖేశ్వరోరసః ।
 వస్టుంజంతుకణాక్షౌద్రైఃక్షయేనామరిచంఘృతం ॥

తా॥ శంఖము 1 నిష్కము గవ్యలు 4 నిష్కములు సీలతుంథం $\frac{1}{2}$ కషణము
 వీటికన్నిటికిసమం గంధకము గంధకమునకు సమము నాగభస్మము నాగభస్మమునకు
 సమము రసభస్మము రసభస్మమునకు సమము వెలిగారము వీటినిన్నియుచేర్చి మృగాంక
 రసమునందు జెప్పబడియుండురీతినమర్చించి పుటంబిడవలయు. నిదిరాజరోగహరముగు
 శంఖేశ్వరరసమని బేర్కొనబడియె. దీనిని 6 గుంజములపరిమాణము పిప్పలిచూర్ణము
 తేనె అనుపానమునగాని లేక మిరియాలమాణము నెయ్యి అనుపానమునగాని నేవించిన
 క్షయరోగము నివర్తించు.

హారరుద్ర రసము.

శ్లో॥ తీక్ష్ణంశుల్భంనాగతారంస్వణాంచమారితంపుభక్ ।
 ఏకద్విత్రిచతుఃపంచక్రమంషట్శుద్ధసూతకం ।
 చాంగేర్యాశ్చద్రవైర్మర్ద్యందివైకంకృతగోళకం ।
 మృగాంకవత్పచేతత్థాన్యాన్వాలుకాభిఃప్రపూరితం ।
 ఊర్ధ్వత్యచూణాదేచ్ఛభక్ష్మహరరుద్రోఠసోత్తమః ।
 మృగాంకవత్క్షయంహంతితీక్ష్ణన్యాత్రానుపానకం ॥

తా॥ ఉక్కుభస్మము 1 తామ్రభస్మము 2 నాగభస్మము 3 రజితభస్మము 4
 స్వర్ణభస్మము 5 శుద్ధచేసినరసము 6 వీటినిన్నిటినిజేర్చి పులిచింతాకురసమున 1 దినము
 మర్చించి పుటంపేసి మృగాంకరసమునందు జెప్పియున్నరీతిని నాలుకాయంత్రమునందు
 పచనజేసి సాంగశీతలమునదీసి మెత్తగచూర్చించి కరాటమునందుంచుకొని మృగాంక
 రసమునందు జెప్పంబడియుండు ప్రమాణానుపానయుక్తముగ నేవించిన క్షయరోగము
 నివర్తించు.

శంఖగర్భ పోటలీ రసము.

శ్లో॥ శంఖనాభిర్వాంక్షీరైః పేషయేన్నిష్కషాడశా తేనమూషాప్రక
 ర్తవ్యాతన్మధ్యేభస్మసూతకం । నిష్కాద్ధంగంధకంత్రీణిచూ
 ణీకృత్యవినిషీ పేత్ । రుద్ధావతద్దేవ్విప్తయద్వస్తే మృత్తికాం
 లేపయేన్సహిః । శోష్యంగజపుటేపశ్చాస్మాసూషయాసహచూ
 ర్ణయేత్ । గుంజై కమనుపానై శ్చక్షయంహ నిమ్మగాంకవత్ ।
 పోటలీశంఖగర్భోయంయోజయేద్వాతిపిత్తజిత్ ॥

తా॥ శంఖముయొక్కబొడ్డును 16 నిష్కములుగ్రహించి ఆవుపాలతో నూరి
 మూతనహితముగ మూసచేసి ఆమూసయందు అద్దనిష్కము రసభస్మము 3 నిష్కములు
 శుద్ధిచేసిన గంధకచూర్ణమునైచి దానిపైమాతవేసి శుద్ధస్త్రిమునుజుట్టి దానిపై
 చీలమన్నునిచ్చి గజపుటంబిడి సాంగశీతలమునదీసి మూసనహితముగనూరి గుంజా
 ప్రమాణము అనుపానయుక్తముగ నేవించిన మృగాంకరసమెటుల క్షయము నివ
 ర్తింపంజేయునో అటుల నిదియును సగా వాతము పిత్తము క్షయ వీటిని నివ
 ర్తింపంజేయు.

హేమగర్భ రసము.

శ్లో॥ రసభస్మద్వినిష్కంతునిష్కైకంస్వణాభస్మకం శుద్ధగంధద్వి
 నిష్కంతుమర్దయేచ్చిత్రకద్రవైః । ద్వియామాంతేవిశోష్యాభ
 తేనపూర్వారాటికాం । గోక్షీరైష్టంకణంపిష్టావతేనరుద్ధా
 వరాటికాం । వరాటీయమృణ్మయేభాండేరుద్ధావజపుటేపచేత్ ।
 స్వాంగశీతేవిచూర్ణ్యాభపోటలీహేమగర్భకః । మృగాంకవచ్చ
 తుర్గుంజో భక్షి తేరాజయక్షునుత్ ॥

తా॥ రసభస్మము 2 నిష్కములు స్వర్ణభస్మము 1 నిష్కము శుద్ధిచేసిన
 గంధకము 2 నిష్కములు వీటినిన్నిటిని చిత్రమూలరసమున 2 యామములుమర్దించి
 పిదప యెండించి గవ్యయందునిచి మూతవేసి వెలిగారమును ఆవుపాలతో నూరి
 చీలచేసి భాండమునందునిచి మూకుడుమూసి చీలజేసి గజపుటంబిడి సాంగశీతలమునదీసి
 దానిని హేమగర్భపోటలీరసమనియెదరు. 4 గుంజములప్రమాణము మృగాంకరసము
 వలె నేవించిన క్షయనివర్తింను.

నాగేశ్వర రసము.

శ్లో॥ మృతసూతంమృతంనాగం గంధకంతుఫటంకణం । ప్రత్యేకంక్ష
 నిష్కంస్వాస్మృతిశుల్బుద్వినిష్కం । శంఖచూర్ణం ద్వివి
 ష్కం న్ననిష్కంవరాటికా । పూరయేత్పూర్వవచ్చా
 ణంపుటయేల్లోకనాధవత్ । తతశ్చాగ్రలద్రావై ర్గుద్వయం
 రుద్ధావుటేపచేత్ । ఆనాయచూర్ణయేత్ స్పృష్టంతుల్యాం
 శై ర్గురిచై ర్యుతించూర్ణచ్చతుర్గుణంగంధమేకీకృత్యవిచూ
 ర్ణయేత్ । పంచమాషస్సుతై క్లేహ్యామనాధస్సంరాజయక్షు
 జిత్ । శోభోదరాగ్నోగ్రహణీష్వరంగుల్బుంచనాశయేత్ ॥

తా॥ శుద్ధిచేసినరసభస్మము నాగభస్మము గంధకము తుఫము వెలిగారము
 ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ 1½ తులముయెత్తుచేర్చి తామ్రభస్మము 2 నిష్కములు
 శంఖభస్మము 2 నిష్కములు ఈ 9 నిష్కములు వకటే గవ్యమునుపూరించి లోక
 నాధరసమునందు జెప్పియుండు వర్ణతని పుటంబిడి పిదప జ్లేడుఆకులరసమునందు
 మర్దించి మగలగవ్యమునునిచి పుటంబిడి సాంగశీతలమునదీసి మెల్లగచూర్ణించి
 చూర్ణమునకు సమును మిరియాలు దానికి నాలుగింతలు గంధకమునైచి వీటినిన్నిటిని
 నేకముగచేర్చి చూర్ణించి 5 మాషములయెత్తు నేతితోనేవించిన అనాద్యగుగు క్షయ
 శోభ ఊజిరంగము అగ్యస్సు గ్రహణి జ్వరము గూము ఇవియన్నియు నివర్తింను.
 కుముదేశ్వర రసము.

శ్లో॥ పారదంశోధితంగంధనుభ్రోకంచసమంసమం । తదగ్ధంనరం
 దద్యాత్తగ్ధంచసునశ్శిలాం । సర్వాగ్ధంమృతలోహంచ ఖల్వ
 మథే వినిషీ పేత్ । ద్విస్సస్తభాసనా దేయా శతావర్యారసే
 నచితతస్నిద్ధో భవన త్యేషకుముదేశ్వరసంజ్ఞకః । సితయామరి
 చేనాధగుంజాద్విత్రిప్రమాణతః । భక్షయేత్ప్రాత్రుత్థాయ
 పూషయి త్యేష్ట దేనతాః । యత్యూణముగ్రంహం త్యేవనాత
 పిత్తకఫామయాం । జ్వరాదీనఖిలానోగ్గోగాణయథాదై త్యా
 జ్జనాగ్దనః । సతతాభ్యాసయోగేవవీలలితనాశనః ॥

తా॥ శుద్ధిచేసినరసము గంధకము అభ్రోకభస్మము ఇవి 3 స సముభాగములుగ
 చేర్చి వీటికినగము శుద్ధిచేసినయంగిలీకము యంగిలీకమునకుసగము శుద్ధిచేసిన మనుకీతి

అన్నిటికినగము లోహభస్మము వీటినిన్నిటిని ఖల్వమునందునిచి పిల్లపీచరరసమునందు 14 భావనలుజేసిన సిద్ధముగు. దీనిని 2 లేక 3 గుంజములప్రమాణము శర్కరతో గాని లేక మిరియాలమాణాముతోగాని యిస్తుచేపతాపూజనుజేసి పిదప ఔషధమునుపుచ్చుకొనిన ఉగ్రముగు క్షయ వాతరోగము సిత్రరోగము కఫరోగము సమస్త జ్వరములు వీటినిన్నిటిని వశింపజేయు. మరియు సతతాభ్యాసముజేసిన ముదిమిని వశింపజేయు.

స్వయమగ్ని కుమార రసము.

శ్లో॥ శుద్ధసూతం ద్విభాగంధంకుర్వాత్ప్రశ్లేపకజ్వలీం । తయోస్సమంతీ
క్షమాణాం మథయేత్కన్యకాన్ద్రవైః । ద్వియామాంతేకృ
తంగౌళంతామ్రపాత్రేవినిషీపేత్ । ఆచ్చాద్యై ర్గండపత్రేణ
యామాణేత్కుష్ఠతాభవేత్ । ధాన్యరాశాన్యసేత్పశ్చాద
పాలారాతాత్సముద్ధరేత్ । సంచార్ణ్య గాలయేద్దస్త్రే స
త్యంవానితరంభవేత్ । భావయేత్కన్యకాద్రావై స్సప్తధా
భృంగజైస్తథా । కాకమాచికురంట్లోన్ద్రవై ర్ముంజ్యపున
ర్నవైః । సహదేవ్యమృతాసీలీ నిర్దుండిచిత్రజైస్తథా । సప్త
ధాతుపుష్కద్రావై ర్భాన్యంశోష్యంతథాతపే । సిద్ధయోగో
హ్యాయంఖ్యాతః సిద్ధానాంచముఖాగతః । అనుభూతో మయా
సత్యంసర్వరోగగణాపహః । స్వర్ణాదీన్మారయే దేవంచూణే
కృత్యతులోహవత్ । త్రిఫలామధుసంయుక్త స్సర్వరోగేషు
యోజయేత్ । త్రికటుత్రిఫలై లాపిహితీఫలలవంగకైః । సవ
భాగోన్మిత్రై రేతై స్సమఃపూర్వకసోభవేత్ । సంచార్ణ్య లోడ
యేక్షాచై ర్భక్ష్యంనివృద్ధ్యయంద్యయే । స్వయమగ్నిరసో
నామ్నాక్షయకాసనీకృతనః॥

తా॥ శుక్తిచేసినరసము 1 భాగము గంధకము 2 భాగములు వీటినిఖల్వము నందునిచి ఖజ్జోచేసి వీటికినమముగు లోహభస్మముచేర్చి కలబందరసమున 2 యామములుమద్దించి గోళముచేసి తామ్రపాత్రయందునిచి దానిపై ఆముదపు ఆకులచేగప్పి అర్ధయామము యంజయందునిచి పిదప ధాన్యరాశియందు 1 రాత్రి పగలు పునిచి పిదప చూడించి వస్త్రీగాలితమొనర్చి కలబందరసము గుంటగలగ రాకురసము కాచి ఆకురసము చులుగోలింపు ఆకురసము బోడతరపాకురసము తెల్లగలిజేరురసము సహ

దేవిరసము తిప్పతీగరసము నీలిఆకురసము నావిలిఆకురసము చిత్రమూలపువేళ్ళరసము ఈరసములచే ప్రత్యేకముగు 7 మార్లు భావనజేసి యెండనుయెండించిన ఔషధము సిద్ధముగు. పిదప శొంఠి పిప్పలి మిరియాల కరక తాండ్ర వుకిరికలు ఏలకులు జాతి కాయ లపంగములు వీటినిసమభాగములుగుచూడించి మాణామునకు సమముగు వైజిస్వంబుడిన రసమునజేర్చి మరలమద్దించి 2 నిష్కములయెత్తు ఔషధమును తేనె చేర్చి నేవించిన క్షయరోగము కాస ఇవి నివర్తించు.

సవరత్న రాజ మృగాంక రసము.

శ్లో॥ సూతంగంధ కహేమతార రసకంవైక్రాంతకాంతాయనం ।
వంగంసాగ పవిప్రవాళవిమలామాణిక్యగారుత్మతం ! తావ్యం
వశా క్షికపువ్యరాగజలజంవై డూర్బకంశుల్బకం । శుక్తిస్తాలక
మభ్రాహింగుళెలగాగోమేననీలంసమం । గోక్షూరైః ఫణివల్లి
సింహపదనాముండికణాచిత్రకై । రిక్షుచ్చన్న రుహాహరప్రియ
జయాద్రాక్షువరాజద్రవైః । కంకోలై ర్మదనాగ కేసరజలై
ర్భాన్యంపుష్కసప్తథా । భాండేసింధుభృతేమృగాంకవదయం
పాచ్యఃప్రమాగ్నో దినం । భూయప్రాకే సముదాహృతైర్ద్రవ
వరై స్తంభావపత్పూర్వపత్పశ్చాత్తుల్యవిభాగశీతలరజఃకస్తూరి
గాభావనా । గోప్యాద్గోప్యతరంరసాయనమింద్రోశంకరేణో
దితం । గుంజాసింధుయుతఃకణా మధుయుతఃశోఫేసపాండ్వా
మయే । వాతవ్యాధిముషద్రవై శ్చసహితంమేహస్తథావిం
శతిం । సంయోజ్యస్తుహారీతికీగుడయుతో వాతాస్త్ర కేదుర్జయే ।
గంభీరేచగుహూచీనత్యచపలాక్షాదై స్తనంయోజితాశ్చాధ్మా
నారుచిశూలమాంద్యక సనాపస్మారవాతోదరాకా । శ్వాసా
స్తన్మగ్రహణీంహాలీమకమధోసర్వజ్జ్వరాన్నాశయే । ధ్ధాతూ
న్ముష్టయతిక్షయంక్షుపయతిశ్వానూశతంయానావనం । ప్రోథా
టోపయుతంకరోతిసహసాతారుణ్యగర్వోద్ధితం ॥ సిద్ధోరాజ
మృగాంకవవజయతిస్వస్యానుపానైర్గదాకా ॥

తా॥ పాదరసము గంధకము సువర్ణభస్మము కాంతభస్మము కల్కకృతి వైక్రాంతభస్మము కాంతభస్మము లోహభస్మము వంగభస్మము వాగభస్మము వక్ష

భస్మము పగడభస్మము వివలాభస్మము మాణిక్యభస్మము మరకతభస్మము సోమ
 మాక్షికభస్మము మాక్షికభస్మము పువ్యరాగభస్మము శంఖభస్మము కైమూర్వభస్మము
 తామ్రభస్మము మన్దిపుచిప్పభస్మము తాళిభస్మము ఆభ్రోకభస్మము ఇంగిలీక
 భస్మము మనుశి-భస్మము గోమేధికభస్మము నీలమణిభస్మము వీటినిన్నిటిని సమభాగ
 ములుగజేర్చి పల్లడు తిమలపాకులు అడ్డునరిం బోడరం పిప్పలి చిత్రమూలము చెరుకు
 తిప్పతిగ వియ్యము గుండ్రము ద్రాక్ష శతావరీ కంకోలము కస్తూరి నాగకేసరిములు
 వీటినిములు లేక కమములులచేతగాని ప్రత్యేకముగ వొక్కొక్కదానియందు
 యేదేకిమార్లు భావనజేసి ఘుటికజేసి యెండించి వస్త్రీయనందుజాట్టి వున్నచేనిండింప
 బడిన భాండమధ్యనునందునిచి క్రమముగ మంద మధ్యమ గాధాగ్నులచే 1 దినము
 వండి సాంగశీతలనునదీసి మరల పూర్వోక్తములగు రసములచే పూర్వమువలె సేభావన
 జేసి పిదప చచ్చుర్ము కస్తూరి వీటినిసమభాగములుగజేర్చి వీటియందుభావనజేసి
 మాత్రలజేసి నీడనుయెండించి కరాటనునందునిచి గుంజాప్రమాణము ఔషధములో
 గుంజాప్రమాణము ఔంధవలనణముచేర్చి నేవించిన వాపు గుంజాప్రమాణము పిప్పలి
 చూణము తేనెచేర్చి నేవించిన పాండుగోగము వాతోపద్రములు వింశతిమేపా
 ములు కరకచూణము బెల్లము యినునుపానుననేవించిన బల్లిపుమను వాతోక్తము
 తిప్పనస్థు పిప్పిచూణము తేనె వీటితోనేవించిన ఆధ్మానము ఆరుది కూల అగ్ని
 మాండ్యము కాస ఆపస్మాము వాతోదగము శ్యావ సంగ్రహణి హలీమకము జ్యోము
 క్షుమ ఇవియన్నియు ఆనుపానభేదములచే నేవించిన నివర్తిచుటయేగాక ధాతుపుష్టిని
 గలుగజేసి 100 గుర్రస్త్రీయొక్క మదమును జయింపంజేయునదిగనుండు. మరియు
 రాజవృగాంకరసమువలె యీ ఆనుపానభేదములచే నేవించిన స్వోగముల
 వివర్తింపజేయు. ఇదశంకరునిచే జెప్పంబడిన మిక్కిలి గోకృతరంబగు సవరిత్తు
 రాజవృగాంకరసముని యెరుంగవలయు.

హేమగర్భ పోటలీ రసము.

శ్లో॥ సూతాత్పూప్రమాణేంహేమ్నఃపిష్టప్రకల్పయేత్ | తయో
 స్సాస్విగుణోగంధో మ్దయేత్కాంచవారిణా || కృత్వాగో
 శంక్షిపేమ్నామానంపుటేయద్రయేత్తతః | సచేద్బూధరయం
 ప్రతేజానాసరిత్రితయంబుభః || తతడధృత్యశతస్పరివందధ్యాదం
 ధంచతత్సమం | మర్దయేచ్చార్ద్రైఃరసై శ్చిత్రకన్వరిసేనచ||
 ఘాలపిత్తవరాటాశ్చపూరయేత్తేః యుక్తీతిః | ఏతస్మాదాప
 ధాత్కుర్యాదప్తమాం శేనటంకణం || టంకణాంబివందత్వా

పిష్టాసేహుండమగ్ధకైః | ముక్రయేత్తేనకల్పేనవరాటానాం
 ముఖానిచ || భాండేమాన్యవిలిప్తేభ ధృత్వామద్రాంప్రదాప
 యేత్ | గరైహస్తాస్మితేపుత్వావృత్తదజపుటేనచ || వావోగ
 శీతంరంజ్జాత్వాప్రదద్యాల్లోక నాధనత్ | పథ్యంమృగాంక
 వద్యేయంత్రదినంలవణంత్యజేత్ || యాదాచ్చుడొద్భవేత్తస్య
 దద్యాచ్చిన్నాశ్శృతంతథా | మధుయుక్తంతిధాన్యేష్మకోపే
 దద్యాద్దుష్టాక్రం || విరేకేభగ్జతాధంగాప్రదేమూంధిసం
 యుతా | జయేత్కానంక్షయంశ్యాసగ్రహణిమనుచింతథా|
 అగ్నించకురుతేదీప్తుకఫవాతానియశ్చతి | హేమగర్భపూ
 ష్ణేయోరసఃపోటలికాభిధః||

తా॥ శుద్ధరసము 1భాగము సువర్ణభస్మము 1 భాగము గంధకము క్షీ భాగము
 వీటినిసేకముగచేర్చి మందాంపుసప్తసముచేవారి గుటికచేసి మూషణండునిచి మూత
 మూసి చీచేసి భూధయంత్రమున 3 దినములువండి సాంగశీతలనునదీసి దానికేసము
 ముగ శుష్కజేసి గంధకమునుజేర్చి ప్రత్యేకముగ అల్లపుసము చిత్రమూలరసము వీటి
 యందు మిద్దంది గవ్వణండునిచి ఈఔషధమునకు 8 భాగములు టంకణము టంకణ
 మునకు నగము నాభిచేర్చి జెముడుపాలచేవారి నాగవల్లకు చీలజేసి నాగవల్లను
 భాండమునందునిచి బాగుగ చీలజేసి గజములోతు పల్లమునందు యేరుసిడకలచే గజ
 పుటంబిడి సాంగశీతలనునదీసి లోకనాధరసమువలె ఆనుపానయుక్తముగ నివ్వ
 వలయు. పథ్యము మృగాంకరసములోజెప్పియుండు రీతిగనుండుటయే గాక 3 దిన
 ములు లవణనజితముగనుండవలయు. పమనముగువారికి తిప్పతిగ కషాయమున తేనె
 చేర్చియు శ్లేష్మప్రకోపమునకు బెల్లము అల్లముచేర్చియు ఒకవనముగువాకిని గంజా
 యాకు పెరుగుచేర్చి యివ్వవలయు. మరియు కాస క్షయ శ్యావ గ్రహణి అరుచి
 కఫము వాంతి వీటిని నశింపంజేయుటయే గాక అగ్నిదీప్తినిసగా గలుగంజేయు.

సర్వక్షయలకు కాంతిపల్లభ రసము.

శ్లో॥ కాంతంఘోషశభాగంచచతుర్దశమయోరజః | కిట్టందావ్విదశికం
 చైవదశభాగంతుటంకణం || మనశ్శిలాప్తభాగంచషడ్భాగంచ
 శిలాజితు | సర్వేణచసమంసూతిం గంధకంచాపిశిశ్నిమమ్ |
 అర్ద్రముఖోదరేస్యస్యవాలుకాయంత్రకేషీపేత్ | హచయే

త్విస్తగాత్రంతు సంగ్రాహ్యంసూక్ష్మామాణితం || సేవితం
 మధునాయుక్తంనిష్కారైససమన్వితం | పాండురోగక్షయం
 గుల్మగ్రహణీరోగనాశం || కాసంశ్వాసంజ్వరంచ్చర్దిష్టీషేవా
 దరమరోచకమ్ || మందాగ్నింకుష్ఠరోగంచమూలరోగంభగం
 దరం || వాతశూలహారంవృష్యమత్యంతమతిదీపనమ్ || తుష్టి
 పుష్టికఠంకాంతినర్ధనంబలనర్ధనం || కాంతవల్లభనాన్నాయం
 విష్ణునానిర్మితంపురానర్వపాండుక్షయంచై నలోకస్యారోగ్య
 కారణమ్ ||

తా|| కాంతభస్మము 16 భాగములు ఉక్కుభస్మము 14 భాగములు మంచూ
 రము 12 భాగములు శేల్చినవెలిగారము 10 భాగములు మణిశిల 8 భాగములు
 శర్కరాలాశతు 6 భాగములు పాదరసము 66 భాగములు గంధకము 66 భాగములు
 వీడినన్నిటిని శుద్ధిచేసి ఖల్వమునందునిచి నివృతపండ్లరసముతో మడించి ఆర్ద్రముగా
 యందుగాని, లేక గాజుకు ప్పెయందుగానిచేచి వాలుకాయంత్రమునందు సప్తరాత్రములు
 వండి సాంగశీలమునదీసి ఖల్వమునందు చూడించి ఆర్ద్రవిష్కమువంతున తేనె ఆను
 పానముతో 2 కాలముయందు నేవించిన పాండువు క్షయ గుల్మ గ్రహణీ కాస శ్వాస
 జ్వరము వాంతులు స్టీహాదరములు ఆరుచి ఆగ్నిమాండ్యము కుష్టువు మూలవ్యాధి
 భగందరము వాతశూల వీడినహరించుటయే గాక మిగులవీర్యము అగ్నిదీపనము మనస్సం
 తోషము శరీరపుష్టి కాంతి బలము వీటిని గలుగజేయు. ఈరసము విష్ణుమూర్తిచే
 జెప్పబడిన కాంతవల్లభరసమనంబడు.

లోకనాథ రసము.

శ్లో|| శుద్ధోబుభుషీ తస్మాతో భాగద్వయమితో భవేత్ | తథాగంధ
 స్య భాగాద్వాకుర్యాత్కజ్జలికాంతయోః || సూతాశ్చతుర్లక్షే
 ప్షేవకపర్దేషునిషి పేత్ | భాగై కంటంకణందత్వాగోక్షీ రేణ
 విమర్షయేత్ || తథాశంఖస్యఖండానాం భాగానష్టాప్రకల్ప
 యేత్ | క్షీ పేత్సంపుటస్యాంత శూర్ణలిప్తశరావయోః ||
 గస్తేహస్తాన్నితేష్వ త్వాపచేద్దపుటెనచ | స్వాంగశీతంసముద్భృ
 త్యపిష్టావతల్పవ్రమేకతః || షష్ఠంజాసమ్మితంచూర్ణ మేకోన
 త్రింశదూషణైః | పుష్టేనవతజేదద్యా న్నవసీతేనపిత్తజే ||

తౌద్రేణక్లేష్మజేదద్యా దతీసారేక్షయేతథా | అరుచౌగ్రహణీ
 రోగేకాశ్చేమందానలేతథా || కాసేశ్వాసేషుగుల్మేషులోక
 నాథోరసోహితః | తస్యోపరిఘృతాన్నంచభుంజీతకబళత్రయం ||
 మంచేక్షజై కముత్తాసశ్శయూతానుపధానకే | అసప్లమన్నం
 సఘృతం భుంజీతమధుండధి || స్రాయేణజాంగలంచూంసం
 ప్రదేయంఘృతపాచితం | సుమగ్ధభక్తందద్యాచ్చ జాతేగ్నా
 సాంధ్యభోజనే || సఘృతాన్ముగ్ధవటకాన్వ్యంజనేష్యేవచార
 యేత్ | తిలामులకకల్కేనన్నాపయేత్సర్వీషాధనా | అభ్యం
 జయేత్సీషాచన్నానకోష్టోదకేనచ | క్వచిత్తైలంసగృష్ణీ
 యాన్నబిల్వంకారవేల్లకం || వార్తాకంశఫరీంచించాం త్యజే
 ద్వాప్యయామమైధునం | మద్యంసంధానకంహింగుశుంఠిమా
 మాన్మసూరకా౯ || కూశ్మాండరాజికాంకాపం కాజికంచైవ
 వర్జయేత్ | త్యజేత్యుక్తమనిద్రాంచకాంస్యవాత్రేచభోజనం ||
 కకారాదియుతంసర్వం త్యజేచ్ఛాకఫలాదికం | షష్ఠోయం
 లోకనాథసుఖభనక్షత్రవాసరే | పూణ్ణేతిథాశుక్లపక్షజాతే
 చంద్రబలేతథా | పూజయిత్వాలోకనాథంకుమారీంభోజయే
 త్తతః || దానందద్యాత్ ద్విషుటికా మధ్యేగ్రాహ్యారసో
 త్తమః | రసాస్సంజాయతేతాపస్తదా శర్కరయూయుతమ్ |
 సత్సంగుఢూచ్ఛ్యాగృష్ణీయా ద్ద్వంశరోచనయూయుతమ్ |
 ఖజూరందాడిమంద్రాక్షామిక్షుఖండానిచారయేత్ | అరుచౌ
 నిస్తుషంధాన్యంఘృతభృష్టంసశర్కరమ్ || దద్యాత్తథాద్వారే
 ధాన్యంగుఢూచికావ్యధమాహారేత్ | ఉశీరవాసక క్యాథందద్యా
 త్సమధుశర్కరమ్ | రక్తపిత్తకఫేశ్వాసేకాసేచసర్వసంక్షయే |
 అగ్నిభృష్టజయాచూర్ణంమధునానిశీదీయతే | నిద్రానాశేతి
 సారేచ గ్రహణ్యాంమంగసావకే | సావర్చలాభయాక్యష్టా
 చూర్ణముష్టజలైఃపిబేత్ | శూలేజ్జితేతిథాక్యష్టామధుయుక్తా
 జ్వరేహితా | స్టీహాదరేవాలరక్తే చద్ద్యాంచైవగుదాం
 కుతే | నాసికాదిషురక్తేషు రసదాడిమపుష్పజమ్ | దూర్భా

యాస్సర్వసంసర్గే ప్రకాశాద్భావ్యుక్తరాయతమ్ | క్రోలమజ్ఞా
 కణాబ్జ్ఞా పక్షభస్మశంకరమ్ | మధురాలేహయేచ్ఛగ్నిహి
 క్కాకోపన్యశాంతయే | విధిశేవప్రయోజ్యస్తు సర్వస్మిక్తోహో
 లలీలనే | మృగాంకేహీనుగశ్చేద మా క్షికాభ్యేరిసేషుచ |
 ఇత్యయంగోకనాధోర్హస్సోరగుజోజయేత్ ||

తా|| మిక్కిలి కుష్ఠగుగుపాదాసము 2 భాగములు మిక్కిలి కుష్ఠమును గంధ
 కము 2 భాగములు వీటినికజ్జితేసి సములకు 4 భాగములుగల గవ్యలయందుంచి
 టంకణగు 1 భాగము ఆవ్రపాలతోనూరి చీలజేసి శరావసునందునిచి 8 భాగములు
 శంఖఖండములను మరియొక శరావసునందునిచి చీలజేసి యీ 2 భాగశరావసులను
 హస్తోన్మిత ప్రమాణముగల పల్లమునందు గజపుటంబిడి సాంగశీతలమునదిసి యీ 2
 శరావసులయందుండు ఔషధములను నేకముగ జేర్చి చూడకొంచిన లోకనాధానముని
 బరంగు. ఆరుగుంజులు ప్రమాణ ఔషధమునందు 29 మిరియాలచూణామును కలిపి
 నేపించిన వాతిలోగము వెన్నతోనేపించిన పిత్తగోగము తేనెతోనేపించిన క్షేపిత్ర
 లోగము అతిసారము క్షయ అరుచి గ్రహణి ఆహార్య మందాగ్ని దగ్ధ ఉబ్బసము
 గూర్చు ఇవియన్నియునశించు. ఔషధమును నేపించినతోడనే ఘృతసహితముగ
 3 కపిశముల అన్నముభుజించి మంచమునందు తలకుయొప్పులేక సాధారణముగవొగల
 క్షణమాత్రము శయనించి పిదప పులునునశించి ఘృతసహితముగ అన్నము తియ్యరి
 పెరుగు ఘృత క్రమము జాంగలమాంసము అగ్నిదీపిగలిగియుండిన రాత్రులయందు
 తాలన్నము ఘృతసహితముగనుండు పెసలవుంటలు ఘృతపక్వములగు వ్యంజనములు
 ఇవి యివ్వండగిన పథ్యములు.

తిలలు పుళిరిక వీటినినూరి కల్కముజేసి వీటిచేతైనను లేక ఘృతముచేతైనను
 అభ్యంజన స్నానము ఉష్ణోదకముచే జేయవలయు. నూనె బిల్వఫలము కాకరకాములు
 మత్స్యములు పంకాములు చింతపువ్వును మిగులతిరుగుట వైధునము మద్యసానము
 తత్కాలమునందు భక్షించునూసలు యింగువ శొంఠి మినుములు చిరుశనగాను గుమ్మి
 డికాయ ఆవాలు గంజి మిక్కిలినిద్ర కంచుసాత్రముగు భోజనము కందమొదలగు
 కకారాది పదవాయుకాశఫలములు వీటిని యివ్వంజనదు. మరియు తిథివారసక్షత్ర
 తారాభిల వందయు క్షుక్తపక్షుతిథియందు యీలోకనాధానమునుపూజించి కన్య
 కము అన్నంబిడి బ్రాహ్మణులకు యథాశక్తిగదానంబొసంగి లోడనే ఔషధమును
 పుచ్చుకొవలయు. ఔషధనేపనవలన తాపము జనించెనేని శర్కర తిప్పనత్తుతపక్షిరి
 ఖజాకరము దాడిమిఫలము ద్రాక్ష పెరుగుబిళ్లలు వీటిని భక్షించవలయు. మరియు

అరుచిలోగముపండు పొట్టుతీసిన ధనియాలు నేతితోవేయించి చూర్ణించి శర్కర
 చేర్చియివ్వవలయు. మరియు జ్వరమునందు ధనియాలు తిప్పతీగ వీటికసాయము
 నివ్వవలయు. రక్తపిత్రము కఫము శ్వాస కాస స్వరక్షయము వీటియందు పట్టివేరు
 అడ్డపరపాకుకసాయమున తేనె శర్కరచేర్చి యివ్వవలయు. నిద్రనాశము అతి
 సాకము అగ్నిమాండ్యము వీటియందు వేయించిన కరక్కాయచూణామున తేనె
 శర్కరచేర్చి రాత్రియందివ్వవలయు. శూల అజీర్ణము వీటియందు సౌపర్షణము
 కరక్కాయ పిప్పళ్ళు వీటినివేయించి చూడకొంచి ఉష్ణోదకముతోనివ్వవలయు
 జ్వరమునందు పిప్పలిచూణాము తేనెచేర్చి యివ్వవలయు ప్లిహము పుదరము వాత
 రక్తము ఛర్ది మూలవ్యాధి ముక్కుయందురక్తము ప్రవించడము వీటియందు దాడిమి
 పుష్పరసమున ఔషధమునుజేర్చి యివ్వవలయు. మరియు నాసారక్తమునందు గరిక
 రసమున శర్కర ఔషధము వీటినిజేర్చి నస్యముజేయవలయు. వాంతి పిక్క వీటి
 యందు రేగులవిత్తుయందుండు పప్పుచూణాము పిప్పలిచూర్ణము నెమలియొకభస్మము
 వీటిని తేనె శర్కరజేర్చి యివ్వవలయు. ఇటులనే సమస్తపోటలీ రసములయందును
 రాజమృగాంకరసమునందును హేమగగ్గరసమునందు మూక్తిక రసమునందును అనుపాన
 పథ్యావభాష్యాదులని యెరుంగవలయు. (ఇదియు లోకనాధునిచే జెప్పబడిన పుత్రము
 రసంబని యెరుంగవలయు.)

సర్వరోగములకు పూర్ణచంద్రోదయరసము.

శ్లో|| పలంమ్మదుస్సర్ణదళంరసేంద్రిం పలాష్టకంషోడశగంధకస్య |
 శోణైశ్చకార్యాన భవప్రసూనై ర్దినంవిమర్ష్యా ధకుమారి
 కాద్భిః | తత్కాచకుమ్బే నిహితంసుగాఢే మృత్కర్పరైస్త
 ద్దినసత్రయంచ | పచేత్ప్రీనూగ్నాసికతాఖ్యయంత్రే తతో
 రజఃపల్లవరాగరమ్యః | విగ్మ్యాచై తస్యపలంపలానిచత్వారి
 కర్పూరరజస్తద్దైవ | జాజీఫలంపూషణమింద్రపుష్పం కస్తూరి
 కాయామిహాశాణమేకం | చంద్రోదయోయంకథితశ్చనూషో
 భుక్తోహినల్లి దళమధ్యవర్తి | మదోగ్ధతానాం ప్రమదా
 శతానాం గర్వాదికత్వంశ్లధయత్యకాండే | శృతంఘనీభూత
 మతీనదుగ్ధంమృదూనిమాంసానిసమణ్ణకాని | పిష్టానిఖాధ్యాని
 పయాంసివేగా దానందదాయీవ్యపరాణిచాత్ర | వలీపలిత
 నాశనస్తమభృతాంవయఃస్తంభన స్సమస్తగదఖండనః ప్రచుర

రోగపంచాసనః | గృహేనరసరాడయంభవతియస్యచంద్రో
దయస్సపంచశరదర్పితోమృగదృశాంకథంవల్లభః ||

తా|| కుద్ధిచేసిన ఆవగంజిలేకు 1 పలము కుద్ధిచేసిన 8 పలాలు కుద్ధిచేసిన గంధకము 16 పలాలు వీటిని క్షయమునందునిచి యొర్రవ త్రిపుపులరసముచే 1 దినము మర్చించి పిదప కలుబందరసముచే మర్చించి మరల రావిచిగుళ్ళరసముచే 1 యామము మర్చించి గాజుకుప్పెయందునిచి మాతవైచి కుప్పెకుబాగుగ వచ్చెనును జుట్టి దానివై చీలకేసియొందించి సుముహూతమునందు సికతాయంత్రమున దీప్తాగ్ని కహ లాగ్ని గాధాగ్ని యిటుల 3 దినములువండి సాంగశీతలమునదీసిన నది చిగురుటాకుల వలె యొర్రగనుండు. దానినిగ్రహించి పచ్చకర్పూరము 4 పలములుచేర్చి పిదప జాజి కాయ శొంఠి పిప్పళ్లు మిరియాలు లవంగములు కస్తూరి వీటిని ప్రత్యేకముగ 1 కణా ప్రమాణముచేర్చి చూర్ణము చేసి వీటినిన్నిటిని నేకముగకలిపి మాషమాత్రము తమల పాక్షుతో కేవలించిన స్వారోగములు నివర్తించు.

పిప్పల్యాది రసాయనము.

శ్లో|| పిప్పల్యాదిదశపట్టలంమరీచకంభార్జీవిశంగాహ్వాయం |
విశ్యాభాజీచతుష్టలంహహనకంభృంగీరజశ్చవ్యకమ్ |
లోహగ్రంథిపలవ్యయంతితపలంచాస్త్రోమధుప్రథకా |
ద్వాపర్యంపరియోజ్యధాన్యపుటకేపక్షుస్థితంసేవయేత్ |
కాసశ్వాసాచమందాగ్నింక్షయంపాండుమరోచకమ్ |
హన్యాద్దుస్వప్నవిషమంపిప్పల్యాదిరసాయనమ్ ||

తా|| పిప్పళ్లు 16 పలములు మిరియాలు 4 పలములు భారంగి 4 పలములు వాయువిశంగాలు 4 పలములు శొంఠి 4 పలములు జాజికాయ 4 పలములు చిత్ర మాలము 2 పలములు గంటగలగ రాకుచూర్ణము 2 పలములు పసపు 2 పలములు చవ్యము 2 పలములు మోడి 2 పలములు లోహము 2 పలములు శర్కర 8 పలములుతేనె 2 ప్రథ ములు వీటినిన్నిటిని రసాయనపాకముగవండి ధాన్యపుటమిడి సేవించిన కాస శ్వాస అగ్ని మాంద్యము క్షయ పాండువు అరుచి దుస్వప్నములు విషము వీటిని నశింపజేయు.

హస్తికర్ణి రసాయనము.

శ్లో|| హస్తికర్ణ్యా స్సములాలాయః పలానాం ద్విశతంభవేత్ | ఛేద
యిత్యా తతస్సమ్యక్ ద్రోణేపక్వార నాళకే | అష్టభాగావ
శేషేతు దధికుగ్ధం సమంక్షివేత్ | ద్విసస్థం శర్కరాచైవ

తంశునామ విశేషతః | చతుష్ప్రస్థం ఘృతంచైవ వడ్భాగం
కల్కమేవచ || త్రికటు త్రిఫలాచైవ చాతుర్జాత ముశీరికమ్ |
అశ్వగంధా విడంగాని తృటి ముస్తంచమాలకమ్ | రోహిణీ
మధుకం కుంభీ గోపికా చైవధాన్యకం | సర్వంతు మిశ్రితం
చూర్ణం ప్రాతస్సేవేత మండలమ్ || పురాణ జ్యేరరోగఘ్న
మకుచిం దేహపుష్టిదం | శిరోరుజం క్షయంరోగం ముఖం
రోగం గళేతథా || స్థాలిత్యం సూతికారోగం నష్టస్వప్నంచ
నాశయేత్ | హస్తికర్ణి మహాలేవ్యా మశ్వనీ దేవనిమ్మితమ్ ||

తా|| బలరక్క సిగడ్డ 200 పలములు తరిగి యిస్తుముకలితో అష్టభాగావ శేషముగ కషాయముకాచి వడియగట్టి ఆవుపాలు 1 ప్రస్థము పెరుగు 1 ప్రస్థము చక్కెర 1 పీస నెయ్యి 4 ప్రస్థములు వీటినిన్నిటిని ఆకషాయమునందువైచి కాచి శొంఠి పిప్పలి మిరి యాలు కరక తాడి పుశిరికెలు చాతుర్జాతములు కురివేరు పెన్నేరుగడ్డ వాయు విడంగాములు సన్నయాలకలు తుంగము స్తలు నూగుదోసవేళ్లు కలుకరోహిణి ఆతిఘ్న రము తెగడ గూడ పాలవేళ్లు ధనియాలు వీటిని సమముగచూర్చించి నేటికి 6 వభాగము చేర్చి లేవ్యాపాకముగవండి సాంగశీతలమునదీసి ధాన్యపుటమిడి వకమండలము ప్రాతః కాలమునందు సేవించిన పురాణజ్యేరము అరుచి తలనొప్పి క్షయ ముఖరోగము గళ రోగము స్థలసము సూతికారోగము నిద్రలేకయుండుట వీటిని నశింపజేయుటయే గాక దేహపుష్టిని వగా గలుగజేయు. ఇది ఆశ్వనీ దేవతలచే నిర్మించబడిన హస్తికర్ణి రసాయనమని యెరుంగవలయు.

అశ్వగంధ రసాయనము.

శ్లో|| పలంవింశ త్వశ్వగంధాం సూక్ష్మచూర్ణంతు కారయేత్ |
ద్రోణద్వయంగవాంక్షీరం గోఘృతంప్రస్థమాత్రకమ్ || సర్వ
షేకీ కృతంసాత్రే శనై ర్మృదవిగ్ని నావచేత్ | చిక్కణంపక్వ
మాయాతి సితాదశ ఫలంతథా || చాతుర్జాతక ధాన్యాకం
ద్రాక్షాఖిహూర చండనమ్ | జాతీఫలంశతగ్రంథి మ్తుగాక్షీరికటు
త్రయమ్ || స్రీబేరం దేవకుసుమం గ్రంధికంచ స్యచిత్రకం |
ప్రత్యేకం కర్ణమాత్రంతు ఘృతాగ్ధం మాక్షికంక్షిపేత్ || శీఠీ
భూతం నిఘాతవ్యం ధాన్యేపక్షం త్కైవచ || సాయుప్రవాతశ్చ

సేవేత జ్ఞాత్వాచాగ్ని బలంసరః | వడ్విభాంశ్చ క్షయాన్తన్తి
 త్కైకాదశ రూపిణః | రక్తపిత్రం చాప్లుపిత్రం కామిలాం
 పాంశుతామపి | అస్థిజ్వరం పురాణంచ నాశయే న్నాత్ర
 సంశయః || అగ్నిదీప్తి కరంచైవ హ్యాయోబల వివర్ధనం |
 గర్భిణీ వృద్ధబాలానాం సౌకుమార్యం ప్రశస్యతే || కృశానో
 ర్భ్రంహణంబల్యం క్షీణవీర్య ప్రవర్ధనమ్ | భాషితం కామ
 దేవేన హ్యశ్వగంధారసాయనమ్ ||

తా|| పెన్నేరుగడ్డలు 20 పలములు మెత్తగచూడఁంచి 2 ద్రోణముల
 ఆవుపాలు ఆవునెయ్యి 1, ప్రస్థము వీటిని పకపాత్రయందునిచి అందువైచూణాణమును
 వైచి మృద్వగ్నిచే చిక్కనగువరకువండి 10 పలముల చక్కెరవైచి పక్వమగువరకు
 కాచి అందులవంగపట్టలవంగపత్రి నాగకేసరములు యాలకులు ధనియాలు ద్రాక్ష
 ఖజూరము ఛందనము జాజికాయ కచ్చూరములు గ్రంధితగరము తపక్షీరి త్రికటుక
 ములు కురుపేరు లవంగములు మేడి చవ్యము చిత్రమూలము వీటినిసమముగ కపకా
 ప్రమాణములుగ గ్రహించిహార్ణించిచేర్చి పక్వముగవండి $\frac{1}{8}$ ప్రస్థము తేనెచేర్చి కలిపి
 సాంగశీతలమునదీసి 15 దినములు ధాన్యపుటమిడి ప్రాతస్నానంకాలములయందు
 నేవించిన యేకాదశరూపములుగల వడ్విభక్షణము రక్తపిత్రము ఆప్లుపిత్రము కామిల
 సాంశువు అస్థిగతజ్వరము పురాణజ్వరము వీటిని నశింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీప్తి
 తేజస్సు బలము గర్భిణీ వృద్ధబాలారు పీల్లకు సుకుమారత్వము అగ్నిపుష్టి క్షీణవీర్యవృద్ధి
 వీటిని గలుగజేయు. నిది కామదేవునిచే జెప్పబడిన ఆశ్వగంధర సాయనముని
 యెరుంగవలయు.

క్షయలకు తాళకసిందూరము.

శ్లో|| శుద్ధతాళకచూర్ణంచ శిలాచూర్ణంసమంసమం | రక్తాకార్యాస
 సారేణ మర్దయిత్వా దినత్రయమ్ || మూషాయాం నిక్షిపే
 త్సర్వం సప్తవారం పుటంభవేత్ | సిందూరం హరితాళస్య
 చేంద్రిగోప ప్రభంభవేత్ || ఏతత్సర్వం సమాలోఽద్య నానా
 రోగేషు యోజయేత్ | పత్రపల్లీ రస్నైర్మృక్తం క్షేవృక్షయ
 వినాశకమ్ | గోక్షురస్యరస్నైర్మృక్తం రక్తక్షయవినాశకమ్ |
 నారికేళ సమాయుక్తం వాతక్షేప్మ క్షయాపహమ్ || హరితికీ
 చూర్ణ యోగే శ్వాసక్షయవినాశకమ్ | పిప్పలీచూర్ణ యోగేన

కాసక్షయవినాశకమ్ || సితయా మధునాయుక్తం పితృక్షయ
 వినాశకమ్ | నిర్దుండీచూర్ణసంయుక్తం కఫస్వరివినాశకమ్ ||
 నవనీతేన సంయుక్తం హిక్కాభర్ది నివారణం | మంజరీ సార
 సంయుక్తం చాతుర్దిక జ్వరాపహమ్ || తథార్జునత్వీకూర్ణేన
 శుక్ల మేహవినాశకమ్ | కార్వాసబీజచూర్ణేన బహుమూత్రం
 వినశ్యతి || శంఖచూర్ణేచసంయుక్తం క్రిమికుష్మవినాశకమ్ | అపా
 మార్గస్యసారేణగుదరోగంవినశ్యతి || వృశ్చికాశ్వాదిరస్నైర్మృక్తం
 మేహకృచ్ఛి వినాశకమ్ | ధూపచూర్ణేనసంయుక్తం గ్రహణీ
 దోషనాశకం || దాడిమీసుమసారేణ హిక్కాగ్రహణినాశకం |
 ఏతత్సమ్మూనితంచూర్ణం మయాపూర్వంచభాషితమ్ | తాళ
 సిందూరకంనామ్నా సర్వరోగ హరంపరమ్ ||

తా|| శుద్ధిచేసిన తాళకచూర్ణము శిలాజిత్తుచూర్ణము వీటినిసమముగఖిల్చుము
 నందునిచి యెర్రపత్తిఆకురసముచే 3 దినములునుడిఁంచి మూషయందునిచి 7 మార్లు
 పుటంబిడిన హరితాళకసిందూరము యింద్రగోపసమగు కాన్తిగలదగు దానిని కలిపి
 సర్వరోగములకు ప్రయోగించవలయు. అడెటులనిన పత్రపల్లీరసముచే పుచ్చుకొనిన
 క్షేవృక్షయ పల్లెరువేర్లరసముచే పుచ్చుకొనిన రక్తక్షయ నారికేళోదకముచే పుచ్చు
 కొనిన వాతక్షేవృక్షయ కరక్కాయచూర్ణముతో పుచ్చుకొనిన శ్వాసక్షయ పిప్పలి
 చూర్ణముతో పుచ్చుకొనిన కాసక్షయ చక్కెర తేనె వీటితో పుచ్చుకొనిన పితృక్షయ
 వావిలిచూర్ణముతో పుచ్చుకొనిన కఫజస్వరనాశము నెన్నతోపుచ్చుకొనిన యెక్కిళ్లు
 నాంతి మంజరీసారముతో పుచ్చుకొనిన చాతుర్దికజ్వరము మద్దిపట్టచూర్ణముతోపుచ్చు
 కొనిన శుక్లమేహము పత్తిబిత్తులుచూర్ణముతోనేవించిన బహుమూత్రరోగము శంఖ
 చూర్ణముతో పుచ్చుకొనిన క్రిమి కుష్ఠపు వృత్తరేణుఆకురసముచే పుచ్చుకొనిన గుద
 రోగము తేలుమణిచెట్టుఆకురసముతో పుచ్చుకొనిన మేహకృచ్ఛియు ధూపచూర్ణముతో
 పుచ్చుకొనిన గ్రహణీదోషము దాడింబపువ్వులరసముతో పుచ్చుకొనిన హిక్కా
 గ్రహణి యివి నిసర్తించు. ఇటుల అనుపానయుక్తముగ నేజించిన సర్వరోగములు
 నిసర్తించునని యెరుంగవలయు.

క్షయలకు వరాళాది లేవ్యాము.

శ్లో|| వరాళంవింశతిపలం త్సంచకోలంచతత్సమమ్ | మరిచంవింశతి
 పలంజోతిష్మత్పాశ్చతుష్పలమ్ | చతుష్పస్తిపలంతేహంచతు

ద్వోజేషలేపచేత్ | చతుర్భాగావశేషేన్ని సూషాయేవస్త్రి
 ఘాలితే | గుడస్య వింశతిఃపంచ శనై ర్మృద్వగ్నినాపచేత్ |
 సమ్యక్వాధేక సంజాతే శృంగాద్విప్రతివాపయేత్ | మధు
 ప్రస్థంసమూలార్థ్య ధాన్యమధ్యేనిధాపయేత్ | ఏతత్ప్రాశన
 మాత్రేన కాసశ్వాసాణ్ జయేన్నరః | క్షయంక్షయ కృతా
 న్వాస్యధిక్ బ్యరంభూతగ్రహంతథా | అర్థమాసప్రయోగేణ
 రాజయత్ప్రథావతి | ఉరరాగ్నిరయంతేనబడబాగ్నిసమో
 భవేత్ | మాంగల్యంబల్యమాయుష్యంసప్తధాతుబలప్రదం ||

తా|| అనంగములు 20 పలములు పంచకోలములు 20 పలములు మిరియాలు
 20 పలములు జ్యోతిష్పతివిత్తులు 4 పలములు వీటినిన్నియు 4 ద్రోణములనీళ్ళుయుందు
 నిచి నాలసపాలు మిగులనటులకాచి వడియగట్టి అందు 25 పలముల పాతబెల్లముకలిపి
 మరల వడియకట్టి మృద్వగ్నిచే మెల్లిగ లేవ్యాపాకముగవండి శృంగాద్వి చూణమును
 గలిపి ఆలేవ్యాను చల్లారినపిదప తేనె 1 ప్రస్థము గలిపి ధాన్యపుటంబిడి పిదప 2
 కాలముల సేవించిన కాస శ్వాస క్షయక్షయకృతవ్యాధులు జ్వరము భూత గ్రహములు
 అర్థమాసము సేవించిన రాజయత్ప్రగోగము వుదరము అగ్నిమాంద్యము వీటిని నశింపం
 జేయుటయే గాక మంగళము బలము ఆయుష్యము సప్తధాతువులను బలము వీటిని
 గలుగజేయు.

క్షయలకు క్షుద్రాహారితకీలేహ్యము.

శ్లో|| క్షుద్రాహారామృతానాసాదశములంచచిత్రకమ్ | కాసమద్దా
 బలై రంహో బలాహ్యతి బలాతథా | నిర్గుండి నై జయంతీచ
 భార్జీనాగర చవ్యకమ్ | ఏలేషాంచ సమాదాయ పంచవింశ
 త్పలంపుథక్ | చతుద్వోజే జలేషిస్తావచే దప్తావశేషితే |
 హారితకీ సహస్రంతు గోమూత్రే పాచ్యబగ్న్యరమ్ | గుడస్యచ
 తులంచైవ శోభయితావ్షివేత్తథా | నిర్గుండి భృంగరాజశ్చ
 హరిద్రార్చకమేవచ | ధాత్రీవాసా మృతాబ్రాహ్మి క్షుద్రా
 గ్నిశ్చపునన్నవా | పృథగావీఆధకంచైవ తథాతై లంఘుతం
 తథా | శనై ర్మృద్వగ్నినాసమ్య గ్నిపచే నృతిమాణిభుక్ |
 ఏలా త్వక్చిత్రకంచైవ ల్పంగం మరీచంఘనా | విభంగమబ

మూదాచ జీరక ద్వయనాగరమ్ | చిత్రకం హింగుకుష్ఠంచ
 త్రిఫలా లవణత్రయం | చవ్యం కర్కటశృంగీచ భార్జీపుష్క
 రకంచచా | ఏకై కంద్విపలంచూర్ణంభూషంతిత్పమంతథా |
 సువారేసు దినేచైవ షక్వంసమ్య క్షిదాపయేత్ | మధున
 శ్చాఫకండద్యాత్ స్నిగ్ధభాంజేనిధాపయేత్ | శంఖదండుభి
 నాదావైవ బ్రాహ్మణైః స్వస్థినాచనమ్ | దేనబ్రాహ్మణ
 నై ద్యాంశ్చ పూజయితావ్యుధాక్రమమ్ | ధాన్యరాశౌనిధా
 తవ్యం మాసంవాప క్షమేననా | ప్రాయశ్చిత్తం బలింతద్వా
 త్ప్రాతఃప్రాతస్తునేవనాత్ | ఉర్ధ్వశ్వాసంకాసరోగం హృద్రో
 గంచ బలక్షయమ్ | క్షయాన్వాదశ రోగాంశ్చ సర్వవ్యాధీ
 న్నిబర్హయేత్ | నాసాది ముఖరోగంచ గుల్మస్తేహ మహా
 దరమ్ | సాంఘంశోభం క్రిమింఛర్దిం హిక్మారోగం స్వర
 క్షయమ్ | మందాగ్నింవాలితిమిరం పంక్తిసూలంగళగ్రహం |
 ఆర్ఘాన్యప్త ప్రకారాణి భగంఠర మరోచకమ్ | క్షుద్రాహారీ
 తకీలేహ్యం చంద్రవాక్చస్త్రీభాషితమ్ ||

తా|| వాకుడు వేళ్ళు వివబాద్ధి వేళ్ళు తిప్పతీగ అడ్డపరము దశమాలములు చిత్ర
 మాలము కళివిందవేల్లు చిటిముటివేల్లు ఆమదపువేల్లు జిబిలికవేల్లు ముత్తనపులగవేల్లు
 వావిలివేల్లు తక్కాలివేల్లు గంటుభారంగి చవ్యము శొంఠి వీసెన్నియు వోటాకటి
 25 పలములుచేర్చి నలగదంచి అందు 4 ద్రోణములనీళ్ళుపోసి 8 వ పాలు మిగులు
 నటులకాచి పాతబెల్లము 1 కులము కలిపి వడియకట్టి పొయిమిదబెట్టి 100 కర
 క్కాయలు గోమూత్రములోవుడికించి ఆకాయలలోని గింజలుతీసివైచి ఆవలుపులుకమె
 యమునందువైచి మరియు వావిలికను గుంటగలగరాకు పచ్చిపసపు అడ్డపరము అల్లము
 పుళిరికెకాయలు మందూకబ్రహ్మీఆకు తిప్పతీగ జిల్లేడు వాకుడు గల్లేరాకు వీటి
 రసములు ప్రత్యేకముగ ఆధకప్రమాణముచేర్చి వేరేకుండయందునిచి కాచి ఆకమె
 యమునందుండు పిప్పిలీసి వైచి పిటిసన్నియుచేర్చి అందు నూనె ఆపునెయ్యి అధక
 ప్రమాణముచేర్చి లేవ్యాపాకముగవండి అందు దేలకులు ఆకుపత్రి అనంగపుచక్క
 లంపగములు మిరియాల తుంగముస్తలు వాయువిశంగములు వోమము జీలకర్ర నల్లజీల
 కర్ర శొంఠి చిత్రమాలము యింగువ చెంగలవ్వికోష్టు కరక తాడి పుళిరికెలు సైంధవ
 లవణము సౌవర్ణలవణము బిడాలవణము చవ్యము కర్కటకశృంగి భారంగి పుష్కర

మూలము వసయివియన్నియు ప్రత్యేకము రెండేసిపలములు మాణమును ఆలేహ్య పాకమానందుకలిపి చల్లారినపిదప భూపతిరసము 2 పలములు ఆధకము తేనెచేర్చి నేతికుండముందునిచి ధాన్యపుటంబిడి 1 మాసముగాని లేక 1 కక్షముగాని నేవించిన పూర్వశ్వాస కాననోగము హృద్రోగము బలక్షయము క్షయ ద్వాదశరోగములు సర్వ వ్యాధులు నానాదియఖనోగములు గుల్మము క్షీహరోగము మహోదరము పాండువు క్రమిరోగము వాతయెక్కిళ్ళు స్వభేదము అగ్నిమాంద్యము వాతతిమిరము పంక్తి కుల గళగ్రహము అష్టవిధాభ్యస్సులు భగందరము అరుచి యివియన్నియు నివర్తింను.

క్షయలకు బహ్మరాదిలేహ్యము.

శ్లో॥ బహ్మరవాళా బృహతీకురంట నిర్గుండితక్కారి శతాంఘ్రి మూలమ్ | ప్రత్యేకమేషాం పలకానివింశ ద్రోణోదకేనాష్ట గుణావళిష్టే | పక్ష్యేచభృంగశ్చకురంటబ్రహ్మీ పుచర్షవాచాపి సకాంపల్లి | ఆద్యేనసప్తేన రసేనమిశ్రం క్వాఢేనయోజ్యం ద్విగుణప్రమాణమ్ | ప్రథద్వయంచైవ గుడంచయోజ్యం లేహ్యంచపాకం కురుచాల్పసహ్శ్చ | త్రితూరకంచ త్రికటు త్రిజాతం రాన్నా ఫలత్రీణి సుపుష్కరాఖ్యమ్ || చిత్రనిశా భార్జనచాసరాజ భృంగీహరిద్రాతివిషాగజాఖ్యమ్ | గ్రంధిశ్చ దాళింబఫలంపటూనాం నుచూర్ణితంకర్షయుగప్రమాణమ్ | శీతేమధాన్యపలప్రమాణం లేహ్యందినేకర్షమితప్రమాణమ్ | ప్రభాతకాలే విధివద్భివగ్వరైః మహాక్షయం పంచవిధంచ కాసమ్ | శ్వాసంచదాహంచ కఫంచహిక్కాం లాలాత్పపా ఛర్దిచపాంశుమేషాం | మహిషాదరం యామకశంచక్షుద్రం నాభీరుదంమూర్చనకంచకంపమ్ | బహ్మరకాఖ్యంప్రబలంచ లేహ్యం సద్వోనిహంతి ప్రబలాంశ్చరోగైః ||

తా॥ నల్లతుమ్మచక్క అడ్డవరపువేళ్లు ములగవేళ్లు ములుగోరింటవేళ్లు వావిలి వేళ్లు తక్కడవేళ్లు పిల్లపీచరవేళ్లు యివియన్నియు ప్రత్యేకము 20 పలములుచేర్చి నలియగొట్టి ద్రోణమునీళ్ళుబోసి 8 వ భాగము మిగులుగుటులకాచి వడియకట్టి ఆకషాయమునందు 2 వీరెల పాతబెల్లముకలిపి వడియబోసి పోయిమీదబెట్టి అందు తుమ్మ యిగుళ్ళరసము అడ్డవరపాకురసము ములకాకురసము ములుగోరింటాకురసము వావిలిఆకు

రసము తక్కెలాకు రసము పిల్లపీచర రసము గుంటగలగరాకు రసము వల్లారాకు రసము గోరింటాకురసము గల్లేరాకురసము కాకరాకురసము యీరసములు ప్రత్యేకము అడ్డడుచేర్చి లేపాపాకముగవండి అందు సద్యక్షారము యవక్షారము వెలిగారము త్రికటుకములు త్రిజాతకములు నాగకేసరములు దుంపరాన్న త్రిఫలములు (పుష్కర మూలము) యిందుకుబదులు ఆముదపువేళ్ళు చిత్రమూలము వసపు భారంగి వస ఆవాల గుంటగలగరవేళ్ళు మానివసపు అతివస పిప్పలి పిప్పలిమూలము డాడిమచండ్లు వంచ లవణములు వీటినిన్నియు ప్రత్యేకము 2 కర్షములయెత్తుమార్ణించి కలిపి చల్లారినపిదప మానెడు తేనెచేర్చి ధాన్యపుటంబిడి ప్రాతఃకాలమునందు కర్షప్రమాణము పుచ్చు కొనిన మహాక్షయ పంచవిధకాసలు శ్వాస దాహము కఫము యెక్కిళ్లు చొంగపడుట దప్పి వాంతి పాండువు మేహము మహోదరము యామకము నాభియంచూసి మూర్చ కంపము యివియన్నియు నివర్తింను.

క్షయలకు వాసాదిలేహ్యము.

శ్లో॥ వాసాహ్యశర్క బృహతీ నిర్గుండి కంటకారికా | పృథగ్వింశ త్పలంచైవ ద్విద్రోణే నలిలేవచేత్ | అష్టభాగావ శేషేతు తులార్థంగుడనంయుతం | వాసాకురూటకార్కాచ గుడూచీ కాసమర్దకా | అశర్కభృంగీనిర్గుండి స్వరసంకుడుపంపృథక్ | ఘృతంచ కుడుపంచైవ తైలస్య కుడుపంక్షిపేత్ | దర్వాశ్చ చాలోడ్యవివచే త్సమ్యక్పాకంచకారయేత్ | భార్జికర్కట శృంగోశ్చ ప్రత్యేకంద్విపలంభవేత్ | పిప్పలిపిప్పలిమూలం చవ్య చిత్రకనాగరం | జటిలా సైంధవంచైవ చాతుర్జాతక మేవచ | తాలీసపత్రం మరిచం పొష్కరం త్రిఫలాయుతం | ప్రత్యేకం పలికాభాగా సూక్ష్మమార్ణంతు కారయేత్ | ప్రక్షిప్యమాషీకంప్రథం శీతేతస్మిన్వినిక్షిపేత్ | స్నిగ్ధంభాంష స్థితంతత్తు ధాన్యరాశౌనిధాపయేత్ | అక్షమాత్రప్రమాణేన భక్షయే త్ప్రతిరోగితః | ప్రబలం క్షయరోగంచ కాసం శ్వాసంచనాశయేత్ | హృద్రోగగుల్మహిక్కాన్యః క్షీహనాహ మనోరుజః | మాంసమాత్రోన్మోసంచైవ సర్వవ్యాధినాశనం ||

తా॥ అష్టసరసుసమూలము దుష్టుపుసమూలము తీగము సైలుసమూలము ములక వేళ్ళు వావిలివేళ్ళు వాకుడువేళ్ళు వీటినిన్నిటిని ప్రత్యేకముగ 20 పలములుచేర్చి 2 ద్రోణములనిశ్శయించువైచి 8 ప భాగము మిగులునటులకాచి ఆవేళ్ళను తీసివైచి ఆకషాయము వడియగట్టి అందు 50 పలములు పాతబెల్లముకలిపి వడియగట్టి అందు అష్టసరపాకురసము తవ్వెడు దుష్టుపాకురసము తవ్వెడు జిల్లేడుసమూలరసము తవ్వెడు తిప్పతీగరసము తవ్వెడు కసివిందాకురసము తవ్వెడు ములము సైరసము తవ్వెడు గుంటగలగ రాకురసము తవ్వెడు వావిలిఅకురసము తవ్వెడు నెయ్యితవ్వెడు నూనెతవ్వెడు వీటినిన్ని టినిచేర్చి లేహ్యపాకముగవండి గంటుభారంగి కర్కాటకశృంగి యివి రెండు 2 పల ములు పిప్పళ్ళు పిప్పలిమూలము చవ్యము చిత్రమూలము శొంఠి వస సైంధవలవణము యాలకులు లవంగపుచెక్క ఆకుపత్రి నాగకేసరాలు తాళిసపత్రి మిరియాలు పుష్కర మూలము కరక తాడి పుళికిలు వీటిని వెవ్వేరుగ వొక్కొక్కపలమువంతున చూర్ణించి ఆ లేహ్యమునందువైచి తేనె 1 ప్రస్థముచేర్చి కలిపి చమరుకుండయందునిచి ధాన్యపుట మిడి తాండ్రకాయంతప్రమాణము సేవించిన ప్రబలమగు క్షయ కాస శ్వాస హృద్రోగము గుల్మము హిక్క ఆగ్బస్సు స్లిహము మాంసము ఆంత్రవృద్ధి యివియన్నియు మానును.

క్షయలకు కూడాండఘృతము.

శ్లో॥ కూశ్మాండ కరసంప్రస్థం ధాత్రీవాళా శతావరీ । విదారీక్షుర సంక్షీరం ప్రస్థంప్రస్థం ఘృతంతిథా ॥ మృద్వగ్ని నావచేత్సర్చి ర్మధుప్రస్థార్ధ మేవచ । వ్యోవంజాజీతుగాక్షీరి మధుకం కృష్ణ జీరకమ్ ॥ త్రిజాతకం జటాకువం ముస్తా శై లేయచందనం । శారబోశీరరాస్నాశ్చ శతపుష్పాబలాత్రయం ॥ కర్షమాత్రంతు సంయుక్త తత్సర్వంఘృతభాజనే । క్షయకాసజ్వరాన్యూర్వా రక్తపిత్తజ్వరావహం॥ మూత్రాఘాతంప్రమేహంచ హృద్రోగం రక్తగుల్మకం । యోనిదోషంరజోదోషం పుష్టిదంబలనర్ధనం ॥ వంధ్యాచలభలేగర్భం పుమాంశ్చసపుమాణభవేత్ ॥

తా॥ పండుగుమ్మడికాయలరసము 1 ప్రస్థము పండుపుళికికాయలరసము 1 ప్రస్థము అష్టసరపాకురసము 1 ప్రస్థము చల్లగడ్డరసము 1 ప్రస్థము నేలగుమ్మడిగడ్డ రసము 1 ప్రస్థము చెరుకురసము 1 ప్రస్థము పాలు 1 ప్రస్థము వీటిని కలియబోసి అందు నెయ్యి 1 ప్రస్థముచేచి అందు త్రికటుకములు జాజికాయలు తపక్షిరి యష్టి మధుకము నల్లజీలకఱ్ఱ యాలకులు లవంగములు లవంగపత్రి జటామాంసి చెంగల్వకోష్ఠి

తుంగముస్తలు రక్తచందనము చందనము గూడపాలవేళ్ళు వట్టివేళ్ళు సన్నరాస్న సదాప ముత్తవపులగములు మూడు వీటిని ప్రత్యేకము 4 మాడలయెత్తు చూర్ణించి ఆ ఘృతమునందు కలిపి సన్నపుమంటచే ఘృతపాకముగకాచి చల్లారిన పిదప అర్ధ ప్రస్థము తేనెచేర్చి కర్షమాత్రముసేవించిన క్షయ కాస జ్వరములు మూర్ఛ రక్తపిత్తము జ్వరము మూత్రాఘాతము బహుమూత్రము హృద్రోగము రక్తగుల్మము యోనిదోషము రజోదోషము వీటిని బోగొట్టుటయేగాక పుష్టి బలము వీటిని గలుగంజేయు. మరియు వంధ్యయును గర్భిణును ధరించు.

క్షయలకు వాసాఘృతము.

శ్లో॥ వాసామృతాభృంగరాజ కాసమర్దనిదీగికాః । సంక్షుధ్యరసమాదాయ ద్విగుణేనర్పిషత్తథా ॥ భార్యోవిశంగత్రిఫలా రాస్నాన్వోషయవాహ్వాకం । కర్కాటకాఖ్యంమతిమాణా చూర్ణీకృత్యపచేద్విషక్ ॥ శ్వాసంక్షయమనృక్ప్రీత్యం హృద్రోగంవిషమజ్వరం । పంచసారమిదంసర్పిః పంచకాసనివారణమ్ ॥

తా॥ అష్టసరపురసము తిప్పతీగరసము గుంటగలగరసము కసివిందాకురసము వాకుడురసము యివియన్నియు సమముగ వొకటొకటికి ప్రస్థ ప్రస్థము అందు 2 ప్రస్థ ములు నెయ్యిచేర్చి వీటియందు భారంగి వాయువిశంగములు త్రిఫలములు సన్నరాస్న త్రికటుకములు యవక్షారము కర్కాటకశృంగి వీటినిన్నియు సమాంశములుగచూర్ణించి నేతికి యెనిమిదోపాలుచేర్చి సుపక్వావనండి పిదప సేవించిన శ్వాస క్షయ రక్త పిత్తము హృద్రోగము విషమజ్వరము పంచకాసలు వీటిని నివర్తించు.

అశ్వగంధాది ఘృతము.

శ్లో॥ అశ్వగంధాశతపలం బలాగోక్షూరకన్యచ । పునర్ణవాయూః మూలానాం పలానిదశకల్పయేత్ । శతావర్యాబిదార్యాశ్చ గుళూచ్యాయవమాషయోః । పట్టలూనిచపంచానాం పృథ క్తేమాంసమాహరేత్ ॥ షట్త్రింశ స్మానికేతోయే షడంశ పరి శేషితే । పచేత్త్రిమానికాసర్పిః పయసాద్విగుణేనచ ॥ పిష్ట్యా కల్మానిమాణ దద్యా త్కార్షికాంశ్చ పృథక్ పృథక్ । త్రిజా

తకంత్రికటకం రాన్నాయామధుకస్యచ || సమంగోక్షీరయో
 శ్చాపి క్షీరశుక్లా జమోదయోః | వప్యకస్యచ మృద్వీకా
 మంజిష్ఠా రామతస్యచ || వనోత్పలై స్తథాసమ్య క్కనై
 ర్భృద్వగ్నినాపచేత్ | ఘృతంగుడేననిర్మభ్య ఘృతాఢేననిధా
 పయేత్ || మాసంధాన్యేస్థితంపీత్వా మహావ్యాధిర్విముచ్యతే |
 ఏకాదశ స్వరూపాంశ్చ క్షయాశ్చైత ద్వ్యపోహతి || ఊసు
 స్తమ్మే చిరగతే రక్తపితే చిరోద్ధితే | పురాణ జ్వరదాహేచ
 నర్పిరేతగనత్తమం || వలీఫలితకాలిత్వస్సైమిత్వస్వరనై కృతం ||

తా|| పెన్నెరుగడ్డ 100 పలములు చిట్టానుట్టి పల్లెరు తెల్లగలిజేరువేళ్ళు యివి
 ప్రత్యేకము 10 పలములు పిల్లిపీచర తెల్లనేలగుమ్మడు తిప్పతిగ యవలు మినుములు
 యివి ప్రత్యేకము 6 పలములు వీటినిన్నియుచేర్చి 36 మానికెలనీళ్ళయందునిచి
 6 వ భాగము మిగులునటులకాచి వడియగట్టి అందు 3 మానికెల నెయ్యి 6 మానికెల
 పాలుచేర్చి ఘృతపక్వముగకాచి అందు త్రిజాతములు త్రికటుకములు సన్నరాన్న
 యష్టిమధుకము చండ్ర వట్టివేరు తెల్లనేలగుమ్మడువేరు వోమము అజామోదము ద్రాక్ష
 మంజిష్ఠ పేల్చినయింగువ వీటినిన్నిటిని కర్షప్రమాణము చూర్ణించి అందుచేర్చి అడవి
 పిడకలచే మృద్వగ్నియందు వండి ఆ ఘృతమునకు సగము బెల్లము చేర్చిన సిద్ధమగు పిదప
 1 మాసము ధాన్యపుటమిడి నేవించిన మహావ్యాధులు యేకాదశక్షయలు పూరుస్తంభ
 వాతము రక్తపితము పురాణజ్వరము దాహము మొదలగునవి నివర్తించు.

క్షయలకు ఆర్ద్రకఘృతము.

శ్లో|| ఆర్ద్రకస్యరసద్రోణే సమంక్షీరంఘృతాఢకం |
 పిష్టైర్యవాసీసిందూత్థ దీప్వకద్వయహింగుభిః ||
 పక్వంహాన్తిక్షయంశోభా మర్పాన్సిగ్రహణీమపి ||

తా|| ద్రోణప్రమాణముగల అల్లపురసమునందు 1 కోణముపాలు 1 అఢకము
 నెయ్యిచేర్చి వోమము నైంధవలవణము క్రోశాణివోమము తెల్లయింగువ యింగువ
 వీటిని చూర్ణించి అందువైచి ఘృతపక్వముగవండి నేవించిన క్షయ వాపు అర్చుస్సు
 గ్రహణి వీటిని నశింపజేయు.

పరాశర ఘృతము.

శ్లో|| యష్టేబలాగుడూచీచ పంచమూలంసమాంశకం |
 క్వాఢేనసదృశంధాత్రీ రసంచేక్షురసంతథా |
 విదార్యాయారసంచైవ ఘృతంచ సమభాగకం |
 క్షీరందధిసమంచాత్ర నవసీతంతుతత్సమం ||
 ద్రాక్షాతాలినసంయు క్తం పఞ్చావళాభేనయోజయేత్ |
 సిద్ధంఘృతంచవాసీయే నస్యేవస్తాప్రదాపయేత్ ||
 హరతేరాజయత్కొణం వాండురోగంచదారుణం |
 హలీమకార్యసీనిత్యం రక్తపిత్రనివారణం |
 లేపనందుష్టవీసర్ప పిత్రదగ్ధప్రణాపహమ్ ||

తా|| యష్టిమధుకము ముత్తనపులగ తిప్పతిగ పంచమూలములు వీటినిన్నిటిని
 సమాంశములుగవైచి కషాయము బెట్టి ఆ కషాయమునకు సమము వుళిరికరసము చెరుకు
 రసము నేలగుమ్మడురసము నెయ్యి పాలు వెన్న వీటిని ప్రత్యేకముగ కషాయమువకు
 సమముగజేర్చి ద్రాక్ష తాలినపత్రి కరక పరిమితముగచేర్చి ఘృతపక్వముగకాచి
 నస్యము పానము వస్తికగ్ర్మ యివి జేసిన రాజయత్కొణ పాండురోగము హలీమకము
 అర్చుస్సు రక్తపిత్రము వీటిని నశింపజేయుటయే గాక లేపనమువలన దుష్టవిసర్పములు
 దగ్ధప్రణములు యివి నివర్తించు.

జలాద్య ఘృతము.

శ్లో|| జలద్రోణేవిపక్తవ్యం యావత్పాదావశేషితం |
 విప్పలీచందనంలోధ్రం హ్రీబేరోశీరపర్పటం |
 పాతాభూసింబయష్టాహ్వ త్రాయంతీలముత్పలం |
 ముస్తకేంద్రయవాశుంఠీ కటుకంసుదుగాలభా |
 త్వక్ష్మత్రంనృషమూలంచ కల్పైరర్థపల్లెర్బివక్ |
 అజాక్షీరేణతూష్ణేన ఘృతిప్రస్థంవిపాచయేత్ |
 హంతియత్కొణమత్కుగ్రం రక్తపిత్రంత్రిదోషజం |
 శ్వాసకాసక్షతక్షీణ దాహశోకరుజాపహమ్ ||

తా|| 1024 తులముల వుదకమునందు పిప్పలి రక్తచందనము లొడ్డుగచక్క
 మరువేరు వట్టివేరు సర్పాటకము ఆగశుంఠి నేలవేము యష్టిమధుకము కలుకానుగ

నల్లకలవ తుంగములైలు కొడికపాల శొంఠి కటుకరోహిణి దూలగొండి దాల్చిన్ని అడ్డపరపువేరు యియన్నియు ప్రత్యేకము 2 తులములు నలియగొట్టివైచి 4 వ పాలు మిగులునటులకాచి ఆ కషాయమునకు సమముగకాచిన మేకపాలు 1 ప్రస్థము నెయ్యి చేర్చి ఘృతవక్రముగకాచి పుచ్చుకొనిన క్షయ త్రిదోషమువలన పుట్టిన రక్తపిత్తము శ్వాస కాస క్షతక్షీణత దాహము శోకము వీటిని నివర్తింపజేయు.

క్షయలకు పిప్పల్యాసవము.

శ్లో॥ పిప్పలీమరించవ్యం హరిద్రాచిత్రకోఘనః | విడంగంక్రముకో లోధిః వాతాధాత్నైలవాలుకం | ఉశీరం చందనంకుంఠం లవంగం తగరంతథా | మాంసీత్వగేలా పత్రంచ ప్రియంగు ర్నాగకేసరం | ఏషామథపలాన్భాగా సుస్మక్షుచూర్ణీకృతా న్యుభాణ | బలద్రోణ్డ్యయేషీప్తా దద్యాద్గుడతులాత్రయం | ఏతానిదశధాతక్యా ద్రాక్షాషష్టిపలాభవేత్ | ఏతాన్యేకత్ర సంయోజ్య మృద్భాంజేచ వినిషీవేత్ | జ్ఞాత్వాగత రసం సర్వం పాయయే దగ్న్యవేక్షయా | క్షయం గుల్మోదరం కార్యం గ్రహణీం పాండుతాంతిథా | అర్కాంసి నాశయే చ్చీఘ్రిం పిప్పత్యాద్యాసవస్స్వయమ్ |

తా॥ పిప్పళ్ళు మిరియాలు చవ్యము వనపు చిత్రమాలము తుంగముస్తలు వాయువిడంగములు పోకలు లొద్దుగ అగళుశొంఠి పుళిరికెవలుపు నూగుదోస వట్టివేరు చందనము శోఘము లవంగములు గ్రంధితగరము జటాహంసి లవంగవట్ట యేలకులు ఆకుపత్రి లేలవేరు నాగకేసరములు వీటిని సమముగ ప్రత్యేకము 1/2 పలమువంతున చేర్చి మెత్తగచూర్ణించి 2 ద్రోణముల వుదకమునందునిచి అందు 300 పలములబెల్లము ఆరెపువ్వు 10 పలములు ద్రాక్ష 60 పలములుచేర్చి మట్టికుండయందునిచి ఆకుండ ముఖమును బంధించి 1 మాసముగాని లేక 1 పక్షముగాని వుంచి పిదప అగ్నిబలాను సారముగనేవించిన క్షయ గుల్మోదరము కార్యము పాండువు ఆర్యస్సు వీటిని శీఘ్రి ముగ నశింపజేయు.

ద్రాక్షా స వ ము.

శ్లో॥ మృద్వికాయాస్తురాధంతు ద్విద్రోణేఽపాంవిపాచయేత్ | పాదశేషేకషాయేచ పూతేశీతేప్రదాపయేత్ |

గుడస్యద్వితులాభావి ధాతక్యాఘృతభాజనే | విడంగంఫలినీకృష్ణా త్వగేలాపత్రకేసరం | మరిచంచభిషక్పూర్ణం సమ్యగ్దత్వావిచక్షణః | ఊపేచ్చపలికైర్భాగైః స్థావయేచ్ఛాతపేవినే | తతోయథాబలంపీత్వా కాసశ్వాసగళామయాణ | హన్తియత్కాణమత్యుగ్ర ముచస్సంధానకారకం | చతుర్భాగోద్రాక్షాయా ధాతకీమత్రకేనచ | ప్రయచ్ఛన్తితతోవీర్య మేతస్యోచ్చైఃప్రజాయతే ||

తా॥ ద్రాక్ష 50 పలములు 2 ద్రోణముల నీళ్ళయందునిచి 4 వ భాగము మిగులునటుల కషాయముకాచి చల్లార్చి వడియకట్టి అందు 200 పలముల పోతబెల్లము 20 పలముల ఆరెపువ్వుచూర్ణమువైచి నేతితోమాగిన కుండయందునిచి అందు వాయు విడంగములు కానుగ పిప్పళ్ళు లవంగవట్ట యేలకులు ఆకుపత్రి నాగకేసరములు మిరి యాలు వీటిని ప్రత్యేకము పలప్రమాణముచేర్చిచూర్ణించి వైచి 1 దినము యెండలో వునిచి పిదప బలానుసారముగనేవించిన కాసశ్వాసలు గళరోగములు రాజయత్కృ తురఃక్షతము వీటిని నశింపజేయు. కొండరు వైద్యులు ద్రాక్షకు 4 వ భాగము ఆరెపువ్వు చేర్చుకొనవలయునని వచించిరి.

ఖిష్టా రా స వ ము.

శ్లో॥ పంచప్రస్థంసమాదాయ ఖిష్టారస్యవిచక్షణః | ద్రోణాంభసివచేత్సమ్యక్ తతోత్తార్యచగాలయేత్ | కుంభంసుధూపితంకృత్వా ప్రక్షిపేత్తరసంశుభం | హనుషాతాన్రుపుష్పీచ కషాయంతత్రనిషీవేత్ | ద్వారంనిరుధ్యసుదృఢం నిషీవేద్వసుథాతలే | నప్తకద్వయయోగేన సిద్ధోయమాసవోరసః | గోగ రాజంతథాశోఘం ప్రమేహంపాంఘకామిలాం | గ్రహణీంపంచగుల్మార్యో నాశయత్కృత్రినేగతః ||

తా॥ ఖిష్టారములు 80 పలములు ద్రోణప్రమాణోదకమునందు వైచి పండి వాటిని తీసి పండియకట్టి గూపితముగు కుంభమునందు పైకషాయమునువైచి బోడతరము

ధాతకేపుష్పము వీటిని కషాయము బెట్టి అందువైచి కుంభముమాతనినిబిగించి 14 దినములు భూమియందుబెట్టిన సిద్ధముగు. పిదప నేవించిన క్షయ వాపు ప్రమేసము పాండు కామిల గ్రహణి పంచగుల్మములు ఆర్చస్సు వీటిని నివర్తింపజేయు.

క్షయలకు సూర్యప్రభావ ఘృటికలు.

శ్లో॥ దార్ద్రవ్యోపవిడంగచిత్రకవచా వీతాకరంజామృతా । దేవా హ్యతి విపాత్రివృత్సకటుకా కుస్తుంబరుః కారవీ । ద్వౌక్షాకా లనాత్రయంగజకణాచవ్యతధారుష్కరః । తాళీనంకణమూల పుష్కరజటా భూనిమ్బుసంజ్ఞైర్ముతం । భార్జ్జిపద్మక జీరకోశ కుటజో దస్తీత్వచాభద్రకం । సర్వంకర్షసమాంశకంసుభిషజా సూక్ష్మంచ సంచూర్ణితం । తర్వత్పంచ పలంవరా గిరిజతు స్యాత్పంచముష్టిఃపురో । ధ్లోహస్యాద్విపలంపలద్వయమథో తాప్యస్య సంమిశ్రితం । క్షీప్తాప్వంచ పలాని శుభ్రాసికతా వంశ్యంపలంయోజితం । త్వేక్షైకత్రిసుగంధపస్తుపలికంక్షౌద్రై ర్ఘృత్తైర్లహవత్ । ఏకీకృత్యసమాంశమేవ ఘృటికా కార్యా నువ్ణోన్మితా । సాచబ్రహ్మ ముఖాంబుజ ప్రకటితా సూర్య ప్రభానామతః । శోషంకాస మురఃక్షతంస తమకం పాండ్వా మయం కామిలాం । గుల్మం విక్రధి పార్శ్వశూల ముదరం స్త్రీషుక్షయంతక్రిమిణా । కుస్థారో విషమజ్వర గ్రహణికా మూత్రగ్రహం నాశయే । ర్భుక్త్వైకాం ఘృటికాం ప్రహృష్ట మనసాయోజ్యంయదేష్టాశనం । నాస్త్యేతత్సమహాక్షధంత్రీ జగతి చక్రేహితం ప్రాణినా । ముద్దామ ప్రమదామ దర్శి పదరాట్ సింహస్తు సూర్యప్రభా ॥

తా॥ మానిషసపు శోఠి పిప్పలి మిరియాలు వాయువిడంగములు చిత్రమాలము వన పసుపుగోరింట కానుగ తిప్పతీగ దేవదారు అతివన తెగడ కటుకరోహిణి ధని యాలు ఓమము యవక్షరము వెలిగారము సైంధవలవణము బిడాలవణము కాచలవణము గజపిప్పలి చవ్యము జీడివిత్తులు తాళినపత్రి పిప్పలిమూలము పుష్కరమూలము జటా మాంసి నేలవేము భారంగి తామరకాడలు జీలకఱ్ఱ జాజికాయ కొడిశపట్ట దస్తీపట్ట భద్రముస్తాం యివియన్నియు ప్రత్యేకము 1 తులము త్రిఫలములు 20 తులములు

శిలాజిత్తు 20 తులములు గుగ్గిలము 8 తులములు లోహము 28 తులములు సువర్ణమాక్షి కము 8 తులములు చక్కెర 20 తులములు తపక్షీరి లవంగపట్ట అకుపత్రి యేలకులు యివి ప్రత్యేకము 4 పలములు వీటినిచ్చిచి మైత్తగచూర్ణించి అందు తేనెనెయ్యి చేర్చి లేన్యామువలెజేసి 1 తులప్రమాణము వటుకములుజేసిన నవి సూర్యప్రభావ గుటిక లనంబడు. నిది బ్రహ్మయొక్కముఖమువలన ప్రకాశముయనదని యెరుంగవలయు, నిది నేవించిన క్షయ కాస పురఃక్షతము తమకశ్వాస పాండుపు కామిల గుల్మము విక్రధి పార్శ్వశూల పుదరము స్త్రీలయొక్కక్షయ క్రిమిగోగము క్షుణ్ణుపు ఆర్చస్సు విషమ జ్వరము గ్రహణి మూత్రబంధము వీటిని నశింపజేయు. (1 మాత్రను భక్షించి యదే ఘ్నముగ భుజించవలయు.)

లఘుశివ ఘృటికలు.

శ్లో॥ కౌటజంత్రీఫలానిబం షటోలఫననాగరైః । భావితానీదశా హాని రసైద్దివిత్రిగుణానిచ । శిలాజతుపలాస్యష్టా తావతీనిత శర్కరా । త్వక్క్షీరీ పిప్పలీధాత్రి కర్కటాఖ్యా పలోన్మితా । నిడగ్గీ ఫలమూలాభ్యాం పలంయుంబ్యాత్రిజాతకాణా । మధు త్రిఫలసంయుక్తా కుర్యాదక్షుగమాఘుటీ । దాడినూల్లు వయః క్షీర రసయాష సురాసవాణా । తాన్భక్షయిత్వా నుపిబే న్నిరన్నో హితభక్ష్యభాక్ । పాండుకృష్ణజ్వరస్లీహ తమకారో భగంధరం । నాశయే న్ముత్రకృధ్రాణి మూత్రస్థాన విబం ధనుత్ । యద్యత్రమేళితంయేన కాస్తలోహంతథాభిభకం । పలంపలంచ మిళితం తదాస్యాత్కి మతఃపరం । తీవ్రదుఃఖ ప్రదంపాండు ప్రమేహమపరిగ్రహం । రాజరోగంచవ్యాధించ జయేదితికిమద్భుతమ్ ॥

తా॥ కుద్దిజేసిన శిలాజిత్తు 8 పలములు కొడిశపట్ట కరక తాడి పుశిరికలు వేప పట్ట చేరుపొట్ల తుంగముస్తలు శోఠి వీటికషాయముచే 10 దినములు భావనజేసి అందు 8 పలములు కలకండ తపక్షీరి పిప్పళ్లు పుశిరికెవలపు కర్కాటకశృంగి యివి ప్రత్యేక ముగ 1 పలము వాకుడుసమూలము 1 పలము లవంగపట్ట లవంగపత్రి యేలకులు యివి ప్రత్యేకముగ 3 పలములు వీటినిచేర్చి చూర్ణించి తేనెచేర్చి అక్షప్రమాణ వటుకములు జేసి భక్షించి పిదప దాడినుపండ్లరసము పాలు రసము యూషము మద్యము ఆసనము వీటిని పానముజేసిన అన్న ద్వేషముగలవాడు హితముగ భుజించుటయే గాక పాండుపు

కృష్ణాపుష్టిహామ తమకము అగ్నుస్సు భగందరము మాత్రకృచ్ఛము వీటిని నశింపం జేయు. మరియు యీ మాత్రల మధ్యమునందు కాంతభస్మము లోహభస్మము అభృత భస్మము వీటిని ప్రత్యేకముగ పలకమాణము మిలితముజేసి భక్షించిన తీద్రదుఃఖములు గలుగంజేసెడు క్షయ పాండువు నగ్నమేహములు అనేకవ్యాధులు వీటినినశింపంజేయు.

ద్రాక్షాది చూర్ణము.

శ్లో॥ ద్రాక్షాలాజసితోత్పలంసమధుకం ఖర్జూరగోపీతుగా ।
ప్రీబేరామలకాబ్జచందనకణో శీరంచతుర్జాతకం ।
వేల్లంగోక్షురధాన్యనాగరిశతీ కర్పూరతాళీపకై ।
శ్శూర్ణంశర్కరయాసమంక్షయహారం సంసేవయేత్సర్పిషా ॥

తా॥ ద్రాక్ష పండ్లు బొరుగులు తెల్లకలువదుంప యష్టిమధుకము ఖర్జూరపండ్లు కాలెనుముపాలు తపక్షీరి కురువేరు వుశిరికపవ్వు తుంగముపైలు శ్రీగంధము పిప్పళ్ళు యేలకులు లవంగములు నాగకేసరములు పత్రికలు వాయువిశంగములు ధనియాలు పల్లెరుకాయలు శొంఠి నల్ల అతివన కర్పూరము తాలినపత్రి వీటిని సమాంశములుగ వైచి చూర్ణించిన వస్త్రీఘాలితముజేసి దీనికి సమము చక్కెరకలిపి పేరిన నేతిన నేవించిన క్షయరోగము నశింపు.

క్షయలకు ఏలాదిచూర్ణము.

శ్లో॥ ఏలావత్రం నాగపుష్పం లవంగం భాగస్తేష్విమాంబౌచ ఖర్జూర కస్య । ద్రాక్షా యష్టిర శర్కరా సిప్పలీనాంచత్వార్యేతత్ తేక్షాద్రయ క్షయేశ్యాత్ ॥

తా॥ ఏలకలు లవంగపత్రి నాగకేసరాలు లవంగములు యివి ప్రత్యేకముగ 1 భాగము ఖర్జూరము 2 భాగములు ద్రాక్ష యష్టిమధుకము పిప్పలీ వీటినినయియు ప్రత్యేకము 4 భాగములుచేర్చి చూర్ణించి 4 భాగములు చక్కెరచేర్చి తేనెతోసేవించిన క్షయరోగములు మానును.

అశ్వగంధా చూర్ణము.

శ్లో॥ అశ్వగంధా దశపలం తదర్ధం నాగరాన్వితం । తదర్ధం కణ సంయుక్తం మరిచంచ తదర్ధకమ్ ॥ చాతుర్జాతం వరాంగంచ భార్గి తాళీపపత్రకమ్ ॥ కచోరాజాజికైటర్యం మాంసీకంకోల

ముస్తకమ్ ॥ రాన్నాకటుకరోహిణ్యా జీవంతికుష్ఠకంతథా । ప్రాయః కర్ష మితంచూర్ణం చూర్ణేన సమశర్కరా । ప్రాతః కాలేత్పిదంచూర్ణం జలేనోష్ణేనసేవయేత్ ॥ వాతపిత్తక్షయే చైవ హ్యజాగోఘృతసంయుతం । క్షేషక్షయేక్షాద్రయ క్తం నవసీతేనమేహజితే ॥ శిరోభ్రమణ పితార్తే గోక్షురేణ సమన్వితం । క్షతక్షీణ స్వదేహస్య విశేష బలవర్ధనమ్ ॥ మేదో రోగంచ మందాగ్నిం కుక్షీశూలో దరాపహం । అనుపాన విశేషేణ సర్వరోగ హరంపరమ్ ॥

తా॥ పెన్నెరుగడ్డ 10 పలాలు శొంఠి 5 పలాలు పిప్పలి 2 1/2 పలము మిరియాలు 1 1/4 పలము (చాతుర్జాతమునగా యేలకులు లవంగాలు ఆకుపత్రి నాగకేసరాలు) లవంగాలు భారంగి తాలినపత్రి కచోరములు జాజికాయలు కాయఫలము జటామాంసీ కంకోలములు తుంగముపైలు సన్నరాన్న కటుకరోహిణి జీవన్తి క్షోష్ణ వీటినినయియు కర్షప్రమాణములుగచేర్చి చూర్ణించి యీ చూర్ణమునకు సమముగ చక్కెరచేర్చి ప్రాతఃకాలమునందు వ్రష్టాదకముచే నేవించవలయు. వాతపిత్తక్షయయందు మేక నెయ్యి లేక ఆవునెయ్యి వీటితోసేవించవలయు. క్షేషక్షయయందు తేనెతోసేవించవలయు. మేహరోగమునందు వెన్నతో నేవించవలయు. మరియు శిరోభ్రమణ పిత్తమునందు గోక్షురచూర్ణముతో నేవించవలయు. మరియు మేదోరోగము అగ్ని మాంద్యము కుక్షీశూల వృధరము వీటిని నశింపంజేయుటయేగాక అనుపానయుక్తముగ నేవించిన క్షతక్షీణదేహమునకు విశేషబలమును గలుగంజేయు.

కర్పూరాది చూర్ణము.

శ్లో॥ కర్పూరరోచకంకోల జాతీఫలదల్లై స్సమైః । లవంగమాంసీమిరిచైః కృష్ణాశుంఠీవివర్ధితైః ॥ చూర్ణంసితాసమంహృద్భ్యం సదాహక్షయకాసజితే । వై వర్ణ్యవీననశ్వాస చ్చర్దికంతామయాపహమ్ ॥ ప్రయుక్తంచానుపానై ర్వా భేషజద్వేషిణాంహితమ్ ॥

తా॥ పచ్చకర్పూరము చాల్పిన్ని కంకోలములు జాజికాయ జాపత్రి వీటిని ప్రత్యేకముగ 1 భాగము లవంగము 1 భాగము జటామాంసీ 2 భాగములు మిరియాలు 3 భాగములు పిప్పళ్లు 4 భాగములు శొంఠి 5 భాగములు వీటినినయి యి నేకముగ చూర్ణించి చూర్ణమునకు సమము చక్కెరచేర్చి నేవించిన దాహము క్షయ కాస

వైష్ణవ్యము పీనస పుబ్బసము వాంతి కంఠరోగము మరియు అనుపానభేదములచే నేవించిన నమస్తరోగములు నివర్తించు.

త్రికల్పాది చూర్ణము.

శ్లో॥ త్రికటుత్రిఫలై లాభి ర్జాతీఫలలవంగకైః |
నవభాగోన్మితై రేతై స్సమంతీక్ష్యంమృతంభవేత్ |
సంచూర్ణ్యలోడయేత్ప్రదే నిత్యంయస్సేవ తేనరః |
కాసంశ్వాసక్షయంమేహం పాండురోగంభగంధరమ్ |
జ్వరమందానలంశోధం సంమోహంగ్రహణీంసయేత్ |

తా॥ శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు కరక తాండ్ర పుశిరికలు యేలకులు జాజికాయ లవంగాలు వీటిని సమభాగములుగ చూర్ణించి చూర్ణమునకు సమము పుష్కభస్మము వైచి కటిపి తేనెతోనేవించిన కాస శ్వాస క్షయ మేహము పాండురోగము భగం దరము జ్వరము మందాన్ని వాపు సమ్మోహము గ్రహణి వీటినిన్నిటిని నశింపజేయు.

రాస్నాది చూర్ణము.

శ్లో॥ రాస్నాకర్పూరతాళీన భేకపర్ణీశిలాజతు |
త్రికటుత్రిఫలాముస్తా విడంగదహనాస్సమాః |
చతుర్దశాయసోభాగా స్తచ్చూర్ణంమధుసర్పిషా |
లీళంకాసజ్వరశ్వాస రాజయక్షుహారంతథా |
బలవర్ణాగ్నిపుష్టీనాం వర్ధనందోషనాశనమ్ |

తా॥ సన్నరాస్న పచ్చకర్పూరము తాళినపత్రి మంజిష్ఠ శిలాజతు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు కరక తాడి పుసిరికలు తుంగముస్తైలు వాయువిశంగములు చిత్ర మూలము వీటినిన్నిటిని సమభాగములుగ చూర్ణించి పస్త్రీఫూలితముచేసి చూర్ణమునకు సమము లోహాభస్మమునుజేర్చి తేనె నెయ్యి వీటితో శక్త్యనుసారముగ నేవించిన దగ్ధ జ్వరము పుబ్బసము రాజయక్షుదోషములు వీటిని నశింపజేయుటయేగాక బలము కాంతి అగ్నిదీప్తి వీటిని గలుగజేయు.

మూర్కవాది చూర్ణము.

శ్లో॥ దేవవలే మూర్కవంభాత్రీ మూక్షికంస పునర్ననా | తుగా
స్పృక్కాశాలిపర్ణి నాసకంసదురాలభం | మూర్ణాధేనసమం

యోజ్యం త్రిగంధంమరిచానిచ | తాళీసంమగధాచైవ తద
ర్థేనశిలోద్భవం | శిలాభేదంతదర్థేన సర్వంచైకత్రమిశ్రయేత్ |
సమేనతిలచూర్ణేన శర్కరాచసమాహృతా | భక్షయిత్వా
పయఃపానం శస్యతేఘృతసంయుతం | తేనక్షయోరాజయక్షో
కామిలాచవినశ్యతి | అర్చాశ్మరీంజయత్యాశు బలవీర్యాధిరో
భవేత్ | శామ్యంతిచమహారోగా శ్శృక్రాధ్యోజాయ తేనరః॥

తా॥ గుంటగలగరసమూలము పుశిరికవలుపు స్వర్ణమాక్షికభస్మము తెల్లగలిజేరు తవక్షీరి పేలాలపిండి శాలిపర్ణి అడ్డపరము దూలగొండి వీటినిన్నిటిని సమభాగములుగ వైచి చూర్ణించి పస్త్రీఫూలితమునర్చి దాల్చిన్ని యేలకలు తమూలపత్రి మిరియాలు తాలినపత్రి పిప్పళ్లు వీటినిన్నిటిని ప్రత్యేకము 1 భాగమువంతున చూర్ణించి పై చూర్ణ మునకు $\frac{1}{2}$ భాగముచేర్చి శిలాజతుభస్మము $\frac{1}{2}$ భాగము పాపాణభేది $\frac{1}{4}$ భాగము వీటి నన్నిటిని నేకముగజేర్చి పిదప వీటికన్నిటికి సమము తిలచూర్ణము తిలచూర్ణమునకు సమము శర్కరయుజేర్చి నేతెతోనేవించి పాలుద్రాగిన రాజయక్షు కామిల మూల వ్యాధి ఆశ్మరీ మూత్రకృచ్ఛము మహారోగములు వీటిని నశింపజేయుటయేగాక బలము వీర్యము వీటిని వృద్ధిపొందించు.

జాతీఫలాది చూర్ణము.

శ్లో॥ జాతీఫలంవిడంగాని చిత్రకంతగరంతిలాః |
తాళీసంచందనంశుంఠీ లవంగముపకుంచికా |
కర్పూరశ్చాభయూధాత్రీ మురిచంపిప్పలీతుగా |
ఏమామక్షసమాభాగా శ్చాతుర్జాతకసంయుతాః |
పలానినస్తభంగాయాః సితాసర్వసమామతా |
చూర్ణమేతత్తయంకాసం శ్వాసంచగ్రహణీగదమ్ |
అరోచకంప్రతిశ్వాయం త్తథాచానలమందతామ్ |
ఏతాన్రోగాన్నిహంక్ష్యేవ వృక్షానింద్రాశనిర్యథా |

తా॥ జాజికాయలు వాయువిశంగములు చిత్రమూలము గ్రంధితగరము తిలలు తాలినపత్రి చందనము శొంఠి లవంగాలు యేలకులు కర్పూరము కరక్కాయ పుశిరిక వలుపు మిరియాలు పిప్పళ్లు తవక్షీరి వీటినిన్నిటిని ప్రత్యేకము అక్షుప్రమాణము యేల కలు లవంగాలు ఆకుపత్రి నాగ కేసరములు యివి ప్రత్యేకము 1 పలము గంజాయి

7 తులములు వీటినిన్నిటినికేర్చి చూర్ణించి చూర్ణమునకు సమముగ చక్కరచేర్చి సేవించిన క్షయ దగ్ధ పుబ్బసము సంగ్రహణి ఆరుచి పీనస అగ్నిమాంద్యము వీటినిన్నిటిని పిడుగు వృక్షముల నశింపజేయుచందంబున రోగములను నశింపజేయు.

క్షయలకు అశ్వగంధబలాలాక్షాది తైలము.

శ్లో॥ అశ్వగంధా బలాలాక్షా ప్రస్థంప్రస్థం పృథక్పృథక్ | జలద్రోణే విపక్తవ్యం చతుర్భాగావశేషితమ్ || తైలంత్రిమాసకందద్యా తైలాస్మస్తు చతుర్గుణం | అశ్వగంధా పలారాన్నా కాంతి కృష్ణాబ్ద చందనమ్ || నిశాతిక్తాశతాహ్వచ లాక్షామూర్వాస మూలికా | సురధాతుస్సు ముజ్జిమా మధుసో శీరశారిబా || భార్గీపుష్కరమూలంచ సరళాగ్రంధికంతథా | సమభాగాని సర్వాణి కలకీ కృత్యదాపయేత్ || సర్వజ్వర హరంహంతి శోభంచ పరిబృంహితమ్ | కాసశ్వాసహరంచైవ సర్వధాతు వివర్ధనమ్ | పక్షుఘాతహరంచైవ గ్రహాపస్మారదాహనుత్ | ఏతదభ్యంజనంశ్రేష్ఠం క్షయవ్యాధిహరంపరమ్ || అశ్వగంధా బలాలాక్షా తైలంవిశ్వహితాయచ ||

తా॥ పెన్నేరుగడ్డ 1 పలము చిట్టాముట్టివేర్లు 16 పలములు లక్క 16 పలములు యీ ద్రవ్యములయందు 16 మంతల నీళ్ళుబోసి 4 వ భాగము మిగులునటుల కాచి వడియబోసి ఆ కషాయమునందు 2 మానికెల నూనె 12 మానికెల పెరుగుమిది నీళ్ళుచేర్చి పెన్నేరుగడ్డ చిట్టాముట్టివేళ్ళు రాన్న రేణుకలు చెంగల్యకోష్ఠ తుంగ ముస్తైలు శ్రీగంధము పసపు కటుకరోహిణి సదాప లక్క చాగ ముల్లంగి దేవదారు మంజీష్ఠ అతిమధురము వట్టివేళ్ళు సుగంధపాల గంటుభారంగి పుష్కరమూలము సరళ క్షిప్రమూలము వీటినిన్నిటిని రెండేసివరహాలయెత్తుచూర్ణించి కలిపి తైలపాకముగవండి ఆభ్యంజనము చేసికొనిన సర్వజ్వరములు మిక్కుటముగ వాపు కాస శ్వాసలు పక్షాఘాతము గ్రహాపస్మారము దాహము వీటిని నశింపజేయుటయేగాక క్షయవ్యాధిని హరించుటయందు మిక్కిలి వుత్తమముగనుండు. మరియు ధాతువృద్ధియు సగా గణుగు.

లాక్షాది తైలము.

శ్లో॥ లాక్షాత్రయోదశపలం జలంపాదావశేషితమ్ | మండపతుర్గుణందద్యా తైలంప్రస్థంవిపాచయేత్ |

కాన్నికృష్ణానిశాదారు హ్యశ్వగంధాబ్దిచందనమ్ | రాన్నా చరోహిణీమూర్వా మూలకంచశతావరీ || బలాఖ్యాయప్తిభిస్తైలం సిద్ధంలాక్షాధికంస్మృతం | సర్వజ్వరహరంపత్త్యం విశేషాత్క్షయనాశకం ||

తా॥ లక్క 17 పలములు నలియగొట్టి 40 శేర్లునీళ్ళయందుచైచి 4 వ భాగము మిగులునటులకాచి పెరుగుమిదినీళ్ళు 16 శేర్లు నూనె 4 శేర్లుబోసి రేణుకలు చెంగల్య కోష్ఠ పసపు దేవదారు పెన్నేరుగడ్డలు తుంగముస్తైలు శ్రీగంధము రాన్న కటుక రోహిణి చాగవేళ్ళు ముల్లంగివేళ్ళు చల్లగడ్డలు పేరాముష్టివేళ్ళు అతిమధురము వీటినిన్నిటిని చూర్ణించి వస్త్రపూలితముజేసి 1 శేరు చూర్ణముచేర్చి తైలపక్వముగ వండి ఆభ్యంజనముచేసికొనిన సర్వజ్వరములు క్షయ వీటిని నశింపజేయు.

తిల తైలము.

శ్లో॥ క్షీరేచతుర్గుణేతైలం ద్విప్రస్థంచతిలోద్భవం | శతశఃపావితంయప్తి పలకల్పేనయత్నతః || పాననన్యాదిభిర్యక్షు హరమామయపాంశుజితే | పూర్ణవజ్రతృణాద రక్తపిత్తవిసర్పనుత్ ||

తా॥ 512 తులముల క్షీరము 128 తులముల నువ్వులనూనె 4 తులములు యప్తి మధుకము వీటిని చూర్ణించిచేర్చి తైలపక్వముగ వండిన తిలతైల మనంబడు. మరియు నిది పానము నస్యము యివి మొదలగునవిచేసిన రాజయక్షు పాండురోగము పూర్ణవజ్ర తృణరోగము పుష్కాదము రక్తపిత్తము విసర్పి వీటిని నశింపజేయు.

చందనాది తైలము.

శ్లో॥ చందనాంబునఖై ర్యామ్యం యప్త్యాశై లేయపద్మకం | మంజిష్ఠాసరళందారు సేవైలంపూతికేసరం | హరిద్రాశారిబాతిక్తా లవంగాగరుకుంకుమం | త్వగ్రేణువలికాచేతి తైలమస్తుచతుర్గుణం | లాక్షారససమంసిద్ధం గ్రహాఘ్నంబలవర్ధనం | అపస్మారజ్వరోన్మాద కృత్యాలక్ష్మీవిनाశకం |

ఆయుఃపుష్టికరంచైవ వశీకరణము త్రమం ।
విశేషాశ్చ యరోగఘ్నం రక్తపితృహారంపం ॥

తా॥ రక్తచందనము కురువేరు నఖమనెడు గ్రంథ్యము మంచిగంధపుచూర్ణము యష్టిమధుకము శిలాజితు తామరదుంచలు మంజిష్ఠ సరళదేవదారు వట్టివేరు జవ్వాజి కనపు సుగంధపాల కటుకరోహిణి లవంగములు ఆగరు కుంకుమపువ్వు దాల్చిన్ని రేణుకలు నీలివేళ్లు వీటినిన్నిటిని 4 వళ్ళ తిలతైలము తైలమునకు నాలుగింతలు పెరుగు మీదితేట వీటియందు వైజెప్పంగడిన వస్తువులనుజేర్చి తైలపక్వముగ కాచబడిన చంద నాదితైల మనంబడు. ఇది గ్రహపీడ అపస్మారము జ్వరము వున్మాదము కృత్యా అలక్ష్య మిక్కుటమగు త్షయ రక్తపితృత్రము వీటిని పోగొట్టుటయే గాక బలము ఆయువు పుష్టి వశీకరణము వీటిని గలుగంజేయు.

రసధాతువృద్ధి చికిత్స.

శ్లో॥ గుమాచీశ్యంగబేగంచయనానాంక్యధిరంబలం ।
మరీచైఃక్యధితందుగ్ధపానేరాత్రాప్రశస్యతే ।
రసస్యతేనవృద్ధిస్యాశ్చ యంశీఘ్రింవిముంచతి ॥

తా॥ తిప్పతీగ కొంతి యవలు వీటిని కషాయముబెట్టి పుచ్చుకొనినను లేక పాలుకాచి అందు విరియాలచూర్ణమును వైచి రాత్రియందు పుచ్చుకొనినను శీఘ్రి ముగ త్షయ నివర్తించుటయే గాక రసధాతువృద్ధియును గలుగు.

క్షయలకు పథ్యములు.

శ్లో॥ దోషాధికస్యబలినోమృదుశుద్ధిరగ్రే గోధూమముద్గచణకానవ శాలయచ్చ ।
చ్చాగానిమాంసనసనీతపయోఘృతానిక్రవ్యాద మాంసమపిజాంగలజారసాశ్చ ।
మార్తండచంద్రికరణైః ప్రతి శోషితాని లేహ్యనిపక్వపలానిసుచూర్ణితాని ।
రాగాస్సకాంబలికతర్పడవేనవారా భక్ష్యాశశాంక కిరణై ర్మధురోరసశ్చ ।
పక్వానిమోచపసామ్రఫలానిధాత్రి ।
ఖర్జూరపాష్కరపురూపకీనాళికేరం ।
సాభాంజనంసకుశకంసవతాలసస్య ద్రాక్షాఫలానిచభివత్తుభృశంచనద్యాత్ ।
సింహాస్యపత్రమపిగోమహిషీఘ్రితంచఛాగాశ్రయశ్చహితదంతకమూత్రలేపః ।
సత్ఫండికా

శిఖరిణీమదిరారసాలాః కర్పూరకంఘ్రికమదఃశితిఘండనంచ ।
మభ్యంజనాని సురభీణ్యనులేపనాని స్థానానివేశ్మరఘనాస్యవ కాహనాని ।
హార్మ్యంప్రజః స్మరకథా మృదుగంధవాహాః శీతానిలాస్యమపిచెంద్రరుజోవిపంచీ ।
సందర్శనంమృగదృశామపిహేమపూర్ణం ముక్తామణి ప్రచుర భూషణ ధారణంచ ।
హేలూమప్రదాన మమరద్విజ పూజనాని దివ్యానుపానమపి పథ్యగణఃక్షయారే ॥

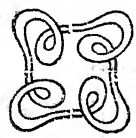
తా॥ దోషాధిక క్షయరోగికి బలముగలిగియుండిన ప్రథమతః మృదువుగ లేచ కాదులతో శుద్ధిచేయవలయు. పిదప గోధుమలు పెసలః శసగలు పాతలియ్యము మేక మాంసము వెన్న పాలు నెయ్యి క్రవ్యాదిపక్షుల మాంసము అడవిలోనుండు జంతువుల మాంసరసము సూర్యచంద్రికణములచే పక్వముచేయబడిన లేహ్యము పక్వముచేసిన మాంసపుతునకలు (వేళ్లు ఫలము వీటికషాయమునందు సమభాగము తిలపుప్పరసము చేసిన నది) తర్పడవేనవారము వెన్నెల మధురరస ఆరటి పసన మామిడి పుశిరిక ఖర్జూరము వీటిపండ్లు పుష్కరమాలము సారపప్పు పెంకాయ మునగ వకుళ లేతతాటినుంగులు పచ్చిద్రాక్ష అడ్డసరము ఆవు లేక యెనుము వీటి నెయ్యి మేకపంచితముతో తడిశిన మృత్తిక శరీరమునకు లేపనము ఖండశర్కర మద్యము శిఖరిణీ పచ్చకర్పూరము శ్రీగంధము కస్తూరి శరీరమునకు సుగంధతైల అభ్యంగనము వుత్తమసుందరమనోహర మైనట్టి స్థానవాసము సుగంధయుక్తమగు పువ్వుధారణ సంగీతగానము కథ పురాణము వీటిశ్రవణము మృదు శీతమగునట్టి గాలి లంజలనాట్యము వెన్నెల పీఠావాద్యము స్త్రీల దర్శనము సువర్ణముక్త్యాద్యలంకారములు ; మరియు హోమము దాసము దేవబ్రాహ్మణ పూజ వుత్తమఅనుపానములు. ఈ క్షయరోగములకు పథ్యములని యెరుంగవలయు.

క్షయలకు అపథ్యములు.

శ్లో॥ విరేచనంవేగవిధారణంచ శ్రమశ్చనుస్వేదనమంజనంచ ।
ప్రజాగరస్నాహాసకర్మసేవా రూక్షంచపానంవిషమాశనంచ ॥
తాంబూలకాలింగకులింగమాంసంసోపవంశాంకురరామణాని ।
అమ్మానితిక్తానికషాయకాణి కటూనిసర్వాణిచరేషత్రశాకం ।
క్షూరాన్నికుణ్ణాధ్యశనానిబిం బీకరోటకంచాపివిదాహిసర్వం ॥
కుటిల్లకంకృష్ణమపిక్షయోఘ విపజ్జయోస్సృతలమప్రమత్తః ॥

. తా॥ విరేచనము మలమూత్రాదివేగధారణము శ్రమ స్వేదము అంజనము జాగరణ సాహసకర్మ రూక్షాన్నము రూక్ష పానము విషమాశనము విడము కరుబూజు పూర పిచ్చికమాంసము చెల్లల్లి వెదురుమోటికలు యింగువ పులుసు కారము వగరు చేదు యిట్టి రసములు ఆకుమారలు ఔరము విరుద్ధాన్నము అత్యశనము దోండకాయ దోసకాయ దాహకరపదార్థములు రక్త శ్వేత గలిజేరు పీటివన్నిటిని త్షయరోగి వర్జింపవలయు.

ఇతి శ్రీమదాపస్తంబనూత్రకుల సుధార్ణవ పూర్ణసుధాకర శ్రీవత్సగోత్రతిలక
 సకలవిద్యాప్రవీణ శ్రీమదమరేశ్వర భట్టారకప్రియతనూజ శైవజ్య
 విద్యాపారీణ సకలపాండిత్యప్రవీణ శ్రీమదింద్రకంఠ
 వల్లభాచార్యవिरచిత వైద్యచింతామణౌ
 త్షయ ప్రకరణ న్నామ
 చతుర్థో విలాసః.

వైద్యచింతామణి

ఆంధ్రతాత్పర్యము.

పాండు ప్రకరణము.

శ్లో॥ అచ్చస్ఫటికసంకాశ మిచ్చతామోక్షదాయకమ్ |
 స్వచ్ఛేమనసికృత్యేశ మిచ్చాపూర్తికరంసతామ్ ||
 పాండురోగమహాస్థోరం సనిదానచికిత్సకమ్ |
 వత్సామిచప్రపంచేన భిషజాంహితకారకమ్ ||

పాండురోగ కర్మవిపాకము.

శ్లో॥ దేవద్విజద్రవ్యహారీ పాండురోగీభవేన్నరః |
 కృచ్ఛాతికృచ్ఛేకుర్యాచ్చ చాంద్రాయణమతంద్రితః |
 కుర్యాత్కూశ్మాండపానామంచ స్వర్ణచంద్రేణవాససే |
 బ్రాహ్మణేభ్యోయథాశక్తి పాండురోగస్యశాంతయే ||

తా॥ దేవబ్రాహ్మణద్రవ్యమును ఆహారించినవాడు పాండురోగియగు. అట్టి వాడు కృచ్ఛము అతికృచ్ఛము చాంద్రాయణము యీ ప్రాయశ్చిత్తములుచేసి పిదప కూక్మాండహోమముజేసి బంగారముతో నిర్మింపబడిన చంద్రబింబము వస్త్రము వీటిని యధాశక్తి దక్షిణపూర్వకముగ దానంబొసంగిన పాండురోగము నివర్తింతు.

శిరోరోగసహిత పాండురోగ కర్మవిపాకము.

శ్లో॥ అగ్నిష్టోమాదికర్మాణి ప్రక్రమ్యనసమాపయేత్ |
 సపాండురోగీభవతి శిరోవేదనవాంస్తథా |
 కృచ్ఛాతికృచ్ఛేకుర్యాచ్చ చాంద్రాయణమతంద్రితః |
 శీతంచభోజయేద్విప్రా స్మృష్టావస్తేనయథస్థితమ్ ||

తా॥ ఎవడు అగ్నిప్రమాదికృతులను ఆరంభించి సమాప్తిజేసెదించడో అట్టి వానికి కపాలశూలయుక్తముగ పాండురోగము జనించు. అట్టివాడు కృఫ్ణియు అతి కృఫ్ణియు చాంద్రాయణములనెడు ప్రాయశ్చిత్తములంజేసి నూరుగురు బ్రాహ్మణులకు మిష్టాన్నభోజనంబిడిన శిరోవేదనాసహిత పాండురోగము నివర్తించు.

పాండురోగ నిదానము.

శ్లో॥ పాండురోగస్మృతాఃపంచ వాతపిత్తకఫై స్త్రియః ।

చతుర్థసన్నిపాతేన పంచమోభక్షణాన్మృదః ॥

తా॥ వాతము పిత్తము కఫము సన్నిపాతము మృద్భక్షణము యీ 5 కారణములవలన 5 విధంబులగు పాండురోగము జనించు

నిదానపూర్వక సంస్రాప్తి.

శ్లో॥ వ్యవాయమష్టుం లనణానిమద్యం మృదందివాస్వన్న మతీన తీక్ష్ణమ్ । నిషేవమాణస్య విదూష్యరక్తం కుర్వంతిదోషా స్త్వచిపాండుభావమ్ ॥

తా॥ వైధునము పులును పుష్ప మద్యము మృత్తిక దివానిద్ర అతికారము వీటిని మిగులనేవించిన వాతాదిదోషములు రక్తమునుజెరిచి పాండురోగమును గలుగంజేయు.

పాండురోగ పూర్వరూపము.

శ్లో॥ త్వక్కోస్ఫిటస్త్వీవనగాత్రసాదో మృద్భక్షణప్రేక్షణకూటశోభాః ।
విణ్మాత్రపీతత్వమథావిపాకే భవిష్యత స్తస్యపురస్సరాణి ॥

తా॥ చర్మము పగులుట నోటియందు చొంగకారుట శరీరము కృశించుట మట్టినిదినుట నేత్రగోళమునందు నూత్నముగ వాపు మలమూత్రములు పసపువ్లముగ నుండుట అజీర్ణముగలుగుట యిట్టి లక్షణములు పాండురోగమునకు పూర్వస్వరూపము లని యెరుంగవలయు.

వాతపాండు నిదానము.

శ్లో॥ త్వణ్మాత్రనయనాదీనాం రూక్షోక్ష్ణాదుణాభతా ।

వాతపాండ్వామయోకంప తోదానాహాభ్రీమాదయః ॥

తా॥ చర్మము మూత్రము కన్నులు యివి మొదలగువాటియందు రూక్ష కృష్ణ వణమిశ్రితరక్తవణము వణుకు పోటు కడుపుబ్బరము భ్రీమ యివి మొదలగు లక్షణములుగలది వాతపాండునయని యెరుంగవలయు.

పిత్తపాండు నిదానము.

శ్లో॥ పీతమూత్రశక్యన్నేత్రో దాహాత్పష్టాబ్యరాన్వివితః ।

భిన్నవిటోత్తిపీతాభః పిత్తపాండ్వామయీఠరః ॥

తా॥ మూత్రము మలము నేత్రములు యివి పచ్చగుండుట శరీరసంతాపము దప్పి జ్వరము మలము పలచనగవెడలుట శరీరము మిగుల పసపుఛాయగలిగియుండుట యిట్టి లక్షణములుగలది పిత్తపాండునయని తెలియవలయు.

కఫపాండు నిదానము.

శ్లో॥ కఫప్రసేకశ్వయధు తంద్రాలస్యాతిగౌరవైః ।

పాండురోగీకఫాచ్యుక్తై స్త్వజ్మాత్రనయనాననైః ॥

తా॥ నోటివలన కఫస్రావము వాపు తంద్ర ఆలస్యము శరీరమునందు బరువు చర్మము మూత్రము నేత్రములు ముఖము యివి తెలుపుబారియుండుట యిట్టి లక్షణములుగలది కఫపాండునయని యెరుంగవలయు.

సన్నిపాతపాండు నిదానము.

శ్లో॥ సర్వాన్ననేవనాత్సర్వే దుష్టాదోషా స్త్రిదోషజం ।

లింగైఃకుర్వన్తిదోషాణాం పాండురోగంనుదారుణం ॥

తా॥ నానావిధములుగ అపథ్య అన్నభక్షణము చేయునట్టి మనుజుని శరీరము నందు వాతాదిదోషములు కుపితములై పూర్వోక్తవాతాదికముల సర్వలక్షణములతో గూడియుండెడి అతిభయంకరమగు త్రిదోషజన్య పాండురోగమును జనింపంజేయు.

అసాధ్యపాండు లక్షణము.

శ్లో॥ శూనాక్షీకూటగండభ్రా శ్శూపపన్నాభిమేహాపః ।

కృమికోష్ఠోతిసార్యేత మ్లంచాస్పక్రఫాన్విశం ॥

పాండురోగశ్చిరోత్పన్నః ఖరీభూతోనసిధ్యతి !

కాలప్రకమాఘ్చూనాం గోయోవాపీతానివశ్యతి ॥

బద్ధాల్యవిట్రహారితం సకఫంయోతిసార్యతే ।

దీనశ్వేతాతిదిగ్ధాంగ చ్చర్దిర్మూర్ఛాత్పడడిః ॥

తా॥ నేత్రగోళము దపడలు కనుబొమలు పాదములు బొడ్డు శిశ్నము వీటి యందు వాపు మరియు కోషమునందు క్రిములుపుట్టుట రక్తకఫయుక్తముగ మలము

జారుట యిట్టిలక్షణములు బజ్జుటమతమునందు సర్వపాండువులయందు జనించినను మరియు యితర ఆచార్యులమతమునందు మృచ్ఛక్షణ జన్య పాండురోగమునందు జనించినను లేక పాండురోగము బహుదినములనుండి ఆశ్రయించి దృఢముగ నుండినను అట్టి రోగి జీవించడు. మరియు మిగులకాలము ఆశ్రయించియుండుటవలన శరీరమునందు వాపు సమస్తపదార్థములు పచ్చగనుండుట బద్ధముగ అల్పముగ పచ్చగ కఫయుక్తములను వెడలుట ధైర్యము శరీరము మిక్కిలి తెల్లగనుండుట వాంతి మూర్ఛ దప్పి యిట్టిలక్షణములు గలిగియుండినను యా పాండురోగి జీవించడు.

శ్లో॥ సనాస్త్యస్త్యగ్నయాచై వ్రసాండుశ్వేతవ్రయాపున్నయాత్ ।
 పాండుదంతసఖోయస్తు పాండునేత్రశ్చయోభవేత్ ।
 పాండుసంఘాతదర్శిత పాండురోగీవినశ్యతి ॥

తా॥ రక్తక్షయమగుటవలన శరీరము మిక్కిలి తెలుపువారియుండుట దంతములు గోళ్లు నేత్రములు యివి తెల్లగనుండుట సమస్తస్తువులు తెలుపుగనగుపడుట యిట్టిలక్షణములుగల పాండురోగి జీవించడు.

శ్లో॥ అంతేషుశూనంపరిహీనమధ్యం మ్లానంతథాంతేషుచమధ్య
 శూనం । గుడేచశోభస్యధముష్కయోశ్చశూనంప్రతామ్య
 స్తనుసంజ్ఞకల్పం । నివర్జయేత్పాండుకీనం యశోర్దితథాతి
 సారజ్వరపీడితంచ ॥

తా॥ రోగికి శరీరమధ్యభాగమునందు వాపుజనించక కాళ్ళుచేతులయం మాత్రము వాపుజనించినను లేక కాళ్ళుచేతులయందు వాపులేకనే మధ్యప్రదేశమునందు వాపు గ్లాని యివిజనించినను లేక గుడము శిశ్నము వృషణములు వీటియందు వాపు గ్లాని ఆతి సారము జ్వరము వీటివలన అత్యంతశ్లేశము యిట్టిలక్షణములుగల పాండురోగి మృత ప్రాయుడని తెలిసికొని చికిత్సజేయజనదు.

మృచ్ఛక్షణజనిత పాండురోగనిదానము.

శ్లో॥ మృత్తికాదనశీలస్య కుప్యత్యన్నతమోమలః ।
 కషాయామారుతంపిత్ర మూషరామధురాకఫం ।
 కోవయేన్మృద్రసాదీంశ్చ రాక్ష్యాద్రక్తంచరూక్షయేత్ ।
 పూరయత్యవిపక్తైవిన ప్రోతాంసినిరుణధ్యపి ।
 ఇంద్రియాణాంబలంహేత్వా తేజోవీర్యాజసీతథా ।
 పాండురోగంకరోత్పాశు బలవర్ధాన్నివాశనం ॥

తా॥ మృత్తికాభక్షణచేయువాని శరీరమునందు వాతాదికములలో యేదో నొకదోషము కుపితమగు. యెటులనగా వగరుగనుండు మృత్తికాభక్షణమువలన వాయువు క్షారమృత్తికాభక్షణమువలన పిత్తము మధురమగు మృత్తికాభక్షణమువలన కఫము కుపితమగు. మరియు నామృత్తికరసాది సప్తభావులను దోషయుక్తములుగ జేసి తనరూక్షస్వభావమువలన రక్తమును విశేషముగ దూషితముగజేసి తాను పక్వము కాకనే నాడీమాగ్ణములను అడ్డగించి యింద్రియములకు దౌర్బల్యమునుగలుగజేసి తేజస్సును వీర్యమును ఓజస్సు బలము కాంతి అగ్నిదీప్తి వీటిని నశింపజేసి మృచ్ఛక్షణ పాండురోగమును గలుగజేయు.

శ్లో॥ నాసికాస్యతరక్తశ్చ మేహపాండుమయామయీ ।
 సద్యోవిముంచతిప్రాణం సత్యమేవనసంశయః ॥

తా॥ మేహము పాండువు యివిగలమనుజానికి ముక్కుయందు రక్తము ప్రవించిన యా పాండురోగి సద్యస్కాలముననే ప్రాణమునుత్యజించునని యెరుంగవలయు.

శ్లో॥ నయనధవళకాంతి స్వేదనంజాడ్యరూపం ।
 శ్వయంధువమనమాంద్యం చాంగశోషాతిసారం ।
 అరుచిజఘనజాడ్యం క్లేషస్మనిద్రాతిపిత్తం ।
 శ్రమభ్రమణవిదాహం షోడశై తానిపాండు ॥

తా॥ నేత్రములు తెల్లగనుండుట చమటపట్టుట శరీరమునందు జాడ్యము వాపు వమనము శరీరము వాతముచే పూరించుట శరీరమునందు శోష ఆరుచి కటిపురోభాగము నందు జాడ్యము దగ్గు నిదుర మిగులపైత్యము అలసట శరీరము త్రిప్పట మిగులదాహము యిట్టిలక్షణములచే పాండురోగముని యెరుంగవలయు.

శ్లో॥ నయనధవళకాంతి స్వేదనంజాడ్యరూపం ।
 పవనపదకరాగ్ని త్వంగశోఫస్తజైవ ।
 అరుచిరసలమాంద్యం క్లేషస్మనిద్రాప్రయుక్తిః ।
 భ్రమణమతివిదాహా చ్చాద్వై తానిపాండు ॥

తా॥ నేత్రములు తెల్లగనుండుట చమటపట్టుట శరీరమునందు జాడ్యము గలుగుట శరీరము వాతముచే పూరించుయుండుట కాళ్ళుచేతులయందు మంట శరీరము వామట ఆరుచి అగ్నిమాంద్యము దగ్గు నిద్ర భ్రమ యివిగలుగుట శరీరము మిగుల మంటగలిగియుండుట యిట్టిలక్షణములుగలది పాండురోగముని తెలిసికొనవలయు.

పాండువులకు పునర్నవాదికషాయము.

శ్లో॥ పునర్నవానింబపటోలశుంఠీతిక్తామృతాదార్యభయాకషాయః |
సర్వాంగశోఫోదరకాసశూలశ్వాసాపహః పాండుగదంబిహన్తి ||

తా॥ తెల్లగలిజేరువేళ్ళు వేపయీనెలు చేదుపొట్ల శోఠి కటుకరోహిణి తిప్ప
తీగ మానివసపు కరక్కాయ వీటినిసమముగ చేర్చి కషాయము బెట్టి యిచ్చిన సర్వాంగ
శోఫ వుదరము కాస శూల శ్వాస పాండువు వీటిని నివర్తింపజేయు.

శ్లో॥ కాశ్మీరలోహకలేనవాశృతం తన్మలేనసహతింత్రిణీదశైః |

సిద్ధమాంజనరసంవినాశయే చోషపాండుగదశోఫకామిలాః ||

తా॥ పాతవుక్కుతునకలు చింతాకు వీటిని కషాయము బెట్టిగాని లేక పాత
చిట్టెము చింతాకు వీటిని కషాయము బెట్టిగాని నేవించిన కుమ్మపాండువు వావు
కామిల యివి నివర్తింపు.

శ్లో॥ వర్షాభూఃకుండలీర్షహ్నిం శ్శుంఠీహైమవతీన్నుషీ |

గోమూత్రేణవచేత్క్వాఫ శ్శోఫపాండువినాశకః ||

తా॥ గలిజేరువేళ్లు తెల్లపుప్పిఆకు చిత్రమాలము శోఠి కరక్కాయ జెముడు
వేళ్లు వీటినిసమముగ గోమూత్రమునందువైచి కషాయము బెట్టియిచ్చిన వావుతో
యుక్తముగు పాండువు నివర్తింపు.

శ్లో॥ ఆశ్వత్థవల్కలంశుంఠీ మండూరంచపునర్నవా |

ఛాగమూత్రేపచేత్క్వాఫ శ్శోఫపాండుజ్వరాపహః ||

తా॥ రావిచక్క శోఠి పాతచిట్టెము తెల్లగలిజేరువేరు వీటినిసమముగ మేక
పంచితమున కషాయముకాచియిచ్చిన వావుతో యుక్తముగు పాండువు నివర్తింపు.

కఫపాండువుకు దశమూలాదికషాయము.

శ్లో॥ ద్విపంచమూలీక్వధితంసవిశ్వంకఛాత్మకేపాండుగ దేపిబేచ్ఛత్తత్ |
జ్వరేతివారేశ్వయధాగ్రహణ్యాంకానేరుజౌకంఠహృదామయేషు ||

తా॥ చిన్నపంచమూలము పెద్దపంచమూలము శోఠి వీటిని కషాయము బెట్టి
పుచ్చుకొనిన కఫయుక్తపాండురోగము జ్వరము ఆతిసారము వావు గ్రహణి దగ్గు
ఆరుది కంఠరోగము స్వాగ్రోగము వీటిని సశింపజేయు.

ఫలత్రికాది కషాయము.

శ్లో॥ ఫలత్రికామృతావాసా తిక్తాభూనింబనింబడః |
క్వాఫఃక్షోద్రయుతోహవ్యా త్పాండురోగంసకామలం ||

తా॥ కరక తాడి పుళిరికెలు తిప్పతీగ అడ్డపరము కటుకరోహిణి నేలవేము
వేపయీనెలు వీటిని సమముగ కషాయము బెట్టి తేనెచేర్చి పుచ్చుకొనిన కామిలా
సహిత పాండురోగము నివర్తింపు.

వాసాది కషాయము.

శ్లో॥ వాసామృతానింబకీరాతకటీకషాయకోయంసమధుర్నివీతః |
సకామలంపాండుమథాసప్తిత్తంహన్యాద్ధలీమంచకఛాదికాక్షా
గదాక్ష ||

తా॥ అడ్డపరము తిప్పతీగ వేపయీనెలు నేలవేము కటుకరోహిణి వీటిని
కషాయము బెట్టి పుచ్చుకొనిన కామిల పాండురోగము రక్తపిత్తము హాలీమకము
కఛాదిరోగములు వీటిని నివర్తింపజేయు.

కేసరాది కషాయము.

శ్లో॥ తద్వత్సేనరయప్త్యాహ్వ పిప్పలీనుకసాహ్వయైః |
మృద్యేషణాయతిల్లాల్వే వితరేద్భావితాంమృదమ్ ||

తా॥ నాగకేసరాలు యష్టిమధుకము పిప్పళ్ళు సన్నరాష్ట్రము వీటిని కష
యము బెట్టి ఆకషాయముచే భావనజేసిన మృత్తునుభక్షించిన పాండురోగమునకు
కారణంబగు మృద్భక్షణేచ్ఛ నివర్తింపు.

పాండుమదేభ సింహసూతము.

శ్లో॥ రసగంధవరాశ్చతామ్రశింఖంవిషవంగాభౌక కాస్తతీక్షణంముండం |
అథహింగుళంకణంసమాంశంసక లేనత్రిగుణంపురాణిట్టం |
పశుమూత్రవిశోధితంతుభృష్టాస్త్రిఫలాభృంగరసార్ద్రోకోఢ్ఢసీరైః |
నువిశోష్యనరామృతాలివాసాస్వరసైరప్తగుణైః పునర్నవోత్థైః |
పృథగగ్నికృతంఘనంవిసాచ్యంఘృతికాగుంజనిజానుపానైః |
జ్వరపాండువుషాస్రసైత్యగుల్మక్షయ కాసస్వరమగ్నిసాదమూర్ఛాః |

పవనాదిషుదు స్తరాష్ట్రోగా స్సకలంపిత్రహారంమదావృతంచ |
 బహునాకిమసౌయదాధానామాసకలవ్యాధిహారోమదేభసింహః ||

తా|| రసము గంధకము కరక తాడి వుళిరికెలు తామ్రభస్మము శంకభస్మము నాభి వంగభస్మము అభికిభస్మము కాంశభస్మము పుష్కభస్మము అయోభస్మము యింగిలీకము వెలిగారము వీటిని సమభాగములుగజేర్చి వీటికిన్నిటికి మూడింతలు ముందూరమునుజేర్చి గోమూత్రమునందు శుద్ధిచేసి వేయించి పిదప కరక తాడి వుళిరి కలు గుంటగలగర అల్లము వీటిరసములచే ప్రత్యేకముగనూరి యెండించి పిదప త్రిఫల ములు తిప్పతీగ ముల్లుకామంతె పిట్టయొక్క 8 దింతల రసమునందు భావనజేసి పిదప తెల్లగలిజేరు రసమునందు వైచి ఘట్టిపడునటుల పచనచేసి గుంజాప్రమాణము మాత్రలు చేసి రోగఘ్నానుపానముచే నేవించిన జ్వరము పాండువు తృష రక్తపిత్తము గుల్మతయ కాస స్వరభంగము అగ్నిమాంద్యము మూర్ఛ వాతవ్యాధి 8 ఆసాధ్య వ్యాధులు పిత్తవ్యాధి వీటిని నశింపజేయు.

త్రైలోక్య సుందరరసము.

శ్లో|| రసగంధకలోహాభౌం గుడూచీనత్వసూకరా |
 త్రిఫలాశిగుమూలాని భృంగసారేణభావయేత్ |
 త్రైలోక్యంసుందరోనామ్నా రసఃపరమపావనః |
 శర్కరాఘృతక్షౌద్రంచ హ్యానుపానంప్రకీర్తితం |
 ఘృత్యంమృగాంకవద్దేయం పాండురోగనియశ్చతి ||

తా|| రసము గంధకము లోహాభస్మము అభికిభస్మము తిప్పసత్తు నేలతాడి గడ్డలు త్రిఫలములు మునగజేరుచక్క వీటినిన్నియు సమాంశములుగగ్రహించి గుంట గలగరాకురసముచే భావనజేసి శర్కర నెయ్యి తేనె యీఅనుపానములతో పుచ్చు కొనిన పాండురోగము నివర్తింపను. పథ్యము మృగాంకరసమునందు జెప్పినప్రకార మని యెరుంగవలయు.

త్రిమూర్తి సిద్ధరసము.

శ్లో|| సూతంచగంధకంతామ్రం నేపాళంమిశ్రితంతథా |
 మదితంచదినార్ధంస్యా ద్దాతవ్యంగోజలేనచ |
 హస్త్యయంసర్వశోఘాంశ్చ పాండురోగంజలోదరం |
 త్రిమూర్తిసిద్ధయోగోయం సర్వరోగనిబహుణః ||

తా|| రసము గంధకము తామ్రభస్మము నేపాళములు వీటిని సమముగచేర్చి 2 రూములుమదికంచి గోమూత్రముతో నేవించిన నకలమైన వాపులు పాండు రోగము జలోదరము సర్వరోగములు వీటిని నివర్తింపజేయు. ఇది త్రిమూర్తిశిద్ధ రసమని యెరుంగవలయు.

వాతపాండువుకు రససిందూర భూషణరసము.

శ్లో|| శుద్ధసూతంచసింధూరం పల్లెకైకంవిమర్దయేత్ | వాసారసేన యామైకం తేనకుర్యాచ్చుచక్రికాం || సుపక్వాంకార యేన్ముషా మున్న తాంద్వాదశాంగులాం | తన్మధ్యేగంధకంశుద్ధంక్షి పేత్ప లచతుష్టయం || పూర్వోక్తాంచక్రికాంనక్రైదత్వాదుధ్వావుటే లఘు | జీర్ణేగంధేసముద్ధృత్య చక్రికాంతాంవిమర్దయేత్ || చూణాద్దశగుణంయోజ్యంమృతలోహంవిమర్దయేత్ | లఘు నేనదశాంశేనచణమాత్రావటీభవేత్ || వాతపాండుహరస్సిద్ధో రససిందూరభూషణః | పిపేచ్ఛానుహ్యపామాగ్గమేరండన్య చమూలికాం || త్రక్రైపిష్టాచక్రైకంహస్తీపాండుంనకామిలం ||

తా|| శుద్ధిచేసినరసము 1 పలము సిందూరము 1 పలము వీటిని అడ్డనరపాకు రసముచే వొకయామముమదికంచి బిళ్లుచేసి 12 అంగుళముల పొడవుగల మూషనుచేసి ఆమూషయందు శుద్ధిచేసిన గంధకమును 4 పలములువైచి ఆమూషముఖమును పూర్వోక్త చక్రికచేమూసి చీలచేసి లఘుపుటమిడి సాంగ శీతలమునదిసి మూతవైచిన చక్రికనుతీసి చూణింపించి ఆచూణామునకు 10 తలు లోహాభస్మమునుచేర్చి దానికి పదోపాలు వెల్లుల్లినరసమునవైచి మదికంచి శనగలంతమాత్రలుజేసి పుత్తరేణు ఆమదము వీటివేళ్ళును తక్రమున మదికంచి యీఅనుపానమున నేవించిన కామిలాయుక్తమగు పాండు రోగము నివర్తింపను.

త్రైలోక్య రసము.

శ్లో|| పలానిచత్వారిరసన్యవంచ గంధన్యసత్వన్యగుడూచికాయాః | వ్యోషన్యచూర్ణన్య సతాలమూల్యాస్సశ్శాలస్యేహ పలత్ర యంస్యాత్ || పృథక్పృథక్ వడ్డగనన్యచాష్టేలోహన్యసర్వం త్రిఫలాజలేన | ఘృష్టంచతుష్టమితింపిదధాస్సున్యస్సృచ్ఛావనా శ్చార్ద్రకజప్రవేణ || శిగ్రూఢానీనేణచ షోడశాష్టేతథాసలో

తైర్లహకన్యకాయాః | అర్ద్రద్రవస్యేతిరసోయము క్తఃపాండు
 క్షయశ్వాసగదార్తిహారా || క్షౌద్రేణనై శర్కరయా ఘృతేన
 కర్మాధఃమేతస్యభజేత్ప్రియత్నాత్ ||

తా|| శుద్ధిచేసిన రసము 4 పలములు గంధకము 5 పలములు తిప్పనత్తు శొంఠి
 పిప్పలి మిరియాలు నేలతాడిగడ్డ బూరగబంక యివి ప్రత్యేకముగ 3 పలములు అభ్రక
 భస్మము 6 పలములు లోహభస్మము 8 పలములు వీటిని న్నిటిని త్రిఫలకనానుచే
 మదిఁచి 64 భావనలు అల్లపు రసముచే 32 భావనలు మునగపట్టు రసముచే 16
 భావనలు చిత్రమాలరసముచే 8 భావనలు కలుబబందరసముచే 8 భావనలు మరలఅల్లపు
 రసముచే 8 భావనలుజేసి కరాటమునందునిచి తేనె చక్కెర నెయ్యి యీఅనుపానము
 లతో $\frac{1}{2}$ కర్మప్రమాణము నేవించిన పాండు క్షయ శ్వాస వీటిని నివర్తింపజేయఁ.

ఉభయభాస్కర రసము.

శ్లో|| భాగైకంరసగంధకంద్యిగుణితంశుల్భంచభాగావృకం | శైలేయ
 స్ప్రియశాలకద్వయమిదంశుద్ధంచఖల్వేకృతం || మర్ద్యంవ్యోష
 జవేదభాగసహితంభాగన్వయంచామృతం | నిర్గుండార్ద్రైక
 భృంగరాజసహితం భావ్యంజయన్తిరసైః | ప్రత్యేకందినస్త
 కంతుసుద్వధంశోష్యంచసూర్యాతపే | యోజ్యంగుంజమితం
 రసార్చనసహితంవ్యోషేణసంమిశ్రితం || పాండుంకామలరోగ
 శోషదహనం సన్నంత్రిదోషజ్వరం | మేహస్త్రిహజలోదరంగ్ర
 వాణికాశుష్మంధనుర్వాతకం || పథ్యంషష్టికతండులేనవిహితం
 తక్రంచశాల్వోద్దనం | దేయంచోదయభాస్కరఃక్షీతితలేసర్వాం
 ధకారాస్యయేత్ ||

తా|| శుద్ధిచేసిన రసము 1 భాగము గంధకము 2 భాగములు తామ్రభస్మము
 8 భాగములు శిలాజితుభస్మము 3 భాగములు తాళకభస్మము 2 భాగములు శొంఠి
 పిప్పలి మిరియాలు 4 భాగములు నాభి 2 భాగములు వీటిని న్నిటిని ఖల్వమునందునిచి
 వావిలిఆకు అల్లము గుంటగలగర తక్కెడాకు వీటిరసములచే ప్రత్యేకము 7 దినములు
 మర్దించి యెండయందు యెండించి శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వీటినిచూర్చించి అల్లపు
 రసమునందు నైచి యీ అనుపానమునందు గుంజాప్రమాణము జ్ఞాపధమును నేవించిన
 పాండు కామిల వాపు అగ్నిమాంద్యము త్రిదోషజ్వరము మేహము స్త్రిహ జలోదరము

సంగ్రహణి కుష్టువు ధనుర్వాతము యివి యన్నియు నశించు. ఇందుకు పథ్యము
 60 దినములు పంటగల ధాన్యపుఅన్నము మజ్జిగ శాల్యన్నము వీటిని నోనంగందగు.

కామేశ్వర రసము.

శ్లో|| పలంసూతంపలంగంధం సహ్నిపత్కాన్యత్రియంత్రయం |
 ముస్సైలాపత్రకానాంచ మిలింఛార్థపలంపలం |
 త్ర్యూషణంపిప్పలీములం పీషంచై నపలంపలం |
 నాగకేసరకర్షై కం రేణుకాన్ధపలంతథా ||
 పురాతనగుడేనై వ తులార్థేనప్రపాచయేత్ |
 మర్దయేచ్చార్ద్రైకద్రావై ర్భ్యమైకంతస్త్వప్తేనచ |
 ఘుటికాబదరాకారాః కారయేద్భక్షయేత్సదా |
 శోఫపాండుహరస్సోయం రసఃకామేశ్వరోహ్యాయం ||

తా|| శుద్ధిచేసిన రసము 1 పలము గంధకము 1 పలము చిత్రమాల 3 పలము
 ములు కరక్కాయవొలుపు 3 పలములు తుంగమునైలు యేలకలు ఆకుపత్రి యివి
 ప్రత్యేకము $\frac{1}{2}$ పలము శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు 1 పలము పిప్పలిమూలము 1 పలము
 నాభి 1 పలము నాగకేసరములు $\frac{1}{4}$ పలము అడవిమిరియాలు $\frac{1}{2}$ పలము వీటిని న్నియు
 యేకముగజేర్చి చూర్చించి 50 పలముల పాతబెల్లమునుపాకముబెట్టి పై చూర్ణము నైచి
 పిదప అల్లపురసముచే నోకయామము మర్దించి పిదప అపునేతితో వోకయామము
 మర్దించి రేగుగింజలంతమాత్రలుజేసి నేవించిన శోఫ పాండు యివి నశించు. ఇది
 కామేశ్వరరసమనంబడు.

పాండ్వరి రసము.

శ్లో|| రసగంధకలోహంచ పాండ్వరిఃపుటింతథా ||
 కుమార్యాస్త్రిశ్చతుర్వల్లః పాండుకామిలపూర్వనుత్ ||

తా|| శుద్ధిజేసినరసము శుద్ధిజేసినగంధకము లోహభస్మము వీటిని సమాంశములుగ
 ఖల్వమునందునిచి కలుబందరసమున 3 మార్లు మర్దించి 3 గజపుటంబులిడిన శుద్ధమగు.
 నది 4 వల్లములప్రమాణము నేవించిన పాండువు కామిల వీటిని నశింపజేయు.

పాండుసూదన రసము.

శ్లో|| రసగంధంమృతంతామ్రం జయపాలంచగుగ్గులుం |
 సమాంశమాజ్యసంయుక్తం ఘుటికాంకారయేన్మితాం |

వైద్యః ప్రదద్యా దేకై కాం శోధపాండ్వపనుత్తయే ||
శీతలంచజలంచాప్లుం నజయేత్పాండుసూదనే ||

తా|| శుద్ధజేసిరసము గంధకము తామ్రభస్మము సేపాశములు గుగ్గిలము వీటిని సమాశములుగచూర్చించి నెయ్యిచేర్చి మితములగు ఘటికలుజేసి వొక్కొకటి నేవించిన వాపు పాండువు యివి నశించు. దీనికి చల్లనీళ్ళు పులుసు వీటిని వర్షించవలయు.

వంగేశ్వర రసము.

శ్లో|| వంగసూతకయోఃకృత్వా సారణాంకన్యకాద్రవైః |
సంమర్ద్య నటికాఃకృత్వా పాచయేత్కాచభాజనే |
యావచ్చంద్రనిభశ్శుభ్రో వంగేశ్వరసమోగుణైః |
పాండుప్రమేహదౌర్బల్య కామిలాంతకనాశనః ||

తా|| వంగము రసము వీటిని సమముగ కలుబందరసముచే మడించి వటుకములు జేసి కాచుచున్నచుండునది వండి తెల్లగ భస్మమైనపిదప పాంగశీతలమునదీసి అనుపాన విశేషముగ నేవించ పాండువు ప్రమేహము దౌర్బల్యము కామిలు వీటిని నశిపంజేయు.

పాండునిగ్రహ రసము.

శ్లో|| అభ్రోభస్మరసభస్మగంధకం లోహభస్మముసలీవిమర్దితం |
శాల్యలీన్వరసతోగుఢూచికా క్వాథకై శ్చపరిమర్దితందినమ్ |
భావయేత్రిఫలయూర్ధ్వకన్యకా వహ్నిశీగుజరసైశ్చసప్తధా |
జాఘతేభువిరుజోవివర్జక శోధపాండువినివృత్తిదాయకః |
వల్లయుగ్మపరిమాణతస్త్విమంలేహయేచ్ఛమృతమాషీకాన్వితం |
పథ్యమత్రపరిభాషితంపురా హ్యేతదేవపరివర్జితంహితం |
శోధపాండువినివృత్తిదాయక స్సేవితస్తుయవచించికాద్రవైః |
నాగరాగ్ని జయపాలకైస్తువా హ్యుష్ణదుగ్ధపరిపక్వసర్పిషా |
తక్రథక్తమిహాభోజయేదితి స్నిగ్ధమన్న మతినూతనంశ్యజేత్ ||

తా|| అభ్రోకభస్మము రసభస్మము గంధకము లోహభస్మము సేలతాడిగడ్డల చూర్ణము వీటిని సమముగ బూరుగపట్టరసము తిప్పతీగకషాయము వీటిచే ప్రత్యేకము వొక్కొకదినము మడించి కరక తాడిపుసిరికలు వీటికషాయము అల్లపురసము కలుబంద రసము చిత్రమూలరసము మునగపట్టరసము వీటిచే 7 భావనలుచేసిన పాండునిగ్రహ రసమనంబడు దీనిని 2 వల్లములయెత్తు నెయ్యి అనుపానమునగాని యవలు చింతబెరడు

వీటిరసములు లేక శొంఠి చిత్రమూలము జయపాలం వీటికషాయము లేకపాలుకాచి నెయ్యిచేర్చిగాని యీఅనుపానములతో నేవించిన వాపు పాండు యివి నివర్తించు. మరియు కొత్తవియ్యపుఅన్నము స్నిగ్ధాన్నము వీటిని వజ్రించి మజ్జిగఅన్నం విడవలయు.

అనిల రసము.

శ్లో|| తామ్రభస్మరసభస్మగంధకం వత్సనాభమపితుల్యభాగికం |
వహ్నితోయసరిమర్దితంపచే ద్యామపాదమధఃకుందపహ్నినా |
రక్తికాయుగళమానితోనిల శ్శోధపాండుఘనపంకశోషితా ||

తా|| తామ్రభస్మము రసభస్మము గంధకము వత్సనాభి వీటిని సమభాగములుగ గ్రహించి ఖల్వమునండునిచి చిత్రమూలపురసముచే మడించి మందాగ్నిచే 2 ఘడి యలువండి సాంగశీతలమునదీసి 2 గురిగింజలయెత్తు నేవించిన వాపు పాండువు యివి నశించు.

లోహసుందర రసము.

శ్లో|| సూతభస్మమృతలోహగంధకం భాగవర్ధితమిదంవినిషీవేత్ |
దీర్ఘనాళదృఢకూషికోదరే మృత్స్నాయూచపరివేష్టితాంక్షివేత్ ||
ఘల్లికోపరిసుకూషికాముఖే ప్రక్షిపేచ్ఛనరశాల్యలీద్రవం |
త్రైఫలంవసుగుఢూచికారసం పాచయేచ్ఛమృదువహ్నినాదినం ||
సాంగశీతలమిదంప్రగృహ్య చత్రూషణార్చకరసేనభావయేత్ ||
లోహసుందరరసోయమీరిత శుక్రపాండువినివృత్తిదఃపరః ||

తా|| రసభస్మము 1 భాగము లోహభస్మము 2 భాగములు గంధకము 3 భాగములు వీటిని సేకముగచేర్చి కాచుకుప్పెయించునిచి వైసమట్టిచే లేపనముజేసి వాలు కాయంత్రమునండునిచి అకుప్పెయిండు బూరుగరసము త్రిఫలకషాయము తెల్లవస తిప్పతిగరసము వీటినిచేర్చి మందాగ్నిచే 1 దినము నండి సాంగశీతలమునదీసి త్రూషణము అల్లము వీటిరసములచే భావనలుచేసి కరాటమున పుంకుని నేవించిన శుక్ర పాండువు నివర్తించు.

మృత్పాండువుకు పంచకోలమంజూరము.

శ్లో|| పలంద్యోజశమంజూరం గోమూత్రేష్టగుణేవచేత్ |
పంచకోలందేవదారు ముస్తావ్యోషంఫలత్రయం ||
విశంగంస్యాత్ప్రీతిపలం పాకాస్తేచూర్ణితంక్షివేత్ |

పాయయేదక్షమాత్రంతు తక్రేతక్రేణభోజనం ||

పాండుమందాన్ని గ్రహణీ శోఘార్యాంసిహాలీమకాణ |

ఊరుస్తంభంక్రిమిస్లేహ గళరోగాంశ్చనాశయేత్ ||

తా|| 12 పలముల మండూరమును 96 పలముల గోమూత్రమునందు పచనజేసి అందు పంచకోలములు దేవదారు తుంగముస్తలు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు కరక తాడి పుళిరికలు వాయువిడంగములు వీటినన్నియు ప్రత్యేకముగ వొక్కొక్కపలము చూర్ణించిచేర్చి వండి పివచ చూర్ణించి అక్షుప్రమాణము ఆపుమజ్జితో పుచ్చుకొని మజ్జిగన్నమును భుజించిన పాండువు మంచాన్ని గ్రహణీ వాపు అర్చస్సు హాలీమకము పూరుస్తంభము క్రిమి స్లేహ గళరోగము వీటిని నశింపజేయు.

మహామండూరము.

శ్లో|| చిత్రకగకుండలీమూలమశర్కరంచపునర్నవా ; త్రిఫలాలోహ కీటంచ పృథగ్దశ పలంభవేత్ || గోమూత్రే ద్రోణమాత్రేచ పచేత్పాదావశేషితే | భృంగరాజరసంప్రస్థం మోరటస్వరసం తథా | హరిద్రార్ద్రక యోశ్చైవ గోమయ స్వరసంతథా | త్యూషణంచ విడంగాని త్రిఫలా చిత్రకంతథా || దేవదారు ద్వేహారిదే పిప్పలీ మూలమేవచ | హింగుచవ్య వచాపాతా కాశజీరకమేవచ | ఏషాంద్యికర్షికాన్భాగ్నా గూర్ణంఘ్రా త్పృథక్కృష్ణక | మంచూరం ద్వీగుణంచూర్ణాత్ శుద్ధమం జననస్థిభం | ఏతద్గోమూత్ర సంయుక్తం శనై ర్మృద్వగ్ని నాపచేత్ || సమాప్రకూర్యాద్వీటుకాణప్రభాతేదేవతాపరః | ఉపయుం జీతతక్రేణ పాండురోగం భగందరం | పంచకాసాన్నిహన్త్యాశు ముఖదస్తరుజంహరేత్ || అర్ఘాంసికామిలాం శోభ ముగరంచ వినాశయేత్ | మహామండూరకం హ్యేత దాత్రేయాను మతంశుభమ్ ||

తా|| చిత్రమూలము తెల్లపుప్పివేళ్ళు తెల్లజిల్లేడువేళ్ళు తెల్లగలిజేరువేళ్ళు కరక తాడి పుసిరికలు లోహకీటము వీటిని ప్రత్యేకము 10 పలములుజేర్చి ద్రోణప్రమాణము గల గోమూత్రమునందు 4 వ పాలు మిగులనటుల వండి అందు గుంటగలగ రాకు రసము 1 ప్రస్థము చాగరసము పచ్చిపనపురసము అల్లపురసము గోమయోదకము వీటిని

ప్రత్యేకము వొక్కొక్కప్రస్థముచేర్చి శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వాయువిడంగములు త్రిఫలములు చిత్రమూలము దేవదారు పనపు మానిపనము పిప్పలిమూలము యింగువ చవ్యము పస వివబొద్ది రెల్లు జీలకఱ్ఱ వీటినన్నియు ప్రత్యేకము 2 కర్ణములుజేర్చి చూర్ణించి యీ చూర్ణమునకు రెండింతలు మండూరముచేర్చి వీటినంతయు పై జెప్పిన గోమూత్రమునందు వైచి మృద్వగ్నిచే వండి పటుకములుజేసి దేవతాభక్తి గలవాడై ప్రాతఃకాలమునందు మజ్జితో నేవించిన పాండురోగము భగందరము పంచకాసలు ముఖరోగము దంతరోగము అర్చస్సు కామిల వాపు పుదరము వీటిని నశింపజేయు. ఇది ఆత్రేయమునిచే జెప్పబడిన మహామండూరమని యెరుంగవలయు.

నారాయణ మండూరము.

శ్లో|| త్రికటుకశిఖచవ్యం గ్రంధికంహింగు భార్జి గజకణ మజమోదం దీవ్యకంచోగ్రగంధం | త్రిఫలరజనిద స్త్రిరోహిణీషుబ్రవల్లీ లశున మరిచపాతాబాణపుంఖిపునర్వీ || జయఫలపటుమూర్వాచైవ తిక్తావిశాలా | సమమయసరజో వాకిట్టజంవాధభృంగైః || రుచకఫలహరిద్రానాద్ద్రీకంపూతికానై సురయుగ మథచామ్రం ధాత్రిజంభావితంస్యాత్ || పశుసలిలయుతం స్యాత్తక్ర ఉష్ణాం బునా వాపిబతిదివసపూశ్చ్యేచించబీజప్రమాణం | ప్రబలసకల పాండుకా కామిలాంశోఘరోగం హ్యరుచి మనలమాండ్యం గుల్మహృద్రోగశూలం | ఉదరరుజమవశ్యంఘాతయేత్పార్శ్వ వీడామ్ || వివిధవిషమరోగంఘర్షిదోషంబింబంధం | క్షయమపి సకలోద్ధం శ్వాసకాసం ద్రిదోషం | హరతి సకలదుఃఖంచైవ నారాయణాఖ్యమ్ ||

తా|| త్రికటుకములు మయూరశిఖి చవ్యము మోడి యింగువ భార్జి గజపిప్పలి వోమము ఖురాసానివోమము నల్లపస త్రిఫలములు పనపు దన్నివేళ్ళు కటుకరోహిణి నల్లేరు వెల్లుల్లి మిరియాలు వివబొద్ది ములువెంపలి గలిజేరు నేపాళములు చేదుపొట్ల చాగ నేలవేము పాపర వీటినన్నిటిని సమాంశములగజేర్చి చూర్ణించి యీ చూర్ణ మునకు సమము లేహముగాని లేక మండూరముగాని చేర్చుకొని గుంటగలగర మాడి ఫలము పనపు అల్లము నెమలిఅడుగుఆకు తులసి భూతులసి చూమిడి పుళిరికెపప్ప వీటి రసములు గోమూత్రము వీటిచే ప్రత్యేకము భావనలుజేసిన సిద్ధముగు. దానిని చింతగింజ ప్రమాణము మజ్జిగచేగాని పుష్టాదకముచేగాని నేవించిన ప్రబలముగు సకల పాండువులు

కామిల వాపు అరుచి అగ్నిహంద్యము గుల్మము వృద్ధిగము శూల వుదరరోగము పార్యపిడ నానావిధములగు విషమరోగములు వానిరోగము మలబంధము క్షయ శ్వాస కాస త్రిదోషములు వీటినిన్నిటిని నివర్తింపజేయు. (ఇదియ నారాయణ మండూరమని తెలియవలయు.)

మధుమండూరము.

శ్లో॥ గృహీత్వా భిషక్స్యస్థ మండూరభాగం శృతేత్రై ఫలే మర్ద యిత్వాచయామం । పుటేపాచయేద్యామయుగ్మంకృశానా పుటాసీహదేయాని చంద్రాక్షివారం । తథాధేనుమూత్రే కుమారీరసేచ విధేయశ్చ పంచామృతే యోగరాజః । భవే త్సింధునాగైః పుటైసిద్ధిదోయం హ్యచింత్య ప్రభావశ్చ మండూరపషః । మధుమండూరకషపకణామధునాచిరపాండు గదంసనుపేమమితః । జనకోరుధిరస్యనిహంతిపరంవివిధార్తి హారస్త్యనుపానబలైః ॥

తా॥ లోహకీట్టచూర్ణము 84 తులములు త్రిఫలకషాయమునం దొకయామము మర్దించి 2 యామములు అగ్నిచే పుటంబిడవలయు. ఇటుల 21 పుటములువైచి పిడవ గోమూత్రము కలబంధరసము పంచామృతకషాయము వీటియందు ప్రత్యేకముగ సూరి ప్రత్యేకముగ 21 పుటము లిడవలయు. ఇటుల 84 పుటములిడిన అచింత్ర ప్రభావముగలదై సర్వసిద్ధులను గలుగజేయు. పిప్పలిచూర్ణము తేనె యీ అనుపానము నందు 6 గురిగింజలయొత్తు నేవించిన చిరకాలముగనుండు పాండురోగమును నశింపం జేసి శరీరమునందు రక్తవృద్ధిని గలుగజేయు. మరియు అనుపానభేదములచే నానా రోగములను నివర్తింపజేయు. పంచామృతమనగా (శొంఠి సఫేద తిప్పతీగ శతా పరి పల్లేరు.)

మండూర లవణము.

శ్లో॥ కృత్వాగ్నివర్ణంమలమాయసన్తు మూత్రేభిషించేద్బహుశోగ వాంచ । తత్రైవసింధూత్థనమంవిపాచ్యం నిరుద్ధధూమంచ విభీతకాగ్నౌ । తక్రేణపీతం మధునాథవాపి విభీతకాఖ్యం లవణప్రయుక్తం । పాండ్వామయిభోవ్య హితమే తదస్మా త్పాండ్వామయిభ్యుం సహికించదన్యత్ ॥

తా॥ ఇనుపచిట్టెమును యెఱ్ఱగకాల్చి గోమూత్రమునందు చల్లార్చి యిటుల అనేకమార్లు కాచి చల్లార్చి పిడవ అచిట్టెమునకు నమము నైంధవలణమునుజేర్చి ఆ గోమూత్రమునందే తాండ్రకణ్ణులయొక్క పొగలేని అగ్నిచే నండిన విభీతకలవణ మనంబడు. దానిని మజ్జిగతోగాని లేక తేనెతోగాని నేవించిన పాండురోగము నివర్తింను. దీనికన్నను పాండువును పోగొట్టునది వేరే మరెవకటిలేదని యెరుంగవలయు.

కిరాతాది మండూరము.

శ్లో॥ కిరాతతిక్తస్సురదారుదార్ద్ర ముస్తాగుహచీకటుకాఃపటోలం । దురాలభా పర్పటకస్సనింబా కటుత్రికంవహ్ని ఫలత్రికంచ । ఫలంవిడంగస్య సమాంశకాని సరై స్సమంచూర్ణ మథాయ నంచ । సర్పిర్మధుభ్యంవటికావిధేయా తత్రానుపానాద్భిషజా ప్రయోజ్య । నిహన్తిపాండుంచహలీమకంచ శోభంప్రమేహం గ్రహణీరుజంచ । శ్వాసంచకాసంచ సరక్తపిత్త మర్శ్యాంస్య ధోరోర్వర్షిహమామవాతం । వ్రణాంశ్చ గుల్మాన్కఫవిద్ర ధింశ్చ చిత్రంచకువం సతతప్రయోగాత్ ॥

తా॥ నెలవేము దేసదారు మానిపసపు తుంగము స్తలు తిప్పతీగ కటుకరోహిణి చేదుపొట్ల దూలగొండి పర్పటకము వేప శొంఠి పిప్పలి మిరియాల చిత్రమాలము కరక తాడి వుళిరికెలు వాయువిడంగాలు వీటిని సమాంశములుగచూర్ణించి యీ చూర్ణ మునకు సమము లోహభస్మమునుజేర్చి నెయ్యి తేనె వీటిచే మాత్రలుజేసి అనుపాన యుక్తముగ నేవించిన పాండువు హలీమకము వాపు ప్రమేహము గ్రహణీ శ్వాస కాస రక్తపిత్తము ఆర్శస్సు వూరుస్తంభము అనువాతము వ్రణములు గుల్మములు కఫము విద్రధి చిత్రకుఘ్నువు యివియన్నియు నశించు.

గోమూత్ర సిద్ధమండూరము.

శ్లో॥ గోమూత్రసిద్ధమండూర చూర్ణంవై గుడమిశ్రితం । పాండురోగక్షయంయాతి పక్షిశూలంచదారుణమ్ ॥

తా॥ గోమూత్రమునందు పచనజేయబడిన మండూరచూర్ణమునందు బెల్లము జేర్చి నేవించిన పాండురోగము దారుణమగు పక్షిశూల యివి నివర్తింను.

హంసమండూరము.

శ్లో॥ మండూరంచూణాదైక్లృష్ణేం గోమూత్రేష్టగుణేపచేత్ |
 పంచకోలందేవదారు ముస్తావ్యోషాఫలత్రయం ||
 విడంగంస్యాత్ప్రతిపలం పాకాస్తేచూణితంషీపేత్ |
 భక్షయేత్కషణమాత్రంచ తక్రేతక్రంచభోజనే ||
 పాంసుంకోశంహలీమంచ హ్య్వాదు స్తంభంచకామిలాం |
 అర్యానిహన్తినోచిత్రం హంసమండూరఉచ్యతే ||

తా॥ మండూరమును మెత్తగచూణించి 8 దింతల గోమూత్రమునందు పండి అందు పిప్పళ్లు పిప్పలిమూలము చవ్వము చిత్రమూలము శొంఠి దేవదారు తుంగ ముస్తలు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు కరక తాడి వుళిరికెలు వాయువిడంగములు వీటిని ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ 1 పలమువంతున చూణించి చేర్చి కషణమాత్రము పటుకములు జేసి మజ్జిగలోకిలిపి నేవించిన పాండువు వాపు కూలీమకము వూరు స్తంభము కామిల అర్చస్సు వీటిని న్నిటిని నివర్తింపజేయు. ఇందుకుపథ్యము మజ్జిగన్న మిడవలయు.

సిద్ధమండూరము.

శ్లో॥ మండూరస్యపలాన్యస్తే గోమూత్రేష్టగుణేపచేత్ |
 పునర్నవాత్రిన్యత్యూషం విడంగందేవదారుకః ||
 ద్వివిశాపుష్కరంవహ్ని ర్దస్తీచవ్యంఫలత్రికం |
 కుటజస్యఫలంతికా పిప్పలీమూలము స్తకం ||
 విషంచప్రతికషణంచ చూర్ణీకృత్యవిమిశ్రయేత్ |
 మండూరస్యచపాకాస్తే అక్షమాత్రావటీకృతా ||
 పాంశుశోభోదరానాహ శూలస్క్రిమిగుల్మమత్ |
 ఇత్యేవంసిద్ధమండూర స్సర్వరోగవినాశకృత్ ||

తా॥ మండూరము 8 పలములు 64 పలముల గోమూత్రమునందు పచనజేసి అందు తెల్లగలిజేరు తెగడ శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు విడంగములు దేవదారు పసపు మానిపసపు పుష్కరమూలము చిత్రమూలము దన్దిబీజములు చవ్వము కరక తాడి వుళిరి కెలు కొడికపాలవత్తులు కటుకరోహిణి పిప్పలిమూలము తుంగముస్తలు అతిసన వీటి నన్నియుకషణప్రమాణముచూణించి యీచూణమును ఆమండూరముయొక్క

పాకాస్తమున దానియందుజేర్చి అక్షమాత్రపటుకములుచేసి నేసించిన పాండు వాపు వుదరము ఆనాహము శూల కృమి గుల్మము యివి మొదలగురోగముల నివర్తింపజేయు.

మండూరపటుకములు.

శ్లో॥ సురాబ్ధిదార్ద్రీకటుషట్కృతాప్యం వేల్లంసరాచేతినమాంశచూణాం |
 మండూరభాగద్వయమష్టమూత్రే పక్వాన్యవంతక్ర సమంచదేయం ||
 కామిలాపాండుముకోర్చ శ్శోభకుష్మకఫామ యాకాడోరు స్తంభమజ్జిగంచష్టి హానంశయోధిచ ||

తా॥ దేవదారు తుంగముస్తలు మానిపసపు పిప్పలి పిప్పలిమూలము చవ్వము చిత్రమూలము మిరియాలు శొంఠి సువణామాక్షికభస్మము వాయువిడంగములు త్రిఫలములు యివియన్నియు ప్రత్యేకము 1 భాగము మండూరము 2 భాగములుచేర్చి చూణించి గోవు మేక గొర్రె వొంటె యెనుగు గాడిద యెనుగు గుఱ్ఱము వీటి మాత్రములచేపండి మాత్రంజేసి ఆవుమజ్జిగలో నేవించిన కామిల పాండురోగము మేహము అర్చస్సు శోఫ కుష్టువు కఫరోగము వూరు స్తంభము అజీణము స్తీహ వీటి నన్నిటిని నశింపజేయు.

దాన్వ్యాది పటుకములు.

శ్లో॥ దాన్వీత్వక్షాక్షీకోధాతు ర్గ్రంధికోదేవదారుచ | ఏషాంద్విపల కాన్యాగాన్సృత్వాచూర్ణంపుథకృత్కం |
 మండూరంద్విగుణం చూర్ణంశుద్ధమంజనసన్నిభం | మూత్రేచాప్యగుణేపక్వాతస్మిం స్తత్ప్రక్షిపేన్నరః ||
 ఉనుంబరసమాన్యత్వాపటుకాంస్తాన్య ధాగ్నిచ | ఉపయుంజితతక్రేణజ్జిగ్నాత్మ్యంచభోజనం |
 మండూరపటుకాప్యేతే ప్రాణదాఃపాండురోగిణః | కుస్తానిప్ర ధరంశోధమూరు స్తంభంకఫామయాకా ||
 అర్యానికామిలాం మేహంష్టి హానంశమయన్తిచ ||

తా॥ మానిపసపు దాన్విన్ని మాక్షికభస్మము పిప్పలిమూలము దేవదారు వీటి నన్నియు ప్రత్యేకము 2 పలములుచూణించి మెత్తగచూణించిన మండూరమును 4 పలములుచేర్చి 112 పలముల గోమూత్రమునందు పచనజేసి 1/4 పలప్రమాణము మాత్రముజేసి అగ్నిపుష్టినెరిగి మజ్జిగలో నేవించిన పాండువు కుష్టువు వాపు వూరు స్తం భము కఫము అర్చస్సు కామిల మేహము స్తీహ యివియన్నియు నివర్తింపు.

పునర్నవాది వటుకములు.

శ్లో॥ పునర్నవాత్రివ్యదోవ్యవవిడంగందారుచిత్రకం కుమ్భంహరిద్రే
 త్రిఫలాదస్త్రీచవ్యంకలింగకం । కటుకాపిప్పలీమూలం ముస్తం
 శృంగీచకారవీ । యనాసీకట్ఫలంచేతి పృథక్పలమితంమతం ।
 మండూరంద్విగుణంచూణాంగోమూత్రేష్టగుణేవచేత్ । గుడ
 వద్వటికాన్కృత్వా తక్రేణాలోడ్యడాన్నిబేత్ । పునర్నవాది
 మండూరవటుకాశ్వివినిర్మితా । పాండురోగంపురాణంచకామి
 లాంచహాలీమకం । శ్వాసంకాసంచయక్షూణం జ్వరంశోధం
 తథోదరం । శూలంస్త్రీహాసమాధ్మానమర్శాన్సిగ్రహణీక్రిమీణా
 నాతరక్తంచకుమ్భంచనేవనాన్నాశయేద్భవం ॥

తా॥ తెల్లగలిజేరు తెగడ శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వాయువిడంగములు
 దేవదారు చిత్రమాలము కోస్తువు పసపు మానిపసపు కరక తాడి వుశిరికలు దంతి
 మూలము చవ్యము కొడిశపాల కటుకరోహిణి మోడి తుంగము స్తలు శృంగి నల్లజీలకఱ్ఱ
 వోమము కాణ్ణాఫలము వీటినిన్నిటిని ప్రత్యేకము 1 పలమువంతునజేర్చి చూణికాంచి
 ఆచూణామునందు మండూరము 2 పలములుచేర్చి యీచూర్ణమునకు 8 దింతల
 గోమూత్రమున గుడపాకముగవండి వటుకములుజేసి మజ్జగలోకలిపిపుచ్చుకొనిన పాండు
 రోగము కామిల హాలీమకము శ్వాస కాస త్తయ జ్వరము వాపు వుదరము శూల స్త్రీకా
 ఆధ్మానము అగ్నస్య గ్రహణి క్రిమి వాతరక్తము కుష్ఠపు వీటినిన్నిటిని నివతికాంపం
 జేయు. ఇదియ (అశ్వినీ దేవతలచే రచియింపబడిన పునర్నవాది మండూరవటుకయోగ
 మని యెరుంగవలయు.)

చందనాది వటుకములు.

శ్లో॥ చందనంపిప్పలీమూలంవిడంగంపద్మకేసరం । మంజిష్ఠామధుకం
 లోధిం చవ్యంచిత్రకశారిబా ॥ రాన్నాదారునిశాశృంగీశిరిషః
 కటురోహిణీ । త్రిఫలామరిచంధాన్యం విషాజాతీఫలంశతీ ।
 సైంధవంశీషకంహింసా దీప్యతకోలచందనం । తగరో
 శీంకాశ్మీరనాగకేసరపర్పటం । వత్సకోనాగరంరామవవమం
 కోలవాలుకం । సరళంమధురాష్టం చపియంగుజాజిపుష్పకం ॥
 అశ్వగంధాతుగాప్యేలా గజోషణపునర్నవీ । ఏతేషాంపమ

భాగాశ్చస్థితాద్విగుణసంయుతా ॥ వటీనిష్కోన్వితాంఖాదే
 ద్వాతపిత్తకఫక్షయ్యా ॥ పాండుగుల్మోదరానాహాభగ్నవాతా
 పతానకా ॥ వటుకాచందనాద్వాగ్నియాసర్వవ్యాధినినాశినీ ।
 అశ్వీభ్యాంనిర్మితాశ్రేష్ఠాహ్యత్రేయేణసుపూజితా ॥

తా॥ శ్రీగంధము మోడి వాయువిడంగములు పద్మకేసరములు మంజిష్ఠ యష్టి
 మధుకము లొద్దుగ చవ్యము చిత్రమూలము సుగంధపాల సన్నరాన్న మానిపసపు
 కర్కాటకశృంగి దిరిశసపుచక్క కటుకరోహిణి త్రిఫలములు మిరియాలు ధనియాలు
 ఆతిపస జాజికాయ కచ్చరములు సైంధవపలము ఆవాల నల్లపుప్పి వోమము
 తకోలములు రక్తచందనము గ్రంధితగరము వట్టివేళ్ళు కుంకుమపువ్వు నాగకేసరములు
 పర్పటకము కొడిశపాలపట్ట శొంఠి రామములుక వూడుగవేరు కురువేరు సరళ దేవ
 దారు దాడినిమ్మపండ్లు ప్రేంఖణపుచక్క జాజిపువ్వు వెన్నెరుగడ్డ తపక్షిరి యేలకులు
 గజపిప్పలి తెల్లగలిజేరు వీటినిన్నిటిని సమముగజేర్చి చూణికాంచి యీచూణామునకు
 2 దింతలు చక్కెరచేర్చి వరాయెత్తుమాత్రలుజేసి నేవించిన వాతక్షయ పిత్తక్షయ కఫ
 క్షయ పాండువు గుల్మము వుదరము అనాహము భుగ్న వాతము ఆపతానక వాతము వీటిని
 నశింపంజేయు. ఇది అశ్వినీ దేవతలచే నిర్మింపబడిన చందనాదివటుకములని తెలియ
 వలయు.

మండూరవజ్రవటుకములు.

శ్లో॥ పంచకోలంసమరిచం దేవదారుఫలత్రికం । విడంగముస్తాచైతే
 షాం భాగాస్త్రిఫలసంమితాః । యావన్వైతానిచూర్ణాని
 మండూరంద్విగుణంతతః । పక్వాష్టగుణితేమూత్రేతద్ధనీభూత
 ముద్ధరేత్ । తతోక్షమాత్రాన్వటుకాన్నిబేత్తక్రేణాలక్రభుక్ ।
 పాండురోగంజయే త్తద్వస్మందాగ్నిత్వమరోచకం । మండూర
 వజ్రకటుకోరోగాసీకప్రభేదనః । అర్శాన్సిగ్రహణీశోఫమూరు
 స్తంభంహాలీమకం । క్రిమింస్త్రీహాసముదరం గళరోగంచనాశ
 యేత్ ॥

తా॥ పిప్పలి పిప్పలిమూలము చవ్యము చిత్రమూలము శొంఠి మిరియాలు దేవ
 దారు కరక తాడి వుశిరికలు వాయువిడంగములు తుంగము స్తలు యివి యన్నియు
 ప్రత్యేకము మూడేసిపలములు మండూరము 8 పలములుచేర్చి 8 దింతల గోమూత్ర
 మున కుట్టిపడువరకు వండి అక్షమాత్రము వటుకములుజేసి మజ్జగలోకలిపి పుచ్చుకొని

మజ్జిగన్నును భక్షించిన పాండురోగము మందాగ్ని ఆరుచి అగ్నిస్సు గ్రహణి వాపు పూర్వస్తంభము వాలీమకము క్రిమి స్తీహ వుదరము గళరోగము యివి యన్నియు నివర్తించునని యెరుంగవలయు.

పాండురోగమునకు నవాయసాదిచూణాము.

శ్లో॥ చిత్రకంత్రిఫలాముస్తావిడంగంత్ర్యక్షణానిచ | సమభాగాని కార్యాణి నవభాగాహతాయసః | యేతదేకీకృతంచూణాం మఘసర్పిర్యుతంలిహేత్ | గోమూత్రమధవాత్రకమనుపానం ప్రశస్యతే | పాండురోగంజయత్యుగ్రంత్రిదోషంచభగందరం | శోభకుస్తోక రాగ్నాసిమందాగ్ని మరుచింక్రిమిన్ |

తా॥ చిత్రమాలము కరక తాడి వుశిరికలు తుంగము స్తలు వాయువిడంగములు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వీటిని చూర్ణించి యీ మార్గమునకు సమముగ లోహ భస్మముజేర్చి తేనె నెయ్యి వీటితోకలిపి నేవించినను లేక ముఖ్యముగ గోమూత్రము మజ్జిగ వీటితోనేవించినను పాండురోగము త్రిదోషము భగందరము వాపు కుష్టువు అగ్నిస్సు మందాగ్ని ఆరుచి క్రిమి వీటిని నశింపజేయు.

నవాయస చూణాము.

శ్లో॥ త్ర్యక్షణంత్రిఫలాముస్తావిడంగంచిత్రకంసమం | నవాయో రజసోభాగా స్తచ్చూర్ణమఘసర్పిసా | భక్షయేత్ప్రాంశుహృ ద్రోగకుష్టార్థఃకామిలాపహం | గోమూత్రేణపిబేత్వాతపాండు రోగంచనాశయేత్ | శోభహృద్రోగముదరంక్రిమింకుష్టంభగం దరం | నాశయేదగ్నిమాండ్యంచతుర్నా మకమరోచకం | ఆర్ద్ర కస్యరసేనాపిలిహ్యత్కఘసమృద్ధిమాన్ | గుంజామేకాంసమార భ్యయానత్సుర్పర్షవర్క్తికాః | తానల్లోహంసమశ్చీయాన్ ద్యధాదోషబలంసరః | నవాయసమిదంచూణాం నరోష్ట్రా దశరక్తికాః | ప్రలిహ్యన్మఘసర్పిర్భ్యాన్వింపిబేత్త్రకేణానాసహ ||

తా॥ శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు కరక తాడి వుశిరికలు తుంగము స్తలు వాయు విడంగములు చిత్రమాలము వీటిని సమముగా చూర్ణించి యీ మార్గమునకు లోహ చూర్ణము సమముగ చేర్చి తేనె నెయ్యితోనేవించిన పాండువు హృద్రోగము కుష్టువు అగ్నిస్సు కామిల వీటిని నివర్తించజేయు. మరియు గోమూత్రముతోనేవించిన వాత

పాండువు వాపు హృద్రోగము వుదరము క్రిమి కుష్టువు భగందరము అగ్నిమాండ్యము దుర్నామము ఆరుచి వీటిని నివర్తించజేయు. మరియు అల్లపురసముతో నేవించిన కఘము నివర్తించు. 1 గురిగింజ మొదలు 9 గురిగింజలంతవరకుగాని లేక 18 గురిగింజ లంతవరకుగాని దోషబలాబలములనెరిగి పుచ్చుకోనవలయును.

లోహచూణాము.

శ్లో॥ లోహకటుత్రికంకోలతిలంవా చూణాసమంకిలమాక్షికయుక్తం | ఔద్రయుతంహృద్రతక్రయుతంవా జీర్ణతరేఖలపాంశుగ దేసి ||

తా॥ లోహభస్మము శొంఠి మిరియాలు పిప్పళ్ళు కంకోలములు తిలలు మాక్షిక భస్మము వీటిని సమముగ చూర్ణించి 1 తులము తేనెతోగాని లేక మజ్జిగతోగాని నేవించిన అనేకదినములనుంచుండు పాండురోగము నివర్తించు.

ఏలాదిచూణాము.

శ్లో॥ ఏలామాంసిలవంగనాగరకణాముస్తాహిమంధాన్యకంఖజూన్ రంచతమాలపత్రమధునోశీరద్వయంపద్మకమ్ || ద్రాక్షూచంద నకుష్టకేసర తవక్షీరంచహతీఫలం | గోక్షూరంచపుసర్పవా ముసలికాశ్యామాశ్వ గంధామృతా || ఇత్యేవంసమభాగకం సమసితంసర్పిర్యుతంఖాదితం | పాండుక్షీణబలక్షతక్షయహారం పైత్యాదివిధ్వంసనం | హిక్కాకామిలమూత్రరోగ శమనం తతోస్మరోగాపహం | దాహానాన్మాదమదాత్వయాపహ రణంశ్రీపూజ్యపాదోదితం ||

తా॥ ఏలములు జటామాంసి లవంగములు శొంఠి పిప్పళ్ళు తుంగము స్తలు పచ్చ కర్నూరము ధనియాలు ఖర్జూరపండ్లు లవంగపత్రి ఆతిమధురము వట్టివేరు కురివేరు తామరచంప ద్రాక్ష శ్రీగంధము చంగల్వకోస్తు నాగకేసరములు తవక్షీరి జాజికాయ పల్లరువేళ్ళు తెల్లగలిజేరువేళ్ళు నేలతాడిగడ్డలు నల్లగుగంధపాలవేళ్ళు పెన్నేరుగడ్డ తిప్పటిగ వీటినిన్నిటిని సమభాగములుగా చూర్ణించి యీ మార్గమునకు సమముగ చక్కెరచేర్చి ఆవునెతితో పుచ్చుకోనిన పాండువు బలక్షీణము క్షతక్షయ పైత్యము యెక్కిళ్ళు కామిల మూత్రరోగము సోమకోగము దాహము పున్మాదము మదా త్యయము వీటినిన్నిటిని నివర్తించజేయు.

పాండువులకు త్రిఫలాదిలేహ్యము.

శ్లో॥ త్రిఫలాయాస్త్రయోభాగాస్త్రయస్త్రికటుకస్యచ | భాగశ్చిత్ర
 కమూలస్య విడంగానాంతఃకైవచ || పంచాశ్మజతునోభాగా
 స్తథారూప్యమలస్యచ | శుద్ధలోహస్యరజసో భాగాంశ్చాష్టై
 ప్రకల్పయేత్ | అష్టైభాగాస్తుతాపస్యతత్సర్వం మధుసంయుతం |
 శ్లక్షణచూణంసునంఘాప్య మాయసోభాజనేశుభే || ఉమంబ
 రసమంమాత్రాం తతఃఖాదేద్యథాగ్నిచ | దినేదినేప్రయో
 క్తవ్యంజీణంభోజ్యంయథోచితం || వర్జయిత్వాకుశుత్తాంస్తు
 కాకమాచీకపోతకాక | పాండురోగంవిషంకాసంయత్కౌణం
 విషమజ్వరం || కుష్మానిజతరంమేహంశ్వాసంశోఫమగోచకం |
 విశేషాచ్ఛహ్యపస్కారంకామిలాగుదజానిచ ||

తా|| కరక తాడి వుశిరికలు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు చిత్రమాలము వాయు
 విడంగములు యివి ప్రత్యేకము 1 భాగము శిలాజితు రజతభస్మము మందూరము యివి
 ప్రత్యేకము 5 భాగములు కుద్దమగు లోహమార్లము మాక్షికభస్మము యివి ప్రత్యే
 కము 8 భాగములు వీటినిన్నిటిని చూర్ణించి తేనెచేర్చి లోహభాండమునందునిచి
 మేడికాయతో సమమగు మాత్రలనుజేసి అగ్నిబలానుసారముగ నేవించిన పాండు
 రోగము విషము కాస త్మయ విషమజ్వరము కుష్మవు జతరము మేహము శ్వాస వాపు
 ఆరుచి ఆపస్కారము కామిల మూలవ్యాధి వీటిని నివర్తింపజేయు. మిరియు
 వర్జ్యము జీర్ణకారియగు అన్నమిడవలయు. ఉలవయాషసు కాచిఆకు కపోత
 మాంసము వీటిని వర్జించవలయు.

పాండువులకు చించాదిలేహ్యము.

శ్లో॥ చించాపత్రస్యతులయాహ్యయనంచతదర్ధకం | తదర్ధంచిత్ర
 మూలంచతదర్ధంచార్ద్రకంతథా | మరుభూదేవదారుశ్చతదన
 స్యాత్ప్రథకప్రథక్ | చవ్యంగ్రంధికమూలంచ కుడపంచప్రథ
 కప్రథక్ | దశమూలంసలంచైవపచేత్తో యేచతుగుణే | చతు
 ర్భాగావశేషేస్మిన్కషాయేచపరిశ్రితే | తతోనిక్షిప్యశు
 ధంచ గుడంచైతులయాయుతం | బీజపూరరసప్రస్థం ప్రస్థంచ
 సునిషణ్ణకం | సుషక్వంలేహ్యతాంయూతియవానీతృటిదీప్యకం |

వ్యోషంత్రిజాతకంచైవక్రిమిఘ్నంచపలంపృథక్ | అయోజరశ్చ
 త్రిపలంకీటస్యతుపలద్యయం | భ్రాంగస్యస్వరసంప్రస్థం సూక్ష్మ
 చూణంతుకారయేత్ | శీతేపూణేతులేహ్యేతు క్షౌద్రం
 ప్రస్థద్వయంక్షిచేత్ | ఏతచ్చించాదికంలేహ్యంశోఫపాండ్వా
 నుయాపహం | శ్వాసకాసత్మయంహంఠినసాంశ్చవిశేషతః |
 పార్శ్వశూలంప్రమేహంచగుల్మహృద్రోగనాశకం ||

తా|| చింతాకు 100 పలములు యినవచిట్టెము 50 పలములు చిత్రమాలము
 25 పలములు ఆల్లము 12 1/2 పలము తెల్లగలిజేరువేళ్ళు 6 1/2 పలము దేవదారు 6 1/2 పల్ల
 ములు చర్యము 4 పలములు పిప్పలిమూలము 4 పలములు దశమూలములు ప్రత్యేకము
 వరాయెత్తుచేర్చి 2 ద్రోణముల నీళ్ళునైచి 4 వ పాలు మిగులునటులకాచి అండు
 100 పలముల పాతబెల్లముకలిపి వడియగట్టి పొయిమిదబెట్టి కాచి మాదీఫలరసము
 1 ప్రస్థము గుంటగలగరరసము 1 ప్రస్థము చెంచలాకురసము 1 ప్రస్థము అందుచేర్చి
 లేహ్యపాకముగ నండి ధనియాలు ఓమద్వయం పెద్దయాలకులు త్రికటుకములు త్రిజా
 తకములు వాయువిశంగములు వీటినిన్నియు ప్రత్యేకము పలప్రమాణము చూర్ణించి
 లోహము 8 పలములు మందూరము 2 పలములు మెత్తగ చూర్ణించి కలిపి చల్లారి
 పిదప 2 ప్రస్థములు తేనెచేర్చి పూటకు కర్షప్రమాణము నేవించిన వాపు పాండువు
 శ్వాస కాస త్మయ పీనస పార్శ్వశూల ప్రమేహము గుల్మము హృద్రోగము వీటిని
 నశింపజేయు.

లఘుచించాదిలేహ్యము.

శ్లో॥ చించాపత్రస్యతులయామర్ధతులాంకృష్ణలోహశకలానాం |
 ద్విద్రోణేఽపాంవిపచేద్వసుభాగగతేధగుడపలాన్యత్ర |
 ప్రక్షిప్యపంచవింశతిమార్ద్రకశకలానిషోడశపలాని |
 పునర్ణవారసప్రస్థంవిపాచ్యసాంద్రంపునస్తత్ర |
 త్రికటుకజీరకచూర్ణం చతుష్పలంతత్సమంచమందూరం |
 దత్వావతార్యథాన్యేని ధాయపక్షంతతోలీధం |
 వినిహన్తిపాండుశోఫ గ్రహణీమేహస్త్రిహరోగాంశ్చ |
 ఇదమశ్వేభ్యాంప్రదిష్టంప్రాన్వంఘంచించాదికంలేహ్యం ||

తా|| చింతాకు 100 పలములు యినవశకలు 50 పలములు వీటిని 2
 ద్రోణముల నీళ్ళయందునిచి 8 వ భాగము మిగులునటులకాచి బెల్లము 25 పలములు

కలిపి చక్కముగవండి గలిజేరునేళ్ళనము 1 ప్రస్థముకలిపి అందు 16 పలముల అల్లత్రు ఖండములు చేర్చి శొంతి పిప్పలి మిరియాలు జీలకర్ర వీటిచూడము 4 పలములు లోహా భస్మము 4 పలములు కలిపి చక్కముగవండి 15 దినములు ధాన్యపుటమిడి నేవించిన పాండుపు వాపు గ్రహణి మేహము స్తీహా యివియన్నియునశించు. ఇది (అశ్వినీ దేవ తలచే నిర్మించబడిన లఘుచించాది లేహ్యమనబడు.)

—|| పాండువులకు పంచకోలఘృతము. ||—

శ్లో|| పంచకోలయవాగ్రంచక్షీరందధిస్థుతంపునః | సమాంశానితు యోజ్యానిభార్జీ కుష్ఠంచపాష్కరం || శతత్రయంహారీతక్యాజ లేచై సచతుర్గుణే | క్వాథయిత్వాధయోజ్యానే క్వాథయే న్మృదువహ్నినా | మృదుపాకఘృతంసిద్ధం పానేనస్యేచవ స్తిషు | గుణాధిక్యంభ వేన్నూత్రిణాం పాండురోగేహలీమకే || క్షయేచ రాజయత్నోభ్యే శస్తము క్తంభిషగ్వరైః ||

తా|| పిప్పలి-పిప్పలిమూలము చవ్యము చిత్రమూలము శొంతి యవకూకము భుంగి కోష్ఠము పుష్కరమూలము వీటినిన్నిటిని ప్రత్యేకము 1 భాగముచూడించి వుంచుకొని 300 కరక్కాయలను కాయలకు 4 గింతల వుదకములోవైచి 4 వ భాగము మిగులునటులకాచి అందు వైజెప్పంబడిన చూడము పాలు పెరుగు నెయ్యి వీటిని ప్రత్యేకము సమభాగములుగచేర్చి మందాగ్నిచేఘృతపక్వముగవండి పానము నస్యము వస్త్రకర్మ వీటినిచేసిన పాండురోగము హలీమకము క్షయ యివియన్నియునశించు.

సమస్తపాండువులకు వ్యోషాదిఘృతము.

శ్లో|| వ్యోషవిల్విద్విరజనీ త్రిఫలాద్విపునర్న వాః |

ముస్తాచాయోరజఃపాతా విడంగందేవదారుచ ||

వృశ్చికాలీచభార్జీ చనక్షీరై స్తైర్ఘృతంశృతం |

సర్వాస్ప్రశమయత్యాశు వికారాన్మృత్తికాకృతాః ||

తా|| శొంతి పిప్పలి మిరియాలు బిల్వనేరు మానిపసపు పసపు కరక తాడి వుళిడి కలు తెల్లగలిజేరు యెర్రగలిజేరు తుంగముస్తలు లోహాభస్మము విషబొడ్డి వాయు విడంగములు దేవదారు మేషశృంగి భారంగి వీటినిన్నిచూర్చించి పాలు నెయ్యి వీటిని చేర్చి ఘృతపక్వముగాకాచి దీనినినేవించిన సమస్తపాండువులను నివతింపజేయు.

—|| చందనాది తైలము. ||—

శ్లో|| చందనంసరిశందారుయస్మైలవాలుకంసతి | నఖంశై లేయకం పక్తావపద్మకంఘుంకేనరం || కంకోలకంమురామాంసీ శైలే యంచహారీతకీ | త్వగ్రేణుకాకిరాతంచ శారివాతి క్తకాగరు || సలీకావాలుకంద్రాక్షౌ కషాయంసుపరిశ్రితం | తైలంమస్తు తథాలాక్షౌరసేనసభాగికం || మృదాగ్నౌచాచయే తైలంసిద్ధం పానేషువ స్తిషు | నస్యేచాభ్యంజనేచై ఏయోజయేచ్చభిషగ్వః | హంతిపాండుంక్షయంకాసం గ్రహాక్షుంబలవర్షకృత్ | మంద జ్వరమవస్మారం కుష్ఠపామాహారంపునః | కరోతిబలపుష్ట్యై జో మేదాప్రజ్ఞా వివర్ధనం | రూప సౌభాగ్యదంప్రోక్తం సర్వ భూతవశీకరమ్ ||

తా|| చందనము సరిశందారు మానిపసపు అతిమధురము యేలకులు వట్టివేరు కచ్చోరములు నఖమునేద్రవ్యము శిలాజతు పద్మకాష్మము తుంగముస్తలు నాగకేసరములు కంకోలములు జటామాంసి రాతిపువ్వు కరకపించెలు లవంగపట్ట రేణుకవిత్తులు సీమనేల వేము సుగంధపాల కటుకరోహిణి కృష్ణాగరు వుత్తరేణి కురువేరు ద్రాక్ష వీటి కషాయమునందు నూనెచేర్చి మజ్జిగలేట అక్కకషాయము వీటిని నూనెకు సమభాగములుగ జేర్చి మందాగ్నిచే తైలపక్వముగవండిన చందనాదితైల మనబడు. దీనిని ప్రాశనము వస్త్రకర్మ నస్యము శరీరమునకులేపము వీటినిజేసిని పాండు క్షయ దగ్గు గ్రహబాధ మంద జ్వరము అవస్మారము కుష్ఠము గజ్జి వీటిని నశించజేసి బలము కాంతి పుష్టి తేజస్సు బుద్ధి స్మృతి రూపము సౌభాగ్యము వీటిని గలుగజేయుటయేగాక సర్వభూతవశీ కరంబగు.

పునర్న వాది తైలము.

శ్లో|| వర్షా భూర్షహస్తై రండ త్రిఫలా మధుశిగ్రుచ | కరంజద్వయ తక్కారీ సింధువార జలాన్వితం | తులూమితం శ్చతుర్దోశే సలిలేవివచేచ్చవైః | పాదాపశిష్టే క్వాథేస్మిక్షీ రాధకసమ న్వితే | తైలప్రాత్రే కణావహ్ని దీప్యయస్త్వీ పునర్నవీ | శత పుష్పానాజిగంధా శారిబౌవ్రకకంటకం | వచానాగరసింధూర్థ లవంగై లాసమన్వితం | వంగభస్మాగ్రగంధాచ కాంతగంధక

పుష్కరమ్ | పక్షమభ్యంగయోగేన వాతపిత্তసముద్భవాణ్ |
పాండుశోఫోదరానాహ దుష్ప్రకృత్యాదికాంజయేత్ ||

తా|| తెల్లగలిజేరువేళ్ళు చిత్రమాలము ఆకుదపువేళ్లు త్రిఫలములు యెర్ర
ముసగవేళ్ళు కానుగవేళ్ళు తపసివేళ్ళు తక్కలివేళ్ళు వావిలివేళ్ళు కురువేరు యివి
యన్నియు ప్రత్యేకము 100 పలములుచేర్చి 4 ద్రోణముల నీళ్ళుయందునిచి 4 నో
భాగము మిగులునటులకాచి అందు పాలు 1 అధకము నూనె 3 మానికెలువైచి పక్షముగ
కాచి పిప్పళ్ళు చిత్రమాలము వోమము యష్టిమధుకము గలిజేరువేళ్ళు సదాపవిత్రులు
పెన్నేరుగడ్డ గూడపాల చంద్ర వస శోంఠి సైంధవలవణము లవంగములు యేలకులు
వంగభస్మము కస్తూరి కాంతభస్మము కుద్దగంధకము పుష్కరమాలము వీటిని
సమాశములుగ చూడొంచి నూనెకు 8 వ భాగముచేర్చి తెలపక్యముగవండి 1 పక్షము
అభ్యంజనముజేసిన వాతపైత్య పాండువులు శోఫలు యివి మానును.

పాండువులకు అమృతహారితకీ.

శ్లో|| శతావరీ భృంగరాజ పునర్నవ కురంటకైః | స్రుతిసప్త పలం
చూర్ణం జలేక్వాఢ్యచతుర్ధణే || పాదశేషంకషాయంతు వస్త్రీ
పూతలనమాహారేత్ | హారితకీ ఫలంతస్మిన్ పప్ట్యాధిక శత
త్రయం | పాచయే ద్విధివచ్చైచ స్రుతిశద్దుగ్ధ పలంపచేత్ |
భీత్వానివారయే.దండ తద్ధర్మే సర్వమాషధం | పట్టలంరస
గంధాచ శుద్ధేపాత్రే క్షణంపచేత్ | ఉత్తార్యచాలయేత్పావ
ద్యావ త్కఠినతాంప్రజేత్ | చూర్ణయిత్వా మృతాసత్వం
పలంసప్త విమిశ్రయేత్ | మధునాపటికాకార్యా పప్ట్యాధిక
శతత్రయం | ఏకై కాహ్య భయాఘర్మే క్షిప్త్యా సూత్రేణ
బంధయేత్ | మధుభాండే క్షివేత్పశ్చ ద్వైకై కాం భక్షయే
ద్దినం | కుష్కపాండు హరంసమ్య గమృతాయా హారితకీ ||

తా|| శతావరి గుంటగలగర తెల్లగలిజేరు గోరింట వీటిని ప్రత్యేకముగ 7
పలములవంతున జేర్చి చూడొంచి 112 పలముల వుదకమునందువైచి చతుర్థాంశముగ
కషాయముగాచి వడియగట్టి అందు కరక్కాయలు 360 పలములు వైచి అందు 30
పలముల పాలుచేర్చినండి పిదప కరక్కాయల బీజములను కత్తితో కాయపగలకుండు
వటులదీసి గంధకము 6 పలములు పాచరసము 8 పలములు పాత్రయందునిచి క్షణమా
త్రము పచనచేసిన నది గట్టియగు. పిదప దానిని చూడొంచి అందు తిప్పనత్తు ౯

పలములుచేర్చి తేనెవైచి 360 మాత్రలుజేసి వైజెప్పిన కరక్కాయలలో వొక్కొక్క
టినునిచి నూలుతోచుట్టి తేనె భాండమునందునిచి దినము వొక్కొకటివంతున నేవించిన
కుష్క పాండువును నశింపజేయు.

సాభాగ్యశుఠీ.

శ్లో|| నిస్తవ్యకృంఠిం చాక్ఠ తులాం ఖండయిత్వా భిషగ్వరః | భృంగ
రాజశ్చ భూషీలు ర్వీర్షా భూర్వజపల్లికా | కురూటకాచ
దుస్పర్యావసశిగృన్దిదిగ్ధికా | ఆర్ద్రీకంచాటరూషంచ హ్యేతై
ర్భావ్యంక్రమాత్పృథక్ | ఛాయాశుష్కేతుతద్రవ్యే శర్క
రాంచతులాంక్షివేత్ | నిక్షిప్యపయసాంద్రోణం గుడపాకేన
పాచయేత్ | విడంగరాన్నా చవ్యంచ కణా జీరకరేణుకం |
శ్రీపుష్పంనాగకుసుమం సైంధవంచాజమోదకం | ద్విత్యారం
త్రిసుగంధంచ శిలాజిద్ధాన్యకంవిషా | కచోరంమరిచందీవ్యం
మజాజీ కణమూలకం | బిడా తాళీసకంభార్దీ మాలతీ ఫల
మేవచ | మిశీకంకోలకంవహ్ని ర్జ్వాతిపత్రంచబోళకం | నిమ్
బూడశ మానేన పృథగ్గ్రీవ్యాణిదాపయేత్ | సర్వం సంచూ
ర్ణితంకృత్వా చూర్ణితం వస్త్రీఘాళితమ్ | రసాయన మిదం
క్రేష్టం సర్వరోగనిఘాదనం | మధునాభక్షయేత్ప్రాత రను
పాన యుతంభిషక్ | కాసశ్వాస జ్వరాహిక్కా మరుచిం
హృదివేదనామ్ | గ్రంధించ యోనిశూలంచ కటివాతంచ
కంపనమ్ | సంధివాతం కుషీశూలు హృచ్చూలం శోఫ
నామకమ్ | అంగమర్దం శిరోవాతం సూతికాష్టక మేవచ |
ఆధ్మాసంచాంగదాహంచ ర క్షస్రావంచశుక్లకమ్ | విషమం
సన్నిపాతంచ హ్యృష్టశూలంతక్షైవచ | గుల్మవిద్రధిశూలంచ
సూతికా జ్వరనామకం | అన్న ద్వేషం నేత్రదాహం పీనసంచ
శిరోభ్రీమం | సత్తథాతు గతాంజూర్తిం పురాణంచ జ్వరం
హారేత్ | శీతజ్వరంముఖరుడం న్రణాంశ్చవివిధానపి | అజీర్ణం
చాతిసారంచ నప్టవీర్యాచ్ఛసంభవం | గర్భస్రావంకలశోషం

విద్యుంధంచాంత్రకూజనం | కామిలాపాండురోగంచ సూతికాం
 నాశయేత్తయం | ప్రదరంపిటకంస్ఫోటం బహిరంతస్థశూలకం |
 సౌభాగ్య పుష్టిదాశ్రేష్ఠా ప్రసస్తా సూతికారుజి | సౌభాగ్య
 శుంఠీవిఖ్యాతా భారద్వాజేననిర్మితా ||

తా|| చివ్విసశొంఠి 50 పలములు సన్నపలుకులుగా నొనర్చి వాటిని గుంటగల
 గరాకు నేలపుళిరికెటకు తెల్లగలిజేరాకు నల్లేరు కురూటకము దురదగొండి కారుమునగ
 గడ్డములక అల్లము అడ్డసరము వీటిరసములచే ప్రత్యేకము వొక్కొకదినము భావనజేసి
 నీడముయొడించి అందు 100 పలముల చక్కెర 1 ద్రోణము పాలువైచి గుడపాకముగ
 వండి పీడవ అందు వాయువిశంగములు దుంపరాన్న చవ్యము పిప్పళ్ళు జీలకర్ర రేణు
 కలు లవంగములు నాగ కేసరములు సైంధవలవణము వోమము సద్యతౌరము వెలిగారము
 మంచిగంధపుచక్క అగరు కృష్ణాగరు శిలాజిత్తు ధనియాలు వస కచ్చూరములు మిరి
 యాలు కురా సానివోమము నల్లజీలకర్ర మోడి బిడాలవణము తాళిసపత్రి భారంగి జాజి
 కాయలు సదాశువిత్తులు తక్కిలములు చిత్రమూలము జాపత్రి బాలింతబోళము వీటి
 నన్నియు ప్రత్యేకము 1 పలమువంతున గ్రహించి చూణికాంచి వస్త్రీహాలితమొనర్చి
 పైబొవధమునందువైచి 20 పలముల ఆవునెయ్యిచేర్చి లేవ్యాపాకముగవండి ప్రాతః
 కాలమున తేనెతోనేవించిన సర్వరోగములు కాప శ్వాస జ్వరము యెక్కిళ్లు ఆరుచి
 వృద్ధుడయిన వేదన గ్రంధిరోగము యోనిశూలకటివాతము కంపనాతము సంధి వాతము కుషీ
 శూల వృద్ధుడయిన వాపు అంగముడవాతము శిరోవాతము అష్టనూతికారోగములు
 అధ్మానవాయువు శరీరతాపము రక్తస్రావము శుక్లస్రావము విషమసన్నిపాతములు
 అష్టశూలము గుల్మము విద్రది శూల సూతికాజ్వరము అన్న ద్వేషము నేత్రదాహము
 పీనస తలదిరుగుట సప్తధాతుగతజ్వరము పురాణజ్వరము శీతజ్వరము ముఖరోగము
 నానావిధములగు వ్రణములు అజీణము అతిసారము నష్టవీర్యము గర్భస్రావము కంఠ
 శోష మలబద్ధము పేగులరుచుట కామిల పాండువు సూతికారోగము క్షయ ప్రద
 రము పిటుకలు స్ఫోటకము శరీరము వెలపల లోపలనుండు శూల వీటిసన్నిటిని నివ
 తింఱుచుటయేగాక సౌభాగ్యము పుష్టి వీటిని గలుగంజేయు. ఇది సూతికారోగము
 నకు మిక్కిలి ప్రశస్థముగనుండు. ఇది భరద్వాజమహామునిచే నిర్మింపబడిన సౌభాగ్య
 శొంఠి యని యెరుంగవలయు.

మహాసౌభాగ్యశుంఠి.

శ్లో|| ప్రస్థమాత్రంతు గోక్షీరం శర్కరా పలవింశతిః | సమాలోడ్య
 సుసంస్థాప్య లేవ్యాపాకేనధాం యేత్ || గ్రంధికంమరిచంభాగ్ని

చూతుర్జాతం విడంగకం | జీరద్వయంకంకణా తగరం దీప్యక
 ద్వయం | వరాళకుష్ఠమధుకం మాసితాళీసవత్రకమ్ || రాన్నా
 బోళంపుథకస్సర్వం త్రినిష్కంపరికల్పయేత్ | ధాన్యాశ్వగంధా
 వహ్నినాం పలార్థంచ పృథక్ కృథక్ || పంచనిష్క ప్రమా
 ణంతు లోహంభ్యంగరజస్తథా | త్రిశన్నిష్క మిడంశుంఠి మిశ్రీ
 షోడశనిష్కకం || సర్వమేకత్రసంచూర్ణ్య యోజయేన్మతిమా
 నిష్కమ్ | కుడవంగోఘృతందద్వా స్మధుద్వికుడుపంఘృతం |
 ఏవం ససాధితాంశుంఠిం ప్రాతరుత్థాయ సేవయేత్ || సేవనా
 త్సూతికావాయుం గ్రహణీంనై కరూపిణీం | నాశయేదాశుచా
 నాహం వాతపైత్యాదికాంస్తథా || డ్వరదాహా రుచిఘర్ష
 పాండుగుల్మగ్ని మాంద్యకమ్ | కరపాద విదాహంచ సర్వ
 రోగం వినాశయేత్ || మహా సౌభాగ్యకానామ్నా శుంఠితి
 ప్రథితాభువి ||

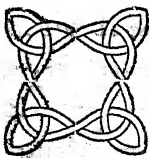
తా|| ప్రస్థము ఆవుపాలలో 20 పలముల చక్కెరవైచి కలిపి లేవ్యాపాకముగ
 నొనర్చి అందు మోడి మిరియాలు భారంగి చాతుర్జాతములు వాయువిశంగములు జీల
 కర్ర నల్లజీలకర్ర గజపిప్పళ్లు గ్రంధిలేగరము వోమము ఖురా సానివోమము లవంగములు
 చంగల్వకోష్ఠ అతిమధురము జటామాంసి తాళిసపత్రి సన్నరాన్న బాలింతబోళము
 యివివెవ్వేరుగ కి నిష్కములు ధనియాలు పెన్నేరుగడ్డ చిత్రమూలము యివిప్రత్యేకము
 క్షీచీలము లోహము గుంటగలగరచూణాము యివి ప్రత్యేకము 5 నిష్కములు చివ్విస
 శొంఠి కి 30 నిష్కములు ఖురా సానివోమము 16 నిష్కములు వీటిసన్నిటిని
 చూణికాంచి సేకముగచేర్చి కుడుపము ఆవునెయ్యి 2 కుడుపములు తేనెజేర్చి లేవ్యా
 పాకముగవండిన సిద్ధముగు దీనిని ప్రాతఃకాలమున సేవించిన సూతికావాయువు అనేక
 రూపముగు గ్రహణి ఆనాహము వాతపైత్యము మొదలగురోగములు జ్వరదాహము
 అరుచి వాంతి పాండు గుల్మము అగ్నిమాంద్యము కరపాదదాహము సర్వరోగములు
 వీటిని నశింపంజేయు. ఇదియ మహాసౌభాగ్య శొంఠియనబడు.

పాండువులకు లోహానవము.

శ్లో|| లోహచూర్ణంత్రికటుకం త్రిఫలాంచయ వానికామ్ | విడంగం
 ముస్తకంచిత్రం పృథక్ పలచతుష్టయమ్ || ధాతకీకుసుమా
 నాంతు ప్రక్షి వేత్పలవింశతిమ్ | చూర్ణి కృత్వతతఃక్షౌద్రం

చతుష్టప్పిపలంక్షిపేత్ | దద్యాద్దుడతులాంత్ర జలద్రోణ
 ద్వయంతథాఘృతభాండేవినిక్షిప్య నిదధ్యాన్మాసమాత్రకం |
 లోహానవమముంమర్త్యః పిబేదగ్నికరంపరం | పాండు
 శ్వయభుగుల్మాని జతరాణ్యర్థసాంరుజమ్ || కుమ్లంక్షీహామయం
 కంఠాం కానంశ్వాసంభగందరం | అరోచకంచగ్రహణీం
 హృద్రోగంచవినాశయేత్ ||

తా|| లోహభస్మము శొంఠి మిరియాలు పిప్పళ్లు కరక తాడి పుళిరికెలు వోమము
 వాయలవంగములు తుంగము స్తల చిత్రమాలము యివి ప్రత్యేకము 4 పలములు ఆరె
 పువ్వు 20 పలములు వీటినిచూణికాంచి ఆందు 64 పలములు తేనె 100 పలములు
 బెల్లము 2 ద్రోణముల పుదకమునందునిచి దీనినంతయు నేతికుండలోనునిచి 1 మాసము
 ముఖముబంధించియుంచిన సిద్ధముగు దానిని లోహానవమనియెదరు. దీనిని నేవించిన
 అగ్నిపుష్టిగలుగుటయేగాక పాండువు వాపు గుల్మము జఠరము అర్చస్సు కుష్మము స్తీహా
 కండు కాన శ్వాస భగందరము అరుచి గ్రహణీ హృద్రోగము వీటినిన్నిటిని నివతికాం
 సుంజేయు.

శ్రీ రస్తు.

వైద్యచింతామణి

ఆంధ్రతాత్పర్యము.

కామిలా ప్రకరణము.

కామిలారోగకర్మవిపాకము.

శ్లో|| కామిలీభక్తచోరస్యా త్తస్యవత్స్యామినిష్కృతిం | కుర్యాచ్చ
 పక్షిరాజంచ విష్ణోర్వాహనము త్తమం | సువశ్నేనయథాశక్త్యా
 పక్షయోర్మాక్తికద్వయం | నాసికాయాంతథావజ్రము త్త
 రీయంచరాజతమ్ | ఏవంకృత్వాగరుత్మంతం ఘృతద్రోణో
 పరిణ్యసేత్ | శ్వేతవస్త్రేణసంవేష్ట్య శ్వేతమాలై శ్చసమర్చ
 యేత్ | సర్వశాస్త్రార్థతత్వజ్ఞం వైష్ణవంధర్మపాఠకం |
 బ్రాహ్మణంత్వర్చయేద్భక్త్యా యజమానస్వశక్తితః | ఉప
 చారైష్టోడశభిర్ద్విజమభ్యర్చయేత్తథా ||

తా|| పూర్వజన్మమందు ఆన్నము దొంగిలించినవాడు కామిలారోగియగు ఆత
 నికి నిష్కృతి జెప్పంబడుచున్నది. బంగారముతో యథాశక్తిగ విష్ణుదేవునకు వాహన
 మగు గరుత్మంతుని ప్రతిమనుజేయించి దాని 2 రెక్కలయందు 2 ముత్యములు ముక్కు
 యందు వజ్రము రజితవికారముగు పుత్రరీయముగలదిగజేయించి 1024 రూపాయలయొత్తు
 ఘృతద్రోణమునందునిచి తెల్లనివస్త్రమునుజాబ్బి తెల్లని పువ్వుమాలికలచే బూజించి సర్వ
 శాస్త్రములయొక్క వాస్తవమును దెలిసినవాడును విష్ణుభక్తుడును ధర్మపాఠకుడగు
 బ్రాహ్మణుని యథాశక్తిగ షోడశోపచారములచే పూజించి యీ ప్రతిమను
 దానంబివ్వవలయు.

ప్రతిమాదానమునకు దేవత.

శ్లో|| సీతాంగఃకామిలారోగః కపాలమునలాన్వితః |
 పూజావిధానేత్వాతంగో దేవతాత్వఉదాహృతః ||

తా॥ కామిలారోగి ఆతంకదేవతా ప్రతిమను బంగారుచే చేతియందు కపాలము మనలాయుధము వ్రంతుకొనియుండునటులజేసి పూజించి బ్రాహ్మణునికి ఆతంకవిధి ప్రకారముగా దానమివ్వవలయు.

కామిలొనిదానము.

శ్లో॥ పాండురోగీతుయోత్కర్థ పితృలానినిషేవతే ।
తస్యపితృమస్మృత్యాంసం ధన్ధావ్రోగాయకల్పతే ॥

తా॥ పాండురోగముగల మనుష్యుడు మిక్కిలి పితృకరమగు పదాధకములను భక్షించిన ఆపితృము వానియొక్క చక్రమును మాంసమును దహించి కామిలారోగమును కలుగజేయు. మరియు పాండువులేకనే పితృపదాధకములను భక్షించుటచే కామిల జనించునని యెరుంగవలయు.

కామిలాలక్షణము.

శ్లో॥ హరిద్రనేత్రస్సుభృశం హరిద్రత్వేష్టఖాననః ।
రక్తపీతశక్యన్మాత్రో భేకవర్ణోహతేంద్రియః ।
దాహోఽవిపాశోదౌర్బల్యం సదనారుచికర్షితః ।
కామిలొబహుష్టైషా కోష్ఠశౌఖాశ్రయామతా ॥

తా॥ కామిలారోగముజనించిన మనుజునికి నేత్రములు చక్రము గోళ్ళు ముఖము యివి మిగుల పసుపువణకములుగనుండుట మలమూత్రములు రక్తమిశ్రిత పీతవణకములు గనుండుట యింద్రియవిహీనమై వర్షాకాలమందలి కప్పనలె పసుపుఛాయగలిగి యుండుటయె గాక దాహము అజీణము ఆశక్తి గ్లాని ఆరుచి యిట్టిలక్షణములుగలది కామిలారోగమని యెరుంగవలయు. మరియు నీరోగము పితృధికమువలన జనించి కోష్ఠస్థానమందలి రక్తాదిధాతువులు నాశ్రయించియుండు.

కుంభ కామిలొనిదానము.

శ్లో॥ కాలాస్తరాత్ఫరిభూషా కృచ్చాస్యాత్కుంభ కామిలొ ॥

తా॥ కామిలారోగము శరీరమునందు చిరకాలమునుండుటచే ప్రకోపించి కోష్ఠాశ్రయముగుటచే కుంభకామిల యనంబడు, ఇదియ కృచ్చ్రసాధ్యము.

కామిలొసాధ్య లక్షణము.

శ్లో॥ కృష్ణపీతశక్యన్మాత్రో భృశంశూనశ్చమాననః ।
సంరక్తాక్షీముఖిచ్ఛ్రీ విఘ్నాత్రో యశ్చతామ్యతి ॥

తా॥ మలము కృష్ణవర్ణముగను మూత్రము పీతవర్ణముగను సర్వాంగములయందు వాపు లేక నేత్రములు ముఖము వసునము మలము మూత్రము యివి రక్తవర్ణములుగ నుండుట యిట్టి లక్షణములుగలది కుంభకామిల యనంబడు. ఇది యసాధ్యము.

శ్లో॥ దాహోరుచిత్పడానాహ తంద్రామోహాసమన్వితః ।
నస్తాగ్నిసంజ్ఞఃక్షీప్రంహి కామిలొవాన్విసద్యతే ॥

తా॥ కామిలారోగికి తాపము ఆరుచి దప్పి కడుపుబ్బు తంద్ర మోహము అగ్నిమాంద్యము స్మృతినాశము యిట్టి లక్షణములుగలది కుంభకామిలొయని యెరుంగవలయు. ఇది యసాధ్యము.

శ్లో॥ ఛర్ద్యరోచకహృల్లాస జ్వరక్లమనిషీడితః ।
నశ్యతిశ్వాసకాసారో విడ్భేదీకుంభకామలీ ॥

తా॥ వాంతి ఆరుచి శరీరము మినమినలాడుట జ్వరము గ్లాని శ్వాస యిట్టి లక్షణములుగలది యసాధ్యకుంభకామిలొయని యెరుంగవలయు.

హలీమక కామిలొ లక్షణము.

శ్లో॥ యదాతుపాండువర్ణస్యాన్య ధరితశ్వావవీతకః ।
బలోత్సాహక్షయ స్తంద్రా మందాగ్నిత్వంమృదుజ్వరః ॥
స్త్రీవ్యహాక్షోంగమర్దశ్చ శ్వాసస్తృష్టారుచిర్భ్రమః ।
హలీమకంతుదాతస్య విద్యాదనిలపితృతః ॥

తా॥ శరీరము తెలుపు పసుపు నీలము ఆకుపచ్చ యిట్టి వర్ణములుగలిగి బలము వుత్సాహము యివి క్షీణించుట తంద్ర అగ్నిమాంద్యము లఘుజ్వరము స్త్రీవిషయమందు అప్రీతి వొడలువిరుపు శ్వాస దప్పి ఆరుచి భ్రమ యిట్టి లక్షణములుగలది వాతవైశ్య జనిత హలీమకమని యెరుంగవలయు.

పానకీ లక్షణము.

శ్లో॥ సంతాపోభిన్నవర్షస్తవ్విం బహిరస్తశ్చపీతతా ।
పాండుతానేత్రరోగశ్చ పానకీలక్షణంవదేత్ ॥

తా॥ దాహము విడ్భేదము శరీరములోపల వెలపల పచ్చగను తెల్లగనుండుట అభివ్యందాది నేత్రరోగము యిట్టి లక్షణములుగలది పానకీయని తెలిసికొనవలయు.

హలీమక పరిభాష.

శ్లో॥ పాండురోగక్రియాంసర్వాం యోజయేచ్ఛహలీమకే ।
కామిలాయాంతుయాన్పృష్టా సాపికార్యాభిషగ్వరైః ॥

తా॥ హలీమకమునందు పాండురోగోపచారములు లేక కామిలారోగోపచారములు చేయించుచు చికిత్సంజేయవలయు.

—॥ కామిలా కషాయములు. ॥—

శ్లో॥ మధూళికామృతానింబ వాసాకతకవాలుకైః ।
కషాయఃకామిలాంహన్యా త్ససితామృతమాక్షికః ॥

తా॥ ఇప్పపువ్వు తిప్పతీగ వేపయానెలు అడ్డపరపుయానెలు చిల్లగింజలు పట్టివేరు వీటిని కషాయముబెట్టి చక్కెర నెయ్యి తేనె వీటిని కలిపి పుచ్చుకొనిన కామిలారోగము నివర్తించు.

శ్లో॥ విబేన్నికుంభకల్కంవా ద్వివలంశీతవారిణా ।
కుంభస్యచూర్ణంసక్షోద్రం త్రైఫలనరసేనవా ॥

తా॥ తెగడచూర్ణము 2 పలములు చల్లనీళ్ళతోగాని లేక తేనెతోగాని త్రిఫలకషాయముతోగాని పుచ్చుకొనిన కామిల నివర్తించు.

శ్లో॥ త్రివృతానాగరందస్తీ గవాంక్షీరంసశర్కరం ।
త్రిఫలాయాగుడూచ్యావా దార్వాన్యనింబస్యవారసం ।
ప్రాతఃప్రాతర్మధ్యయుతం విబేచ్ఛేత్కామిలాపహమ్ ॥

తా॥ తెల్లతెగడ శొంఠి వజ్రదనివేరు వీటిచూర్ణమును ఆవుపాలు చక్కెర వీటితోచేర్చి పుచ్చుకొనినను లేక త్రిఫలకషాయము తిప్పతీగరసము మానిపసపు కషాయము వేపచెక్కకషాయము వీటిలో దేనిచేసినను ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమునందు తేనెచేర్చిసేవించిన కామిలారోగము నివర్తించు.

శ్లో॥ దశనిష్కాఛటాశుంఠీ ద్వినిష్కాచరసస్తయోః ।
ఆమలక్యభయాక్వాథ స్ససితోహన్తికామిలామ్ ॥

తా॥ నేలపుళిరికెసమూలము 10 వరహాలయెత్తు శొంఠి 2 వరహాలయెత్తు వీటిని నూరి రసముతీసి పుచ్చుకొనినను లేక కషాయముబెట్టి పుచ్చుకొనినను లేక నేలపుళిరికె కరక్కాయ వీటిని కషాయముబెట్టి అందు చక్కెరచేర్చి పుచ్చుకొనినను కామిలారోగము మానును.

శ్లో॥ మూలంగవాక్షీమత్స్వాక్షీ నీలీకర్కటశృంగికా ।
మాహిషేణతుతక్రేణ విదార్యాఃపల్లవానిచ ।
మధుకంవాహిమోదేన సితాకతకచందనమ్ ॥

తా॥ పాపరబుడమవేరు పొన్నగంటివేరు నీలివేరు కరకపువ్వు తెల్లగుమ్మడు చిగుళ్ళు వీటిలో దేనినైన బ్రెమజ్జిగతోనూరి పుచ్చుకొనినను లేక యష్టిమధుకము పంచదార చిల్లగింజలు చందనము వీటిని చల్లనీళ్ళతోనూరి పుచ్చుకొనినను కామిలారోగము మానును.

శ్లో॥ త్రిఫలాయాగుడూచ్యావా దార్వాన్యనింబస్యవారసం ।
ప్రాతర్మధ్యయుతంవైద్యః కామిలార్తాయయోజయేత్ ॥

తా॥ కరక తాడి పుళిరికెలు కషాయముగాని తిప్పతీగకషాయముగాని మాని పసపు కషాయముగాని వేపయానెలు కషాయముగాని ప్రాతఃకాలమునందు తేనెచేర్చి సేవించిన కామిలారోగము నివర్తించు.

శ్లో॥ త్రిఫలానింబకై రాత త్రిక్తానాసామృతాభవః ।
క్వాథోమధ్యయుతోహంతి కామిలాంపాండుతామవి ॥

తా॥ కరక తాడి పుళిరికెలు వేప నేలవేము అడ్డపరము తిప్పతీగ వీటిని కషాయముబెట్టి తేనెచేర్చి పుచ్చుకొనిన కామిల పాండువు యిది నశించు.

—॥ గుడూచీ కల్కము. ॥—

శ్లో॥ గుడూచీపత్రకల్కంవా విబేత్తక్రేణకామలీ ॥

తా॥ తిప్పతీగఆకు కల్కముచేసి మజ్జిగచేర్చి పుచ్చుకొనిన కామిలారోగము నివర్తించు.

గుడూచీస్వరసము.

శ్లో॥ గుడూచీస్వరసస్సర్పి స్సక్షీరంమాహిషంఘృతం ।
చతుర్గుణేనపయసా పాయయే త్తద్ధలీమకే ॥

తా॥ తిప్పతీగరసము నెయ్యి పాలుచేర్చిగాని యెనుమునెయ్యి నెయ్యికి 4 గింతలు పాలుచేర్చిగాని పుచ్చుకొనిన హలీమకము మానును.

ధాత్ర్యాది చూర్ణము.

శ్లో॥ ధాత్రీలోహరజోవ్యోష నిశాక్షాద్రాజ్యశర్కరాః ।

లీఢానివారయంత్యాశు కామిలాముద్గతామపి ॥

తా॥ పుశిరికెవలుపు లోహభస్మము శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు పసపు వీటిని సమముగ చూర్ణించి తేనె నెయ్యి చక్కెర వీటినిచేర్చి నేవించిన కామిలాలోగము నివర్తించు.

అయోరజాది చూర్ణము.

శ్లో॥ అయోరజోవ్యోషవిడంగచూర్ణం లీహాద్ధరిద్రాత్రిఫలాన్వితంవా ।

సశర్కరాకామిలినాన్త్రిభండీ హితాగవాక్షీనగుడాచశుంఠీ ॥

తా॥ లోహభస్మము శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వాయువిశంగములు పసపు రక తాడి పుశిరికెలు వీటిని చూర్ణించి శర్కరతోచేర్చిగాని లేక తెగడచూర్ణమును చక్కెరతోచేర్చిగాని కేకుచూర్ణము శొంఠిచూర్ణము వీటిని బెల్లముతోచేర్చిగాని నేవించిన కామిలాలోగము నివర్తించు.

లోహాది చూర్ణము.

శ్లో॥ లోహచూర్ణంనిశాయుగ్మం త్రిఫలాకటుకరోహిణీ ।

ప్రలిప్యమధుసర్పిర్భ్యాం కామిలార్తసుఖభవేత్ ॥

తా॥ లోహభస్మము పసపు మానిపసపు కరక తాడి పుశిరికెలు కటుకరోహిణి వీటిని చూర్ణించి తేనె నెయ్యి కలిపి నేవించిన కామిల నివర్తించు.

దార్వ్యాది చూర్ణము.

శ్లో॥ దార్వీసత్రిఫలావ్యోష విడంగమయసోరజః ।

మధుసర్పిర్యుతంలిహ్య త్కామిలాసాండురోగవాణ్ ॥

తా॥ మానిపసపు త్రిఫలములు శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వాయువిడంగములు వీటిని చూర్ణించి ఆయోభస్మముచేర్చి తేనె నెయ్యి వీటితోకలిపి నేవించిన కామిల సాండురోగము యివి నివర్తించు.

ఏలాది చూర్ణము.

శ్లో॥ ఏలాజీరకభూధాత్రీ సితాగవ్యేనభావయేత్ ।

ప్రాతస్సంసేవనంకుర్యా త్కామిలనాశనంపరమ్ ॥

తా॥ ఏలకులు జీలకఱ్ఱ నేలపుశిరికె వీటిని సమముగ చూర్ణించి చక్కెరచేర్చి ఆవుపాలతో భావనజేసి ప్రాతఃకాలమున పుచ్చుకొనిన కామిల నివర్తించు.

హరిద్రా చూర్ణము.

శ్లో॥ నిశాచూర్ణంకర్షమితం దధ్నఃపలంమితంతథా ।

ప్రాతఃప్రసేవనంకుర్యా త్కామిలనాశనంపరమ్ ॥

తా॥ పసపుచూర్ణము కర్షప్రమాణము 4 కర్షముల పెరుగులో కలిపి పుచ్చు కొనిన కామిల నివర్తించు.

అయోరజాది చూర్ణము.

శ్లో॥ తుల్యంహ్యయోరజఃపథ్య హరిద్రాక్షాద్రసర్పిమా ।

చూర్ణితంకామలీలిహ్యో ద్గుడక్షాద్రేణవాభయా ॥

తా॥ లోహభస్మము కరకచూర్ణము పసపు వీటిని సమముగచేర్చి తేనె నెయ్యి వీటితోకలిపి నేవించినను లేక బెల్లము తేనె వీటితోకలిపి నేవించినను కామిల నివర్తించు.

కామిలకు పునర్నవాదిలేహ్యము.

శ్లో॥ పునర్నవాయామూలనాం తులమానంపచేత్తతః । హస్తి

కర్ణిచాశ్వగంధా శై లేయంశిగ్రుమూలకం । దశమూలంబలా

భార్జీ మర్కటీవహ్నిమూలకం । కునింబారగ్వధానీలీ వరా

దారుద్వికుండలీ । నిర్గుండీసీలినీశింఘానారంగంహ్యోటరూషకం ।

అగ్నిమంభాద్వితులసీ నునాదిషుచగోతురం । ఏతాని సమ

భాగాని పృథగ్దశ పలానిచ । ద్రోణేంపాదావశేషేష్మీకమా

యేచపరిశ్రేతే । త్రింశత్పలం గుడందత్వా పురాణంచ విపా

చయేత్ । త్రికటు త్రిఫలారాన్నా నతచవ్యాగ్ని గ్రంథికం ।

తాళీసంజాతిపత్రంచ వరాళంధనికానిశా । విడంగంచాజమో

దంచ చాతుర్జాతంచరామతం । తక్కోలం మాసికంభార్జీ

కాంతంలోహంచ పుష్కరమ్ । జీరద్వయంచ మండురం

సైంధవం హస్తిసిప్పలీ । సర్వమేతత్సమం చైవ పృథక్కర్షం

విచూర్ణయేత్ । సాంద్రపాకంభవేత్తస్యాః యుక్త్యాపుష్కర

నంక్షిపేత్ | లేహ్యరాజంచావతార్య ద్వికాలనేవయేత్తతః |
 కామిలా పాండురోగఘ్నం కాసంశ్వాసం హాలీమకం | ఏకా
 హికంద్వ్యాహికంచ పురాణంశ్శయధుంహారేత్ | స్వరసాద
 ష్యయహారం రక్తపిత్తంచ విద్రధిం | నాశయే నాత్రసందేహః
 కశ్యపోమునిరబ్రవిత్ ||

తా|| తెల్లగలిజేరువేళ్ళు 100 పలములు జలరక్కసిగడ్డ పెన్నేరుగడ్డ ములు గోరింట కారుముసగగడ్డ దశమాలములు చిట్టాముట్టివేరు భారంగి దూలగండివేళ్ళు చిత్రమాలము నేలవేము రేలవేళ్ళు నీలివేళ్ళు కరక తాడి వుళిరికలు దేవదారు తెల్ల వుప్పి నల్లవుప్పి వావిలి నల్లవావిలి తెగడ నారదవువేళ్ళు అడ్డనరము చిరినెల్లివేరు తులసి భూతులసి అటికమామిడి పల్లేరు వీటిని ప్రత్యేకముగ పదేసి పలములుచేర్చి 4 తూముల నీళ్ళయందునిచి 8 వ భాగము మిగులునటుల కషాయముకాచి అందు పాత లెల్లము 30 పలములు కలిపి సాంద్రపాకముగ వండి త్రికటుకములు త్రిఫలములు రాన్న గ్రంధితగరము చవ్యము చిత్రమాలము మోడి తాళినపత్రి జాపత్రి లవంగ ములు ధనియాలు మానిపసపు వాయులవంగములు వోమము లవంగపుచక్క ఆకుపత్రి యెలకులు నాగ కేసరములు యింగువ తక్కిలములు జటామాంసి భారంగి కాంతము లోహము పుష్కరమాలము జీలకఱ్ఱ నల్లజీలకఱ్ఱ మందూరము సైంధవలణము గజ పిప్పళ్ళు వీటినిన్నిటిని ప్రత్యేకము కర్ణ మెత్తు చూర్ణించి అందుచేర్చి యుక్తచే నేనె చేర్చి ధాన్యపుటంబిడి నేవించిన కామిల పాండువు కాస శ్వాస హాలీమకము యేకా హికము ద్వ్యాహికము పురాణజ్వరము వాపు స్వరక్షయము రక్తపిత్తము విద్రధి వీటిని నశింపజేయు. (ఇది కశ్యపమునిచే వచింపబడిన పునర్నవాదిలేహ్య మనంబడు.)

హాలీమకమునకు ఆమలక్యాదిలేహ్యము.

శ్లో|| రసమామలకానాస్తు సంశుద్ధంయంత్రవీడితం | ద్రోణంపచేచ్చు
 మృద్వగ్నా తత్రేమానిప్రదావయేత్ | చూర్ణితంపిప్పలీప్రస్థం
 మధుకంద్విపలంతథా | ప్రస్థంగోస్తనికాయాశ్చ ద్రాక్షాయాః
 కల్కపేషితం | శృంగ బేరపలేద్వేతుతుగాక్షీ ర్యాఃపలదద్వయం |
 తులార్ధశర్కరాయాశ్చ ఘనీభూతంసముద్ధరేత్ | మధుప్రస్థ
 సమాయుక్తం లేహయే త్పల్లనమ్మితం | హాలీమకం కామి
 లాంచ పాండుత్వం చాపకర్షతి ||

తా|| యంత్రముచే తీయబడిన శుద్ధమగు వుళిరికకాయలరసము ద్రోణప్రమాణము గ్రహించి మృద్వగ్నియందుకాచి అందు పిప్పలిహార్ణము 1 ప్రస్థము యష్టిమధుకము 2 పలములు కల్కముగ నొనర్చబడిన ద్రాక్ష 1 ప్రస్థము శొంఠి తపక్షిరి యివి ప్రత్యేకము 2 పలములు చక్కెర 50 పలములుచేర్చి లేహ్యపాకముగ వండి అందు 1 ప్రస్థము తేనెయనుచి ధాన్యపుటంబిడి 1 పలముపంతున భక్షించిన హాలీమకము కామిల పాండువు వీటిని నశింపజేయు.

హాలీమకములకు సితాదిలేహ్యము.

శ్లో|| సితాంతికాబలాయష్టి త్రిఫలారజనీయుగైః |
 లేహ్యాలిహ్యత్సమధ్వాద్యం హాలీమకనివృత్తయే ||

తా|| కటుకరోహిణి చిట్టాముట్టి యష్టిమధుకము కరక తాడి వుళిరికలు పసపు మానిపసపు వీటిని చూర్ణించి చక్కెరచేర్చి తేనె నెయ్యి వీటిలో కలిపి పుచ్చుకొనిన హాలీమకము నివర్తించు.

కుంభకామిలకు పంచాస్యరసము.

శ్లో|| మృతనూతాభ్రీకాస్తాని తీక్ష్ణంవై మృతమాక్షీకమ్ |
 దేవదారుద్రవై శ్చైవ దినై కంమర్దయేత్సమం |
 విపచేద్వాలుకాయంత్రే దినా నేతత్సముద్ధరేత్ |
 అమృతోత్పలకల్పార కంధకక్షీరసంయుతమ్ |
 పిష్టంయష్ట్యంభసాయామం మాసంక్షౌద్రసితాయుతమ్ |
 రసంపంచాస్యనామానం సేవయేత్కుంభకామలీ ||

తా|| రసభస్మము అభ్రీకభస్మము కాస్తభస్మము పుష్కరభస్మము మాక్షీక భస్మము వీటిని సమముగచేర్చి దేవదారు రసముచే 1 దినము మర్దించి వాలుకాయంత్ర మున 1 దినము వండి దినాస్తమునందు సాంగశీతలమునదీసి మరల తిప్పతీగ నల్లకలువ కమలము వీటిదుంపలు యష్టిమధుకము వీటిరసముచే ప్రత్యేకము 1 యామము మర్దించి తేనె చక్కెర వీటితో 1 మాసము నేవించిన కుంభకామిల నివర్తించు.

మండురము.

శ్లో|| దగ్ధాక్షకాష్ఠై ర్మలమాయసంతు గోమూత్రనిర్వా పితమప్య
 వారాణా | విచూర్ణ్యలీఢం మధునాచిరేణ కుంభాహ్వయం
 పాండు గదనిహన్తి ||

తా॥ ఇనపచిట్టెమును తాండ్రకణ్ణుల నిప్పులచే యెట్టుగకాచి గోమూత్రమునందు చల్లార్చవలయు. ఇటుల 8 మార్లుచేసి పిదప చూర్ణించి తేనెతో నేవించిన కుంభకామిల పాండు యివి నివర్తించు.

ఘృతములు.

శ్లో॥ హరిద్రాత్రిఫలానింబ బలామధుకసాధితమ్ |

నక్షీరంమాహిషంసర్పిః కామిలాంహ నితక్షణమ్ ||

తా॥ పసపు కరక తాడి పుళిరికలు వేపవేరు చిట్టాముట్టివేరు ఆతిమధురము వీటిని చూర్ణించి బట్టెనెయ్యి నేతికి నమము పాలు నేతికి చతుర్దశం నీళ్లుపోసి నేతికి 4 వ పాలు వైచూర్ణముచేర్చి ఘృతపక్వముగవండి నేవించిన కామిల నివర్తించు.

అమృతాది ఘృతము.

శ్లో॥ అమృతలతారసకల్మషప్రసాధితంతురగవిద్విషస్సర్పిః |

క్షీరచతుర్దశమేతద్వితరేచ్ఛహాలీమకారైభ్యః ||

తా॥ తిప్పతీగరసము లేక కల్మషము దానికినమముగ బర్రెనెయ్యి ఆనెయ్యికి 4 గింతలపాలు వీటిని నేకముగజేర్చి ఘృతపక్వముగవండి నేవించిన హాలీమకము నివర్తించు.

శిలాజితు యోగము

శ్లో॥ గోమూత్రేణపిబేత్కుంభ కామిలాయాంశిలాజితు ||

తా॥ శిలాజితు గోమూత్రముననూరి కలిపిపుచ్చుకొనిన కుంభకామిల నివర్తించు.

కటుకయోగము.

శ్లో॥ విబేత్కవోష్ణేనజలేనతిక్తాం సశర్కరాంపాణితలప్రమాణాం |

నిహన్తిదుష్టామపికామిలాంసా హారీతకీవామధునాప్రయుక్తా ||

తా॥ కటుకరోహిణి నూరి చక్కెరచేర్చి కొంచము పుష్టముగనుండు వుద కముచే పుడిశడు పుచ్చుకొనినను లేక కరకమార్గమునందు తేనెచేర్చి పుచ్చుకొనినను కామిల నివర్తించు.

సస్యాదియోగములు.

శ్లో॥ అర్కమూలంహరేన్నస్యా త్కామిలాంతండులోదకైః |

ఏరండమూలికావీతా మధునాహన్తికామిలామ్ |

అపామార్గశిఫావీతా సత్రకాకామిలాపహః |

విష్ణుక్రాంతశిఫాతక్ర వీతావాతద్వినాశినీ |

లాంగలీపత్రచూణాం వాపిబేత్తక్రేణకామలీ |

గుడార్ధ్ర క్రయతాహన్తి కామిలాంత్రిఫలాశితా ||

తా॥ జిల్లేడువేరును బియ్యపుకడుగుతోనూరి నస్యముచేసినను లేక ఆముదపు వేరునునూరి తేనెతో పుచ్చుకొనినను పుత్తరేణువెన్నులునూరి మజ్జిగతో పుచ్చు కొనినను విష్ణుక్రాంతముననూరి మజ్జిగతో పుచ్చుకొనినను లాంగలీపత్రచూణామును మజ్జిగతో పుచ్చుకొనినను త్రిఫలాచూణామును చెల్లము అల్లపురసము వీటితోచేర్చి పుచ్చుకొనినను కామిలారోగము నివర్తించునని యెరుంగవలయు.

హాలీమకమునకు అయోభస్మము.

శ్లో॥ మారీతస్వాయసశ్శూర్ణం ముస్తాచూణేనసంయుతం |

ఖదిరస్యకషాయేణ పిబేద్దర్తుంహాలీమకం ||

తా॥ లోహభస్మము తుంగము స్తలచూణాముతోచేర్చి చండ్రకషాయముతో పుచ్చుకొనిన హాలీమకము నివర్తించు.

గోదుగ్ధపానము.

శ్లో॥ అయేమనోజ్ఞ కుండలే స్ఫురన్ముఖేందుమండలే |

గవాంపయస్సనాగరం ప్రియేనిహన్తికామిలామ్ ||

తా॥ మనోహరములగు కుండములగలిగి ప్రకాశించు చంద్రమండల సమాన ముఖముగల యోప్రియులారా! ఆవుపాలయందు శొంఠిచూణాముచేర్చి నేవించిన కామిల నివర్తించు.

కామిలా అంజనము.

శ్లో॥ హింగువాలోచనేవ్యస్తం కామిలోన్మూలనేక్షమం ||

తా॥ ఇంగువను చాది కన్నులయందు అంజనంబిడిన కామిల నివర్తించు.

హారీతక్యాద్యంజనము.

శ్లో॥ హారీతకీచధాత్రికా తథామనోజ్ఞగైరికా |

ఇతిప్రయోజితాం గం నిహన్తికామిలాననం ||

తా॥ కరక్కాయ పుళిరి పు కావిరాయి వీటినినూరి అంజనంబిడిన కామిల నివర్తించు.

శ్లో॥ అంజనంకామిలార్తానాం ద్రోణపుష్పరసంశుభం ।
నిశానై రికధాత్రీణాం చూణాణాంవాసంప్రకల్పయేత్ ॥

తా॥ తుమ్మిపూవులరసము అంజనంబిడినను లేక పసపు కావిరాయి నేల
పుళిరిక వీటినినూరి అంజనంబిడినను కామిల నివర్తించు.

సస్యములు.

శ్లో॥ కింవాతోయేనసర్పిష్టః కుమారీకందనస్యతః ।
జాయతేకామిలావేతా పిత్తసేత్రాంతకామిలా ॥

తా॥ కుమారీకందము నెయ్యితోగాని పుదకముతోగాని చాది సస్యముచేసిన
కన్నులుపచ్చగనుండు కామిల నివర్తించు.

జాలినీఫలాదిసస్యము.

శ్లో॥ జాలినీఫలకంపిష్ట్యా సస్యంవాతండులాభసా ।
జాలినీఫలమధ్యస్థం శ్యామనవకపసస్యతః ॥

తా॥ అనుడవీరవిత్తును కడుగుతోనూరి సస్యముజేసినను అనుడవీరవిత్తులలోని
పచ్చవల్లకవాలు వీటినినూరి సస్యముజేసినను కామిల నివర్తించు.

వేణీఫలాదిసస్యము.

శ్లో॥ వేణీఫలరసఃస్వచ్ఛో సస్యతస్తస్యసాదరం ।
కామిలాకామలోవేతా ద్యాతిదూరంచసర్పిమా ॥

తా॥ వేణీఫలరసమును సస్యముజేసిన కామిల నివర్తించు. లేక నెయ్యితో
చేర్చి సస్యముజేసినను నివర్తించు.

పాండువు కామిల కుంభకామిల హాలీమకము వీటికి పథ్యములు.

శ్లో॥ ఛర్దిర్విరేచనంజీర్ణాయవగోధూమశాలయః । ముద్గాఢకీమసూ
రాణాంయూషాణాంగలజారసాః । పటోలంవృద్ధకూశ్మాండం
తరుణంకడళీఫలం । జీవన్తిక్షురమత్యావ్యక్షీ గుడూచీతండులీ
యకంపునర్నవాద్రోణపుష్పివార్తాకులశునద్వయం । పక్వా
మ్రమభయాబింబీ శృంగీమతోస్థ్యగవాంజలం । ధాత్రీతక్రం

ఘృతంతైలం సావీరకతుషోదకం । నవనీతంగంధసారోహరి
ద్రానాగకేసరం । యవక్షారోలోహభస్మ కషాయాణిచ
కుంకుమం । యథాదోషమిదంపథ్యంపాండురోగవతాంభవేత్ ॥

తా॥ వాంతి చేయించుట విరేచనము పాతవియగుయవలు గోధుమలు 80 దిన
ములపంటగల పాతబియ్యము పెసలు కందులు చిరిసెనగలు వీటియూషము అరణ్య
జంతువుల మాంసరసము పొట్లకాయ బూడిదెగుమ్మడుకాయ లేత అరటికాయ పాల
కూర చెరుకు పొన్నగంటికూర తిప్పతీగ చిక్రికూర తెల్లగలిజేరు తుమ్మికూర వంకాయ
వెల్లుల్లి యొర్రవుల్లి మామిడిపండు కరక్కాయ దొండఅకు శృంగీమాంస చేపలు గోమా
త్రము పుళిరికాయ మజ్జిగ నెయ్యి నూనె పులికడుగు పుష్కొదకము వెన్న మంచిగంధము
పసపు నాగకేసరము యవక్షారము లోహభస్మ వగరుగనుండు పదార్థములు కుంకుమ
పువ్వు యివియన్నియు దోషానుసారముగ పాండురోగము కామిల వీటికి పథ్యములని
యెరుంగవలయు.

అపథ్యములు.

శ్లో॥ రక్తస్రుతిర్ధూమపానం వమిర్వేగవిధారణం ।
స్వేదనంమైథునంశింబీ పత్రశాకాగ్ని రామతం ।
మాషోంబుపానంపిణ్యాకం తాంబూలంసర్వపరిసురా ।
సర్వాణ్యమూనిదుష్టాని విరుద్ధాన్యశనానిచ ।
గుర్వన్నంచవిచాహీని పాండురోగవతాంవిషం ॥

తా॥ (రక్తమోక్షణము ధూమపానము వాంతి మలమాత్ర వేగనిరోధము
చమలతీయంట మైథునము) శింబీపత్రశాఖము చిత్రమూలము యింగువ మినుములు
పుదకపానము గానుగపిండి తాంబూలము ఆవాలు సారాయి సమస్తపులుసులు దుష్ట
ములగు విరుద్ధాన్నములు గుర్వన్నములు విచాహ పదార్థములు యివి పాండురోగము
గలవారలకు అపథ్యములని యెరుంగవలయు.

శ్రీ రస్తు.

వైద్యచింతామణి

ఆంధ్రతాత్పర్యము.

శో ఘ ప్ర క రణ ము.

శోఘనిదానసంప్రాప్తి.

శ్లో॥ రక్తపిత్తకఫాన్వాయు ద్దుష్టోమష్టాబహిస్సిరాః |
సీత్యావధగతిస్సైర్హి కుర్యాత్వక్షాంసనంశ్రయమ్ |
సోత్సేధంసంహతంశోఘం తమాహున్నిచయాదతః |

తా॥ వాతము దుష్టంబై కారణవిశేషములచే దుష్టంబులైన రక్తపిత్తకఫము లను బాహ్యానాడులయందు వ్యాపింపజేసి వాటిచే నడగింపబడినదై త్వక్షాంసములను ఆశ్రయించియుండు వాపును గలుగజేయు. అట్టి వాపు వుబ్బుగను కఠినముగనుండు, మఠియు నిది త్రిదోష సంబంధమువలన సన్నిపాతాత్మకమని చెప్పవచ్చు.

శ్లో॥ సర్వం హేతివిశేషైస్తు రూపభేదాన్నవాత్మకమ్ |
దోషైఃపృథక్ ద్వయైస్సరై వ రభిఘాతాద్విషాదపి |

తా॥ శరీరమునందుండువాపు కారణభేదజనిత రూపభేదమువలన వాతము పిత్తము శ్లేష్మము వాతపిత్తము పిత్తశ్లేష్మము శ్లేష్మవాతము సన్నిపాతము అభిఘాతము విషసంబంధము యిటుల 9 విధంబులుగనుండు.

శోఘస్య పూర్వరూపము.

శ్లో॥ తత్పూర్వరూపందవధు శ్శిరాయామోంగగౌరవమ్ |

తా॥ సంతాపముగలుగుట నరములు యిడ్చివట్టునటులనొచ్చుట శరీరము జడత్వముగనుండుట యిట్టి లక్షణములు శోఘకు పూర్వరూపములని యెరుంగవలయు.

శోఘకారణము.

శ్లో॥ శుభ్యామనూభక్తకృశాబలానాంతూరామితీర్ణోష్ణగురూపనేవా |
దద్యామన్యచ్చాకవిరోధిస్తుప్త గరోపస్యప్తాన్ననిషేవణంచ |

అర్చ్యాంస్యచేష్టాసచదేవశుద్ధిర్మర్మోషధాతోవిషమాప్రసూతిః |

మిథ్యోపచారఃప్రతికర్మణాంచనిజస్య హేతుఃస్వయంఘోఃప్రదిప్తః |

తా॥ వమనము విరేచనము వీటిశోధన జ్వరాదిరోగములు విరుద్ధాన్నభక్షణము వుపవాసము వీటిచే కృశించి బలహీనముగనుండువారలకు వుష్ణువులును కారము వుష్ణము జడముగల పదార్థములు భుజించుటవలనను పెరుగు ఆకుకాయముగు ద్రవ్యములు మన్ను ఆకుకూరలు వీటిని భక్షించుట తీరమత్సాన్యదివిరుద్ధమగు పదార్థముల నేవించుట దుష్టాన్నము విషసంబంధములగు అన్నమును భుజించుట మూలవ్యాధి గలిగియుండుట నిశ్చేష్టగనుండుట వమనవిరేచనాదులచే శోధించవలసిన దోషములను శోధించకయుండుట హృదయాది ముక్తస్థానములయందు దెబ్బలుతగులుట విషమప్రసవముగలుగుట వమనాదికార్యములయందు విరుద్ధోపచారములు చేయుట యివి మొదలగు కారణములచే వాపు జనించు.

సామాన్య లక్షణము.

శ్లో॥ సుగౌరవంస్యాదనవస్థితత్వంసోత్సేఘమూష్మాకశిరాతేనుత్వం |
సలోమహర్షశ్చవివగ్లతాచసామాన్యలింగంశ్వయఘోఃప్రదిప్తమ్ |

తా॥ శరీరమునందు జడత్వము చపలచిత్తము శరీరమునందు వుబ్బు శరీరతాపము సిరలువుబ్బుట గగుర్పాటు శరీరమునందు వైసర్ల్యము యివి శోఘకు సామాన్య లక్షణంబులని యెరుంగవలయు.

వాతజశోఘ లక్షణము.

శ్లో॥ చలస్తనుత్వక్పరుషోరుణోఽసితః సనుప్తిహర్షా ర్థియుతోనిమి
త్తతః | ప్రశామ్యత్రిప్రోన్నమతిప్రవీడితో దివాబలీస్యాచ్ఛ్చవ్
యధుస్సమిరణాత్ |

తా॥ వాపుయొక్క స్థలమునందు శ్శిరముగనుండకపోవుట చర్మము పలచనగ కఠినముగనుండుట చర్మము యెర్రగ లేక నల్లగయుండుట శరీరము స్పృశించిన తెలియకయుండుట శరీరము జలకరించుట లేక గగుర్పాటుగలిగియుండు మరలశమించుట శరీరమువొత్తిన పల్లముబడి మరల తక్షణమునందే వుబ్బుట పటియందు వాపు ప్రబలముగనుండుట యిట్టి లక్షణములుగలది వాతశోఘయని యెరుంగవలయు.

పితృజశోభ లక్షణము.

శ్లో॥ మృదుస్పగంధోసితవీతరాగవాన్ భృమజ్వరస్వేదతృషామదా
న్వితః | యడవ్యతేస్ఫర్షరుగక్షీరాగకృత్ సపితృశోభోభృశ
దాహాపాకవాక్ |

తా॥ శరీరము మృదుత్వము గలిగియుండుట శరీరము గంధయు క్తముగనుండుట
వలపు పసపు యెరుపు యిట్టి వణములుగలిగియుండుట జ్వరము చమట వున్మాదము
యిదిగలిగియుండుట శరీరముతాకిన నొచ్చుట నేత్రములు యెర్రగనుండుట మిక్కిలి
మంటగలుగుట పాకముగలిగియుండుట యిట్టి లక్షణములుగలది పితృజ శోభయని
యెరుంగవలయు.

కఫజశోభ లక్షణము.

శ్లో॥ గురుఃస్థిరః పాండురరోచకాన్వితః ప్రసేకనిద్రావమివహ్ని
మాంద్యకృత్ | సకృభృజస్మప్రశమోనిషిడితోనచోన్నమేద్రా
త్రిబలీకఘాతృకః |

తా॥ జడత్వము స్థిరత్వము పాండురవణము యివి గలిగియుండుట అరుచి
గలుగుట జొల్లుకారుట నిద్రపచ్చుట వోకిరింత అగ్నిమాంద్యము యివి గలుగుట సావ
కాశముగ వుత్పత్తి నాశముగలుగుట వాత్తి న పల్లముబడుట రాత్రులయందు మిగుల
వృద్ధిజెందుట యిట్టి లక్షణములుగలది కఫజశోభయని యెరుంగవలయు.

ద్వంద్వజ సన్నిపాతజ శోభలక్షణము.

శ్లో॥ నిదానాకృతిసంసర్గా ఛ్వయధుస్వ్యాద్విదోషజః |
సర్వాకృతిస్సన్నిపాతా చోచ్ఛోధోవ్యామిశ్రలక్షణః ||

తా॥ 2 సి దోషములయొక్క వికారములు లక్షణములు గలిగియుండునది
ద్విదోషజస్వయోఛయనియు సర్వదోషవికార లక్షణములుగలిగి లక్షణసాంకర్యము
గలది సన్నిపాతశోభయనియును తెలిసికొనవలయు.

అభిఘాతజశోభ లక్షణము.

శ్లో॥ అభిఘాతేనశస్త్రాదీ చేద్దభేదక్షతాదిభిః |
హిమూనిబోధవ్యనిలై ర్భల్లాశక్తికన్చుజైః |

రసైశ్చౌకైశ్చనంస్పర్శాచ్ఛ్వయధుస్వ్యాద్విదోషజః |
భృశోష్మావోహితాభాసః ప్రాయశఃపితృలక్షణః |

తా॥ కరలు మొదలగువాటిచే ప్రహరించుట కత్తి మొదలగువాటిచే ప్రహ
రించుట బద్దలుగ పగులునటులకొట్టుట గాయములుచేయుట వీటిచేతను మంయగాలి
సముద్రపుగాలి జీడిరసము దురదగొండిరసము ముల్లు పిట్టసంబంధముచేతనున్న వాపు
బుట్టి శరీరమంతయు వ్యాపించునది అభిఘాతశోభయనంబడు. ఈ అభిఘాతశోభ
యందు మిగులదాహము రక్తవణము గలిగియుండుటయే గాక మిగుల పితృశోభ
లక్షణములు సగా గలిగియుండు.

విషజశోభ లక్షణము.

శ్లో॥ విషజస్సవిషప్రాణి పరిసర్పణమూత్రణాత్ | దంష్ట్రాదస్త
నఖాఘాతా దవిషప్రాణినామపి | విణ్వ్యాత్రశుక్రోపహత ముల
వద్వస్త్రీసంకరాత్ | విషవృక్షానిలస్పర్శా ద్గరయోగావ
చూర్ణనాత్ | మృదుశ్చలోనలంబీచ శీఘ్రోదాహారుజాకరః |

తా॥ విషజంతువులు శరీరమునందు బ్రాకుటచేతను లేక వాటిమూత్రము శరీ
రమునందుబడుటచేతను లేక విషరహితజంతువుల కొరలు దంతములు నఖములు వీటి
అభిఘాతముచేతను లేక విషజంతువులయొక్క మలము మూత్రము శుక్రము పిట్టచే మిలి
తమై మలినమగు వస్త్రీమును ధరించుటచేతను లేక విషవృక్షములయొక్క గాలిసోకుట
వల్లను లేక విషసంబంధములగు వస్తువుల సంబంధముచేతనున్న శరీరమునందు లేచనము
చేయుటవల్లనున్న విషజశోభగలిగి మృదుత్వము చంపలత్వము వ్రేలాడుట శీఘ్ర
వ్యాప్తి తాపము వీడ యిట్టి లక్షణములతో గూడియుండు.

శోఘోత్పత్తి క్రమము.

శ్లో॥ దోషాఃశ్వయధుమూర్ధ్వంహి కుర్వంత్యామారయస్థితాః |
పక్వాయస్థామధ్యేతు వర్చస్సాచగతాస్తవధః |
కృత్స్న దేహామనుప్రాప్తాః కుర్వన్సర్వసరంతథా ||

తా॥ వాతపిత్తశ్లేష్మములు ఆమాశయమునండుండిన రొమ్ముకు పైభాగమున
వాపును జనింపజేయు. మరియు పక్వాయమునండుండిన మధ్యభాగమున వాపును
గలుగజేయు. మరియు మలాశయంబునండుండిన పక్వాయము మొదలు పొదపర్వం

తము వాపును జనింపజేయు. శరీరమంతయు వ్యాపించిన సర్వావయవములయందును వాపును గలుగజేయు.

శోఘసాధ్యాసాధ్య లక్షణము.

శ్లో॥ యోమధ్యదేశేశ్వయధు స్సకష్టఃసర్వగశ్చయః |
అథోం గేరిష్టభూతస్నాస్య ద్యశోఽర్హస్వంపరిసర్పతి |

తా॥ శరీరమధ్యమునందు జనించి సర్వావయవములయందు వ్యాపించిన వాపు కష్టసాధ్యము అభవదేశమునందు జనించి పూర్ణముగ వ్యాపించిన వాపు ఆసాధ్యమని యెరుంగవలయు.

అసాధ్య లక్షణము.

శ్లో॥ శ్వాసఃపిపాసాచర్దిశ్చ దౌర్బల్యంజ్వరవనచ |
యస్యచాన్నేరుచిర్నాస్తి శోధినంపరివర్ణయేత్ ||

తా॥ శ్వాస దప్పి వాంతి దౌర్బల్యము జ్వరము అన్నద్యేషము యిట్టి లక్షణములుగల శోఘ సాధ్యమని యెరుంగవలయు.

శ్లో॥ అననేహస్తపాదేచ కుక్షీగుహ్య్యాఉభయోరపి |
స్త్రిణాంశోఘఃప్రవర్తేత హ్యసాధ్యఃపరికీర్తితః ||

తా॥ స్త్రీలకు ముఖము హస్తములు పాదములు కడుపు యొని గుదము వీటియందు శోఘలిగియుండిన ఆసాధ్యమని వచించెదరు.

శ్లో॥ అననేహస్తపాదేచ పుంసాంశోఘఃప్రవర్తతే |
పుంసాంప్రకారేణ హ్యసాధ్యఃపరికీర్తితః ||

తా॥ పురుషులకు ముఖము హస్తములు పాదములు వీటియందు మాటిమాటికి వాపులిగిన ఆసాధ్యమని తెలియవలయు.

→॥ అష్టవిధశోఘలు. ॥←

కృత్రిమశోఘ నిదానము.

శ్లో॥ కృత్రిమంవిషమాశ్రిత్య పూర్ణంశోఘసముద్భవః | దారుణ
శ్చర్మగాత్రేషు జ్వరోరోష్ణాంచజృంభణమ్ || భారశ్చసర్వ
గాత్రాణాం వైవర్ణ్యంనేత్రయుగ్మకే | మలబంధశ్చాత్తిసార

ఆధ్మానంచాగ్నిమాంద్యకమ్! అన్న ద్వేషోహ్యజ్జీర్ణత్వ శ్వాస
పూర్వాచవేదనా! హిక్మాహిధ్మాచవృత్తాప శ్శిరోభ్రమణ
కంపనమ్ || వైరూప్యంచాంగవై కల్యంజితత్వంక్రోధసంభవః!
రాజపత్నీ రాజపుత్రీ స్వపుత్రీణాంవధేనచ || పాపేనకృత్రిమ
శ్శోభ ఉద్భవేత్పిడయేత్సదా | ద్వికాలంచతురోమాసాన్
సంపూర్ణంసేవయేన్నరః | వర్షాభూలేహ్యకంచైవ హ్యమా
మాహేశ్వరంరసం | గంధర్వీరసవిఖ్యాతం మంఠూరాదిరసా
యనమ్ || కౌశుకస్యచతైలస్య లేపఃకృత్రిమశోఘనుత్ |

తా॥ కృత్రిమవిషమును ఆశ్రయించి చర్మమునందును అవయవములయందును సంపూర్ణముగ దారుణముగు వాపు జ్వరము గగుర్పాటు సర్వావయవములు బరువుగ నుండుట నేత్రములయందు వైవర్ణ్యము మలబద్ధము అతిసారము కడుపువుబ్బుట ఆగ్ని మాంద్యము అన్న ద్వేషము అజీర్ణము పూర్ణ శ్వాస సహితముగ వేదన యెక్కిల్గు హిక్మ హిధ్మ హ్యోదయతావము తలదిరుగుట వణుకు వైరూప్యము అవయవములు వికలముగ నుండుట పరవశముగుట క్రోధము యిట్టి లక్షణములు గలిగియుండు కృత్రిమశోఘ రాజభార్య రాజపుత్రీ స్వపుత్రీ వీర్ణును వధించడమువలన గలిగిన పాపముచే జనించి పీడించునని యెరుంగవలయు. వర్షాభూలేహ్యము పుమామాహేశ్వరరసము గంధర్వ రసము మఠూరాదిరసాయనము వీటిని 4 మాసములు సంపూర్ణముగ 2 కాలముల యందు సేవించినను కౌశికతైలమును లేపనముచేసినను కృత్రిమశోఘ నివర్తించునని తెలియవలయు.

పామాణఘాతశోఘ లక్షణము.

శ్లో॥ ఆఖుపామాణగౌర్యాచకర్పరీబహిణీశిలా | మూలికామిళితం
వాధసేవయేదేకమేవవా || పామాణఘాతోమాసౌజ్ఞాప్యౌన్మ
ధ్యంచసమాశ్రితః | ఆమ్లంతక్రంచలవణం దధిభక్తందినేదినే ||
దాడిమిబీజపూరశ్చచించామ్లంచూతగోముఖం||జంబుజంబీర
జామ్లంచ భుక్తందిత్యంమనీసిణం | ఏమాంనిమిత్తమాత్రాశ్చ
పురాకృతమహేనసః | దారుణశ్శోభఉత్పన్న శ్శిరోభ్రమణ
కంపనం || హిక్మాహిధ్మాతథోద్ధారోజ్వరశ్శీతలశిరోవ్యధా |
కాసశ్శ్వాసఃకఫశ్శ్శ్చస్తంద్రాలస్యంమతిభ్రమః | వైధిల్యం
సర్వసంధీనాం పిపాసాఽద్రవకంఠణా | హీనస్వరశ్చాత్తిసారో

మందాగ్నితూలముత్కటం॥వై నర్ణ్యంనేత్రయుగ్మేచ పూర్వ
 పాపవశాత్తథా । పాపాణశోఘఉత్పన్నఃపీడయేచ్చిరకాలతః ॥
 పూజాభిషేకదానంచ ద్వికాలంచాప్తమాసకం । అశర్కాది
 మహాలేహ్యం ముమామాహేశ్వరంరసం ॥ క్రవ్యాదిద్రావకం
 సేవేత్ శోఘంపాపాణకంపారేత్ ॥

తా॥ శుద్ధిచేయుని మూషపాపాణము గౌరీపాపాణము కర్పరి శిలాజిత్తు మైలతు
 శ్శువు ఇవి మూలికామిళితము చేసిగాని లేక మిళితముచేయకగాని యిచ్చిన నది 2
 మాసములు హృదయమందుండిన అందుమీద పులుసు తక్రము లవణము పెరుగన్నము
 వీటిని ప్రతిదినము భక్షించుట దాడింబఘలములు మాదీఘలములు చింతపులుసు మామిడి
 గోమఖము నిమపండ్లు నేరేడుపండ్లు వీటిని నిత్యముభక్షించుటచే దారుణమగు వాపు
 తలదిరుగుట శరీరమువణుకుట యొక్కిళ్ళు హిఘ్ర వోకిరింతలు జ్వరము శీతము తలనొప్పి
 దగ్ధ శ్వాస కఘము శోషము తంద్రా ఆలస్యము మతిభ్రమ సర్వసంఘలు వదిలినటుల
 నుండుట దప్పి కంతమునందు ద్రవములేకయుండుట హీనస్వరము అతిసారము
 మాందాగ్ని తోషణశాల నేత్రములు వివరముగనుండుట యిట్టిలక్షణములుగల పాపాణ
 ఘాత శోఘ పెర్వపాపమువలన జనించు. పూజ అభిషేకము దానము వీటినిచేసి
 అశర్కాదిమహాలేహ్యము వుమామాహేశ్వరరసము క్రవ్యాదిద్రావకము వీటిని 8
 మాసములు 2 కాలములయందు సేవించిన పాపాణఘాత శోఘ నివర్తించు.

వ్రణశోఘ నిదానము.

శ్లో॥ వ్రణందారుణశూలంచ వేదనాశీతలంజ్వరః । హిఘ్రాహిక్కా
 శిరోభారశ్శోభస్సర్వాంగశీతలమ్ । తంద్రాహ్యస్మిలనంచాపి
 జడత్వంశ్వాసఉత్కటః । అసలోహృదివంతాపో హ్యన్న ద్వేష
 స్త్వరోచకః । నిర్ద్రావశ్చాంగవై కల్యం పూర్వపాపానుసారతః ।
 వ్రణశోఘస్సముత్పన్నఃపీడయేన్ని త్యదుఃఖకృత్ । పూజాభిషేక
 దానానిద్వికాలంచాప్తమాసకం । వార్షాభూలేహ్యవిఖ్యాతం
 కౌశుకాదిరసాయనం । క్రవ్యాదిద్రావకంసేవ్యంలింపేత్తైలంచ
 కౌశికం । వ్రణశోఘంపారేచ్ఛిమ్నిం జీవేద్వర్ష శతంసరః ॥

తా॥ వ్రణము దారుణమగుశూల శీతలము జ్వరము హిఘ్ర యొక్కిళ్ళు తలబరువు
 వాపు సర్వాంగశీతలము తంద్రకన్నులు తెరుచుకొనియుండుట జడత్వము మిక్కిలి
 శ్వాస హృదయమందుమంటి శరీరవ్రణాపము అన్న ద్వేషము అరుచి నోటియందు ద్రవము

లేకయుండుట శరీరము వికలముగనుండుట యిట్టిలక్షణములుగల వ్రణశోఘ పూర్వ
 పాపవశమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ఇందుకు వర్షాభూలేహ్యము కౌశుకాది
 రసాయనము క్రవ్యాదిద్రావకము వీటిని 8 మాసములు సేవించి కౌశుకతైలమును లేవ
 నముచేసి పూజ అభిషేకము దానము వీట్లనుజేసిన వ్రణశోఘ నివర్తించు.

జ్వరశోఘ లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరఃపురాణశుష్కాంగం సర్వాంగంశిథిలంతథా । శోఘో
 త్కృత్తిస్తథావతం కుక్షీ భారోబడత్వికం । ఆధ్వానంచాగ్ని
 మాద్యంచ నిస్సత్వంమలబద్ధకం । శోషస్తంద్రాచహృత్తాపః
 శోషఃకణకపాలకే । దాహూమోహశ్శిరోభార స్స్వరో
 హీనోవిరూపతా । పూర్వపాపానుసారాచ్చ జ్వరశోఘసము
 ద్భవః । పూజాభిషేకదానంచ ద్వికాలంచాప్తమాసకం । లక్ష్మీ
 నారాయణంలేహ్యంలక్ష్మీనారాయణంరజః । ఉమామాహే
 శ్వరంచైవ మండురారిరసాయనమ్ । లేపఃకౌశుకతైలస్య
 జ్వరశోఘంపారేత్తథా ॥

తా॥ పురాణజ్వరము అనయవముల శుష్కించుట సర్వాంగ తైథిల్యము శోఘ
 వీటిని గలుగజేసి నొవ్వులుగలుగుట కడుపు బరువుగనుండుట జడత్వము కడుపు
 వుబ్బుట అగ్నిమాంద్యము సత్తునలేకయుండుట మలబద్ధము శోష తంద్ర హృదయ
 తాపము కపాలము కణకములు యివి శోషించుట దాహము మోహము తలభారము
 హీనస్వరము వైరూప్యము యిట్టి లక్షణములుగల జ్వరశోఘ పూర్వపాపానుసారముగ
 జనించునని యెరుంగవలయు. లక్ష్మీనారాయణలేహ్యము లక్ష్మీనారాయణమార్గము
 వుమామాహేశ్వరరసము మండురారి రసాయనము యివి 5 మాసములు 2 కాలముల
 యందు సేవించుచు కౌశుకతైలలేపనముచేసి పూజ అభిషేకము దానము వీటినిచేసిన
 జ్వరశోఘ నివర్తించు.

ఖడ్గఘాతశోఘ నిదానము.

శ్లో॥ ఖడ్గఘాతేజ్వరశ్శీతంసర్వాంగంశిథిలంతథా । దారుణంచతథా
 శూల మాధ్వానంచాగ్నిమాంగ్యకమ్ । అన్న ద్వేషోహ్యజీర్ణ
 త్వంశ్వాసఉత్కటవేదనా । హిక్కాహిఘ్రాతఘోద్ధారః నిస్స
 త్వంకంశితంశిరః । పూర్వపాపానుసారోయం ఖడ్గఘాతఖ్య

శోభకః । పూజాభిషేకదానాని ద్వీకాలంసప్తమాసకమ్ ।
 ధూర్జటీలేహ్యవిఖ్యాతం వైష్ణవీరసవచః । గంధర్వరససంయుక్తః
 మండూరాదిరసాయనం । లేపఃకౌశుకతైలస్యఖడ్గఘాతసము
 ద్భవం । నాశయేద్దారుణంశోభం జీవేద్వషణశతంసరః ॥

తా॥ ఖడ్గఘాతశోభయందు జ్వరము శీతము సర్వాంగవైఢిల్యము మిక్కిలి కడుపుబ్బుట అగ్నిమాంద్యము అన్నద్యేవము ఆజీణము శ్వాస మిక్కిలివేదన యెక్కింపు హిఢ్య వోకిరిత నిస్పర్తువ తలవణుకు యిట్టిలక్షణములుగల ఖడ్గఘాతశోభ పూర్వకృతపాపమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ధూర్జటీలేహ్యము వైష్ణవీరసము గంధర్వరసము మండూరాదిరసాయనము యివి 6 మాసములు 2 కాలములయందు సేవించుచు కౌశికతైలమును లేపనముచేసి అభిషేకము పూజ దానము వీటినిజేసిన ఖడ్గఘాత శోభ నివర్తించు.

కామిలాశోభ నిదానము.

శ్లో॥ కామిలాశోభకేతాప ఆధ్మానంచాగ్నిమాంద్యకం । లోచనే
 వీతనర్ణేచర క్తమూత్రంశిరోభ్రమః । దారుణశోభఉత్పన్నోజడ
 త్వంకుక్షీభారకః । వై రూప్యశీతలంశీతంమందాగ్నిర్మలబద్ధకం ।
 శూలసంతాపనిస్సత్వమున్న ద్వేషోహ్యారోచకః । పూర్వపాపాను
 సారాచ్చ కామిలాశోభసంభవః । పూజాభిషేకదానాని
 ద్వీకాలంమాసపంచకం । వర్షాభూలేహ్యవిఖ్యాతంవీరవిక్రమ
 సూతకం । వైష్ణవీరసవిఖ్యాతః క్రవ్యాదిద్రావకంతథా ।
 దారుణంకామిలాశోభం నాశయేన్నాత్రసంశయః ॥

తా॥ సంతాపము కడుపుబ్బుట అగ్నిమాంద్యము కన్నులు పచ్చగనుండుట మాత్రము యెర్రగనుండుట తలదిరుగుట దారుణముగు శోభ ఉడత్వము కడుపు బరువుగ నుండుట శీతము జలుబు వైరూప్యము మందాగ్ని మలబద్ధము శూల సంతాపము నిస్పర్తువ అన్నద్యేవము అరుచి యిట్టిలక్షణములుగల కామిలాశోభ పూర్వకృతపాపము వలన జనించునని యెరుంగవలయు. వర్షాభూలేహ్యము వీరవిక్రమరసము వైష్ణవీరసము క్రవ్యాదిద్రావకము వీటిని 5 నెలలు 2 కాలములుయందు సేవించి పూజాభిషేక దానములనుజేసిన కామిలాశోభ నివర్తించు.

సర్పదప్తశోభ నిదానము.

శ్లో॥ సర్పదప్తాత్కృచితాల్లో గచ్ఛేగ్యదిచమానవైః । తిలతైలం
 రాజికాశ్చ తిలపిష్టంతిలానిచ । కపిఠ్ఠమాతజంబీరం మత్స్య
 వారాహమాషకం । భుక్తం నిత్యం మనుష్యాణాం దారుణశోభ
 సంభవః । మందాగ్నిర్మలశోషశ్చ సశ్వాసోధృతివేదనా ।
 జడత్వంసర్వసంధీనాం హిఢ్యాశీతంచశీతలం । పూర్వపాపాను
 సారాచ్చసర్పదప్తశోభకః । పూజాభిషేకదానానిద్వీకాలం
 మాసపంచకం । వర్షాభూలేహ్యకంనామ లక్ష్మీనారాయణం
 రజః । ధూర్జటీరసవిఖ్యాతః వైష్ణవీరసఉత్తమః । కౌశికతైల
 లేపాచ్చసర్పదప్తజశోభజిత్ ॥

తా॥ సర్పదప్తమై కొంతకాలముగడచిన పిదప నూనె ఆచాలు నువ్వుపిండి నువ్వులు వెలగపండ్లు మామిడిపండ్లు నిమ్మపండ్లు మ్యములు పందిమాంసము మినుములు వీటిని భక్షించుటవలన దారుణముగువాపు అగ్నిమాంద్యము మలముకుష్మింనుట శ్వాసలోయుక్తమగువేదన సర్వసంధులు జడముగనుండుట హిఢ్య శీతము జలుబు యిట్టి లక్షణములుగల సర్పదప్త శోష పూర్వపాపవశమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. వర్షాభూలేహ్యము లక్ష్మీనారాయణమాణము ధూర్జటీరసము వైష్ణవీరసము వీటిని 5 మాసములు సేవించి కౌశికతైలమును లేపనముచేసి పూజ అభిషేకము దానములు వీటినిజేసిన సర్పదప్తశోభ నివర్తించు.

గంధకశోభ నిదానము.

శ్లో॥ శుద్ధిశూన్యంచాభిభస్మగంధకందోషసమ్మనం । హిఢ్యాహిక్వా
 శిరోభ్రంశ ఉద్ధారోపమనంసదా । దారుణశోభఉత్పన్నో
 గ్రహణీహ్యతిసారకః । జ్వరఃపిపాసాహుత్కృష్టా గళకంఠేచ
 నిర్ద్రువః । శ్వాసోధృతిశ్చాలశ్చకరపాదంచశీతలమ్ । ప్రలాప
 స్సుక్తిశూన్యత్వమసలోనేత్రయుగ్మతః । సర్వాంగంపీతవర్ణంచ
 పూర్వపాపానుసారతః । పూజాభిషేకదానానిద్వీకాలంచాప్త
 మాసకమ్ । ధూర్జటీలేహ్యనామాచరసంమండూరనామకం ।
 క్రవ్యాదిద్రావకం నిత్యం సేవయేద్భుద్ధిమాన్నరః । గంధకస్య
 చదోషోత్థశోభంనై దారుణంహారేత్ ॥

తా|| శుద్ధిచేయని గంధకవోషమువలన హిద్మా ఎక్కిళ్ళు తలదిరుగుట వోకి రింత వమనము దారుణముగువాపు గ్రహణి అతిసారము జ్వరము విశేషదప్పి గళము కంఠము వీటియందు ద్రవము లేకయుండుట విశేషశ్వాస శరీరమునుంట కరపాదశీతలము కలవరిండుట నిద్రలేకయుండుట కన్నులునుండుట సర్వావయవములూ పచ్చగ నుండుట యిట్టిలక్షణములుగల గంధకశోఫ పూర్వపాపవశమువలన జనించునని యెరుంగవలయు. ధూర్జటీలేహ్యము మండూరరసము క్రవ్యాదిద్రావకము వీటిని 8 మాసములు 2 కాళములయందు నేవించి పూజ అభిషేకము దానములు వీటినిజేసిన గంధకశోఫ మామను.

శోఫలకు కిట్టాదిక సాయము.

శ్లో|| కిట్టామలకమాయోణ పాండుంశోఫంచకామిలాం |
చించాకెట్టకమాయోణ శోఫపాండుగదంహారేత్ ||

తా|| పురాతనకిట్టము పుశిరికెవొలుపు వీటిని కషాయముబెట్టి అందు సింధూ రసమువైచి పుచ్చుకొనినను లేక చింతాకు కిట్టము వీటిని కషాయముకాచి పుచ్చు తోనినను పాండువ శోఫ కామిల యివినశింయ.

శోఫాంకుశ రసము.

శ్లో|| తామ్రపత్రంత్రిభాగేన రసగంధేనలేపయేత్ | నింబద్రవేణ సంయోజ్యసూర్యతాపేనినిషి వేత్ | ఊర్ధ్వాశోగంధకందత్వా పాచయేదతియత్న తఃమత్స్యాక్షీమర్దితంకృత్వా మృద్ధాం డేవాలుకేషి వేత్ | యామమాత్రంచప క్షైవం సాంగశీతల ముద్ధరేత్ | గుంజామాత్రాంపటింకృత్వా వ్యభయాగుడ సంయుతాం|అర్ద్ర క్రస్యరసేనాశిశోఫపాండువిభేదనం | శోపాం కుశరసోనామ్నా లోకానాంహితకారకః ||

తా|| శుద్ధిచేసిన తామ్రలేకులకు శుద్ధిజేసినరసము 3 భాగములు గంధకము 3 భాగములు వేపాకురసముతో బాగుగనూరి లేకులకు బాగుగ లేపనముజేసి యెండించి మూకుటియందు గంధకమువైచి నారేకులను దానిపైనుంచి దానిపై గంధకమునువైచి మూకుడుమాని చీలజేసి యెండించి పచనజేసి మరల పొన్నగంటిరసమున మర్దించి పుంటలుజేసి గాజుకు ప్పెయించుననిచి వాలుకాయంత్రమన 1 ఝాము గాఢాగ్నిచే పచనజేసి సాంగశీతలమునదీసి మరల పొన్నగంటిరసముచే మర్దించి గుంజాద్రవణము

మాత్రలుజేసి పూటకొకమాత్రచొప్పున కరక్కాయలమామూలము తైలమువీటితోగాని లేక అల్లపురసముతోగాని నేవించిన శోఫ పాండువులు యివినారెంయ.

శోఫముద్గర రసము.

శ్లో|| రసంగంధంమృతంతామ్రం పథ్యావాలుకగుగ్గులు | సమయా జ్యేనసంయు క్తం గుళికాఃకారయే త్తతఃప్రకై కాంసేవయేద్వై ద్యశోఫపాండ్వపను త్తయే|శీతలేచజలం దేయం తక్రంచాన్లుం వివర్జయేత్ | శోఫముద్గరనామ్నాయం పూజ్యపాదేననిర్మితః ||

తా|| రసము గంధకము తామ్రభస్మము కరక్కాయలు మాతురుబుడమ గుగ్గిలము వీటినిన్నియు సమభాగములుగ ఖల్లమునందువైచి నెయ్యిచేర్చి మర్దించి గుళికలు జేసి పూటకొకమాత్రచొప్పున చల్లనీళ్ళతో పుచ్చుకొనిన శోఫ పాండువులు నివర్తించు. ఇందుకు పులుసు మజ్జిగ వీటిని వర్జింపవలయు. (ఇది పూజ్యపాదునిచే జెప్పబడిన శోఫ ముద్గర రసమనంబడు.)

శోఫారీరసము.

శ్లో|| వ్యచ్ఛసూతంచగంధేన కృత్వాకజ్జలికాంశుభాంతతశ్శుల్బంస కాంతంచ రాజావర్తశ్చరాప్యకం | అభృక్ంచశిలాతాళం విషవోషపరాజితాః | విషతిందుకబీజాగ్ని ప్రత్యేకంరస సమ్మితం | సర్వమేకత్రసంయోజ్యమాల్లం యి త్వాతతఃవరం| భృంగరాజరసందత్వా మర్దయేద్దివసద్వయం | శోషణంకార యి త్వాచ దాతవ్యాచణకోపమా | రసశోఫారీనామాయం ప్రోక్తంమందారభైరనే | స్థాల్యంరోగమరోచకా గ్నిసధనం శోఫంచపాండ్వామయం | స్టీహంచగ్రహణీంచమూలకరుజాం వాతంతథానాహకం | హిక్కాశ్వాసకఫానిలం క్రిమియకృ చ్చూలంచజీర్ణజ్వరం | సర్వాన్వాతకఫోమయాం శ్చహారతి ష్టీప్రంత్రిదోమామయాకా ||

తా|| రసము గంధకము వీటిని శుద్ధిజేసి సమభాగములుగ ఖల్లమునందువైచి ఖజ్జలుజేసి నాఖజ్జలియందు తామ్రభస్మము కాంతభస్మము రాజానిర్తముయొక్క భస్మము రజితభస్మము అభృక్భస్మము శుద్ధమగు మనుశిల శుద్ధతాళకము శుద్ధవసనాభి శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు గంటనవేరు శుద్ధిజేసిన ముషిణిశుల్బము చిత్రమూలము వీటిని

చూడించి ప్రత్యేకము రసమునకు సమముగజేర్చి గుంటగలగరరసముచే 2 దినములు మర్దించి శనగగింజలంత మాత్రలుజేసి యెండించి తేనె అనుపానముతో నేవించిన స్థూల జాడ్యములు అరుచి అగ్నిమాంద్యము శోఫ పాండువులు క్షీణ గ్రహణి మూలము వాత రోగము కడుపుబ్బరము యెక్కిల్లు శ్వాస కఫవాతము క్రిమిరోగము యక్యత్ కూల జీణజ్యురము సమస్తవాత కఫములచేబుట్టిన రోగములు త్రిదోషమువలన బుట్టిన రోగములు యివియన్నియు మిగుల శీఘ్రముగ నశించు.

శోఫలకు రసభూపతి.

శ్లో॥ రసంగంధాంమృతంతుల్యం తీక్ష్ణమాదుంబరంసమం ।
హంసపాదిద్రవైఃఖల్వే మర్దితందివనత్రయం ।
కాచకుప్యానివేశ్యాఫ లేపయేద్వస్త్రమృత్తికాం ।
వాలుకాయంత్రకేషీప్తా శనై ర్మృద్వగ్నినాపచేత్ ।
ద్విషడ్యామంసముద్భృత్య చూణాయోస్మాషమాత్రకం ।
ఆర్ద్రస్యానుపానేన సర్వశోఫనిహంతిచ ।
రసోహ్యగ్నికుమారాఖ్యో యోగోయంరసభూపతిః ॥

తా॥ రసముగంధకము వసనాభి వుక్కుభస్మము తామ్రభస్మము యివి యన్నియు సమభాగములుగ గ్రహించి ఖల్వమునందువైచి హంసపాదిరసముచే 3 దినములు మర్దించి గాజుకుప్పెయందునిచి చీలజేసి వాలుకాయంత్రమున నూక్షాగ్నిచే 12 రోములువండి సాంగశీతలమునదీసి చూడించి మినపగింజ ప్రమాణము అల్లపు స్వరసముననేవించిన సర్వశోఫలు నివర్తించు. (ఈరసము అగ్నికుమారమనియును రసభూపతియనియుని వచించెదరు.)

శోఫలకు వజ్రమండూరము.

శ్లో॥ సూక్ష్మచూణాంతుమండూరం గోమూత్రేపాచయేద్దినం ।
వజ్రవల్లింసమాంశాంచ చించాత్వక్ష్టారసంయుతాం ।
భక్షితంచాక్షమాత్రంతు హ్యసాధ్యశ్యయధుంజయేత్ ॥

తా॥ మండూరమును సూక్ష్మముగచూడించి గోమూత్రమునందువైచి 1 దినము పచనజేసి సాంగశీతలమునదీసి మండూరమునకు సమము నల్లెరుబూడిచె చింత బెరడు బూడిచె వీటిని మర్దించి నేకముగకలిపి అక్షమాత్రము వటికలుజేసి నేవించిన మిక్కుటమగు శోఫలు నశించు.

శోఫలకు త్రింత్రిణీమండూరము.

శ్లో॥ త్రింత్రిణీకణసంయుక్తం మండూరంయోజయే త్తతః ।
వీత్వాచహార తేశీఘ్రం శోఫపాండుక్షయాదికమ్ ॥

తా॥ చింతాకురసము 1/2 శేరు పిప్పళ్ళు 2 వరహాలయెత్తు మండూరము 2 వర హాలయెత్తు వీటిని నేకముగకలిపి 1 మండలము నేవించిన శోఫ పాండు క్షయ పురాణ జ్వరము యివి యన్నియు నశించు.

శోఫలకు పథ్యములు.

శ్లో॥ పురాణశాలీగోధూమ పటోలీతండులీయకం ।
ధాత్రీపృథ్వీకర్షురసీ ద్రాక్షాచందనదాడిమం ।
తక్రంమధుమధూకేచ శోఫానాంహితమావిదుః ॥

తా॥ పాతసంబాబియ్యము గోధుములు పొట్లకాయలు చిత్రికూర పుళిరికాయలు గలిజేరు చేతరాశిఅకు ద్రాక్ష తాళింబపండ్లు క్రిగంధము ఆవుమజ్జిగ యిప్పపువ్వులు తేనె యివి యన్నియు శోఫలకు పథ్యంబులని యెరుంగవలయు.

శోఫలయందు అపథ్యములు.

శ్లో॥ దధినిష్పావకట్వప్లు మత్స్యమద్యవిదాహినః ।
తిలాస్సూపశ్చమాషశ్చ శోఫానామహితంవిదుః ॥

తా॥ పెరుగు చిక్కుడుకాయలు అనుములు కారము పులుసు మత్స్యములు మన్యము విదాహకరమగు వస్తువులు నువ్వులు పప్పు పుద్దులు యివి యన్నియు శోఫ లకు అపథ్యంబులని యెరుంగవలయు.

శ్రీ రస్తు.

వై ద్య చింతామణి

ఆంధ్ర తాత్పర్యము.

అ తి సా ర ప్ర క రణ ము.

అతిసార కర్మవిపాకము.

శ్లో॥ స్మార్తాగ్నింశమయేద్యస్తు సోతిసారయుతో భవేత్ |
 అగ్నిరస్మీత్యచంజప్తా దశాంశంజహయూత్తిలాణ్ ||
 నర్విసాచాప్లుతాద్దద్యా ద్విరణ్యంబ్రాహ్మణాయవై |
 అగ్నిస్మీత్యచనంచేమాం తారతమ్యేనవాజవేత్ ||

తా॥ ఏ బ్రాహ్మణుడు స్మార్తాగ్నిని త్యాగముజేయునో అట్టివాడు ఆతి సారముగలవాడగును. అది నివృత్తింబుటకై (అగ్నిరస్మి) యను ఋక్కును జపముచేసి యాఋక్కుచేత దానికి దశాంశము ఆజ్యసహితంబులను హోమముజేసి హిరణ్యదానమును నద్భాస్మాణునికి యివ్వవలయు. లేక యీ ఋక్కును రోగ తారతమ్యము సారముగ జపముమాత్రమునైనను జేయవలయు.

శ్లో॥ అతిసారీసభవతి యస్త్రీతాగ్నివినాశకః | సువర్ణేనాథతామ్రేణ
 కుర్యాత్ప్రీతికృతింబుధః | వహ్నేశ్శక్త్యనుసారేణ పలేనాధే
 నవాపునః | తథాజ్వాలాకులారం క్త చందనేనవిలేపితాం | రక్త
 వస్త్రీణసంపీతాం మేషసోపరిసంస్థితాం | రక్తమాలైశ్చ
 సంఘన్నాం ముక్తాదామపరిష్కృతాం | కనకాచలవర్ణాభ్యాం
 దావదశార్కనిభాంశుభామ్ | బ్రహ్మచర్యాన్వితేవిప్రే కనిష్ఠే
 చాగ్నిహోత్రిణి | అంగుళీయకవస్త్రాద్వైః భూషితేతానివే
 దయేత్ || మంత్రేణానేన విధివ దగ్ని ప్రీత్యర్థమాదృతః ||

తా॥ ఏ మనుజుడు శ్రాతాగ్నిపరిత్యాగముజేయునో అట్టి మనుజుడు ఆతిసార రోగము గలవాడగును. అది నివర్తింబుటకై శక్త్యనుసారము 1 పలము లేక 1/2 పల

ప్రమాణముగల బంగాడుతోగాని లేక తామ్రముతోగాని జ్వాలాకులమైవదిగను రక్త చందనముచే లేపితముగను రక్తవస్త్రముచే గూడుకొనివదిగను మేషవాహనారూఢమై నదిగను రక్తమాల్యములు ముత్యాలహారములుగలదిగను మేరువుతో నమానకాంతిగలిగి దావదశార్కనిభానముగనుండు అగ్నిప్రతిమనుచేయించి బ్రహ్మచర్యవ్రతములు గలిగి పూర్వవయస్సుగల అగ్నిహోత్రికి వస్త్రాలంకారపూర్వముగ దానం బోసంగవలయు.

దాన మంత్రము.

శ్లో॥ త్రేతారూపోగ్నిరీడ్యస్తవ్వి మంతతశ్చాస్మిన్వై నృణామ్ |
 త్వంవేత్థప్రాక్తనంపాప మతిసారంవినాశయ |
 ఏవంశ్యత్వానరస్సమ్య గతిసారంవ్యపోహతి |
 నీరుజస్సనుభవిత్యం దీర్ఘ మాయుశ్చవిందతి ||

తా॥ ఓ అగ్ని! గార్హపత్యాహసనీయదక్షిణాగ్నిరూపముగను అంతమునందు మనుజులను భక్షించువాడవుగనుండు నీవు మనుష్యులయొక్క పూర్వజన్మముందు జేయబడిన పాపములను తెలిసినవాడవుగాన యీ ఆతిసారమును నివర్తించి రోగరహితుడై నిత్యసుఖియై 100 సంవత్సరములు జీవించు.

మూడవ కర్మవిపాకము.

శ్లో॥ స్త్రీహంతాచాతిసారీన్యా దశ్వత్థారోపయేద్దశ |
 దద్యాత్పశుశర్కరాధేనుం భోజయేత్పశతంద్విజాణ్ ||

తా॥ స్త్రీహత్యజేసినవాడు ఆతిసారరోగముగలవాడగు గాన నిది నివర్తింబుటకై 10 రావిచెట్టులను తోపువేయించి శర్కరాధేను దానమునుజేసి 100 మంది బ్రాహ్మణులకు భోజనంబిడవలయు.

అతిసార నిదానము.

శ్లో॥ అథజ్వరాతి సారశ్చ నిదానంచ ప్రవక్ష్యతే | గుర్వతి స్నిగ్ధ
 తీక్ష్ణోక్ష ద్రవస్థూలాతిశీతలైః | విరుద్ధాద్యశనాజీర్ణై ర్విషమై
 శ్చాతిభోజనైః | స్నేహాద్యైరతియుక్తైశ్చ మిథ్యాయుక్తై
 ర్విషైర్భయైః | శోకదుష్టాంబు మద్యాతి పానై సాన్యైర్ను
 పర్యయైః | జలాభి రమణై ర్వేగ విఘాతైః కృమిదోషతః |
 న్యాణాంభవత్యతీసారో లక్షణంతస్యవక్ష్యతే ||

తా॥ అతిజడము అతిస్నిగ్ధము అతితీక్ష్ణము అత్యుష్ణము ద్రవము అతిస్థూలము అతిశీతలము యిట్టి పదార్థములచేతను దేశకాలసంయోగవిరుద్ధములగు అన్నపానాదులు అత్యుష్ణపదార్థములు వీటి సేవనచేతను కాలాతిక్రమనభోజనము అతిభోజనము స్నేహాది పదార్థసేవ మిథ్యాప్రయం క్షయముభయశోకములు దుష్టోదకపానము మద్యపానము అతిపానము శరీరమునకు యిమడనిపదార్థసేవ ఋతువిరుద్ధపదార్థసేవ జలవిహారము లేక నిరోధము కృమిదోషము వీటిచే మనుజులకు అతిసారంబులు జనించునని యెరుంగవలయు.

అతిసార సంప్రాప్తి.

శ్లో॥ సంశామ్నాపాం ధాతురగ్నిం ప్రవృద్ధో వరోఽమిశ్రో వాయు
నాఽధఃప్రణున్నః | సరత్యతీవాతి సారంతమాహు ర్వాగ్నిం
ఘోరం షడ్విధంతంవదన్తి | ఏకైకశ స్సర్వ శశ్చాపిదోష్టై
శ్శోకేనాన్యఃషష్ట ఆమేనవోక్తః | కేచిచ్ఛాపూర్వైకరూప
ప్రకార ఇత్యేవంతంకాశిరాజోహ్యవాదీత్ ||

తా॥ శరీరమందలి ద్రవరూపధాతువు మిగుల వృద్ధిపొంది అగ్నిమాంద్యమును గలుగజేసి మలముతో మిశ్రమమై అపానవాయువుచే ప్రేరితమైన అపానమార్గము వలన మాటిమాటికి న్ననించుగాన దానిని అతిసారమనియెదరు. ఇట్టి ఘోరమగు అతి సారవ్యాధిని వాతాతిసారమనియు పిత్తాతిసారమనియు కఫాతిసారమనియు నన్ని పాతాతిసారమనియు శోకాతిసారమనియు ఆహాతిసారమనియు యిటుల ఠి విధం బులగునందునని వచించెదరు. మరియు కొందరు యీ అతిసారము ద్వంద్వాతిసార ముతోచేరి అనేకరూపములుగ చేప్పిరని కాశిరాజు వచించె.

అతిసార పూర్వరూపము.

శ్లో॥ హృన్నాభిపాయూదరకుక్షీతోదగాత్రావసాదానిలసన్నిరోధాః |
విటన్గలకామ్నానమథాపిపాకో భవిష్యతస్తస్యపురస్సరాణి ||

తా॥ హృదయము బొడ్డు గుడము పొత్తికడుపు కడుపు పక్కలు వీటియందు శూల శరీరముకృశించుట వాతముయొక్క నిరోధము మలబద్ధము కడుపువబ్బుట అజీర్ణము ఇవి అతిసారమునకు పూర్వరూపములని యెరుంగవలయు.

వాతాతిసార లక్షణము.

శ్లో॥ అరుణంఘ్నేనిలంరూక్ష మల్పమల్పంముహూర్ముహూః |
శక్యదామంసరక్ష్మబ్ధం మూఠుతేనాతిసార్యతే ||

తా॥ యెఱ్ఱిగను నురుగుతో గూడియు వేడిగను మాటిమాటికి కొంచకొంచము గను నొప్పి శబ్దము వీటితోగూడి ఆమయుక్తముగ మలమువైడలిన వాతాతిసారమని యెరుంగవలయు.

పిత్తాతిసార లక్షణము.

శ్లో॥ పిత్తాత్ప్వితంసీలమూలౌహితంవా తృష్ణామూర్ఛాదాహాపాకౌ
పపన్నమ్ ||

తా॥ పసువువర్ణముగను నల్లగను కొంచెము యెరువుగను మలము వెడలుట దప్పి మూర్ఛ సర్వాంగతాపము గుడస్థానమందుపాకము ఇట్టి లక్షణములుగలది పిత్తాతి సారమని తెలియవలయు.

శ్లో॥ సారుణోష్ణంద్రవంఘేనం వీతివర్ణమలంసకృత్ |
సకృదామంచనన్తాపం హృచ్చూలందాహాఉత్కటః |
స్వేదోమూర్ఛాభ్రమస్తృష్ణా పిత్తాతీసారలక్షణమ్ ||

తా॥ మలము యెఱ్ఱివై పుష్పముగను నురుగుగట్టియు ద్రవముగను వకసమయమున పచ్చగను మలముపడుట మరివకసమయమున ఆమముపడుట నన్తాపము హృదయశూల విశేషదాహము చమట మూర్ఛ భ్రమ దప్పి యిట్టిలక్షణములుగలది పిత్తాతిసారమని యెరుంగవలయు.

కఫాతిసార లక్షణము.

శ్లో॥ శుక్లంసాంద్రంస కఘంశ్లేష్మయ్యుక్తం విస్రంశీతం హృష్టరోమా
మనుష్యః ||

తా॥ తెల్లగను ఘట్టిగను కఘమిశ్రముగను ఆమగంధముగను చల్లగను మలము ప్రవించుట గగుర్పొద్దుచుట యిట్టిలక్షణములుగలది శ్లేష్మాతిసారమని తెలియవలయు.

శ్లో॥ ఆమంఘేనంమలం శ్వేతం కాసశ్శ్వాసస్తస్వరోచకం
కించినాగ్నాత్రంకుక్షీశూలం శ్లేష్మాతిసారలక్షణమ్ ||

తా॥ బంకగను నురుగుగను తెల్లగను మలముపడుట దగ్గు ఉబ్బనము అరుచి కొంచము కుక్షీశూల ఇట్టి లక్షణములుగలది శ్లేష్మాతిసారమని యెరుంగవలయు.

జ్వరాతీసార లక్షణము.

శ్లో॥ జ్వరసన్తాపహృచ్చూల మరోచకవిరేచనం |
ఆమంవాశోణితంవాసి జ్వరాతీసారలక్షణమ్ ||

తా|| జ్వరము సస్తాపము హృదయశూల ఆరుచి విరేచనము ఆమముగాని రక్తముగాని ప్రసవములు యిట్టిలక్షణములుగలది జ్వరాతిసారమని యెరుంగవలయు.

సన్నిపాతాతి సారము.

శ్లో|| వారాహస్నేహమాంసాంబు సదృశంసర్వరూపిణమ్ |
కృచ్ఛీనాధ్యమతీసారం విద్యాద్ధోషత్రయోద్భవమ్ ||

తా|| పందివమురు మాంసముకడిగిననీరు వీటిసలెను నానారూపములుగ మలము వెడలుట యిట్టి లక్షణములుగలది సన్నిపాతాతిసారమని యెరుంగవలయు. ఇదియూ (కష్టసాధ్యము.)

దోషాతీసార లక్షణము.

శ్లో|| అంతర్దాహణోబహిశ్శీతం కరపాదంచశీతలం |
ప్రలాపచ్ఛర్దిహిక్మాశ్చ కాసశ్వాసోవిరేచనం |
కంపవిభ్రమహృల్లాసా బృహణంజాగరోమదః |
ఆమంరక్తంచహృచ్ఛూలం దోషాతీసారలక్షణం ||

తా|| అంతర్దాహము బహిశ్శీతము కరపాదశీతలము కలవరించుట వమనము యెక్కిళ్ళు చ్చస్య క్వాస విరేచనము వణుకు విభ్రమము శరీరము మినమినలాడుట వాపు గలుగుట నిద్రలేకయుండుట చవుటబట్టుట ఆమము రక్తము యివి వెడలుట హృదయ శూల యిట్టి లక్షణములుగలది దోషాతి సారమని యెరుంగవలయు.

శోకాతీసార లక్షణము.

శ్లో|| తైస్నేర్భావై శ్లో చతోల్పాశనస్య బాషోష్టావై వహ్ని
మావిశ్యజన్తోః | కోష్ఠంగత్వాత్తో భయే త్తస్యరక్తం తచ్చా
ధస్తాత్కాణంతీప్రకాశం | నిర్గచ్ఛేద్వై వ్విడ్యమిశ్రంహ్యావిడ్య
నిర్గంధవాగంధవదావతిసారః || శోకోత్పన్నోదుశ్చిత్సోస్యతి
మాత్రం రోగోవై దై యైఃకష్టపప్రదిప్టః ||

తా|| ధన బంధు పుత్ర నాశాదులవలన గలిగిన శోకముచే అన్నముతగ్గుట యెచ్చుట వీటిచే పుష్టముగలిగి కోష్ఠమును ప్రవేశించి అగ్నిమాండ్యమును గలుగజేసి రక్తమును ఊభింపజేయు. అట్టి రక్తము గురిగింజకాంతితో సహనమై గుదమార్గమున మలమిశ్రితముగగాని మలరహితముగగాని దుర్గంధముగగాని దుర్గంధరహితముగగాని వెడలునది శోకాతి సారమనబడు.

అమాతిసార లక్షణము.

శ్లో|| అన్నాజీర్ణా త్ప్రీదుతాఃక్షో భయంతః కోష్ఠం దోషాధాతు
సంఘాన్మలాంశ్చ | నానావర్ణంనై క శస్సారయంత శ్శూలో
పేతం పద్మమేనంవదన్తి ||

తా|| అన్నము జీర్ణించనందువలన వాతాదిదోషములు ప్రకోపించి కోష్ఠమును ప్రవేశించి రసాది సప్తధాతువులను పురీషాదిమలములను ఊభింపజేసి మలమును నానా వర్ణములుగను శూలయుక్తముగను పలుమారు వెడలింపంజేయునది అమాతి సారమని యెరుంగవలయు.

ఆమపక్వాతిసార లక్షణము.

శ్లో|| సంస్పృష్టమేభిర్దోషైస్తు న్యస్తమస్సవసీదతి |
పురీషంభృశదుర్గంధీ పిచ్చీలంచామసంజ్ఞకం |
వతాన్యేవంతులింగాని విపరీతానియస్యవై |
లాఘవంచవిశేషేణ తస్యపక్వంవినిర్ది శేత్ ||

తా|| పూర్వోక్తదోషములచే మిశ్రమమగు మలము పుడకముందువైచిన ముడిగినను మిక్కిలి దుర్గంధముగనుండినను మినమినలాడుచుండినను అతి సారమనియెదరు. ఇట్టి లక్షణములులేక పుడకమునందు లేలిన ఆమపక్వాతి సారమనబడు.

అసాధ్య లక్షణము.

శ్లో|| పక్వజాంబవసంకాశం యకృత్ప్రిండనిభంతను |
ఘృతతైలవసామజ్ఞా వేసవారపయోదధి |
మాసంధావనతో యాభం కృష్ణంనీలారుణప్రభమ్ |
మేచకంకర్పరంస్నిగ్ధం చంద్రికోపగతంఘనం |
కుణంపంతులింగాభం దుర్గంధంకుథితంబహు |
తృష్ణాదాహశుచిశ్వాస హిక్మావార్యాస్థిసూలినం |
సంమూర్చారతిసంమోహ యుక్తంపక్వవలీగుదం |
ప్రలాపయుక్తంచభిష గ్వర్జ యేదతిసారిణమ్ ||

తా|| పండిన నేరేకుపండువలెను కుడిప్రక్కననుండు నల్లమాంసమువలెను మాత్మముగను నెయ్యి నూనె మాంసముననుండు మెదడు మజ్జా సంభారు పాలు

పెరుగు మాంసముకడిగినదిరు వీటివలెను నల్లగను నలుపు యెరుపు కలిసియు మిక్కిలి నల్లగను చిత్రవర్ణముగను నునుపుగను నెమలిరెక్కవలెను దట్టముగను పీనుగవలె దుర్గంధముగను పెరుగుమీది తేటవలెను కుడితివలెను మలము చెడలుట దప్పి తాపము ఆరుచి పుబ్బసము యెక్కిళ్ళు పక్కయెముకలయందునొప్పి ఘోహము మూర్ఛ గుదము పక్కమై మాడతలుబడుట వదరుట యిట్టి లక్షణములుగల అతిసారము ఆసాధ్యమని యెరుంగవలయు.

అన్యచ్ఛ.

శ్లో॥ అసంవృతగుదంక్షీణం దురాధ్యానముపద్రుతం ।

గుదేప క్షేగతో స్యాణమతిసారిణముత్సృజేత్ ॥

తా॥ గుదము మూతబడకయుండుట మిక్కిలి క్షీణించుట మిక్కిలి కడుపు పుబ్బుట వాపు మొదలగు పుషద్రవములుగలుగుట గుదము పక్కమై మాంసతుల్యముగ నుండుట పుష్టమునశించుట అగ్నిమాంద్యముగలుగుట యిట్టి లక్షణములుగల అతిసార గోగిని వైద్యుడుత్యజించవలయు.

అతిసారోప ద్రవములు.

శ్లో॥ శోధంశూలంబ్విరంతృష్టాం శ్వాసంకాసమరోచికం ।

ఛర్దింమూర్ఛాంచహిక్మాంచ దృష్టావతీసారిణంత్యజేత్ ॥

తా॥ వాపు శూల జ్వరము దప్పి శ్వాస దగ్ధ అన్న ద్వేషము వాంతి మూర్ఛ యెక్కిళ్ళు యిట్టి లక్షణములుగల అతిసారరోగికి వైద్యుడు చికిత్సంజేయంజనదు.

శ్లో॥ శ్వాసశూలపిపాసార్తంక్షీణంబ్విరనిపీడితం ।

విశేషేణనరంవృద్ధమతిసారోవినాశయేత్ ॥

తా॥ శ్వాస శూల దప్పి యివిగలవాడు మిక్కిలి కృశించినవాడు మిక్కిలి జ్వరముచే పీడితుడు మిక్కిలి వృద్ధుడు వీర్లను అతిసారము జంపునని యెరుంగవలయు.

రక్తాతిసార నిదానము.

శ్లో॥ పిత్తకృంతియదాత్సర్గంద్రవ్యాణ్యశ్చాతిపైత్తికే ।

తదోపజాయతేభీష్టంరక్తాతీసారఉల్బణః ॥

తా॥ మనుజుడు వైత్రోల్బణకాలమునందు పిత్తకరములగు పదార్థములను మిగుల భక్షించిన అప్పుడు అతిభయంకరమగు రక్తాతిసారము జనింను.

ద్వంద్వాతిసార నిదానము.

శ్లో॥ ద్విదోషలక్షణైర్ద్విద్యాదతిసారంద్విదోషజం ।

తేషాంచితాస్సప్రోక్తైవవిశిష్టాచనిగద్యతే ॥

తా॥ దోషద్గయలక్షణములతో యుక్తమగు అతిసారము ద్వింద్వాతిసార మనంబడు వాతాదిదోషజన్య అతిసారంబులకు చికిత్సాపూర్వము జెప్పంబడియున్నది. ద్వింద్వాతిసారములకు చికిత్స జెప్పదున్నారము.

వాతకఫాతిసార నిదానము.

శ్లో॥ రసైస్సాన్విదుకటుప్సాయై రుభావాతకఫాన్వణాం ।

వతీసారం రాద్రావహ్నింనిహత్యచ । ద్రవంసఫేసంచమలం

తత్వతో హ్యముగంధికం । సశబ్దంవేదనావచ్చ తత్రసంపరి

పచ్యతే । నిత్యంగుడగుడావచ్చ త్రంద్రామూర్ఛాభ్రమ

క్లమైః । ప్రసక్తంస క్షికట్యూరు జాన్మస్థాస్థిశూలినః ॥

తా॥ తీపు కారముగల ద్రవ్యముల అధికముగ భుజించుటచే వాత కఫములు ప్రకోపించి అగ్నిమాంద్యమును గలుగంజేసి వాతకఫాతిసారమును గలుగంజేయు. ఈ యతిసారమునందు ద్రవముగను నురుగుతో గూడియు దుర్గంధముగను శబ్దము నొప్పి యివిగలదిగను గుదమునందు గుడగుడయ నెడి ధ్వనితో గూడినదిగను మలము చెడలుట తందగలుగుట మూర్ఛ భ్రమ శ్రమ యివిగలుగుట గజ్జలు కటిప్రదేశము తొడలు మోకాళ్ళు వెన్నయెముక వీటియందు శూల యిట్టి లక్షణములుగలది వాతకఫాతిసార మని యెరుంగవలయు.

భస్మాతిసార నిదానము.

శ్లో॥ కోష్ఠాగ్నిశ్శీతవవనేపచ్యతే వారితృసార్తః సమయేనపిబతి

జన్తుః । శైథిల్యస్నిగ్ధసదృశంద్రవమామ యుక్తంభస్మాతి

సారకగదఃఖలుపషదిప్తః ॥

తా॥ దప్పిగొనిన పురుషుడు సమయము నందుదక పానము జేయనియడల కోష్ఠాగ్ని శీతవాయువుతో గూడి ఆహారాదులను జీణింపజేయక శైథిల్యముగను జిడ్డుగను ద్రవముముగను బంకగను మలమును నెడలించంజేయునదియగు భస్మాతిసార మనంబడు.

ప్రవాహికాసంప్రాప్తి,

శ్లో॥ వాయుఃప్రవృద్ధోనిచిలంబలాసం నుదత్యధస్తాదహితాశనస్య |
ప్రవాహతోల్పంబహశోమలాక్తం ప్రవాహికాంతాం ప్రవ
దంతితదాః ||

తా॥ ఆపక్వ పదార్థములను భక్షించు పురుషుని శరీరమునందు వాయువు కుపితమై సంచితమగు కఫమును అల్పముగగాని లేక అధికముగగాని మలమిశ్రితముగ అపానద్వారా ప్రవాహరూపముగ బైటికివెడలింపంజేయు. దానిని వైద్యులు ప్రవాహికాయని జెప్పవారు.

ప్రవాహికాయాం వాతాదిభేదములు.

శ్లో॥ ప్రవాహికావాతకృతాసశూలాపిత్తాత్సదాహాసకథోకఘాచ్ఛ |
సశోణితాశోణితసంభవచతాస్నేహరూక్షప్రభవामతాస్తు ||

తా॥ వాతజన్య ప్రవాహికశూలయుక్తముగను పిత్తజన్య ప్రవాహిక దాహయుక్తముగను కఫజన్య ప్రవాహిక కఫయుక్తముగను రక్తసంభవ ప్రాపహిక రక్తయుక్తముగనునుండు యీ సర్వప్రవాహికలు తరుమగ స్నేహము రూక్షము యీ షడార్థసేవనలన కలుగుచున్నవి.

ప్రవాహిక లక్షణము.

శ్లో॥ తాసామతిసారవదాదిశేచ్ఛలింగంక్రమంచామవిపక్వతాంచ ||

తా॥ ఆప్రవాహికముల సర్వలక్షణములు చికిత్సాక్రమము ఆమవిపాకము మొదలగునవి అతిసారమువలెనని యెరుంగవలయు.

అతిసారనివృత్తి లక్షణము.

శ్లో॥ యస్యోచ్ఛార్శరనినామూత్రంసమ్యగ్వాయుశ్చగచ్ఛతి |
దీప్తాగ్నిర్లఘుకోష్ఠస్యాత్ దతస్తస్యోదరామయః ||

తా॥ ఎవనికీ మలరహితముగ మూత్రమువెడలునో అపానవాయువు చక్కగ వెడలునో జ్వరాగ్నిదీప్తిగలుగునో కోష్ఠము చులకనగునుండునో అట్టిపురుషునికి ఆమతి సారము నివర్తించినదని యెరుంగవలయు.

అతిసారమునకు కుటజాప్తక కషాయము.

శ్లో॥ కుటజబాలవిషాఘనధాతకీ కుసుమదాడిమలోధ్రీమఘోవృకీ |
క్షౌధ్రమేభిరిదంమధువాయుతంవిమలమోచరసేనసమాహితం
పీయూసాంమహాతీవ్రమతిసారంసదాహాకం | రక్తసూలము
రోగంచనిహన్తికుటజాప్తకం ||

తా॥ కొడిశపాల అతివస తుంగముస్తలు ఆరెళువ్వ దాడిమబెరడు లొద్దుగ అగళుశొంఠి పీటిని సముగు కషాయముబెట్టి యీకషాయమునందు తేనె బూరుగ పట్టరసముచేర్చి యిచ్చిన దాహము రక్తకూల ఆమరోగము పీటితో యుక్తముగ అతితీవ్రమగు అతిసారము యివి నివర్తికంచు.

వాతాతిసారమునకు పూతకాది కషాయము.

శ్లో॥ పూతికంమాగధీశుంఠి బలాధాన్యంహారీతకీ |
పక్వాంబునాపిబేత్సాయం వాతాతిసారశాంతయే ||

తా॥ కానుగవేరు పిప్పలి శొంఠి చిట్టాముట్టి ధనియాలు కరక్కాయవలుపు పీటిని కషాయముబెట్టి సాయంకాలమునందు పుచ్చుకొనిన వాతాతిసారము నివర్తికంచు.

పథ్య్యాది కషాయము.

శ్లో॥ పథ్యదారుపచాశుంఠి ముస్తాచాతివిషామృతా |
క్వాధవసాంహారేత్పిహో వాతాతిసారముల్బణం ||

తా॥ కరక్కాయవలుపు దేవదారు వస శొంఠి తుంగముస్తలు అతివస తిప్ప తీగ పీటిని కషాయముబెట్టి పుచ్చుకొనిన వాతాతిసారము నివర్తికంచు.

సువర్చలాది కషాయము.

శ్లో॥ సువర్చలంవచాహింగు హైమజ్యోతిర్విషాసమం |
వాతాతిసారహృత్ప్రోక్తం సకటుత్రయమంభసా ||

తా॥ సౌవర్చలవణము వస యింగువ నేలవేము చిత్రమాలము అతివస శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు పీటిని కషాయముబెట్టియిచ్చిన వాతాతిసారము మానును.

పితృతీసారమునకు శుంఠ్యాదికషాయము.

శ్లో॥ శుంఠీసువర్చలాహింగు రభయేంద్రయవామతాః ।
పితృతీసారహృత్కాస్త్వో నిపీతోమధునాసహ ॥

తా॥ శొంఠి సౌవర్చలవణము యింగువ కరక్కాయవలుపు కొడికపాల యివి సమముగ కషాయముకాచి తేనెచేర్చి పుచ్చుకొనిన పితృతీసారము మానును.

మధుయష్ట్యాది కషాయము.

శ్లో॥ మధుయష్టిప్సితాలోధ్ర ముత్పలంసమభాగతః ।
మధుక్షీరయుతంపీతం రక్తపితృతీసారజిత్ ॥

తా॥ యష్టిమధుకము లొద్దుగ నల్లకలువదుంప వీటిని సమభాగములుగ కషాయము బెట్టి తేనె పాలు వీటినిచేర్చి పుచ్చుకొనిన రక్తపితృతీసారము నివర్తింతు.

కట్టలాది కషాయము.

శ్లో॥ కట్టలాతివిషాంభోద వత్సకంనాగరాన్వితం ।
శృతంపితృతీసారఘ్నం దాతవ్యంమధుసంయుతం ॥

తా॥ కాయఫలము అతివస తుంగముస్తలు కొడికపాల శొంఠి వీటిని సమముగ కషాయము బెట్టి పుచ్చుకొనిన పితృతీసారము నివర్తింతు.

బిల్వాది కషాయము.

శ్లో॥ బిల్వశక్రయవాంభోవ వాలుకాతివిషాకృతః ।
కషాయోహాంత్యతీసారం నామంపిత్తనముద్భవం ॥

తా॥ బిల్వఫలము కొడికపాల తుంగముస్తలు కురువేరు అతివస వీటిని సమముగ కషాయము బెట్టి పుచ్చుకొనిన పితృతీసారము నివర్తింతు.

శ్లేష్మాతిసారమునకు పశ్యాదికషాయము.

శ్లో॥ పశ్యాగ్నికటుకాపాఠా వచాముస్తకవత్సకైః ।
సనాగరైర్జయోత్కాస్త్వః కల్కోవాశ్లేషి కాంఘ్రుతిం ॥

తా॥ కరక్కాయ చిత్రమాలము కటుకరోహిణి విషబొద్దివేరు వస తుంగముస్తలు కొడికపాల శొంఠి వీటిని సమభాగములుగ కషాయము బెట్టిగాని లేక కల్కముచేగాని యిచ్చిన శ్లేష్మాతిసారము మానును.

కృమిశత్రాది కషాయము.

శ్లో॥ కృమిశత్రువచాబిల్వ పేశీధాస్యకకట్టలం ।
ఏషాంకాస్వధంభిషగ్ద్యా దతీసారేబలాసజే ॥

తా॥ వాయువిడంగములు వస బిల్వపండుబెరడు ధనియాలు కాయఫలము వీటిని సమముగ కషాయముకాచి పుచ్చుకొనిన శ్లేష్మాతిసారము నివర్తింతు.

గోకంటకాది కషాయము.

శ్లో॥ గోకంటకంగుహోవ్యాఘ్నీ కషాయంసుశ్రితంపిబేత్ ।
ఆమశ్లేష్మాతిసారఘ్నం దీవనంపాచసంపరం ॥

తా॥ షల్లేరువేళ్ళు కోలసాన్న వాకుడువేళ్ళు వీటిని కషాయము బెట్టి పుచ్చుకొనిన ఆమయు క్షలేష్మాతిసారము మానును.

చవ్యాది కషాయము.

శ్లో॥ చవ్యంచాతివిషాకుష్ఠం బాలబిల్వంసనాగరం ।
వత్సకత్వకృలంసభ్యా ఛర్దిశ్లేష్మాతిసారమత్ ॥

తా॥ చవ్యము అతివస చంగల్వకోష్ఠ బిల్వకాయ శొంఠి కొడికపట్ట కొడిక విత్తులు కరక్కాయ వీటిని సమముగ కషాయము బెట్టియిచ్చిన వాంతితోగుడిన శ్లేష్మాతిసారము మానును.

సమంగాది కషాయము.

శ్లో॥ సమంగాతివిషాముస్తా విశ్వప్రీతీ బేరధాతకీ ।
కుటబత్వకృలంబిల్వం క్వాఘస్సర్వాతిసారమత్ ॥

తా॥ చిన్నముత్తవపులగ అతివస తుంగముస్తలు శొంఠి కురువేరు ఆరెవుత్వ కొడికపట్ట వీటివిత్తులు బిల్వఫలము వీటిని కషాయము బెట్టియిచ్చిన సర్వాతిసారములు మానును.

పంచమూలాలాది కషాయము.

శ్లో॥ పంచమూలీబలాబిల్వ గుడూచీముస్తనాగరైః ।
పాఠాభూనింబబహిష్ఠకుటజత్వకృలైశ్చృతం ।
సర్వజంహంస్త్యతీసారం జ్వరంచాపితథావమిమ్ ।
సశూలోపద్రవంశ్వాసం కాసంవాపినుదుస్తరం ॥

తా॥ పంచమూలములు ముత్తపపులగ బిల్వఫలము తిప్పతీగ తుంగముస్తలు శొంఠి విషబొద్ది నేలవేము కురువేరు కొడిశపాలవట్ట కొడిశపాలవిత్తులు వీటిని కషాయము బెట్టి పుచ్చుకొనిన జ్వరము వాంతి శూల శ్వాస కాస వీటితోయు క్తమగు అతి సారము మానుడు.

ఆమాద్యతిసారములకు చిత్రకాదికషాయము.

శ్లో॥ చిత్రకంపిప్పలీమూలం వచాకటుకరోహిణీ |
పాఠావత్సకబీజాని హారీతకోమహశాషధం |
ఏతదామసముత్థాన మతిసారంసవేదనం |
కఫాత్మకంసపిత్తంచ సవాతంహన్తివై ధృవం ||

తా॥ చిత్రమూలము పిప్పలీమూలము వస కటుకరోహిణి అగళుశొంఠి కొడిశ పాలవిత్తులు కరక్కాయ శొంఠి వీటిని సమభాగములుగ కషాయము బెట్టి పుచ్చుకొనిన ఆమువలనజనించి మిగులవేదనతో గూడుకొనిన అతిసారము కఫాతిసారము పిత్తాతి సారము వాతాతిసారము వీటినిన్నిటిని నివర్తింపజేయు.

శ్లేష్మాతిసారమునకు పూతికాదికల్కము.

శ్లో॥ పూతికన్యోపబిల్వోగ్ని పాఠాదాదిమహింగుభిః |
యోజయేత్సుకృతైఃవేషైః శ్లేష్మాతిసారవీడితం ||

తా॥ కానుగ శొంఠి పిప్పలీ మిరియాలు బిల్వవేరు చిత్రమూలము విషబొద్ది దాడిమబెరడు యింగువ వీటిని సమముగజేర్చి కల్కముచేసి పుచ్చుకొనిన శ్లేష్మాతి సారము మానును.

అంకోల కల్కము.

శ్లో॥ అంకోలమూలకల్కస్తం దులపయసాసమాక్షికఃవీతః |
సేతురివవారివేగం ఝడితినిరుంధ్యాదతీసారం ||

తా॥ అంకోలవేళ్ళకల్కమునందు బియ్యపుకడుగు తేనెచేర్చి పుచ్చుకొనిన “ జలప్రవాహమును కట్ట ఆడ్డగించునటుల ” నీయతిసారమును నిరోధించు.

శతావరీ కల్కము.

శ్లో॥ వీత్వాశతావరీకల్కం పయసాక్షీరభృగ్వయేత్ |
రక్తాతిసారంవీత్వావా తథాసిద్ధంస్తుతంసరః ||

తా॥ పిల్లపీచరవేళ్ళకల్కమునందు పాలుచేర్చి పుచ్చుకొనిన క్షీరాన్నమును భుజించిన రక్తాతిసారము మానును. లేక నెయ్యిచేర్చి నేవించినను నివర్తింతు.

రక్తాతిసారమునకు తిలాదికల్కము.

శ్లో॥ కల్కస్తిలానాంకృష్ణానాం శర్కరాఢ్యశృభాగితః |
అజాయాపఃయసావీతః సద్యోరక్తంనియచ్ఛతి ||

తా॥ నల్లనువ్వులు 1 భాగమువైచి కల్కముజేసి చక్కెర 2 భాగములు మేక పాలు 4 భాగములుచేర్చి నేవించిన రక్తాతిసారము మానును.

ఆమాతిసారమునకు పాఠాదికషాయము.

శ్లో॥ పారేంద్రయవభూనింబ ముస్తాపర్పటఃశృతః |
జయత్యామమతీసారం జ్వరంచసమహశాషధమ్ ||

తా॥ విషబొద్దివేరు కొడిశపాల నేలవేము తుంగముస్తలు పర్పాటకము శొంఠి వీటిని సమముగ కషాయము బెట్టియిచ్చిన ఆమాతిసారము మానును.

కళింగాది కషాయము.

శ్లో॥ కలింగాతివిహశుంఠీ కిరాతాంబుయవాస్సమం |
జ్వరాతిసారసంతాపం నాశయేదవికల్పతః ||

తా॥ కొడిశపాల అతివస శొంఠి నేలవేము కురువేరు దూలగొండి వీటిని కషాయము బెట్టియిచ్చిన జ్వరాతిసారము మానును.

గుహూచ్యాది కషాయము.

శ్లో॥ గుహూచ్యతివిమాధావ్య శుంఠీబిల్వాబ్జవాలుకైః |
పాఠాకుటజభూనింబ చందనోశీరపర్పటైః |
పిబేత్కషాయంసత్కౌద్రం జ్వరాతీసారశాంతయే ||
హృల్లాసారోచకచ్ఛర్ది పిపాసాదాహనాశకం ||

తా॥ తిప్పతీగ అతివస ధనియాలు శొంఠి బిల్వవేరు తుంగముస్తలు కురువేరు విషబొద్ది కొడిశపాల నేలవేము చందనము వట్టివేరు పర్పాటకము వీటిని సమముగ కషాయము బెట్టి తేనెచేర్చియిచ్చిన జ్వరాతిసారము హృల్లాసము ఆరుచి వాని దప్పి తాపము వీటిని నివర్తింపజేయు.

ఉశీరాది కషాయము.

శ్లో॥ ఉశీరం నాలుకం ముస్తం ధాన్యకం బిల్వమేవచ |
 సమంగా ధాతకీలోధ్రం విశ్వందివసపాచనం |
 హంత్వరోచకపిచ్చామం విబంధమతివేదనం |
 సశోణితమతీసారం సజ్వరం వాధవిజ్వరమ్ ||

తా॥ వట్టివేరు కురువేరు తుంగముస్తలు ధనియాలు బిల్వవేరు మంజిష్ఠ ఆరె
 పువ్వు లాద్దుగవేరు శొంఠి వీటిని సమముగ కషాయము బెట్టియిచ్చిన ఆమము అతి
 వేదనతో గూడిన మలబద్ధము జ్వరముతో గూడియు లేక గూడకయు యున్న రక్తాతి
 సారము యివి మానును.

పిత్తశ్లేష్మాతిసారమునకు ముస్తాదికషాయము.

శ్లో॥ ముస్తాసాతివిషామూర్వా వచాచకుటజస్సమాః |
 ఏషాంకషాయస్సక్షౌద్రః పిత్తశ్లేష్మాతిసారహృత్ ||

తా॥ తుంగముస్తలు అతివస చాగ వస కొడికపాల వీటిని సమముగ కషా
 యము బెట్టి తేనెచేర్చి పుచ్చుకొనిన పిత్తశ్లేష్మాతిసారము మానును.

శ్లేష్మపిత్తరక్తాతిసారమునకు సమంగాదికషాయము.

శ్లో॥ సమంగా ధాతుకీబిల్వ మమ్రాన్థ్యం భోజకేసరం |
 బిల్వం మోచరసం లోధ్రం కుటజస్య ఫలత్వచౌ |
 పిబే త్తండులతో యేన కషాయం కల్కమేవచ |
 శ్లేష్మపిత్తాతిసారఘ్నం రక్తం వాధనియచ్ఛతి ||

తా॥ చిట్టాముట్టివేరు ఆరెపువ్వు బిల్వఫలము మామిడినిత్తులోని పప్పు తామర
 కింజల్కములు బిల్వఫలము బూరుగబంక లాద్దుగ కొడికపాలపట్ట కొడికపాలవిత్తులు
 వీటిని కషాయము బెట్టిగాని లేక కల్కము చేసిగాని బిష్యపుకడుగుచేర్చిగాని పుచ్చు
 కొనిన శ్లేష్మ పిత్తాతిసారము రక్తపిత్తాతిసారము యివి మానును.

వాతశ్లేష్మాతిసారమునకు చిత్రకాదికషాయము.

శ్లో॥ చిత్రకాతివిషాముస్తం బలాబిల్వం సనాగరం |
 వత్సకత్వకృణం పత్థ్యా వాతశ్లేష్మాతిసారసుత్ ||

తా॥ చిత్రమూలము అతివస తెంగముస్తలు చిట్టాముట్టివేరు బిల్వఫలము శొంఠి
 కొడికపాలపట్ట కొడికపాలవిత్తులు వీటిని సమముగ కషాయము బెట్టి పుచ్చుకొనిన
 వాతశ్లేష్మాతిసారము మానును.

ముద్గ కషాయము.

శ్లో॥ కషాయో భ్రష్టముద్గానాం నలాజమధుశర్కరః |
 నిహన్యాచ్ఛర్ధ్యతీసారం తృష్ణాందాహంజ్వరం భ్రమం ||

తా॥ వేయించిన పెసల కషాయము బెట్టి పేలపిండి తేనె చక్కర చేర్చి పుచ్చు
 కొనిన ధర్మి అతిసారము దప్పి తాపము జ్వరము భ్రమ వీటిని నివతికాంపంశేయు.

శోఫాతిసారమునకు దేవదారుకషాయము.

శ్లో॥ సదేవదారుస్సవిషస్సపాఠ స్సజన్తుశత్రుస్సఘసస్సత్తిక్షణః | సవత్సకః
 క్వాప్రకడదాహృత్తోసా శోభాతిసారాంబుధికుంభజన్మా ||

తా॥ దేవదారు అతివస విషబొడ్డి వాయువిడంగములు తుంగముస్తలు మిరి
 యాలు కొడికపాల వీటిని సమముగ కషాయము బెట్టియిచ్చిన శోఫాతిసారము
 నివారించు.

బాలబిల్వాది కల్కము.

శ్లో॥ కల్కన్యాన్యద్బాలబిల్వాన్యాం తిలకల్కశ్చ తత్సమః |
 దధన్యాన్యోష్టున్నే హాథ్యో హాన్యాదై వ్రతప్రీవాహికాం ||

తా॥ లేత బిల్వకాయలను కల్కముజేసి తిలకల్కము సమముగ చేర్చి పెరుగు
 మీదికేట పులుసుపత్తువులు న్నేహద్రవ్యములు వీటినిచేర్చి పుచ్చుకొనిన పవాహి
 కాతిసారము మానును.

వాతాతిసారమునకు కారుణ్యసాగరరసము.

శ్లో॥ రసభస్మద్విధాగంధంతస్మాద్విఘ్నం మృతాభ్రీకం | దినం హూయ
 రుబుత్తై లేనపిష్ట్యా యామం విసాచయేత్ | రసం మార్కవమూ
 లో శ్లేనిర్యాసేనం విమర్ద్యచ | త్రిశౌరంపంచలవణం పిపం
 వ్యోమాగ్నిజీరకం | సచిత్రకై సమానాం శై ర్యుక్తః కారుణ్య
 సాగరః | మాషద్వయం ప్రయం జీతరససాన్యదతిసారకే సజ్వరే
 విద్వరే వాధసశూలే శోణితోద్భవే | నిలామేశోధయుక్తేషాగ్ర

హణ్యాంసానుపాసకః | అనుపానంపినాం హ్యేష కార్యసిద్ధిం కరిష్యతి ||

తా|| రసభస్మము 1 భాగము గంధకము 2 భాగములు ఆభ్రకభస్మము 4 భాగములు వీటిని ఖల్వమునందునిచి అనుదముచే వొకదినము మర్దించి వొకయామము వండి మరల గుంటగలగర వేళ్ళరసముచే మర్దించి యవతారము నజ్జతారము వెలిగారము సైంధవలవణము సౌవర్చలవణము బిడాలవణము కాచలవణము సముద్రలవణము వస నాభి శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు నాగకేసరాలు జీలకఱ్ఱ చిత్రమాలము వీటినిన్నిటిని సమభాగములుగచేర్చి చూణికాంచి కలిపి 2 మాషములప్రమాణము అనుపాన యుక్తముగ నేవించిన జ్వరముతో కూడుకొనినదిగాని లేక జ్వరము లేనిదిగాని నుండు అతిసారము కుల రక్తప్రావము ఆమరహితముగనుండు అతిసారము వాపుతో గూడియుండు అతిసారము గ్రహణి వీటినిన్నిటిని నివతికాంపంజేయు. మరియు దీనిని అనుపానము లేక నేవించినను కార్యమును సాధించునదిగనుండు.

లోకనాథ రసము.

శ్లో|| రసభస్మహ్యేకభాగం చత్వారశుద్ధగంధకం | పిష్ట్యావరాటికా మూలం టంకణేననిరుధ్యచ | భాండేరుధ్వా పుశేపాచ్యం స్యాంగశీతం విచూర్ణయేత్ | లోకనాథో రసోనామ్నా డ్రాద్రేగుంజాచతుష్టయం | నాగరాతివిషాముస్తా దేదదారు వచాన్వితంకషాయమనుపానంస్యాద్యాతాతీసారనాశకం | షీరిణ్యావకషాయేణ యోదవాహానియోజయేత్ ||

తా|| రసభస్మము 1 భాగము శుద్ధిజేసిన గంధకము 4 భాగములు వీటిని ఖజ్జలి జేసి గవ్వలయందునిచి వెలిగారమును నూరి వాటియుఖములను బంధించి భాండమునం దునిచి చీలజేసి గజపుటమిడి సాంగశీతలమునదీసి చూణికాంచి 4 గుంజములప్రమాణము తేనెతోనేవించినను లేక శొంఠి అతిసన తుంగముస్తలు దేవదారు వస వీటిని కషాయముబెట్టి యీ అనుపానముచేగాని నేవించినను వాతాతిసారము మానును. మరియు పిష్టిపాల లేక దుస్తుపాకు వీటి కషాయమునందు పుచ్చకొనినను వాతాతి సారము నివతికాంచు.

మహారసము.

శ్లో|| భస్మసూతస్యతిష్ఠస్య మరిచాజ్యంసమంమతం స్నుకక్షీరకాకమాచిభ్యాం మర్దయేద్యామమాత్రకం |

నిరుధ్యభూధరేపాచ్యం దినై కేసమహారసం | నిమ్కార్ధంభావయేచ్ఛాను పాయయే ద్విధిసంయుతం | సర్వాక్షీకర్షమాత్రంచ వీత్వావాతాతిసారనుత్ ||

తా|| పాదరసభస్మము ఉక్కుభస్మము మిరియాలు సెయ్యి వీటిని సమముగ ఖల్వమునందునైచి బొంతజెముడుపాలు కాచాకురపము వీటిచే 1, యామము మర్దించి మూకుళ్లయందునిచి చీలమున్నయిచ్చి 1 దినము భూపుటమిడి సాంగశీతలమునదీసి $\frac{1}{2}$ నిమ్మము అనుపానయుక్తముగ నేవించినను లేక సర్వాక్షీరసము కర్షమాత్రముతో కలిపి నేవించినను వాతాతిసారము మానును.

శ్లో|| శుద్ధసూతంసమంగంధం మరిచంటంకణంకణాన్సర్జబీజంసమం మర్ద్యంభృంగిద్రావైర్దినార్ధకం | సూతతుల్యోర్సోయోజ్యో రసఃకనకసుందరః | యోజ్యోగుంజాచతుష్టయంహన్తి వాతాతీ సారమద్భుతిం | దధ్యన్నంధాపయేత్పథ్యమాజ్యవాధగవాదధి ||

తా|| శుద్ధిజేసినరసము గంధకము మిరియాలు పేల్చినవెలిగారము పిప్పళ్ళు ఉమ్మెత్తవిత్తులు వీటిని సమముగగ్రహించి రసమునకుసమము గుంటగలగరాకురసమును చేర్చి 2 యామములు మర్దించిన నది కనకసుందర మనంబడు. దీనిని 2 గురిగింజల యెత్తు నేవించిన వాతాతిసారము నివతికాంచు. దీనికపథ్యము ఆవు యెనుము పేక వీటియొక్క పెరుగన్న మిడవలయు.

పిత్తాతిసారమునకు లోకేశ్వరరసము.

రసస్యభస్మనా హేమ పాదాంశంమారితంక్షిపేత్ | ఉభయో ర్ద్విగుణంగంధంమర్దయేచిత్రకాంబునా | పూర్వవరాటికాతేన టంకణేననిరోధయేత్ | మృత్తికాచూర్ణలిప్తేతు భాండేక్షిప్త్వా నిరుధ్యచ | శుష్కంగజపుశేపకవ్వంరాత్రో గ్రాహ్యాంసుశీతలం | రసోలోకేశ్వరోనామ చూర్ణంగుంజాచతుష్టయం | మధునా సహదాతవ్యం సర్వాతీసారనాశసం | బాలబిల్వంగుండంతైలం పిప్పలీనాగరంసమం | లేహయేన్యధునాసాద్ధ మనుపానంసుఖా నహం ||

తా|| రసభస్మము 1 తులము సువణకాభస్మము $\frac{1}{4}$ తులము గంధకము $2\frac{1}{2}$ తులము వీటిని ఖల్వమునందునిచి చిత్రమాలపు రసముచే మర్దించి గవ్వలయందునిచి వెలి

గారమునునూరి ఆగవ్యలయొక్క ముఖమునుబంధించి మృత్తికచే పైనలేపనముజేసి భాండమునందునిచి మూకుడుమాకి చీలమన్నుయిచ్చి యెండించి గజపుటమిడి సాంగ శీతలమునదీసి చూడించు 4 గుంజములవ్రమాణమున ఆనుపానముతో నిచ్చిన సర్వాతిసారము నివర్తించు. మరియు లేత బిల్వఫలము నూనె పిప్పలి శొంఠి వీటిని సమముగ చూర్ణించి తేనెచేర్చి యీ ఆనుపానముచే నేవించిన అతిసారమునివర్తించు.

సన్నిపాతాతిసారమునకు తృప్తిసాగరరసము.

శ్లో॥ రసభస్మచభాగై కంఠసాద్విగుణగంధకం | గంధకాద్విగుణం చాభ్రం నిశ్చంద్రం మర్దయే త్రతః | దినై కంకటుతై లేనరుధ్వా ఛుల్యాంవిపాచయేత్ | యామైకం వాలుకాయ స్త్రీసముద్భ్రత్య విమర్దయేత్ | హాయమారకమూలోత్థరసై ర్యామం నిరుధ్యచ | పూర్వవత్పాచయేచ్ఛుల్యాంసమాదాయవిమిశ్రయేత్ | త్రిక్షౌ రంపంచలవణం నిష్కాగ్ని ద్వయజీరకైః | తత్తుల్యేనవిడం గేన యుక్తోయంతృప్తిసాగరః | భక్షయేన్మాషమాత్రంచసన్నిపాతా తిసారజిత్ | సర్వరాంగ్రహణీహ నిహ్యనుపానంవినారసః ||

తా॥ రసభస్మము 1 భాగము గంధకము 2 భాగములు అభ్రకము 4 భాగములు వీటిని ఖల్వమునందునిచి కటుకరోహిణి తైలముచే తగుకుపోవువరకు మర్దించి గాజుకుప్పెయందునిచి చీలమన్ను యిచ్చి పొయిమీదనునిచి వాలుకాయస్త్రీమున 1 యామమువండి సాంగ శీతలమునదీసి మరియు వాడగ స్నేరుకేశ్వరసముచే 1 యామము మర్దించి కుప్పెయందునిచి పూర్వమువలెనే వాలుకాయంత్రమునవండి సాంగ శీతలమున దీసి చూడించు దానియందు యవక్షారము సద్యక్షారము వెలిగారము సైంధవవణము సౌవర్చలవణము బిడాలవణము కాచలవణము సముద్రలవణము చిత్రమూలము నల్లజీల కఱ్ఱి వాయువిడంగములు వీటినిన్నిటిని ప్రత్యేకము 1 నిష్కమువంతునచేర్చి చూర్ణించి మాషమాత్రము ఆనుపానసహితముగ 1 మాసము పుచ్చుకొనిన సన్నిపాతాతిసార ముతో గూడుకొనిన గ్రహణీ వీటిని నశింపజేయు.

ఆనందభైరవి రసము.

శ్లో॥ మూలంకటుకరోహిణ్యా బిల్వమజ్జాగుమాచికా | దధ్యాపిష్ట్యాపిబేచ్ఛాను నటిచానందభైరవీ | సన్నిపాతాతిసారఘ్ని పథ్యందధ్యాచ్చపూర్వవత్ ||

తా॥ చిత్రమూలము కటుకరోహిణి బిల్వఫలముయొక్క గిజరు తిప్పటిగ వీటిని పెరుగుతో మర్దించి పటికలుజేసి ఆనుపానసహితముగ నేవించిన సన్నిపాతాతిసారము మానుష. పథ్యాదులు పూర్వమువలెనని యెరుంగవలయు.

సన్నిపాతాతిసారమునకు సన్నిపాతభైరవము.

శ్లో॥ తాళకం గంధకం సూతం వత్సనాభం త్రిభిస్సమం | శీలాచ టంకణంచైవ సర్వత్రసమహిం గుళం | మర్దయేచ్చిత్రజంబీరై రార్ద్రాకేణదిసత్రయం | గుళికామాషమాత్రాచ సన్నిపాతంచ భైరవం | త్రిదోషమతిసారఘ్నం కఫపాండుమరోచకం | కుషీ రోగముదావర్తం సన్నిపాతం నికృంతయేత్ ||

తా॥ తాళకము గంధకము రసము నాభి మణిశిల వెలిగారము యింగిలీకము వీటిని సమభాగములుగజేర్చి ఖల్వమునందునిచి చిత్రమూలము నిమ్మపండ్లు అల్లము వీటిరసములచే 3 దినములు మర్దించి మాషమాత్రము గుళికలుజేసి ఆనుపానయుక్తముగ నేవించిన సన్నిపాతాతిసారము కఫపాండువు ఆదచి కుషీరోగము ఉదావర్తము సన్నిపాతము వీటిని నివర్తించుపంజేయు.

జ్వరాతిసారమునకు పంచామృతపర్పటిరసము.

శ్లో॥ సూతాయనీచతానూభ్రం సమంద్విగుణగంధకం | లోహా పాత్రేబాదరాగ్నో మృదుపాకోభవేద్రసః | లేపయేత్కదళీ పత్రే కర్తవ్యారసపర్పటి | పంచామృతాపర్పటిచ రసోవహ్ని ప్రదీపసః | జ్వరాతిసార కాసఘ్ని కామిలాపాండుమేహజిత్ | అనుపానం మలేబద్ధే జ్వరేజ్జీవేచమూత్రకం | పలంపథ్యంత్రులై లాఘు వర్జ్యమన్యచ్చయుక్తిః ||

తా॥ శుద్ధిచేసినరసము లోహాభస్మము తామ్రభస్మము అభ్రకభస్మము యిచి సమభాగములు గంధకము 2 భాగములుజేర్చి యినపపాత్రయందునిచి రేగుకఱ్ఱలతో మృద్దగ్నిచే పచనజేసిన రసముగు. పిదప దానిని అరటిఆకుపైబోసి ఆవృడమువలె సన్నగనెరిపిన పంచామృత పర్పటియనబడు. దీనిని నేవించిన జ్వరాతిసారము దగ్గు కామిల పాండువు మేహము వీటిని నశింపజేసి అగ్నిదీప్తిని గలుగజేయు. మరియు దీనిని 4 తులముల మేకపంచితమునందు నేవించిన మలబద్ధము అజీర్ణజ్వరము యిచి నివర్తించు. ఇందుకు తైలము పులుసు వీటినివజించి యుక్తముగు పథ్యం విడవలయు.

త్రిదోషాతిసారమునకు ఆనందభైరవరసము.

శ్లో॥ దరదంవత్సనాభంచ మరిచంటంకణంకణా | చూణాణయేత్సమ
భాగేన రసోహ్యోనందభైరవః | గుంజై కంవా ద్విగుంజంవా
బలంజ్ఞాత్వాప్రయోజయేత్ | మధునాలేహాయచ్చాస్తు కుట
జస్యఫలంత్వచం | చూణిణతం కర్షమాత్రంతు త్రిదోషో
త్థాతిసారనుత్ | దధ్యన్నందాపయేత్పథ్యం గవాజ్యంత
క్రమేవచ | పిపాసాయాంజలంశీతం విజయాచహితానిశి ||

తా॥ ఇంగిలీకము నాభి మిరియాలు వెలిగారము పిప్పళ్ళు వీటిని సమభాగ
ములుగ చూణిణంచి 1 గుంజముగాని 2 గుంజములుగాని బలాబలముల వెరింగి కొడిశ
పాలపట్ట కొడిశపాలవిత్తులు వీటిని చూణిణంచి కర్షమాత్రము చూణాణమున తేనె
చేర్చి పుచ్చుకొనిన త్రిదోషాతిసారము మానును. పథ్యము వెరుగన్నము ఆవునెయ్యి
ఆవునుజ్జిగ దాహమునకు శీతోదకము వీటిని నివ్వవలయు.

ఆమాతిసారమునకు ఆనందరసము.

శ్లో॥ జాతీఫలంసైంధవహింకుశంచ వరాటశుంఠీవిషహేమబీజం |
సపిప్పలీకంపటీకాంచకుర్యా ద్ధంజాప్రమాణాజఠరామయస్ని |
నిహన్తివాతంక ఫశూలమాత్ర మామాతిసారంగ్రహణీవికారం |
నిహన్తిశుష్కంసితయాపమేతం రసోయమానందఇతిప్రదిప్తః ||

తా॥ జాజికాయ సైంధవలవణము యింగిలీకము గవ్వనున్నము శొంఠి నాభి
ఉమ్మెత్తవిత్తులు పిప్పలి వీటిని చూణిణంచి గుంజాప్రమాణములకుములుజేసి యెండించి
చక్కెరచేర్చి నేవించిన వాతము కఫము శూల వుదరరోగము ఆమాతిసారము గ్రహణీ
వికారము వీటిని నివతింపజేయు. ఇదియ (ఆనందరసమునబడు.)

కపిత్థాప్తక చూర్ణము.

శ్లో॥ అష్టాభాగాఃకపిత్థస్య షడ్భాగాశర్కరామతా |
దాడిమంతింతిడికంచ శ్రీఫలంధాతకీతథా |
అజమోదాచపిప్పల్యః ప్రత్యేకంస్యస్త్రిభాగికాః |
మరీచంజీరకంధాన్యం గ్రంధికంవాలుకంతథా |
సావర్చలంయవానీచ చాతుర్జాతంసచిత్రకం |

నాగరంచై కభాగాస్స్యః ప్రత్యేకంసూక్ష్మ చూర్ణ తాః |
కపిత్థాప్తకసంజ్ఞంస్యా చూర్ణ మేతజ్జలామయాణ |
నిహన్తిగ్రహణీరోగా నతిసారంవ్యపోహతి ||

తా॥ వెలగపండు 8 భాగములు శర్కర 6 భాగములు దాడిమఫలము చింత
బెరడు మారేడుఫలము ఆరపువ్వు అజామోదము పిప్పళ్ళు యివి ప్రత్యేకము 3 భాగ
ములు మిరియాలు జీలకఱ్ఱ ధనియాలు మోడి కురువేరు సావర్చలవణము వోమము
లవంగపట్ట ఆకుపత్రి యెలకులు నాగ కేసరములు చిత్రమూలము శొంఠి వీటిని ప్రత్యే
కము 1 భాగముచేర్చి చూర్ణించి నేవించిన జలరోగము గ్రహణీ ఆతిసారము వీటిని
నశింపజేయు.

బృహల్ల వంగాది చూర్ణము.

శ్లో॥ లవంగమేలా ప్యధపత్రముత్పలం హల్యుశీరమాంసీ తగరంస
వాలుకం | కంకోల కృష్ణాగరునాగ కేసరం జాతీఫలం చందన
జాతిపత్రికా | అజాజినత్రావ్యమణపుష్కరంసతీ ఫలత్రికంకుష్
విడంగచిత్రకం | తాళీసపత్రం సురదారుధాన్యకం యవాని
యష్టీ ఖది రాల్లవేతనం | తుంగాజమోదాఘనసారమభ్రీకం
శ్యంగీవిషాగ్రంధికమగ్నిమంధకం | ప్రియంగుముస్తాతి విషా
శతావరీ సత్వంగుడూచ్యా స్త్రివృతాదురాలభా | సమాని
సరై వశ్చసమాసితాభవేద్బృహల్ల వంగాద్యమిదంనిగద్యతే |
సాయంప్రగోభాదతికర్ష సమ్మితంభవన్తిదేహేబలవీర్యపుష్టయః |
ప్రమేహకాసా రుచియక్షుణిస్తథా క్షుయాస్రదాహం గ్రహణీ
త్రిదోషాణాః | హిక్కాతిరనాప్రదరంగళగ్రహం నిహన్తిసాండు
స్వరభంగమశ్మరీమ్ ||

తా॥ లవంగములు యెలకులు లవంగపత్రి కలువదుంప పట్టివేరు జటామాంసీ
గ్రంధితగరము కురువేరు కంకోలములు పిప్పళ్ళు కృష్ణాగరు నాగ కేసరములు జాజి
కాయలు చందనము జాపత్రి నల్లజీలకఱ్ఱ మంచీలకఱ్ఱ శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు
పుష్కరములము కచ్చూరములు కరక తాడి వుశిరికెలు చంగల్వకోష్ఠ వాయువిడంగ
ములు చిత్రమూలము తాళిసపత్రి దేవదారు ధనియాలు వోమము యష్టీమధుకము
చండ్ర ఆవువేతనము తపక్షిరి అజామోదము పచ్చకర్పూరము అభ్రీకభస్మము కర్కా

(టకశృంగి నల్లవన మోడి కూరనల్లి ప్రేంఖణము తుంగముస్తలు ఆతివస చల్లగడ్డలు తిప్పనత్తు తెగడ దూలగొండి వీటినిన్నిటిని సమముగచూర్ణించి యీ చూర్ణమునకు సమముగ చక్కెరచేర్చి ప్రాతస్నాయంకాలములయందు పుచ్చుకొనిన. ప్రమేనము కాస ఆరుచి రాజయత్తు క్షయ రక్తతాపము గ్రహణి త్రిదోషములు యొక్కిళ్ళు ఆతిసారము ప్రదరము గళగ్రహము పొండువు స్వభంగము ఆశ్మరి వీటిని నశంపం జేయుటయే గాక బలము వీర్యము పుష్టి వీటిని గలుగజేయు.

జంబ్వాది చూర్ణము.

శ్లో॥ జంబూచూతఫలస్యాస్థి ద్రాక్షౌపత్థ్యాచవిప్పలీ ।

ఖగూరంశాల్యలీఛిల్లీ తథాదుంబరవల్కలం ।

ఏతచ్ఛూర్ణంసమంశ్లక్ష్యం మధునాసహభక్షితం ।

రక్తకష్టోద్భవంశీఘ్రిం హస్త్యతీసారముల్బణమ్ ॥

తా॥ నేరేడువిత్తులు మామిడివిత్తులోని పప్పు ద్రాక్ష కరక్కాయ పిప్పళ్ళు ఖగూరపువండు బూతుగపట్ట ఆత్తిపట్ట వీటిని సమముగచూర్ణించి తేనెచేర్చి భక్షించిన రక్తపి తమవలన బుట్టిన ఆతిసారము నివర్తించు.

కణ్ణాది చూర్ణము.

శ్లో॥ వాణావచాత్రికటుకం కుమ్భంకటుకరోహిణీ ।

ఉష్ణాంబునాపిబేచ్ఛీఘ్రిం శ్లేష్మాతీసారనాశనమ్ ॥

తా॥ వివబొద్ది వన శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు చంగల్వకోష్ఠ కటుకరోహిణి వీటిని సమముగచూర్ణించి పుష్టోదకముతో పుచ్చుకొనిన శ్లేష్మాతిసారము మానును.

శ్లో॥ అభయాతివిషాహింగు సౌవర్చలకటుత్రయం ।

ఏతచ్ఛూర్ణంసుతప్తాంభః పీతం శ్లేష్మాతిసారజిత్ ॥

తా॥ కరక్కాయ ఆతివస యింగువ సౌవర్చలవణము శొంఠి పిప్పలి మిరి యాలు వీటిని చూర్ణించి వేడినీళ్ళతో పుచ్చుకొనిన శ్లేష్మాతిసారము మానును.

అమాతిసారమునకు మారితక్యాదిచూర్ణము.

శ్లో॥ హారితకీప్రతివిషా సింధుసౌవర్చలంవచా ।

హింగుచేతికృతంచూర్ణం పిబేదుష్ణేనవారిణా ।

అమాతిసారశమనం గ్రాహిచాగ్నిప్రబోధనమ్ ॥

తా॥ కరకపిండలు ఆతివస సైంధవలవణము సౌవర్చలవణము వన యింగువ వీటిని సమముగచూర్ణించి పుష్టోదకముతో పుచ్చుకొనిన అమాతిసారము మానుటయే గాక గ్రాహకము అగ్నిదీప్తి వీటిని గలుగజేయు.

శొంఠ్యాది చూర్ణము.

శ్లో॥ శొంఠీజీరం సైంధవం హింగుజాతీ బీజం తద్వత్సాహకారం ప్రశస్తం । జ్ఞేయంసిద్ధంచావలీఢంసవిల్వ మా ర్షంజ్యవాశో ధితంసూక్ష్మచూర్ణం । దధ్న చపటికాంకుర్యా తేనైవసహ లేహయేత్ । అమాతిసారం చూర్ణంచ హ్యరుచిం హన్తి తత్తణాత్ ॥

తా॥ శొంఠి జీలకఱ్ఱ సైంధవలవణము యింగువ జాజికాయ మామిడివిత్తులోని పప్పు బిల్వఫలము వీటిని సమముగ చూర్ణించి పస్తూఫాలిత మొనర్చి పెరుగువైచి వటుకములుజేసి పెరుగుతో నేవించిన అమాతిసారము అగ్నిమాంద్యము అరుచి యివి తక్షణమే నివర్తించు.

పక్వాతిసారమునకు లోధాదిచూర్ణము.

శ్లో॥ సలోధ్రంధాతకీబిల్వం ముస్తామ్రాస్థికలింగకం ।

పిబేన్మాహిషతక్రేణ పక్వాతిసారనాశనమ్ ॥

తా॥ లొద్దుగ ఆరెపువ్వు బిల్వఫలము తుంగముస్తలు మామిడివిత్తులోనిపప్పు కొడిశపట్ట వీటిని సమముగ చూర్ణించి బత్తేమజ్జితో పుచ్చుకొనిన పక్వాతిసారము నివర్తించు.

కుటజాది చూర్ణము.

శ్లో॥ కుటజాదివిషాచూర్ణం మధునాసహలేహితం ।

చిరోత్థితమతీసారం పక్వంపితాస్త్రీజంజయేత్ ॥

తా॥ కొడిశపాలపట్ట ఆతివస వీటిని సమముగచూర్ణించి తేనెకలిపి పుచ్చు కొనిన చిరకాలమునుంచయిండు రక్తపి త్తజస్యమగు పక్వాతిసారము మానును.

రక్తాతిసారమునకు రసాంజనాదిచూర్ణము.

శ్లో॥ రసాంజనంసాతివిషం కుటజస్యఫలత్వచం ।

ధాతకీశృంగబేరంచ పిబేత్తండులవారిణా ।

క్షోద్రేణయ్య క్తంనుగతి రక్తాతిసారముల్బణమ్ ॥

తా॥ రసాంజనము అతివస కొడిశపట్టవిత్తులు ఆరెపువ్వు శొంఠి వీటిని సమముగచూర్చించి బియ్యపు కడుగులో తేనెజేర్చి పుచ్చుకొనిన రక్తాతిసారము మానును.

జ్వరాతిసారమునకు వ్యోమాదిచూర్ణము.

శ్లో॥ వ్యోమంవత్సకబీజాని నింబభూనింబమార్కవం ।
చిత్రకంఠోహిణీపాతా దార్ద్రోహ్యతివిషాసమం ।
శ్లక్షణ్ణచూర్ణీకృతానేతా తత్తుల్యంవత్సకత్వచం ।
సర్వమేకత్రసంయోజ్య పిబేత్తండులనారిణా ।
సక్షోద్రంవాలిపశాదేపం పాచనంగ్రాహిభేషజం ।
తృష్ణారుచిప్రశమనం జ్వరాతిసారనాశనం ।
కామిలాగ్రహణీరోగై గుల్మంప్లీహానమేవచ ।
శ్వయంధుంపాండురోగంచ ప్రమేహంచవినాశయేత్ ॥

తా॥ శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు కొడిశపాలవిత్తులు వేపపట్ట నేలవేము గుంట గలగర చిత్రమాలము కటుకరోహిణి విషబొద్ది మానిపనపు అతివస వీటిని సమముగ చూర్చించి యీ చూర్ణమునకు సమము కొడిశపట్టనుజేర్చి బియ్యపుకడుగు తేనె వీటిని కలిపి పుచ్చుకొనిన దిప్పి అరుచి జ్వరాతిసారము కామిల గ్రహణి గుల్మము ప్లీహా వాపు పాండురోగము ప్రమేహము వీటిని నశింపజేయుటయేగాక అగ్నిదీప్తి గ్రాహకము వీటిని సగా గలగంజేయును.

వాతపిత్తాతిసారమునకు ఖట్టలాదిచూర్ణము.

శ్లో॥ ఖట్టలంమధుకంఠోధ్రం త్వద్వాడిమఫలస్యచ ।
సతండులజలంచూర్ణం వాతపిత్తాతిసారనుత్ ॥

తా॥ కాయఫలము యష్టిమధుకము లొద్దుగచక్క దాడిమపండుబెరడు వీటిని సమముగచూర్చించి బియ్యపుకడుగులోకలిపిపుచ్చుకొనిన వాతపిత్తాతిసారముమానును.

భస్మాతిసారమునకు శాల్యలీచూర్ణము.

శ్లో॥ శాల్యలీశుష్కనిర్యాస యవానీధాతీశిఫాః ।
తిలాస్పర్జరసస్పర్శిః లోధ్రంసమవిచిత్రకం ।
తద్వక్షణమతిసారం చాన్తిభస్మాతిసారకమ్ ॥

తా॥ బూరగబంక వోమము ఆరెపువ్వు జటాంమాంసి తిలలు నర్జరసము లొద్దుగ బట్ట చిత్రమాలము వీటినిన్నీటిని సమముగచూర్చించి నేతిలోకలిపి నేలించిన భస్మాతిసారము మానును.

ప్రవాహికకు లఘుగంగాధరచూర్ణము.

శ్లో॥ ముస్తమింద్రయవంబిల్వం లోధ్రంమోచారసంతథా
ధాతకించూర్ణయేత్తక్ర గుణాభ్యాంపాయయేత్సుధీః
సర్వాతిసారశమనం నిరుణ్ణిప్రవాహికాం ।
లఘుగంగాధరంనామ్నా చూర్ణంసంగ్రాహకంపరమ్ ॥

తా॥ తుంగముస్తలు కొడిశపాల బిల్వఫలము లొద్దుగ బూరకబంక ఆరెపువ్వు వీటిని సమముగచూర్చించి మజ్జిగ బెల్లము వీటిచే పుచ్చుకొనిన సర్వాతిసారములు ప్రవాహిక వీటిని నశింపజేసి గ్రాహికముగనుండు.

వృద్ధగంగాధర చూర్ణము.

శ్లో॥ ముస్తారలుకశుంఠీభి ధాతకీలోధ్రీవాలుకైః ।
బిల్వమోచారసాభ్యాంచ పారేంద్రయవవత్సకైః ।
ఆమ్రబీజంప్రతివిషా లజ్జాశురితిచూర్ణితం ।
క్షోద్రతండులపానీయైః వీతై ర్వాతిప్రవాహికా ।
సర్వాతిసారోగ్రహణీ ప్రశమంయూతివేగతః ।
వృద్ధగంగాధరంచూర్ణం సరిద్యేగవిబంధకమ్ ॥

తా॥ తుంగముస్తలు పెద్దమానిచక్క శొంఠి ఆరెపువ్వు లొద్దుగ కురువేరు మారేడుపండు మోదుగబంక విషబొద్ది కొడిశపాల అడ్డసరము మామిడివిత్తులలోనిపచ్చు అతివస లజ్జాశు వీటిని సమముగచూర్చించి తేనె తండులోడకము వీటిచే పుచ్చుకొనిన నది వేగముపంటి వేగముగల ప్రవాహిక సర్వాతిసారములు గ్రహణి వీటిని నశింపజేయును. ఇదియ వృద్ధగంగాధరచూర్ణ మనంబడు.

బృహద్దాడిమాప్తక చూర్ణము.

శ్లో॥ దాడిమస్యపలాన్యస్తా శర్కరాయాఃపల్కాప్తకం ।
పిప్పలీపిప్పలీమూలం యవానీమరిచంతథా ।
ధాన్యకంజీరకంశుంఠీ ప్రత్యేకంపలసమ్మితం ।

కర్ణమాత్రాతుగోక్షీరీ త్వక్ష్పత్రైలాశ్చ కేసరం ।
 ప్రత్యేకంకోలమాత్రాస్య స్తచ్చుర్ణందాడిమాప్తకం ।
 అతిసారంక్షయంగుల్బం గ్రహణీంచగ్రహం ।
 మందాగ్నింపీనసంకాసం చూర్ణమేతద్వపోహతి ॥

తా॥ దాడింబవండు బెరడు 8 పలములు శర్కర 8 పలములు పిప్పళ్ళు పిప్పలి మూలము వోమము మిరియాలు ధనియాలు జీలకఱ్ఱ శొంఠి యివి ప్రత్యేకము 1 పలము తవక్షీరి 1 కర్ణము లవంగపట్ట ఆకుపత్రి యేలకులు నాగకేసరములు వీటిని ప్రత్యేకము కోలప్రమాణముచేర్చి చూర్ణించి నేవించిన అతిసారము క్షయ గుల్బము గ్రహణీ గళ గ్రహము అగ్నిహంద్యము పీనస కాస వీటిని నశింపజేయు.

సర్వాతిసారములకు భల్లాతాదిచూర్ణము.

శ్లో॥ భల్లాతానాందివిఖండానాం ద్వేపలేభర్జితేషీపేత్ । శుంఠ్యాః పలంతు చేతక్యాః కలార్ధం సుమనాపలం । కర్ణంమేధీ వేల్ల జీరాః సర్వపాణోలమాత్రతః । తతోయవాస్యర్థపలం పిప్పలీ రామతోషణం । చిడంసైంధవజీరంచ కుర్మాణీసంజ్ఞికంతిథా । కర్ణప్రమాణంవిజ్ఞేయం వైద్యవిద్యావిశారదైః । సర్వమేకత్ర సంచూర్ణ్య యథాసాత్మ్యంతు భక్షయేత్ । దధ్నానహ తథాఖాదే త్సర్వాతీసారనాశనమ్ ॥

తా॥ రెండుపలుకులుగ వగలగొట్టి వేయించిన జీడిగింజలు 2 పలములు శొంఠి 1 పలము కరకపిండెలు 1/2 పలము జాజికాయ 1 పలము మెంతులు జీలకఱ్ఱ యివి ప్రత్యేకము 1 కర్ణము అవాలు 1 కోలప్రమాణము వోమము 1/2 పలము పిప్పలి యింగువ మిరి యాలు బిడాలవణము సైంధవలవణము నల్లజీలకఱ్ఱ కురాసానివోమము యివియన్నియు ప్రత్యేకము 1 కర్ణము యిటులచేర్చి చూర్ణించి బలాబలములనెరింగి భక్షించినను లేక పేతుగుతోగుడ నేవించినను సర్వాతిసారములు మానును.

లఘులాయీ చూణాము.

శ్లో॥ సూతంగంధంత్రికటుకం దీప్యకంజీరకద్వయం । సౌవర్చలంసైంధవంచ రామతంబిడమేవచ । శక్రావ్యాయస్యచూర్ణంతు చూణాతుల్యంప్రదాపయేత్ । సంగ్రహంతులమానాహం నాన్యాన్నానాతిసారకమ్ ॥

తా॥ సౌందరసము గంధకము శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు వోమము జీలకఱ్ఱ నల్లజీలకఱ్ఱ సౌవర్చలవణము సైంధవలవణము యింగువ బిడాలవణము వీటినిన్నిటిని సమముగవైచి చూర్ణించి యీ చూర్ణమునకు సమముగ కొడిశపట్టచూర్ణముచేర్చి త్రుచ్చుకొనిన సంగ్రహణీ కూల కడుపుపుట్టుట ఆతిసారము వీటిని నశింపజేయు.

—॥ అతిసారమునకు కుంకుమపటికలు. ॥—

శ్లో॥ కీటనిష్ఠీవనేఘృష్టం నాగఫేనంసకుంకుమం । తండులప్రమితంద త్త మతిసారనిఘ్నాదనం । ఇదంమయాగురోర్లబ్దం నతుశాస్త్రైర్భిషగ్వరాః । భవతాముపకారాయ గురోస్తత్వంప్రకాశితమ్ ॥

తా॥ కుంకుమపువ్వు ఆహిఫేనము వీటిని తేనెతోనూరి తండలప్రమాణము నేవించిన అతిసారము నివర్తించు. ఇదియ గురూపదేశలబ్ధముగాన ప్రాణుల కుపకారాధము ప్రకటింపబడియె.

సూతాది నటుకములు.

శ్లో॥ మృతంసూతంమృతంస్వర్ణం మృతంతామ్రంసమంసమం । తుల్యంచఖాదిరంసారం తథామోచరసంక్షీపేత్ । ద్రవైశ్చశ్శాలిమూలోష్ఠైర్మర్దయేత్ప్రహరద్వయం । చణమాత్రాంవటింకృత్వా ఖాదేజీరకసంయుతాం । త్రిదోషాఢ్యమతీసారం సజ్జ్వరంనాశయేద్ధృవమ్ ॥

తా॥ రసభస్మము స్వర్ణభస్మము తామ్రభస్మము వీటిని సమముగచేర్చి యీ మూటికి సమముగ ఖదిరసారము బూరగబంక ప్రత్యేకముగజేర్చి బూరగవేళ్ళ కషాయముచే 2 యామములు మర్దించి శనగలంతమాత్రలుజేసి జీలకఱ్ఱ అనుపానముతో నేవించిన జ్వరముతో యుక్తముగు నన్ని పాతాతిసారము మానును.

అభయూది. వటుకములు.

శ్లో॥ అభయూనాగరంముస్తా గుడేనసహయోజితం । చతుస్సమేయంగుటికా త్రిదోషస్థీప్రకీర్తితా । ఆమాతిసారమానాహం సవిబంధంవిఘ్నాచికాం । కృమీనరోచకంహన్యా ద్దీపయత్యాశుచాలనమ్ ॥

తా॥ కరకాయలు శొంఠి తుంగము స్తలు వీటిని బెల్లముతో నమముగచేర్చి మర్దించి ఘృతీకలుజేసి నేవించిన నన్నిపాతాతిసారము అమాతిసారము అనాహము మలబద్ధము విఘ్నాచి కృములు అరుచి వీటిని నశింపజేసి ఆగ్నిదీప్తిని గలుగజేయు.

విశ్వాది వటుకములు.

శ్లో॥ విశ్వాజీరకసింధూశ్శ హింగుజాతీఫలానిచ |
నానూస్థిశంఖఖండంచ దధ్నా మ్లేనప్రవేషయేత్ |
ఈషదంగారకైర్భ్రష్టా వటికాకర్షనమ్మితా |
పక్వాపక్వమతీసారం సశూలంగ్రహణీగదం |
చిరోత్థమచిరోత్థంచ నాశయేన్నాత్రసంశయః ||

తా॥ శొంఠి జీలకణ్ణు వైంధవలవణము యింగువ జాజికాయలు మామిడివిత్తుల బానిశుష్క శంఖఖండము వీటిని సమముగ పుల్లని పెరుగుతో మర్దించి శొంచము నివృల యందునిచి చెచ్చజేసి కర్షప్రమాణము మాత్రలుజేసి నేవించిన పక్వాతిసారము అప క్వాతిసారము శూల గ్రహణి చిరోత్థమగునదిగాని స్వల్పకాలమున జనించినదిగాని నివర్తించు.

పక్వాతిసారమునకు దాడిమీవటుకములు.

శ్లో॥ శుంఠిజాతీ ఫలంచాహి ఫేనకం ద్విగుణంభవేత్ | అపక్వం
దాడిమీబీజం సర్వతుల్యం ప్రదాపయేత్ | అపక్వదాడిమీ
బీజ కోశేక్షిప్తావ్యమృదంలిపేత్ | పుటపాకవిధానేన పక్వా
కోశసమన్వితం | పిష్ట్యాకల్మంవిధాయాథ ఘృతీకాస్సంప్రక
ల్పయేత్ | బూదరాస్థిప్రమాణేన తక్రేణసహపాయయేత్ |
పక్వాతిసారశమనీ దాడిమీవటికామతా ||

తా॥ శొంఠి జాజికాయ యివి సమముగను అహిఫేనము వీటికి రెండెంతలు లేతదాడిమివిత్తులు అన్నిటికి సమముగచేర్చి వాటినంతయు లేకదాడిమికాయ బుర్ర యందునిచి గుడ్డజుట్టి దానిపై మన్నబూసి పుటపాకవిధిచే వండి ఆ బుర్రతోటిసారి రేగుగింజలంత మాత్రలుజేసి మజ్జిగలోకలిపి పుచ్చుకొనిన పక్వాతి సారము మానును.

జాతీఫలాది వటుకములు.

శ్లో॥ జాతీఫలతమఖర్జుర మహిఫేనంతశ్చైవచ |
సమభాగానిసర్వాణి నాగవల్లీరనేనచ |

వల్లమాత్రావటికార్యా దేయాతక్రానుపానతః |
అతిసారంజయేద్ధోరం వై శ్వానరభవాహుతిమ్ ||

తా॥ జాజికాయలు ఖర్జూరము అహిఫేనము వీటిని సమహితములగు తమల పాకురసముచే మర్దించి వల్లమాత్రము వటుకములుజేసి మజ్జిగ అనుపానముతో నిచ్చుక ఘోరమగు అతిసారము మానును.

మరీచాది గుటికలు.

శ్లో॥ మరీచంఖర్బరనాగ ఫేనంతండులజైజ్జలైః |
మర్ద్యంతండులతోయేన గుటీసర్వాతిసారనుత్ |
జీరకంవిజయాబిల్వం నాగఫేసంసమాంశకం |
దధినీరేణసాకార్యా గుటీసర్వాతిసారజత్ ||

తా॥ మిరియాలు గవలు అహిఫేనము వీటిని సమముగ తండులోదకముచే మర్దించి తండులోదకముచే పుచ్చుకొనినను లేక జీలకణ్ణు బంగియాకు బిత్తిఫలము నాగ ఫేనము వీటిని సమాంశములుగచేర్చి పెరుగుమీది తేటచే మారి మాత్రలుజేసి పుచ్చు కొనినను సర్వాతిసారములు మానును.

ముస్తాది మాత్రలు.

శ్లో॥ ముస్తంమోచరసంలోధ్రం ధాతుకీబిల్వకౌటజం |
అహిఫేసంరసంగంధం సూక్ష్మచూర్ణానికారయేత్ |
వల్లమాత్రంమిదంఖాదే ద్గుడతక్రసమన్వితం |
అతినారేప్రపాహేచ గ్రహణ్యాంచనిశేషతః ||

తా॥ తుంగము స్తలు మోచరసము లొద్దగ ఆరెపువ్వు బిల్వఫలము కొడిశపాఅ అహిఫేనము రసము గంధకము వీటిని సమములుగచేర్చి మెత్తగచూర్ణించి వల్లమాత్రలు బెల్లము మజ్జిగ యీ అనుపానముతో పుచ్చుకొనిన అతిసారము ప్రవాహిక గ్రహణి వీటిని నివర్తంపజేయు.

కుటజ లేహ్యము.

శ్లో॥ యుల్లాంకుటజమూలస్య చూర్ణంతోయార్మణీపచేత్ | క్యాథే
పాదావ శేషేస్మిక్తే లేహేపూతేపునఃపచేత్ | సావర్చలయవ
తూర బిడసైంధవపైప్పలం | పాఠాచేంద్రయనాజాజీ చూర్ణ
దత్వాపలద్వయం | లిహ్యోద్భవరమాత్రతతు తచ్ఛీతంమధు

సంయుతం । వక్త్యాపక్వ మతీసారం నానావర్ణం సవేదనం ।

దుర్వారంగ్రహణీనోగం జయేచ్చైతత్ప్రవాహికామ్ ॥

తా॥ కొడిశపాలపట్టచూర్ణము 64 పలములు 256 పలముల నీళ్ళయందునిచి 4 వ పాలు మిగులునటుల కషాయముకాచి వడియబోసి దానియందు సోపర్చలవణము యవత్రైరము బిడాలవణము సైంధవలవణము పిప్పళ్ళు వివబొద్ది కొడిశపాల జాజి కాయుల వీటిని ప్రత్యేకముగ 2 పలములవంతున చూర్ణించి చేర్చి లేహ్యపాకముగ వండి పుల్లారిన పిదప తేనెచేర్చి రేగుపండంత పుచ్చుకొనిన పక్వాతిసారము ఆపక్వాతి సారము నానావర్ణములుగలిగి వేదనాసహితముగు అతిసారము మిక్కుటముగు సంగ్రహణీ ప్రవాహిక వీటిని నివర్తించునట్లు

అవ్యచ్చ.

శ్లో॥ కుటజత్వక్ తులామాద్దాం ద్రోణాద్భిశ్చపచేద్భిషక్ । పాద శేషంశృతంసీత్వా వస్త్రీపూతంపునఃపచేత్ । లజాశుర్ధాతుకీ బిల్వం పాతామోచరసస్తథా । ముస్తంప్రతివిషాచైవ చూర్ణ మేషాంపలంపలం । నిక్షిప్యప్రపచేత్తాదావ ద్యావద్దర్శిస్తలే పనం । జలేనఛాగదుగ్ధేన పీతోమండేనవాజయేత్ । ఘోరా స్పర్వానతీ సారాణా నానావర్ణాన్సవేదనాణా । అస్పగ్ధరం సమ స్తంచ తథార్ఘాంసి ప్రవాహికామ్ ॥

తా॥ పచ్చికొడిశపాలపట్ట 100 పలములు 4 తులముల వుదకమందునిచి 4 వ పాలు మిగులునటుల కషాయముకాచి వడియగట్టి అంతర్దామర ఆరెపువ్వు బిల్వ ఫలము వివబొద్ది బూయగబంక తుంగముస్తలు అతివన వీటినిన్నిటిని ప్రత్యేకము 1 పలమువైచి చూడీంబి ఆకషాయమునందునిచి యెంతవరకు గట్టిపడునో అంత పర్వలతము దర్శిలో కలియబెట్టి వుదకము మేకపాలు పెరుగుమిడినీళ్ళు వీటినిచేర్చి లేహ్యపాకముగ వండి నేవించిన భయంకరముగు అతిసారములు నానావర్ణములుగలిగి అతివేదనతోగూడియుండు అతిసారములు రక్తప్రదరము అర్ఘ్యు ప్రవాహిక వీటిని నశింపజేయు.

జ్వరాతిసారమునకు దాడిమాదిలేహ్యము.

శ్లో॥ దాడింబాదిరస్పష్టం చతుఃప్రస్థేజలేపచేత్ । చతుర్భాగకషా యేస్మి శ్శుక్లరాషణమేవచ । నాగరం విష్వలీములం కణా

ధాన్యకదీప్యకం । జాతీపత్రంజాతిఫలం మరిచంజీరికద్యయం ।

విజయా నింబపత్రంచ నమంగా వత్సశామ్బలీ । అరళాతివిషా పాతా లవంగంచపృథక్పలం । ఘృతస్యమధుఃప్రస్థం సర్వం లేహ్యం విపాచయేత్ । దాడింబ లేహ్యకంనామ జ్వరాతీ సారనాశనమ్ ॥

తా॥ దాడింబపండ్లరసము 1 ప్రస్థము 4 ప్రస్థములనీళ్ళయందునిచి 4 వ భాగము మిగులునటుల కాషాయముకాచి అందు 1 ప్రస్థము శర్కర శొంఠి పిప్పలియులము పిప్పళ్ళు ధనియాలు వోముము జాజిపత్రి జాజికాయ మిరియాలు జీలకఱ్ఱ నల్లజీలకఱ్ఱ బంగిలకు వేపాకు మంజిష్ఠతీగ కొడిశపాల బూయగపట్ట పెద్దమానిచక్క అతివన వివ బొద్ది లవంగములు వీటిని ప్రత్యేకము 1 పలము చూర్ణించిచేర్చి 1 ప్రస్థము నెయ్యి తేనె 1 ప్రస్థముచేర్చి లేహ్యపాకముగ వండిన సిద్ధముగు. దీనిని నేవించిన జ్వరాతి సారములు మానును.

నవనీతాది లేహ్యము.

శ్లో॥ గోదుగ్ధంనవనీతంతు మధునాసితయాసహ । లీఢంరక్తాతీసారేషు గ్రహిణ్యాంపరమమతమ్ ॥
తా॥ ఆవుపాలు వెన్న తేనె చక్కెర వీటినిచేర్చి పుచ్చుకొనిన రక్తాతిసారము గ్రహణీ యివి మానును.

మసూరాద్య ఘృతము.

శ్లో॥ మసూరాణాంపలశతం జలద్రోణేవిపాచయేత్ । పాదశేషంశృతంసీత్వా దత్వాబిల్వపలాష్టకం । ఘృతప్రస్థంపచేత్తేన నిర్వాతీసారనాశనం । గ్రహణీంభిన్నవిట్కంచ నాశయేచ్చప్రవాహికామ్ ॥

తా॥ చిరుశనగలు 100 పలములు ద్రోణప్రమాణము వుదకమందునిచి 4 వ పాలు మిగులునటుల కషాయముకాచి వడియగట్టి అందు బిల్వఫలచూర్ణము 8 పలములు నెయ్యి 1 ప్రస్థముచేర్చి ఘృతపక్వముగ వండి పుచ్చుకొనిన సర్వాతిసారము గ్రహణీ భిన్నవిట్కత ప్రవాహిక వీటిని నశింపజేయు.

వత్సకాద్య ఘృతము.

శ్లో॥ ఫలంవత్సకసంసిద్ధం చతుర్గుణజలేఘృతం । విత్తాతీసారేభిషజా దేయందివనపాచనమ్ ॥

తా॥ కొడికపట్ట 1 పలము 4 పలములనీళ్ళయందునిచి కషాయముకాచి అందు 1 పలము నెయ్యిచేర్చి ఘృతపక్వముగ వండి పుచ్చుకొనిన పిత్తాతిసారము మానుటయేగాక అన్నిదీప్తి పాచనము వీటిని గలుగంజేయు.

త్రూయణా ఘృతము.

శ్లో॥ త్రూయణాత్రిఫలాచైవ చిత్రకోగజపిప్పలీ | బిల్వకర్కటికాహింస్రా విడంగంసనిద్దికం | ఘృతప్రస్థంపచేదేభి ర్గ వాంఘ్నాత్రేచతుర్ధణే | తప్త్వియోగంపిబేత్కలం మాన్యాత్రేనప్రవాహికామ్ ||

తా॥ శొంఠి పిప్పలి మిరియాలు కరక తాడి వుళిరికెలు చిత్రమూలము గజ పిప్పలి మారేడుపండు కర్కటకశ్యంగి జటామాంసి నాయువిశంగాలు మలక వీటిని నమముగ కషాయముబెట్టి ఆకషాయము 1 భాగము గోమాత్రము 4 ప్రస్థములు నెయ్యి 1 ప్రస్థముజేర్చి ఘృతపక్వముగ వండి నేవించిన ప్రవాహికరోగము మానును.

బిల్వతైలము.

శ్లో॥ తులాంసంఘ్నివ్య బిల్వస్య పచే త్పాదాపశేషితం | సక్షీరం సాధయేతైలం శ్శక్తిపిష్టైరిమైస్సమైః | బిల్వంచ ధాతకీకుంఠం శుంఠీరాన్నాపునర్జువా | దేవదారువచాముస్తా లోధ్ర)మోచ రసాన్వితం | ఏతస్మద్వద్వగ్నినాపక్వంగ్రహణ్యోతిసారనుత్ | బిల్వతైలమితిఖ్యాత మత్రిపుత్రేణభాషితం | గ్రహణ్యోతి సారేచ స్నేహత్స మువదర్శితాః | ప్రయోజ్యాస్తేతి సారేపి త్రయాణాంతుల్యహేతునా ||

తా॥ 100 పలముల బిల్వఫలము 400 పలముల నీళ్ళయందునిచి 4 వ భాగము మిగులనటుల కషాయముకాచి అందు పాలు నూనెచేర్చి పిదప బిల్వఫలము ఆరెపువ్వు కోష్ఠము శొంఠి రాన్న తెల్లగలిజేరు జేవదారు వస తుంగముస్తలు లాద్దుగ బూరుగ బంక వీటిని సమముగ చూర్ణించిచేర్చి తైలపక్వముగ మృద్వగ్నిచే కాచి అభ్యంజన మొనర్చిన గ్రహణీ అర్చస్సు అతిసారము వీటిని నశింపంజేయు. ఇది ఆత్రికుమా దునిచే జెప్పబడిన బిల్వతైలమని తెలియవలయు.

శుంఠిపుటపాకము.

శ్లో॥ మూర్ణంకించిన్మృతాభ్యక్తం శుంఠ్యాపరండపత్రకైః | వేష్టితంపుటపాకేన విపచేన్మందవహ్నినా | తతఉద్ధృత్యతమాచ్ఛ్ణం గ్రాహ్యంప్రాతస్సితాసమం | తేనయాన్తిశమంపీడా హ్యమాతీసారసంభవాః | కుక్షీశూలామశూలఘ్నం విబంధాఘ్నానసారజత్ ||

తా॥ శొంఠిని చూర్ణించి ఆ చూర్ణమును శేతితోకలిపి ముద్దజేసి ఆముదపుఅప లతో మట్టి మందాగ్నిచే పుటంబిడి పిదప చూర్ణించి చక్కెరచేర్చి ప్రాతఃకాలము నందు పుచ్చుకొనిన అమాతిసారము అందువలనబుట్టిన కడుపునొప్పి అమశూల మల బద్ధము కడుపుబుబ్బు వీటిని నివర్తించంజేయు.

దరదాది పుటపాకము.

శ్లో॥ దరదశ్చైచ్చకభాగోహి సార్థభాగోహి ఘ్నేనకః | అర్థభాగోభవే ట్టంకః పిష్టికాంచప్రలేపయేత్ | జాతీఫలంచవిన్యస్య సర్వంచ పుటపాచితం | ముద్దమాత్రం పిబేన్నిత్యం పయసాచ గవాం హితం | జ్వరాతిసారే మాంధ్యేచ నిద్రానాశే రుచోతథా | యోజయే ద్విషజానిత్యం లఘుపుష్టికరంపరమ్ ||

తా॥ ఇంగిలీకము 1 భాగము అహిఘ్నేనము 1/2 భాగము జెలిగారము 1/2 భాగము జాజికాయ వీటినినూరి ముద్దజేసి బియ్యపుపిండిచే పూతబూసి పుటంబిడి పిదప ముద్దమాత్రము ఆవుపాలతో పుచ్చుకొనిన జ్వరాతిసారము మాంధ్యము నిద్రానాశము ఆరుచి వీటిని నివర్తించంజేయుటయేగాక బలము పుష్టి వీటిని గలుగంజేయు.

జాతీఫలాది పుటపాకము.

శ్లో॥ జాతీఫలం సర్పఘ్నేనం టంకం గంధకజీరకే | ఏతానిసమభాగాని బాలదాడిమబీజకైః | వేషయే త్రేనకల్పేన పూరయేద్దాడిమీా ఫలం | అంగారే తచ్చగోధూమ చూర్ణేనా లేపితంపచేత్ | అతిసార స్తంభసంస్యా త్వరందివసాచసమ్ ||

తా॥ జాజికాయ అహిఘ్నేనము జెలిగారము గంధకము జీలకఱ్ఱ వీటిని సమముగ చేర్చి వీటికన్నిటికి లేతదాడింబబిత్తులు సమముగచేర్చి నూరి కల్కముచేసి దానిని

దాడింబపండుయందునిచి పైన గోధుమపిండి లేపనముచేసి అగ్నిచే వుడికించి పుప్పు కొనిన అతిసారము స్తంభించుటయేగాక అగ్నిదీప్తి జీర్ణము యివి గలుగు.

అతిసార పథ్యములు.

శ్లో॥ వమనం లంఘనం నిద్రా పురాణా శ్శాలివష్టికాః | విలేపీలాజ మండశ్చ మసూరస్తువరీరసః | శశోవై లావ హరిణ కపింజల భవారసాః | సర్వక్షుద్రఝషాశ్యంగీ డిండిశౌమధురాలికా | త్రై లచ్చాగ ఘృతంక్షీరం దధితక్రం గవామపి | దధిజంవాప యోజంవా నవనీతంగవాంజయేత్ | నవంరంభాఫలంపుష్పం ఘోద్రంజంబుఫలానిచ | భవ్యంసహార్ద్రాకంవిశ్వం శాలూకంచ వికంకతం | కపిత్థం బదరంబిల్వం తిండుకం దాడిమద్వయం | తాలంవట ఫలంవాపి చాంగేరీ విజయాకణా | జాతీఫలమఫే నంచ జీరకం గిరిమల్లికా | కుస్తుంబర మహానింబ కషాయ స్సకలోరసః | అన్నపానాని సర్వాణి దీపనాని లఘూనిచ | నాభేర్ద్యంగుశతోధస్తా చ్చస్త్రీణాధేందువద్ధహేత్ | తథా వంశాస్థిమూలేపి పథ్యవగ్గోతిసారిణామ్ ||

తా॥ వాంతి లంఘనము నిద్ర 60 దినములపంటగల పాతలియ్యము గంజి పేలాలు పెరుగుమీదితేట మసూరుధాన్యము కండులు వీటిరసములు మరియు కుండలు లావుకపక్షి జింక కంపిజలపక్షి వీటిరసములు చిన్నజాతిమత్స్యములు శృంగిమాంసము డిండిశము గుగ్గిలము నూనె మేక అవు వీటి నెయ్యి పాలు పెరుగు మజ్జిగ ఆవువెన్న ఆరటిపిండలు ఆరటిపూలు తేనె నేరేడుపండ్లు అల్లము కొంత తామరగడ్డ అడవిరేగు నెలగపండు రేగుపండు మారేడుపండు పుల్లనిదాడిమ తియ్యదాడింబపండు తాటి పండు మత్తీపండు చుక్కూర బంగి పిప్పళ్ళు జాజికాయ అభిని జీలకఱ్ఱ కొడికపాల వేప సంపూర్ణపగరు పదార్థములు లఘువుగను దీపనకరములుగనండు అన్నపానములు యివి పథ్యంబులు. మరియు బొడ్డుక్రింద లేక పైన 2 అంగుళములకుపైగా అర్థచంద్రా కారముగను వెన్నయొముకమూలమునందు అర్థచంద్రాకారముగ వాతవేయుట హిత కరంబని యెరుంగవలయు.

అతిసారమునకు అపథ్యములు.

శ్లో॥ స్నానావగాహమభ్యంగ గురుస్నిగ్ధాన్నభోజనం | వ్యాయామ మగ్నిసంతాప మతిసారీ వివర్ణయేత్ | నవాన్నోష్ణం గురు

స్నిగ్ధం భోజనంసహితంననం | వ్యాయామంమైధునంచంతా మతిసారీవివర్ణయేత్ | స్వేదోంజనం రుధిరమోక్షణ మంబు పానంస్నానంవ్యవాయమపిహగరధూమనస్యం | అభ్యంజనం పలవేగవిధారణంచకుక్షోణ్యసాత్మ్యశయనంచవిరుద్ధమన్నం | గోధూమమాషభవవాస్తుక కాకమాచీ నిస్పావకంచమధుశీగ్రు రసాలపూర్ణం | కూష్మాండతుంబీ బకరం గురుచాన్నపానం జాంబూలమిక్షుగుడమద్యమువోతికాంచ | ద్రాక్షామ్లవేతన ఫలంలశునంచధాత్రీ దుష్టాంబుమస్తుగ్రహవారిచనారి కేలం | సంస్తేహనం మృగమదాలనప్రశశాకా త్సారంసాని నకలాని పునర్నవాచఉర్వారుకంలపణమమ్లమపిప్రకోపంవర్జ్యోతిసార గదవీడితమానవేషు ||

తా॥ స్నానము అవగాహనస్నానము అభ్యంగనము గురుపదార్థములు స్నేహ యుక్తముగ అన్నము సంచరించుట అగ్నిసంతాపము కొత్తబియ్యపు అన్నము పుష్కా న్నము గురుత్వముగల పదార్థములు స్నిగ్ధపదార్థములు వీటిని భుజించుట శరీరమును శ్రమపరచుట మైధునము చింత వీటిని అతిసారోగముగల మనుజుడు వర్జించవలయు. మరియు చమటదియుట నేత్రములకు అంజనమువేయుట రక్తమడియుట స్త్రీసంభో గముజేయుట జాగరణ పొగతాగడము నస్యము మాంసము మాత్రపురీషనిరోధము కారము శరీరమునకు యిమడనిపదార్థములు భుజించుట విరుద్ధాన్నము గోధుమలు మినుములు వీటిచే జేయంబడు పదార్థములు చక్రవర్తికూర కాచికూర ఆనుములు మునగ మామిడిపండ్లరసముతో చేయబడినపోళి పూణాములోజేయబడినపోళి గుమ్మడి కాయ ఆనుగ రేగు గురుత్వముగు చిత్రాన్నములు మొదలగువాటిని భుజించుట నేరేడి పండు చెరుకు బెల్లము మద్యము బచ్చనీకూర ద్రాక్ష ఆమ్లవేతనఫలము తెల్లపాయలు వుల్లి ఊళికిక కాయలు దుప్పములగు వుడకములు పెరుగుమీదితేట కుండలోవునిచిన పాతనిరు టెంకాయ శరీరమునకు చమురుపూసుకొనుట కస్తూరి సమస్తములగు ఆకు కూరలు త్సారములు సమస్తనూపరసములు గలిజేరు దోపకాయ మిక్కటముగ పులుసు వుప్పు యివియన్నియు అతిసారమునకు అపథ్యములని యెరుంగవలయు.